ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קהת
קרוי הוד חותם
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פּאַרקווייי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקֻבָּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיְיָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ
וַיְיָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי לֹא יָנוּחַ
שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־
יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: ד הֵיטִיבָה
יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמַּטִּים
עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן שָׁלוֹם
עַל־יִשְׂרָאֵל:

קכו

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן
הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: ב אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ
וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ
לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: ג הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ
הָיִינוּ שְׂמֵחִים: ד שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ
כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: ה הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה
יִקְצֹרוּ: ו הָלוֹךְ יֵלֵךְ | וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע
בֹּא־יָבוֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א

לשלוח למשתתפים בהפאַרבריינגענישען הגדולים בכפר חב"ד

לקראת י"ט כסלו, ה'תשל"ו

לכל המשתתפים בהפאַרבריינגעניש הגדולים

אשר בכפר חב"ד, שליט"א

לחיים לחיים ולברכה!

יהי רצון מהשי"ת שבכל אחד ואחת יהי' פדה בשלום וגו' במילואו,

ושיצליחו בעשיית הכלים לזה כביאור חז"ל בהכתוב שזה העוסק בתורה הנגלה והחסידות ובגמ"ח ובתפלה, ובאופן דופרצת, ומתחיל בהמבצעים כולם, ולקרב קיום הייעוד דיעלה הפורץ לפנינו דא מלכא משיחא, כי יפעול אלקים מלכי מקדם ישועות בקרוב ממש.

גוט יום טוב

מנחם שניאורסאהן

לכל המשתתפים: מברק דומה גם לכל המשתתפים בהפאַרבריינגענישן הגדולים אשר בנחלת הר חב"ד, ביהכנ"ס וביהמ"ד צ"צ בירושלים העתיקה.

פדה בשלום וגו': תהלים נה, יט.

העוסק בתורה .. ובגמ"ח ובתפלה: ברכות ח, א. וראה בהתוועדות ס"ג ואילך (לקמן ס"ע 324 ואילך).

דיעלה הפורץ לפנינו: ע"פ מיכה ב, יג.

דא מלכא משיחא: ראה ב"ר פפ"ה, יד. אגדת בראשית ס"פ סג.

יפעול אלקים מלכי מקדם ישועות: ע"פ תהלים עד*, יב.

---

*) הקאַפיטל שהתחילו לומר ביי"א ניסן תשל"ה, ע"פ המנהג המקובל מהבעש"ט לומר בכל יום הקאַפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (ראה סה"מ י"א ניסן בתחלתו. וש"נ).

מפתח

מאמר
ד"ה מאי חנוכה ה'תשל"ו / 5
ד"ה בכ"ה בכסלו ה'תשל"ו / 15

התוועדות
ש"פ וישב ה'תשל"ו / 28

לקוטי שיחות
וישב, כרך כה, ב / 38
וישב, כרך ל, א / 43

אגרות קודש
עמודים 3, 165, 209, 210, 212

הוספות

לימוד יומי על פי תקנת רבותינו נשיאינו

חומש	תניא	היום יום	רמב"ם שלושה פרקים	רמב"ם פרק אחד	רמב"ם ספר המצוות
ראשון / 51	ראשון / 75	ראשון / 89	ראשון / 96	ראשון / 145	ראשון / 164
שני / 55	שני / 79	שני / 90	שני / 102	שני / 148	שני / 164
שלישי / 57	שלישי / 80	שלישי / 90	שלישי / 107	שלישי / 151	שלישי / 164
רביעי / 60	רביעי / 82	רביעי / 90	רביעי / 115	רביעי / 153	רביעי / 164
חמישי / 66	חמישי / 83	חמישי / 91	חמישי / 123	חמישי / 154	חמישי / 165
שישי / 67	שישי / 84	שישי / 91	שישי / 131	שישי / 157	שישי / 165
שבת קודש / 69	שבת קודש / 87	שבת קודש / 92	שבת קודש / 137	שבת קודש / 160	שבת קודש / 165

לימוד מחולק לפי ימים

משנה	גמרא	שולחן ערוך הרב
ראשון / 168	ראשון / 176	ראשון / 215
שני / 168	שני / 180	שני / 215
שלישי / 170	שלישי / 184	שלישי / 215
רביעי / 170	רביעי / 188	רביעי / 216
חמישי / 171	חמישי / 192	חמישי / 216
שישי / 172	שישי / 196	שישי / 217
שבת קודש / 173	שבת קודש / 200	שבת קודש / 217

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן
שולחן ערוך עם הערות וציונים / 214
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' / 215
תורה אור / 218

אדמו"ר האמצעי
תורת חיים / 220

אדמו"ר ה'צמח צדק'
דרך מצוותיך / 221

אדמו"ר המהר"ש
תורת שמואל תרל"ג / 221

אדמו"ר הרש"ב
ספר המאמרים - המשך תער"ב / 222

אדמו"ר הריי"צ
ספר המאמרים תרפ"ט / 224
לקוטי דיבורים / 225
ספר הזכרונות / 227
אגרות קודש / 230

שונות

ילקוט לוי יצחק על התורה / 49
נקודות בעניני גאולה ומשיח / 50
הלכה יומית לעיון ברמב"ם / 92
פרק בנביאים וכתובים / 166
עין יעקב - מסכת שבת / 175
נקודה מעובדת משיחת קודש / 232
חומש לקריאה בציבור / 233
לוח זמנים / 245
סדר הדלקת נרות חנוכה / 247

נקודות משיחות קודש

"וְלֹא זָכַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ" / על זכרון ושכחה / 233

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

בס"ד. ש"פ וישב, נר הראשון ושבת חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשל"ו

(הנחה בלתי מוגה)

מַאי חֲנוּכָּה כו' שֶׁכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יְוָונִים לַהֵיכָל כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּכְשֶׁגָּבְרָה בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ בֵּית אֶחָד שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד, נַעֲשָׂה בּוֹ נֵס וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים, לְשָׁנָה אַחֶרֶת קְבָעוּם וַעֲשָׂאוּם יָמִים טוֹבִים בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה[1].

וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק השאלה בָּזֶה מאמרי חסידות של בְּדִרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ[2], מַדּוּעַ הַשְּׁאֵלָה מַאי חֲנוּכָּה מה ענינו של חנוכה בָּאָה בַּגְּמָרָא לְאַחֲרֵי אֲרִיכוּת וּפְרָטֵי הַדִּינִים דַּחֲנוּכָּה. דִּלְכְאוֹרָה, בֵּין אִם הַשְּׁאֵלָה הִיא (כְּפַשְׁטוּת הָעִנְיָן) מַהוּ הַתּוֹכֶן דַּחֲנוּכָּה, וּבֵין אִם הַשְּׁאֵלָה הִיא (כְּפֵירוּשׁ רַשְׁ"י) עַל אֵיזֶה נֵס קְבָעוּהָ, הָיָה צָרִיךְ לְבָאֵר תְּחִילָּה מַאי חֲנוּכָּה, וְאַחַר כָּךְ לְבָאֵר פְּרָטֵי הַדִּינִים דַּחֲנוּכָּה ולמה סדר הדברים בגמרא הוא להיפך שתחילה באו פרטי הדינים וההלכות של הדלקת נר חנוכה ורק אחר כך בא ההסבר 'מאי חנוכה'.? גַּם צָרִיךְ לְהָבִין[3] דבר נוסף בדברי חז"ל אלו מַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁמָּצְאוּ בֵּית אֶחָד של שמן שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, מַהוּ הַדִּיּוּק דְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, דִּלְכְאוֹרָה נוֹגֵעַ בְּעִיקָּר שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ, וְלֹא נָגְעוּ בּוֹ הַגּוֹיִים וממילא לא נטמא, וּמַה נּוֹגֵעַ להדגיש שֶׁהָיָה זֶה חוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא והרי כל חותם היה יכול להיות עדות שפך השמן לא נטמא. וְאִם מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּהֲנִים הֵם אֵלּוּ שֶׁבִּקְּרוּ בְּעִנְיְנֵי טוּמְאָה וְטָהֳרָה [כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בִּנְבוּאַת חַגַּי[4], וזה לשונו, "כה אמר ה' צבאות שאל נא את הכהנים תורה לאמר. הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש. ויענו הכהנים ויאמרו לא. ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא, ויענו הכהנים ויאמרו יטמא", וְהוּבָא בַּגְּמָרָא בַּסּוּגְיָא דְּרַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים[5] במסכת פסחים, שֶׁעִנְיְנֵי טוּמְאָה וְטָהֳרָה שָׁאֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים כי הכהנים בקיאים ומומחים בהלכות אלו], הֲרֵי בִּשְׁבִיל זֶה כדי להסתמך על הכהן כי הוא בקי בעניני טומאה וטהרה מַסְפִּיק כֹּהֵן סְתָם כהן רגיל 'כהן הדיוט', וְאֵין צוֹרֵךְ בְּכֹהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא.?

וְאַף שֶׁכָּךְ הָיְתָה הַמְצִיאוּת שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, וְאַף שֶׁכָּךְ הָיְתָה הַמְצִיאוּת שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, מַהוּ הַדִּיּוּק דְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, דִּלְכְאוֹרָה נוֹגֵעַ בְּעִיקָּר שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ, וְלֹא נָגְעוּ בּוֹ הַגּוֹיִים, וּמַה נּוֹגֵעַ שֶׁהָיָה זֶה חוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא. וְאִם מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּהֲנִים הֵם אֵלּוּ שֶׁבִּקְּרוּ בְּעִנְיְנֵי טוּמְאָה וְטָהֳרָה [כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ בִּנְבוּאַת חַגַּי[4], וְהוּבָא בַּגְּמָרָא בַּסּוּגְיָא דְּרַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים[5], שֶׁעִנְיְנֵי טוּמְאָה וְטָהֳרָה שָׁאֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים], הֲרֵי בִּשְׁבִיל זֶה מַסְפִּיק כֹּהֵן סְתָם, וְאֵין צוֹרֵךְ בְּכֹהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא. וְאַף שֶׁכָּךְ הָיְתָה הַמְצִיאוּת שֶׁהָיָה מְנוּחָ בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל

1) שבת כא, ב. 2) ד"ה מאי חנוכה תש"א (סה"מ תש"א ס"ע 58 ואילך). 3) ראה גם סה"מ תש"א שם. 4) ב, יא־יג. 5) פסחים טז, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

גָּדוֹל ולכאורה הדבר מסביר את טעם הדבר שבגמרא דייקו לומר שפך השמן היה חתום בחותמו של כהן גדול, לאמתו של דבר אין זה מיישב את השאלה, כי הֲרֵי הַסִּיבָּה לְכָךְ שֶׁעִנְיָן זֶה הוּבָא בַּגְּמָרָא הִיא (לֹא רַק מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הָיְתָה הַמְּצִיאוּת, אֶלָּא) מִפְּנֵי שֶׁעִנְיָן זֶה שפך השמן היה חתום בחותמו של כהן גדול

נוֹגֵעַ ויש לו משמעות לְהַנֵּס. וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁלֹּא נִזְכָּר בַּגְּמָרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁהַפַּךְ הָיָה מוּנָּח בְּחוֹתָמוֹ, כֵּיוָן שֶׁאֵין זֶה הכהן הגדול נוֹגֵעַ לְהַנֵּס, וּמִזֶּה מוּכָח בְּנוֹגֵעַ לַפֶּרָט שֶׁהָיָה מוּנָּח בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, שֶׁהוּבָא בַּגְּמָרָא, שֶׁעִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ לְהַנֵּס וְאם לא כן, גם פרט זה

לא היה נזכר בגמרא.

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין בְּהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא[6] בְּנוֹגֵעַ לְהַדְלָקַת נֵר חֲנוּכָּה (בְּמֶשֶׁךְ שְׁמוֹנַת הַיָּמִים שֶׁקְּבָעוּם לְהַלֵּל וּלְהוֹדָאָה) שֶׁמִּצְוָה לְהַנִּיחָהּ כּוֹ' מִשְּׁמאל, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נֵר חֲנוּכָּה מִשְּׁמאל וּמְזוּזָה מִיָּמִין, דְּלִכְאוֹרָה, מַהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין נֵר חֲנוּכָּה לְמִצְוַת מְזוּזָה[7], הֲרֵי מְזוּזָה הִיא כְּמוֹ כָל הַמִּצְוֹות שֶׁעִנְיָנָם כֵּלִים[8], מַה שֶּׁאֵין כֵּן נֵר חֲנוּכָּה הוּא עִנְיָן הָאוֹר, עִנְיַן הַתּוֹרָה[8], וּכְמוֹ שְׁנֶאֱמַר[9] כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר (דְּקָאֵי עַל נֵר חֲנוּכָּה), וּמַהִי הַשַּׁיְיכוּת בֵּינֵיהֶם שֶׁיִּצְטָרְכוּ לִהְיוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה (נֵר חֲנוּכָּה מִשְּׁמאל וּמְזוּזָה מִיָּמִין). וְגַם אֵינוֹ מוּבָן מַדּוּעַ מְזוּזָה הִיא מִיָּמִין וְנֵר חֲנוּכָּה הוּא מִשְּׁמאל, הֲרֵי עִנְיָן הַמְּצוֹוֹת (מְזוּזָה) הוּא הָעֲלָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁשַּׁיָּיךְ לְקַו הַיָּמִין, וְאִילּוּ הַתּוֹרָה[10] (נֵר חֲנוּכָּה) שֶׁעִנְיָנָהּ רוּחָנִיּוּת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[11] הֲלוֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ, הִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁשַּׁיָּיךְ לְקַו הַיָּמִין, וְאִם כֵּן, לָמָּה נֵר חֲנוּכָּה מִשְּׁמאל וּמְזוּזָה מִיָּמִין.

ב) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּיאוּר בִּדְבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁהַיְוונִים טִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן הַדִּיּוּק (הַשְּׁמָנִים) שֶׁבַּהֵיכָל, שֶׁהֲרֵי

ביאור בדרך אפשר

חֲנוּכָּה שהוא בבחינת 'תורה אור'), וּמַהִי הַשַּׁיְיכוּת בֵּינֵיהֶם בין המזוזה שענינה כלים ונר חנוכה שענינו אור שֶׁיִּצְטָרְכוּ לִהְיוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה (נֵר חֲנוּכָּה מִשְּׁמאל וּמְזוּזָה מִיָּמִין). ?

מִיָּמִין. ?

ב) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּיאוּר בִּדְבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁהַיְוונִים טִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן הַדִּיּוּק

וגם אינו מובן מדוע מְזוּזָה הִיא מִיָּמִין הפתח וְנֵר חֲנוּכָּה הוּא מִשְּׁמאל, הֲרֵי עִנְיָן הַמְּצוֹוֹת (מְזוּזָה) הוּא הָעֲלָאַת הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה מהמציאות הגשמית התחתונה להיות קרובים לאלוקות העליונה, שֶׁשַּׁיָּיךְ ענין ההעלאה מלמטה למעלה לְקַו הַשְּׁמאל שענינו התגברות והתאמצות הנובעת מצד עניינו של התחתון המתעלה מצד עצמו כלפי מעלה, וְאִילּוּ הַתּוֹרָה[10] (נֵר חֲנוּכָּה) שֶׁעִנְיָנָהּ רוּחָנִיּוּת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[11] על התורה בנבואת ירמיה הֲלוֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ שדברי תורה נמשלו לאש שהיא מציאות רוחנית (ביחס למציאות הגשמית), הִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הנובעת מהתפשטות העליון עד למטה מטה שֶׁשַּׁיָּיךְ לְקַו הַיָּמִין שענינו חסד והשפעה ונתינה, וְאִם כֵּן, לָמָּה נֵר חֲנוּכָּה ששייך לתורה, קו הימין, מקומו מִשְּׁמאל, וּמְזוּזָה שהיא מצוה ששייכת לקו השמאל, מקומה

---

6) שבת כב, א. 7) ראה רד"ה מזוזה מימין באוה"ת חנוכה (בראשית ח"ב) שכח, א. רד"ה נר חנוכה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קמג), תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ע' צז). 8) ראה תו"א מקץ מב, ג. סידור (עם דא"ח) שער החנוכה ער, א [שצד, ג] ואילך. 9) משלי ו, כג. וראה רש"י שם כג, ב – ד"ה בנים. 10) בהמשך לחילוק בין תורה למצוות, נזכר גם שלעת"ל יהיו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ (קהלת יב, א. וראה שבת קנא, ב), שאז לא יהי' קיום המצוות (ראה נדה סא, ב. תניא אגה"ק סכ"ו (קמה, א). ועוד), אבל ענין התורה יהי' גם אז, וכמ"ש (ישעי' יא, ט. רמב"ם סוף הל' מלכים) כי מלאה הארץ דעה את הוי' גו'. 11) ירמי' כג, כט. וראה ברכות כב, א.

ביאור בדרך אפשר

(**הַשְׁתָּא**) **שֶׁבַּהֵיכָל, שֶׁחֲרֵי אִם הָיוּ** היוונים מְטַמְּאִים **רַק הַשְׁתָּא שֶׁבַּחוּץ** מחוץ **לְהֵיכָל, וְהַשְׁתָּא שֶׁבַּחוּץ** להיכל בית המקדש **הָיוּ נִשְׁאָרִים בְּטָהֳרָתָם, לֹא הָיוּ צְרִיכִים לְנֵס** שמעט השמן שהספיק ליום אחד יספיק לשמונה ימים, **כִּי הָיָה אֶפְשָׁר לָקַחַת שֶׁמֶן טָהוֹר מִבַּחוּץ וּלְהַדְלִיקוֹ בַּהֵיכָל. וְעַל כָּרְחָךְ** בהכרח **צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁטִּמְּאוּ** היוונים **כָּל הַשְׁתָּא** השמנים (**גַּם בַּחוּץ**) ולא היה שמן טהור כלל ולכן היה צריך את הנס, **וּמַה שֶּׁאָמְרוּ שֶׁטִּמְּאוּ הַשְׁתָּא שֶׁבַּהֵיכָל, הַיְינוּ אֲפִילּוּ אִלּוּ שֶׁבַּהֵיכָל**

וצריך להבין מהו הדיוק בדברי הגמרא 'שטמאו השמנים שבהיכל'.?

וּבִיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה[12], מִלְחֶמֶת הַיְוָונִים הָיְתָה **לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ**[13], **וְהַיְינוּ, שֶׁמִּלְחַמְתָּם לֹא הָיְתָה נֶגֶד תּוֹכֶן הַתּוֹרָה עַצְמָהּ, אֶלָּא נֶגֶד הָעִנְיָן דְּתוֹרָתֶךָ, שֶׁזּוֹהִי תּוֹרָתוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה, וְאִילּוּ הֵם רָצוּ לְהַפְרִיד אֶת הַתּוֹרָה מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁיִּשְׁכְּחוּ חַס וְשָׁלוֹם עַל נוֹתֵן הַתּוֹרָה [וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא[14] עַל הַפָּסוּק[15] עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ גּוֹ' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי גּוֹ', שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה (כַּמּוּבָן מִפֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ יוֹנָה[16]) שֶׁלֹּא הִמְשִׁיכוּ אֶת נוֹתֵן הַתּוֹרָה בַּתּוֹרָה, וְהַיְינוּ, שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה, אֲבָל שָׁכְחוּ עַל נוֹתֵן הַתּוֹרָה. וְכֵן הָיְתָה גְּזֵירַת הַיְוָונִים, שֶׁיִּהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה, אֲבָל בְּשִׁכְחַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹות, שֶׁהִתְנַגְּדוּתָם הָיְתָה (לֹא לְעֶצֶם קִיּוּם הַמִּצְוֹות, כִּי אִם) לְקִיּוּם חוּקֵי רְצוֹנֶךָ, הַיְינוּ לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות מִפְּנֵי הֱיוֹתָם חוּקֵי שֶׁל הַקָּבָ"ה,** וכמאמר רז"ל (על הכתוב במצות פרה אדומה 'זאת חוקת התורה') שהקדוש ברוך הוא אומר **חוּקָּה חָקַקְתִּי גְּזֵירָה גָּזַרְתִּי**[17] **וְאֵין לְךָ** לאדם **רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ**[18] אלא צריך לקיים את מצוות התורה מתוך קבלת עול מלכות שמים והתבטלות כלפי רצון ה', **שֶׁזֶּהוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם רְצוֹנֶךָ, רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה. וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁטִּמְּאוּ** היוונים **כָּל הַשְׁתָּא שֶׁבַּהֵיכָל** ולעיל נשאלה השאלה מה ענין ההדגשה על 'כל השמנים שבהיכל' והרי לא מצאו שמן טהור גם מחוץ להיכל, והביאור הוא

ביאור בדרך אפשר

1 בלשון הגמרא **(הַשְׁתָּא) שֶׁבַּהֵיכָל, שֶׁחֲרֵי אִם הָיוּ** היוונים
2 **מְטַמְּאִים רַק הַשְׁתָּא שֶׁבַּהֵיכָל, וְהַשְׁתָּא שֶׁבַּחוּץ** מחוץ
3 להיכל בית המקדש **הָיוּ נִשְׁאָרִים בְּטָהֳרָתָם, לֹא הָיוּ צְרִיכִים לְנֵס**
4 שמעט השמן שהספיק ליום אחד יספיק לשמונה ימים, **כִּי הָיָה אֶפְשָׁר**
5 **לָקַחַת שֶׁמֶן טָהוֹר מִבַּחוּץ**
6 **וּלְהַדְלִיקוֹ בַּהֵיכָל. וְעַל כָּרְחָךְ**
7 בהכרח **צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁטִּמְּאוּ**
8 היוונים **כָּל הַשְׁתָּא** השמנים
9 **(גַּם בַּחוּץ)** ולא היה שמן טהור כלל ולכן
10 היה צריך את הנס, **וּמַה שֶּׁאָמְרוּ**
11 **שֶׁטִּמְּאוּ הַשְׁתָּא שֶׁבַּהֵיכָל,**
12 **הַיְינוּ אֲפִילּוּ אִלּוּ שֶׁבַּהֵיכָל**
13 וצריך להבין מהו הדיוק בדברי הגמרא
14 'שטמאו השמנים שבהיכל'.?
15 **וּבִיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה**[12],
16 **מִלְחֶמֶת הַיְוָונִים הָיְתָה**
17 **לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ** לגרום לבני
18 ישראל לשכוח את תורת ה'
19 **וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ**[13]
20 ולעבור על חוקי התורה שהם רצון ה',
21 **וְהַיְינוּ, שֶׁמִּלְחַמְתָּם** של היוונים
22 נגד בני ישראל **לֹא הָיְתָה נֶגֶד**
23 **תּוֹכֶן הַתּוֹרָה עַצְמָהּ, אֶלָּא נֶגֶד**
24 **הָעִנְיָן דְּתוֹרָתֶךָ, שֶׁזּוֹהִי תּוֹרָתוֹ**
25 **שֶׁל הַקָּבָ"ה, וְאִילּוּ הֵם** היוונים
26 **רָצוּ לְהַפְרִיד** ולנתק **אֶת הַתּוֹרָה**
27 **מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה** הקדוש ברוך הוא,
28 **שֶׁיִּשְׁכְּחוּ חַס וְשָׁלוֹם עַל נוֹתֵן**
29 **הַתּוֹרָה [וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ**
30 **בַּגְּמָרָא**[14] **עַל הַפָּסוּק**[15] בנבואת
31 ירמיה **עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ גּוֹ'**
32 **עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי גּוֹ'** (וזה
33 לשון הפסוקים, "מי האיש החכם ויבן
34 את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה,
35 על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר
36 מבלי עובר. ויאמר ה' על עזבם את
37 תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו
38 בקולי ולא הלכו בה"), **שֶׁלֹּא בֵּרְכוּ**
39 **בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה** (וזה לשון הגמרא, "דבר זה [הסיבה על מה אבדה הארץ]
40 אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש
41 ברוך הוא בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם.
42 אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה". ופירש רש"י, "שלא ברכו
43 בתורה תחילה – כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניה, קרא יתירא
44 דאשר נתתי לפניהם קא דרש ברכת אשר נתן לנו תורת אמת שהיא לפניה של
45 דברי תורה וכיון דלא מברכי גליא
46 דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם"),
47 **שֶׁהַפֵּירוּשׁ בָּזֶה** ב'לא ברכו בתורה
48 תחילה', מלבד הפירוש הפשוט, שלא
49 ברכו ברכת התורה קודם לימוד התורה
50 **(כַּמּוּבָן מִפֵּירוּשׁ רַבֵּינוּ**
51 **יוֹנָה**[16]) **שֶׁלֹּא הִמְשִׁיכוּ אֶת**
52 הקדוש ברוך הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה**
53 **בַּתּוֹרָה, וְהַיְינוּ, שֶׁעָסְקוּ**
54 **בַּתּוֹרָה, אֲבָל שָׁכְחוּ עַל נוֹתֵן**
55 **הַתּוֹרָה** למדו תורה מבלי לזכור
56 ולהיות מודעים לכך שהתורה היא
57 תורת ה'. **וְכֵן הָיְתָה גְּזֵירַת**
58 **הַיְוָונִים, שֶׁיִּהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה,**
59 **אֲבָל בִּשְׁכְחַת נוֹתֵן הַתּוֹרָה**
60 היונים לא התנגדו לעצם לימוד התורה,
61 אבל גזרו שהלימוד יהיה מבלי לזכור
62 שהתורה היא תורת ה' ורצו 'להשכיחם
63 תורתך']. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ**
64 **לַמִּצְוֹות, שֶׁהִתְנַגְּדוּתָם הָיְתָה**
65 **(לֹא לְעֶצֶם קִיּוּם הַמִּצְוֹות, כִּי**
66 **אִם) לְקִיּוּם חוּקֵי רְצוֹנֶךָ,**
67 **הַיְינוּ לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות מִפְּנֵי**
68 **הֱיוֹתָם חוּקֵי שֶׁל הַקָּבָ"ה,**
69 וכמאמר רז"ל (על הכתוב במצות פרה
70 אדומה 'זאת חוקת התורה') שהקדוש
71 ברוך הוא אומר **חוּקָּה חָקַקְתִּי**
72 **גְּזֵירָה גָּזַרְתִּי**[17] **וְאֵין לְךָ** לאדם
73 **רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ**[18] אלא
74 צריך לקיים את מצוות התורה מתוך
75 קבלת עול מלכות שמים והתבטלות
76 כלפי רצון ה', **שֶׁזֶּהוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם**
77 **רְצוֹנֶךָ, רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה.**
78 **וְזֶהוּ הָעִנְיָן שֶׁטִּמְּאוּ** היוונים **כָּל**
79 **הַשְׁתָּא שֶׁבַּהֵיכָל** ולעיל נשאלה השאלה מה ענין ההדגשה על 'כל
80 השמנים שבהיכל' והרי לא מצאו שמן טהור גם מחוץ להיכל, והביאור הוא

---

12) ראה ד"ה מאי חנוכה שם. סה"מ תרצ"ב ע' קפה ואילך. וש"נ. 13) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה. 14) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. 15) ירמי' ט, יא־יב. 16) הובא בר"ן נדרים שם. וראה גם ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ומ"ש דאמר). 17) במדב"ר ר"פ חוקת. תנחומא שם ג. ח. ועוד. 18) רש"י ר"פ חוקת (מיומא סז, ב).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאֲפִילּוּ בַּהֵיכָל, שֶׁהוּא מָקוֹם קָדוֹשׁ שֶׁגַּם שאפילו יִשְׂרָאֵל זָר אָסוּר לִיכָּנֵס בּוֹ, הִנֵּה גַּם לָשָׁם נִכְנְסוּ וְטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים, שֶׁעָנְיָנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁגַּם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות שהם ענין נעלה וקדוש בדוגמת ההיכל שהוא מקום קדוש רָצוּ לִפְעוֹל שֶׁיִּהְיוּ בְּאוֹפֶן דִּלְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ שלימוד התורה יהיה ללא זיכרון ומודעות שזו תורת ה' וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ ומעשה המצוות יהיה ללא זיכרון ומודעות שהם רצונו של הקדוש ברוך הוא.

ג) וְיוָן בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[19] עַל הַפָּסוּק[20] פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, דְּאִיתָא[21] כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, אָמַר הַקָּבָ"ה, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ פָּדָנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּמְבוֹאָר בָּזֶה[22], שֶׁהַקָּבָ"ה הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין (כִּי בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין יֵשׁ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּקְדוּשׁ וּבְרוּךְ, וּבִפְרָטִיּוּת הֵם בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת), בְּחִינַת הַמִּדּוֹת. וְלִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְכוּ' כֻּלּוֹ לָבוֹא אַחַר כָּךְ לְמִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה, וְעַד לְמִצְרַיִם דִּלְעוּמַּת זֶה, וְהַיְינוּ, שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל גָּלוּת, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְעִנְיַן הַפְדָיָה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַקָּבָ"ה כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְכוּ' מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ פָּדָנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְדָיָה מֵהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם. אַךְ הִנֵּה

ביאור בדרך אפשר

במוחין וב'אריך אנפין', האור המאיר במדות הוא אור מצומצם ר'קטן' (ועניין זה באלוקות נקרא 'הקדוש ברוך הוא' **כִּי בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין יֵשׁ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּקְדוּשׁ וּבְרוּךְ, וּבִפְרָטִיּוּת הֵם בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת**, כמבואר בחסידות, המשמעות הפנימית של התארים 'קדוש' ו'ברוך' היא שמצד מהותו ועצמותו, הבורא הוא 'קדוש' ומובדל מהעולמות והנבראים, ועם זאת הוא גם 'ברוך' מלשון ברכה והמשכה ויורד ונמשך בתוך העולמות. ובפרטיות, 'זעיר אנפין' הוא בחינת 'קדוש' וספירת המלכות שעל ידה האור האלוקי יורד ונמשך לעולמות היא בחינת 'ברוך', ו'זעיר אנפין' הוא **בְּחִינַת הַמִּדּוֹת. וְלִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְכוּ'** 'זעיר' לשון קטנות וצמצום, **כֻּלּוֹ לָבוֹא אַחַר כָּךְ לְמִצְרַיִם** האור האלוקי שב'זעיר אנפין' **דִּקְדוּשָׁה, וְעַד לְמִצְרַיִם דִּלְעוּמַּת זֶה** היפך הקדושה, **וְהַיְינוּ, שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל גָּלוּת, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְעִנְיַן הַפְדָיָה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַקָּבָ"ה כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְכוּ' מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ פָּדָנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם** עניין ההגבלה והצמצום **דִּקְדוּשָׁה** היפך הקדושה, **דִּלְעוּמַּת זֶה** [כְּמַאֲמַר כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם[23] אוֹ מְלָכִים[24]] ועל ידי הפדיה אין ל'אומות' היינו הכוחות של 'לעומת זה' כל אחיזה ב'זעיר אנפין' וב'מלכות', **וְעַל יְדֵי הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין וְעַד לְפָנִימִיּוּת הַמּוֹחִין**, ואור המוחין הוא נעלה יותר מהאור שבמדות, **נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דִּפְדָנַי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְדָיָה** של האור האלוקי **מֵהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם.**

1 שֶׁגַּם יִשְׂרָאֵל זָר אָסוּר לִיכָּנֵס בּוֹ, הִנֵּה גַּם לָשָׁם
2 נִכְנְסוּ וְטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים, שֶׁעִנְיָנוֹ בְּרוּחָנִיּוּת,
3 שֶׁגַּם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות רָצוּ לִפְעוֹל
4 שֶׁיִּהְיוּ בְּאוֹפֶן דִּלְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם
5 מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ.
6 ג) וְיוָן בְּהֶקְדֵּם מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[19] עַל
7 הַפָּסוּק[20] פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב
8 לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, דְּאִיתָא[21] כָּל
9 הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם
10 הַצִּבּוּר, אָמַר הַקָּבָ"ה, מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ
11 פָּדָנִי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וּמְבוֹאָר
12 בָּזֶה[22], שֶׁהַקָּבָ"ה הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין (כִּי
13 בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין יֵשׁ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּקְדוּשׁ
14 וּבְרוּךְ, וּבִפְרָטִיּוּת הֵם בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין
15 וּמַלְכוּת), בְּחִינַת הַמִּדּוֹת. וְלִהְיוֹתוֹ בְּחִינַת זְעֵיר
16 אַנְפִּין, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְכוּ', כֻּלּוֹ לָבוֹא
17 אַחַר כָּךְ לְמִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה, וְעַד לְמִצְרַיִם
18 דִּלְעוּמַּת זֶה, וְהַיְינוּ, שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל
19 גָּלוּת, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְעִנְיַן הַפְדָיָה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר
20 הַקָּבָ"ה כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְכוּ' מַעֲלֶה אֲנִי עָלָיו
21 כְּאִילּוּ פָּדָנִי לִי וּלְבָנַי כוּ', לִי (הַקָּבָ"ה) הַיְינוּ
22 בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וּבָנַי (בְּנֵי
23 יִשְׂרָאֵל) הַיְינוּ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת [כְּמַאֲמַר כָּל
24 יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם[23] אוֹ מְלָכִים[24]], וְעַל יְדֵי
25 הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת
26 הַמּוֹחִין וְעַד לְפָנִימִיּוּת הַמּוֹחִין, נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן
27 דִּפְדָנַי לִי וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם, שֶׁהוּא
28 עִנְיַן הַפְדָיָה מֵהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם. אַךְ הִנֵּה

39 בתורת החסידות, **שֶׁהַקָּבָ"ה** דרגת
40 האלוקות הנקראת 'הקדוש ברוך הוא' **הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין** המידות
41 העליונות חסד, גבורה וכו' הנקראות 'פנים קטנות, כי ביחס לאור המאיר

42 במוחין וב'אריך אנפין', האור המאיר במדות הוא אור מצומצם ר'קטן' (ועניין
43 זה באלוקות נקרא 'הקדוש ברוך הוא' **כִּי בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין יֵשׁ**
44 **שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּקְדוּשׁ וּבְרוּךְ, וּבִפְרָטִיּוּת הֵם בְּחִינַת זְעֵיר**
45 **אַנְפִּין וּמַלְכוּת**, כמבואר בחסידות, המשמעות הפנימית של התארים
46 'קדוש' ו'ברוך' היא שמצד מהותו
47 ועצמותו, הבורא הוא 'קדוש' ומובדל
48 מהעולמות והנבראים, ועם זאת הוא גם
49 'ברוך' מלשון ברכה והמשכה ויורד
50 ונמשך בתוך העולמות. ובפרטיות,
51 'זעיר אנפין' הוא בחינת 'קדוש'
52 וספירת המלכות שעל ידה האור
53 האלוקי יורד ונמשך לעולמות היא
54 בחינת 'ברוך', ו'זעיר אנפין' הוא
55 **בְּחִינַת הַמִּדּוֹת. וְלִהְיוֹתוֹ**
56 **בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
57 **עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְכוּ'** 'זעיר' לשון
58 קטנות וצמצום, **כֻּלּוֹ לָבוֹא אַחַר**
59 **כָּךְ** האור האלוקי שב'זעיר אנפין'
60 **לְמִצְרַיִם** ענין ההגבלה והצמצום
61 **דִּקְדוּשָׁה, וְעַד לְמִצְרַיִם**
62 **דִּלְעוּמַּת זֶה** היפך הקדושה,
63 **וְהַיְינוּ, שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב**
64 **שֶׁל גָּלוּת, שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְעִנְיַן**
65 **הַפְדָיָה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַקָּבָ"ה**
66 **כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְכוּ' מַעֲלֶה**
67 **אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ פָּדָנִי לִי**
68 **וּלְבָנַי כוּ', לִי (הַקָּבָ"ה) הַיְינוּ**
69 **בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין (כַּנִּזְכָּר**
70 **לְעֵיל), וּבָנַי (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל)**
71 **הַיְינוּ בְּחִינַת הַמַּלְכוּת**
72 **[כְּמַאֲמַר כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי**
73 **מְלָכִים הֵם[23] אוֹ מְלָכִים[24]]**
74 ועל ידי הפדיה אין ל'אומות' היינו
75 הכוחות של 'לעומת זה' כל אחיזה
76 ב'זעיר אנפין' וב'מלכות', **וְעַל יְדֵי**
77 **הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא עִנְיַן**
78 **הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַמּוֹחִין**
79 **וְעַד לְפָנִימִיּוּת הַמּוֹחִין**, ואור
80 המוחין הוא נעלה יותר מהאור
81 שבמדות, **נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דִּפְדָנַי לִי**
82 **וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמּוֹת הָעוֹלָם,**
שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְדָיָה של האור האלוקי **מֵהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הָעוֹלָם.**

---

19) ד"ה פדה בשלום די"ט כסלו (לעיל ע' 318 ואילך). 20) תהלים נה, יט. 21) ברכות ח, רע"א. 22) סד"ה פדה בשלום תרע"ח (סה"מ תרע"ח ס"ע צח ואילך), תש"ז (סה"מ תש"ז ריש ע' 208). 23) שבת סז, א. 24) זח"ב כו, ריש ע"ב. הקדמת

ביאור בדרך אפשר

אַף הִנֵּה כְּתִיב[25] במגילת איכה **טוֹב ה' לְקַוֵּו** ולפי פשוטו ׳לקוו׳ פירושו למקווים ומייחלים לו, ולפי פנימיות הענינים **הַיְינוּ, שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת מִלְמַעְלָה הֵם עַל יְדֵי שִׁלְשֶׁת הַקָּוִים** תורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים (מצוות). **וְלָכֵן, אַף שֶׁעִיקַּר הַפְּדָיָה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה** (כמבואר במאמר דיבור המתחיל ׳פדה בשלום׳ הנזכר, שעיקר ענין ה׳שלום׳ הוא בתורה), **מִכָּל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין תָּבוֹא** ותאיר ותתגלה **בְּזָעִיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל שִׁלְשֶׁת הַקָּוִים,** לא רק ענין התורה אלא **גַּם תְּפִלָּה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. אַף אַף עַל פִּי כֵן, עִיקַּר הַפְּדָיָה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁעִנְיָנָהּ קַו הָאֶמְצָעִי, שֶׁכּוֹלֵל וּמְחַבֵּר שְׁנֵי הַקַּוִּין (דְּיָמִין וּשְׂמֹאל)** כמבואר בקבלה וחסידות שהספירות העליונות מתחלקות (באופן כללי) לשלושה קוים: הספירות חכמה, חסד, נצח (חח"נ) בקו הימין שהוא הקו של גמילות חסדים; הספירות בינה, גבורה, הוד בקו השמאל שהוא הקו של עבודת התפילה. והספירות דעת, תפארת ויסוד בקו האמצעי שיש לו כמה מעלות על שני הקוים (ולכן נקרא "בריח התיכון") ובו נמצאת בחינת הדעת וגם בחינת התפארת שהיא מידתו של יעקב, מידת האמת, שהוא הקו האמצעי ענין התורה וכמבואר בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן, "... ולכן אמרו רז"ל (סנהדרין צ"ט ב') כל העוסק בתורה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. ופירוש בפמליא של מעלה מבואר במקום אחר דהיינו שמחבר בחינות סובב וממלא כו'... וגם שעל ידי המצות ההמשכה הוא בבחינת מקיף אבל על ידי התורה נמשך הגילוי בבחינת פנימיות וכמו שכתוב ותורתך בתוך מעי... וזהו מה שכתוב במתן תורה אנכי הוי' אלקיך פירוש הוי' אלקיך היינו סובב כל עלמין וממלא כל עלמין, אבל אנכי מי שאנכי הוא עצמות אור אין סוף שלמעלה גם מסובב כל עלמין והוא המתגלה ונמשך להיות הוי' אלקיך ממש שבחי' שם הוי' זה נמשך מבחינת אנכי ממש וכמו שכתוב ממעמקים קראתיך הוי'. ממעמקים היינו מעצמות אור אין סוף ממש שמשם נמשך להיות הוי' אלקיך ממש על ידי עסק התורה שהיא גם כן מבחינת עומק כמו שכתוב מאד עמקו מחשבותיך..."**, וּמַגִּיעַ** הקו

ביאור בדרך אפשר

האמצעי (קו התורה) **לְמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם** למעלה מקו הימין (גמילות חסדים) ולמעלה מקו השמאל (עבודה) ומעולה ומגיע **בִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וּמִשָּׁם** מ׳פנימיות הכתר׳ **נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה.**

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בכתוב הנזכר לעיל מנבואת ירמיה **הַלּוֹא כֹה דְבָרִי כָּאֵשׁ,** ועל פסוק זה אמרו חז"ל **שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה אֵינָם מִקַּבְּלִין טוּמְאָה**[11] (כדברי הגמרא, "תניא ר' יהודה בן בתירא היה אומר, אין דברי תורה מקבלין טומאה, מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם [כיון שלא היה טהור] למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר ליה בני פתח פין ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה", ומזה מובן שהתורה שלמטה נשארת באותה דרגה של קדושה כפי שהיתה למעלה, כפי שממשיך) **כִּי הַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא, וְלָכֵן** מפני מעלת התורה **בְּכֹחָהּ לְהִתְלַבֵּשׁ בִּטְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר כו'** כמו שמצינו למשל בדיני ממונות במשנה ׳שנים אוחזין בטלית, זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי׳ שאחד מהשניים משקר, **וְלֹא כְּמוֹ הַמְצוֹוֹת שֶׁבְּכֹחָם לְבָרֵר רַק עִנְיְנֵי רְשׁוּת** דברים המותרים, **דְּלֹא הוֹתְרוּ לְמִלְאֶכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא מִן הַמּוּתָּר בְּפִיךָ**[26], ניתן לקיים מצוה רק בדברים המותרים באכילה, כדברי הגמרא, ולכן תפילין מעור בהמה טמאה או אתרוג של ערלה וכד' פסולים. **וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם**[27] על פי פנימיות הענינים להלכה האמורה **שְׁנֵּר חֲנוּכָּה מִשְּׁמֹאל וּמְזוּזָה מִיָּמִין (אַף שְׁנֵּר חֲנוּכָּה הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה, הַמְשָׁכָה** מלמעלה למטה ששייכת לקו הימין, **וּמְזוּזָה הוּא עִנְיַן הַמְצוֹוֹת, הַעֲלָאָה** מלמטה למעלה ששייכת לקו השמאל **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)), כִּי, הַמְצוֹוֹת שֶׁהֵם בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת וְאֵינָם בָּאִים בְּדָבָר הַמְנַגֵּד,** כאמור לעיל שקיום המצוות הוא רק בדברים שהם ׳המותר בפיך׳, **הֵם בִּבְחִינַת יָמִין, וְאִילּוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ גַּם בְּשִׂמְאל** ואפילו במצב של טומאה ואפילו בטענות של שקר, כמבואר לעיל.

1 כְּתִיב[25] טוֹב ה' לְקַוָּו, הַיְינוּ, שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת
2 מִלְמַעְלָה הֵם עַל יְדֵי שִׁלְשֶׁת הַקָּוִים. וְלָכֵן, אַף
3 שֶׁעִיקַּר הַפְּדָיָה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם,
4 כְּדֵי שֶׁהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין תָּבוֹא בְּזָעִיר אַנְפִּין
5 וּמַלְכוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל שִׁלְשֶׁת הַקָּוִים, גַּם
6 תְּפִלָּה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. אַף אַף עַל פִּי כֵן, עִיקַּר
7 הַפְּדָיָה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁעִנְיָנָהּ קַו הָאֶמְצָעִי,
8 שֶׁכּוֹלֵל וּמְחַבֵּר שְׁנֵי הַקַּוִּין (דְּיָמִין וּשְׂמֹאל),
9 וּמַגִּיעַ לְמַעְלָה מִשְּׁנֵיהֶם בִּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וּמִשָּׁם
10 נִמְשָׁךְ עַד לְמַטָּה מַטָּה. וְזֶהוּ הַלּוֹא כֹה דְבָרִי
11 כָּאֵשׁ, שֶׁדִּבְרֵי תוֹרָה אֵינָם מִקַּבְּלִין טוּמְאָה[11], כִּי
12 הַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהִיא, וְלָכֵן בְּכֹחָהּ
13 לְהִתְלַבֵּשׁ בִּטְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר כו', וְלֹא כְּמוֹ
14 הַמְצוֹוֹת שֶׁבְּכֹחָם לְבָרֵר רַק עִנְיְנֵי רְשׁוּת, דְּלֹא
15 הוֹתְרוּ לְמִלְאֶכֶת שָׁמַיִם אֶלָּא מִן הַמּוּתָּר בְּפִיךָ[26].
16 וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם[27] שְׁנֵּר חֲנוּכָּה מִשְּׁמֹאל וּמְזוּזָה
17 מִיָּמִין (אַף שְׁנֵּר חֲנוּכָּה הוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה,
18 הַמְשָׁכָה, וּמְזוּזָה הוּא עִנְיַן הַמְצוֹוֹת, הַעֲלָאָה
19 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)), כִּי, הַמְצוֹוֹת שֶׁהֵם בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת
20 וְאֵינָם בָּאִים בְּדָבָר הַמְנַגֵּד, הֵם בִּבְחִינַת יָמִין,
21 וְאִילּוּ עִנְיַן הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ גַּם בְּשִׂמְאל.

התקו"ז בתחילתה. 25) איכה ג, כה. וראה רד"ה פדה בשלום תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' צב), תש"ז (סה"מ תש"ז ע' 201). 26) ראה שבת כח, ב. קח, א. 27) ראה ד"ה נר חנוכה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קמו ואילך), תרפ"ה (סה"מ תרפ"ה ע'

ד) **אָמְנָם** הָאָמוּר לְעֵיל שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בִּזְעֵיר אַנְפִּין נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַפְדָיָה של 'לי', היינו זעיר אנפין ושל 'בני' היינו ספירת המלכות, והפדיה היא מבין האומות, שלא תהיה אחיזה של ה'אומות' (הכוחות של היפך הקדושה) בבחינות אלו, **הֲרֵי** זֶה **בְּמַעֲמַד וּמַצָּב** שֶׁעַל דֶּרֶךְ הָרָגִיל. **אֲבָל** אֵין זֶה מַסְפִּיק **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב** שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, **הַיְינוּ**, מצב נחות כל כך שֶׁלֹּא רַק הַמִּדּוֹת הֵם בְּאוֹפֶן דְּהֵיפְךְ הַטָּהֳרָה, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם שַׁיְיכוּת לַלְּעוּמַת זֶה, אֶלָּא גַּם אפילו הַמּוֹחִין (שֶׁמָּן כמבואר בחסידות שהשמן הוא ענין החכמה) הֵם בְּאוֹפֶן דְּהֵיפְךְ הַטָּהֳרָה. **וְזֶהוּ** גַּם ביאור נוסף על פי פנימיות הענינים על מַה שֶּׁמִּלְחֶמֶת הַיְוָונִים הָיְתָה לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ, שֶׁפָּעֲלוּ עִנְיַן הַשִּׁכְחָה (עַל נוֹתַן הַתּוֹרָה), כִּי, שֶׁמָּן מוֹעִיל לְזִכָּרוֹן[28] (כדברי חז"ל בגמרא שאחד הדברים 'המשיבים את הלימוד' [מחזירים את הלימוד שנשכח] הוא 'והרגיל בשמן זית', ו'כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה'), וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁטִּמְּאוּ היוונים כָּל הַשְּׁמָנִים, פָּעֲלוּ עִנְיַן הַשִּׁכְחָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁמִּלְחֶמֶת הַיְוָונִים הָיְתָה גַּם נֶגֶד הַמּוֹחִין, וּכְשֶׁשִּׁנּוּ חִסָּרוֹן בְּהַמּוֹחִין אֲזַי יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן הַחֵטְא, כְּמַאֲמַר רַז"ל[29] אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת. וַהֲיינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁחָסֵר אֶצְלוֹ בְּעִנְיַן הַמּוֹחִין, אֲזַי נִשְׁאָרִים הַמִּדּוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל צְמָצוּם כו' (זְעֵיר אַנְפִּין), כַּנִּזְכָּר לְעֵיל (סָעִיף ג).

וְהָעֵצָה לָזֶה היא שֶׁיִּהְיֶה פֵּךְ אֶחָד כו' בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא[30]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[31], דְּהִנֵּה, הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּיתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם וְאֵינוֹ זָז מִשָּׁם[32]. וְירוּשָׁלַיִם עִנְיָנָהּ שְׁלֵימוּת הַיִּרְאָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[33] עַל הַפָּסוּק[34] וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָיִם), שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל כו'. וְזֶהוּ אלא שהן הן גבורותיו שמצמצם עצמו שלא יהיה מדת מלכותו בגילוי כל כך ואז יהיה הפחד והיראה בגבול כפי שיוכלו הנבראים שאת וזה לא נקרא יראה שלם כי אין היראה בשלימות אבל לעתיד על ידי ואת רוח הטומאה אעביר כו' יהיה בחינת יראה שלם (והיינו בחי' הר הקדש שהוא אהבה עליונה מאד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וְהָעֵצָה שלא תהיה שכחה ולא יהיה חסרון בענין המוחין וממילא לא יהיה חס ושלום מצב של חטא כתוצאה מרוח שטות **הִיא** שֶׁיִּהְיֶה פֵּךְ אֶחָד כו' בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא[30] (ולא די בחותם סתם, כפי שנשאלה השאלה על כך לעיל), כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה[31], דְּהִנֵּה, הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּיתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם וְאֵינוֹ זָז מִשָּׁם[32] (כדברי הרמב"ם, "ובית יהיה לו מוכן במקדש והוא הנקרא לשכת כהן גדול, ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה או שתים ביום ויהיה ביתו בירושלים ואינו זז משם"). וִירוּשָׁלַיִם עִנְיָנָהּ שְׁלֵימוּת הַיִּרְאָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[33] עַל הַפָּסוּק[34] וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָיִם וזה לשונו, "בירושלים. יראה שלם שלימות היראה כי עתה כתיב להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו, פירוש הדר מלכותו הוא ההידור בנבראים המתהווים ממדת מלכותו יתברך כמו שכתוב אלף אלפים ישמשוני' לגדוד א' ולגדודיו אין מספר שזהו בחינת הידור עצום מאוד, ומכל מקום הוא על ידי שמתחלה להודיע לבני האדם גבורותיו שהתהוותם הוא על ידי בחינת גבורות וצמצומים כי אילו היה מדת מלכותו יתברך מתגלה עליהם כמו שהיא לא היו יכולים לקבל כלל והיו מתבטלים במציאותם ממש וכמאמר רז"ל הושיט אצבעו הקטנה ביניהם שהיא בחינת מלכות מדריגה העשירית שביו"ד ספירות ושרפן שנתבטלו לגמרי כי אין בעל גבול יכול לקבל בחינת אין סוף כו' יהיה בחינת יראה שלם (והיינו בחי' הר הקדש שהוא אהבה עליונה מאד

אצל אדם זה שחוטא **בְּעִנְיַן הַמּוֹחִין, אֲזַי נִשְׁאָרִים הַמִּדּוֹת כְּמוֹ** שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל צְמָצוּם כו' (זְעֵיר אַנְפִּין), **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל (סָעִיף ג)** ובריבוי צמצומים עלולה להיות גם תוצאה בלתי רצויה.

קג). ד"ה ואתה ברחמיך הרבים תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ע' קפב). 28) הוריות יג, ב. 29) סוטה ג, א. 30) ראה גם בד"ה בכ"ה בכסלו (לקמן ע' 408 ואילך). 31) ראה גם אגרות־קודש ח"ב ע' יא. ע' רעח. 32) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ז. 33) דרושים לר"ה ס, ב. 34) ישעי' כז, יג.

ביאור בדרך אפשר

וגם כלולה עם בחינת שלימות היראה...")), **שֶׁהוּא** התוכן הפנימי של יראת שמים **עִנְיַן הַבִּיטּוּל כּוּ'. וְזֶהוּ שֶׁהַכֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ זָז מִירוּשָׁלַיִם, שֶׁעִנְיַן הַבִּיטּוּל הוּא אֶצְלוֹ בְּתָמִידוּת.** ללא הפסק. **וְזוֹהִי מַעֲלַת הַפֶּה שֶׁחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא, כִּי כֹּהֵן סְתָם שַׁיָּיךְ לְעִנְיַן הַטּוּמְאָה, וְרַק כֹּהֵן גָּדוֹל, לְהְיוֹתוֹ בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל** לאלוקות **שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, חֲרֵי זֶה עִנְיַן שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּדֶר טָהֳרָה וְכוּ'** ענין נעלה כל כך שלמעלה מגדר טהרה והיפך הטהרה. **וְעִנְיָנוֹ** של כהן גדול, היינו ביטול מוחלט לאלוקות, כפי שהוא מתבטא **בָּעֲבוֹדָה** שכל אחד ואחד מישראל עובד את ה' **הוּא עִנְיַן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ עַל הַתּוֹרָה וּמִצְווֹתֶיהָ, שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בִּשְׁלֵימוּת אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְשָׁם** בענין המסירות נפש **אֵין הַיְוּנִים יְכוֹלִים לְנָגְעוֹ כּוּ'** ולא יכולה להיות בענין זה 'טומאה'. **וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁעוֹמְדִים בְּתְנוּעָה זוֹ** של מסירות נפש, **פּוֹעֲלִים שֶׁיִּהְיֶה הָעִנְיָן דַּחֲנוּכָּה כּוּ'** החג של הניצחון על היוונים והכוונות שלהם להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך.

ה) וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר גַּם הַקֶּשֶׁר דִּמְזוּזָה לְגַר חֲנוּכָּה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, עִנְיַן הַבִּיטּוּל וְהַקַּבָּלַת עוֹל (חוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל), נָקֵל יוֹתֵר לִפְעוֹל עַל עַצְמוֹ בְּעֵת קִיּוּם הַמִּצְווֹת, כִּי זֶהוּ שֶׁעִנְיָנָם הוּא צִיווּי הַקָּבָ"ה, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, שֶׁזּוֹהִי הַכַּוָּונָה כְּלָלִית שֶׁבְּכָל הַמִּצְווֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּלְימוּד הַתּוֹרָה, הִנֵּה אַפִילּוּ בִּהְיוֹתוֹ בְּאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה, חֲרֵי כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם[35], אֲזַי קָשֶׁה יוֹתֵר לִפְעוֹל אֶת עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל וּבִיטּוּל בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי, בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּדֶר הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה. וְהִנֵּה, מְזוּזָה הוּא עִנְיַן הַמִּצְווֹת (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף א), וּבַמִּצְווֹת עַצְמָן הוּא עִנְיַן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ (שֶׁבְּעִיקָּרוֹ הוּא בְּמִצְווֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁהֲרֵי בְּמְזוּזָה כָּתוּב[36] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד, וְעַל יְדֵי קְבִיעוּתָהּ עַל פֶּתַח הַבַּיִת בְּאוֹפֶן שֶׁמַּקִּיף אֶת כָּל עִנְיְנֵי הַבַּיִת, כְּמַאֲמַר אוּנְקְלוֹס[37] שֶׁזֵּהוּ כְּמֶלֶךְ הַשּׁוֹמֵר אֶת עַבָדָיו (כמסופר בגמרא שכאשר אונקלוס התגייר, הקיסר שלח אחריו גדוד לתפוס אותו ולהביאו אליו, וכאשר תפסו אותו והלכו, ראה מזוזה שמונחת על הפתח, הניח ידו עליה ואמר להם: מהו זה? אמרו לו: אמור לנו אתה. אמר להם: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים בארמון, ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקדוש ברוך הוא, עבדיו [בני ישראל] נמצאים מבפנים בבתיהם והוא משמרן מבחוץ, שנאמר ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם. והתגיירו גם הם), **פּוֹעֲלִים בְּכָל הַבַּיִת אֶת עִנְיַן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוּ'.**

וְעִנְיָן זֶה של קיום המצוות מתוך הכתוב בתורה שהתורה היא **חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם[35], אֲזַי קָשֶׁה יוֹתֵר לִפְעוֹל אֶת עִנְיַן הַקַּבָּלַת עוֹל וּבִיטּוּל בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי,** ביטול מוחלט **בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּדֶר הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה,** כמו בקיום המצוות. **וְהִנֵּה, מְזוּזָה הוּא עִנְיַן הַמִּצְווֹת (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף א), וּבַמִּצְווֹת עַצְמָן** ענין המזוזה **הוּא עִנְיַן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ (שֶׁבְּעִיקָּרוֹ הוּא בְּמִצְווֹת** בכלל **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), שֶׁהֲרֵי בְּמְזוּזָה כָּתוּב[36]** הפסוק **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד, וְעַל יְדֵי קְבִיעוּתָהּ עַל פֶּתַח הַבַּיִת בְּאוֹפֶן שֶׁמַּקִּיף אֶת כָּל עִנְיְנֵי הַבַּיִת, כְּמַאֲמַר אוּנְקְלוֹס[37] שֶׁזֵּהוּ כְּמֶלֶךְ הַשּׁוֹמֵר אֶת עַבָדָיו** (כמסופר בגמרא שכאשר אונקלוס התגייר, הקיסר שלח אחריו גדוד לתפוס אותו ולהביאו אליו, וכאשר תפסו אותו והלכו, ראה מזוזה שמונחת על הפתח, הניח ידו עליה ואמר להם: מהו זה? אמרו לו: אמור לנו אתה. אמר להם: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים בארמון, ועבדיו משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקדוש ברוך הוא, עבדיו [בני ישראל] נמצאים מבפנים בבתיהם והוא משמרן מבחוץ, שנאמר ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם. והתגיירו גם הם), **פּוֹעֲלִים בְּכָל הַבַּיִת אֶת עִנְיַן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוּ'.**

35) ואתחנן ד, ו. 36) שם ו, ד. 37) ע"ז יא, א.

ביאור בדרך אפשר

מסירות נפש הנרמז בענין המזוזה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּתוֹר הַקְדָּמָה** והכנה **לְגַר חֲנוּכָּה (שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה מִיָּמִין וְגַר חֲנוּכָּה מִשְּׂמֹאל), כִּי, כְּדֵי שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה (גַּר חֲנוּכָּה) יִהְיֶה כִּדְבָעֵי, בְּאוֹפֶן שֶׁהַיְוָונִים לֹא יוּכְלוּ לְנָגְעַ כו'** ולא יוכלו לגרום שלימוד התורה יהיה מתוך שכחה על נותן התורה,

כמבואר לעיל, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַקְדָּמַת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (מְזוּזָה).**

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעִנְיָן זֶה מְרוּמָּז גַּם בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי גו', הנזכר לעיל בשייכות לגאולת רבנו הזקן בי"ט כסלו, **כִּי, קְרָב הוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (בַּמִּלְחָמָה), וְדַוְקָא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ** תחילה **יָכוֹל לִהְיוֹת** אחר כך **הָעִנְיָן דְּפָדָה בְשָׁלוֹם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה, בֵּירוּר בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה[38]**, כפי שנזכר במאמר דיבור המתחיל 'פדה בשלום' הנזכר שנאמר בהתוועדות י"ט כסלו שנה זו.

וכפי שמבואר עוד לגבי ההבדל בין בירור בדרך מלחמה לבירור בדרך שלום במאמר אדמו"ר הרש"ב (בספר המאמרים תרנ"ט):

"... דהנה ידוע דענין הבירורים יש על ב' אופנים, הא' הוא בדרך מלחמה, והיינו כשהמברר מתלבש בלבושי המתברר בבחינת קירוב אליו ומתייגע ומתעסק עמו לבררו ולנצחו כו', וכמו על דרך משל שני אנשים המתאבקים זה עם זה הרי הם נאחזים ודבוקים זה בזה וכל אחד ואחד מתגבר להכניע את זולתו, ומי שכחו גדול הוא מתגבר ומנצח את זולתו ומכניע אותו כו'. והדוגמא מזה בעבודה הוא במלחמת הנפש האלקית עם הנפש הבהמית בתפלה (וכל שכן בעת האכילה כו') שהנפש האלקית מלובש בהנפש הבהמית ומתאבק עמו על ידי עבודה ויגיעה במוח ולב בהשגה והתבוננות והתעוררות אהבה ויראה בכדי להתגבר ולהכניע את הנפש הבהמית לאכפי' לסטרא אחרא כו' ואז גם הנפש הבהמית מתגבר ללחום כנגד, שזאת היא הסיבה מה שבעת התפלה דוקא נופלים מחשבות זרות יותר מכל היום, שזהו מפני שהנפש הבהמית מתאמץ במלחמתו עם הנפש האלקית להפילו ח"ו כו'... וכל זה הוא בדרך מלחמה שמתלבש בתוך המתברר ומתעסק עמו לבררו כו', וממילא אופן הבירור הוא בבחינת יגיעה ועבודה כו'. אמנם האופן הב' הוא כשהבירור בבחינת מנוחה, והיינו שאינו מתלבש כלל בלבושי המתברר ואינו מתעסק עמו כלל, והבירור נעשה ממילא מצד הגילוי אור שמאיר עליו כו'. וכמו על דרך משל במלך גדול מאד שכולם מתבטלים ממנו ואין צריך למלחמה כלל דמצד גדולת שמו שנשמע למרחוק גם באיים הרחוקים מתבטלים כולם אליו ונמשכים אליו כו'. וכמו בשלמה דכתיב בי' הוא יהי' איש מנוחה ושלום אתן בימיו, שלא הי' צריך למלחמה כי כולם נתבטלו ובאו אליו והיו נכנעים אליו מצד עוצם גדולתו כו'. וכן יהי' במלך המשיח דכתיב ונהרו אליו כל הגוים שכולם יהיו נמשכים אליו, היינו שיתברר החלק הטוב שבהם ויוכלל מעצמו בלי שום עבודה ויגיעה כלל...").

ביאור בדרך אפשר

1 לְגַר חֲנוּכָּה (שֶׁתְּהֵא מְזוּזָה מִיָּמִין וְגַר חֲנוּכָּה
2 מִשְּׂמֹאל), כִּי, כְּדֵי שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה (גַּר חֲנוּכָּה)
3 יִהְיֶה כִּדְבָעֵי, בְּאוֹפֶן שֶׁהַיְוָונִים לֹא יוּכְלוּ לְנָגְעַ
4 כו', יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַקְדָּמַת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
5 (מְזוּזָה). וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁעִנְיָן זֶה מְרוּמָּז גַּם
6 בַּפָּסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי גו', כִּי, קְרָב
7 הוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (בַּמִּלְחָמָה), וְדַוְקָא עַל
8 יְדֵי הַקְדָּמַת הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ יָכוֹל לִהְיוֹת הָעִנְיָן
9 דְּפָדָה בְשָׁלוֹם, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה, בֵּירוּר בְּדֶרֶךְ
10 מְנוּחָה[38].
11 ו) **וְזֶהוּ** מַאי חֲנוּכָּה כו' מָצְאוּ כו' פַּךְ אֶחָד שֶׁל
12 שֶׁמֶן כו' וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם
13 אֶחָד וְכו', שֶׁהָעִנְיָן דְּאֶחָד (פַּךְ אֶחָד, לְיוֹם אֶחָד)
14 הוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' ה'
15 אֶחָד, שֶׁזּוֹהִי נְקוּדַּת הַיְּהֲדוּת שֶׁהִיא תָּמִיד
16 בִּשְׁלֵימוּת אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְעִנְיָן
17 זֶה צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּאוֹפֶן שֶׁיִּפְעַל עַל כָּל הַכֹּחוֹת
18 וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְיוֹם
19 הַכִּפּוּרִים, שֶׁעִנְיָנָהּ שְׁלֵימוּת עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה
20 שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת צַדִּיקִים גְּמוּרִים, כְּמַאֲמַר[39]
21 מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִין אֲפִילּוּ צַדִּיקִים
22 גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בּוֹ, וְעַד לַאֲמִירַת
23 שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' ה' אֶחָד, דְּאִיתָא בַּסְּפָרִים[40]
צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּאוֹפֶן שֶׁיִּפְעַל ותהיה לו השפעה
על כָּל הַכֹּחוֹת של הנפש ופעולתם וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי
הָעֲבוֹדָה דְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁעִנְיָנָהּ שְׁלֵימוּת עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה
שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲבוֹדַת צַדִּיקִים גְּמוּרִים, כְּמַאֲמַר[39] חז"ל בגמרא
מָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִין אֲפִילּוּ צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין
יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בּוֹ, וְעַד לַאֲמִירַת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' ה' אֶחָד,
בסיום העבודה של יום הכיפורים, בסוף תפילת נעילה דְּאִיתָא מובא
בַּסְּפָרִים[40] שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּל אָז בעת אמירת 'שמע ישראל' בסוף יום

ו) **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של דברי חז"ל **מַאי חֲנוּכָּה כו' מָצְאוּ כו' פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן כו' וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד וְכו', שֶׁהָעִנְיָן דְּאֶחָד** שנזכר פעמיים בענין זה (שמצאו **פַּךְ אֶחָד** של שמן טהור, ולא היה בו להדליק אלא **לְיוֹם אֶחָד) הוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל גו' ה' אֶחָד,** באמירת פסוק ראשון של קריאת שמע **שֶׁזּוֹהִי** המסירות נפש **נְקוּדַּת הַיְּהֲדוּת שֶׁהִיא תָּמִיד** בכל מצב **בִּשְׁלֵימוּת אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וְעִנְיָן זֶה**

---

38) ראה סה"מ תרנ"ט ע' קסב [קעג] ואילך. תש"ד ע' 106 ואילך. 39) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד (מברכות לד, ב).
40) של"ה – הובא במחזור בסוף תפלת נעילה.

ביאור בדרך אפשר

הכיפורים **עַל עֲצְמוֹ מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל, הִנֵּה בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמְרִים** ומכריזים **וְיַעֲקֹב**[41] **הָלַךְ לְדַרְכּוֹ**[42], שענינו המעבר מהעבודה המיוחדת של חודש תשרי לעסק התורה והמצוות של כל ימות השנה, ואמנם עיקרו אחרי שמחת תורה, אבל ההתחלה היא כבר במוצאי יום הכיפורים, **כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ זֹאת** את ההתעוררות המיוחדת של יום הכיפורים ואת המסירות נפש ב'שמע ישראל' **בַּעֲבוֹדַת כָּל הַשָּׁנָה**, וכפי שנתבאר במאמר דיבור המתחיל 'להבין ענין תשרי' שנאמר ביום א' פ' נח שנה זו, תשל"ו, "כיון שכל הגילויים של יום הכיפורים הם למעלה, ולמטה נמשך הגילוי ליום חגנו, הנה עיקר ענין ויעקב הלך לדרכו בגילוי למטה מתחיל במוצאי שמחת תורה, וכידוע המנהג שנזכר כמה פעמים על ידי נשיא דורנו כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שבמוצאי שמחת תורה היו מכריזים ויעקב הלך לדרכו. ובזה גופא הנה כשם שבזמן שהיה ענין העלייה לרגל כפשוטו, היו בני ישראל בארץ הקודש עד לסיומו של כל חודש תשרי, וגם נכנסו לכמה ימים בחודש חשון (שרק אז הגיע האחרון שבישראל לנהר פרת), הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא בזמן שבו נעשים כל הענינים באופן דונשלמה פרים שפתינו, בנוגע למצב הרוחני של כל אחד ואחת מישראל, שנקל יותר לפעול (ואכן פועלים זאת בפועל) שיומשכו כל ענייני תשרי במשך כל ימי החודש, והיינו, שכל זמן שיודע שזהו יום בחודש תשרי, אזי נזכרים כדבעי ובמילא נעשים כדבעי כל ענייני חודש תשרי לפרטיהם ולכלליהם, עד לרגע האחרון של יום השלושים בחודש תשרי. ורק לאחר זה מתחיל הענין דויעקב הלך לדרכו לעבודת כל השנה כולה. אמנם, גם בנוגע לענין דויעקב הלך לדרכו שבמשך כל השנה כולה, צריך להיות ענין כללי עוד בחודש תשרי עצמו – במוצאי שמחת תורה, ועוד לפני זה – במוצאי יום הכיפורים, כנזכר לעיל"[41], **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהִדְלִיקוּ מְמֶנּוּ** מאותו 'פך אחד' **שְׁמוֹנָה יָמִים, וְעַד שֶׁקִּבְּעוּם כוּ' בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה - לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל**[13]**, הֵיינוּ, לֹא רַק שִׁמְךָ סְתָם, אֶלָּא דָּוְקָא שִׁמְךָ הַגָּדוֹל**[43] שכל זה הוא המשך וגילוי של ענין המסירות נפש, כמבואר לעיל. **וְעַל יְדֵי זֶה** ענין המסירות שבא לידי ביטוי וגילוי בענין נרות חנוכה **פּוֹעֲלִים גַּם דְּכַלְיָא רִגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי** שתכלה הרגל של 'תרמודאי' כדברי הגמרא שזמן הדלקת נר חנוכה נמשך עד שעה שהאנשים של אומה זו הנקראת 'תרמודאי' ודרכם להיות בשוק בשעה מאוחרת, כבר אינם נמצאים בשוק (כפירוש רש"י בגמרא, "רגלא דתרמודאי – שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן") **דְּתַרְמוֹדָאֵי אוֹתִיּוֹת מוֹרֶדֶת**[44]**, וְכֵן הוּא בְּמַשְׁטוּת, כְּדַמַּשְׁמַע בְּמַסֶּכְתָּ יְבָמוֹת**[45] **שֶׁהָיוּ עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שֶׁמָּרְדוּ בּוֹ וְנִתְעָרְבוּ בֵּין הַתַּרְמוֹדִים שֶׁגָּרְמוּ לְעַנְיָנִים בִּלְתִּי רְצוּיִים כוּ'**[46]**,** וכפי שמבואר בכמה מקומות בחסידות (ובדיבור המתחיל 'נר חנוכה', מוצאי זאת חנוכה תשל"ה, נתבאר, "... מובא בחסידות שתרמוד אותיות מורדת, וכן הוא בפשטות, כפי שמשמע בגמרא שנתערבו ביניהם עבדי שלמה שמרדו בו (ועד להמסופר בדברי חז"ל שהיו שותפים בחורבן בית המקדש), היינו, שהיו קשורים עם שלמה ועל ידי זה קיבלו כח ממנו, ואף על פי כן ניצלו זאת למרוד בהקב"ה (ובמילא גם בבני ישראל), שזהו על דרך הענין דיודע את ריבונו ומכוון למרוד בו (כלשון חז"ל), והיינו, שתורת אמת אומרת עליו שיודע את ריבונו (וכנזכר לעיל שלהיותם עבדי שלמה היתה להם שייכות כו'), אבל אחרי זה מכוון למרוד בו") **וְעַל יְדֵי נֵר חֲנוּכָּה מְכַלִּים** ומבטלים לגמרי **(אֲפִילּוּ) רִגְלָא** הדרגה הנחותה **דְּתַרְמוֹדָאֵי, כְּדְאִיתָא** כפי שמובא **בְּסֵפֶר טוּר בָּרֶקֶת**[47] ספר קבלה, על פי סדר השולחן ערוך, מאת המקובל רבי חיים הכהן, **שֶׁשִּׁיעוּר הַהַדְלָקָה** של נרות חנוכה **הוּא עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרֶגֶל שֶׁל סִטְרָא אַחֲרָא כוּ'.**

ותתבטל לגמרי בחינת **וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן** התוכן הכללי, על פי חסידות **דִּפְדָאנִי לִי וּלְבָנַי** שפודה את הקדוש ברוך הוא ואת בני ישראל **מִבֵּין אוּמּוֹת**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁצָּרִיךְ לְקַבֵּל אָז עַל עַצְמוֹ מְסִירַת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל, הִנֵּה בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמְרִים וְיַעֲקֹב[41] **הָלַךְ לְדַרְכּוֹ**[42]**, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ זֹאת בַּעֲבוֹדַת כָּל הַשָּׁנָה], שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהִדְלִיקוּ מְמֶנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים, וְעַד שֶׁקִּבְּעוּם כוּ' בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה – לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל**[13]**, הֵיינוּ, לֹא רַק שִׁמְךָ סְתָם, אֶלָּא דָּוְקָא שִׁמְךָ הַגָּדוֹל**[43]**. וְעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים גַּם דְּכַלְיָא רִגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי**[1]**, דְּתַרְמוֹדָאֵי אוֹתִיּוֹת מוֹרֶדֶת**[44]**, וְכֵן הוּא בְּמַשְׁטוּת, כְּדַמַּשְׁמַע בְּמַסֶּכְתָּ יְבָמוֹת**[45] **שֶׁהָיוּ עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שֶׁמָּרְדוּ בּוֹ וְנִתְעָרְבוּ בֵּין הַתַּרְמוֹדִים שֶׁגָּרְמוּ לְעַנְיָנִים בִּלְתִּי רְצוּיִים כוּ'**[46]**, וְעַל יְדֵי נֵר חֲנוּכָּה מְכַלִּים (אֲפִילּוּ) רִגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי, כְּדְאִיתָא בְּסֵפֶר טוּר בָּרֶקֶת**[47] **שֶׁשִּׁיעוּר הַהַדְלָקָה הוּא עַד שֶׁתִּכְלֶה הָרֶגֶל שֶׁל סִטְרָא אַחֲרָא כוּ'. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּפְדָאנִי לִי**

---

41) לשון הכתוב – ויצא לב, ב. 42) ראה סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרלא. 43) ראה גם ד"ה ואתה ברחמיך הרבים תשי"ז (סה"מ תשי"ז ע' פח). 44) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קהלת יעקב ערך תרמוד. וראה אוה"ת חנוכה (בראשית ח"ה) תתקמא, ב. סה"מ תר"ל ע' מו. תרמ"ג ע' מט. המשך תער"ב פשפ"ה (ח"ב ע' תשצג [ח"ד ע' א'עב]). סה"מ תר"ס ע' סג ואילך. תרע"ח ע' קיז. וראה אג"ק חכ"ז ע' רחצ בהערה. 45) ראה יבמות טז, ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 811 הערה 3. התוועדויות תשמ"ח ח"ב ע' 124 ואילך. תש"נ ח"א ע' 186. ד"ה נר חנוכה תש"כ (סה"מ תש"כ ע' נו). ד"ה להבין ענין נר חנוכה תשכ"ו (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קמא הערה 78). ד"ה נר חנוכה תשל"ג פ"ה; תשל"ה פ"ז (סה"מ תשל"ג ע' סח; תשל"ה ע' עז). 46) ראה ירושלמי תענית פ"ד סוף ה"ה. לקו"ש שם. 47) סי' תערב.

ביאור בדרך אפשר

הָעוֹלָם, שֶׁנַּעֲשָׂה שנפעל עַל יְדֵי הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר כמאמר חז"ל הנזכר על הכתוב "פדה בשלום נפשי", תְּחִילָּה שבשלב ראשון, בהתחלת העבודה, הרי זה בְּאוֹפֶן דְּכְאִילּוּ פְּדָאַנִי, וְאַחַר כָּךְ פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה פְּדָאנִי מַמָּשׁ, וּבְאוֹפֶן דְּכְמוֹ בְּשָׁלוֹם, כְּמוֹ בְּשִׁלְמֹה דִּכְתִיב בֵּיהּ[48] שכתוב בו בספר דברי הימים הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה גו' שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ, וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אֶתֵּן עַל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו ומודגש בו ענין השלום, וְכֵן יִהְיֶה בְּמֶלְכּוֹ הַמָּשִׁיחַ[49] (כמבואר באריכות ב'שערי תשובה' לאדמו"ר האמצעי, ושם, "וכמו כן מה שכתוב בידך אפקיד רוחי כו' ראשי תיבות בא"ר שהוא מסירות נפש העצמי כנ"ל שעל זה אמר פדית אותי מן החיצונים בדרך שלום בלא מלחמה כי מתבטלים לגמרי (וזהו שכתוב וידעת כי שלום אהלך

וּלְבָנַי מִבֵּין אוּמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים וּמִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוּר, תְּחִילָּה בְּאוֹפֶן דִּכְאִילּוּ פְּדָאַנִי, וְאַחַר כָּךְ פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה פְּדָאנִי מַמָּשׁ, וּבְאוֹפֶן דְּכְמוֹ בְּשָׁלוֹם, כְּמוֹ בְּשִׁלְמֹה דִּכְתִיב בֵּיהּ[48] הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה גו' שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אֶתֵּן עַל יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו, וְכֵן יִהְיֶה בְּמֶלְכּוֹ הַמָּשִׁיחַ[49], עַל יְדֵי הַפָּצַת הַמַּעְיָנוֹת חוּצָה שֶׁפּוֹעֶלֶת שֶׁתָּבוֹא בִּגְילוּי הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה[50], וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

כו' יהי שלום בחילך שלוה כו' וכהאי גוונא מה שכתוב ורב שלום בניך שתלמידי חכמים מרבים שלום וכן ענין עושין שלום בפמליא של מעלה שכל זה על ידי בחינת מסירות נפש העצמי שהמנגד בטל בעצם ואין צריך מלחמה כלל, וכמו כן על ידי עסק התורה דבחכמה אתברירו בבחינת ביטול הרע בעצם כמו לעתיד לבוא דכתיב וראו כל בשר בחינת ראיה דחכמה כו' וידע כל פעול כו'..."), עַל יְדֵי הַפָּצַת הַמַּעְיָנוֹת של תורת החסידות חוּצָה שֶׁפּוֹעֶלֶת הפצת המעיינות שֶׁתָּבוֹא בִּגְילוּי הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵימָה[50] כמסופר באגרת הקודש של הבעל שם טוב שבעת שעשה עליית נשמה בראש השנה תק"ז, הגיע להיכל המשיח ושאל אותו "אימתי קא אתי מר" [מתי יבוא אדוני], והמשיח ענה לו, "בזאת תדע, בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה", וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.

48) דברי הימים־א כב, ט. 49) ראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי פי"א־יב (שערי תשובה ח"א נו, א ואילך). 50) ראה אגה"ק דהבעש"ט נדפסה בכתר שם טוב בתחילתו. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' א

דוחה הגמרא: אָמַר לָךְ רַבִינָא, וּלְדִידָךְ מִי נִיחָא – ולדבריך ששנת החורבן כלולה בחשבון של ארבע עשרה שנה עד נבואת יחזקאל, האם מיושב, מִכְּדִי – והרי במימרא נאמר שֶׁגָּלוּ נַמִּי בְּתִשַּׁע עֶשְׂרֵה שנה לכיבוש יהויקים, ובגלות זו היה החורבן, צא וחשב, מִשָּׁם וְעַד תִּשַּׁכְרֵי, תַּרְתֵּי סְרֵי – משנת שבע לכיבוש יהויקים עד שנת תשע עשרה, שתים עשרה שנה, וְאַרְבַּע סְרֵי – הוסף על כך ארבע עשרה שנה שיש לשיטתך מהחורבן עד נבואת יחזקאל, כולל שנת החורבן ושנת היובל, עֶשְׂרִים וְשִׁית הָווֹיִין – נמצא ששנת הנבואה היא שנת העשרים ושש לגלות יהויכין, וקשים אף לדבריך דברי יחזקאל 'בעשרים וחמש שנה לגלותנו'. אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – אלא מה תאמר, שחשבון השנים של עשרים וחמש שנה לגלות יהויכין הוא לְבַר מַשַּׁתָּא דְּגָלוּ בָּהּ – חוץ לשנת הגלות עצמה, שאין שנת הגלות מן החשבון, לְדִידִי נַמִּי לְבַר מַשַּׁתָּא דְּגָלוּ בָּהּ – אף לדברי, שחמש עשרה שנה היו משנת החורבן עד נבואת יחזקאל מתיישב החשבון ששנת הנבואה נמנית כשנת עשרים וחמש לגלות [שהיתה אחת עשרה שנה קודם החורבן], ולפי שאין שנת הגלות מן החשבון.

מקשה הגמרא: מִכָּל מָקוֹם, תִּשַּׁכְרֵי לְרַבִינָא קַשְׁיָא – אף שמיושב לדברי רבינא חשבון השנים בדברי יחזקאל, בכל אופן, מה ששנינו שגלו בתשע עשרה לכיבוש יהויקים קשה לדבריו, שהרי גלות יהויכין היתה בשנת שבע לכיבוש יהויקים, ומאותה שנה עד שנת החורבן שהיתה בתשע עשרה לכיבוש, אף בלא שנת הגלות עצמה [ובלא שנת החורבן], אחת עשרה שנה, הוסף על כך חמש עשרה שנה, שלדברי רבינא היו מהחורבן עד נבואת יחזקאל, הרי עשרים ושש.

מתרצת הגמרא: מַי סָבְרַת שָׁלֹשׁ גָּלְיוֹת הֲווּ – האם סבור אתה ששלש גלויות היו, בשבע לכיבוש יהויקים, בשמונה עשרה ובתשע עשרה. לא כך הוא אלא שתי גלויות היו, וכך פירוש השמועה, גָּלוּ בִּשנת שֶׁבַע לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים, שֶׁהִיא שנת שְׁמוֹנֶה לְמלוכת נְבוּכַדְנֶצַּר, שמלך שנת אחת קודם שכיבש את יהויקים, וּגְלוּ בִּשנת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים, שֶׁהִיא שנת תִּשַּׁע עֶשְׂרֵה לְמלוכת נְבוּכַדְנֶצַּר. והיה חורבן הבית בשנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים שהיא עשר שנים מגלות יהויכין [בלא שנת הגלות עצמה], הוסף על כך חמש עשרה שנים שמהחורבן עד הנבואה, הרי עשרים וחמש שנה מגלות יהויכין עד נבואת יחזקאל. וּדְאָמַר מַר בִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה למלכותו, כִּיבֵּשׁ נבוכדנצר את העיר נִינְוֵה,

מאמר דא"ח

בס"ד. נר ו' דחנוכה, ליל אדר"ח טבת, ה'תשל"ו

(הנחה בלתי מוגה)

בְּכ"ה בְּכִסְלּו יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אִינּון וְכוּ',
שֶׁכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יְוָונִים לַהֵיכָל טִמְּאוּ כָּל
הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּכְשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית
חַשְׁמונַאי וְנִצְּחוּם, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא פַּךְ
אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם[1] בְּחוֹתָמוֹ
שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וְכו' נִתְּנוּ לְהַדְלִיק מְנוֹרַת
הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא הָיָה בּו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד,
נַעֲשָׂה בּו נֵס וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּו שְׁמונָה יָמִים,
לְשָׁנָה אַחֶרֶת קָבְעוּם וַעֲשָׂאוּם יָמִים טובִים
בְּהַלֵּל וְהודָאָה[2].

בְּכ"ה בְּכִסְלּו יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אִינּון וְכוּ',
שֶׁכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יְוָונִים לַהֵיכָל טִמְּאוּ כָּל
הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּכְשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית
חַשְׁמונַאי וְנִצְּחוּם, בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא פַּךְ
אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם[1] בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן
גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בּו לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד, נַעֲשָׂה
בּו נֵס וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּו שְׁמונָה יָמִים, לְשָׁנָה אַחֶרֶת
קְבָעוּם וַעֲשָׂאוּם יָמִים טובִים בְּהַלֵּל וְהודָאָה[2].
וִידועִים דִּיּוקֵי רַבּותֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ בָּזֶה[3], דְּהִנֵּה,
סֵדֶר הַדְּבָרִים הוּא שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיָה נִצָּחון
הַמִּלְחָמָה, וְאַחַר כָּךְ הָיָה נֵס הַשֶּׁמֶן, וּכְמו שֶׁאָמְרּו
בַּבָּרַיְיתָא שֶׁבַּתְּחִלָּה גָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמונַאי
וְנִצְּחוּם, וְאַחַר כָּךְ (הָיָה יָכול לִהְיות הָעִנְיָן
שֶׁ)בָּדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן וְכוּ'
(וְכַמּובָן גַּם בְּפַשְׁטות הַדְּבָרִים), וְעַל פִּי זֶה
נִמְצָא שֶׁעִנְיַן נִצְּחון הַמִּלְחָמָה הוּא הָרִאשׁון
בַּזְּמַן. וּבְפָרְט עַל פִּי דִּבְרֵי רַבֵּינוּ הַזָּקֵן (תְּחִילָּה
בָּרְכּו[4], וְאַחַר כָּךְ בְּפֵירּוש[5]) שֶׁנִּצְּחון הַמִּלְחָמָה
הִסְתַּיֵּים בְּכ"ד כִּסְלֵו[6], וְנֵס הַשֶּׁמֶן הִתְחִיל בְּיום
הַמְּנוחָה, כ"ה כִּסְלֵו (כַּמְּבואָר בִּדְרּושֵׁי חֲנוכָּה
בְּתורָה אור[4] תּוכֶן הָעִנְיָן שֶׁבָּזֶה). וְלִכְאורָה,

ביאור בדרך אפשר

1 אודות ענינם של ימי החנוכה אמרו חז"ל בגמרא:
2 **בְּכ"ה בְּכִסְלּו יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אִינּון** ימי החנוכה שמונה הם
3 **וְכוּ', שֶׁכְּשֶׁנִּכְנְסוּ יְוָונִים לַהֵיכָל** של בית המקדש **טִמְּאוּ כָּל**
4 **הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּכְשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמונַאי וְנִצְּחוּם**
5 וכשהחשמונאים התגברו על היוונים
6 ונצחו את היוונים במלחמה, **בָּדְקוּ**
7 **וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא פַּךְ אֶחָד שֶׁל**
8 **שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם**[1] **בְּחוֹתָמוֹ**
9 **שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** והחותם היה הוכחה
10 ששמן זה לא נטמא על ידי היוונים
11 שנכנסו להיכל, **וְלֹא הָיָה בּו** ובפך
12 השמן הטהור לא היה שמן מספיק
13 **לְהַדְלִיק** את נרות המנורה שבבית
14 המקדש **אֶלָּא יוֹם אֶחָד** בלבד,
15 **נַעֲשָׂה בּו** באותו פך שמן טהור
16 שהיה בו רק מעט שמן **נֵס וְהִדְלִיקוּ**
17 **מִמֶּנּו שְׁמונָה יָמִים, לְשָׁנָה**
18 **אַחֶרֶת** בשנה הבאה **קָבְעוּם** את
19 שמונת הימים הללו שתחילתם בכ"ה
20 בכסלו **וַעֲשָׂאוּם יָמִים טובִים**
21 **בְּהַלֵּל וְהודָאָה**[2].
22 **וִידועִים דִּיּוקֵי** השאלות של
23 **רַבּותֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ** אדמו"רי חב"ד
24 **בָּזֶה**[3], **דְּהִנֵּה, סֵדֶר הַדְּבָרִים**
25 **הוּא שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיָה נִצָּחון**
26 **הַמִּלְחָמָה** והחשמונאים נצחו את
27 היוונים, **וְאַחַר כָּךְ** בסיום המלחמה
28 **הָיָה נֵס הַשֶּׁמֶן, וּכְמו שֶׁאָמְרּו**
29 **בַּבָּרַיְיתָא** שבגמרא, כמובא לעיל
30 **שֶׁבַּתְּחִלָּה גָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית**
31 **חַשְׁמונַאי וְנִצְּחוּם, וְאַחַר כָּךְ**
32 **(הָיָה יָכול לִהְיות** נוצרה
33 האפשרות שיהיה **הָעִנְיָן שֶׁ)בָּדְקוּ**
34 **וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא פַּךְ אֶחָד שֶׁל**
35 **שֶׁמֶן וְכוּ' (וְכַמּובָן גַּם**

ביאור בדרך אפשר

36 **בְּפַשְׁטות הַדְּבָרִים** שלפני הנצחון שהביא לסיום המלחמה לא היתה
37 אפשרות להכנס לבית המקדש ולבדוק האם נשאר שמן טהור), **וְעַל פִּי**
38 **זֶה נִמְצָא שֶׁעִנְיַן נִצָּחון הַמִּלְחָמָה הוּא הָרִאשׁון בַּזְּמַן.**
39 **וּבְפָרְט עַל פִּי דִּבְרֵי רַבֵּינוּ הַזָּקֵן (תְּחִילָּה בָּרְכּו**[4] כמבואר בספרו
40 תורה אור, "וזהו ענין הנס שהיה
41 בחנוכה (וכן בפורים) שהיה תחלה
42 מלחמה ואחר כך הנס ביום מנוחה",
43 **וְאַחַר כָּךְ בְּפֵירּוש**[5] כמבואר
44 במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג, "להבין
45 ענין הנס דחנוכה מה שמדליקים נרות
46 מפני נס דפך השמן כידוע והלא עיקר
47 הנס היה בנצחון המלחמה רבים ביד
48 מעטים כו' ואז ממילא נכלל טהרת
49 השמן בזה ולמה עשו עיקר הנס מזה
50 כו' וגם הלא נצחון המלחמה הי' בכ"ד
51 ויו"ט דחנוכה מתחיל בכ"ה...") **שֶׁנִּצָּחון הַמִּלְחָמָה הִסְתַּיֵּים**
52 **בְּכ"ד כִּסְלֵו**[6], **וְנֵס הַשֶּׁמֶן**
53 **הִתְחִיל בְּיום הַמְּנוחָה, כ"ה**
54 **כִּסְלֵו (כַּמְּבואָר בִּדְרּושֵׁי**
55 **חֲנוכָּה בְּתורָה אור**[4] **תּוכֶן**
56 **הָעִנְיָן שֶׁבָּזֶה** וזה לשונו בתורה אור
57 פרשת וישב, "... וגם אתה תדין את
58 ביתי [פסוק בהפטרת שבת חנוכה].
59 תדין דינא דמלכותא דינא כי בדברים
60 לא יוסר עבד היא הנפש הבהמית.
61 וצריך להכותה בשבט לעולם ירגיז
62 כו'.... ותדין את ביתי היא בחי' נפש
63 האלקית כי היכל ה' המה. ועשו לי
64 מקדש ושכנתי בתוכם לא נאמר
65 כו'. וגם אתה הוא יהושע הכהן הגדול
66 הוא שושבינא דמטרוניתא בהעלותך
67 את הנרות כו'. כהנא רבא חסד עלאה
68 ואף על פי כן תדין בבחינת גבורות ועל
69 ידי זה תשמור את חצרי. חצרי הוא
70

---

1) כ"ה בטור או"ח ר"ס עתר. ובגמרא שבת כא, ב: שהי' מונח. וראה ב"ח לטור שם. 2) שבת שם. 3) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג ח"א ע' נז. שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פ"א (ג, ב). פנ"ג (כב, א ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות נר חנוכה (עא, א). סה"מ תרנ"ח ע' נח ואילך. תרפ"ד ע' קנז ואילך. תרפ"ו ס"ע קסג ואילך. תרח"ץ ע' קעא. ועוד. 4) תו"א ס"פ וישב. לקו"ת צו טז, א. 5) מאמרי אדה"ז שם. 6) כדעת המאירי – שבת שם.

ביאור בדרך אפשר

בחינת נפש הבהמית, כי ההפרש שבין בית לחצר הוא שבית מקורה בגג שהוא ענין פריסת אהל ומקיף מבחינת סובב כל עלמין. מה שאין כן חצר אינה מקורה כו', וצריך שמירה. והנה אחר כל זה ונתתי לך מהלכים ב' בחינות הילוך כו'. והוא לעתיד לבוא כי כהיום נקרא בחינת רצוא ושוב, רצוא ממטה למעלה ושוב מלמעלה למטה, אבל לעתיד לבוא כשיתגלה בחינת סובב כל עלמין כחשכה כאורה, ואין בו מעלה ומטה יהיה הכל בחינת הליכה, שיהיה גם השוב בחינת הליכה כמו הרצוא כו'. רק שמקודם צריך להיות בחינת תדיר כנ"ל. וזהו ענין הנס שהי' בחנוכה (וכן בפורים) שהיה תחלה מלחמה ואחר כך הנס ביום מנוחה").

וְלִכְאוֹרָה, קְדִימַת נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה הִיא לֹא לפני נס השמן **רַק בִּזְמַן, אֶלָּא** קדימה ועדיפות ויתרון **גַּם בְּמַעֲלָה, כִּי, הַנֵּס דְּפַךְ הַשֶּׁמֶן הָיָה רַק בְּנוֹגֵעַ לִפְרָט אֶחָד** בלבד **הַקָּשׁוּר עִם מְצָוָה אַחַת** בלבד **דְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַנֵּס דְּנִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה הוּא כְּלָלוּת הָעִנְיָן דַּחֲנוּכָּה, כַּמְבוֹאָר בְּנוֹסַח וְעַל הַנִּסִּים שֶׁעִנְיָנוֹ הָיָה לִשְׁלוֹל אֶת הִתְגַּבְּרוּת מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה (וְכַמּוּבָן גַּם מֵהַבְּרַיְיתָא שֶׁהִתְגַּבְּרוּתָהּ הָיְתָה עַד כְּדֵי שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל). וְאַף עַל פִּי כֵן, קָבְעוּ עִיקַּר עִנְיַן הַנֵּס דַּוְקָא בַּנֵּרוֹת, שֶׁזֶּהוּ בְּשַׁיָּיכוּת לְגֵס הַשֶּׁמֶן שֶׁנַּעֲשָׂה בְּהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה, שֶׁבְּשַׁיָּיכוּת לְעִנְיַן נִיצוּחַ הַמִּלְחָמָה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן בְּכ"ה בְּכִסְלֵו יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אִינּוּן, דְּלִכְאוֹרָה חֲרֵי זֶה סְתִירָה מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, שֶׁחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁחֲנוּכָּה הוּא בְּכ"ה בְּכִסְלֵו, וְלוֹמַר מִיָּד לְאַחֲרֵי זֶה יָמִים, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁבְּכ"ה בְּכִסְלֵו מַתְחִיל הָעִנְיָן דְּיוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה דְּתִמַנְיָא אִינּוּן. גַּם יָדוּעַ הַדִּיּוּק בִּקְרִיאַת הַשֵּׁם חֲנוּכָּה, שֶׁהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה הוּא לְפִי שֶׁאָז בימי החנוכה הָיְתָה חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ** מחדש, לאחר שקודם לכן נפסקה העבודה בבית המקדש בגלל מלחמת היוונים (וכמו שמצינו במדרש ילקוט שמעוני, "וכן אתה מוצא במלאכת המשכן, אמר רבי חנינא בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב ביום הראשון באחד לחודש תקים את המשכן, והיו ישראל מלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו, והקדוש ברוך הוא חשב לערב שמחת המשכן בחודש שנולד בו יצחק [חודש ניסן] דכתיב לושי ועשי עוגות ואמרו לו שוב אשוב אליך, ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה. אמר הקדוש ברוך הוא עלי לשלם, מה שלם לו הקדוש ברוך הוא, חנוכת חשמונאי")[7], **וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אִיתָא שֶׁהָיְתָה** מובא **גַּם חֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כּוּלּוֹ בְּטָהֳרָה**[8], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּם בְּנוֹסַח וְעַל הַנִּסִּים: וּפִינּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִיהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ** וכמשמעות של 'וטיהרו' הוא שחנכו את בית המקדש כולו, ולא רק את המזבח, בטהרה. **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַשַּׁיָּיכוּת** לפי פנימיות הענינים **שֶׁל גֵּס הַשֶּׁמֶן עִם הָעִנְיָן דַּחֲנוּכָּה שֶׁהוּא עַל שֵׁם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ וַחֲנוּכַּת הַזִּיכָּרוֹן** של חנוכה במצוה להדליק נרות חנוכה, שנעשה בהדלקת המנורה, ונשאלת השאלה, מהו טעם הדבר שקבעו את עיקר ענין חנוכה בהדלקת נרות שקשורה בנס פך השמן ולא בענין הקשור בנצחון המלחמה שהוא ענין כללי ולכאורה נעלה יותר מענין הדלקת המנורה בשמן טהור שהוא רק פרט אחד במצוה אחת.?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין דבר נוסף בברייתא זו **דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן** של חז"ל כאן

ביאור בדרך אפשר

בְּכ"ה בְּכִסְלֵו יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אִינּוּן ימי חנוכה שמונה הם, **דְּלִכְאוֹרָה חֲרֵי זֶה סְתִירָה מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, שֶׁחֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁחֲנוּכָּה הוּא בְּכ"ה בְּכִסְלֵו, וְלוֹמַר מִיָּד לְאַחֲרֵי זֶה שֶׁהֵם שְׁמוֹנָה יָמִים** כי משמעות הדברים היא ששמונת ימי החנוכה מתחילים לאחר יום כ"ה בכסלו, בעוד שלאמתו של דבר יום כ"ה כסלו עצמו הוא היום הראשון מבין שמונת ימי החנוכה **וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר** והיה לו לומר **שֶׁבְּכ"ה בְּכִסְלֵו מַתְחִיל הָעִנְיָן דְּיוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה דְּתִמַנְיָא אִינּוּן** וכך היה ברור שיום כ"ה כסלו הוא היום שבו מתחילים שמונת ימי חנוכה ולא היום שאחריו מתחילים ימי חנוכה. **גַּם יָדוּעַ הַדִּיּוּק** השאלה **בִּקְרִיאַת הַשֵּׁם חֲנוּכָּה, שֶׁהַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט בָּזֶה הוּא לְפִי שֶׁאָז** בימי החנוכה **הָיְתָה חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ** מחדש, לאחר שקודם לכן נפסקה העבודה בבית המקדש בגלל מלחמת היוונים (וכמו שמצינו במדרש ילקוט שמעוני, "וכן אתה מוצא במלאכת המשכן, אמר רבי חנינא בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב ביום הראשון באחד לחודש תקים את המשכן, והיו ישראל מלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו, והקדוש ברוך הוא חשב לערב שמחת המשכן בחודש שנולד בו יצחק [חודש ניסן] דכתיב לושי ועשי עוגות ואמרו לו שוב אשוב אליך, ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה. אמר הקדוש ברוך הוא עלי לשלם, מה שלם לו הקדוש ברוך הוא, חנוכת חשמונאי")[7], **וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אִיתָא שֶׁהָיְתָה** מובא **גַּם חֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כּוּלּוֹ בְּטָהֳרָה**[8], **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּם בְּנוֹסַח וְעַל הַנִּסִּים: וּפִינּוּ אֶת הֵיכָלֶךָ וְטִיהֲרוּ אֶת מִקְדָּשֶׁךָ** והמשמעות של 'וטיהרו' הוא שחנכו את בית המקדש כולו, ולא רק את המזבח, בטהרה. **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַשַּׁיָּיכוּת** לפי פנימיות הענינים **שֶׁל גֵּס הַשֶּׁמֶן עִם הָעִנְיָן דַּחֲנוּכָּה שֶׁהוּא עַל שֵׁם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ וַחֲנוּכַּת**

---

7) ראה מרדכי ואור זרוע (ח"ב סשכ"א) הובא בדרכי משה לטור או"ח (ורמ"א) סימן עתר ס"ק א. חדא"ג מהרש"א לשבת שם (ע"פ פסיקתא רבתי פ"ו, ה. ילקוט שמעוני מלכים רמז קפד). 8) שבלי הלקט סימן קעד. וראה פסיקתא וילקוט שמעוני שם.

ביאור בדרך אפשר

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּכְלָלוּתוֹ, דִּלְכְאוֹרָה נס השמן וחנוכת המזבח והמקדש הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים שֶׁאֵינָם שַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה[9]. וכיון שלמעשה קבעו את ימי חנוכה בתאריך זה ובהדלקת נרות, מובן שלאמיתו של דבר, יש קשר ושייכות בין הדברים וצריך להבין מהי השייכות?

ב) וְיָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה בִּכְלָלוּת, שֶׁהֵן אֱמֶת שֶׁבְּיוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים, דַּחֲנוּכָּה בְּנוֹסַח דְּעַל הַנִּסִּים מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר עִנְיַן נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה, וְעִנְיַן נֵס הַשֶּׁמֶן הוּא בנוסח ועל הניסים רַק בְּרֶמֶז[10] כפי שמבאר הרבי במקום אחר, "... יש לומר דזה שאומרים 'והדליקו נרות בחצרות קדשך' – השבח על ידי נרות (אף שבודאי שבחו ושמחו גם באופנים אחרים) מרמז על ענין האור דחנוכה הקשור עם נס הנרות", הִנֵּה בַּבָּרַיְיתָא דִּבְכ"ה בְּכִסְלוּ מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר נֵס הַשֶּׁמֶן [וְזֶהוּ גַּם הַבִּיאוּר בְּפַשְׁטוּת שֶׁיּוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אינון, שֶׁזֶּהוּ בְּגִלָּל נֵס הַשֶּׁמֶן שֶׁהִדְלִיקוּ מִמְּנוּ שְׁמוֹנָה יָמִים, שֶׁהֲרֵי בְּנוֹגֵעַ לְנִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה לֹא שַׁיָּיךְ לוֹמַר תְּמַנְיָא אינון, כֵּיוָן שֶׁנִּצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הִסְתַּיֵּים בְּכ"ד כִּסְלוּ[6] אוֹ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[11], בְּהֶתְאֵם לְחִילּוּקֵי הַדֵּעוֹת בָּזֶה[12], כִּי, הַפַּךְ אֶחָד הֶחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה שָׂם עוֹד לְפָנֵי זֶה (לִפְנֵי נִיצּוֹחַ הַמִּלְחָמָה), וְרַק נִתְגַּלָּה (מָצְאוּ) לְאַחֲרֵי זֶה אחרי הניצחון במלחמה בפועל, כְּשֶׁהָיוּ צְרִיכִים אוֹתוֹ לְהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעִנְיָן זֶה (שֶׁהָיָה פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן חָתוּם כו') הוּא הַסִּיבָּה לְנִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה[13] (וכפי שביאר הרבי בהתוועדות מוצאי נר ה' דחנוכה תשי"ד, "... שנס פך השמן אינו מסובב בלבד מהנס דנצחון המלחמה, אלא שהעיקר הוא נס פך השמן, ואדרבה: הנס דנצחון המלחמה הוא מסובב מנס פך השמן. ואין להקשות שכיון שנס פך השמן הי' לאחרי נצחון המלחמה, איך יתכן שנצחון המלחמה יהי' מסובב מנס פך השמן – כי מצינו דוגמתו בענין אכילת מצה, שהטעם לזה הוא "על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ" – שאף שהציווי דאכילת מצה הי' קודם המאורע שלא הספיק הבצק להחמיץ, מכל מקום, הרי זה שלא הספיק הבצק להחמיץ מהוה טעם וסיבה לציווי דאכילת מצה. וההסברה בזה – שהענינים דלמעלה הם באופן שלמעלה מהזמן, והכל גלוי וידוע מקודם לכן, וכיון שלמעלה הי' גלוי וידוע שלא יספיק הבצק להחמיץ, לכן עורר ענין זה את הציווי דאכילת מצה. ועל דרך זה בנידון דידן – דכיון שלמעלה הי' גלוי וידוע הענין דנס פך השמן, הרי זה עורר ופעל את הנס דנצחון המלחמה. וכיון שלאמיתו של דבר הי' הנס דנצחון המלחמה מסובב מנס פך השמן, אתי שפיר שקבעו היום טוב דחנוכה על נס פך השמן, להיותו עיקר הנס..."). וְזֶהוּ גַּם הַבִּיאוּר הפנימי בְּדִבְרֵי הַבָּרַיְיתָא הנזכרת, שֶׁכְּשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם בָּדְקוּ כו', הַיְינוּ שֶׁבָּדְקוּ בני ישראל וְחִיפְּשׂוּ מַהִי הַסִּיבָּה הרוחנית הפנימית שֶׁגָּרְמָה אֶת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה, וּמָצְאוּ פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל ונשאר טהור, שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן שֶׁפָּעַל אֶת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה (כְּדִלְקַמָּן).

ביאור בדרך אפשר

1 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּכְלָלוּתוֹ, דִּלְכְאוֹרָה הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים שֶׁאֵינָם שַׁיָּיכִים
2 זֶה לָזֶה[9].

3 ב) וְיָדוּעַ הַבִּיאוּר בָּזֶה בִּכְלָלוּת, שֶׁהֵן אֱמֶת שֶׁבְּיוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים,
4 נִיצּוֹחַ הַמִּלְחָמָה וְגַם נֵס הַשֶּׁמֶן, וְעַד שֶׁבְּבִיאוּר הָעִנְיָן
5 דַּחֲנוּכָּה בְּנוֹסַח דְּעַל הַנִּסִּים מוּדְגָּשׁ בְּעִיקָּר עִנְיַן נִצָּחוֹן
6 הַמִּלְחָמָה, וְעִנְיַן נֵס הַשֶּׁמֶן הוּא בְּרֶמֶז[10], הִנֵּה בַּבָּרַיְיתָא דִּבְכ"ה בְּכִסְלוּ מוּדְגָּשׁ
7 בְּעִיקָּר נֵס הַשֶּׁמֶן [וְזֶהוּ גַּם הַבִּיאוּר בְּפַשְׁטוּת שֶׁיּוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אינון, שֶׁזֶּהוּ בְּגִלָּל נֵס
8 הַשֶּׁמֶן שֶׁהִדְלִיקוּ מִמְּנוּ שְׁמוֹנָה יָמִים, שֶׁהֲרֵי בְּנוֹגֵעַ לְנִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה לֹא שַׁיָּיךְ לוֹמַר תְּמַנְיָא
9 אינון, כֵּיוָן שֶׁנִּצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה הִסְתַּיֵּים בְּכ"ד כִּסְלוּ[6] אוֹ בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו[11], בְּהֶתְאֵם לְחִילּוּקֵי
10 הַדֵּעוֹת בָּזֶה[12], כִּי, הַפַּךְ אֶחָד הֶחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ
11 שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל הָיָה שָׂם עוֹד לְפָנֵי זֶה (לִפְנֵי נִיצּוֹחַ
12 הַמִּלְחָמָה), וְרַק נִתְגַּלָּה (מָצְאוּ) לְאַחֲרֵי זֶה,
13 כְּשֶׁהָיוּ צְרִיכִים אוֹתוֹ לְהַדְלָקַת הַמְּנוֹרָה בְּבֵית
14 הַמִּקְדָּשׁ, וְעִנְיָן זֶה (שֶׁהָיָה פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן
15 חָתוּם כו') הוּא הַסִּיבָּה לְנִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה[13]. וְזֶהוּ
16 גַּם הַבִּיאוּר בְּדִבְרֵי הַבָּרַיְיתָא, שֶׁכְּשֶׁגָּבְרָה מַלְכוּת
17 בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְנִצְּחוּם בָּדְקוּ כו', הַיְינוּ שֶׁבָּדְקוּ
18 וְחִיפְּשׂוּ מַהִי הַסִּיבָּה שֶׁגָּרְמָה אֶת נִצָּחוֹן
19 הַמִּלְחָמָה, וּמָצְאוּ פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם
20 בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁזֶּהוּ הָעִנְיָן שֶׁפָּעַל אֶת
21 נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה (כְּדִלְקַמָּן).

9) ראה גם תו"א וישב כט, ד. שערי אורה שם פל"ז (טו, ב). סה"מ תרנ"ט ע' קנב [קסא]. ע' קסד [קעו]. תש"ד ע' 110.
10) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 241 הערה 53. 11) רמב"ם הל' חנוכה פ"ג ה"ב. 12) ראה לקו"ש ח"ל ע' 204. וש"נ. 13) ראה

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם הָא גּוּפָא זה עצמו צָרִיךְ בֵּיאוּר, הֲרֵי במשך השנים הָיוּ וְכַמָּה נִצְחוֹנוֹת הַקְּשׁוּרִים עִם מִלְחָמָה וְכֵיוָן שֶׁהַנִּצָּחוֹן בָּהֶם תְּנַאי בְּאותם מלחמות וניצחונות שֶׁהַנִּצָּחוֹן צָרִיךְ לִהְיוֹת קָשׁוּר עִם פַּךְ אֶחָד חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל ומדוע דוקא במלחמה זו ובניצחון של החשמונאים על היוונים הדבר כן היה קשור בפך שמן חתום בחותמו של כהן גדול.?

וְיָדוּעַ הַבֵּיאוּר בָּזֶה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר בַּבְּרַיְיתָא בְּהֶקְדֵּם לָזֶה לפני האמירה שמצאו פך חתום בחותמו של כהן גדול שֶׁאָז באותה תקופה של מלחמת החשמונאים מול היוונים הָיְתָה הִתְגַּבְּרוּת הַלְּעֻמַּת זֶה הצד של היפך הקדושה (הנקרא כך על פי לשון הכתוב בקהלת ״ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה האלהים״) בְּאוֹפֶן שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, הַיְינוּ, שֶׁהָיְתָה מְצִיאוּת שֶׁל הֵיכָל כי ההיכל לא נחרב, וּבַהֵיכָל הָיוּ שְׁמָנִים, וְהַשְּׁמָנִים נִשְׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם (שֶׁהֲרֵי לֹא נִלְקְחוּ אוֹ נִתְבַּטְּלוּ כו׳), אֶלָּא שֶׁטִּמְּאוּ אוֹתָם והיינו שהמציאות של הדברים הקדושים, המקדש עצמו והשמן, נשארה כפי שהיתה שהיוונים טמאו אותם. וְעִנְיָן זֶה אֵינוֹ בְּדוּגְמַת מַה שֶּׁהָיָה בִּשְׂאָר הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁהָיְתָה הַמִּלְחָמָה זֶה לְעוּמַּת זֶה גו׳[14], כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל[15], מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּאן הָיָה זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיְתָה מְצִיאוּת הַהֵיכָל, וְהָיוּ הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּשְׁלִיטַת הַלְּעֻמַּת זֶה (מַלְכוּת יָוָן) הָיְתָה בְּכָךְ שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל. וְלָכֵן דַּוְקָא כָּאן הָיָה צוֹרֶךְ בִּמְצִיאַת פַּךְ אֶחָד חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל ולא נטמא כלל אלא נשאר טהור, כפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

ג) וּבֵיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁעִנְיַן הַשֶּׁמֶן — שֶׁבְּפַשְׁטוּת נַעֲשֶׂה עַל יָדוֹ אוֹר — (בִּכְלָלוּת) הוּא עִנְיַן הַשֵּׂכֶל, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׂכֶל מֵאִיר את דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם, וּבָזֶה הוּא מוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה[16], וְלָכֵן גַּם נַפְשׁוֹ של האדם נִקְרֵאת נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת[17] כמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן, ״... כח החכמה והשכל שמתפשט מהנפש הוא נמשך מעצמיות הנפש עצמה שלכך נקרא נפש המשכלת על שם כח השכל שמתפשט ממנה שהוא ראש ועיקר לכל הכחות כולם״. אַךְ בְּעִנְיַן הַשֶּׁמֶן (שֵׂכֶל) יֵשׁ חָכְמָה ושכל דִּקְדּוּשָׁה, וְיָכוֹל לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דַּחֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע[18] כלשון הכתוב בירמיה, והיינו שֶׁמֶן וְחָכְמָה דִּלְעֻמַּת זֶה של היפך הקדושה. וְעִנְיַן הַדְּלָקַת נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה (עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶן) כפי שהוא בא לידי ביטוי בַּעֲבוֹדַת ה׳ של הָאָדָם הוּא הַמְשָׁכַת והתגלות הַמּוֹחִין (שֶׁמֶן) בַּמִּדּוֹת (שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת) כמספר המדות שהוא שבע – חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות), כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה[19] מאמרי חסידות המבארים את התוכן הפנימי של (וזה לשונו בתורה אור פרשת וישב, ״... כי

1 אָמְנָם הָא גּוּפָא צָרִיךְ בֵּיאוּר, הֲרֵי הָיוּ כַּמָּה
2 וְכַמָּה נִצְחוֹנוֹת הַקְּשׁוּרִים עִם מִלְחָמָה
3 וְכֵיוָן שֶׁהַנִּצָּחוֹן בָּהֶם תְּנַאי בְּאוֹתָם
4 צָרִיךְ לִהְיוֹת קָשׁוּר עִם פַּךְ אֶחָד חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ
5 שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְיָדוּעַ הַבֵּיאוּר בָּזֶה, שֶׁעַל זֶה
6 נֶאֱמַר בַּבְּרַיְיתָא בְּהֶקְדֵּם לָזֶה שֶׁאָז הָיְתָה
7 הִתְגַּבְּרוּת הַלְּעֻמַּת זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁטִּמְּאוּ כָּל
8 הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, הַיְינוּ, שֶׁהָיְתָה מְצִיאוּת שֶׁל
9 הֵיכָל, וּבַהֵיכָל הָיוּ שְׁמָנִים, וְהַשְּׁמָנִים נִשְׁאֲרוּ
10 בִּמְצִיאוּתָם (שֶׁהֲרֵי לֹא נִלְקְחוּ אוֹ נִתְבַּטְּלוּ כו׳),
11 אֶלָּא שֶׁטִּמְּאוּ אוֹתָם. וְעִנְיָן זֶה אֵינוֹ בְּדוּגְמַת מַה
12 שֶׁהָיָה בִּשְׂאָר הַמִּלְחָמוֹת, שֶׁהָיְתָה הַמִּלְחָמָה זֶה
13 לְעוּמַּת זֶה גו׳[14], כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל[15], מַה שֶּׁאֵין
14 כֵּן כָּאן הָיָה זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיְתָה מְצִיאוּת הַהֵיכָל,
15 וְהָיוּ הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וּשְׁלִיטַת הַלְּעֻמַּת זֶה
16 (מַלְכוּת יָוָן) הָיְתָה בְּכָךְ שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים
17 שֶׁבַּהֵיכָל. וְלָכֵן דַּוְקָא כָּאן הָיָה צוֹרֶךְ בִּמְצִיאַת פַּךְ
18 אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה מוּנָּח בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן
19 גָּדוֹל.

20 ג) **וּבֵיאוּר** הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁעִנְיַן הַשֶּׁמֶן —
21 שֶׁבְּפַשְׁטוּת נַעֲשֶׂה עַל יָדוֹ אוֹר —
22 (בִּכְלָלוּת) הוּא עִנְיַן הַשֵּׂכֶל, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׂכֶל מֵאִיר
23 דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם, וּבָזֶה הוּא מוֹתַר הָאָדָם מִן
24 הַבְּהֵמָה[16], וְלָכֵן גַּם נַפְשׁוֹ נִקְרֵאת נֶפֶשׁ
25 הַמַּשְׂכֶּלֶת[17]. אַךְ בְּעִנְיַן הַשֶּׁמֶן (שֵׂכֶל) יֵשׁ חָכְמָה
26 דִּקְדּוּשָׁה, וְיָכוֹל לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דַּחֲכָמִים הֵמָּה
27 לְהָרַע[18], שֶׁמֶן וְחָכְמָה דִּלְעֻמַּת זֶה. וְעִנְיַן הַדְּלָקַת
28 נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה (עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶן) בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא הַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין (שֶׁמֶן)
29 בַּמִּדּוֹת (שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת), כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה[19].

ג) וּבֵיאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁעִנְיַן הַשֶּׁמֶן — שֶׁבְּפַשְׁטוּת נַעֲשֶׂה עַל יָדוֹ אוֹר — (בִּכְלָלוּת) הוּא עִנְיַן הַשֵּׂכֶל, שֶׁהֲרֵי הַשֵּׂכֶל מֵאִיר את דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם, וּבָזֶה הוּא מוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה[16], וְלָכֵן גַּם נַפְשׁוֹ של האדם נִקְרֵאת נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת[17] כמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן, ״... כח החכמה והשכל שמתפשט מהנפש הוא נמשך מעצמיות הנפש עצמה שלכך נקרא נפש המשכלת על שם כח השכל שמתפשט ממנה שהוא ראש ועיקר לכל הכחות כולם״. אַךְ בְּעִנְיַן הַשֶּׁמֶן (שֵׂכֶל) יֵשׁ חָכְמָה ושכל דִּקְדּוּשָׁה, וְיָכוֹל לִהְיוֹת גַּם הָעִנְיָן דַּחֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע[18] כלשון הכתוב בירמיה, והיינו שֶׁמֶן וְחָכְמָה דִּלְעֻמַּת זֶה של היפך הקדושה. וְעִנְיַן הַדְּלָקַת נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה (עַל יְדֵי הַשֶּׁמֶן) כפי שהוא בא לידי ביטוי בַּעֲבוֹדַת ה׳ של הָאָדָם הוּא הַמְשָׁכַת והתגלות הַמּוֹחִין (שֶׁמֶן) בַּמִּדּוֹת (שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת), כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה[19].

גם שיחת מוצאי נר ה׳ דחנוכה תשי״ד ס״ב (תורת מנחם ח״י ע׳ 304). 14) קהלת ז, יד. 15) פרש״י תולדות כה, כג. 16) ע״פ לשון הכתוב – קהלת ג, יט. 17) ראה גם לקו״ת במדבר טו, סע״ד ואילך. המשך תער״ב פר״ג (ח״א ע׳ תיא [ח״ב ע׳ תקסד] ואילך). ד״ה ביום השמע״צ תש״כ (סה״מ תש״כ ע׳ כב). 18) ירמי׳ ד, כב. 19) תו״א וישב כט, א. שערי אורה שם פ״ג (ד, א).

ביאור בדרך אפשר

הנרות הם המדות... והן ז' נרות כנגד ז' מדות. והנה בכל מדה ומדה יש זה לעומת זה בקליפה נגד הקדושה והן יונקות מן הקדושה כמו מאהבה שבקדושה נמשך בחשתלשלות המדרגות להיות תאוה גשמית. וכן מיראה שבקדושה יראה רעה וכעס וכהאי גוונא. וצריך לברום ולהפכם להתכלל בקדושה עליונה שתהיינה המדות כולן לה' בבחי' בטול לך ה' הגדולה והגבורה כו'. והבירור הוא בחכמה כי בחכמה אתבריו כו'. והחכמה הוא בחינת אור להאיר את המדות ולזככן... וכשם שהיה אהרן ממשיך המשכת אור החכמה בעולם שהן ז' בחינות ומדות עליונות שבסדר והנהגת העולם כך היה ממשיך אור החכמה בנפש ישראל שהם יוצאי ירך יעקב שבעים נפש נגד בחינת ז' הנרות והם יוצאי ירך יעקב יו"ד עקב דהיינו בחי' יו"ד הוא בחינת חכמה הנמשכת ומשתלשלת בבחינת עקב וסוף המדרגות התחתונות. וזהו וידו אוחזת בעקב עשו כי ידו אותיות יו"ד אוחזת את העקב של עשו לבלתי נתון לו תוקף התפשטות וממשלה רק להכניעו תחת הקדושה ולאכפי' לסטרא אחרא. וזה היה ענין המשכת אהרן בהעלותו את הנרות להמשיך בחי' יו"ד של יעקב הוא אור החכמה לבחי' עקב כדי שתהיינה גם מדות הטבעיים שבנפש הבהמית עולות ונכללות בקדושה"), כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעִיקַּר עֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא בְּשִׁבְעַת הַמִּדּוֹת עם הרגשות אהבה, יראה וכו', **וְכַיָּדוּעַ**[20] בתורת החסידות **שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם שֶׁעַכְשָׁיו** בזמן הגלות **יֶשְׁנוֹ רַק הָעִנְיָן דְּכִיבּוּשׁ אֶרֶץ שֶׁבַע עַמְמִין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי** שהיא ארץ של שלושה עמים נוספים **תְּנָתַן** לבני ישראל **רַק לֶעָתִיד לָבוֹא בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁיו עִיקַּר עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים** של הפרדת הטוב מהרע **וְהַעֲלָאתוֹ לִקְדוּשָׁה הִיא בְּשִׁבְעַת הַמִּדּוֹת, וּמֵהֶעֱבוֹדָה בְּרוּחָנִיּוּת** בנפש האדם **נִמְשָׁךְ גַּם בְּבַשְׂמִיּוּת הָעִנְיָן דְּכִיבּוּשׁ אֶרֶץ שֶׁבַע אוּמּוֹת, שֶׁבַּתְּחִילָּה הָיָה זְמַן שֶׁבִּרְצוֹנוֹ נְתָנָהּ לָהֶם,** ולעשותה ארצו של העם היהודי, **וְאַחַר כָּךְ נִטְלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ**[21]**, לְצוֹרֶךְ עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים** [**וְהוּא עִנְיָן דְּבוֹנֶה עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן**[22]**, כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִבָּרְרוּ וְיִירְשׁוּ אוֹתָם**[23]] **אֲבָל אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי, שֶׁעִנְיָנָהּ בְּרוּחָנִיּוּת הוּא כְּנֶגֶד שִׁלְשָׁה הַמּוֹחִין, תְּהֶיהָ רַק לֶעָתִיד לָבוֹא, כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁיו לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּרִים בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין כְּשֶׁלְעַצְמָם, מִכָּל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת תִּהְיֶה בַּת קַיָּמָא וְלַאֲמִיתָּתָהּ, יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַמְשָׁכַת הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת, שֶׁהֵם הַמְאִירִים אֶת עֲבוֹדַת הָאָדָם וְדַרְכּוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ. וְזֶהוּ** המבואר לעיל אודות המעלה של המשכת המוחין במידות **עִנְיַן הַשֵּׁמֶן (מוֹחִין וְהִתְבּוֹנְנוּת כו') דְּקְדוּשָׁה שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמֵאִיר בְּשִׁבְעַת נֵרוֹת הַמְנוֹרָה שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִמֶּנּוּ** מבית המקדש **אוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל הָעוֹלָם עַל יְדֵי הַחַלּוֹנוֹת שְׁקוּפִים** לאומות העולם, **וְאַחַר כָּךְ** כשהגיע הזמן **נִטְלָהּ** הקדוש ברוך הוא **מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ**[21] שתהיה ארץ ישראל, כמאמר חז"ל, ונתינת הארץ לבני ישראל היא **לְצוֹרֶךְ עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים [וְהוּא עִנְיָן דְּבוֹנֶה עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן**[22]**,** כדברי המדרש, "שהיה [הקדוש ברוך הוא] בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. אמר דין הניין לי, יתהון לא הניין לי. מזה אני מרוצה ומאותן אינני מרוצה]" והמטרה של בריאת העולמות היא **כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִבָּרְרוּ וְיִירְשׁוּ אוֹתָם**[23] כמבואר בחסידות בכמה מקומות, וזה לשונו במאמר אדמו"ר הריי"צ (תרפ"ד), "וענין הירושה הוא שירושים את הנצוצות דד' מלכים דתהו שנפלו בשבירה, דשרשם הם מהמלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל... תהו בכלל שקדם אל התקון אלא שנפל בשבירה, ועל ידי זה שהמצות נתלבשו בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי, תפלין בקלף גשמי, וד' מינים שבלולב וסוכה והדומה, הנה על ידי זה מעלים ומבררים את הנצוצות שנפלו בקליפת נוגה"], **אֲבָל אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי, שֶׁעִנְיָנָהּ בְּרוּחָנִיּוּת הוּא כְּנֶגֶד שִׁלְשָׁה הַמּוֹחִין** חכמה בינה ודעת, **תְּהֶיהָ רַק לֶעָתִיד לָבוֹא** בימות המשיח, **כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁיו** בזמן הגלות **לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת שְׁלֵימוּת הַבֵּירוּרִים בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין כְּשֶׁלְעַצְמָם** אלא שלימות הבירורים יכולה להיות רק בארץ שבעה עמים, כנגד שבע המידות. **מִכָּל מָקוֹם, כְּדֵי שֶׁעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת תִּהְיֶה בַּת קַיָּמָא** שיהיה לה קיום ולא תהיה דבר זמני בלבד **וְלַאֲמִיתָּתָהּ** ושתהיה אמיתית, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַמְשָׁכַת** וגילוי והארה של **הַמּוֹחִין בַּמִּדּוֹת, שֶׁהֵם** המוחין **הַמְאִירִים אֶת עֲבוֹדַת הָאָדָם וְדַרְכּוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ.**

---

20) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' ג ואילך. סידור (עם דא"ח) קפט, ב [רפ, ד]. אוה"ת בראשית ח"ד תתשסח, א ואילך. 21) פרש"י בראשית א, א. 22) ב"ר פ"ג, ז. 23) סה"מ

שְׁקוּפִים אֲטוּמִים[24], **שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אוֹר בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים שֶׁעַל יְדֵי שִׁבְעַת הַמִּדּוֹת בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ. וְזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּלְחָמוֹת שֶׁהָיוּ אֶצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ הַמִּלְחָמָה שֶׁלְּאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, בְּכִיבּוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהַמִּלְחָמָה הָיְתָה עִם שִׁבְעָה אוּמּוֹת, שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּמִּלְחָמוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה.**

אָמְנָם מִלְחֶמֶת יָוָן הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וְהַיְינוּ, שֶׁלְּכְאוֹרָה לֹא שִׁינּוּ אֶת מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּמְצָא בַּהֵיכָל, אֲבָל טִמְּאוּ אוֹתוֹ, שֶׁזֶּהוּ עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא[25] בְּנוֹגֵעַ לְלִימּוּד הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ אוֹפֶן שֶׁלֹּא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ כּוּ', שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן דְּסַם חַיִּים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַחָכְמָה דִּקְדוּשָּׁה, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר[26] הַחָכְמָה תְּחַיֶּה, אֲבָל כָּאן חֲרֵי זֶה הֵיפֶךְ הַדָּבָר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה[27] כַּאֲשֶׁר הַלִּימּוּד הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[28] מַאי דִּכְתִיב[29] מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת, דָּבָר זֶה נִשְׁאַל לַחֲכָמִים כּוּ' וְלֹא פֵּירְשׁוּהוּ, עַד שֶׁפֵּירְשׁוֹ הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב[30] וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי וְגוֹ', שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה (וזה לשון הגמרא, "דבר זה [הסיבה על מה אבדה הארץ] אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שנאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם. אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה". ופירש רש"י, "שלא ברכו בתורה תחילה - כשהיו עוסקין בתורה לא היו מברכין לפניה, קרא יתירא דאשר נתתי לפניהם קא דריש ברכת אשר נתן לנו תורת אמת שהיא לפניה של דברי תורה וכיון דלא מברכי גליא דעתייהו שאינה מתנה חשובה להם"), **וְהַיְינוּ, שֶׁהָיָה אָמְנָם עִנְיַן הַתּוֹרָה, וְגַם לִימּוּד הַתּוֹרָה, וְעַד לְלִימּוּד הַתּוֹרָה בְּהַתְמָדָה, אֲבָל לֹא הָיָה הָעִנְיָן דְּבִרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִילָּה, וּמלבד הפירוש [מי שמאומן בתורה ועוסק בה באהבה, הרי היא נעשית לו סם חיים] דלא אומן לה סמא דמותא"), **שֶׁאֵין זֶה** אצל מי שלא זכה **בְּאוֹפֶן דְּסַם חַיִּים, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַחָכְמָה דִּקְדוּשָּׁה, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר**[26] בקהלת **הַחָכְמָה תְּחַיֶּה, אֲבָל כָּאן** כאשר לימוד התורה הוא באופן של "לא זכה" **חֲרֵי זֶה הֵיפֶךְ הַדָּבָר,** היפך מ"סם חיים".

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה[27] בדומה לאמור לעיל על לימוד התורה באופן לא ראוי שאז התורה נעשית היפך מ"סם חיים", אלא שהבא להלן הוא, כמצוין כאן בהערה, אמנם דומה "אם כי באופן נעלה יותר", הוא **כַּאֲשֶׁר הַלִּימּוּד** בתורה **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא**[28] **מַאי דִּכְתִיב**[29] שכתוב **מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֶן אֶת זֹאת,** וזה לשון הכתוב בירמיה, "מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה, על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר", **דָּבָר זֶה נִשְׁאַל לַחֲכָמִים כּוּ' וְלֹא פֵּירְשׁוּהוּ, עַד שֶׁפֵּירְשׁוֹ הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, דִּכְתִיב**[30] **וַיֹּאמֶר ה' עַל עָזְבָם אֶת תּוֹרָתִי וְגוֹ', שֶׁאֵין מְבָרְכִין בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה,**

תר"ל ע' פח. תרל"ז ח"ב ע' תקס. תרפ"ד ע' רכג. 24) מלכים־א ו, ד. מנחות פו, ב ובפרש"י שם. ויק"ר פל"א, ז. תנחומא תצוה ו. בהעלותך ב. 25) יומא עב, ב. 26) קהלת ז, יב. 27) אם כי באופן נעלה יותר. 28) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. 29) ירמי' ט, יא. 30) שם, יב.

ביאור בדרך אפשר

הפשוט שלמדו תורה מבלי לברך ברכות התורה, כוונת הדברים שהיה חסר בלימוד התורה שלהם **בְּרָכָה מְלְשׁוֹן הַמְשָׁכָה**[31] של אור אלוקי מלמעלה למטה כמבואר בחסידות (וזה לשונו בתורה אור בפרשת השבוע, פרשת מקץ, "... על ידי עסק התורה בגשמיות שנתלבשה בענינים גשמיים נמשך אור תורה העליונה הרוחנית שמדברת בענינים רוחניים. והרי התורה והמצות גשמיות הם סימנים וציונים להרוחניות. ובהן ועל ידן נמשך אור התורה והמצות מרוחניות לגשמיות והן הן בחינת מקור להיות בחינות מקום וזמן. ועל דבר זה תקנו רז"ל ברכות המצות לפני כל מצוה ברוך אתה וכו' כי ברוך מלשון המבריך הגפן שכופף ראש הזמורה לארץ ומשם צומח גפן אחר, והיינו בחינת השפעה והברכה מעולם ועד עולם לכן כתיב גבי יוסף ויקראו לפניו אברך לפי שהיה צדיק המקשר ומשפיע ומבריח מעולם ועד עולם. וענין ברכה זו הוא להיות המשכה והברכה מעולם ועד עולם כדי להיות גילוי מלך העולם להיות בחינת עולם בבחינת מלך דהיינו שיהא גילוי מלכותו יתברך נראה לעין כל העולם שלא יהא העולם בבחינת העלם והסתר על בחינת מלוכה. וכדי להיות גילוי זה אומרים ברוך, שיהא ברוך ונמשך בחינת הוי"ה בבחינת אלקינו ומשם יצמח גילוי בחינת מלוכה כמו ענין הברכת הגפן הנ"ל"), ושלא בירכו ברכת התורה **הַיְינוּ שֶׁלֹּא הִמְשִׁיכוּ** אלוקות **בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה נִיכָּר בָּהּ בְּגָלוּי** הקדוש ברוך הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה**[32], **שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן הָעִנְיָן דְּטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל** וכמבואר לעיל שהמציאות של ההיכל ושל השמנים נשארה, אלא שנטמאה, ועל דרך זה כשלימוד התורה ישנו אבל חסר בו המשכת אלוקות. **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶּׁדָּבָר זֶה** על מה אבדה הארץ, **נִשְׁאַל לַחֲכָמִים כוּ' וְלֹא פֵּירְשׁוּהוּ, דְּכֵיוָן שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים, הִנֵּה מִצַּד חָכְמָה (שֶׁמֵּן) דִּקְדוּשָּׁה כְּשֶׁלְעַצְמָהּ אִי אֶפְשָׁר לְבָרֵר זֹאת** ואפילו החכמה דקדושה, מצד עצמה, ללא המשכת האלוקות בתוכה, לא יכולה לברר ולדעת שזו הסיבה ל'אבדה הארץ', **עַד שֶׁפֵּירְשׁוֹ הַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ כוּ'** כלשון הכתוב הנזכר בירמיה, "ויאמר ה' על עזבם את תורתי".

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן הוּצְרְכוּ בְּמִלְחָמָה זוֹ לְפַךְ שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[33], **דְּהִנֵּה יָדוּעַ** בתורת הסוד **שֶׁכֹּהֲנֵי עִנְיָנוֹ מִדַּת הַחֶסֶד**[34], **וּלְמַעְלָה** ובדרגה גבוהה **יוֹתֵר**, כדברי הזוהר אודות עבודת הכהנים בבית המקדש **כָּהֲנֵי בַּחֲשַׁאי** בשקט **וּבְרִעוּתָא דְּלִיבָּא**[35] וברצון הלב, בשונה מעבודת הלויים שהיא בשיר ובניגון שהיא ברעש, **שֶׁהוּא** עבודת הכהנים **עִנְיַן הַחָכְמָה**[36] (וכדברי הזוהר שכהן לוי ישראל רמוזים בארבע אותיות שם הוי' (י' – כהן, ה' – לוי, ו' – ישראל, ה' – כנגד נפש יתירה) והאות י' היא ענין החכמה, כמבואר בתורת הסוד). **אֲבָל בְּזֶה גּוּפָא** בזה עצמו, היינו בענין החכמה שהיא התוכן הפנימי של עבודת הכהנים **יֵשׁ דַּרְגָּא שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא עִנְיַן חָכְמָה סְתִימָאָה**[37], חכמה 'סתומה' ונעלמת שלמעלה מלבוא לידי גילוי **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** וגם בחינה נעלית עוד יותר בענין החכמה **עַד לְהַמָּקוֹר כוּ'** ועד לשורש ומקור החכמה. **וּבְבְחִינָה זוֹ** של החכמה הנעלית **לֹא מַגַּעַת הַלְּעֻמַּת זֶה** ואין ענין בצד של היפך הקדושה שהוא כנגד בחינה נעלית זו של החכמה, **בְּדוּגְמַת הָעִנְיָן דְּבָבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ**[38], צל של צל אין להם, שנינו במשנה שאם שמעו מתוך בור קול של מישהו שאומר לכתוב גט לאשתו, השומעים יכתבו ויתנו את הגט למרות שלא ראו את האיש. ושואלים בגמרא, מדוע לא חושדים שמא היה זה שד, ועונים שראו בבור דמות אדם. ושואלים, הרי גם לשדים יש דמות אדם, ועונים, שראו לו צל. ושואלים, הרי גם לשדים יש צל, ועונים, צל יש להם, אבל צל של צל אין להם. ותוכן הענין על פי חסידות הוא שכל ענין בקדושה יש כנגדו ענין ב'קליפה' ככתוב 'את זה לעומת זה עשה אלקים', אבל יש דרגות נעלות כל כך (כמו בחינת 'יחידה' שבנשמה) שאין כנגדן בחינה ב'לעומת זה'. **וְלָכֵן מִבְּחִינַת הַשֶּׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** שהיא בחינה נעלית ביותר, עד כדי כך שאין כנגדה בחינה ב'לעומת זה', **נִמְשַׁךְ הַכַּח שֶׁיִּהְיֶה נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה לִפְנֵי זֶה (לִפְנֵי שֶׁמָּצְאוּ אֶת**

חַמֵּן הַמְשִׁיכוּ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה נִיכָּר בָּהּ בְּגָלוּי נוֹתֵן הַתּוֹרָה[32], **שֶׁזֶּהוּ תּוֹכֶן הָעִנְיָן דְּטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶּׁדָּבָר זֶה נִשְׁאַל לַחֲכָמִים כוּ' וְלֹא פֵּירְשׁוּהוּ, דְּכֵיוָן שֶׁטִּמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים, הִנֵּה מִצַּד חָכְמָה (שֶׁמֵּן) דִּקְדוּשָּׁה כְּשֶׁלְעַצְמָהּ אִי אֶפְשָׁר לְבָרֵר זֹאת, עַד שֶׁפֵּירְשׁוֹ הַקָּבָ"ה בְּעַצְמוֹ כוּ'.**

וְלָכֵן הוּצְרְכוּ בְּמִלְחָמָה זוֹ לְפַךְ שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[33], **דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁכֹּהֲנֵי עִנְיָנוֹ מִדַּת הַחֶסֶד**[34], **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, כָּהֲנֵי בַּחֲשַׁאי וּבִרְעוּתָא דְּלִיבָּא**[35], **אֲבָל בְּזֶה גּוּפָא יֵשׁ דַּרְגָּא שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא עִנְיַן חָכְמָה סְתִימָאָה**[37], **וּלְמַעְלָה יוֹתֵר עַד לְהַמָּקוֹר כוּ'.** **וּבְבְחִינָה זוֹ לֹא מַגַּעַת הַלְּעֻמַּת זֶה, בְּדוּגְמַת הָעִנְיָן דְּבָבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ**[38]. **וְלָכֵן מִבְּחִינַת הַשֶּׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל נִמְשַׁךְ הַכַּח שֶׁיִּהְיֶה נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה לִפְנֵי**

---

31) תו"א פרשתנו (מקץ) לז, ג. ובכ"מ. 32) ראה ר"ן נדרים שם. ב"ח לטור או"ח סימן מז (ד"ה ומ"ש דאמר). 33) ראה שערי אורה שם ד"ה כתיב כי אתה נרי פי"ז (מב, א ואילך). סה"מ תרנ"ט ס"ע קסג [קעה] ואילך. 34) ראה זח"ג קמה, ב. תניא רפ"נ. 35) ראה זח"ג לט, א. פח, ב. קעז, ב. 36) ראה זח"ג כט, ב. 37) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ח ח"ב ע' תרנו. סה"מ תרנ"ח ותרפ"ד שבהערה 3. 38) יבמות קכב, א. גיטין סו, א. וראה לקו"ת תצא לו, ג. לז, ג.

ביאור בדרך אפשר

הַשֶּׁמֶן שֶׁהָיָה שָׁם מִקּוֹדֶם, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב שאמנם סדר הדברים בפועל היה שתחילה היה ניצחון המלחמה ואחר כך היה נס פך השמן, אבל נס הנצחון עצמו היה בזכות פך השמן שהיה מונח בבית המקדש קודם לכן).

ד) וְעִנְיָן זֶה של חשיבות ענין הנס של פך השמן עד כדי כך שהוא הגורם לנצחון המלחמה מְבוֹאָר גַּם בְּנוֹסַח דְּעַל הַנִּסִּים, שֶׁאַף שֶׁעִיקָּרוֹ של נוסח 'על הניסים' הנאמר בימי חנוכה הוּא סִיפּוּר אוֹפֶן הַמִּלְחָמָה, מְבוֹאָר בּוֹ גַּם הַקֶּשֶׁר עִם עִנְיַן נֵס הַשֶּׁמֶן (כְּשֵׁם שֶׁבַּבָּרַיְיתָא דִּבְכ"ה בְּכִסְלוֹ שֶׁעִיקָּרָהּ הנזכרת לעיל עִנְיַן נֵס הַשֶּׁמֶן, נִזְכָּר בְּקִיצּוּר עַל כָּל פָּנִים אוֹדוֹת נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה), כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנְּהּ, מְבוֹאָר שָׁם בנוסח 'על הניסים' שֶׁבַּנּוֹסַח הַמִּלְחָמָה שֶׁל הַלְּעֻמַּת זֶה הָיְתָה לְהַשְׁכִּיחָם היוונים בבני ישראל שהיתה מלחמה של הַלְּעֻמַּת זֶה הכוחות של היפך הקדושה, הָיְתָה לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ. וּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מִקּוֹמוֹת[39] בתורת החסידות הַדִּיּוּק בָּזֶה, שֶׁלֹּא רָצוּ היוונים לְבַטֵּל אֶת עֶצֶם הָעִנְיָן דְּלִימּוּד הַתּוֹרָה (כְּמוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְבַטֵּל אֶת מְצִיאוּת הַשָּׁמַיִם בַּהֵיכָל), אֶלָּא רְצוֹנָם הָיָה שֶׁהַשְׁכָּחָתָם תּוֹרָתֶךָ היא תּוֹרָה שהיא הַיְינוּ, שֶׁהִיא קְשׁוּרָה עִם נוֹתֵן הַתּוֹרָה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לְקִיּוּם הַמִּצְוֹות, שֶׁרָצוּ לְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ דַּוְקָא, הַיְינוּ מֵעִנְיַן הַחוֹק שֶׁבְּכָל מִצְוָה, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מִקּוֹמוֹת[40] שֶׁגַּם מִצְוֹות שִׂכְלִיּוֹת צָרִיךְ לְקַיְּימָן מִפְּנֵי שֶׁהֵם צִיּוּוִיו וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּבְרַכַּת הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, וְזֶהוּ עִנְיַן הַחוֹק שֶׁבְּכָל מִצְוָה, שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן דִּגְזֵירָה גְּזַרְתִּי חוּקָּה חָקַקְתִּי[41] וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ[42] כמאמר חז"ל לגבי מצוות פרה אדומה שנאמר בה 'זאת חוקת התורה'. וְעַד כדי כך היתה מלחמת היוונים דוקא בענין ה'חוק' שבמצוות שֶׁלֹּא הָיָה אִיכְפַּת לָהֶם אֲפִילּוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁהֵם חוּקִּים ולא היתה להם התנגדות לקיום המצוות בפועל אפילו ביחס למצוות שהן 'חוקים', אֶלָּא רָצוּ לְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, הַיְינוּ, חוּקִּים שֶׁקְּשׁוּרִים עִם רְצוֹנֶךָ הרצון שלך, של הקדוש ברוך הוא (בְּדוּגְמַת לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ שהיוונים הסכימו ללימוד התורה אבל לחמו בזה שהתורה היא, תּוֹרָה שֶׁלְּךָ של הקדוש ברוך הוא). וְכֵיוָן שֶׁהוּצְרְכוּ בני ישראל באותה שעה לְהִלָּחֵם נֶגֶד מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה שֶׁרְצוֹנָהּ הָיָה לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, כמבואר לעיל נִתְגַּלָּה אֶצְלָם כֹּחַ הַמְסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְעַטִּים נֶגֶד רַבִּים וְחַלָּשִׁים נֶגֶד גִּבּוֹרִים, מִכָּל מָקוֹם, עָמְדוּ בְּתִגְבּוּרָה וְנִצְּחוּ בְּמִלְחָמָה, וְנַעֲשָׂה נֵס בְּשֶׁמֶן.

ביאור בדרך אפשר

(וגם במצוות אלו שיש להם טעם שכלי המובן בשכל האנושי יש ענין של 'חוק'), כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מִקּוֹמוֹת[40] בתורת החסידות שֶׁגַּם שאפילו מִצְוֹות שִׂכְלִיּוֹת צָרִיךְ לְקַיְּימָן מִפְּנֵי שֶׁהֵם צִיּוּוִיו וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָ"ה, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּבְרַכַּת הַמִּצְוֹות אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ, וְזֶהוּ עִנְיַן הַחוֹק שֶׁבְּכָל מִצְוָה, שֶׁהִיא בְּאוֹפֶן דִּגְזֵירָה גְּזַרְתִּי חוּקָּה חָקַקְתִּי[41] וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ[42] כמאמר חז"ל לגבי מצוות פרה אדומה שנאמר בה 'זאת חוקת התורה'. וְעַד כדי כך היתה מלחמת היוונים דוקא בענין ה'חוק' שבמצוות שֶׁלֹּא הָיָה אִיכְפַּת לָהֶם אֲפִילּוּ קִיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁהֵם חוּקִּים ולא היתה להם התנגדות לקיום המצוות בפועל אפילו ביחס למצוות שהן 'חוקים', אֶלָּא רָצוּ לְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, הַיְינוּ, חוּקִּים שֶׁקְּשׁוּרִים עִם רְצוֹנֶךָ (בְּדוּגְמַת לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ, תּוֹרָה שֶׁלְּךָ).

וְכֵיוָן שֶׁהוּצְרְכוּ לְהִלָּחֵם נֶגֶד מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה שֶׁרְצוֹנָהּ הָיָה לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, נִתְגַּלָּה אֶצְלָם כֹּחַ הַמְסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְעַטִּים נֶגֶד רַבִּים וְחַלָּשִׁים נֶגֶד גִּבּוֹרִים, מִכָּל מָקוֹם, עָמְדוּ בְּתִגְבּוּרָה וְנִצְּחוּ בְּמִלְחָמָה, וְנַעֲשָׂה נֵס בְּשֶׁמֶן.

1 שבמנם סדר
2 בפועל היה
3 ניצחון
4 המלחמה
5 היה נס
6 השמן
7 שהוא הגורם
8 לנצחון
9 של נוסח 'על הניסים'
10 הנאמר בימי חנוכה
11 בנוסח 'על
12 הניסים'
13 היוונים בבני ישראל
14 הכוחות של היפך
15 הקדושה,
16 בתורת החסידות
17 היוונים
18 'חוק'
19 שאפילו
20 בתורת החסידות
21 שאפילו
22 'חוק'
23 של הקדוש ברוך הוא
24 בני ישראל
25 שלך, של הקדוש ברוך הוא,
26 תורה
27 שלך, של הקדוש ברוך הוא,
28 'חוק'
29 שקיומו הוא
30 מתוך ביטול לרצון האלוקי וקבלת עול
31 מלכות שמים, רק משום שזהו הרצון

39) ראה סה"מ תרצ"ב ע' קפה ואילך. תרח"ץ ע' קעג ואילך. תש"א ע' 59 ואילך. 40) סה"מ שבהערה הקודמת. וראה גם סה"מ תרפ"ו ס"ע ב ואילך. תרפ"ז ע' רג ואילך. ה'ש"ת ס"ע 57. ובכ"מ. 41) מדרש תהלים (באָבער) ט, ב. 42) רש"י ר"פ

ביאור בדרך אפשר

'תורתך' ולקיים מצוות באופן שהם חוקי רצונך, **וַהֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** ללא שיקולים שכליים וחישובים הגיוניים של כדאיות וכד', **וְעַד לְמְסִירַת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל טַעַם וְהַסְבָּרָה** בשכל לגמרי, **כּוֹלֵל גַּם** למעלה **מֵהַהַסְבָּרָה דִּלְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ כִּי הוּא חַיֶּיךָ**[43], **וְעַל דֶּרֶךְ** מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[44] **שֶׁאֲפִילּוּ הָעוֹבֵד אֶת ה' בְּשְׁבִיל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא** שיהיה לו עולם הבא **עוֹבֵד אֶת** עַצְמוֹ כי כוונתו לתועלת עצמו, **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר** שביכולתו להשיג רק על ידי עבודת ה', **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁאִם מוֹסֵר נַפְשׁוֹ בְּגִלְגַּל הַסְבָּרָה בְּשֵׂכֶל** מדוע כדאי וראוי למסור את הנפש, **אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ אֲמִיתִּי** שהוא דווקא כאשר האדם מוותר לגמרי על המציאות שלו והרצונות שלו והתועלת שלו. **וְזֶהוּ שֶׁמְּבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּחֲסִידוּת**[45], **שֶׁאֲפִילּוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת תּוֹרָה אוֹר**[46] על שם שמאירה ומסבירה כל דבר, **לֹא נֶאֱמַר טַעַם עַל מְסִירַת נֶפֶשׁ** כי דווקא מסירות נפש בלי שום טעם והסבר היא מסירות נפש אמיתית. **וְדַוְקָא עַל יְדֵי עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ יְכוֹלִים לְנַצֵּחַ בְּמִלְחֶמֶת הַיְוֵנִים, כִּי, מִצַּד הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּגִלּוּי**, שמצד התורה כפי שירדה ונתלבשה בדברים שאפשר להבין בשכל, **יָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁטְּמְאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וְלָכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַתּוֹרָה מֵחָדָשׁ מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה** הקדוש ברוך הוא, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּבִרְכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה** (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג), **וְדוּגְמָתוֹ בְּעִנְיַן הַשֶּׁמֶן הוּא הַפַּךְ אֶחָד שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְדַוְקָא עַל יְדֵי זֶה הָיָה הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה הָרוּחָנִית, וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל אַחַר כָּךְ גַּם הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה הַגַּשְׁמִית כִּפְשׁוּטָהּ.**

ה) **וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁנִּצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה נַעֲשָׂה עִנְיָן שֶׁל טָפֵל, וְעִיקַּר קְבִיעַת יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה** (תְּמַנְיָא אינון) **הִיא מִצַּד נֵס הַשֶּׁמֶן** (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁרַשׁ עַל נֵס הַשֶּׁמֶן שַׁיָּיךְ לוֹמַר תְּמַנְיָא אינון), כִּי, עִיקַּר עִנְיַן הַנֵּס הוּא מַה שֶּׁמָּצְאוּ פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שְׁמִצְיאוּתוֹ שֶׁל פַּךְ זֶה (שֶׁהָיָה שָׁם מִקּוֹדֶם אותו **בְּשְׁלֵימוּתוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁאַחַר כָּךְ גִּילּוּ אוֹתוֹ וְעַד שֶׁהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים), שֶׁמּוֹרֶה** השמן הטהור **עַל עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל (תּוֹרָה), הוּא הַסִּיבָּה**

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ כוּ', וַהֲרֵי כְּלָלוּת עִנְיַן הַמְּסִירַת
2 נֶפֶשׁ הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְעַד לְמְסִירַת נֶפֶשׁ
3 בְּאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל טַעַם וְהַסְבָּרָה,
4 כּוֹלֵל גַּם מֵהַהַסְבָּרָה דִּלְאַהֲבָה אֶת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ כִּי
5 הוּא חַיֶּיךָ[43], וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם[44]
6 שֶׁאֲפִילּוּ הָעוֹבֵד אֶת ה' בְּשְׁבִיל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא
7 חֲרֵי זֶה גַּם עֲבוֹדָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹבֵד
8 אֶת עַצְמוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְעַל
9 דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, שֶׁאִם מוֹסֵר נַפְשׁוֹ
10 בִּגְלַל הַסְבָּרָה בְּשֵׂכֶל, אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת
11 נֶפֶשׁ אֲמִיתִּי. וְזֶהוּ שֶׁמְּבוֹאָר בִּכַמָּה מְקוֹמוֹת
12 בַּחֲסִידוּת[45], שֶׁאֲפִילּוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרֵאת תּוֹרָה
13 אוֹר[46], לֹא נֶאֱמַר טַעַם עַל מְסִירַת נֶפֶשׁ. וְדַוְקָא
14 עַל יְדֵי עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ יְכוֹלִים לְנַצֵּחַ
15 בְּמִלְחֶמֶת הַיְוָונִים, כִּי, מִצַּד הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא
16 בְּגָלוּי, יָכוֹל לִהְיוֹת מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁטְּמְאוּ כָּל
17 הַשְּׁמָנִים שֶׁבַּהֵיכָל, וְלָכֵן יֵשׁ צוֹרֶךְ לְהַמְשִׁיךְ אֶת
18 הַתּוֹרָה מֵחָדָשׁ מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּבִרְכוּ
19 בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ג), וְדוּגְמָתוֹ
20 בְּעִנְיַן הַשֶּׁמֶן הוּא הַפַּךְ אֶחָד שֶׁהָיָה חָתוּם
21 בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְדַוְקָא עַל יְדֵי זֶה הָיָה
22 הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה הָרוּחָנִית, וּמִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל אַחַר
23 כָּךְ גַּם הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה הַגַּשְׁמִית כִּפְשׁוּטָהּ.
24 ה) וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁנִּצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה נַעֲשָׂה עִנְיָן
25 שֶׁל טָפֵל, וְעִיקַּר קְבִיעַת יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה
26 (תְּמַנְיָא אינון) הִיא מִצַּד נֵס הַשֶּׁמֶן (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁרַשׁ עַל נֵס הַשֶּׁמֶן שַׁיָּיךְ לוֹמַר
27 תְּמַנְיָא אינון), כִּי, עִיקַּר עִנְיַן הַנֵּס הוּא מַה שֶּׁמָּצְאוּ פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה
28 חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שְׁמִצְיאוּתוֹ שֶׁל פַּךְ זֶה (שֶׁהָיָה שָׁם מִקּוֹדֶם
29 בְּשְׁלֵימוּתוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁאַחַר כָּךְ גִּילּוּ אוֹתוֹ וְעַד שֶׁהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים),
30 שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל (תּוֹרָה), הוּא הַסִּיבָּה
31 בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל וְנשאר
32 טהור, כמבואר לעיל. **וְדַוְקָא עַל**
33 **יְדֵי זֶה** המסירות נפש על תורה
34 ומצוות שבאה לידי ביטוי בפועל בכך
35 שנשאר פך אחד של שמן חתום
36 בחותמו של כהן גדול **הָיָה הַנִּצָּחוֹן**
37 **בַּמִּלְחָמָה הָרוּחָנִית, וּמִזֶּה**
38 **נִשְׁתַּלְשֵׁל אַחַר כָּךְ גַּם הַנִּצָּחוֹן**
39 **בַּמִּלְחָמָה הַגַּשְׁמִית כִּפְשׁוּטָהּ.**
40 ה) **וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁנִּצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה נַעֲשָׂה עִנְיָן**
41 **שֶׁל טָפֵל, וְעִיקַּר קְבִיעַת יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה**
42 **(תְּמַנְיָא אינון) הִיא מִצַּד נֵס הַשֶּׁמֶן** (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁרַשׁ עַל נֵס הַשֶּׁמֶן שַׁיָּיךְ לוֹמַר
43 תְּמַנְיָא אינון), כִּי, עִיקַּר עִנְיַן הַנֵּס הוּא מַה שֶּׁמָּצְאוּ פַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁהָיָה
44 חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שְׁמִצְיאוּתוֹ שֶׁל פַּךְ זֶה (שֶׁהָיָה שָׁם מִקּוֹדֶם
45 בְּשְׁלֵימוּתוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁאַחַר כָּךְ גִּילּוּ אוֹתוֹ וְעַד שֶׁהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים),
46 שֶׁמּוֹרֶה עַל עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל (תּוֹרָה), הוּא הַסִּיבָּה

חוקת (מיומא סז, ב). וראה מדרש תהלים שם. 43) נצבים ל, כ. 44) הל' תשובה פ"י ה"א. פירוש המשניות סנהדרין הקדמה לפרק חלק (ד"ה וכת חמישית). 45) ראה סה"מ תרנ"ט ע' יג [יח]. תש"ט ע' 121 ואילך ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם. 46) משלי ו, כג.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁבְּגִלָּלָהּ הָיָה נִצָּחוֹן הַמִּלְחָמָה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרוּכָּה.
וְעַל פִּי זֶה מוּבָן מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּכ"ה בְּכִסְלֵו יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה
תְּמַנְיָא אינון, כִּי, עִיקַּר הַנֵּס (שֶׁמָּצְאוּ פַּךְ הַשֶּׁמֶן) הָיָה
בְּכ"ה בְּכִסְלֵו, היום הראשון של ימי החנוכה אֶלָּא שֶׁבּוֹ ביום כ"ה
בכסלו כָּלוּלִים כָּל הַתְּמַנְיָא
יוֹמֵי (שֶׁהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה
יָמִים), וְלָכֵן אוֹמֵר שֶׁהַנֵּס שֶׁל
"יוֹמֵי דַּחֲנוּכָּה תְּמַנְיָא אינון"
יֶשְׁנוֹ כּוּלּוֹ בְּכ"ה בְּכִסְלֵו, שֶׁבּוֹ
מָצְאוּ הַפַּךְ אֶחָד שֶׁל שֶׁמֶן
שֶׁהָיָה חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל
הַכֹּהֵן גָּדוֹל כי העובדה שפך זה
היה בבית המקדש והעובדה שנמצא
אחר כך ונעשה בו נס, היא עיקר הנס,
כמבואר לעיל באריכות.
ו) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר גַּם סִיּוּם דִּבְרֵי הַבְּרַיְיתָא,
לְשָׁנָה אַחֶרֶת קְבָעוּם בְּהַלֵּל וְהוֹדָאָה.
דְּהִנֵּה, הַלֵּל הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן בְּהִלּוּ נֵרוֹ[47], שֶׁהוּא
עִנְיַן גִּילּוּי הָאוֹר מִשָּׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, וְעַד לְשׁוֹרֶשׁ
וּמָקוֹר הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹן, כִּי, מֵאַחַר שְׁאוֹר זֶה צָרִיךְ
לִפְעוֹל לְמַטָּה הָעִנְיָן דְּיַגִּיהַּ חָשְׁכִּי[48], צָרִיךְ לִהְיוֹת
הַמְשָׁכַת הָאוֹר מִמָּקוֹם שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר[49] יָשֶׁת חֹשֶׁךְ
סִתְרוֹ, וְהַיְינוּ[50], שֶׁלֹּא מַסְפִּיק לְהַמְשִׁיךְ מִמְּקוֹר
הָאוֹר כְּפִי שֶׁהוּא בְּהֶעְלְמוֹ אֲבָל בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶעְלֵם
שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמְצִיאוּת (שֶׁלָּכֵן הֵרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁנִּקְרָא
כְּבָר בְּשֵׁם אוֹר, וְלֹא חוֹשֶׁךְ), אֶלָּא יֵשׁ צוֹרֶךְ
לְהַמְשִׁיכוֹ מִמְּקוֹרוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ
בְּמְצִיאוּת (שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם חוֹשֶׁךְ), בְּדוּגְמַת
הַמְשָׁכַת וְהִתְגַּלּוּת הָאוֹר מִצּוּר הַחַלְמִישׁ[51], שֶׁבּוֹ
נִמְצָא הָאֵשׁ בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בְּמְצִיאוּת, שֶׁלָּכֵן
יְכוֹלִים לְהַמְשִׁיכוֹ עַל יְדֵי הַכָּאָה דַּוְקָא, וְלֹא כְּמוֹ
שַׁלְהֶבֶת של אש הַגְּוָונָה בַּגַּחֶלֶת (שגם זו אש נעלמת ולא גלויה אבל
זהו הֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמְצִיאוּת)
שֶׁכְּדֵי לְגַלּוֹתָהּ מַסְפִּיק הֲפָחָה
בְּהֶבֶל פִּיו שהיא מעשה קל לגבי
ההכאה הנדרשת כדי לגלות אש
שנעלמת ב'צור החלמיש'.
וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה לאמור לעיל
שענין קביעת ימי חנוכה ל'הלל' רומז
להמשכת וגילוי אור אלוקי נעלה
ביותר מבחינת 'העלם שאינו
במציאות', כך הוא גם בַּעֲבוּדַת
הָאָדָם, בתוכן הפנימי של עבודת ה'
כפי שבא לידי ביטוי בחנוכה שֶׁגִּלָּלָ
שֶׁהָיוּ צָרִיכִים בני ישראל באותה
שעה לְהִלָּחֵם עִם אֵלּוּ שֶׁרָצוּ
לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתָךְ וּלְהַעֲבִירָם
מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, כמבואר לעיל
באריכות, נִתְגַּלָּה אֶצְלָם עִנְיַן
הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר
נַעֲלֶה, לְמַעְלָה גַּם מִמְּסִירַת
נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ הַסְבָּרָה בְּשֵׂכֶל,

ביאור בדרך אפשר

זֶה עִנְיָן שֶׁנִּקְרָא כְּבָר בְּשֵׁם אוֹר, וְלֹא חוֹשֶׁךְ וכאמור, מדובר על
'המשכת האור'), אֶלָּא יֵשׁ צוֹרֶךְ לְהַמְשִׁיכוֹ מִמְּקוֹרוֹ כְּפִי שֶׁהוּא
בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בְּמְצִיאוּת נעלם ונסתר כל כך עד שאין מציאות מוגדרת
וכאילו אינו קיים במציאות (שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם חוֹשֶׁךְ כדי להדגיש
ולבטא את היותו בהעלם לגמרי),
בְּדוּגְמַת הַמְשָׁכַת וְהִתְגַּלּוּת
הָאוֹר האש מִצּוּר הַחַלְמִישׁ[51]
אבן־אש, שֶׁבּוֹ נִמְצָא הָאֵשׁ
בְּהֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בְּמְצִיאוּת,
שֶׁלָּכֵן יְכוֹלִים לְהַמְשִׁיכוֹ
ולהביא את האש לידי גילוי עַל יְדֵי
הַכָּאָה דַּוְקָא, וְלֹא כְּמוֹ
שַׁלְהֶבֶת של אש הַגְּוָונָה בַּגַּחֶלֶת
(שגם זו אש נעלמת ולא גלויה אבל
זהו הֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמְצִיאוּת)
שֶׁכְּדֵי לְגַלּוֹתָהּ מַסְפִּיק הֲפָחָה
בְּהֶבֶל פִּיו שהיא מעשה קל לגבי
ההכאה הנדרשת כדי לגלות אש
שנעלמת ב'צור החלמיש'.
וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה לאמור לעיל
שענין קביעת ימי חנוכה ל'הלל' רומז
להמשכת וגילוי אור אלוקי נעלה
ביותר מבחינת 'העלם שאינו
במציאות', כך הוא גם בַּעֲבוּדַת
הָאָדָם, בתוכן הפנימי של עבודת ה'
כפי שבא לידי ביטוי בחנוכה שֶׁגִּלָּלָ
שֶׁהָיוּ צָרִיכִים בני ישראל באותה
שעה לְהִלָּחֵם עִם אֵלּוּ שֶׁרָצוּ
לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתָךְ וּלְהַעֲבִירָם
מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, כמבואר לעיל
באריכות, נִתְגַּלָּה אֶצְלָם עִנְיַן
הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר
נַעֲלֶה, לְמַעְלָה גַּם מִמְּסִירַת
נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ הַסְבָּרָה בְּשֵׂכֶל,
בְּדוּגְמַת המסירות נפש שנובעת
מֵהָאוֹר הַמְּשָׁכַת וְהִתְגַּלּוּת
בְּמְצִיאוּת) שֶׁכְּדֵי לְגַלּוֹתָהּ מַסְפִּיק הֲפָחָה בְּהֶבֶל פִּיו. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוּדַת
הָאָדָם, שֶׁגִּלָּלָ שֶׁהָיוּ צָרִיכִים לְהִלָּחֵם עִם אֵלּוּ שֶׁרָצוּ לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתָךְ
וּלְהַעֲבִירָם מֵחוּקֵּי רְצוֹנֶךָ, נִתְגַּלָּה אֶצְלָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן הַיּוֹתֵר
נַעֲלֶה, לְמַעְלָה גַּם מִמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ לָהּ הַסְבָּרָה בְּשֵׂכֶל, בְּדוּגְמַת לְאַהֲבָה גו'

47) איוב כט, ג. וראה תו"א וישב ל, א. 48) שמואל־ב כב, כט. וראה תו"א מקץ מא, א. שערי אורה שם פי"ז־יח (מב, ב ואילך). 49) תהלים יח, יב. 50) ראה שערי אורה שם ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"א ואילך (כא, ב ואילך). אוה"ת חנוכה (בראשית ח"ה) תתקמב, סע"ב ואילך. 51) ראה שערי אורה שם. וראה המשך תרס"ו ע' פ [קז] ואילך.

ביאור בדרך אפשר

מהסיבה והטעם של **לְאַהֲבָה גו' כִּי הוּא חַיֶּיךָ, שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ בִּשְׁבִיל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁזֶּהוּ** המסירות נפש שלמעלה מהשכל והטעם לגמרי **בְּחִינַת שֶׁמֶן טָהוֹר שֶׁחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל,** חתום ונעלם לגמרי **בִּבְחִינַת הֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בִּמְצִיאוּת (לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַשֶּׁמֶן כְּפִי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת), בְּדוּגְמַת הַמָּשָׁל מֵהַמְשָׁכַת וְהִתְגַּלּוּת הָאֵשׁ** מצוור החלמיש כמבואר לעיל.

ז) **וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּיכוּת שֶׁל גֵּס הַשֶּׁמֶן עִם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ וַחֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** שעל כך נשאלה השאלה בתחילת המאמר 'מהי השייכות של נס השמן עם הענין דחנוכה שהוא על שם חנוכת המזבח וחנוכת בית המקדש בכללותו'. **דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה**[52] מאמרי חסידות של **שֶׁחֲנוּכָּה הוּא מִלְּשׁוֹן חִינּוּךְ,** כְּמוֹ בלשון הכתוב במשלי **חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ**[53]**, שֶׁכְּדֵי לְהַעֲמִידוֹ עַל דֶּרֶךְ הַטּוֹב, שֶׁאָז הִנֵּה גַּם כִּי יָזִקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה**[53]**, צָרִיךְ לְהַתְחִיל זֹאת עַל יְדֵי זֶה שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מַתָּנוֹת רַבּוֹת** בתחילת החינוך **בְּאוֹפֶן בִּלְתִּי רָגִיל (וְכֵן** בדומה לאמור לעיל על ענין החינוך שבו מדובר בפסוק 'חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנו' **הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַחִינּוּךְ** שנרמז בפסוק נוסף שגם בו נזכר ענין נערות וזקנה, **דְּנַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי**[54] **שָׁרוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲמָרוֹ**[55] על הכתוב בתהילים "נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם" אמרו בגמרא, מי אמר אותו, אם הקדוש ברוך הוא אמרו, האם יש זקנה לפניו. ואם דוד עצמו אמרו, האם היה זקן כל כך, אלא שר העולם, המלאך הממונה על העולם אמרו, שביחס אליו שייכים המושגים נערות וזקנה, והוא יכול היה לומר שכך ראה). **וּכְמוֹ כֵּן הָיָה גַּם בַּחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ וַחֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהִקְרִיבוּ אָז רִיבּוּי קָרְבָּנוֹת בְּיוֹתֵר (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ בַּחֲנוּכַּת הַבַּיִת רִיבּוּי מַתָּנוֹת בְּיוֹתֵר**[56]**). וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ שְׁנֵי תְּנָאִים, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה**[57] **שֶׁהַמְשָׁכַת רִיבּוּי הַמַּתָּנוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת** לאדמו"ר האמצעי, **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ בַּחֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה עַל יְדֵי** מתנות וקרבנות רבים ומיוחדים שהביאו **נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא**[58]**, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּחֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** בפעם הראשונה **שֶׁהָיְתָה עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר**[59] **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הֲוָ"י (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּחִינּוּךְ הַנַּעַר, שֶׁאֲבִיו דַּוְקָא מוֹלִיכוֹ לְבֵית הַסֵּפֶר עִם מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְכוּ'). וְעוֹד זֹאת,** מהתעוררות עצמו כו', וכך הוא ענין חנוכת הבית שבהתחלה כאשר נכנס בו צריך לחנך את ביתו במשתה וסעודה ומביאים רעיו מתנות וכמו ממיני מזון

ביאור בדרך אפשר

1 כִּי הוּא חַיֶּיךָ, שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ בִּשְׁבִיל חַיֵּי הָעוֹלָם
2 הַבָּא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת שֶׁמֶן טָהוֹר
3 שֶׁחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, בִּבְחִינַת הֶעְלֵם
4 שֶׁאֵינוֹ בִּמְצִיאוּת (לְמַעְלָה אֲפִילוּ מִבְּחִינַת הַשֶּׁמֶן
5 כְּפִי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת), בְּדוּגְמַת
6 הַמָּשָׁל מֵהַמְשָׁכַת וְהִתְגַּלּוּת הָאֵשׁ מצוור הַחַלְמִישׁ.
7 ז) **וְעַל** פִּי זֶה יוּבַן גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּיכוּת שֶׁל גֵּס
8 הַשֶּׁמֶן עִם חֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ וַחֲנוּכַּת בֵּית
9 הַמִּקְדָּשׁ. דְּהִנֵּה, מְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי חֲנוּכָּה[52],
10 שֶׁחֲנוּכָּה הוּא מִלְּשׁוֹן חִינּוּךְ, כְּמוֹ חֲנוֹךְ לַנַּעַר עַל
11 פִּי דַּרְכּוֹ[53], שֶׁכְּדֵי לְהַעֲמִידוֹ עַל דֶּרֶךְ הַטּוֹב, שֶׁאָז
12 הִנֵּה גַּם כִּי יָזִקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה[53], צָרִיךְ
13 לְהַתְחִיל זֹאת עַל יְדֵי זֶה שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מַתָּנוֹת
14 רַבּוֹת בְּאוֹפֶן בִּלְתִּי רָגִיל (וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ
15 לְהַחִינּוּךְ דְּנַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי[54] שָׁרוֹ שֶׁל עוֹלָם
16 אֲמָרוֹ[55]). וּכְמוֹ כֵּן הָיָה גַּם בַּחֲנוּכַּת הַמִּזְבֵּחַ
17 וַחֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהִקְרִיבוּ אָז רִיבּוּי
18 קָרְבָּנוֹת בְּיוֹתֵר (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ בַּחֲנוּכַּת הַבַּיִת
19 רִיבּוּי מַתָּנוֹת בְּיוֹתֵר[56]). וּבְעִנְיָן זֶה יֵשׁ שְׁנֵי
20 תְּנָאִים, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּשַׁעֲרֵי אוֹרָה[57],
21 שֶׁהַמְשָׁכַת רִיבּוּי הַמַּתָּנוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת מִמָּקוֹם
22 גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ בַּחֲנוּכַּת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה עַל
23 יְדֵי נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא[58]**,** וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּחֲנוּכַּת
24 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיְתָה עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ
25 שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר[59] וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא הֲוָ"י (וְעַל
26 דֶּרֶךְ זֶה בְּחִינּוּךְ הַנַּעַר, שֶׁאֲבִיו דַּוְקָא מוֹלִיכוֹ
27 לְבֵית הַסֵּפֶר עִם מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְכוּ'). וְעוֹד זֹאת,

52) תו"א וישב כט, ד. שערי אורה שם פל"ז ואילך (טו, ב ואילך). סידור (עם דא"ח) שער החנוכה רעז [תה], א ואילך. 53) משלי כב, ו. 54) תהלים לז, כה. 55) יבמות טז, ב. 56) ראה גם לקו"ת ברכה צח, ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"ג ע' תתקמז. המשך תרס"ו ע' קכה [קסו]. 57) שם פ"מ (טז, ב ואילך). 58) נשא ז, ב ואילך. 59) דברי הימים־א כט, כג.

ביאור בדרך אפשר

טוב ומברכים אותו שיצליח בבית הזה, שכל זה הוא המשכה מבחינת מקיף
ומזל העליון שישכון בבית הזה ליתן בו כח הברכה והשפע בפרנסה ובני וחיי
כו', כמו שכתוב להניח ברכה אל ביתך כי המקום והבית גורם כו', שבחנוכה
זו נמשך אחר כך מצד מקום הבית עצמו שיצליח בו ויומשך בו כל ברכה
ושפע בכל אשר יעשה בבית הזה כו',
ובדוגמא כזאת יובן בחנוכת המזבח על
ידי הנשיאים... ועל זה היה תחלה
חנוכת הנשיאים בריבוי קרבנות...
שהמשיכו בבחינת מלכות גילוי אור
עליון ביותר כו', וכל זה הוא כדי ליתן
כח ועוז...").

וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַהַמְשָׁכָה של הגילוי הנעלה ביותר שנמשכה בחנוכת המזבח בחנוכה ובאה **מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה לָבוֹא** ולרדת ולהאיר **עַד לְמַטָּה** ביותר, **כְּמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַחֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, וְעַל יְדֵי זֶה הוּא מֵעִיד לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ שֶׁהַשְׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל**[24] (כדברי חז"ל בגמרא, כמובא לעיל, לגבי הדלקת המנורה במקדש, "ולא לאורה אני צריך... עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל").

וְהַשַּׁיָּיכוּת של חנוכת המזבח וחנוכת המקדש כולו **לְגַם הַשֶּׁמֶן שֶׁגַּם בּוֹ יֶשְׁנָם שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל** שההמשכה היא בריבוי ביותר וממקום גבוה ביותר, **כִּי, פַּךְ הַשֶּׁמֶן שֶׁחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל הוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מִדָּה וְהַגְבָּלָה, לְמַעְלָה מִכָּל טַעַם וְהַסְבָּרָה, לְמַעְלָה מִטַּעַם וְהַסְבָּרָה אֲפִילּוּ שֶׁתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הִתְקַשְּׁרוּת הָעֶצֶם** של האלוקות **דְּלְמַטָּה עִם הָעֶצֶם** של האלוקות **שֶׁלְּמַעְלָה** וה"עצם" הוא למעלה מכל הגדרה ולמעלה מכל הבנה והסברה. **וְעַל יְדֵי זֶה פָּעֲלוּ הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּהִלּוּ נֵרוֹ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַהַלֵּל), שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה, מִבְּחִינַת מְקִיף שֶׁסְּתָרוֹ, וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיִגְיֵהַּ חָשְׁכִּי** להאיר את החושך שלמטה.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁגַּם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (שֶׁפָּעַל אֶת הַהַמְשָׁכָה הנעלית כל כך **מִלְמַעְלָה) נִפְעָל עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּהַקְדָּמָה אוֹרָה**[60] לאדמו"ר האמצעי **שֶׁזֶּהוּ הַחִידּוּשׁ דַּחֲנוּכָּה אֲפִילּוּ לְגַבֵּי פּוּרִים (שֶׁשְּׁנֵיהֶם עִנְיָנָם מְסִירַת נֶפֶשׁ), שֶׁבַּחֲנוּכָּה הָיְתָה הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ מִצַּד עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם מָסְרוּ** בני ישראל **אֶת נַפְשָׁם, וּבְאוֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם בְּרוּחָנִיּוּת** בלחמה הגשמית **הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל חַלָּשִׁים וּמְעַטִּים, מִכָּל מָקוֹם, נִתְעוֹרֵר אֶצְלָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁפָּעֲלוּ שֶׁגַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן כָּזֶה, הַמַּשְׁכָה הֲכִי נַעֲלִית שֶׁבָּאָה לְמַטָּה דַּוְקָא.**

(וזה לשון אדמו"ר האמצעי בהקדמה לשערי אורה: "... ההפרש בכלל בין מסירות נפש שעל התורה ומצוות בימי אחשורוש דעיקר ענינו היה מצד כח המשפיע דהיינו עצמות אור אין סוף שמתקשר בכנסת ישראל בנתינה דתורה ומצוות כמו שהיה במתן תורה ממש... אבל מסירות נפש דכנסת בימי חשמונאי בתחילת בית שני היה ישראל מצד בחינת המקבל דכנסת ישראל שיש בהם התקשרות העצמיות למסירות נפש על התורה ומצוות מצד שרשם בעצמיות דתורה כנ"ל והוא עיקר כללות ענין הדלקת נר חנוכה להדליק ולהאיר נר ה' דנשמות ישראל כמו שהן בשרשם...").

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהַהַמְשָׁכָה מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, צְרִיכָה לָבוֹא
2 עַד לְמַטָּה, כְּמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַחֲנוּכַּת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,
3 שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאָה אוֹרָה לָעוֹלָם, וְעַל יְדֵי זֶה הוּא
4 מֵעִיד לְכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ שֶׁהַשְׁכִינָה שׁוֹרָה
5 בְּיִשְׂרָאֵל[24]. וְזֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּיכוּת לְגַם הַשֶּׁמֶן
6 שֶׁגַּם בּוֹ יֶשְׁנָם שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, כִּי, פַּךְ
7 הַשֶּׁמֶן שֶׁחָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל הוּא עִנְיַן
8 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל מִדָּה וְהַגְבָּלָה,
9 לְמַעְלָה מִכָּל טַעַם וְהַסְבָּרָה, לְמַעְלָה אֲפִילּוּ
10 מִטַּעַם וְהַסְבָּרָה שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
11 הִתְקַשְּׁרוּת הָעֶצֶם דְּלְמַטָּה עִם הָעֶצֶם שֶׁלְּמַעְלָה.
12 וְעַל יְדֵי זֶה פָּעֲלוּ הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה בְּאוֹפֶן שֶׁל
13 בְּהִלּוּ נֵרוֹ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַהַלֵּל),
14 שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה, מִבְּחִינַת יָשֵׁת
15 חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ, וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּיִגְיֵהַּ
16 חָשְׁכִּי. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁגַּם עִנְיַן הַמְּסִירַת
17 נֶפֶשׁ (שֶׁפָּעַל אֶת הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה) נִפְעָל עַל
18 יְדֵי עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּהַקְדָּמָה
19 לְשַׁעֲרֵי אוֹרָה[60] שֶׁזֶּהוּ הַחִידּוּשׁ דַּחֲנוּכָּה אֲפִילּוּ
20 לְגַבֵּי פּוּרִים (שֶׁשְּׁנֵיהֶם עִנְיָנָם מְסִירַת נֶפֶשׁ),
21 שֶׁבַּחֲנוּכָּה הָיְתָה הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ מִצַּד עֲבוֹדַת
22 הַמַּטָּה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם מָסְרוּ אֶת נַפְשָׁם, וּבְאוֹפֶן
23 שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם בְּרוּחָנִיּוּת הָיוּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
24 שֶׁל חַלָּשִׁים וּמְעַטִּים, מִכָּל מָקוֹם, נִתְעוֹרֵר אֶצְלָם
25 עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁפָּעֲלוּ שֶׁגַּם
26 הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן כָּזֶה, הַמַּשְׁכָה
27 הֲכִי נַעֲלִית שֶׁבָּאָה לְמַטָּה דַּוְקָא.
28 ח) וְזֶהוּ גַּם הַחִידּוּשׁ דְּנֵר חֲנוּכָּה שֶׁצָּרִיךְ
29 לְהַדְלִיקוֹ דַּוְקָא עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ

ביאור בדרך אפשר

43 הַלֵּל), שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה, מִבְּחִינַת יָשֵׁת
44 חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ נעלם כל כך עד שנקרא "חושך", וְנִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה לִפְעוֹל
45 הָעִנְיָן דְּיַגְּיהַּ חָשְׁכִּי להאיר את החושך שלמטה.
46 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁגַּם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ (שֶׁפָּעַל אֶת
47 הַהַמְשָׁכָה הנעלית כל כך
48 מִלְמַעְלָה) נִפְעָל עַל יְדֵי
49 עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, כַּמְבוֹאָר
50 בַּאֲרוּכָּה בַּהַקְדָּמָה לְשַׁעֲרֵי
51 אוֹרָה[60] לאדמו"ר האמצעי שֶׁזֶּהוּ
52 הַחִידּוּשׁ דַּחֲנוּכָּה אֲפִילּוּ לְגַבֵּי
53 פּוּרִים (שֶׁשְּׁנֵיהֶם עִנְיָנָם
54 מְסִירַת נֶפֶשׁ), שֶׁבַּחֲנוּכָּה
55 הָיְתָה הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ מִצַּד
56 עֲבוֹדַת הַמַּטָּה, שֶׁמִּצַּד עַצְמָם
57 מָסְרוּ בני ישראל אֶת נַפְשָׁם,
58 וּבְאוֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁגַּם
59 בְּרוּחָנִיּוּת ולא רק בגשמיות, בנוגע
60 למלחמה הגשמית הָיוּ בְּמַעֲמָד
61 וּמַצָּב שֶׁל חַלָּשִׁים וּמְעַטִּים,
62 מִכָּל מָקוֹם, נִתְעוֹרֵר אֶצְלָם
63 עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, וְעַד
64 לְאוֹפֶן שֶׁפָּעֲלוּ שֶׁגַּם
65 הַהַמְשָׁכָה מִלְמַעְלָה תִּהְיֶה
66 בְּאוֹפֶן כָּזֶה, הַמַּשְׁכָה הֲכִי
67 נַעֲלִית שֶׁבָּאָה לְמַטָּה דַּוְקָא.
68 (וזה לשון אדמו"ר האמצעי בהקדמה
69 לשערי אורה: "... ההפרש בכלל בין
70 מסירות נפש שעל התורה ומצוות בימי
71 אחשורוש דעיקר ענינו היה מצד כח
72 המשפיע דהיינו עצמות אור אין סוף
73 שמתקשר בכנסת ישראל בנתינה
74 דתורה ומצוות כמו שהיה במתן תורה
75 ממש... אבל מסירות נפש דכנסת בימי
76 חשמונאי בתחילת בית שני היה ישראל
77 מצד בחינת המקבל דכנסת ישראל
78 שיש בהם התקשרות העצמיות
79 למסירות נפש על התורה ומצוות מצד
80 שרשם בעצמיות דתורה כנ"ל והוא
81 עיקר כללות ענין הדלקת נר חנוכה
82 להדליק ולהאיר נר ה' דנשמות ישראל
83 כמו שהן בשרשם...").
84 ח) וְזֶהוּ גַּם הַחִידּוּשׁ דְּנֵר חֲנוּכָּה שֶׁצָּרִיךְ לְהַדְלִיקוֹ דַּוְקָא עַל

60) ב, סע"ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

פֶּתַח בֵּיתוֹ מַבַּחוּץ[2], לְהָאִיר גַּם מִבַּחוּץ, וְעַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק[2], כדברי הגמרא שזמן הדלקת נר חנוכה נמשך עד שעה שהאנשים של אומה זו הנקראת 'תרמודאי' ודרכם להיות בשוק בשעה מאוחרת, כבר אינם נמצאים בשוק (כפירוש רש"י בגמרא, "רגלא דתרמודאי - שם אומה מלקטי עצים דקים ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה, ומבעירים בבתיהם אור וכשצריכין לעצים יוצאים וקונין מהן") לְהָאִיר גַּם בַּשּׁוּק דִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעַד (שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים) דְּכַלְיָא רִיגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי[2], וְהַיְינוּ, שֶׁפּוֹעֲלִים שֶׁיִּתְבַּטֵּל (כַּלְיָא מלשון כיליון) הָעִנְיָן דְּתַרְמוֹד אוֹתִיּוֹת מוֹרֶדֶת (כְּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי קַבָּלָה[61] ומובא בחסידות מספר 'טור ברקת' ספר קבלה, על פי סדר השולחן ערוך, מאת המקובל רבי חיים הכהן, ששיעור ההדלקה של נרות חנוכה הוא עד שתכלה ה'רגל' של הסטרא אחרא, וּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּחֲסִידוּת[62] וזה לשונו במאמר בדיבור המתחיל 'נר חנוכה', מוצאי זאת חנוכה תשל"ה, "... מובא בחסידות שתרמוד אותיות מורדת, וכן הוא בפשטות, כפי שמשמע בגמרא שנתערבו ביניהם עבדי שלמה שמרדו בו (ועד להמסופר בדברי חז"ל שהיו שותפים בחורבן בית המקדש), היינו, שהיו קשורים עם שלמה ועל ידי זה קיבלו כח ממנו, ואף על פי כן ניצלו זאת למרוד בהקב"ה (ובמילא גם בבני ישראל), שזהו על דרך העניין דיוצד את ריבונו ומכוון למרוד בו (כלשון חז"ל), והיינו, שתורת אמת אומרת עליו שיודע את ריבונו (וכנזכר לעיל שלהיותם עבדי שלמה היתה להם שייכות כו'), אבל אחרי זה מכוון למרוד בו", ועל ידי נר חנוכה 'מכלים' בחינה זו), וַאֲפִילּוּ רִיגְלָא בחינת רגל, הדרגה הנחותה דְּתַרְמוֹדָאֵי. וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּכָלָל, וּבִפְרָט בְּאוֹפֶן דְּגַר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר[46], שֶׁגַּר מִצְוָה נֶאֱמַר בפסוק זה לִפְנֵי תּוֹרָה אוֹר, שֶׁהַבִּיאוּר בָּזֶה, שֶׁגַּר מִצְוָה קָאֵי מכוון בְּעִיקַּר עַל גַּר חֲנוּכָּה, וְהוּא פּוֹעֵל שֶׁהָעִנְיָן דְּתוֹרָה אוֹר יִהְיֶה בְּאוֹפֶן כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת מִמְּקוֹמָהּ הֲכִי נַעֲלֶה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ד, שֶׁמַּמְשִׁיכִים אֶת הַתּוֹרָה מֵחָדָשׁ מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה כוּ').

וְאָז כאשר 'מכלים' את 'תרמודאי' על ידי נר חנוכה נִשְׁמָעִים פַּעֲמֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁיָּבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ, וְאָז יְקַיְּמוּ כָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, בִּדּוּגְמַת מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וּפִינוּ אֶת הֵיכָלְךָ וְטִיהֲרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ בְּנוּגֵעַ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁעָלָיו על בית שני נֶאֱמַר[63] בנבואת חגי גָּדוֹל יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן, אֲבָל יֶשְׁנוֹ גַּם הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁפְּסוּק זֶה קָאֵי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי[64], כַּאֲשֶׁר יַעֲמוֹד מֶלֶךְ מְבֵית דָּוִד וְכוּ' הוא מלך המשיח וְיִלָּחֵם מִלְחֶמֶת ה' וְינַצַּח וְיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ[65], כדברי הרמב"ם, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מְשִׁיחֵנוּ צִדְקֵנוּ. וְאָז תִּכְלֶה רִיגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי אַפִּילּוּ בַּשּׁוּק, וְעַד שֶׁאַפִּילּוּ שָׁם[66] ב'שוק' יְקוּיַּם הַיְעוּד[67] האמור בנבואת צפניה אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְּרוּרָה לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד בתחינת ויקרא, וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

1 מַבַּחוּץ[2], לְהָאִיר גַּם מִבַּחוּץ, וְעַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל
2 מִן הַשּׁוּק[2], לְהָאִיר גַּם בַּשּׁוּק דִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעַד
3 (שֶׁעַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים) דְּכַלְיָא רִיגְלָא
4 דְּתַרְמוֹדָאֵי[2], וְהַיְינוּ, שֶׁפּוֹעֲלִים שֶׁיִּתְבַּטֵּל (כַּלְיָא
5 הָעִנְיָן דְּתַרְמוֹד אוֹתִיּוֹת מוֹרֶדֶת (כְּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי
6 קַבָּלָה[61] וּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּחֲסִידוּת[62]), וַאֲפִילּוּ
7 רִיגְלָא דְּתַרְמוֹדָאֵי. וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי עִנְיַן
8 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּכָלָל, וּבִפְרָט בְּאוֹפֶן דְּגַר מִצְוָה
9 וְתוֹרָה אוֹר[46], שֶׁגַּר מִצְוָה נֶאֱמַר לִפְנֵי תּוֹרָה אוֹר,
10 שֶׁהַבִּיאוּר בָּזֶה, שֶׁגַּר מִצְוָה קָאֵי בְּעִיקַּר עַל גַּר
11 חֲנוּכָּה, וְהוּא פּוֹעֵל שֶׁהָעִנְיָן דְּתוֹרָה אוֹר יִהְיֶה
12 בְּאוֹפֶן כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת מִמְּקוֹמָהּ הֲכִי נַעֲלֶה
13 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ד, שֶׁמַּמְשִׁיכִים אֶת הַתּוֹרָה
14 מֵחָדָשׁ מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה כוּ'). וְאָז נִשְׁמָעִים פַּעֲמֵי
15 מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁיָּבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ, וְאָז יְקַיְּמוּ כָּל
16 עִנְיָנִים אֵלּוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, בִּדּוּגְמַת מַה
17 שֶׁנֶּאֱמַר וּפִינוּ אֶת הֵיכָלְךָ וְטִיהֲרוּ אֶת מִקְדָּשְׁךָ
18 בְּנוּגֵעַ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר[63] גָּדוֹל
19 יִהְיֶה כְּבוֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאַחֲרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן, אֲבָל
20 יֶשְׁנוֹ גַּם הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי שֶׁפְּסוּק זֶה קָאֵי עַל בֵּית
21 הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי[64], כַּאֲשֶׁר יַעֲמוֹד מֶלֶךְ מִבֵּית
22 דָּוִד וְכוּ' וְיִלָּחֵם מִלְחֶמֶת ה' וְינַצַּח וְיִבְנֶה בֵּית
23 הַמִּקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ[65], בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה
24 עַל יְדֵי מְשִׁיחֵנוּ צִדְקֵנוּ. וְאָז תִּכְלֶה רִיגְלָא
25 דְּתַרְמוֹדָאֵי אַפִּילּוּ בַּשּׁוּק, וְעַד שֶׁאַפִּילּוּ שָׁם[66]
26 יְקוּיַּם הַיְעוּד[67] אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְּרוּרָה
27 לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד, וּבְקָרוֹב
28 מַמָּשׁ.

61) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קהלת יעקב ערך תרמוד. 62) אוה"ת שם תתקמא, ב. סה"מ תר"ל ע' מו. תרמ"ג ע' מט. המשך תער"ב פשפ"ה (ח"ב ע' תשצג [ח"ד ע' א'עב]). סה"מ תר"ס ע' סג ואילך. תרע"ח ע' קיז. וראה אג"ק חכ"ז ע' רחצ בהערה. 63) חגי ב, ט. וראה ב"ב ג, א. 64) זהר ח"א כח, א. 65) רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד. 66) ראה גם ד"ה ת"ר מצות נ"ח תשל"ח (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קסז). וש"נ. 67) צפני' ג, ט — הובא ברמב"ם שם.

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ וישב, נר הראשון ושבת חנוכה, מבה"ח טבת, ה'תשל"ו.

בלתי מוגה

א. ביום הש"ק זה ישנם כמה ענינים: שבת חנוכה, ושבת מברכים החודש;

אבל לכל לראש ישנו הענין של יום השבת עצמו – שהוא יום השביעי (כמ"ש בפרשת "ויכולו" ג"פ[1]), שבא לאחרי ובהמשך לששת ימי השבוע, שלאחרי ש"ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ" הנה "ביום השביעי שבת וינפש"[2] (וכמודגש בדברי הגמרא[3]: "הי' מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה ימים ומשמר יום אחד"), ובו נעשה העילוי והשלימות שלהם באופן ד"ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"[4], ככל הפירושים שבזה, כפי שמביא הצ"צ[5] ש"ויכולו" הוא לשון שלימות, וגם מלשון תענוג (שזהו מ"ש[6] "חמדת ימים אותו קראת"), והיינו, שאע"פ ששת ימי בראשית היו כבר באופן ד"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"[7], הנה נוסף לכך שבשבת נעשה ענין המנוחה (כמארז"ל[8] "מה הי' העולם חסר מנוחה, בא שבת בא מנוחה"), ניתוסף בהם ע"י יום השבת גם ענין התענוג.

ובפרטיות יותר מבואר בזה[9], שהעלי' וההתכללות של עניני ימי החול בשבת היא עי"ז שתחילה נכללים כל עניני היום בתפלה (שענינה "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"[10], וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר[11] ש"ארצה" היינו למטה מ"ארץ" סתם, ו"שמימה" היינו למעלה מ"שמים" סתם), שהיא הארת השבת שבכל יום, ואח"כ מתעלים התפלות של כל ימי החול בתפלת השבת (שהרי עיקר ענין השבת הו"ע התפלה, ועד שמצינו[12] שבקושי התירו לדבר דברי תורה בשבת).

והנה, אף שיום השבת כולל את כל ימי השבוע שלפניו, הרי בזה גופא יש סדר, שתחילה כולל את יום ראשון ואחריו יום שני וכו', כסדר הימים.

ובהקדמה – שאין פירוש הדברים שבהכרח שתהי' קדימה ואיחור לפי שאי אפשר שיהיו כל הימים בבת אחת, אלא סדר הימים הוא בתכלית הדיוק (ככל הענינים הקשורים עם תומ"צ ואלקות, וכידוע שסדר בתורה הוא גם תורה[13]), כך, שהקדימה בזמן מורה גם על קדימה במעלה (ואדרבה: הקדימה במעלה היא סיבת הקדימה בזמן).

וכמו הקדימה והמעלה דיום ראשון – שנקרא "יום אחד", "לפי שהי' הקב"ה יחיד בעולמו"[14], ונוסף על מעלתו בנוגע לאחדותו של הקב"ה, יש בו מעלה גם בנוגע להתהוות הנבראים, הן בנוגע לבריאה שביום זה – "יהי אור"[15], והן בנוגע לכללות ענין הבריאה – כמ"ש רש"י[16] בפשוטו של מקרא ש"כל תולדות שמים וארץ נבראו ביום ראשון (באופן של כלל, ואח"כ נמשך בפרטיות), וכל אחד ואחד נקבע

1) בראשית ב, ב־ג ובספורנו עה"פ. וראה גם תורת מנחם חע"ד ע' 20. וש"נ.
2) תשא לא, יז.
3) שבת סט, ב.
4) בראשית שם, א.
5) ראה אוה"ת עה"פ (כרך א – מב, ב ואילך. כרך ג – תקח, א ואילך).
6) נוסח תפלת שבת. וראה מחזור ויטרי תפלת שבת סק"ג. בעה"ט עה"פ שם, ב. וראה גם תורת מנחם חע"ז ע' 8. וש"נ.
7) שם א, לא.
8) ראה ב"ר פ"י, ט (ובפי' מת"כ). פרש"י בראשית ב, ב. מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוד"ה חצבה – סנהדרין לח, א.
9) ראה לקו"ת בהר מא, א.
10) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).
11) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, א.
12) בסו"ס הירא לר' יונה. ומקורו (ע"פ שו"ת צפע"נ ח"ב ס"ה) בירושלמי שבת פט"ו ריש ה"ג (וראה אג"ק ח"כ ע' קא. וש"נ).
13) ראה פסחים ו, ב. של"ה חלק תושבע"פ, כלל לשונות בתחלתו (תב, ב).
14) בראשית שם, ה ובפרש"י (מב"ר פ"ג, ח).
15) שם, ג.
16) שם, יד.

ביום שנגזר עליו (ד"כל יומא ויומא עביד עבידתי"[17]). הוא שכתוב[18] את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותי".

ומזה מובן שגם בענין התכללות ועליית ימי השבוע ביום השבת יש קדימה ליום ראשון, שבו מתחילה ההכנה לשבת, שהרי הפירוש ד"מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[19] הוא לא רק ערב שבת כפשוטו, אלא כל ימי השבוע, החל מיום ראשון[20], ובפרט ע"פ מ"ש הרמב"ן[21] שבמנין ד"יום ראשון בשבת" מתקיימת המצות עשה מן התורה "זכור את יום השבת לקדשו".

ובנוגע לענייננו – יום הראשון בשבוע שממנו מתחילה העלי' והשלימות של כל ימי השבוע ביום השבת הוא: י"ט כסלו.

ב. ענינו של י"ט כסלו הוא – ראש השנה לחסידות (כמובא בכו"כ מכתבי רבותינו נשיאינו)[22].

וכיון שתורת החסידות היא "נשמתא דאורייתא" (כמ"ש בזהר פ' בהעלותך[23]), היינו, שזוהי הנשמה של "גופי תורה" (כלשון המשנה[24]), ותורה בכלל היא נשמת העולם, שהרי התהוות וקיום וחיות העולם היא מעשרה המאמרות שבתורה (כתורת הבעש"ט הידועה שמבאר רבינו הזקן – בעל השמחה והגאולה די"ט כסלו – בהתחלת שער היחוד והאמונה) – הרי מובן, שר"ה של תורת החסידות פועל גם בנגלה דתורה, ועאכו"כ שפועל בכל עניני העולם (הקשורים עם שאר ראשי שנים), שהם בדוגמת הגוף שבטל ואינו בערך אל הנשמה (כולל גם הדרגא התחתונה שבה – בחי' נפש).

וכאמור, שביום הש"ק זה נעשית העלי' והשלימות של כל עניני י"ט כסלו באופן של תענוג כו', שענין זה הוא בכל שנה ושנה, ובזה ניתוסף בקביעות שנה זו שי"ט כסלו הוא יום ראשון בשבוע, שכל ימי השבוע שהם הכנה לשבת ומתעלים ונשלמים ביום השבת קשורים גם הם עם י"ט כסלו, כיון שיום ראשון כולל את כולם, כמו בהתחלת הבריאה.

ג. ומזה צ"ל הוראה בנוגע למעשה בפועל, כדברי המשנה[25] "לא המדרש עיקר אלא המעשה", וכפי שמצינו גם בגמרא שבכל ענין של שקו"ט כו' שואלת הגמרא "מאי בינייהו", דכיון שזהו ענין של תורה, הרי זה צ"ל נוגע לפועל, ועד"ז בנוגע להמדובר לעיל, שאין זה ענין של דרוש כו', אלא צ"ל בזה הוראה בנוגע למעשה בפועל.

וההוראה היא – בנוגע לכל ההחלטות שנתקבלו בי"ט כסלו בכללות ענין התומ"צ שנכלל בג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח, כמובא במאמרי י"ט כסלו[26] על הפסוק[27] "פדה בשלום נפשי", שעליו דרשו בגמרא[28] ש"כל העוסק בתורה ובגמ"ח (כללות המצוות) ומתפלל עם הציבור אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", אשר, ככל שהיו בי"ט כסלו באופן של גדלות, באורך ורוחב ועומק, הנה ביום הש"ק שלאח"ז צ"ל בהם עילוי שלא בערך, ועד לתכלית השלימות, ובאופן של תענוג.

ועוד זאת, שהתענוג צ"ל באופן שיהי' ניכר בגוף הגשמי, כידוע הסיפור[29] אודות הרה"צ ר' נחום מטשערנאָביל שהי' שמן בגופו מאמירת אמן יהא שמי' רבא, וכיון שמספרים לנו זאת, ועד שהובא במאמרי חסידות, הרי מובן, שמעין זה שייך אצל כל אחד, שיהי' שמן בגופו מהתענוג שיש לו בעניני תומ"צ, ועד שהתענוג יהי' ניכר בגשמיות הגוף, וכ"ש ברוחניות הגוף, ועאכו"כ ברוחניות הנשמה.

17) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.
18) שם, א.
19) ע"ז ג, סע"א.
20) ראה גם תורת מנחם חס"ז ע' 356. וש"נ.
21) יתרו כ, ח.
22) אג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו). וראה שיחת ליל כ' כסלו תרצ"ב (סה"ש תרצ"ב ע' 25 ואילך). פאקסימיליא מהאגרת נדפסה בקונטרס "ומעין" ע' 17.
23) ח"ג קנב, א.
24) חגיגה יו"ד, רע"א.
25) אבות פ"א מי"ז.
26) ראה גם תורת מנחם חל"ח ס"ע 271. וש"נ.
27) תהלים נה, יט.
28) ברכות ח, רע"א.
29) סה"מ תרס"ט ס"ע נ. תרע"ח ע' קצט (נעתק ב"היום יום" טו תמוז).

ועניין זה צ"ל נמשך על כל השנה – וכמו בענין זכירת יצי"מ, שבט"ו ניסן הוא בהדגשה יתירה, אבל ענינו נמשך בכל יום ובכל לילה, שהרי התורה היא נצחית – לא רק בט"ו ניסן שבכל שנה, אלא בכל ימי השנה[30], ועד"ז בנוגע להוראות די"ט כסלו, וכפי שניתוסף בהם שלימות ביום השבת שלאח"ז, שצריך להמשיכם באופן שעל ידם תומשך חיות ותענוג בעבודת כל השנה כולה בעניני התומ"צ, כולל גם בעבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[31] ו"בכל דרכיך דעהו"[32].

והנתינת כח על כל זה היא מענין השבת, שמצד עצמה "מקדשא וקיימא"[33], ועאכו"כ כשמוסיפים בזה ע"י העבודה ד"ושמרו גו' לעשות את השבת"[34] ו"זכור את יום השבת לקדשו"[21] – אפילו הוספת משהו, ועאכו"כ הוספה מרובה[35].

ועד שעי"ז פועלים את הגאולה האמיתית והשלימה, שתהי' למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן.

* * *

ד. ע"פ המדובר כמ"פ (ומובן גם מהאמור לעיל) שיום השבת הוא הזמן להשלים (באופן המותר) את כל הענינים שלא נעשו במשך השבוע (מאיזו סיבה שתהי') – הנה כאן המקום להשלים הענינים שדובר אודותם בי"ט כסלו, הן בנגלה והן בחסידות.

המשך הביאור ברמב"ם סוף הלכות חנוכה – הדגשת מעלת "נר ביתו משום שלום ביתו" בהלכות חנוכה, מצד שייכותם לכללות התורה שניתנה לעשות שלום בעולם; החילוק בחיוב דנר שבת בין שיטת הרמב"ם[36] שהוא "בכלל עונג שבת" ו"לכבוד שבת", לשיטת אדה"ז בשו"ע[37] שהוא רק בשביל שלום בית[38]; והשייכות בין שבת לחנוכה, שבשניהם יש הן ענין חיובי והן ענין שלילי – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפסה[39] בלקו"ש חט"ו ע' 372 ואילך[40].

(וסיים:) ובהתאם לכך שנר חנוכה קשור עם הזמן דלעת"ל, שהרי על נרות חנוכה נאמר שאינן בטלין לעולם[41] – הנה גם לעתיד לבוא יהיו ב' ענינים של שלילה וחיוב[42]: תחילה יהי' הענין שמשיח ילחום מלחמות ה' וינצח, שמלחמה קשורה עם שלילת המנגד, ואח"כ יהי' הענין החיובי שיבנה מקדש במקומו וכו'[43] (כמו בחנוכה, שתחילה הי' הענין דשלילת המנגד ע"י הנצחון במלחמה בכ"ד כסלו, ואח"כ הי' הענין החיובי דנס השמן בכ"ה כסלו).

ובענין השלילה גופא יהיו ב' תקופות: תחילה יהי' ענין שלילת המנגד באופן ש"לא ירעו ולא ישחיתו גו'"[44] כפשוטו, בבחי' אתכפיא, ואח"כ יהי' בבחי' אתהפכא, שהמנגד עצמו יתהפך לאוהב וידיד שיסייע כו', כמ"ש[45] "גם אויביו ישלים אתו". וכפי שמבאר הצ"צ[46] על הפסוק[47] "מזמור שיר ליום השבת", "ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[48], שישנו האופן ש"משבית מזיקין מן העולם", וישנו אופן נעלה יותר, "משביתן שלא יזיקו"[49], היינו, שנשארת מציאות המזיק, אלא שמתהפך לאוהב וידיד כו'.

30) ראה גם לעיל ס"ע 218. תורת מנחם חע"ט ס"ע 231 ואילך. וש"נ.
31) שם פ"ב מי"ב.
32) משלי ג, ו.
33) ביצה יז, א.
34) תשא לא, טז. וראה סה"מ עטר"ת ס"ע תד ואילך.
35) ראה גם סה"מ תרל"ה ח"ב בתחלתו. וש"נ.
36) הל' שבת רפ"ה.
37) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שלמרבה הצער, לא מדייקים כדבעי בלימוד שו"ע אדה"ז (וראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 9. וש"נ).
38) ולכן לא הביאו ברסרמ"ב בדיני עונג שבת, והשמיטו (ממארז"ל (שבת קיט, ב) "שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו .. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת") ברסרס"ב בדיני כבוד שבת (ראה גם מכתב עש"ק וחנוכה, כד כסלו שנה זו (אג"ק חל"א ע' נה) בהערה).
39) בשילוב שיחות י"ט כסלו וש"פ מקץ.
40) וראה שיחת י"ט כסלו סמ"ח ואילך (לעיל ע' 369 ואילך).
41) רמב"ן ר"פ בהעלותך.
42) ראה גם תורת מנחם חע"ח ע' 328 ואילך. וש"נ.
43) רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
44) ישעי' יא, ט. סה, כה.
45) משלי טז, ז.
46) יהל אור ע' שכח ואילך. ובמילואים שם ס"ע תרל ואילך.
47) תהלים צב, א.
48) תמיד בסופה.
49) יל"ש בחוקותי רמז תרעב (מתו"כ).

ויה"ר שמהענין דחנוכה נבוא לקיום היעוד[50] "וה' יגי' חשכי", שיתבטל החושך כפול ומכופל, עי"ז שתהי' התפשטות האור גם מבחוץ, "עד שתכלה רגל מן השוק"[51], כפי שמפרש בטור ברקת[52] (מתלמידי הרח"ו ז"ל) ש"תכלה הרגל של סט"א כו'", שזהו תוכן הענין ד"כליא ריגלא דתרמודאי"[51], שהו"ע המרידה כו' ("תרמודאי" אותיות מורדת[53], שהיו מעבדי שלמה שמרדו בו[54]).

ועד שנבוא לזמן שאודותיו כותב הרמב"ם בסיום הל' מלכים וכל ספר יד החזקה ש"באותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות", שזהו ענין שלילי, ומוסיף גם הענין החיובי, ש"הטובה תהי' מושפעת הרבה וכו'", ועד ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, שנאמר[44] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

ה. בנוגע לכ"ד כסלו – הנה נוסף לכך שבו הי' נצחון החשמונאים במלחמה, שהביא לענין המנוחה בכ"ה בכסלו, ישנו עוד ענין שאירע בכ"ד כסלו, שלעת־עתה לא מצאתי שיתעכבו על זה.

ובהקדמה – שבמלחמת החשמונאים הי' גם ענין בלתי רצוי, שאז הי' אצלם גם ענין המלוכה ששייך לשבט יהודה:

החשמונאים – היו כהנים, כפי שאומרים בנוסח ד"על הניסים": "מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו" (כידוע הפירוש בזה[55] – אם "כהן גדול" קאי על מתתיהו או על יוחנן); ואילו ענין המלוכה שייך לשבט יהודה, כמ"ש[56] "לא יסור שבט מיהודה וגו'".

אמנם, כאשר החשמונאים ניהלו את המלחמה וניצחו בה, ונקרא על שמם [ולא כפי שהי' במלחמת ברק בן אבינועם שהלכה עמו דבורה, שאמרה לו "לא תהי' תפארתך וגו'"[57], ונקרא על שמה[58]], אזי היתה בידם גם הנהגת המלוכה, אבל זה הי' ענין בלתי רצוי, כיון שענין המלוכה שייך לשבט יהודה (מלכות בית דוד), כפי שמאריך הרמב"ן[56] בביאור הענין[59], ומוסיף, שה"חשמונאים שמלכו בבית שני .. נענשו עונש גדול וכו'"[60].

וכדי לתקן את החסרון שהי' במלחמת החשמונאים שנסתיימה בכ"ד כסלו – ישנו עוד מאורע שאירע בכ"ד כסלו (אבל כו"כ שנים לפנ"ז) שהוא בבחינת הקדמת רפואה למכה ביחס לחסרון הנ"ל, כדלקמן.

ו. מסופר בתנ"ך[61]: "בעשרים וארבעה לתשיעי (בחודש התשיעי שהוא כסלו) .. הי' דבר ה' ביד חגי הנביא", ובהמשך הכתובים[62]: "ויהי דבר ה' שנית אל חגי בעשרים וארבעה לחודש, אמור אל זרובבל פחת יהודה לאמר גו' והשמדתי חוזק ממלכות הגוים וגו'" – שזוהי נבואה בנוגע לנצחון של בנ"י תחת הנהגת זרובבל פחת יהודה, שקשור עם מלכות בית דוד.

[ולהעיר, שבהתחלת הענין[63] נאמר אמנם "אמר נא אל זרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה ואל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול" (וכמו שנזכרו שניהם בהפטרת השבת[64]: "ויראני את יהושע הכהן הגדול", ובהמשך לזה נאמר "זה דבר ה' אל זרובבל"), אבל העיקר בזה הוא "זרובבל פחת יהודה" (ואילו בהפטרת השבת – העיקר הוא "יהושע הכהן הגדול")].

---

50) שמואל־ב כב, כט. וראה תו"א מקץ מ, ב ואילך. ובכ"מ.
51) שבת כא, ב.
52) סוסתער"ב.
53) עמה"מ שער קרית ארבע רפקי"א. קה"י ערך תרמוד. וראה גם תורת מנחם חע"ט ריש ע' 15. וש"נ.
54) ראה יבמות טז, ב ואילך. וראה גם לקו"ש ח"ג ע' 811 הערה 3. לעיל ע' 391. וש"נ.
55) ראה אנציק' תלמודית (כרך טז) ערך חנכה סי"ג (ריש ע' שס). וש"נ.
56) ויחי מט, יו"ד.
57) ס' שופטים ד, ט.
58) ראה רד"ק שם.
59) ראה גם תורת מנחם חנ"א ע' 374. וש"נ.
60) חסר קצת (המו"ל).
61) חגי ב, יו"ד (ובראב"ע ורד"ק). וראה גם תורת מנחם ח"ד ס"ע 128 ואילך.
62) שם, כ־כב.
63) שם, ב.
64) זכרי' ג, א. ד, ו.

וכיון שנבואה זו אודות הנצחון של בנ"י נאמרה בכ"ד כסלו, הנה "מגלגלין זכות ליום זכאי"[65] – שגם הנצחון דמלחמת החשמונאים הי' בכ"ד כסלו, שהוא "יום זכאי" בנוגע לנצחון של בנ"י.

וכיון שבנבואה שבכ"ד כסלו מודגשת הנהגתו של זרובבל פחת יהודה – הרי זה בבחי' הקדמת רפואה לענין הבלתי־רצוי שבנצחון החשמונאים שהיתה אצלם גם הנהגת המלוכה ששייכת לשבט יהודה.

ז. וענין זה שגם בחנוכת חשמונאי בזמן בית שני הוצרכה להיות הנהגת המלוכה ע"י מלכות בית דוד דוקא – מודגש גם בנוגע לביהמ"ק השלישי, שיבנה ע"י משיח צדקנו, שהוא ממלכות בית דוד.

ולהעיר גם מהקשר והשייכות של בית שני עם בית שלישי – כמובן מב' הפירושים בפסוק[66] "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", אם קאי על בית שני[67] או על בית שלישי[68].

ויש להוסיף בזה, שגם חנוכה קשור עם חנוכת ביהמ"ק השלישי לעתיד לבוא – כמדובר פעם בארוכה[69] שאע"פ שמצינו במדרש[70] שחנוכת חשמונאי בכ"ה בכסלו היתה תשלום לחנוכת המשכן, ש"בכ"ה בכסלו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן", "וכן מרחשון (שבו היתה צ"ל חנוכת בית ראשון) עתיד הקב"ה לשלם לו" (בחנוכת ביהמ"ק השלישי), מ"מ, יש גם שייכות מיוחדת לחנוכת ביהמ"ק השלישי עם חנוכה.

ח. ומזה מובן שע"י עניני העבודה הקשורים עם חנוכה זוכים לבנין ביהמ"ק השלישי.

ובפרטיות יותר[71]:

כיון שמלחמת היוונים היתה "להשכיחם תורתך"[72], הרי מובן שבחנוכה מודגש הענין דלימוד התורה – להוסיף בקביעות עתים לתורה, וכדברי רבינו הזקן[73] שצ"ל באופן של קביעות בנפש (וע"ד הדיוק דתפילין שבראש, ולא תפילין שעל הראש[74]), ועד לאופן ש"תורתו אומנתו"[75].

ועד"ז הענין דמצות תפילין, וכן הענין דמזוזה ששייך במיוחד לחנוכה, כיון שצ"ל "נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין"[76], וכן ענין הצדקה ששייך לחנוכה, כמובן מדברי הרמב"ם[77] שהיוונים "פשטו ידם בממונם", ועד"ז הענינים ששייכים לנשי ובנות ישראל: הדלקת נר שבת, כשרות האכילה ושתי' וטהרת המשפחה – שהרי היוונים "פשטו ידם" גם "בבנותיהם"[77], ולכן יש צורך לעסוק בענינים שהם שמירה ותיקון לזה.

וכאמור, שעי"ז זוכים לביהמ"ק השלישי שיבנה ע"י משיח צדקנו, שיהי' ממלכות בית דוד, כמ"ש[78] "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'" – בקרוב ממש, ע"י הפצת המעיינות חוצה[79].

* * *

ט. מאמר (כעין שיחה) ד"ה מאי חנוכה[80].

* * *

65) תענית כט, א. וש"נ.
66) חגי שם, ט.
67) ב"ב ג, סע"א. הובא בפרש"י עה"פ.
68) זח"א כח, א.
69) ראה תורת מנחם חע"ה ס"ע 51 ואילך. וש"נ.
70) יל"ש מלכים־א רמז קפד (מפס"ר פ"ו).
71) ראה גם שיחת מוצאי זאת חנוכה דאשתקד סי"ז ואילך (תורת מנחם חע"ט ע' 54 ואילך). וש"נ.
72) נוסח "ועל הנסים".
73) ראה סה"ש תרצ"ג ריש ע' 100. וש"נ.
74) ראה גם תורת מנחם חנ"ז ע' 223. וש"נ.
75) שבת יא, א. וראה תורת מנחם חע"ו ס"ע 320. וש"נ.
76) שם כב, א.
77) הל' חנוכה רפ"ג.
78) ישעי' יא, א.
79) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).
80) באמצע אמירת המאמר הפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א, באמרו (בתור ענין בפ"ע), שיש כאלו, גם מהבחורים, שעומדים בפניו ומפהקים... שנוסף לכך שזוהי הנהגה שהיא היפך "דרך ארץ" [ולפלא שהמשפיעים, ראשי הישיבות והמשגיחים כו' אינם מעוררים אודות הלכות "דרך ארץ" ש"קדמה לתורה" (ויק"ר פ"ט, ג), שזהו ענין שנוגע גם לכללות ההנהגה כשיוצאים לרחוב וכו', שלא תהי' באופן שהרואים אותם יתמהו וישאלו לאיזו ישיבה שייכים בחורים שמתנהגים כך!...], הרי זה מורה על העדר

י. כרגיל לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע – נתעכב על מ"ש בקַאפִּיטל ל"ז פסוק כ"ט: "וישב ראובן", ומפרש רש"י: "ובמכירתו לא הי' שם, שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו. דבר אחר עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו".

כלומר: כוונת רש"י להבהיר קושיא – דלכאורה, כיון שראובן אמר לאחיו "לא נכנו נפש .. השליכו אותו אל הבור .. למען הציל אותו מידם"[81], הי' לו להשאר יחד עמהם כדי להבטיח שיוכל להצילו, וא"כ, נשאלת השאלה היכן הי' ראובן בעת המכירה?

ועל זה מבאר רש"י: "ובמכירתו לא הי' שם", כיון שהי' במקום אחר – "שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו", דכיון שיעקב שלח את יוסף לראות את שלום אחיו[82], הרי מובן שיעקב נשאר לבדו, ולכן הוצרך ראובן לילך ולשמש את אביו. ומוסיף עוד פירוש, ש"עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו", והוצרך לשוב בתשובה.

וע"פ המדובר כמ"פ[83] שכאשר רש"י מפרש ב' פירושים – לא באופן שמקדים תחילה שבענין זה יש שני פירושים (ואח"כ מפרטם), שבזה מדגיש שהם שקולים, אלא מפרש פירוש אחד, ואח"כ מוסיף ד"א – הרי זה לפי שהפירוש הראשון קרוב יותר לפשוטו של מקרא, אלא שאעפ"כ יש בו איזה קושי, ולכן מוסיף ד"א – צריך להבין בנדו"ד, מדוע הפירוש "שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו" קרוב יותר לפשש"מ מאשר הפירוש ש"עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו", ומהו בכל זאת הקושי שבפירוש זה, שלכן הוצרך רש"י להביא גם הפירוש השני?

יש מפרשים[84] שהקושי בפירוש הראשון הוא "מהו וישב, הוה לי' למימר ויבוא, לכן פירש דבר אחר (עסוק הי' בשקו ובתעניתו כו') לשון תשובה", ע"ד מ"ש[85] "וישב מרדכי גו'", ופירש רש"י "לשקו ולתעניתו".

אבל, אע"פ שזהו ביאור מגדולי ישראל, הרי הפירוש ש"וישב" הוא לשון תשובה אינו פשוטו של מקרא:

הבן חמש למקרא למד כבר לפנ"ז תיבת "וישובו" – "ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישובו אל ארץ פלשתים"[86], שפירושה בפשטות, ששבו אל ארץ פלשתים שבה היו מקודם לכן, ולא מלשון תשובה. וא"כ, גם הפירוש ד"וישב ראובן אל הבור" בפשטות הוא – ששב אל המקום שבו הי' תחילה יחד עם שאר אחיו (סמוך אל "הבור הזה אשר במדבר"[81]), ולא מלשון תשובה. וכמו בפסוק שלאח"ז[87]: "וישב אל אחיו", שאין מקום לפרשו מלשון תשובה.

ובנוגע לראי' ממ"ש "וישב מרדכי", שפירש רש"י "לשקו ולתעניתו" – הנה: (א) כיון שהבן חמש למקרא לא למד עדיין מגילת אסתר, לא יכול רש"י לסמוך על זה, ואם זוהי כוונתו, הי' לו לפרש זאת. (ב) אי אפשר להביא ראי' ש"וישב ראובן" הוא מלשון תשובה ממ"ש "וישב מרדכי" – כי, "וישב מרדכי" פירושו ששב "לשקו ותעניתו" שבהם עסק מקודם לכן, ואילו "וישב ראובן" פירושו שחזר מהתעסקותו "בשקו ובתעניתו"?

וכמדובר כמ"פ שכל הענינים שבפירוש רש"י צריכים להיות באופן המובן בפשטות לבן חמש למקרא, כך, שרש"י לא צריך להוסיף מאומה. וכפי שיתבאר לקמן.

ההתעניינות כו' בדברים הנאמרים, ועד שבגלל זה מתעורר ספק בנוגע לכל הצורך בעריכת התוועדות ברבים. ואם מצד ציווי כ"ק מו"ח אדמו"ר – הרי אפשר לקרוא לחדר עשרה אנשים ולדבר בפניהם, ואח"כ יערכו "חזרה" ויכתבו וידפיסו כו' (ראה גם תורת מנחם חע"ו ע' 377. וש"נ).

81) שם, כא־כב.

82) שם, יד.

83) ראה כללי רש"י (כפ"ח תשע"ח) פ"ד כלל 4 ואילך. וש"נ.

84) שפ"ח כאן.

85) אסתר ו, יב.

86) וירא כא, לב.

87) פרשתנו שם, ל.

יא. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר – יש הערה על מאמר הזהר[88] "ת"ח כמה חסידותי' דראובן, דבגין דידע דשמעון ולוי שותפותא וחכימותא וחברותא דלהון קשיא אינון דכד אתחברו בשכם וכו'", ומבאר אאמו"ר[89] כמה דיוקים בלשון הזהר.

אך צריך להבין מהו גודל חסידותי' דראובן שהתעסק בהצלת יוסף בידעו ש"שותפותא וחכימותא וחברותא דלהון (דשמעון ולוי) קשיא כו'" – דלכאורה אדרבה: כאשר הסכנה אינה גדולה כ"כ, ואעפ"כ מתעסקים בהצלתו, הרי זה מורה על גודל החסידות; אבל כאשר הסכנה גדולה ביותר, אזי ההתעסקות בהצלתו מחוייבת ומוכרחת (לא רק מצד "מדת חסידות", אלא) ע"פ שורת הדין, וא"כ, הדגשת גודל הסכנה ("בגין דידע דשמעון ולוי שותפותא וחכימותא וחברותא דלהון קשיא") ממעטת לכאורה גודל חסידותי' דראובן?!

וכפי שיתבאר לקמן.

יב. ביאור שייכות דברי הגמרא[76] **על הפסוק**[90] "והבור ריק אין בו מים", "מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו", לסוגיא דחנוכה,

– ש"מים", ש"הולכין למקום נמוך"[91], מורה על הביטול הדרוש ללימוד התורה[92], מצד ההתקשרות עם נותן התורה[93], ודוקא עי"ז שוללים את המציאות של מנגד – "נחשים ועקרבים"; וזהו הקשר עם חנוכה, שענינו הנצחון על היוונים[94] שרצו "להשכיחם תורתך"[72], שהתורה היא תורת ה'. וזהו גם ענין הדלקת המנורה בשמן (חכמה) טהור דוקא (אף שהיו יכולים להדליק בשמן טמא[95], כיון שטומאה הותרה בציבור), ועל ידו דוקא מאירים "על[51] פתח ביתו מבחוץ"[96], ושוללים את ענין המרידה בהקב"ה, שזהו"ע "כליא ריגלא דתרמודאי"[51] (אותיות מורדת[97]) –

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[98] בלקו"ש חט"ו ע' 324 ואילך.

יג. ויש להוסיף בפרטיות יותר בנוגע להוראה דנר חנוכה – שכיון שהנרות הללו אין בטלים לעולם[41], הרי זו הוראה על כל הדורות – שצריך להאיר על פתח ביתו מבחוץ:

---

88) ח"א קפה, ב.

89) לקוטי לוי"צ הערות לזח"א ע' קמח.

90) שם, כד ובפרש"י.

91) תענית ז, א.

92) דאף ש"מאן מלכי רבנן" (ראה גיטין סב, סע"א), ועד שלימוד התורה הוא באופן ש"קוב"ה .. קא חייך ואמר נצחוני בני נצחוני" (ב"מ נט, ב) – הרי מובן שלימוד התורה אינו באופן של גאוה ח"ו (שעל זה אומר הקב"ה "אין אני והוא יכולין לדור כו'" (סוטה ה, א)), בידעו שאין זה באופן ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (עקב ח, יז), אלא רק בכחו של הקב"ה, ולכן הלימוד הוא בביטול כו'.

93) שזהו ענין ברכת התורה – כדאיתא בגמרא (נדרים פא, א. וש"נ) עה"פ (ירמי' ט, יא־יב) "על מה אבדה הארץ גו' על עזבם את תורתי", "שלא ברכו בתורה תחילה", ומבאר רבינו יונה (הובא בר"ן נדרים שם) "שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עלי', שלא היו עוסקים בה לשמה וכו'".

94) נתבאר גם שהנצחון במלחמת היוונים הי' באופן ד"מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים" – אף שלכאורה אינו מובן הקס"ד שחלשים ומעטים יצאו למלחמה נגד גבורים ורבים, וממה־נפשך: אם סומכים שהקב"ה יעשה נס, לא צריך בכלל לצאת למלחמה, אלא רק להתפלל ולומר תהלים כו' [וכפי שאכן הי' ביצי"מ, שאע"פ ש"חמושים עלו בני ישראל", שהיו להם כלי זיין (בשלח יג, יח ובפרש"י), ואיתא במדרש (מכילתא ויל"ש (רמז רלג) שם יד, יג. ועוד) שבין ד' הכתות היתה כתה שאמרה "נעשה מלחמה כנגדן" (וכיון שתורת אמת מספרת זאת, הרי מובן שיש מקום לסברא זו), אעפ"כ נאמר להם "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון" (שם, יד)], ואם מתחשבים בדרך הטבע, אין מקום שחלשים ומעטים יצאו למלחמה נגד גבורים ורבים. אך הענין הוא – שכאשר מתתיהו אומר "מי לה' אלי", ומצוה לצאת למלחמה, אזי לא שואלים שאלות, גם אם ע"פ שכל (אפילו שכל דקדושה) לא מובן איך יתכן שיהיו טבע ולמעלה מהטבע ביחד, שני הפכים ביחד (ראה גם ד"ה לה"ע נ"ח דש"פ וישב, ערב חנוכה תשכ"ו פי"ד (תורת מנחם חמ"ה ע' 294)).

95) נזכר גם אודות השקו"ט למה נטמאו השמנים – הרי "משקי בי מטבחיא דכן" (עדיות פ"ח מ"ד. וראה מור וקציעה סעת"ר. שו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סמ"ב. מהדורא רביעאה ח"ב ס"ר. שו"ת צפע"נ (ירושלים תשכ"ה) סמ"ו. ועוד).

96) אף שלכאורה הרי זה דבר פלא – שאף שמדובר אודות הארת החוץ, יש צורך בשמן טהור דוקא.

97) ולהעיר, שענין המרידה הוא באופן ש"יודע את רבונו ומכוין למרוד בו" (תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ועוד) – שיודע שישנו ציווי של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואעפ"כ עובר על זה (משא"כ אם אינו יודע אודות ציווי המלך, שאז הרי הוא שוגג, או שיודע שיש ציווי, אבל אינו יודע שזהו ציווי המלך, אלא חושב שזהו ציווי של בשר ודם, שאז אין זו מרידה במלכות) – הנה גם במעמד ומצב כזה פועלים הענין ד"כליא".

98) בשילוב שיחת יום ב' דחה"ש תשל"ב.

בכללות בנ"י (שיש בהם כל פרטי הסוגים ד"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימיך"[99]) ישנם אלו שעיקר תפקידם הוא להאיר בפנים – שזהו תוכן הענין דנר שבת, שמאיר בתוך הבית, ופועל שלא יכשל בעץ או באבן[100]; ויש כאלו שעיקר תפקידם הוא להאיר בחוץ – שזהו תוכן הענין דנר חנוכה שמצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, כדי לפעול שגם בחוץ יהי' מעמד ומצב ד"כליא ריגלא דתרמודאי" (שהרי בפנים לא שייכת המציאות של "תרמודאי").

ומובן, שכדי להאיר בחוץ לא די בכך שבחוץ נמצא הנר והשמן והפתילה, אלא צריך להדליק את הנר שיאיר את החוץ, ולהדליקו באופן "שתהא שלהבת עולה מאליי"[101], שגם לאחרי שהמדליק הולך לדרכו ימשיך הנר לדלוק (דאל"כ, לא פעל מאומה).

והענין בזה – ש"נר" קאי על כל אחד מישראל, כמ"ש[102] "נר ה' נשמת אדם" (שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"[103]), וצריך להדליקו בשמן טהור – שישנו בכל אחד מישראל, שכן, אפילו מי שנמצא במעמד ומצב ד"טמאו כל השמנים", יש בו "פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול"[51], שזוהי נקודת היהדות שקיימת בשלימותה בכל אחד מישראל, ש"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית'"[104], וכמאמר רבינו הזקן[105] על הפסוק[106] "שמע ישראל גו' הוי' אחד", שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד ח"ו מאלקות, וצריך רק לגלות זאת, שיאיר בגילוי ב"נר מצוה ותורה אור"[107] – שזוהי באמת כללות העבודה בכל השנה כולה, אלא שמודגש ביותר בנר חנוכה (וע"ד ש"מגלגלין זכות ליום זכאי"[65]).

וענין זה שייך במיוחד לאלו שנמצאים בחוץ כפשוטו – אלו שתפקידם לעמוד על הגבולות כדי להגן על גוי קדוש בארץ הקודש, ולהבטיח ש"כליא ריגלא דתרמודאי", שלא תהי' להם אפילו דריסת רגל כו'.

ובשביל זה יש צורך שיהי' "מחניך (לא רק טהור, אלא גם) קדוש"[108], שאז "ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך"[108], אבל, ללא צורך במלחמה, אלא כמו בנר חנוכה (לאחרי סיום המלחמה בכ"ד כסלו), שעל ידו "כליא כו'" בדרך ממילא (אף שלא נעשה בבת אחת, אלא לאט לאט, כבפשטות הענינים, שככל שעובר הזמן הולך ומתמעט "ריגלא דתרמודאי" עד שסוכ"ס "כליא" לגמרי).

ובנוגע לפועל: יש לבקר אצל אלו שנמצאים בחוץ כדי להגן כו', ולהסביר להם כל הנ"ל, ולהדליק עמהם נרות חנוכה, וליתן להם מעות חנוכה ומאכלי חנוכה – כפי שדובר בשנים שלפנ"ז[109] (ובודאי זוכרים זאת), ובאופן של הוספה כו'. ובודאי שמיד לאחרי השבת ימסרו את הדברים הנ"ל לאלו שנמצאים בארץ הקודש.

ויה"ר שע"י הדלקת "נר ה'" ב"נר מצוה ותורה אור", שזהו כללות הענין ד"בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו'"[110], יקויים מ"ש[111] "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד", ועד "ואולך אתכם קוממיות"[112], בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

יד. הביאור בפירוש רש"י:

הקושי בפירוש ש"במכירתו לא הי' שם", כיון "שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו" הוא – לפי שבפשטות שלח יעקב את יוסף בבוקר, שזהו הזמן שיוצאים לדרך, כמ"ש "וישכם אברהם בבוקר גו'

99) ר"פ נצבים.
100) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ג. וש"נ.
101) שבת כ, א. כא, א.
102) משלי כ, כז.
103) תניא רפ"ב.
104) שם ספכ"ד.
105) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע' תקמז (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
106) ואתחנן ו, ד.
107) משלי ו, כג.
108) תצא כג, טו.
109) ראה גם שיחת ש"פ וישב, כ"ף כסלו תשל"ד ס"כ (תורת מנחם חע"ד ע' 343 ואילך). וש"נ.
110) ר"פ בחוקותי.
111) שם, ו.
112) שם, יג.

ויקם וילך"[113], ועד"ז "הבוקר אור והאנשים שולחו"[114], ועד שהגיע אליהם הי' כבר אמצע היום, ואז עדיין הי' ראובן יחד עמהם (שהרי אמר להם "לא נכנו נפש"), וא"כ, קשה לומר שאח"כ הלך כיון "שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו", כי, "הגיע יומו" שייך רק בהתחלת היום, ולא באמצע היום; ולכן מוסיף רש"י "ד"א עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו".

ויש להוסיף בביאור הטעם שרש"י מדגיש בנוגע לענין התשובה – "שקו ותעניתו" דוקא:

לכאורה, גם אם ראובן רוצה לעסוק בתשובה, יכול לעשות זאת בהיותו במחיצת אחיו, ולמה הוצרך לילך משם למקום אחר?

ולכן מדגיש רש"י הענין ד"תעניתו" – דכיון שנאמר "וישבו לאכל לחם"[115], הנה אם ראובן יאמר להם שהוא שרוי בתענית, ואעפ"כ ישב יחד עמהם באכלם לחם, הרי זה יעורר אצלם חשד שהסיבה לכך שיושב עמהם היא בכדי שיוכל לשמוע מה שמדברים אודות יוסף, ולכן לא ידברו בפניו, וכיון שלא ידע מה הם חושבים לעשות עם יוסף, לא יוכל להצילו.

אך עדיין יש אפשרות שישב עמהם ויהרהר בתשובה, מבלי לומר להם שהוא שרוי בתענית, ובמילא לא יחשדו בו שכוונתו לשמוע את דבריהם וכו'. ולכן מוסיף רש"י גם "בשקו" – דכיון שרואים שהוא לבוש שק, מבינים שהוא שרוי בתענית; וכיון שאעפ"כ יושב עמהם באכלם לחם, יחשדו שכוונתו לשמוע את דבריהם וכו'.

אמנם, הפירוש ש"עסוק הי' בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו" רחוק יותר מפשש"מ – שהרי רש"י פירש על מ"ש[116] "ויהיו בני יעקב שנים עשר", "ללמדנו בא שכולם שוין וכולם צדיקים, שלא חטא ראובן", וא"כ, אינו צריך לשוב בתשובה על זה, ולכן הובא רק בתור פירוש שני (ד"א).

טו. אך עדיין צריך להבין בכללות הענין:

כיון שראובן רצה להציל את יוסף, למה הסתפק לומר "אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור גו'"[81] – הרי גם בהשלכה אל הבור יש סכנה, כיון שהיו בו נחשים ועקרבים,

[ולהעיר, שאין זו קושיא בפשש"מ, די"ל שראובן לא ידע שיש בו נחשים ועקרבים (ורק חז"ל[76] דרשו מ"ש[90] "מים אין בו", "אבל נחשים ועקרבים יש בו"), אבל מ"מ קשה, שראובן הי' צריך לחשוש שיש בבור נחשים ועקרבים],

ואף שהסכנה בבור היא פחותה יותר, שהרי כדי להנצל מבעלי בחירה יש צורך בזכות גדולה יותר מאשר להנצל מנחשים ועקרבים שאינם בעלי בחירה[117], הרי זו עדיין סכנה, ויש צורך עכ"פ בזכות קטנה יותר כדי להנצל מזה,

וא"כ, הי' ראובן צריך להבטיח שגם לא ישליכו את יוסף אל הבור?

והביאור בזה – בפשטות – שראובן לא הי' יכול לפעול באופן גלוי להציל את יוסף בניגוד לדעתם של אחיו, כיון שלא היו שומעים אליו (שהרי הוא רק אחד נגד תשעה), אלא הוצרך להתנהג בערמה, כדי שלא יחשדו שהוא לצדו של יוסף, אלא יחשבו שהוא סבור כמותם,

– שלכן אמר "לא נכנו נפש"[81] (שכולל עצמו עמהם), ולא אמר "לא תכו", כאילו שגם הוא סבור כמותם שמגיע לו עונש מיתה מדין רודף וכו'[118] –

113) וירא כב, ג.
114) מקץ מד, ג. וראה פסחים בתחלתה.
115) פרשתנו שם, כה.
116) וישלח לה, כב.
117) ראה אוה"ח שם, כא. וראה גם תורת מנחם חנ"ג ריש ע' 241. וש"נ.
118) ראה לקו"ש חט"ו ע' 325 ובהנסמן שם.

ולכן אמר רק "אל תשפכו דם", ותמורת זה – "השליכו אותו אל הבור", בחשבו, שאח"כ "יבוא הוא ויעלנו משם"[119] (אלא שאח"כ הי' כבר מדי מאוחר: "וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור"[120]).

טז. ומכאן באים להמבואר בזהר אודות גודל חסידותו של ראובן:

על הפסוק[121] "ולא יכלו דברו לשלום", פירש רש"י: "למדנו שבחם (של בני יעקב, כולל ראובן) שלא דברו אחד בפה ואחד בלב".

ואעפ"כ, מצד גודל חסידותו של ראובן, התנהג בערמה – אף שזהו היפך טבעו – להסתיר את כוונתו מאחיו, כדי שיוכל להציל את יוסף.

יז. ומזה למדים עד כמה צריך להשתדל ולעשות הכל כדי להציל ילד יהודי!

ונוסף על ההכרח שבדבר לפי "שכל ישראל ערבין זל"ז"[122], הרי זה נוגע לכללות היציאה מהגלות – כי, הענין ד"יוסף הורד מצרימה"[123] הי' התחלת ענין גלות מצרים, שהיא שורש כל הגלויות[124] עד לגלות זה האחרון, ולכן, כשם שראובן השתדל להציל את יוסף מהגלות, כך צריך להשתדל ולעשות הכל כדי להציל כל ילד יהודי מהגלות, שעי"ז ממהרים את הגאולה העתידה לבוא, שתהי' "כימי צאתך מארץ מצרים" (אלא שאז "אראנו נפלאות" אפילו לגבי יצי"מ)[125], שאף אחד מבנ"י לא ישאר בגלות[126], כיון ש"אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"[127].

ולכן צריך להשתדל בזה ביותר, מבלי להתפעל מכל הקשיים, כולל גם שלא יבוש מפני המלעיגים[128], כיון שזה נוגע לגאולה של כללות בנ"י מהגלות, וכן הגאולה של הקב"ה כביכול מהמעמד ומצב ד"שכינתא בגלותא"[129].

ועי"ז שעוסקים בזה באופן ד"ופרצת"[130], נעשה הענין דלידת פרץ[131], שפועל פריצת גדרי הגלות וכו', כיון שישראל עושין תשובה ו"מיד הן נגאלין"[132], בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן הניגון "ופרצת". ולאחרי תפלת מנחה התחיל לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאַוואָ" ונכנס לחדרו לכמה דקות ויצא להתפלל תפלת ערבית].

---

119) פרש"י שם, כב.
120) שם, כט.
121) שם, ד.
122) ראה אנציק' תלמודית (כרך כח) ערך כל ישראל ערבים זל"ז בתחלתו (ע' תעד ואילך). וש"נ.
123) פרשתנו לט, א.
124) ראה לקו"ש חט"ז ע' 91. וש"נ.
125) מיכה ז, טו (וראה אוה"ת נ"ך עה"פ. וש"נ).
126) ראה גם תורת מנחם ח"פ ע' 82. ע' 95. וש"נ.
127) ישעי' כז, יב.
128) ראה שו"ע אדה"ז או"ח בתחלתו. וש"נ.
129) ראה זהר ח"א כז, ב. ח"ב ב, ב. ח"ג עה, ב. ועוד. וראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי.
130) ויצא כח, יד.
131) פרשתנו לח, כט. וראה אגדת בראשית ספס"ג. ב"ר פפ"ה, יד ובפרש"י שם.
132) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

פרשת וישב*

כרך כה, ב

מתורגם ללשון הקודש

א.
יוסף מצליח בבית פוטיפר ובבית הסוהר

בפרשתנו מסופר[1] על התקופה שבה היה יוסף במצב של היפך החירות במצרים, וזאת בשני שלבים (זה למטה מזה): בתחילה הוא היה עבד בבית פוטיפר, ולאחר מכן, בגלל העלילה של אשת פוטיפר, הושיבוהו ב"בית הסוהר".

בשני המצבים היה הקדוש־ברוך־הוא עם יוסף, והוא הצליח ביותר, עד כדי כך, שבמצב הראשון מינהו פוטיפר "על ביתו וכל יש לו נתן בידו .. ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה..."[2], ואחר כך, במצב השני, מינהו שר בית הסוהר על "כל האסירים אשר בבית הסהר .. אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו..."[3].

אך אנו רואים הבדל בולט בין האופן שבו מתארת התורה את הצלחת יוסף בבית הסהר, לבין האופן שבו מתוארת הצלחתו בבית פוטיפר: על הצלחת יוסף בבית פוטיפר נאמר[4] "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", ואילו לגבי הצלחת יוסף בבית הסהר נאמר[5] "ואשר הוא עושה ה' מצליח", והתורה אינה מוסיפה, אלא משמיטה, את המילה "בידו"[6].

ב.
שתי דרגות של "הצלחה" ו"מזל"

הדבר יובן לפי הסברו של ה"צמח צדק"[7] על הפסוק "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח – ש"הצלחה הוא ענין מזל כמו שקורין איש מוצלח בר מזל, גליק בלע"ז".

"מזל" אינו מושג על־ידי יגיעת האדם, אלא זוהי מתנה מלמעלה[8] – "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח"[9]. ולכן מתבטא ה"מזל" בהצלחה על־טבעית, שהאדם אינו יכול להשיג בכוחות עצמו.

אך גם ל"הצלחה" זו יש שני אופנים:

אופן אחד הוא, כאשר ההצלחה ניכרת בתוך ועל־ידי מעשי ידי האדם. כלומר, את ההצלחה עצמה אין הנברא יכול ליצור, ומכך שהאדם מצליח תמיד, או שההצלחה היא בכל פעולותיו, וכדומה, רואים בברור, שהוא "בר מזל"[10] – שאין זה מקרי אלא מפני שה' מצליחו, הקדוש־ברוך־הוא העניק לו מזל מצליח, או העניק הצלחה אלקית[11] למעשה ידיו.

אך יש אופן נעלה יותר של הצלחה – כאשר ההצלחה היא על־טבעית לחלוטין, בלתי אנושית, באופן שאין לייחסה ליצירת האדם, אלא רואים מיד שיד ה' עשתה זאת, זוהי עשיה של יד ה' בלבד.

ג.
שני סוגי ההצלחה אצל יוסף

וזהו ההבדל בין שני אופני ההצלחה של יוסף[12]:

במאורע הראשון, בבית פוטיפר, הדגש הוא "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח" – ההצלחה מתייחסת ליוסף,

---

*) ושייכותה לי"ט כסלו – ראה לקמן סעיף ח.

1) לט, א ואילך.

2) שם, ד־ו.

3) שם, כב־כג.

4) שם, ג.

5) שם, כג.

6) ולהעיר מזוהר פרשתנו (קפט, א): בידי' דאפי' מאי דהוה בידי' כו'. וראה צידה לדרך כאן (פסוק ג).

7) אוה"ת פרשתנו רעח, א־ב (ושם כרך ז תתלט, ב). וראה לעיל ע' 116 ואילך.

8) ראה מו"ק כח, א (זוהר פרשתנו קפא, רע"א – הובא באוה"ת שם): לא בזכותא כו' אלא במזל תליא מילתא (וראה ס' השרשים להרד"ק ע' צלח: שאין ההצלחה תלוי' ביד האדם). – ובלשון הקבלה והחסידות – מזל הוא הכתר (שלמעלה מהשתלשלות) – אוה"ת שם.

9) לט, ב. ועד"ז שם, ג. שם, כג.

10) ע"ד נס המלובש בטבע, ש"נראה בחוש שכל הסבות היו רק למעלה מהטבע" (תו"א מג"א צג, סע"ג ואילך. ק, א).

11) כמרז"ל אשר לישראל (בפרט לאחר מ"ת) אין מזל (שבת קנו, סע"א. ושם "מניין .. אמר אברהם .. א"ל צא מאיצטגנינות שלך – שהרי הי' לפני מ"ת – שאין מזל לישראל" – כשנעשו דינם כ"ישראל". וידוע השקו"ט בזה ואכ"מ).

12) בהבא לקמן – להעיר משערי תשובה ח"א (סו, סע"א ואילך) ע"ד שני אופני עשירות, "עושר מוצלח" הבא ע"י עשי', ו"עושר בעצם" (ושם, שאצל יוסף הי' בעיקר העושר שע"י מעשה. ע"ש).

הוא "איש מצליח". ולכן מדייקת התורה ואומרת "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" – ההצלחה האלקית ניתנה במעשיו ו"בידו".

ולכן מדגישה התורה "וכל אשר הוא עושה...", כי עיקר ההוכחה ל"אדוניו" שיוסף הוא "איש מצליח" היא מכך שהצלחתו היא ב"כל אשר הוא עושה" – הוא מצליח תמיד בכל מעשיו, וכך ניכר לכל שהוא "בר מזל", "איש מצליח".

ואילו במאורע השני, בבית הסוהר, ניתנה ליוסף הצלחה באופן נעלה יותר – "ואשר הוא עושה ה' מצליח": בכל אשר עשה יוסף, מיד ניכר היה ש"יד ה' עשתה זאת". אין זה דבר אשר בכוחו של יוסף לעשות, אלא ההצלחה היא מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ולכן אין רואים בכך את "ידו" ועשייתו של יוסף, אלא ש"ה' מצליח".

ולכן אין נאמר כאן "וכל אשר הוא עושה", כי הדגש הוא בעיקר על איכות ההצלחה, שאינה במושגים אנושיים כלל, אלא "ה' מצליח".

ד.
"עבד" לעומת "אסיר"

הסיבה להבדל בין שני אופני ההצלחה אצל יוסף כרוכה בהבדל במצבו של יוסף – במקרה הראשון היה יוסף רק עבד בבית פוטיפר (שר), ואילו במקרה השני הוא היה אסיר בבית האסורים.

ההסבר לכך הוא:

ה"כלי" להצלחה האלקית, שמעל הטבע, היא, כנאמר במפורש בפסוק[13] "ואל זה אביט אל עני ונכה רוח" – התבטלות[14]. ככל שאדם חש פחות את ישותו ומציאותו העצמית, כך "ה' אתו" יותר בגלוי – כוחו של הקדוש־ברוך־הוא ניכר יותר במעשיו.

וזהו ההבדל בין המצב של עבד, ובמיוחד בבית פוטיפר, שהיה שר גדול משרי מצרים, לבין המצב של אסיר בבית הסוהר:

על עבד אמנם נאמר, ש"מה שקנה עבד קנה רבו"[15], שאין לו מציאות עצמאית, אך אין הכוונה שאין הוא מציאות כלל. בהחלט קיימת מציאות הפועלת ויוצרת, ואפילו גדולות – הרי זוהי מטרתו של העבד, לעבוד וליצור[16] –

אך כיון שהוא נקנה לרבו, לכן כל פעולותיו ומעשיו כעבד אינם שייכים אליו, אלא לרבו.

לעומת זאת, מהותו של "אסיר" איננה לפעול וליצור, אלא, להיפך – הוא "אסור" – קשור, מנוע ומשולל כל אפשרות של עשיה ויצירה, ואפילו פעולות שהוא מוכשר ומסוגל לעשות[17]. בכל זמנו ובכל עניניו אין הוא "מהלך", ובודאי אינו הולך מחיל אל חיל וכו'[18].

ולכן, אף כאשר מחייבים את האסיר לעשות מלאכה, אין המלאכה מתייחסת אליו כיוצרה.

לגבי עבד המשמעות היא, שכיון שהוא רכושו של האדון, הרי גם "ידו" ועשייתו נקנית לאדון, אך יש כאן "יד", כחלק של העבד. לעומת זאת האסיר, כל עשיותיו הן רק בהכרח, ומלכתחילה אין זו עשיה[19]. כפי שמבארים ה"אחרונים"[20] את משמעות הכלל "אונס רחמנא פטריה" (=האנוס – הקדוש־ברוך־הוא פטר אותו), שזאת משום שהוא עשה זאת לגמרי בניגוד לרצונו, מתוך הכרח, והרי זה כאילו לא עשה את המעשה הזה, אלא עשייתו היא "כאילו נעשה מאליו".

ה.
הצלחת יוסף היא בהתאם לדרגת התבטלותו

וכך הוא ההבדל אצל יוסף:

בהיותו בבית פוטיפר, היה יוסף, אשר "הורד מצרימה", עבד לפוטיפר – ובהתאם לכך נעשתה גם עבודת ה' שלו בבחינת עבד, עבד ה', שכל מציאותו היא

---

13) ישעי' סו, ב.

14) ראה גם לעיל ע' 118.

15) פסחים פח, ב. קידושין כג, ב. וראה רשב"א קידושין שם, שמלכתחילה נקנה לרבו.

16) שזהו גם אצל עבד פשוט (עיין ד"ה ומקנה רב ומאמרים שלאח"ז בהמשך תרס"ו). וראה לקמן הערה 19.

17) וכמדובר כמ"פ (שיחות פורים וש"פ צו תשל"ו. ש"פ נשא וש"פ קרח תשמ"ה) אשר י"ל שמטעם זה לא מצינו בעונשי התורה העונש דישיבה במאסר – כי מכיון שאדם לעמל יולד, לא יתכן שהתורה תענוש אדם (לישב במאסר), למנעו שלא יוכל למלאות תפקידו, להיות עמל בעולם. ע"ש.

18) להעיר מחילוק דיני עבד סתם ועבד כפות (גיטין כא, א. עח, א. ועוד).

19) בהמשך תרס"ו שם, שזהו ענינו של עבד פשוט, שהעבדות שלו היא מצד ההכרח והכפי' רק מצד קבלת עול האדון ולכן אינו מציאות לעצמו כלל (וראה שם ס"ע שכה ואילך, שהתענוג שלו הוא תענוג האדון ממש, ועבודתו נקראת ע"ש האדון עצמו. ע"ש).

אבל בפרטיות יותר יש חילוק בין עבד פשוט שענינו – לעבוד את אדונו, ואסיר שענינו להיפך – שהוא אסור ואינו מציאות כלל.

20) ראה בית האוצר מע' א כלל כד. ועוד.

מציאות האדון. וזהו ההסבר, בפנימיות, לכך שהצלחתו של יוסף באה לידי גילוי בפרשתנו החל מ"חמישי" ואילך[21], כי מפני התבטלותו לקדוש־ברוך־הוא, אשר נגרמה על ידי עבדותו, מפני כך[22] "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח .. ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו".

אך כיון שבמצב זה, גם לאחר ההתבטלות עדיין קיימת מציאות של "יד" העבד, לכן גם ההצלחה האלקית התבטאה רק באופן של "ה' מצליח בידו", כדלעיל, ההצלחה האלקית מתבטאת, מלובשת, ולכן מוגבלת, בהתאם ל"ידו" ועשייתו של יוסף[23].

אך כאשר הושיבו את יוסף בבית האסורים, נגרמה אצלו[24] התבטלות מוחלטת לקדוש־ברוך־הוא, הוא נעשה כאין ואפס ממש, ולכן גם ההצלחה האלקית היא באופן של "ואשר הוא עושה ה' מצליח" – הצלחה שאינה במושגים של "איש", אלא רואים בודאות שזוהי יד ה', כדלעיל[25].

אמנם גם הצלחה זו קשורה ל"ידו" ולעשייתו של יוסף, כפי שמדגישה התורה "ואשר הוא עושה ה' מצליח", וכך גם מודגש שיש מציאות של "ידו" – "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו" – אך כיון שיוסף היה במצב של התבטלות מוחלטת כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שאינה מותירה כלל מקום לתחושה של מציאות עצמית, כאסיר בבית האסורים – הרי גם "ידו" ועשייתו לא תפסו כלל מקום.

ולכן ההצלחה האלקית בעשייתו לא היתה מצומצמת ומוגבלת לפי אפשרויות "ידו" של הנברא, אלא היתה זו הצלחה אלקית שמעל לטבע לגמרי, כך שאין ניכרת כלל "ידו" ועשייתו של יוסף, אלא ניכר רק ש"ה' מצליח".

ו.

"ה' אתו – שם שמים שגור בפיו"

לפי האמור לעיל יש ליישב תמיהה נוספת בפירוש רש"י בהמשך הפסוקים שלעיל:

על הפסוק "וירא אדוניו (פוטיפר) כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", מפרש רש"י: "כי ה' אתו – שם שמים שגור בפיו".

מדוע, בכלל, צריך רש"י להסביר מלים אלו? ויותר מכך, לא להסביר מלים אלו פשוטן כמשמען, שהקדוש־ברוך־הוא אתו, אלא שמשמעותן היא ש"שם שמים שגור בפיו"[26]?

ויותר מכך: בפסוק הקודם "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח"[27], אין רש"י מפרש דבר, כלומר, משמעות מלים אלו מובנת כפשוטה, ולא ש"שם שמים שגור בפיו"[28]. וכן בפסוק מאוחר יותר "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו...", מפרש רש"י "באשר ה' אתו – בשביל שה' אתו", ומכך מובן, שגם כאן סובר רש"י שמשמעות המלים "ה' אתו" היא כפשוטן, שהקדוש־ברוך־הוא נמצא אתו[29], ולכן הוא מצליח.

– ומנין מסיק רש"י שדוקא בפסוק "וירא אדוניו..." משמעות המלים "ה' אתו" בפשוטו של מקרא היא "שם שמים שגור בפיו"?

ההסבר לכך הוא:

נאמר כאן "וירא אדוניו כי ה' אתו", שפוטיפר ראה ש"ה' אתו". ומתעוררת השאלה[30]: אף אם ראה פוטיפר

---

21) דלכאורה קודם שהורד – הי' צ"ל הוי' אתו ביתר שאת כו'.

22) להעיר מהמשך תרס"ו ע' שפד.

23) ובפרט עפמ"ש בהמשך תרס"ו שם (ע' שי. שיב. שכב) שיוסף בבית אדוניו (פוטיפר) הי' בבחי' עבד נאמן (ולהעיר מהלשון שם (ע' שכב) "אצל פוטיפר וכן אח"כ כשהי' מלך מצרים" – ומדלג על הצלחתו בבית הסהר).

24) להעיר ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (לקו"ד ח"ד תרי, ב ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' פד) אודות "גודל תועלת הרוחנית" הבאה ע"י מאסר. ע"ש.

25) ויש לקשר זה עם דברי הבחיי (סוף פרשתנו. נת' בד"ה ולא זכר תרע"ז, תפר"ח. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 99 ואילך), שיוסף נענש "לפי שבקש סבה", כי יוסף מצד מעלתו לא הי' צריך לבקש סיבה. וע"פ המבואר בפנים יש לומר ששייך להענין של ישיבתו בבית האסורים. וראה לעיל הערה 12.

26) וברמב"ן שם כתב על פרש"י זה "ואינו נראה".

27) וכן קשה ממש"נ לעיל (תולדות כו, כח) באבימלך (והובא ברמב"ן וגו"א פרשתנו כאן) "ראו ראינו כי הי' ה' עמך" – ולא פרש"י שם "שם שמים שגור בפיו". וראה לקמן הערה 36.

28) וצ"ע בתי' הגו"א (ועד"ז בצידה לדרך ועוד. וראה מושב זקנים ורע"ב) כאן "דאין לומר כמשמעו .. כי הי' מצליח על ידי הקב"ה דזה כתיב לאחריו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" – שהרי גם בפסוק שלפנ"ז (וכן גבי בית הסהר) ישנו כפל זה.

29) כי באם הפירוש ד"ה' אתו" הוא "ש"ש שגור בפיו" (ורש"י סומך על פירושו לפנ"ז) – לכאורה לא מתאים (כ"כ) לומר "אין שר בית הסהר רואה גו' באשר (בשביל ש)ה' אתו" (ש"ש שגור בפיו).

30) ראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל), דבק טוב ובאר יצחק כאן (ובגו"א מקשר פרש"י זה עם דברי המדרש (ע"ש) – אבל לכאורה אינו שייך לפשוטו של רש"י כלל).

את הצלחתו העל־טבעית של יוסף, מנין ידע לייחס הצלחה זו לקדוש־ברוך־הוא, כאשר פוטיפר היה, ככל המצרים, עובד עבודה זרה[31] ולא הכיר במציאותו של הקדוש־ברוך־הוא[32]?!

לכן צריך רש"י לפרש – "שם שמים שגור בפיו": יוסף הזכיר תמיד, בכל ארוע ובכל מצב, את הקדוש־ברוך־הוא כמנהיג העולם[33], כפי שלמדנו לפני כן שיעקב אמר ליצחק[34] "הקרה ה' אלקיך לפניי", וכפי שמפרש על כך רש"י[35], שיצחק אמר על כך, ש"אין דרך עשיו להיות שם שמים שגור בפיו". ולכן ידע פוטיפר שהצלחתו של יוסף נובעת מכך ש"ה' אתו", כפי ששמע תמיד מפי יוסף[36].

לעומת זאת, בפסוק "ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח", וכן בפסוק "אין שר בית הסוהר רואה... באשר (בשביל ש)ה' אתו", אין מדובר על כך שפוטיפר, או שר בית הסוהר, ראה "כי ה' אתו", אלא על עצם התופעה, שהגורם להצלחת יוסף הוא "כי ה' אתו", וכאן אין מקום לשנות את הפשט ולפרש ש"שם שמים שגור בפיו".

ז.

"שם שמים שגור בפיו" – דוקא בבית פוטיפר

אך עדיין נותרה השאלה על הפסוק עצמו:

כיון שגם בהיותו בבית הסוהר היה בודאי "שם שמים שגור בפיו" של יוסף, וגם שר בית הסוהר יכול היה לראות "כי ה' אתו" – מדוע אין התורה אומרת ששר בית הסוהר ראה "כי ה' אתו" – "שם שמים שגור בפיו"[37]?

אך לפי האמור לעיל מובן הדבר, כי הענין של "שם שמים שגור בפיו" הוא טעם וסיבה לעצם המצב של "וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו", ולא רק לכך ש"וירא אדוניו" – לראיית פוטיפר "כי ה' אתו":

כיון שיוסף היה חדור באלקות באופן של "שם שמים שגור בפיו", שבכל פעולה וארוע הוא היה מזכיר שם שמים, לפיכך הוא היה "כלי" מתאים להצלחה נעלית זו – "ה' מצליח בידו".

אך זאת רק לגבי האופן הראשון של ההצלחה, כפי שהיה לו בהיותו בבית פוטיפר – "ויהי איש מצליח", "ה' מצליח בידו" – שהוא היה "איש מצליח" מפני שהתנהג כראוי לכך, שבכל מעשיו היה מודגש הקשר התמידי שלו לאלקות.

לעומת זאת, באופן הנעלה יותר של הצלחה – "ואשר הוא עושה ה' מצליח" – אין חשיבות להדגשה של "שם שמים שגור בפיו". כי ההתבטלות בדרגה של "שם שמים שגור בפיו" היא כהתבטלות של עבד, אשר ידו כיד רבו – יש מציאות של "פיו", אלא שעל ידי "פיו" מתגלה "שם שמים" – שם שמים שגור בפיו. אך החידוש של הצלחה זו, בבית האסורים, היא בכך שאין מורגשת כלל מציאותו (ו"פיו") של יוסף. כל־כולו מבטא את "ה' מצליח".

ח.

שני אופני ההצלחה בגאולת י"ט כסלו

חג הגאולה של אדמו"ר הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך, חל ברוב השנים בשבוע של פרשת וישב.

אנו רואים, שגם בגאולתו היתה ההצלחה בשני האופנים, כפי שהיה אצל יוסף הצדיק – הן "איש מצליח" והן "ואשר הוא עושה ה' מצליח":

חסידים מספרים[38], שכאשר ישב אדמו"ר הזקן במאסר, התפעלו מאד שרי המלוכה אשר חקרוהו, כולל המלך עצמו, מחכמתו העצומה, והם ראו שהוא "איש אלקי", בעל רוח הקודש וכו'. וזאת, בדומה לאופן הראשון של הצלחת יוסף, "ויהי איש מצליח", מפני היותו איש קדוש – "שם שמים שגור בפיו".

אך הגאולה עצמה היתה סוג נעלה יותר של הצלחה, וכפי שכותב אדמו"ר הזקן במכתבו המפורסם[39], שהשרים "ענו ואמרו .. כי מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו": בנוסף להכרתם בכך שאדמו"ר הזקן הוא "איש אלקי", הרי גאולתו היתה פלא נפלא כל כך, שמעל לטבע לגמרי, עד אשר גם בעיני שרי המלוכה "היתה זאת הפלא ופלא"

---

31) ראה רש"י בא (יב, א) "מלאה גילולים".

32) וכדברי פרעה (שמות ה, ב) לא ידעתי את הוי'. וכאן הרי הי' לפני שיוסף אמר לפרעה (מקץ מא, טז) "אלקים יענה את שלום פרעה".

33) ראה במדב"ר פי"ד, ג קרוב לסופו.

34) תולדות כז, ב.

35) שם, כא.

36) משא"כ באבימלך שכבר נגלה אליו אלקים בחלום הלילה בקשר לאברהם (וירא כ, ו) ואפשר לפרש בפשטות "ראה (באברהם – רש"י) ראינו כי הי' ה' עמך". וגם ביצחק (ראינו – בך. רש"י) – הרי דוקא אצלו היתה הצלחה נסית ד"וימצא גו' מאה שערים" אף "שהארץ קשה והשנה קשה" (תולדות כו, יב ובפרש"י).

37) ע"ד הפשט י"ל, כי שר בית הסהר לא הי' "שגור" במחיצתו של יוסף בבית הסהר (ובפרט בנדו"ד שהי' בבור – פרשתנו מ, טו. מקץ מא, יד ובפרש"י), ובפרט "שגור" (בקביעות), ולא שייך לומר שראה ששם שמים שגור בפיו; משא"כ בפוטיפר שיוסף הי' בביתו.

38) בית רבי ח"א פט"ו. ס' תולדות אדה"ז (קה"ת תשל"ו. ועוד) ע' ר (בהוצאת תשמ"ו – ח"ג ע' 675) ואילך.

39) נדפס בבית רבי שם פי"ח. ס' אגרות קודש אדה"ז סי' לח. וש"נ. וראה לעיל ע' 213 ואילך.

והם הכריזו "מאת ה' היתה זאת": אין מודגש כאן שזוהי הצלחתו של אדמו"ר הזקן בהיותו "איש אלקי", עבד ה', אלא הם ראו בגלוי את יד ה', בדומה ל"ואשר הוא עושה ה' מצליח".

כי בהיותו במאסר, כיוסף הצדיק, סבל אדמו"ר הזקן יסורים קשים ביותר,

ובפשטות, בנוסף ליסורי הנפש ויסורי הגוף של המאסר, הוא לא יכול היה באותו זמן לעסוק בהפצת תורת החסידות והתורה בכלל,

כפי שהוסבר כבר בהרחבה[40], שזהו הדיוק בשיחתו של הרבי (מהורש"ב) נ"ע[41], שהמאסר היה ככתישת הזית — "מה הזית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו"[42]: בעת הכתישה אין לזית אף אחת משתי מעלותיו[43] — לא את מעלתו המאוחרת יותר כשמן, ולא את מעלתו הקודמת בהיותו פרי. וכך בנמשל: בעת מאסרו לא יכול היה אדמו"ר הזקן להפיץ את מעיינות תורת החסידות אפילו כלפני המאסר, ובודאי שלא כלאחר המאסר, בבחינת "מוציא שמנו" —

וזוהי מהותה של התבטלות ו"קטנות"[44], ולכן נגרמה על ידי כך הצלחה נעלית ביותר, באופן שהכל נוכחו לדעת ש"מאת ה' היתה זאת".

והצלחה זו הוא "המשיך" והעניק לאחר מכן לכל מקושריו ולכל ההולכים בעקבותיו, כפי שסיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר מספר פעמים[45], שמפני מסירות הנפש של אדמו"ר הזקן פסקו בבית דין של מעלה ש"בכל ענין של תורה, יראת שמים ומדות טובות תהיה יד (כל) מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה".

(משיחות ש"פ וישב תשד"מ, תשמ"ה)

40) לקו"ש ח"ה ע' 399. ח"כ [המתורגם] ע' 187 ואילך.
41) ס' השיחות תורת שלום ע' 26.
42) ראה מנחות נג, ב. שמו"ר פל"ו, א.
43) וראה בארוכה שיחת ש"פ וישב תשמ"ב — ש(גם) ע"ד ההלכה כן הוא, שבעת כתישת הזית ה"ה מוקצה. ע"ש. ואכ"מ.
44) ע"ד מ"ש בחינוך קטן בסופו ע"ד ה"נפילה" בין מדריגה למדריגה. וראה פלח הרמון בראשית (ע' 302) טעם הב' לנפילה זו. וראה בארוכה בזה — לקו"ש ח"ה ע' 397 ואילך; ח"כ [המתורגם] ע' 185 ואילך (ע"פ פי' הפנים יפות וישלח עה"פ (לב, יא) קטנתי).
45) קיצורים והערות לתניא ס"ע קכב ואילך. אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ס"ע רסד ואילך (ולהעיר שבכמה מהאגרות שנסמנו בהערה שם, לשון ברכת אדה"ז הוא שיצליחו). — וזוהי בהוספה על הבטחת הה"מ (בית רבי ח"א פ"ד) "שבכל עת .. יהי' יד חסידים על העליונה".

המשך ביאור למס' ערכין ליום שישי עמ' ב

מך הוא', שיהא במכותו מתחילה ועד סוף.

מתרצת הגמרא: אין להקשות מקרבנות מצורע לדין ערכין, **דְּהָא אִתְּמַר עָלָּהּ** – שהרי נאמרה בבית המדרש מימרא זו, לגבי מחלוקת התנאים בקרבנות מצורע, **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּשְׁלָשְׁתָּן** – שלשת התנאים שנחלקו לעיל בדין מצורע, **מִקְרָא אֶחָד דְּרָשׁוּ** – למדו זאת כגזירת הכתוב מאותו פסוק, אלא שכל אחד דרש את הפסוק באופן אחר. נאמר לגבי מצורע עני (ויקרא יד לב) 'זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר בּוֹ נֶגַע צָרַעַת **אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ', רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר** שכיון שנאמר בפסוק הקודם 'וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַּהֵר לְפָנֵי ה'', אף פסוק זה העוסק בהשג יד כוונתו שלא השיגה ידו בעת שהביא את **הַדָּבָר הַמְכַפֵּר, וּמַאי נִיהוּ** – ומה הוא הדבר המכפר, קרבן **חַטָּאת**, ולכן אמר שהכל הולך אחר החטאת. **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר** שיש לדרוש מהלשון 'אשר לא תשיג ידו בטהרתו', דהיינו **דָּבָר הַמַּכְשִׁיר** – המטהרו ומכשירו לבא למקדש ולאכול קדשים, **וּמַאי נִיהוּ, זֶה אָשָׁם**, ולכן הכל הולך אחר האשם. **וְרַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר**, ש'בטהרתו' היינו **דבר הַנּוֹרֵם לוֹ טָהֳרָה, וּמַאי נִיהוּ, צִיפֳּרִים**, שקודם הבאתן אינו יכול לגלח ולהיטהר. ונמצא שלגבי מצורע יש טעם מיוחד לכך שאין דורשים מ'ואם דל הוא' שיהא בדלותו מתחילה ועד סוף, אבל לגבי ערכין יש לבאר שטעמו של רבי יהודה הוא מחמת דרשת הפסוק 'ואם מך הוא'.

מבררת הגמרא: **וְאֶלָּא** לשון 'ואם דַּל **הוּא**' האמורה לגבי מצורע **לָמָּה לִי**, ומה דורשים ממנה. מבארת הגמרא על פי הסוגיא לעיל: שהפסוק נדרש **לְרַבִּי כְּרֵאִית לֵיהּ** – כפי שהוא דורשו, **וּלְרַבָּנָן כִּדְאִית לְהוּ** – כפי שהם דורשים אותו, שחכמים דורשים מפסוק זה שרק על המצורע עצמו חסה התורה, אבל לא על הנודר, ולכן עני שנדר להביא קרבן של מצורע עשיר, מביא קרבן עשיר. ואילו רבי דורש מהפסוק שאם הנודר היה עשיר והמצורע עני, מביא קרבן עשיר, כיון שהוא עצמו אינו עני.

ממשיכה הגמרא ומקשה על ביאור דברי רבי יהודה: **אֶלָּא מַעֲתָּה** – לדבריך, שסברת רבי יהודה היא מחמת שדורשים מהפסוק 'ואם מך הוא' שיהא במכותו מתחילה ועד סוף, נדרוש כן אף מהאמור בפרשת עדות, **'וְהוּא עֵד** אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ' (ויקרא ה א), ונאמר שאינו כשר לעדות **עַד שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ**, ואם היה פסול באמצע, אף אם חזר והתכשר, יהא פסול. ממשיכה הגמרא את קושייתה: **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי**, שאכן כן הוא הדין לגבי עדות, **וְהָא תַּנְיָא** בברייתא לא כך, וכך שנינו, **הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ** של בעל הדין, **וְקודם** שהעיד **נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ** ונפסל לעדות, או שהיה העד **פִּקֵּחַ** [–שומע], **וְנִתְחָרֵשׁ** קודם שהעיד, ונפסל לעדות, או שהיה **פִּתּוֹחַ** [–רואה] **וְנִסְתַּמֵּא** ונפסל לעדות, או שהיה **שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה**, **הֲרֵי זֶה פָּסוּל**, כיון שבשעת הגדת העדות הוא פסול. **אֲבָל** אם **הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ,**

לקוטי שיחות

פרשת וישב

כרך ל, א

א. דובר כמה פעמים[1] ע"ד שמות פרשיות התורה, דזה שכל פרשה נקראת (ע"פ מנהג ישראל, דתורה הוא) בשם מסויים, הוא לא (רק) משום שהתחלתה היא בתיבה זו (שנקבעה להיות שמה), אלא לפי שבשם זה נרמז גם תוכן הפרשה[2]. וכמו שם כל דבר שנקרא בו בלשון הקודש, שהוא חיות הדבר ההוא ומורה על תוכן הדבר שנקרא בשם זה[3].

ומובן שכן הוא גם בנוגע לפרשתנו, דשמה אשר יקראו לה ע"פ מנהג ישראל הוא "וישב"[4] – שצ"ל שבו מרומז תוכנה של פרשה זו.

וצריך להבין: "וישב" פירושו – התיישבות באופן של שלווה ומנוחה, וכדרשת חז"ל[5] בריש פרשתנו "וישב – בקש[6] יעקב לישב בשלוה"[7]; ואילו תוכנה של הפרשה הוא בענין מכירתו של יוסף, שהפריעה ושללה את "וישב יעקב", את מנוחתו ושלוותו של יעקב, וכדרשת חז"ל הנ"ל "בקש יעקב כו' קפץ עליו רוגזו של יוסף".

ב. ויובן זה בהקדים ביאור מחז"ל הנ"ל "ביקש[6] יעקב לישב בשלוה קפץ עליו[8] רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז".

הפירוש במאמר זה לפי מפרשי המדרש (ורש"י) הוא[9], דזה ש"ביקש יעקב לישב בשלוה" היא הסיבה שבגללה "קפץ עליו רוגזו של יוסף". כלומר, אין כוונת חז"ל רק להשמיענו שלא נתקיים מבוקשו של יעקב לישב בשלוה – כי קפץ עליו רוגזו של יוסף, אלא יתירה מזו: "קפץ עליו רוגזו של יוסף" הוא תוצאה מזה ש"ביקש יעקב לישב בשלוה". וכמפורש במדרש[10] "יעקב אבינו ע"ה ש-בקש לישב בשלוה בעוה"ז נזדווג לו שטנו של יוסף"[11].

אבל אין זה מחוור בלשון חז"ל הנ"ל. כי אף שהלשון "בקש יעקב כו' קפץ עליו כו'" בנוגע ליעקב, הי' אפשר לפרשו (בדוחק עכ"פ) שהבקשה היתה חסרון וכעין חטא, הרי המשך הלשון "צדיקים מבקשים לישב בשלוה" משמעו, שזהו המבוקש של צדיקים בכלל – ומכיון שנקראים בשם "צדיקים", פשיטא שהכוונה לצדיקים אמיתיים

1) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך ובהערות שם.

2) ואחת ההוכחות לזה – בפשטות: פרשה שתחלתה "אלה תולדות נח" נקראת "נח", ופ' אחרת שתחלתה "ואלה תולדות יצחק" נקראת "תולדות" (וראה לקו"ש שבהערה 4). ולכאורה – באם נאמר ששמות הפרשיות הם רק על שם התחלתן – הרי פ' "אלה תולדות נח" מכיון שהיא הראשונה המתחילה "אלה תולדות" הוצרכה להקרא בשם "תולדות" (מכיון שתיבת "תולדות" היא לפני תיבת "נח") ופ' "ואלה תולדות יצחק" שלאחרי' המתחילה ג"כ בתיבת "תולדות" – בשם "יצחק" (כדי להבדילה מפ' אלה תולדות נח)? ומזה מובן ששם שתי הפרשיות הוא (גם) ע"ש תוכנן, ולכן נקראת הפרשה הראשונה בשם "נח" והשני' – "תולדות" – כי שמות אלה מורים על תוכנן, כמבואר במקום אחר.

3) ראה אור תורה להה"מ ס"פ בראשית (ד, סע"ב ואילך) ולקו"א להה"מ סרמ"ד (הוצאת קה"ת). תניא שער היחוד והאמונה פ"א. לקו"ת בהר מא, ג. ובכ"מ.

4) ברמב"ם (בסוף ספר אהבה ב) סדר תפלות "וישב יעקב". אבל כבר נתבאר כמ"פ שרוב הפרשיות ברמב"ם שם נק' בב' תיבות. ועד"ז רוב שמות הפרשיות שהובאו בסידור הרס"ג "קריאת התורה". וראה לקו"ש חכ"א ע' 146 הערה 6. ואכ"מ.

5) ב"ר פפ"ד, ג. פרש"י ריש פרשתנו לז, ב: ועוד נדרש בו.

6) לשון רש"י שם.

7) ראה רא"ם (ועד"ז בגו"א ועוד) דפי' וישב יעקב, היינו דביקש "להתיישב ולנוח מהצער כו'".

8) וצ"ע שרוגזו של יוסף קפץ לאחרי כתשע שני שלוה! וראה לקמן ס"ו.

9) וראה גם כלי יקר ואוה"ח ריש פרשתנו.

10) ב"ר שם.

11) ואף שהי' צ"ל פרעון שטר חוב דבברית בין הבתרים (כמו שהביא רש"י בפ' וישלח לו, ז) – הרי אין הכרח שיהי' ע"י "רוגזו של יוסף". וכן זה שיעקב נענש שפירש יוסף מאביו כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד או"א (מגילה יז, א. פרש"י פרשתנו לז, לד. רש"י ישן ס"פ תולדות) – ה"ז טעם רק על עצם הפרשתו מאביו, אבל לא על ה"רוגז", הצער שהי' קשור לזה, עד שיעקב לא הי' יודע שיוסף חי – ראה מפרשי רש"י פרשתנו שם, לג. וראה לקו"ש ח"י ע' 130, 133 ואילך. וש"נ.

שאין בהם חטא ועון ח"ו — וא"כ איך יתכן שבמבוקשם של הצדיקים ("לישב בשלוה") יהי' ענין של חטא וחסרון?!

— לפי הגירסא במדרש[10] "בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה ומבקשים לישב בשלוה בעולם הזה השטן בא ומקטרג אמר לא דיין כו'", אולי אפשר לפרש שאין המדובר בתור כלל לכל הצדיקים, אלא רק בנוגע צדיקים מסויימים — שבשעה שיושבים בשלוה ומבקשים (להמשיך) לישב בשלוה, אז "השטן בא כו'"[12], אבל לפי הגירסא הנ"ל[13] "צדיקים מבקשים לישב בשלוה" — משמעות הענין היא, שזוהי הנהגתם של צדיקים בכלל.

ועם היות שמצינו בתורה ענין של חטא — עכ"פ "חטא" בדקות — גם אצל צדיקים — מ"מ, נוסף לזה שאין זו מילתא דשכיחא בצדיקים [ועאכו"כ בנוגע ליעקב, בחור שבאבות[14], נוסף לזה שבכלל — האבות הן הן המרכבה[15], ומפורש בחז"ל[16] שהאבות לא שלט בהן יצר הרע] — הרי מובן שלא יתכן לומר, שזהו מבוקשם הרגיל של צדיקים, רגילין להתנהג באופן בלתי רצוי!

ועכצ"ל, דזה ש"צדיקים מבקשים לישב בשלוה" אינו ענין שלילי, היפך הרצוי, אלא אדרבה — הנהגה המתאימה לצדיק וחלק משלימות עבודתו.

ולפ"ז צריך ביאור לאידך גיסא — מאחר שזוהי הנהגה מתאימה לצדיקים (היינו שזהו בהתאם לרצונו של הקב"ה), מדוע "אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז (שאין הקב"ה ממלא מבוקשם לישב בשלוה, ואדרבא בא הפכו צרה ורוגז, וכמו שמצינו ביעקב ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף")?

ג. ולהוסיף:

לפי גירסת המדרש "בשעה שהצדיקים יושבים בשלוה כו' השטן בא ומקטרג כו' תדע לך כו' יעקב אבינו ע"י שבקש כו' נזדווג לו שטנו של יוסף" — יש לתרץ, דזה ש"נזדווג לו שטנו של יוסף" לא בא כעין עונש על מבוקש בלתי רצוי, אלא רק מצד קטרוגו של השטן.

וכמו שמצינו כמ"פ ענין של קטרוג השטן כגון דא — כמו בקטרוג השטן[17] על אברהם ש"מכל[18] סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד כו'", שזהו גרם לנסיון העקידה ("א"ל (הקב"ה) כלום עשה אלא בשביל בנו אלו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא הי' מעכב") — שמובן שלא הי' כאן דבר בהנהגת אברהם בפועל היפך הרצוי, וכל הענין נגרם על ידי קטרוג השטן.

וכן בענייננו, שלפי המדרש יתכן לומר, דבקשתו של יעקב לישב בשלוה גרמה לקטרוג השטן, ולכן "נזדווג לו שטנו של יוסף"[19].

משא"כ לפי הנוסח "אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים כו'" — מובן (שאין זה בא רק מחמת קטרוג השטן, אלא) שזוהי טענת הקב"ה על הצדיקים.

ד. ויש לומר הביאור בזה[20]:

בקשתם של צדיקים "לישב בשלוה" — היינו בשלוה שלימה ואמתית. כי אין כוונתם (רק) לשלוה גשמית וגופנית, אלא לשלוה רוחנית, ע"ד השלוה שבעוה"ב ש"אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' צדיקים יושבין כו' ונהנים מזיו השכינה"[21]. ולכן "אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז".

ואף שמקומה וזמנה של שלוה כזו (יושבין ונהנין מזיו השכינה, ללא כל עבודה) הוא דוקא בעוה"ב — משא"כ בעוה"ז הרי "היום לעשותם"

12) כן פי' ביפה תואר (השלם) ונזר הקודש (השלם) לב"ר שם. ועוד.
13) שבפרש"י. וראה חילופי נוסחאות בב"ר הוצאת תיאדור.
14) ב"ר רפע"ו. וראה גם זהר פרשתנו קפ, א. ועוד.
15) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. ועוד.
16) ב"ב יז, רע"א.
17) ובב"ר (פנ"ה, ד) איתא "מלאכי השרת אמרו כו'".
18) פרש"י וירא כב, א. מסנהדרין פט, ב.
19) אבל ראה יפ"ת השלם שם.
20) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש חט"ו ע' 310 ואילך.
21) ברכות יז, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב.

כתיב[22], והיינו שכל רגע צ"ל (לא "שלוה" אלא) עבודה

[ויתירה מזו: שלימות העבודה היא – העבודה מאהבה, שאינו עובד את ה' "מפני[23] דבר בעולם". ולא כדי לירש הטובה (גם לא "כדי שאזכה לחיי העולם הבא"[24]) אלא עושה האמת מפני שהוא אמת"]

הרי בקשתם של צדיקים לישב בשלוה אינה לשם השלוה עצמה (קיבול שכר), אלא כדי שעל ידה יוכלו להוסיף בעבודתו ית' עד שתגיע לתכלית השלימות. ע"ד מ"ש הרמב"ם[25] דמה ש"נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח" הוא "כדי שינוחו ממלכיות שאינן מניחות להם לעסוק בתורה ומצות כהוגן וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה".

וזהו הפירוש ש"צדיקים מבקשים לישב בשלוה", כלומר, שהם מתאווים למצב של שלוה כדי שיוכלו לעבוד ה' מתוך מנוחה; ומה שהקב"ה אומר "לא דיין לצדיקים כו'" אין זה משום שהיא בקשה בלתי רצוי', אלא מפני שג"ז – מצב של עבודת ה' מתוך מנוחה – הוי כעין קיבול שכר הבא רק לאחרי תכלית השלימות בעבודת ה'.

וכן הוא ביעקב, שבבקשתו לישב בשלוה נתכוון לשלוה שלמה רוחנית שיוכל לעבוד השם מתוך מנוחה. וזה ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף" הוא מפני שבמעמדו ומצבו אז לא הי' ראוי עדיין לשלוה זו; אמנם, סו"ס נתקיימה בקשתו לישב בשלוה (גם בעוה"ז) – לאחרי גמר הזמן ד"רוגזו של יוסף" ישב בשלוה גם בעוה"ז, דזהו מה שאמר הכתוב[26] "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שהיו שנות שלוה ומנוחה[27].

ה. ויש לומר בעומק יותר – ובהקדם:

לפי הנ"ל שזה שלא ישב בשלוה שביקש הוא מפני שלא הי' ראוי לה אז – עדיין אינו מובן: למה קפץ עליו "רוגזו של יוסף"[28], צרה חדשה וצרה גדולה כזו שגרמה ליסורים גדולים בערך להצער והדוחק דצרת לבן וצרת עשו כו'[29]?

אך הענין הוא:

זה גופא שיעקב זכה בסוף ימיו ל"שלוה בעוה"ז" הוא מפני ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף" (וכנ"ל (סעיף ב), דזה שהקב"ה הביא עליו "רוגזו של יוסף" ה"ז תוצאה מבקשתו של יעקב לישב בשלוה). כלומר: כדי להעלות את יעקב למדריגה נעלית יותר בעבודת השם, עד שיהי' ראוי לישב בשלוה בעוה"ז, הביא הקב"ה עליו את "רוגזו של יוסף", וכידוע, שהעבודה מתוך צרה וצער כו' מזככת ומעלה את האדם[30] למדריגות גבוהות ביותר בעבודת השם; וכן בעניננו, שדוקא ע"י עבודתו של יעקב במצב של "רוגזו של יוסף" זכה לישב בשלוה בעוה"ז ("ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה").

ועפ"ז יש ליישב השאלה דלעיל (סעיף א) – מדוע נקראת הפרשה בשם "וישב" המורה על ישיבה בשלוה, אף שתוכנה (ותיכף מהתחלתה – "יוסף[31] בן שבע עשרה שנה הי' רועה גו'") הוא ע"ד "רוגזו של יוסף" (היפך "וישב" – שלוה) –

כי מכיון שעבודתו של יעקב מתוך המיצר של "רוגזו של יוסף" היא היא שהביאה לקיום בקשתו "לישב בשלוה" (כנ"ל), נמצא, שתוכנה האמיתי של פרשה זו הוא – "וישב יעקב" (שלוותו של יעקב), מאחר ש"רוגזו של יוסף" אינו אלא הכנה והקדמה שהביאה לשלוה ד"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה".

ו. אמנם עדיין צריך להבין:

מובן ופשוט, שהענין הנ"ל (ששלימות השכר דשלוה רוחנית באה אחרי שלימות העבודה) הי'

22) עירובין כב, א. וש"נ. רש"י ס"פ ואתחנן.
23) רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ב.
24) רמב"ם שם ה"א.
25) שם ספ"ט. וראה הל' מלכים פי"ב ה"ד. פיהמ"ש סנהדרין הקדמה לפ' חלק.
26) ר"פ ויחי.
27) ראה זהר פרשתנו קפ, סע"א. זח"א רטז, ב. וראה גם בעה"ט עה"פ.
28) ראה לעיל הערה 11.
29) ראה ב"ר כאן. פרש"י מקץ מג, יד. וראה נזר הקודש השלם לב"ר שם ד"ה לא שלותי.
30) להעיר ממרז"ל (ראה מנחות נג, ב. שמו"ר פל"ו, א) הזית כשכותשין אותו מוציא שמנו – הובא ע"י כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (תורת שלום ע' 26) לענין מאסר וגאולת אדה"ז בי"ט כסלו (דאזלינן מיני'). וראה לקו"ד ח"א צד, א ואילך.
31) משא"כ הפסוק שלפניו – ראה לעיל הערה 8.

ידוע גם ליעקב. ומכיון שמדתו של יעקב היא מדת האמת (כידוע[32]) – הרי ברור שיעקב הכיר מצבו ומדריגתו בעבודת השם כפי שהוא באמת, ומאחר שביקש לישב בשלוה, עכצ"ל שמצד מעמדו ומצבו אז כבר הי' ראוי באמת לשלוה זו (כי לאחרי כל היסורים שעברו עליו ע"י הצרות וההרפתקאות של לבן ועשו וצרת דינה וכו'[29], הרי הוא ראוי לעבוד עבודתו בשלימות מתוך שלוה).

ומכיון שכן – טעמא בעי: מדוע באמת הוצרך עוד ל"רוגזו של יוסף" כדי שיוכל לזכות לענין השלוה?

ויש לומר נקודת הביאור בזה:

"שלוה" זו שאותה ביקש יעקב אינה אותה השלוה שניתנה לו ע"י ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף". כי כנ"ל, בקשתו של יעקב לישב בשלוה הי' (לא בתור קיבול שכר, מכיון ש"היום לעשותם" כתיב, אלא) רק שיוכל לעבוד את ה' מתוך מנוחה, ולשלוה כזו כבר אז הי' ראוי ע"י עבודתו הקודמת.

ויתירה מזו: לפי חשבון השנים[33] שהי' יעקב בארץ כנען נמצא, שעד ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף" (בהיות יוסף בן שבע עשרה שנה) היו ליעקב תשע שנים של שנות שלוה בארץ מגורי אביו[34]. וי"ל שהיא היא השלוה שביקש יעקב[35].

אבל, הקב"ה רצה שיעקב יזכה לשלוה בשלימותה, "עולמך תראה בחייך"[36], שגם בעוה"ז יזכה למצב של עוה"ב. ושלוה זו ניתנה ליעקב רק לאח"ז, כאשר "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (שבא ע"י "רוגזו של יוסף").

[וי"ל שפרט זה נרמז גם במנהג ישראל ששם הפרשה הוא "וישב" (סתם), ולא "וישב יעקב": תוכן הפרשה הוא אמנם ענין של התיישבות ("וישב") ושלוה, כי "רוגזו של יוסף" הוא שהביא לשלוותו של יעקב אבל בארץ מצרים; אין זו השלווה שיעקב השתוקק לה וביקש עלי' ("וישב יעקב"), שכן מבוקשו הי' לישב בשלוה בארץ מגורי אביו, ואילו זה ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף" גרם והביא "וישב" סתם – שלוה סתם, שהיא חיי עוה"ב, שזכה לה כאשר "ויחי יעקב בארץ מצרים" דוקא].

ז. ביאור הענין:

ההבדל בין שני אופני השלוה הנ"ל הוא: השלוה שביקש יעקב היא שלוה שבגדר הנבראים, שלוה כזו שבכחם של בנ"א להגיע אלי', ובמילא – לבקש אותה[37]; ואילו הקב"ה נתן ליעקב שלוה כזו שאינה בגדר הנבראים ואין בכח הנברא להגיע אלי' בכח עצמו.

וע"ד שהוא בפשטות: בקשתו של יעקב לישב בשלוה היתה שישב "בארץ מגורי אביו" בלי בלבולים וכו', כדי שיוכל לעבוד את ה' במנוחה, ביחד עם בניו ויוצאי חלציו כו' הולכי וממשיכי בדרכו היא הדרך "אשר יצווה את בניו גו' ושמרו דרך הוי'"[38] – שזהו המקום והאופן הטבעי להגיע ולקבל שלוה כזו;

---

32) זח"א קלט, סע"א. קסא, א. תניא ספי"ג. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 8. וש"נ.

33) ראה רש"י (ורש"י ישן) ס"פ תולדות. רש"י ויצא ל, כה; וישלח לג, יז; פרשתנו לז, לד.

34) ראה פרקי דר"א פל"ח. ב"ר פפ"ד, ה (בסופו).

35) ע"פ המבואר בפנים בטלה התמי' במחז"ל זה "בקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף" – שלפי המפרשים הכוונה שהקב"ה לא הסכים לבקשתו של יעקב לישב בשלוה ולכן "קפץ עליו רוגזו של יוסף" – והרי היו לו תשע שנות שלוה בארץ כנען עד ש"קפץ עליו רוגזו של יוסף", כנ"ל?

– כי* המטרה ד"קפץ עליו רוגזו של יוסף" לא היתה לשלול מיעקב השלוה בארץ מגורי אביו (שביקש), כ"א להגביהו לשלוה נעלית יותר. וכדי להדגיש זה, נתן לו הקב"ה כמה שנות שלוה בארץ מגורי אביו עד שהביא עליו "רוגזו של יוסף".

[ומובן ששתי השלוות צ"ל מן הקל אל הכבד; וי"ל גם – בתחילה שלוה בדוגמת ימוה"מ, ואח"כ – שלות עוה"ב].

36) ל' רז"ל – ברכות יז, א. וראה ב"ב (יז, רע"א) שהאבות הטעימן מעין עוה"ב.

37) כי אין מתריעין על מעשה ניסים (ירושלמי תענית פ"ג ה"ב. וראה ברכות ס, א).

38) וירא יח, יט. וברש"י שם: יצווה ל' הווה.

---

*) ע"פ מ"ש ברש"י ישן ריש פרשתנו "יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן . . יוסף" (וראה גם רש"י ויצא ל, כה) – י"ל (ע"ד הרמז עכ"פ) שטענת הקב"ה היא, שיעקב הי' צריך לעסוק בכיבוש אלופי עשו ולא "לישב בשלוה". אלא שכ"ז שיוסף ("שטנו של עשו" – פרש"י ויצא שם) הי' קטן בשנים אינו בידו, אבל כשגדל ונעשה בן י"ז שנה "קפץ עליו כו'" (ועפ"ז יומתק הא ששלילת שלוותו של יעקב היא ע"י "רוגזו של יוסף" דוקא, מדה כנגד מדה, שלא עסק בכיבוש אלופי עשו ע"י יוסף).

אבל הקב"ה נתן לו שלוה שהיא למעלה מהטבע — "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה": ע"פ טבע, עצם המצאו "בארץ לא להם"[39] הוא בלבול למנוחת ושלות הנפש, ומה גם בארץ מצרים, ערות הארץ, שהיא בלבול גדול ביותר לשלוה אמתית. ומכל מקום, סיבב הקב"ה שישב יעקב במיטב הארץ[40], שימצא הן שלוה גשמית והן שלוה רוחנית[41], באופן היותר נעלה (בלי כל דאגה משכן רע — מקולקלין שבאומות[42], שאוי לרשע ואוי לשכנו[43] וכו').

וכשם שהוא בגשמיות ובפשטות, ששלות יעקב בארץ מצרים היתה למעלה מן הטבע — כן הוא ברוחניות הענינים, שה"שלוה" בארץ מצרים היתה קשורה עם "הנאה" מזיו השכינה בדומה ל"נהנין מזיו השכינה"[44] שבעולם הבא, שהיא הנאה שלמעלה מגדר הנבראים, ובלשון הרמב"ם[45] — "אין כח באדם להשיגה על בורי' ואין יודע גדלה ויפי' ועצמה אלא הקב"ה לבדו . . עין[46] לא ראתה אלקים זולתך כו'".

ח. ובזה יבואר הטעם שבשביל השלוה הוצרך להיות "קפץ עליו רוגזו של יוסף" — כי לשלוה זו (שלמעלה מגדר הנבראים) לא הי' אפשר להגיע בכח עצמו ועבודתו, אלא ע"י ענין מיוחד שיעלה ויגבי' אותו למעלה ממדידותיו והגבלותיו (כדי שיוכל לקבל שלוה זו).

ובשביל זה לא הי' די בעבודתו ועילויו ע"י צרת לבן ועשו וכו', אלא "קפץ עליו רוגזו של יוסף" — כי "רוגזו של יוסף" אינו רק ענין שצרתו מרובה יותר, בכמות ובאיכות, אלא שהוא מסוג אחר, ולכן גם העילוי שבא על ידו הוא נעלה יותר באי"ע.

וההסברה בזה:

צרת לבן וצרת עשו היו בתוכנם מלחמת ועבודת יעקב עם צד הלעו"ז. בתחילה עם לבן הארמי, "עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים"[47], ועד"ז בצרת עשו, המורה על מלחמת הקדושה נגד כחות הרע, כידוע בענין מלחמתו של יעקב עם שרו של עשו, "ויאבק איש עמו עד עלות השחר"[48] — שמלחמה זו ה"ז מעבודת ותפקיד האדם עלי ארץ, לבטל הרע שבעולם, לתקן עולם במלכות שד"י, באופן שגם ביכולתו של האדם (נברא) לראות ולהכיר את התועלת שבעבודה זו.

אמנם "רוגזו של יוסף" ה"ז סוג אחר לגמרי, שאין בזה מלחמה עם צד הלעו"ז או "בירור" עניני העולם וכיו"ב — ולכאורה, כולו אינו אלא צער וצרה בלי שום מטרה כלל [ואדרבה, צרה זו גרמה לירידה כביכול במצבו של יעקב, "ויתאבל על בנו"[49], ועד שמשו"ז פירשה ממנו שכינה[50], ועוד זאת, שאמר "כי ארד אל בני אבל שאולה" — "גיהנם"[51]].

ו"רוגז" זה, שלכאורה הוא בגדר "גזירה" שאין בה טעם, הוא הוא הנסיון שהביא הקב"ה על יעקב כדי להעלותו למעלה מעלה, עד לעילוי שלא בערך כלל, שעי"ז נעשה כלי לאמיתית השלוה, עוה"ב (שלמעלה מגדר נברא).

---

39) לך טו, יג.
40) ויגש מז, ו.
41) וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 160 ואילך.
42) תו"כ אחרי* (יח, ג) הובא בפרש"י שם.
43) סוכה בסופה. ועוד. פרש"י במדבר ג, כט (מתנחומא שם, יב). ר"פ קרח ד"ה דתן ואבירם (מתנחומא שם, ד).
44) ראה ביאורי הזהר (לאדהאמ"צ) לזח"א רטז, ב (לא, ב): וז"ש (בזהר שם לגבי הי"ד שנה דויחי יעקב בארץ מצרים) בעינוגין ותפנוקין . . כמו נהנין מזיו כו'.
45) הל' תשובה פ"ח ה"ז.
46) ישעי' סד, ג.
47) רש"י וישלח לב, ה.
48) וישלח לב, כה. וראה בארוכה כלי יקר ובכמה מפרשי התורה שם.
49) פרשתנו לז, לד.
50) ראה תרגום אונקלוס ופרש"י ויגש מה, כז. ומפורש בתיב"ע שם "ושרת רוח נבואה דאיסתלקת מני' בעידן דזבינו ית יוסף"*. וכ"ה בזהר פרשתנו קפ, א. — ושאני בבית לבן שאף שהקב"ה אמר ליעקב (רש"י ויצא לא, ג) "אבל בעודך מחובר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך", — בכ"ז "עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי", ובפרט משנולד יוסף (פרש"י ויצא ל, כה), נעשה מוכן לגאולה השלימה (ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח — לעיל ע' 146) ועוד, כולל אמירת הוי' ליעקב הנ"ל. וראה פרש"י דברים ב, יז.
51) פרשתנו לז, לה ובפרש"י.

*) ולגי' רבינו הלל הוא בס"פ קדושים.

*) וראה גם ב"ר פצ"א, ו. תוד"ה יום שכלו (ב"ב קכא, א).

ט. ועדיין יש מקום לתמי': לפי הנ"ל שהשלוה שניתנה ליעקב אינה אותה השלוה שביקש, אלא הוא ענין מיוחד לעצמו, מה שרצה הקב"ה להטעימו מעין השכר דעוה"ב – א"כ מדוע חיכה הקב"ה בזה עד שביקש יעקב לישב בשלוה (וכנ"ל מהמדרש, דהא דקפץ עליו רוגזו של יוסף הי' תוצאה מבקשתו של יעקב לישב בשלוה)?

וי"ל טעם הדבר (בפנימיות) – כי "הקב"ה מתאווה לתפלתן של צדיקים"[52], ולכן כל זמן שלא ביקש יעקב לישב בשלוה – לא ניתנה לו השלוה המגיעה לו; ורק כש"ביקש יעקב לישב בשלוה" – די"ל ד"ביקש" כאן הוא (לא רק – רצה, אלא) לשון בקשה ותפלה – הרי לא זו בלבד שנתמלאה בקשתו, אלא עוד זאת – שניתנה לו השלוה בשלימותה, עוה"ב.

ומכאן למדנו יסוד גדול והוראה בעבודתנו בזמננו אנו, עד כמה נוגע ענין בקשת הגאולה[53], שעל כאו"א מבנ"י ללמוד מהנהגתו של יעקב לבקש לישב בשלוה, שכל זמן שעדיין משיח לא בא, צריך כאו"א מישראל לבקש, ועוד יותר – לתבוע שיבוא משיח צדקנו, כלשון חז"ל[54] (שהובא כמ"פ) "תני ר' שמעון בן יוחי . . כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנין בית המקדש . . ומה אם אלו . . אנו . . על אחת כמה וכמה, לפיכך התקינו חסידים הראשונים שיהיו מתפללים . . בכל יום . . השב שכינתך לציון וסדר העבודה לירושלים, ותקנו בונה ירושלים ברכה בפני עצמה בתפלה, ובברכת המזון".

והובא (גם) להלכה[55], וז"ל: הטעם שצריך להזכיר מלכות בית דוד בברכה זו (בונה ירושלים) . . לפי שצריכים אנו להזכיר מלכות שמים ומלכות בית דוד ובית המקדש . . ואין (ישראל) נגאלין עד שיתודו ויתבעו שלשתן.

אלא שבזמנו של יעקב הוצרך ל"קפץ עליו רוגזו של יוסף" כהקדמה כדי לקבל שלוה זו; משא"כ בזמננו אנו, הרי כבר עברו כל עניני "רוגז" ר"ל על בני ישראל, הגזירות והשמדות ל"ע[56], עד להשמדות האחרונות ר"ל בדורנו אנו.

והקב"ה מתאווה לתפילתם של ישראל, שיבקשו הגאולה – "ביקש לישב בשלוה" – וזה מביא ומזרז עוד יותר את הגאולה; וכמ"ש החיד"א[57] "אמרו בילקוט תהלים רמז תשל"ו[58] אפי' אין ביד ישראל אלא הקיווי כדאי הם לגאולה בשכר הקיווי וכו' . . ובזה פירש . . מטבע ברכת את צמח דוד מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום דאומרו כי לישועתך אינו מובן מה נתינת טעם היא . . אבל ע"פ האמור א"ש והכי פירושה את צמח דוד וכו' וכי תימא שאין לנו זכות מ"מ תצמיח כי לישועתך קוינו ויש לנו הקיווי ובשכר הקיווי כדאי שתגאלנו".

ובפשטות: כאשר בנ"י יבקשו כדבעי לישב בשלוה – הרי תיכף ומיד[59] תקויים בקשת כאו"א מישראל "ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים" – שיבה בשובה ונחת וישיבה בשלוה "בארץ מגורי אביו", כפשוטו בגשמיות, בפועל ממש למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן ממש.

(משיחות ש"פ וישב ומקץ תשד"מ; ש"פ וישב תשמ"ו)

52) יבמות סד, סע"א.

53) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 233 ואילך. ושם – לענין "בקש יעקב לגלות את הקץ".

54) מדרש תהלים (הוצאת באבער) מזמור יז. ועד"ז במדרש תהלים שם לפנינו. מדרש שמואל ספל"א, הובא ברד"ק סוף ש"ב.

55) ב"י לטאו"ח סקפ"ח (ד"ה וכתב הרמב"ם) משבלי הלקט דין סדר ברכת המזון סקנ"ז. וברוקח הל' תפלה סי' שכב הובא מחז"ל שבהערה הקודמת.

56) ראה שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי (ה, ב. וראה גם אשל אברהם (בוטשאטש) או"ח סס"ח) שכבר "בטלו השמדות ולא יהי' עוד".

57) מדבר קדמות מערכת ק' אות טז.

58) ממדרש תהלים מזמור מ. הובא גם באבודרהם ס' תפלות יוהכ"פ בסופו.

59) כלשון הרמב"ם בספרו של "הלכות הלכות": ומיד הן נגאלין (הל' תשובה פ"ז ה"ה).

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות לד, ו - ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת

עו

רמזים, המדה הראשונה מי"ג מדות הרחמים "אל", היא כנגד המדה הראשונה מי"ג מדות שהתורה נדרשת "קל וחומר", א"ל ר"ת אַלֶף לַמֶד מלשון אולפנא ולימוד

הנה י"ג מדות[1] שהתורה נדרשת בהן הם לנגד י"ג מדות הרחמים, א"כ מדת ק"ו שהיא המדה הראשונה[2] היא לנגד תיקון הראשון שם אל[3] שבי"ג מדה"ר,

כי אל[4] הוא אלף למד, אַלֶף פירושו אולפנא, וכן לַמֶד פירושו לימוד, והיינו ענין מדת ק"ו שהוא ענין שכלי דהיינו אולפנא ולימוד, אולפנא הוא החמר, לימוד הוא הקל, ועיין ברשימה[5] דשכירו ולקיטו.

והנה מצינו שמשה בתפלתו על מרים שתתרפא מצרעתה אמר שֵם[6] אל נא רפא כו', והשיב לו הקב"ה[7] ואבי' ירק ירק כו' תסגר שבעת ימים כו', מדת ק"ו. מאחר שמשה הזכיר שם אל, הנה לנגדו הוא מדת ק"ו[8], לכן אמר לו הקב"ה ק"ו.

ומשה מספרו[9] אל שדי הוא מדת ק"ו, אל עם דיו[10] לבא מן הדין כו', כי שדי פירושו שאמר[11] די. ולכן השיב לו הקב"ה ואבי' כו' הלא כו' תסגר ז' ימים, שהוא מדת ק"ו עם דיו.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד שנח. קנו.
לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל עמוד קג

1) ראה אור תורה להרב המגיד ממעזריטש בהעלותך (סי' קלז – הוצאת קה"ת ה'תש"מ ואילך. ראה הערה 8). לקוטי תורה פ' ראה לג, ד. ספר המאמרים תרכ"ו ע' דש. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ד סוף ע' עד ואילך. ה'תשי"ב ע' שנג. ה'תשל"ו ע' 305. לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית סוף עמוד כב. לעיל סי' א. עה. לקמן סי' צט.

2) ספרא פיסקא א. זהר חלק ג דף רכח, א.

3) בפרי עץ חיים שער הסליחות פרק ד, מבואר איך הוא הסדר ד"יג" מדות הרחמים (ראה טבלא לקמן סי' צא), והם [כי תשא לד, ו]: א) "אל", ב) "רחום", ג) "וחנון", ד) "ארך", ה) "אפים", ו) "ורב חסד", ז) "ואמת", ח) "נצר חסד", ט) "לאלפים", י) "נושא עון", יא) "ופשע", יב) "וחטאה", יג) "ונקה".

4) א"ל הוא ראשי תיבות "אלף למד".

5) [עירובין סד, א.] – רשימה זו עדיין לא הגיעה לידינו, וחבל על דאבדין. (אך היא מוזכרת גם בלקולוי"צ, הערות לזהר שמות-דברים ע' יד. וראה גם שם ע' נו).

6) בהעלותך יב, יג. "ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה".

7) ראה בבא קמא כה, א. "דתניא מדין קל וחומר כיצד (בהעלותך יב, יד) 'ויאמר ה' אל משה ואבי' ירק ירק בפני' הלא תכלם שבעת ימים' ק"ו לשכינה ארבעה עשר יום, אלא דיו לבוא מן הדין להיות כנדון". עיי"ש.

8) ראה אור תורה המצויין בהערה 1 לעיל. וז"ל: ואביה ירק ירק וגו' הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום. וקשה למה לא נכתב בתורה מה שהשיב הקב"ה למשה ק"ו לשכינה י"ד יום, מה השיב לו מדרך הראיות. ותירץ כי בי"ג מדות התורה נדרשת, והא' הוא קל וחומר, והוא כנגד המדה א"ל. ומשה אמר א"ל נא רפא וגו', לכך השיב הקב"ה וגו'. עיי"ש.

9) "משה" בגי' 345, וכן א"ל (31) + שד"י (314) = 345. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ד סי' יח. כד. חלק ה סי' צט.

10) היינו, "משה" מספרו "אל-שדי", שֵם ואותיות "אל" מורה על "קל וחומר" ("אל" ר"ת אולפנא ולימוד, וק"ו שהוא ג"כ ענין שכלי), ושֵם "שדי" מורה על "דיו" (כלומר שהשיב הקב"ה למשה במדת ק"ו בצירוף עם דיו בדיוק כפי שמו – "משה" – שהוא בגי' "אל שדי"). ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ה סי' מח.

11) שד"י פירושו "שאמר די". ראה חגיגה יב, א. בראשית רבה פ"ה, ח. פמ"ו, ג.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

לֹא יִהְיוּ שְׁגָגוֹת

לֶעָתִיד לָבוֹא יִתְבַּטֵּל הַיֵּצֶר הָרַע, "וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ" (זְכַרְיָה יג, ב). כְּמוֹ כֵן יִתְגַּלֶּה כְּבוֹד ה' בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְעַד שֶׁתִּאֲנָה תִּזְעַק שֶׁלֹּא יִלְקְטוּ אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים סוֹף פֶּרֶק עג). מוּבָן אֲפוֹא שֶׁבְּמַצָּב זֶה לֹא תִּהְיֶה אֶפְשָׁרוּת שֶׁל עֲבֵרָה אֲפִלּוּ בְּשׁוֹגֵג, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁתִּינוֹק אֵינוֹ מוֹשִׁיט יָדוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ, וּבְהֵמָה אֵינָהּ קוֹפֶצֶת לְתוֹךְ אֵשׁ.

(לקוטי שיחות כה. מתוך לקראת שבת)

יְקָר 'הַבּוֹרֵחַ מִן הָעֵדֶר'

מְסֻפָּר בַּמִּדְרָשׁ שֶׁכַּאֲשֶׁר רָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁשָּׁה אַחַת בָּרָחָה מִן הָעֵדֶר, הִנִּיחַ אֶת כָּל הָעֵדֶר, וְרָץ לְהַחֲזִיר אוֹתָהּ לָעֵדֶר. מִזֶּה לוֹמְדִים כַּמָּה חֲשׁוּבָה לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ כְּשֶׁמְּדֻבָּר בְּ'שֶׁה שֶׁבָּרְחָה מִן הָעֵדֶר'. וּמִכַּיָּוָן שֶׁ'גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הוּא גּוֹאֵל אַחֲרוֹן' (רְאֵה שְׁמוֹת רַבָּה ב, ד) - גַּם לְגַבֵּי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ יָקָר וְחָשׁוּב כָּל יְהוּדִי בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, וַאֲפִלּוּ 'בָּרַח מִן הָעֵדֶר'.

(התוועדויות תשמ"ג ח"ג ע' 1314. מתוך לקראת שבת)

"שֶׁהֶחֱיָנוּ" בְּשִׁעַת רְאִיַּת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ

בַּגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, כַּאֲשֶׁר נִזְכֶּה לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, מִסְתַּבֵּר שֶׁיְּצָטָרְכוּ לְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה", בְּמִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר מִבְּרָכַת שֶׁהֶחֱיָנוּ עַל רְאִיַּת חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא רָאָהוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת בְּרָכוֹת פֶּרֶק י הֲלָכָה ב).

(משיחת ליל שמחת תורה תשמ"ט. מתוך לקראת שבת)

שַׁבָּת הַיּוֹם!

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר כִּי בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה, אִם יִגַּשׁ אָדָם לִקְטֹף תְּאֵנָה בְּשַׁבָּת, תִּצְוַח הַתְּאֵנָה וְתֹאמַר "שַׁבָּת הַיּוֹם!".

סִבַּת הַדָּבָר הִיא: בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת אֱלֹקִית מֻחְלֶטֶת, וּבְכָל הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ תֵּרָגֵשׁ מְצִיאוּתוֹ הַבִּלְעָדִית שֶׁל הַקָּבָ"ה. הָעוֹלָם עַצְמוֹ - גַּם הַדּוֹמֵם וְהַצּוֹמֵחַ - יָחוּשׁ כִּי אֵין בָּעוֹלָם אֶלָּא ה' אֶחָד.

(לקו"ש חי"א פ' בשלח ג'. מתוך לקראת שבת)

גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה

עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לִהְיוֹת מִבָּנָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. שְׁלֹמֹה הָיָה הַמֶּלֶךְ הָאַחֲרוֹן שֶׁמָּלַךְ עַל כָּל עַם יִשְׂרָאֵל (בַּדּוֹר שֶׁאַחֲרָיו, הִתְחַלֵּק הָעָם בֵּין מַלְכוּת יְהוּדָה וּמַלְכוּת יִשְׂרָאֵל) - וְהַמָּשִׁיחַ יַחֲזִיר עֲטָרָה לְיָשָׁנָהּ וְיִמְלֹךְ גַּם הוּא עַל כָּל הָעָם.

רֶמֶז לַדָּבָר יֵשׁ בְּכָךְ שֶׁהַגְּאֻלָּה שֶׁיִּחוֹלֵל הַמָּשִׁיחַ נִקְרֵאת 'הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה'. שְׁלֵמָה - (גַּם) מִלְּשׁוֹן שְׁלֹמֹה. לֵאמֹר: מַלְכוּתוֹ שֶׁל הַמָּשִׁיחַ בַּגְּאֻלָּה תִּהְיֶה מֻשְׁלֶמֶת כְּמוֹ זוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ.

(תורת מנחם - התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 224 הערה 102. מתוך לקראת שבת)

מַה יְלַמֵּד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ?

לְגַבֵּי הַגִּלּוּיִים דְּלֶעָתִיד לָבֹא נֶאֱמַר "וְלֹא יְלַמְּדוּ אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ גוֹ' כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם" (יִרְמְיָה לא, לג).

וְהִנֵּה, מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְלַמֵּד תּוֹרָה אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, גַּם אֶת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאִלּוּ הַפָּסוּק הַנַּ"ל הוּא בְּנוֹגֵעַ לְגִלּוּי דְּ"אוֹתִי" מַמָּשׁ (עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרַךְ), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לִידִיעָה וְהַשָּׂגָה בַּתּוֹרָה, כּוֹלֵל גַּם יְדִיעַת אֱלֹקוּת (הַמָּאוֹר שֶׁבַּתּוֹרָה), שֶׁזֹּאת יְלַמֵּד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ אֶת כָּל הָעָם.

(ע"פ 'הדרנים על הרמב"ם' ע' קעז, שוה"ג הג' להערה 67. מתוך לקראת שבת)

תְּשׁוּבָה מְבִיאָה גְּאֻלָּה

"יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִים" (רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת תְּשׁוּבָה פֶּרֶק ז הֲלָכָה ה).

זֶה שֶׁהַגְּאֻלָּה בָּאָה עַל־יְדֵי תְּשׁוּבָה דַּוְקָא, הוּא לֹא רַק כְּדֵי לִמְחֹק אֶת חַטֹּאתֵי יִשְׂרָאֵל, הַמְעַכְּבִים אֶת הַגְּאֻלָּה, אֶלָּא שֶׁעִנְיַן הַגְּאֻלָּה עַצְמוֹ דּוֹרֵשׁ עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. שֶׁכֵּן, עִקַּר הַתְּשׁוּבָה בָּא מִצַּד בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ (שֶׁלָּכֵן יְכוֹלָה תְּשׁוּבָה לְתַקֵּן אֶת הַפְּגָמִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּנֶּפֶשׁ, בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהּ), וְעַל יְדֵי עֲבוֹדָה זוֹ מַמְשִׁיכִים אֶת הַגְּאֻלָּה, . שֶׁעִנְיָנָהּ גִּלּוּי בְּחִינַת "יְחִידָה", אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

(לקוטי שיחות ד. מתוך לקראת שבת)

חומש יומי

פרשת וישב

~ יום ראשון י"ט כסלו ~

לז (א) **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:** א **וישב יעקב באר"ע תותבות אבוהי בארעא דכנען:**

רש"י ◄ **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב וְגוֹ'** • אַחַר שֶׁכָּתַב לְךָ יְשׁוּבֵי עֵשָׂו וְתוֹלְדוֹתָיו בְּדֶרֶךְ קְצָרָה, שֶׁלֹּא הָיוּ סְפוּנִים וַחֲשׁוּבִים לְפָרֵשׁ הֵיאָךְ נִתְיַשְּׁבוּ וְסֵדֶר מִלְחֲמוֹתֵיהֶם אֵיךְ הוֹרִישׁוּ אֶת הַחוֹרִי, פָּרַשׁ לְךָ יְשׁוּבֵי יַעֲקֹב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה, כָּל גִּלְגּוּלֵי סִבָּתָם, לְפִי שֶׁהֵם חֲשׁוּבִים לְפָנֵי הַמָּקוֹם לְהַאֲרִיךְ בָּהֶם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בַּעֲשָׂרָה דוֹרוֹת שֶׁמֵּאָדָם וְעַד נֹחַ: פְּלוֹנִי הוֹלִיד אֶת פְּלוֹנִי, וּכְשֶׁבָּא לְנֹחַ הֶאֱרִיךְ בּוֹ. וְכֵן בַּעֲשָׂרָה דוֹרוֹת שֶׁמִּנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם קִצֵּר בָּהֶם, וּמִשֶּׁהִגִּיעַ אֵצֶל אַבְרָהָם הֶאֱרִיךְ בּוֹ. מָשָׁל לְמַרְגָּלִית שֶׁנָּפְלָה בֵּין הַחוֹל, אָדָם מְמַשְׁמֵשׁ בַּחוֹל וְכוֹבְרוֹ בִּכְבָרָה עַד שֶׁמּוֹצֵא אֶת הַמַּרְגָּלִית, וּמִשֶּׁמְּצָאָהּ, הוּא מַשְׁלִיךְ אֶת הַצְּרוֹרוֹת מִיָּדוֹ וְנוֹטֵל הַמַּרְגָּלִית. (דְּבָר אַחֵר: "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב", הִפְשִׁתָּנִי הַזֶּה, נִכְנְסוּ גְּמַלָּיו טְעוּנִים פִּשְׁתָּן, הִפָּחֲמִי תָּמַהּ: 'אֶנָּה יִכָּנֵס כָּל הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה'? הָיָה פִּקֵּחַ אֶחָד מֵשִׁיב לוֹ: 'נִיצוֹץ אֶחָד יוֹצֵא מִמַּפּוּחַ שֶׁלְּךָ, שֶׁשּׁוֹרֵף אֶת כֻּלּוֹ', כָּךְ יַעֲקֹב, רָאָה כָּל הָאֻמּוֹת הַכְּתוּבִים לְמַעְלָה, תָּמַהּ וְאָמַר: 'מִי יָכוֹל לִכְבֹּשׁ אֶת כֻּלָּן'? מַה כְּתִיב לְמַטָּה? "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף", וּכְתִיב: "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ, וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ", נִיצוֹץ יוֹצֵא מִיּוֹסֵף שֶׁמְּכַלֶּה וְשׁוֹרֵף אֶת כֻּלָּם, בְּרֵאשִׁ"י יָשָׁן)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

"וישב" או "רוגזו של יוסף"?

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב (לז, א)

בְּקֵשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, קָפַץ עָלָיו רוֹגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לז, ב)

צָרִיךְ לְבָאֵר אֶת מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרָשָׁה זוּ נִקְרֵאת בְּשֵׁם "וַיֵּשֶׁב" – וְהַרֵי "לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה" לֹא הָיָה אֶלָּא בַּקֵּשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְאִלּוּ בְּפֹעַל עוֹסֶקֶת רַבָּה כְּכֻלָּהּ שֶׁל הַפָּרָשָׁה בְּ"רֹגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף", שֶׁקָּפַץ עַל יַעֲקֹב וּמָנַע מִמֶּנּוּ לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה?

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ עַל פִּי הַמְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁלְּבַסּוֹף נִתְקַיְּמָה בַּקָּשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לָשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָה – לְאַחַר יְרִידָתוֹ לְמִצְרַיִם, שָׁשָׁם חַי יַעֲקֹב בִּשְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנוֹתָיו הָאַחֲרוֹנוֹת, וְהֵן הָיוּ שְׁנוֹת שַׁלְוָה וּמְנוּחָה אֲמִתִּית.

אֶלָּא שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כְּשֶׁ"בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה", עֲדַיִן לֹא הָיָה רָאוּי לְשַׁלְוָה זוֹ; וְלָכֵן הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו אֶת "רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף", כְּדֵי לְהַעֲלוֹתוֹ לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם, עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה בִּשְׁנוֹתָיו הָאַחֲרוֹנוֹת. וְכֵיצַד? שֶׁהֲעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ צָרָה וְצַעַר מְזַכֶּכֶת וּמַעֲלָה אֶת הָאָדָם לְמַדְרֵגוֹת גְּבוֹהוֹת בְּיוֹתֵר בַּעֲבוֹדַת הַשֵּׁם, כְּמָשָׁל הַזִּית, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר "כּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ" הוּא "מוֹצִיא שַׁמְנוֹ".

וְעַל פִּי זֶה, יוּבַן הַטַּעַם שֶׁדַּוְקָא הַפָּרָשָׁה הָעוֹסֶקֶת בְּ"רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף" נִקְרֵאת "וַיֵּשֶׁב", כִּי עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִתּוֹךְ הַמְצַר שֶׁל "רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף" הִיא הִיא שֶׁהֵבִיאָה סוֹף סוֹף לְקִיּוּם בַּקָּשָׁתוֹ "לֵשֶׁבֶת בְּשַׁלְוָה", וְ"רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף" אֵינוֹ אֶלָּא הֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לִישִׁיבָה זוֹ.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל ע' 176 ואילך)

בעל הטורים

לז (א) **וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב.** זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "הֵסִיר ה' מִשְׁפָּטַיִךְ, פָּנָה אֹיְבֵךְ" (צפניה ג, טו). מָשָׁל לְשָׂדֶה שֶׁנִּקְצְרָה, וְהַזּוֹרֶה מַפְרִישׁ הַתֶּבֶן וְהַמּוֹץ וּמַשְׁלִיכָן, וְהַתְּבוּאָה נִשְׁאֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ, כְּדִכְתִיב בְּעֵשָׂו (לעיל לו, ו) "וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ". אֲבָל יַעֲקֹב כְּתִיב בֵּיהּ "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב". מְגוּרֵי. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "מְגוּרֵי אֶל חֶרֶב" (יחזקאל כא, יז). אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לוֹ מְגוּרֵי אֶל חֶרֶב, יָשַׁב בֵּיניֵיהֶם. מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁרָאָה כַּת שֶׁל כְּלָבִים שֶׁרָצוּ לְנָשְׁכוֹ, וְיָשַׁב בֵּיניֵיהֶם; כָּךְ יָשַׁב לוֹ יַעֲקֹב בֵּין עֵשָׂו וַאֲלוּפָיו. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פד, ה)

הפניות לשיחות קודש

משל למלך שהיה לו מרגלית מושלכת בתוך העפר וכו': ביאור במשל שמביא רש"י, והנמשל בעבודת יעקב בבירור עשיו – לקו"ש חט"ו ע' 302.

(ב) אֵלֶּה ׀ תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:

ב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶסְרֵי שְׁנִין (כַּד) הֲוָה רָעֵי עִם אַחוֹהִי בַּעֲנָא וְהוּא מְרַבֵּי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת דִּבְּהוֹן בִּישָׁא לְוָת אֲבוּהוֹן:

רש"י◄ **אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב** • וְאֵלֶּה שֶׁל תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, אֵלֶּה יְשׁוּבֵיהֶם וְגִלְגּוּלֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לְכְלַל יְשׁוּב. סְבָה רִאשׁוֹנָה: "יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה וְגוֹ'", עַל־יְדֵי־זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ וְיָרְדוּ לְמִצְרַיִם, וְהוּ אַחַר יְשׁוּב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, לְהִיוֹת "דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה דּוֹרֵשׁ: תָּלָה הַכָּתוּב תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב בְּיוֹסֵף מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים: אַחַת, שֶׁכָּל עַצְמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לֹא עָבַד אֶצֶל לָבָן אֶלָּא בְּרָחֵל, וְשֶׁהָיָה זְיו אִיקּוֹנִין שֶׁל יוֹסֵף דּוֹמֶה לוֹ, וְכָל מַה שֶּׁאֵרַע לְיַעֲקֹב אֵרַע לְיוֹסֵף: זֶה נִשְׁטַם וְזֶה נִשְׁטַם, זֶה אָחִיו מְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ וְזֶה אָחִיו מְבַקְּשִׁים לְהָרְגוֹ, וְכֵן הָרִבְּה בִּ׳בְרֵאשִׁית רַבָּה׳. וְעוֹד נִדְרַשׁ בּוֹ: "וַיֵּשֶׁב", בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, קָפַץ עָלָיו רִגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף. צַדִּיקִים מְבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳לֹא דַיָּן לַצַּדִּיקִים מַה שֶּׁמְּתֻקָּן לָהֶם לָעוֹלָם הַבָּא, אֶלָּא מְבַקְּשִׁים לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה, בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה׳?. **וְהוּא נַעַר** • שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה נַעֲרוּת: מְתַקֵּן בִּשְׂעָרוֹ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּעֵינָיו, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִרְאֶה יָפֶה. **אֶת־בְּנֵי בִלְהָה** • כְּלוֹמַר, וְרָגִיל אֵצֶל בְּנֵי־בִלְהָה, לְפִי שֶׁהָיוּ אֶחָיו מְבַזִּין אוֹתָן וְהוּא מְקָרְבָן. **אֶת־דִּבָּתָם רָעָה** • כָּל רָעָה שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּאֶחָיו בְּנֵי לֵאָה, הָיָה מַגִּיד לְאָבִיו: שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אֵבָר מִן הַחַי, וּמְזַלְזְלִין בִּבְנֵי הַשְּׁפָחוֹת לְקָרוֹתָן ׳עֲבָדִים׳, וַחֲשׁוּדִים עַל הָעֲרָיוֹת. וּבִשְׁלָשְׁתָּן לָקָה: עַל אֵבָר מִן הַחַי: "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים" בִּמְכִירָתוֹ וְלֹא אָכְלוּהוּ חַי, וְעַל דִּבָּה שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם שֶׁקּוֹרִין לַאֲחֵיהֶם ׳עֲבָדִים׳: "לְעֶבֶד נִמְכַּר יוֹסֵף", וְעַל הָעֲרָיוֹת שֶׁסִּפֵּר עֲלֵיהֶם: "וַתִּשָּׂא אֹשֶׁת אֲדֹנָיו וְגוֹ'". **דִּבָּתָם** • כָּל לְשׁוֹן דִּבָּה פרלי"ץ בְּלַעַ"ז, כָּל מַה שֶּׁהָיָה יָכוֹל לְדַבֵּר בָּהֶם רָעָה, הָיָה מְסַפֵּר. **דִּבָּה** • לְשׁוֹן: (שיר השירים ז) "דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים".

(ג) וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים:

ג וְיִשְׂרָאֵל רְחֵם יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵהּ וַעֲבַד לֵהּ כְּתוּנָא דְּפַסֵּי:

רש"י◄ **בֶּן־זְקֻנִים** • שֶׁנּוֹלַד לוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳בַּר חַכִּים הוּא לֵהּ׳, כָּל מַה שֶּׁלָּמַד מִשֵּׁם וְעֵבֶר מָסַר לוֹ. דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה זְיו אִיקּוֹנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ. **פַּסִּים** • (שבת י) לְשׁוֹן כְּלֵי מִילַת, כְּמוֹ: "כַּרְפַּס וּתְכֵלֶת", וּכְמוֹ "כְּתֹנֶת הַפַּסִּים" דְּתָמָר וְאַמְנוֹן. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַל שֵׁם צָרוֹתָיו: שֶׁנִּמְכַּר לְפוֹטִיפַר וּלְסוֹחֲרִים וּלְיִשְׁמְעֵאלִים וּלְמִדְיָנִים.

בעל הטורים

מְגוּרֵי. יו"ד כְּפוּפָה כְּמִין כ"ף. אָמַר: מַה שֶּׁזָּכָה עֵשָׂו לְכָל הַכָּבוֹד הַזֶּה, בִּשְׂכַר הַכָּבוֹד שֶׁעָשָׂה לְאָבִיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁבֵּרַכַנִי אָבִי בַּעֲשָׂרָה בְּרָכוֹת, הוּצְרַכְתִּי לְשָׁלוֹחַ עֲשָׂרָה דְּבָרִים, כְּדִכְתִיב (לעיל לב, טו־טז) "עִזִּים מָאתַיִם" וגו'. אֵלֵךְ וְאָכוֹף עַצְמִי, וַאֲכַבֵּד אֶת אָבִי בְּחֶבְרוֹן.

מְגוּרֵי אָבִיו. בְּגִימַטְרִיָּא: זֶה חֶבְרוֹן.

וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו. בְּגִימַטְרִיָּא: יָשַׁב לְקַיֵּים מִצְוַת כָּבוֹד.

אָמַר: בִּשְׂכַר הַכָּבוֹד זָכָה עֵשָׂו לְכָל הַכָּבוֹד הַזֶּה. תורה ב

(ב) נַעַר. בְּגִימַטְרִיָּא שׁוֹטֶה. זֶהוּ שֶׁאָמַר הַפָּסוּק: "וּמוֹצֵא דִּבָּה הוּא כְּסִיל" (משלי י, יח).

דִּבָּתָם רָעָה. בְּגִימַטְרִיָּא: שֶׁהֵם אָכְלוּ בְּאֵבֶר מִן הַחַי.

דִּבָּתָם. בְּגִימַטְרִיָּא מָוֶת. מְלַמֵּד שֶׁלְּשׁוֹן הָרָע הוֹרֵג שְׁלֹשָׁה. תורה ג

(ג) בֶּן זְקֻנִים. ׳זְקֻנִים׳ כְּתִיב, שֶׁמָּסַר לוֹ כָּל מַה שֶּׁקִּבֵּל מִזְּקֵנִים, שֶׁהֵם שֵׁם וְעֵבֶר.

בֶּן זְקֻנִים הוּא לוֹ. סוֹפֵי תֵּיבוֹת: אָמוֹן, שֶׁמָּסַר לוֹ סִתְרֵי תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: "וַאֲהִיָה אֶצְלוֹ אָמוֹן, וָאֱהְיֶה שַׁעֲשֻׁעִים" (משלי ח, ל).

זְקֻנִים. בְּגִימַטְרִיָּא עוֹלֶה רָז, שֶׁמָּסַר לוֹ רָזֵי תּוֹרָה. וּבְגִימַטְרִיָּא זֵר, עַל שֵׁם "עֲטֶרֶת זְקֵנִים — בְּנֵי בָנִים" (משלי יז, ו).

זְקֻנִים. נוֹטָרִיקוֹן: זְרָעִים קָדָשִׁים נָשִׂים יְשׁוּעוֹת מְעוֹעָד.

פַּסִּים. נוֹטָרִיקוֹן: פּוֹטִיפַר סוֹחֲרִים

הפניות לשיחות קודש

ביקש יעקב לישב בשלווה כו': יעקב ביקש "שלווה" אמיתית – גילוי התענוג העצמי שבמצוות; אך זה יכול לבוא רק לאחר הירידה של "רוגזו של יוסף", שבאמצעותו מתגלה אלוקות במדרגה התחתונה ביותר – לקו"ש חט"ו ע' 310.

(ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהֵב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם:

ד וַחֲזוֹ אַחוֹהִי אֲרֵי יָתֵהּ רְחֵם אֲבוּהוֹן מִכֹּל אַחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵהּ וְלָא צָבֶן לְמַלָּלָא עִמֵּהּ לִשְׁלָם:

רש"י ◂ **וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם** • מִתּוֹךְ גְּנוּתָם לָמַדְנוּ שִׁבְחָם, שֶׁלֹּא דִּבְּרוּ אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב. **דַּבְּרוֹ** • לְדַבֵּר עִמּוֹ.

(ה) וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֶּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ:

ה וְחַלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ:

(ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָּא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי:

ו וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן חֶלְמָא הָדֵין דִּי חַלֵמִית:

(ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה תָקְמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי:

ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְּרִין אֱסָרָן בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֶסְרְתִּי וְאַף אִזְדְּקַפַת וְהָא תְסַחַרְנָן אֱסָרְתְּכוֹן וְסָגְדָן לֶאֱסָרְתִּי:

רש"י ◂ **מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'מְאַסְּרִין אֱסָרָן', וְכָמוֹהוּ בִּלְשׁוֹן עֲמָרִין, וְכֵן: "נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו", וְכָמוֹהוּ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'וְהָאֲלֻמּוֹת נוֹטֵל וּמַכְרִיז'. **קָמָה אֲלֻמָּתִי** • נִזְקְפָה. **וְגַם־נִצָּבָה** • לַעֲמֹד עַל עָמְדָהּ בִּזְקִיפָה.

(תהלים קכו)

~ נקודות משיחות קודש ~

"מאלמים אלומים" – ניצוצות של קדושה

וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה (לז, ז)
מְאַלְּמִים אֲלוּמִים - כְּתַרְגּוּמוֹ מַאֲסָרִין אִסְרִין, עֲמָרִין (רש"י)

בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת מְבֹאָר שֶׁפֵּרוּשׁ "מְאַלְּמִים אֲלוּמִים" בַּעֲבוֹדַת ה' הוּא, שֶׁכְּמוֹ "שֶׁמְּקַבְּצִין כַּמָּה שִׁבּוֹלִים רַבִּים מְאֹד וּמְחַבְּרִים

בעל הטורים

יְשְׁמְעֵאלִים מִדְיָנִים.
פַּסִּים. עוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא קֵץ. רָמַז לוֹ שֶׁעַל יָדוֹ יֵרְדוּ לְמִצְרַיִם וְיִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַחְסֵר ק"ץ מִן הַשִּׁעְבּוּד. וְרָמַז לוֹ שֶׁמְּסַר לוֹ הַקֵּץ. וְרָמַז שֶׁיְּמִלּוֹךְ פ' שָׁנִים מִמְּנִין **סי"ם**, שֶׁהוּא מִנְיַן שְׁנוֹתָיו.
דָּבָר אַחֵר: פַּסִּים. לְשׁוֹן פִּסּוּי, תַּמּוּ, שֶׁעַל יָדוֹ מֵת קוֹדֶם לְאֶחָיו.
פַּסִּים. שֶׁגָּרַם פִּיּוּסִים בֵּינוֹ לְבֵין אֶחָיו.
פַּסִּים. בְּגִימַטְרִיָּא: לְפַס יָדוֹ.
וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים. בְּגִימַטְרִיָּא: מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים מֵילֶת. זֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּשַׁבָּת (י, ב) בְּשָׁבִיל שְׁנֵי סְלָעִים מֵילֶת שֶׁהוֹסִיף יַעֲקֹב לְיוֹסֵף יוֹתֵר מִשְּׁאָר אֶחָיו, נִתְגַּלְגֵּל הַדָּבָר וְיָרְדוּ אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם. תורה ד
(ד) **אוֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו.** בְּגִימַטְרִיָּא: שֶׁגָּלָה לוֹ **סוֹד** בְּלָבָד וְלֹא לָהֶם.
לְשָׁלֹם. חָסֵר, וְעוֹלֶה ת', שֶׁגָּרַם לְת' שֶׁל שִׁעְבּוּד.
דָּבָר אַחֵר: קְרִי כָּאן: 'לְשַׁלֵּם', שֶׁשִּׁלְּמוּ לוֹ גְּמוּלוֹ. **נִצָּבָה.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה" (משלי ח, ב). לוֹמַר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַחֲלוֹם הִצִּיב בֵּיתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּלִכְלָם בִּשְׁנַת רָעָבוֹן.
וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: לְעֵיל (לג, ו) "וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת וגו' וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ". לוֹמַר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאָה בַּחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן אֶלָּא רָמָז לְהִשְׁתַּחֲוָאַת י"א אֶחָיו, אַף עַל פִּי כֵן כָּל בֵּית אָבִיו הִשְׁתַּחֲוָה לוֹ, כְּדִכְתִיב: "וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן" וגו'. תורה ה

הפניות לשיחות קודש

כתרגומו מאסרין אסרין . . וכן נושא אלומותיו וכמוהו בלשון המשנה: ביאור מדוע רש"י נזקק להביא את הראיות, ואינו מסתפק ע"ד הרגיל בפירוש התרגום בלבד; ביאור ביניה של תורה, קשירת בני ישראל לאביהם שבשמים – לקו"ש ח"י ע' 115.

אוֹתָן וְקוֹשְׁרִין אוֹתָן בַּאֲגַדָּה אַחַת" כָּךְ יֵשׁ לִמְצֹא אֶת כָּל נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה הַמְפֻזָּרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּלְקָשְׁרָם וּלְחַבְּרָם בְּאַחְדוּת ה'.

וְזֶהוּ "מְאַלְּמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה", כְּלוֹמַר, שֶׁעַל הָאָדָם לָצֵאת מִמְּקוֹם מוֹשָׁבוֹ, מֵאַרְבַּע אַמּוֹתָיו שֶׁל קְדֻשָּׁה, וְלָלֶכֶת אֶל "תּוֹךְ הַשָּׂדֶה" כְּדֵי לְקַבֵּץ אֶת הַנִּיצוֹצוֹת הַמְפֻזָּרִים שָׁם, כְּלוֹמַר, לַעֲסֹק בְּקִרּוּב יְהוּדִים הַנִּמְצָאִים מִחוּץ לִתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה, לְקָרְבָם לַעֲבוֹדַת ה' וּלְתוֹרָתוֹ, וּלְחַבְּרָם לְאַחְדוּת ה'.

וּבְעִנְיָן זֶה מְלַמֵּד אוֹתָנוּ רַשִׁ"י שְׁתֵּי הוֹרָאוֹת:

"מֵאַסְרִין אֶסָרָן" – הַפְּעֻלָּה עַל הַזּוּלָת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה "אָסוּר" וְקָשׁוּר בְּקֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא לַעֲבוֹדַת ה', עַד שֶׁכָּל הָרוּחוֹת הַמְנַשְּׁבוֹת בָּעוֹלָם לֹא יְנַתְּקוּ אוֹתוֹ מִדַּרְכֵי הַתּוֹרָה.

"עֳמָרִין" – כְּדֵי לִפְעֹל שֶׁהַקֶּשֶׁר יִהְיֶה קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּמָא, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּאֹפֶן שֶׁל "עֳמָרִין", שֶׁפְּרוּשׁוֹ שִׁבּוֹלִים, שֶׁעַל יְדֵי זְרִיעָתָם אֶפְשָׁר לְהַצְמִיחַ פֵּרוֹת וּפֵירֵי פֵּרוֹת. כְּלוֹמַר, שֶׁהַקִּרּוּב צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁהַמְקֹרָב עַצְמוֹ יִפְעַל עַל סְבִיבָתוֹ לְקָרְבָהּ לַעֲבוֹדַת ה', וְאָז יִהְיֶה בָּטוּחַ שֶׁגַּם לַעֲבוֹדָתוֹ יִהְיֶה קִיּוּם לָעַד.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י ע' 119 ואילך)

(ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו:

ח וַאֲמָרוּ לֵהּ אֲחוֹהִי הֲמַלָּכוּ אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עָלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָמוֹהִי:

רמ"י ◂ וְעַל־דְּבָרָיו • עַל דִּבָּתָם רָעָה שֶׁהָיָה מֵבִיא לַאֲבִיהֶם.

(ט) וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:

ט וְחַלַם עוֹד חֶלְמָא אָחֳרָנָא וְאִשְׁתָּעִי יָתֵהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסַהֲרָא וְחַד עַשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדָן לִי:

(י) וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה:

י וְאִשְׁתָּעִי לַאֲבוּהִי וְלַאֲחוֹהִי וּנְזַף בֵּהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דִּי חַלַמְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וְאַחָיִךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא:

רמ"י ◂ וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו • לְאַחַר שֶׁסִּפֵּר אוֹתוֹ לְאֶחָיו, חָזַר וְסִפְּרוֹ לְאָבִיו בִּפְנֵיהֶם. וַיִּגְעַר־בּוֹ • לְפִי שֶׁהָיָה מַטִּיל שִׂנְאָה עָלָיו. הֲבוֹא נָבוֹא • וַהֲלֹא אִמְּךָ כְּבָר מֵתָה? (ב"ר) וְהוּא לֹא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַדְּבָרִים מַגִּיעִין לְבִלְהָה, שֶׁגִּדְּלַתּוּ כְּאִמּוֹ (ב"ר). וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ: מִכָּאן: שֶׁאֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְּבָרִים בְּטֵלִים. וַיַּעֲקֹב נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא הַדָּבָר מִלֵּב בָּנָיו שֶׁלֹּא יְקַנְּאוּהוּ, לְכָךְ אָמַר לוֹ: "הֲבוֹא נָבוֹא וְגוֹ'", כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר בְּאִמְּךָ, כָּךְ הַשְּׁאָר הוּא בָּטֵל (ב"ר).

(יא) וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר:

יא וְקַנִּיאוּ בֵהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָמָא:

רמ"י ◂ שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר • הָיָה מַמְתִּין וּמְצַפֶּה מָתַי יָבֹא, וְכֵן: "שֹׁמֵר אֲמָנִים", וְכֵן: "לֹא־תִשְׁמֹר עַל־חַטָּאתִי", לֹא תַּמְתִּין.

בעל הטורים

(י) וַיִּגְעַר. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וַיִּגְעַר בְּיַם סוּף וַיֶּחֱרָב" (תְּהִלִּים קו, ט). לוֹמַר לְךָ, מַה 'וַיִּגְעַר' דְּהָכָא יַעֲקֹב, אַף 'וַיִּגְעַר' דְּהָתָם אֲיֵירִי בְּיַעֲקֹב, שֶׁבְּזְכוּתוֹ חָרַב. וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ: "וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל" (שְׁמוֹת יד, לא) — יִשְׂרָאֵל סָבָא. תורה יא

הפניות לשיחות קודש

והלא אמך כבר מתה . . ורבותינו למדו: ב' הפירושים הם פירוש אחד, ויעקב חשב שהחלום אמיתי, רק יש דברים בטלים בחלום – לקו"ש חל"ה ע' 156. **ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר:** סיבת הקנאה ביוסף מפני שעבודתו הייתה בתכלית הכוונה, ויעקב פעל שכל עבודת השבטים יהיו חלק מהכוונה הכללית – לקו"ש חכ"ה ע' 204. **וכן שומר אמנים, וכן לא תשמור על חטאתי:** ביאור מדוע רש"י מביא שתי ראיות כדי לבאר ש"שמר" פירושו להמתין ולצפות לדבר; ובפנימיות, תכלית הכוונה בגלות עצמה היא הגאולה – לקו"ש ח"ה ע' 180.

~ יום שני כ' כסלו ~

(יב) וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם:

יב וַאֲזַלוּ אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם:

רמ"י ◄ **לִרְעוֹת אֶת־צֹאן** • נָקוּד עַל 'אֶת', שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לִרְעוֹת אֶת עַצְמָן (ב"ר).

(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי:

יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךְ רָעָן בִּשְׁכֶם אֱתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא:

רמ"י ◄ **הִנֵּנִי** • לְשׁוֹן עֲנָוָה וּזְרִיזוּת, נִזְדָּרֵז לְמִצְוֹת אָבִיו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּאָחָיו שֶׁשּׂוֹנְאִין אוֹתוֹ.

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה:

יד וַאֲמַר לֵהּ אִזֵיל כְּעַן חֲזֵי יָת שְׁלָמָא דְּאָחוּךְ וְיָת שְׁלָמָא דְּעָנָא וַאֲתֵבְנִי פִּתְגָמָא וְשַׁלְחֵהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן וַאֲתָא לִשְׁכֶם:

רמ"י ◄ **מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן** • וַהֲלֹא חֶבְרוֹן בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן"? אֶלָּא 'מֵעֵצָה עֲמֻקָּה שֶׁל אוֹתוֹ צַדִּיק הַקְּבוּר בְּחֶבְרוֹן, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים: (לעיל טו) "כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ". **וַיָּבֹא שְׁכֶמָה** • (סוטה יא) מָקוֹם מוּכָן לְפַרְעָנוּת: שָׁם קִלְקְלוּ הַשְּׁבָטִים, שָׁם עִנּוּ אֶת דִּינָהּ, שָׁם נִחְלְקָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א יב) "וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה".

(טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ:

טו וְאַשְׁכְּחֵהּ גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא וּשְׁאָלֵהּ גַּבְרָא לְמֵימַר מָה אַתְּ בָּעֵי:

רמ"י ◄ **וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ** • (תנחומא) זֶה גַּבְרִיאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ט) "וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל".

~ נקודות משיחות קודש ~

למה נאמר "האיש" שלוש פעמים?

וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ גו' וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ גו' וַיֹּאמֶר הָאִישׁ (לז, טו. יז)
צָרִיךְ בֵּאוּר: מַדּוּעַ הִזְכִּירָה הַתּוֹרָה שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים "הָאִישׁ", וְהֲרֵי לְכְאוֹרָה דַּי בְּפַעַם אַחַת?

וַיֵּשׁ לוֹמַר: בְּפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ מָצָאנוּ שֶׁנֶּאֱמַר אֹצֶל הַגֵּר שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים "וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה'", וּפֵרֵשׁ שָׁם רַשִׁ"י "עַל כָּל אֲמִירָה הָיָה שָׁלוּחַ לָהּ מַלְאָךְ אַחֵר, לָכֵן נֶאֱמַר מַלְאַךְ בְּכָל אֲמִירָה וַאֲמִירָה".

בעל הטורים

(יד) **לֶךְ נָא רְאֵה.** לוֹמַר, שֶׁלֹּא יָצָא אֶלָּא בְּכִי טוֹב, בְּשָׂעָה שֶׁיּוּכַל לִרְאוֹת. **וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר.** נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁסּוֹפוֹ לַחֲזוֹר אֵלָיו. **מֵעֵמֶק.** עֵמֶק בְּגִימַטְרִיָּא רד"ו, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִשְׁתַּעְבְּדוּ רד"ו שָׁנִים. לְוָהוּ עַד חֶבְרוֹן. אָמַר לוֹ: אַבָּא חֲזוֹר בְּךָ. אָמַר לֵיהּ: כְּתִיב (דברים כא, ז) "יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכָה אֶת הַדָּם הַזֶּה", שֶׁלֹּא פִּטְרוּנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה, וּבָזֶה נִפְטָר מִמֶּנּוּ וּמִתּוֹךְ כָּךְ זוֹכְרוֹ. וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (להלן מה, כז) "וַיִּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף". וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ (ברכות לא, א) אַל יִפָּטֵר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ זוֹכְרוֹ. תורה טו

(טו) **תֹּעֶה.** ג' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "חֲמֹרוֹ תֹּעֶה" (שמות כג, ד), וְאִידָךְ: "אָדָם תּוֹעֶה מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל" (משלי כא, טז). לוֹמַר לְךָ שֶׁטָּעָה וְיָצָא מֵאֵם הַדֶּרֶךְ וְנִכְנַס בַּשָּׂדוֹת לְבַקְּשָׁם. "אוֹ חֲמֹרוֹ תֹּעֶה", וְאָמְרִינַן כָּל שֶׁכֵּן דַּאֲבִידַת גּוּפוֹ, שֶׁאִם רָאָהוּ חֲבֵירוֹ שֶׁטָּעָה בַּדֶּרֶךְ שָׁצָרִיךְ לְהַשִׁיבוֹ, וְאֶחָיו לֹא חָשׁוּ לַאֲבִידַת גּוּפוֹ, עַל כֵּן טָעוּ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל. **וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ.** בְּגִימַטְרִיָּא: מַלְאָךְ. **מַבְּרִיאֵל שְׁאָלוֹ.** תורה טז

הפניות לשיחות קודש

מקום מוכן לפורענויות וכו': ביאור ברש"י ששכם היה מקום מוכן לפורענות דווקא בעניין השבטים – לקו"ש חט"ו ע' 318.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ לוֹמַר כָּאן, שֶׁהַכָּתוּב מַזְכִּיר "אִישׁ" שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים, כִּי שְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל גַּבְרִיאֵל כָּלְלָה שְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים (אֶלָּא שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּם עַל יְדֵי מַלְאָךְ אֶחָד, כִּי מַטָּרָתָם הָיְתָה אַחַת):

א. "וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ" - לִמְצֹא אֶת יוֹסֵף הַ"תּוֹעֶה בַּשָּׂדֶה" וּלְסַיְּעַ לוֹ לִמְצֹא אֶת דַּרְכּוֹ.

ב. "וַיִּשְׁאָלֵהוּ אִישׁ" – לִשְׁאֹל אֶת יוֹסֵף מַדּוּעַ הוּא עָדַיִן מְבַקֵּשׁ לְהַמְשִׁיךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, וַהֲרֵי אָבִיו לֹא שָׁלְחוּ אֶלָּא לִשְׁכֶם, וְלִשְׁכֶם כְּבָר הִגִּיעַ, וְאֵינוֹ מְחֻיָּב לְהַמְשִׁיךְ לָלֶכֶת אַחַר אֶחָיו לְמָקוֹם אַחֵר.

ג. "וַיֹּאמֶר הָאִישׁ" – לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינְךָ מְחֻיָּב לְהַמְשִׁיךְ לְחַפֵּשׂ אַחֲרֵי אַחֶיךָ, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לְךָ לַעֲשׂוֹת זֹאת, כִּי הֵם מְבַקְּשִׁים "נִכְלֵי דָתוֹת שֶׁיְּמִימוּתְךָ בָהֶם", וַהֲרֵי זוֹ סַכָּנָה עֲבוּרְךָ.

(ע"פ תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"ב ע' 697 ואילך)

(טז) וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים:

טז וַאֲמַר יָת אַחַי אֲנָא בָּעֵי חַוִּי כְעַן לִי הֵיכָא אִנּוּן רָעָן׃

(יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן:

יז וַאֲמַר גַּבְרָא נְטָלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמָעִית דַּאֲמָרִין נֵיזִיל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִנּוּן בְּדֹתָן׃

רש"י ◄ נָסְעוּ מִזֶּה • (תנחומא) הִסִּיעוּ עַצְמָן מִן הָאֲחָוָה. נֵלְכָה דֹתָיְנָה • לְבַקֵּשׁ לְךָ נִכְלֵי דָתוֹת, שֶׁיְּמִימוּתְךָ בָּהֶם.

וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: שֵׁם מָקוֹם הוּא, וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ.

(יח) וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ:

יח וַחֲזוֹ יָתֵהּ מֵרָחִיק עַד לָא קָרֵיב לְוָתְהוֹן וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי לְמִקְטְלֵהּ׃

רש"י ◄ וַיִּתְנַכְּלוּ • נִתְמַלְּאוּ נְכָלִים וְעַרְמוּמִיּוֹת. אֹתוֹ • כְּמוֹ 'אִתּוֹ', 'עִמּוֹ', כְּלוֹמַר, אֵלָיו.

(יט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא:

יט וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתָא׃

(כ) וְעַתָּה ׀ לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו:

כ וּכְעַן אֱתוֹ וְנִקְטְלִנֵּהּ וְנִרְמְנֵהּ בַּחֲדָא מִן גֻּבַּיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלַתְּהִי וְנֶחֱזֵי מָה יְהוֹן בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי׃

רש"י ◄ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: מִקְרָא זֶה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת כֵּן: הֵם אוֹמְרִים "וַנַּהַרְגֵהוּ", וְהַכָּתוּב מְסַיֵּם: "וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו", נִרְאֶה דָּבָר מִי יָקוּם, אוֹ שֶׁלָּכֶם אוֹ שֶׁלִּי. וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמְרוּ הֵם: "וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו", שֶׁמִּכְּיָן שֶׁיַּהַרְגוּהוּ, בָּטְלוּ חֲלוֹמוֹתָיו.

בעל הטורים

(טז) **אֵיפֹה הֵם רֹעִים.** כְּתִיב חָסֵר. רֶמֶז, פֹּה הִתְחִילוּ בְּרָעָה, בִּימֵי יַרְבְעָם, שֶׁהִמְלִיכוּהוּ בִּשְׁכֶם. תורה יז

(יז) **וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן.** וְשָׁם לִימֵּד עָלָיו יְהוּדָה זְכוּת, וְעַל כֵּן זָכָה שֶׁמָּלְכוּ מִזַּרְעוֹ שָׁנִים כְּמִנְיַן דֹּתָן, מִדָּוִד וְעַד צִדְקִיָּהוּ. תורה יח

(יח) **וּבְטֶרֶם יִקְרַב.** ג' בְּמִסּוֹרָה. הָכָא, וְאִיתָךְ: "וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם" (יִרְמְיָה יג, טז), "וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם" (שם א, ה). שֶׁבַּעֲוֹן זֶה נִתְגַּלְגְּלוּ הַגָּלֻיּוֹת וְנִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיהֶם. "וּבְטֶרֶם תֵּצֵא מֵרֶחֶם", כְּדְאִיתָא בְּרֵאשִׁית רַבָּה פד, ו) שֶׁנּוֹלַד יוֹסֵף מָהוּל. תורה יט

הפניות לשיחות קודש

לבקש לך נכלי דתות שימיתוך: יוסף הלך במסירות נפש כדי לקיים את ציווי אביו; שייכות לחנוכה שבשעת השמד ישנו חיוב למסור את הנפש על כל התורה – לקו"ש חל"ה ע' 169.

(כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ:

כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁזְבֵהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נְקָטְלִנֵּהּ נָפֶשׁ:

רש"י ◂ **לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ** • מַכַּת נָפֶשׁ, זוֹ הִיא מִיתָה.

(כב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו:

כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תוֹשְׁדוּן דְּמָא רְמוֹ יָתֵהּ לְגֻבָּא הָדֵין דִּי בְּמַדְבְּרָא וִידָא לָא תוֹשְׁטוּן בֵּהּ בְּדִיל לְשֵׁזָבָא יָתֵהּ מִידֵיהוֹן לַאֲתָבוּתֵהּ לְוָת אֲבוּהִי:

רש"י ◂ **לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ** • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁלֹּא אָמַר זֹאת אֶלָּא לְהַצִּיל אוֹתוֹ, שֶׁיָּבֹא הוּא וְיַעֲלֵנוּ מִשָּׁם. אָמַר: ׳אֲנִי בְּכוֹר וְגָדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן, לֹא יִתָּלֶה הַסְּרִחוֹן אֶלָּא בִּי׳.

~ יום שלישי כ"א כסלו ~

(כג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־כָּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו:

כג וַהֲוָה כַּד עַל יוֹסֵף לְוָת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלָחוּ יָת יוֹסֵף יָת כְּתוּנֵהּ יָת כְּתוּנָא דְּפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי:

רש"י ◂ **אֶת־כָּתָּנְתּוֹ** • זֶה חָלוּק. **אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים** • הוּא שֶׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו יוֹתֵר עַל אֶחָיו (ב"ר).

(כד) וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם:

כד וְנָסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵהּ לְגֻבָּא וְגֻבָּא רֵיקָא לֵית בֵּהּ מַיָּא:

רש"י ◂ **וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם** • מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבּוֹר רֵק", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁ"אֵין בּוֹ מָיִם", מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֵין בּוֹ מָיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ בּוֹ (ב"ר. שבת כב).

(כה) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה:

כה וְאַסְחָרוּ לְמֵיכַל לַחְמָא וּזְקָפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שְׁיָרַת עֲרָבָאֵי אָתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף וּקְטָף וּלְטוֹם אָזְלִין לַאֲחָתָא לְמִצְרָיִם:

בעל הטורים

(כג) **כֻּתָּנְתּוֹ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כֻּתָּנְתּוֹ", "קָרוּעַ כֻּתָּנְתּוֹ" (שְׁמוּאֵל ב׳ טו, לב) גַּבֵּי שָׁאוּל. לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּכָאן קָרְעוּ כֻּתָּנְתּוֹ מֵעָלָיו לְמַהֵר הַדָּבָר. תורה כד

(כד) **וַיִּקָּחֻהוּ.** כְּתִיב חָסֵר וי״ו, שֶׁלֹּא לָקְחוּ אֶלָּא אֶחָד, וְהוּא שִׁמְעוֹן. וְעַל כֵּן "וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת שִׁמְעוֹן" (לְהַלָּן מב, כד). **רֵק.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְהַבּוֹר רֵק", וְאֵידָךְ: "כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא" (דְּבָרִים לב, מז). לוֹמַר, "לֹא דָבָר רֵק הוּא", שֶׁלֹּא הָיָה הַבּוֹר רֵיקָן, שֶׁהָרֵי הָיוּ בּוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל יֵשׁ בּוֹ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וְעוֹד, דְּגָמְרִינַן ׳אֵין בּוֹ מַיִם׳ דְּהָכָא מִ׳מַיִם׳ דִּכְתִיב: "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מָיִם" (דְּבָרִים ח, טו), מָה ׳אֵין מַיִם׳ דְּהָתָם נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ, אַף ׳אֵין מַיִם׳ דְּהָכָא — הָא נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים יֵשׁ. תורה כה

הפניות לשיחות קודש

מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו: ביאור בפנימיות שתורה נמשלה למים, ואם אין תורה מיד יש נחשים ועקרבים; מטרת היוונים להשכיחם תורתך – לקו"ש חט"ו ע' 324.

רס"ו◄ **אֹרְחַת** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳שְׁיָרַת׳, עַל שֵׁם הוֹלְכֵי אֹרַח. **וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים וגו׳** • לָמָּה פֹּרְסֵם הַכָּתוּב אֶת מַשָּׂאָם? לְהוֹדִיעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁאֵין דַּרְכָּן שֶׁל עַרְבִיִּים לְשָׂאת אֶלָּא נֵפְט וְעִטְרָן שֶׁרִיחָן רַע, וְלָזֶה נִזְדַּמְּנוּ בְּשָׂמִים שֶׁלֹּא יֵזַק מֵרֵיחַ רַע. **נְכֹאת** • כָּל כְּנוּסֵי בְּשָׂמִים הַרְבֵּה קְרוּי נְכֹאת, וְכֵן: "וַיַּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נְכֹתֹה", מִרְקַחַת בְּשָׂמָיו, וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגֵּם לְשׁוֹן שַׂעֲוָה. **וּצְרִי** • שָׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף, וְהוּא נָטָף הַנִּמְנֶה עִם סַמְּנֵי הַקְּטֹרֶת. **וָלָט** • לוּטִיתָא שְׁמוֹ בְּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שֹׁרֶשׁ עֵשֶׂב וּשְׁמוֹ אשטרוליזא"ה, בְּמַסֶּכֶת נְדָה (דף ח).

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃

כו וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָה מָמוֹן מְתַהֲנֵי לָנָא אֲרֵי נִקְטוֹל יָת אָחוּנָא וּנְכַסֵּי עַל דְּמֵהּ׃

רס"ו◄ **מַה־בֶּצַע** • מַה מָּמוֹן, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ** • וְנַעֲלִים אֶת מִיתָתוֹ.

(כז) לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בֹו כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃

כז אֱתוּ וּנְזַבְּנִנֵּהּ לְעַרְבָאֵי וִידָנָא לָא תְהֵי בֵּהּ אֲרֵי אָחוּנָא בִסְרָנָא הוּא וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ אֲחוֹהִי׃

רס"ו◄ **וַיִּשְׁמְעוּ** • ׳וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ׳, וְכָל שְׁמִיעָה שֶׁהִיא קַבָּלַת דְּבָרִים בְּגוֹן זֶה, וּכְגוֹן: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו", "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע", מְתֻרְגָּם ׳נְקַבֵּל׳. וְכָל שֶׁהוּא שְׁמִיעַת הָאֹזֶן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה׳ אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן", "וְרִבְקָה שֹׁמַעַת", "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל", "שָׁמַעְתִּי אֶת תְּלֻנּוֹת", כֻּלָּן מְתֻרְגָּם: ׳וּשְׁמָעוּ, וּשְׁמַעַת, וּשְׁמַע, שְׁמִיעַ קֳדָמַי׳.

(כח) וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבֹּור וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃

כח וַעֲבָרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִּיקוּ יָת יוֹסֵף מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף לַעַרְבָאֵי בְּעֶסְרִין כְּסָף וְאַיְתִיו יָת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם׃

רס"ו◄ **וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים** • זוֹ הִיא שֵׁירָא אַחֶרֶת, וְהוֹדִיעֲךָ הַכָּתוּב שֶׁנִּמְכַּר פְּעָמִים הַרְבֵּה. **וַיִּמְשְׁכוּ** • בְּנֵי יַעֲקֹב אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים, וְהַיִּשְׁמְעֵאלִים לַמִּדְיָנִים וְהַמִּדְיָנִים לְמִצְרַיִם.

~ נקודות משיחות קודש ~

מחצית השקל – תיקון למכירת יוסף

וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף (לז, כח)
לְפִי שֶׁמָּכְרוּ בְּכוֹרָהּ שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וְנָפַל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם טִבְעָה, לְפִיכָךְ יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן שְׁקָלוֹ טִבְעָה
(ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג)

בְּבֵאוּר הַטַּעַם לְכָךְ שֶׁמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל הִיא תִּקּוּן לִמְכִירַת יוֹסֵף – יֵשׁ לוֹמַר:

אֶחָד הַטְּעָמִים לְכָךְ שֶׁהַמִּצְוָה הִיא לָתֵת "מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל" דַּוְקָא, הוּא כְּדֵי לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל יְהוּדִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא "מַחֲצִית" בִּלְבַד, וּכְדֵי לִהְיוֹת דָּבָר שָׁלֵם – הוּא מֻכְרָח לְהִתְאַחֵד עִם יְהוּדִי נוֹסָף (שֶׁגַּם הוּא נוֹתֵן "מַחֲצִית"). וְנִמְצָא, שֶׁתִּכֶּן מְצוַת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל הוּא תְּחוּשַׁת הָאַהֲבָה וְהָאַחְדוּת שֶׁבֵּין אִישׁ לְאָחִיו.

וּמַעֲתָּה מוּבָן הֵיטֵב הַטַּעַם שֶׁמִּצְוָה זוֹ הִיא תִּקּוּן לִמְכִירַת יוֹסֵף, שֶׁבָּאָה בִּגְלַל שִׂנְאָה בֵּין אִישׁ לְאָחִיו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַיִּשְׂנְאוּ אוֹתוֹ".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"כ ע' 189 ואילך)

בעל הטורים

(כו) **מַה בֶּצַע. ב׳ בַּמְּסוֹרָה.** דֵּין, וְאִידָךְ: "מַה בֶּצַע בְּדָמִי" (תְּהִלִּים ל, י). וְזֶהוּ "מַה בֶּצַע בְּדָמִי", אִם אֲהֲרוֹג אֶת אָחִי. תורה כז

(כח) **וַיִּמְשְׁכוּ. ב׳ בַּמְּסוֹרָה.** הָכָא, וְאִידָךְ: "וַיִּמְשְׁכוּ אֶת יִרְמְיָהוּ" (יִרְמְיָה לח, יג). שֶׁנִּפְרַע מִירְמְיָה מַה שֶּׁעָשׂוּ לְיוֹסֵף. **בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף.** שֶׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו מִשְׁקַל שְׁנֵי סְלָעִים מִלְּת וּמְכָרוּהוּ בְּכ׳ סְלָעִים, שֶׁהִגִּיעַ לְכָל אֶחָד שְׁנֵי סְלָעִים. **דָּבָר אַחֵר:** דְּמֵי עֶבֶד הֵם ל׳ סְלָעִים, וְהֵם שֶׁמְּכָרוּהוּ בַּסֵּתֶר הוֹצְרְכוּ לְזַלְזֵל בּוֹ שְׁלִישׁ. **דָּבָר אַחֵר:** שֶׁכֵּן עֵרֶךְ מִבֶּן ה׳ עַד בֶּן כ׳ — עֶשְׂרִים סְלָעִים. תורה כט

(כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו:

כט וְתָב רְאוּבֵן לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגֻבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי:

רש"י ◂ וַיָּשָׁב רְאוּבֵן • וּבִמְכִירָתוֹ לֹא הָיָה שָׁם, שֶׁהִגִּיעַ יוֹמוֹ לְיִלֹּךְ וּלְשַׁמֵּשׁ אֶת אָבִיו. דָּבָר אַחֵר: עָסוּק הָיָה בְּשַׂקּוֹ וּבְתַעֲנִיתוֹ עַל שֶׁבִּלְבֵּל יְצוּעֵי אָבִיו.

(ל) וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי־בָא:

ל וְתָב לְוָת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי:

רש"י ◂ אָנָה אֲנִי־בָא • אָנָה אֶבְרַח מִצַּעֲרוֹ שֶׁל אַבָּא?.

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם:

לא וּנְסִיבוּ יָת כְּתוֹנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ צְפִיר בַּר עִזֵּי וּטְבָלוּ יָת כְּתוֹנָא בְּדָמָא:

רש"י ◂ שְׂעִיר עִזִּים • דָּמוֹ דּוֹמֶה לְשֶׁל אָדָם. הַכְּתֹנֶת • זֶה שְׁמָהּ, וּכְשֶׁהִיא דְּבוּקָה לְתֵבָה אַחֶרֶת, כְּגוֹן: "כְּתֹנֶת יוֹסֵף", "כְּתֹנֶת פַּסִּים", "כְּתֹנֶת בַּד", נָקוּד 'כְּתֹנֶת'.

(לב) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא:

לב וְשַׁלָּחוּ יָת כְּתוֹנָא דְּפַסֵּי וְאַיְתִיו לְוָת אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָּא אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן הֲכִתּוֹנָא דִּבְרָךְ הִיא אִם לָא:

(לג) וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף:

לג וְאִשְׁתְּמוֹדַע וַאֲמַר כְּתוֹנָא דִּבְרִי חַיְתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלַתְהִי מִקְטַל קְטִיל יוֹסֵף:

רש"י ◂ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי • הִיא זוֹ. חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ • נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, (ב"ר) סוֹפוֹ שֶׁתִּתְגָּרֶה בּוֹ אֵשֶׁת פּוֹטִיפַר. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? לְפִי שֶׁהֶחֱרִימוּ וְקִלְלוּ אֶת כָּל מִי שֶׁיְּגַלֶּה, וְשִׁתְּפוּ לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עִמָּהֶם, (תנחומא) אֲבָל יִצְחָק הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי, אָמַר: 'הָאֵיךְ אֲגַלֶּה, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְגַלּוֹת לוֹ'?.

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים:

לד וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵיהּ וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵיהּ יוֹמִין סַגִּיאִין:

רש"י ◂ יָמִים רַבִּים • כ"ב שָׁנָה, מִשֶּׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְגוֹ'", וּבֶן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה, וְשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע וּשְׁנָתַיִם הָרָעָב כְּשֶׁבָּא יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם, הֲרֵי כ"ב שָׁנָה, כְּנֶגֶד כ"ב שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיֵּם יַעֲקֹב כִּבּוּד אָב וָאֵם: (מגילה יז) כ' שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית

בעל הטורים

(ל) **וַאֲנִי אָנָה אֲנִי בָא.** שֶׁאָמַר: לֹא יִתָּלֶה הַסְּרִחוֹן אֶלָּא בִּי, יֹאמַר: קִנְּאתִי לַבְּכוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לוֹ. תורה לא

(לב) **הַכֶּר נָא.** ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "הַכֶּר נָא, לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים" (לְהַלָּן לח, כה). בַּלָּשׁוֹן שֶׁרִימָּה יְהוּדָה אֶת אָבִיו, בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן נִפְרַע מִמֶּנּוּ. תורה לג

הפניות לשיחות קודש

לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה: ביאור מדוע יוסף לא שלח להודיע ליעקב אביו שהוא חי – לקו"ש ח"י ע' 129.

לָבָן, וּב׳ שָׁנִים בַּדֶּרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית לָבָן: שָׁנָה וָחֲצִי בְּסֻכּוֹת וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית־אֵל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָבָן: "זֶה־לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ", לִי הֵן, עָלַי הֵן וְסוֹפִי לְלִקּוֹת כְּנֶגְדָּן.

(לה) וַיָּקֻמוּ כָּל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו:

לה וְקָמוּ כָּל בְּנוֹתָיו וְכָל בְּנָתָהּ לְנַחֲמוֹתָהּ וְסָרִיב לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֲחוֹת לְוַת (עַל) בְּרִי כַּד אֲבִילָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵהּ אֲבוּהִי:

רש"י ◂ **וְכָל־בְּנֹתָיו** • רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: ׳אֲחָיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ עִם כָּל שִׁבֶּט וְשִׁבֶּט, וּנְשָׁאוּם׳. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: ׳כְּנַעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֶלָּא מַהוּ "וְכָל־בְּנֹתָיו"? כַּלּוֹתָיו, שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלִּקְרֹא לַחֲתָנוֹ ׳בְּנוֹ׳, וּלְכַלָּתוֹ ׳בִּתּוֹ׳. **וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם** • (ב"ר) אֵין אָדָם מְקַבֵּל תַּנְחוּמִין עַל הַחַי וְסָבוּר שֶׁמֵּת, שֶׁעַל הַמֵּת נִגְזָרָה גְּזֵרָה שִׁישְׁתַּכַּח מִן הַלֵּב וְלֹא עַל הַחַי. **אֵרֵד אֶל־בְּנִי** • כְּמוֹ: ׳עַל בְּנִי׳, וְהַרְבֵּה ׳אֶל׳ מְשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן ׳עַל׳: (שמואל ב כא) "אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים", (שמואל א ד) "אֶל הֶלְקַח אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וְאֶל (מות) חָמִיהָ וְאִישָׁהּ". **אָבֵל שְׁאֹלָה** • כִּפְשׁוּטוֹ, לְשׁוֹן קֶבֶר הוּא: ׳בְּאֶבְלִי אֶקָּבֵר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כָּל יָמַי׳. וּמִדְרָשׁוֹ: גֵּיהִנָּם, סִימָן זֶה הָיָה מָסוּר בְּיָדֵי מִפִּי הַגְּבוּרָה: אִם לֹא יָמוּת אֶחָד מִבָּנַי בְּחַיַּי, מֵבֵטָח אֲנִי שֶׁאֵינִי רוֹאֶה גֵּיהִנָּם. **וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו** • יִצְחָק הָיָה בּוֹכֶה מִפְּנֵי צָרָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אֲבָל לֹא הָיָה מִתְאַבֵּל, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי.

(לו) וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: פ

לו וּמִדְיָנָאֵי זַבִּינוּ יָתֵהּ לְמִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קְטוֹלַיָּא:

רש"י ◂ **הַטַּבָּחִים** • שׁוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת הַמֶּלֶךְ.

~ יום רביעי כ"ב כסלו ~

לח (א) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה:

א וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וּנְחַת יְהוּדָה מִלְוָת אַחְוֹהִי וּסְטָא עַד גַּבְרָא עֲדֻלָּמָאָה וּשְׁמֵהּ חִירָה:

רש"י ◂ **וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא** • לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן וְהִפְסִיק בְּפָרָשָׁתוֹ שֶׁל יוֹסֵף? לְלַמֵּד שֶׁהוֹרִידוּהוּ אֶחָיו מִגְּדֻלָּתוֹ, כְּשֶׁרָאוּ בְּצָרַת אֲבִיהֶם, אָמְרוּ: ׳אַתָּה אָמַרְתָּ לָמְכֹרוֹ, אֲלוּ אָמַרְתָּ לַהֲשִׁיבוֹ - הָיִינוּ שׁוֹמְעִים לְךָ׳. **וַיֵּט** • מֵאֵת אֶחָיו. **עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי** • נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ.

(ב) וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ:

ב וַחֲזָא תַּמָּן יְהוּדָה בַּת גְּבַר תַּגָּרָא וּשְׁמֵהּ שׁוּעַ וְנָסְבַהּ וְעַל לְוָתַהּ:

רש"י ◂ **כְּנַעֲנִי** • תַּגָּרָא (פסחים נ. ב"ר):

(ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר:

ג וְעַדְיָאַת וִילִידַת בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ עֵר:

(ד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן:

ד וְעַדְיָאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אוֹנָן:

הפניות לשיחות קודש

אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום . . "וכל בנותיו" כלותיו: מה נוגע לעניינו שהשבטים נשאו את אחיותיהם, ביאור הסברות של רבי יהודה ורבי נחמיה – לקו"ש ח"ה ע' 262.

(ה) וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בְכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃

ה וְאוֹסִיפַת עוֹד וְיָלִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ שֵׁלָה וַהֲוָה בִּכְזִיב כַּד יְלִידַת יָתֵהּ׃

רש"י ◂ **וְהָיָה בְכְזִיב** • שֵׁם הַמָּקוֹם, וְאוֹמֵר אֲנִי עַל שֵׁם שֶׁפִּסְקָה מִלֶּדֶת נִקְרָא 'כְּזִיב', לְשׁוֹן: (ירמיה טו) "הָיוּ תִהְיֶה לִי כְּמוֹ אַכְזָב", (ישעיה נח) "אֲשֶׁר לֹא יְכַזְּבוּ מֵימָיו", דְּאִם לֹא כֵּן, מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ? וּבְ'בְרֵאשִׁית רַבָּה' רָאִיתִי: "וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שֵׁלָה וְגוֹ'" פְּסָקַת.

(ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃

ו וּנְסִיב יְהוּדָה אִתְּתָא לְעֵר בּוּכְרֵהּ וּשְׁמַהּ תָּמָר׃

(ז) וַיְהִי עֵר בְּכֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה׃

ז וַהֲוָה עֵר בּוּכְרָא דִיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲמִיתֵהּ יְיָ׃

רש"י ◂ **רַע בְּעֵינֵי ה'** • כְּרָעָתוֹ שֶׁל אוֹנָן, מַשְׁחִית זַרְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹנָן: "וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ", כְּמִיתָתוֹ שֶׁל עֵר, מִיתָתוֹ שֶׁל אוֹנָן. וְלָמָּה הָיָה עֵר מַשְׁחִית זַרְעוֹ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר וְיַכְחִישׁ יָפְיָהּ.

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ׃

ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוּל לְוַת אִתַּת אָחוּךְ וְיַבֵּם יָתַהּ וַאֲקֵים זַרְעָא לְאָחוּךְ׃

רש"י ◂ **וְהָקֵם זֶרַע** • הַבֵּן יִקָּרֵא עַל שֵׁם הַמֵּת.

(ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו׃

ט וְיָדַע אוֹנָן אֲרֵי לָא עַל שְׁמֵהּ מִתְקְרֵי זַרְעָא וַהֲוָה כַּד עָלִיל לְוַת אִתַּת אָחוּהִי וּמְחַבֵּל אַרְחֵהּ עַל אַרְעָא בְּדִיל דְּלָא לְקַיָּמָא זַרְעָא לַאֲחוּהִי׃

רש"י ◂ **וְשִׁחֵת אַרְצָה** • דָּשׁ מִבַּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ (ב"ר).

(י) וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ׃

י וּבְאִישׁ קֳדָם יְיָ דִּי עֲבַד וַאֲמִית אַף יָתֵהּ׃

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ׃

יא וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלְתֵּהּ תִּיבִי אַרְמְלָא בֵּית אָבִיךְ עַד דִּרְבָא שֵׁלָה בְּרִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְמוּת אַף הוּא כְּאָחֹהִי וַאֲזָלַת תָּמָר וִיתִיבַת בֵּית אֲבוּהָא׃

רש"י ◂ **כִּי אָמַר וְגוֹ'** • כְּלוֹמַר, דּוֹחֶה הָיָה אוֹתָהּ בְּקֹשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׂיאָהּ לוֹ. **כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת** • מֻחְזֶקֶת הִיא זוֹ שֶׁיְּמוּתוּ אֲנָשֶׁיהָ (יבמות לד).

(יב) וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃

יב וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וּמִתַּת בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּדָה וְאִתְנַחֵם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גּוֹזְזֵי עָנֵהּ הוּא וְחִירָה רַחֲמֵהּ עֲדֻלָּמָאָה לְתִמְנָת׃

(יג) וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ:

יג וְאִתְחַוָּא לְתָמָר לְמֵימַר הָא חֲמוּתִךְ סָלֵק לְתִמְנָת לְמֵיגַז עָנַהּ:

רש"י ◄ עֹלֶה תִמְנָתָה • וּבְשִׁמְשׁוֹן הוּא אוֹמֵר: (שופטים יד) "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן וְגוֹ'", תִּמְנָתָה בְּשִׁפּוּעַ הָהָר הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת: עוֹלִין לָהּ מִכָּאן, וְיוֹרְדִין לָהּ מִכָּאן.

(יד) וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה:

יד וַאֲעִדִיאַת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ מִנַּהּ וְאִתְכַּסִיאַת בְּעִיפָּא וְאִתַּתָּקַנַת וִיתִיבַת בְּפָרְשׁוּת עֵינִין דִּי עַל אֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חָזַת אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא לָא אִתְיְהִיבַת לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י ◄ וַתִּתְעַלָּף • כִּסְּתָה פָּנֶיהָ שֶׁלֹּא יַכִּיר בָּהּ. וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם • בִּפְתִיחַת עֵינַיִם, בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים שֶׁעַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: (סוטה י) בְּפִתְחוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁכָּל עֵינַיִם מְצַפּוֹת לְרְאוֹתוֹ. כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְגוֹ' • לְפִיכָךְ הִפְקִירָהּ עַצְמָהּ אֵצֶל יְהוּדָה, שֶׁהָיְתָה מִתְאַוָּה לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ בָּנִים.

(טו) וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ:

טו וַחֲזָאַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבַהּ לְבִנְפְקַת בָּרָא אֲרֵי כַסְיָאת אַפָּהָא:

רש"י ◄ וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה • לְפִי שֶׁיּוֹשֶׁבֶת בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים. כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ • וְלֹא יָכֹל לִרְאוֹתָהּ וּלְהַכִּירָהּ. וּמִדְרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ: "כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ", כְּשֶׁהָיְתָה בְּבֵית חָמִיהָ הָיְתָה צְנוּעָה, לְפִיכָךְ לֹא חַשָּׁדָהּ.

(טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הֲבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי:

טז וּסְטָא לְוָתַהּ לְאָרְחָא וַאֲמַר הָבִי כְעַן אֵיעוֹל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא יָדַע אֲרֵי כַלְתַּהּ הִיא וַאֲמֶרֶת מַה תִּתֵּן לִי אֲרֵי תֵּיעוֹל לְוָתִי:

רש"י ◄ וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ • מִדֶּרֶךְ שֶׁהָיָה בָּהּ, נָטָה אֶל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִיא בָּהּ, וּבְלָשׁוֹן לַעַ"ז דשטורני"ר. הָבָה־נָּא • הָכִינִי עַצְמֵךְ וְדַעְתֵּךְ לְכָךְ. כָּל לְשׁוֹן 'הָבָה' לְשׁוֹן הַזְמָנָה הוּא, חוּץ מִמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְתַרְגְּמוֹ בִּלְשׁוֹן נְתִינָה. וְאַף אוֹתָן שֶׁל הַזְמָנָה, קְרוֹבִים לִלְשׁוֹן נְתִינָה הֵם.

(יז) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֵךְ:

יז וַאֲמַר אֲנָא אֲשַׁלַּח גְּדִי בַר עִזֵּי מִן עָנָא וַאֲמֶרֶת אִם תִּתֵּן מַשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלָח:

רש"י ◄ עֵרָבוֹן • מַשְׁכּוֹן.

בעל הטורים

לח (יד) **בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר.** סוֹפֵי אוֹתִיּוֹת לְמַפְרֵעַ – **רמ"ח**, כְּמִנְיַן אַבְרָהָם. שֶׁאָמְרָה: יְהִי רָצוֹן שֶׁיֶּאֱזַק לְזֶרַע אַבְרָהָם.

כִּי גָדַל. ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "הָלוֹךְ וְגָדֹל עַד כִּי גָדַל מְאֹד" (לְעֵיל כו, יג), "כִּי גָדַל הַכְּאֵב מְאֹד" (איוב ב, יג). בְּשְׁבִיל שֶׁרָאֲתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה, גָּדַל הַכְּאֵב שֶׁלָּהּ מְאֹד. וּבְזְכוּת זֶה יָצָא מִמֶּנָּה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְגָדֵל עַד כִּי גָדַל מְאֹד. תורה טו

(טו) **וַיַּחְשְׁבֶהָ.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ בְּפָרָשַׁת לֶךְ לְךָ (לְעֵיל טו, ו) "וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה", וְאִידָךְ: "וַיַּחְשְׁבֶהָ עֶלְיוֹ לְשִׂכָּרָה" (שְׁמוּאֵל א׳ א, יג): **לְזוֹנָה.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה", "אֵיכָה הָיְתָה לְזוֹנָה" (יְשַׁעְיָה א, כא). מַה תָּמָר בְּבִנְיָן וּלְבַסּוֹף בְּכָבוֹד, אַף יְרוּשָׁלַיִם סוֹפָהּ בְּכָבוֹד, כְּדִכְתִיב (זְכַרְיָה ב, ט) "וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ". וְזֶהוּ "זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר" (שִׁיר הַשִּׁירִים ז, ח). תורה טז

הפניות לשיחות קודש

עולה תמנתה: מדוע רש"י מבאר את הקושי בעליה תמנתה כאן, הרי זה נאמר כבר בפסוק הקודם; ביאור בקושי של רש"י בפסוק זה, וביאור ביניה של תורה העלייה המתמדת בעבודת ה' – לקו"ש ח"י ע' 122.

(יח) וַיֹּ֣אמֶר מָה֩ הֲעֲרָבוֹן֙ אֲשֶׁר֙ אֶתֶּן־לָ֔ךְ וַתֹּ֖אמֶר חֹתָמְךָ֣ וּפְתִילֶ֑ךָ וּמַטְּךָ֖ אֲשֶׁר֙ בְּיָדֶ֔ךָ וַיִּתֶּן־לָ֖הּ וַיָּבֹ֣א אֵלֶ֑יהָ וַתַּ֖הַר לֽוֹ׃

יח וַאֲמַר מָה מַשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֵּן לָךְ וַאֲמֶרֶת עִזְקָתָךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ וְחוּטָרָךְ דִּי בִידָךְ וִיהַב לַהּ וְעַל לְוָתַהּ וְעַדִּיאַת לֵהּ׃

רש"י ◂ **חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ** • עִזְקָתָךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ׳ טַבַּעַת שֶׁאַתָּה חוֹתֵם בָּהּ, וְשִׂמְלָתְךָ שֶׁאַתָּה מִתְכַּסֶּה בָּהּ. **וַתַּהַר לוֹ** • גְּבוֹרִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, צַדִּיקִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

(יט) וַתָּ֣קָם וַתֵּ֔לֶךְ וַתָּ֥סַר צְעִיפָ֖הּ מֵעָלֶ֑יהָ וַתִּלְבַּ֖שׁ בִּגְדֵ֥י אַלְמְנוּתָֽהּ׃

יט וְקָמַת וַאֲזָלַת וְאַעְדִּיאַת עֵיפַהּ מִנַּהּ וּלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ׃

(כ) וַיִּשְׁלַ֤ח יְהוּדָה֙ אֶת־גְּדִ֣י הָעִזִּ֔ים בְּיַ֖ד רֵעֵ֣הוּ הֶֽעֲדֻלָמִ֑י לָקַ֥חַת הָֽעֵרָבוֹן֙ מִיַּ֣ד הָאִשָּׁ֔ה וְלֹ֥א מְצָאָֽהּ׃

כ וְשַׁדַּר יְהוּדָה יָת גַּדְיָא בַּר עִזֵּי בִּידָא דְּרַחֲמֵהּ עֲדֻלָמָאָה לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנָא מִידָא דְּאִתְּתָא וְלָא אַשְׁכְּחַהּ׃

(כא) וַיִּשְׁאַ֣ל אֶת־אַנְשֵׁ֣י מְקֹמָ֔הּ לֵאמֹ֕ר אַיֵּ֥ה הַקְּדֵשָׁ֖ה הִ֣וא בָעֵינַ֑יִם עַל־הַדָּ֣רֶךְ וַיֹּאמְר֗וּ לֹא־הָיְתָ֥ה בָזֶ֛ה קְדֵשָֽׁה׃

כא וּשְׁאִיל יָת אֱנָשֵׁי אַתְרַהּ לְמֵימַר לְאָן מְקַדְּשְׁתָּא הִיא בְּעֵינִין עַל אָרְחָא וַאֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשְׁתָּא׃

רש"י ◂ **הַקְּדֵשָׁה** • מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת.

(כב) וַיָּשָׁב֙ אֶל־יְהוּדָ֔ה וַיֹּאמֶר֙ לֹ֣א מְצָאתִ֔יהָ וְגַ֥ם אַנְשֵׁ֖י הַמָּקוֹ֑ם אָמְר֗וּ לֹא־הָיְתָ֥ה בָזֶ֛ה קְדֵשָֽׁה׃

כב וְתָב לְוַת יְהוּדָה וַאֲמַר לָא מְצָאתֶיהָ וְגַם אֱנָשֵׁי אַתְרָא אֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשְׁתָּא׃

(כג) וַיֹּ֣אמֶר יְהוּדָה֮ תִּקַּח־לָהּ֒ פֶּן־נִהְיֶ֣ה לָבוּז֔ הִנֵּ֥ה שָׁלַ֖חְתִּי הַגְּדִ֣י הַזֶּ֑ה וְאַתָּ֖ה לֹ֥א מְצָאתָֽהּ׃

כג וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְמָא נְהֵי לְחוֹךְ הָא שַׁדְּרִית גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא אַשְׁכְּחַתַּהּ׃

רש"י ◂ **תִּקַּח־לָהּ** • יִהְיֶה שֶׁלָּהּ מַה שֶּׁבְּיָדָהּ. **פֶּן נִהְיֶה לָבוּז** • אִם תְּבַקְּשֶׁנָּה עוֹד יִתְפָּרְסֵם הַדָּבָר וְיִהְיֶה גְּנַאי, כִּי מֶה עָלַי לַעֲשׂוֹת עוֹד לְאַמֵּת דְּבָרִי. **הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה** • לְפִי שֶׁרְמָה יְהוּדָה אֶת אָבִיו בִּגְדֵי עִזִּים שֶׁהִטְבִּיל כְּתֹנֶת יוֹסֵף בְּדָמוֹ, רִמּוּהוּ גַּם אוֹתוֹ בִּגְדֵי עִזִּים (ב"ר).

בעל הטורים

(יח) **וּמַטְּךָ**. ב' בַּמְּסוֹרָה. "וּמַטֶּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת בְּיָדֶךָ", "וּמַטֵּהוּ אֲשֶׁר הִכִּית בּוֹ אֶת הַיְאֹר" (שמות יז, ה). שֶׁזֶּה הַמַּטֶּה שֶׁנִּתַּן בְּיָדָהּ הוּא הַמַּטֶּה שֶׁהֵכָּה בּוֹ הַיְאוֹר וְנַעֲשׂוּ בּוֹ כָּל הַנְּסִים. **וּפְתִילֶךָ**. אוֹתִיּוֹת וּתְפִילֶךָ. הַפְּתִילִים (פסוק כה) בְּגִימַטְרִיָּא: **הַתְּפִלִּין**. תורה יט

(כ) **מְצָאָהּ**. ב' בַּמְּסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ" (דברים כב, כז). לוֹמַר, בִּשְׁבִיל שֶׁבַּשָּׂדֶה מְצָאָהּ תְּחִלָּה וְעַתָּה חֲזָרָה לְבֵיתָהּ, עַל כֵּן לֹא מְצָאָהּ. תורה כא

(כג) **לָבוּז**. ב' בַּמְּסוֹרָה. "פֶּן נִהְיֶה לָבוּז", "וְנַעֲוָה לֵב יִהְיֶה לָבוּז" (משלי יב, ח). בִּשְׁבִיל שֶׁעָוְתָה לֵב אָבִיו לוֹמַר "הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִיא" (לעיל לז, לב) הָיָה לָבוּז, שֶׁאָמְרָה לוֹ: "הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת". תורה כד

הפניות לשיחות קודש

טבעת . . ושמלתך: ביאור ברש"י מדוע "חותם" ו"פתילך" אלו טבעת ובגד, ולא כפשוטם; בפנימיות החיבור בין יהודה לתמר, חיבור יסוד ומלכות – לקו"ש חט"ו ע' 331.

(כד) וַיְהִי ׀ כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף:

כד וַהֲוָה כְּתִלָתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנְיַאת תָּמָר כַּלְתָךְ וְאַף הָא מַעְדְיָא לִזְנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהִי וְתִתּוֹקָד:

רש"י ◂ **כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים •** (נדה מג) רֻבּוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן וְרֻבּוֹ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאֶמְצָעִי שָׁלֵם, וּלְשׁוֹן "כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים", כְּהִשְׁתַּלֵּשׁ הֶחֳדָשִׁים, כְּמוֹ: (אסתר ט) "וּמִשְׁלוֹחַ מָנוֹת", "מִשְׁלַח יָדָם", וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: 'כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא'.

הָרָה לִזְנוּנִים • שֵׁם דָּבָר: מְעֻבֶּרֶת, כְּמוֹ "אִשָּׁה הָרָה", וּכְמוֹ: "בָּרָה כַּחַמָּה". **וְתִשָּׂרֵף •** אָמַר אֶפְרַיִם מִקְשָׁאָה מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, שֶׁהוּא כֹּהֵן, לְפִיכָךְ דָּנוּהָ בִּשְׂרֵפָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

איך נפטרה תמר מעונש מיתה?

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף (לח, כד)

בִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם **הָיְתָה שֶׁהוּא כֹּהֵן, לְפִיכָךְ דָּנוּהָ בִּשְׂרֵפָה** (רש"י)

הָרַמְבַּ"ן מַקְשֶׁה: הֲרֵי בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה אֵינָהּ חַיֶּבֶת שְׂרֵפָה אֶלָּא אִם הִיא אֲרוּסָה אוֹ נְשׂוּאָה, וְאִלּוּ תָּמָר הָיְתָה פְּנוּיָה, וּמַדּוּעַ דָּנוּ אוֹתָהּ בִּשְׂרֵפָה?

עוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: אִם עַל פִּי הַדִּין הִיא הָיְתָה חַיֶּבֶת שְׂרֵפָה, אֵיךְ נִפְטְרָה מֵעֹנֶשׁ זֶה לְאַחַר שֶׁהִתְבָּרֵר שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת מִיְּהוּדָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר, הַטַּעַם שֶׁדָּנוּ אֶת תָּמָר לִשְׂרֵפָה לֹא הָיָה בִּגְלַל דִּין הַתּוֹרָה שֶׁחִיְּבָה בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה בִּשְׂרֵפָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה עֲדַיִן, אֶלָּא לְפִי שֶׁהָאֻמּוֹת "גָּדְרוּ עַצְמָן מִן הָעֲרָיוֹת", בְּאֹפֶן שֶׁהַפּוֹרֵץ אֶת הַגָּדֵר מִתְחַיֵּב מִיתָה, וּכְמוֹ שֶׁרָאִינוּ אֵצֶל שְׁכֶם שֶׁמִּפְּנֵי זֶה נִתְחַיֵּב מִיתָה. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם אֶצְלָם הָיְתָה חֲמִרָה מְיֻחֶדֶת לְבַת כֹּהֵן, שֶׁאִם זִנְּתָה – דִּינָהּ בִּשְׂרֵפָה.

וְכֵיוָן שֶׁאֵין מְדַבֵּר בְּדִין תּוֹרָה, אֶלָּא בְּגֶדֶר שֶׁגָּדְרוּ עַלֵּיהֶם הָאֻמּוֹת לָדוּן בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה בִּשְׂרֵפָה, אֵין לְתָמֵהַּ אִם גֶּדֶר זֶה הוּא גַּם בִּפְנוּיָה וְלֹא רַק בַּאֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה.

וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם הַטַּעַם שֶׁנִּפְטְרָה מֵהָעֹנֶשׁ כַּאֲשֶׁר נוֹדַע שֶׁהִתְעַבְּרָה מִיְּהוּדָה, כִּי אֶצֶל הָאֻמּוֹת פְּרִיצַת גֶּדֶר הָעֲרָיוֹת הִיא רַק בְּמִי שֶׁהִפְקִירָה עַצְמָהּ לִזְנוּת, כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק "הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ": "הַכְזוֹנָה – הֶפְקֵר", וְלָכֵן כַּאֲשֶׁר נוֹדַע שֶׁלֹּא הִפְקִירָה עַצְמָהּ לִזְנוּת לַכֹּל, אֶלָּא שֶׁבְּכַוָּנָה תְּחִלָּה הִתְעַבְּרָה מִיְּהוּדָה, נִפְטְרָה מֵעֹנֶשׁ מִיתָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 185 ואילך)

בעל הטורים

(כד) **וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף.** רָאשֵׁי תֵּיבוֹת – שֵׁם בֶּן אַרְבַּע. מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זִימֵּן לָהּ הַסִּימָנִין, שֶׁנֶּאֶבְדוּ מִמֶּנָּה.

הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף. פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י, לְפִי שֶׁבִּתּוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, וּבַת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה בִּשְׂרֵפָה. וְהִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּת כֹּהֵן שֶׁזִּנְּתָה בִּשְׂרֵפָה הַיְינוּ אֲרוּסָה אוֹ נְשׂוּאָה, אֲבָל שׁוֹמֶרֶת יָבָם גַּם כֹּהֶנֶת אֵינָהּ אֶלָּא בְּלַאו. וְכִי תֵּימָא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה יִבּוּם בִּבְנֵי נֹחַ וְאַזְהָרָתָן זוֹ הִיא מִיתָתָן, הָא מוּכָח בְּסַנְהֶדְרִין (נח, א) שֶׁאֵין יִבּוּם נוֹהֵג בִּבְנֵי נֹחַ כְּלָל וְעוֹד קָשֶׁה, דְּכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בִּבְנֵי נֹחַ אֵינָהּ אֶלָּא סַיִף. וְעוֹד, מַה שֶּׁאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהָיָה לָהּ לְהִתְחַיֵּיב. וּפֵירֵשׁ הוּא, בִּשְׁבִיל שֶׁהָיָה קָצִין וּמוֹשֵׁל בָּאָרֶץ, וְהַכְּלָלָה אֲשֶׁר תִּזְנֶה עָלָיו אֵינָהּ נִידוֹנִית כְּמִשְׁפַּט שְׁאָר נָשִׁים הַזּוֹנוֹת, אַךְ כְּמַבְזֶה אֶת הַמַּלְכוּת. וְעַל כֵּן אָמַר "הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף", כִּי בָּאוּ לְפָנָיו לַעֲשׂוֹת לָהּ כֹּל אֲשֶׁר יְצַוֶּה, וְהוּא חִייֵב אוֹתָהּ לְמַעְלַת הַמַּלְכוּת.

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, שֶׁהָיָה הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר תִּזְנֶה תַּחַת אִישָׁהּ שֶׁמּוֹסְרִים אוֹתָהּ לְבַעְלָהּ וְהוּא דָּן אוֹתָהּ לְחַיִּים אוֹ לַמָּוֶת כִּרְצוֹנוֹ. וְהִנֵּה תָּמָר הָיְתָה מְיוּעֶדֶת לְשֶׁלָּה בְּנוֹ, וְהִיא לָהֶם כְּאֵשֶׁת אִישׁ בִּבְנֵי מוֹסִיהֶם.

וְרַבֵּינוּ יְהוּדָה הֶחָסִיד פֵּירֵשׁ, לֹא דָּנָהּ אוֹתָהּ יְהוּדָה לְשָׂרִיפָה אֶלָּא שֶׁיִּשְׂרְפוּ לָהּ רוֹשֶׁם בֵּין פָּנֶיהָ לְסִימָן שֶׁהִיא זוֹנָה, וְכַאֲשֶׁר יָדַע יְהוּדָה שֶׁהָיָה מִמֶּנּוּ וְלֹא הָיְתָה זוֹנָה לֹא עָשׂוּ לָהּ שׁוּם דָּבָר. עוֹד מַקְשִׁים עַל מַה שֶּׁאָמַר יְהוּדָה "הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף", וַהֲלֹא יְהוּדָה מֶלֶךְ הָיָה, וּמֶלֶךְ לֹא דָּן וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ. וְעוֹד, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מַתְחִילִין מִן הַצַּד. וְעוֹד, הָאֵיךְ הָיָה דָּן עַל כַּלָּתוֹ. וּמִתַּרְצִים, שֶׁיִּצְחָק וְיַעֲקֹב וִיהוּדָה דָּנוּהָ, וְהִתְחִילוּ בִּיהוּדָה מִן הַצַּד. וּבַמִּדְרָשׁ יֵשׁ, שֶׁשָּׁם בְּעַצְמוֹ דָּנָהּ. וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת, כְּשֶׁתְּדַקְדֵּק בְּחֶשְׁבּוֹן

הפניות לשיחות קודש

בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשריפה: ביאור כיצד דנו לפני מתן תורה את תמר לשריפה, ועוד שהייתה פנויה; עפ"ז ביאור בפנימיות בענין ירידת הנשמה לעולם – לקו"ש ח"ה ע' 185.

(כה) הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתָמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה:

כה היא מתפקא והיא שלחת לחמוהא למימר לגבר די אלין דילה מנה אנא מעברא ואמרת אשתמודע כעת למן עזקתא ושושפא וחוטרא האלין:

רש"י ◂ **הִוא מוּצֵאת** • לִישָׂרֵף. **וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ** • לֹא רָצְתָה לְהַלְבִּין פָּנָיו וְלוֹמַר: 'מִמְּךָ אֲנִי מְעֻבֶּרֶת', אֶלָּא "לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ", אָמְרָה: 'אִם יוֹדֶה מֵעַצְמוֹ, יוֹדֶה. וְאִם לָאו, יִשְׂרְפוּנִי וְאַל אַלְבִּין פָּנָיו'. מִכָּאן אָמְרוּ: 'נוֹחַ לוֹ לָאָדָם שֶׁיִּפָּילוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים'. **הַכֶּר־נָא** • אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה: 'הַכֵּר־נָא בּוֹרְאֲךָ וְאַל תְּאַבֵּד שָׁלֹשׁ נְפָשׁוֹת'.

(כו) וַיַּכֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ:

כו ואשתמודע יהודה ואמר זכאה מני מעבדיא ארי על כן לא יהבתה לשלה ברי ולא אוסיף עוד למידעה:

רש"י ◂ **צָדְקָה** • בִּדְבָרֶיהָ. **מִמֶּנִּי** • הִיא מְעֻבֶּרֶת. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה דָּרְשׁוּ שֶׁיָּצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: 'מִמֶּנִּי וּמֵאִתִּי יָצְאוּ הַדְּבָרִים, לְפִי שֶׁהָיְתָה צְנוּעָה בְּבֵית חָמִיהָ, גָּזַרְתִּי שֶׁיֵּצְאוּ מִמֶּנָּה מְלָכִים, וּמִשֵּׁבֶט יְהוּדָה גָּזַרְתִּי לְהַעֲמִיד מְלָכִים בְּיִשְׂרָאֵל'. **כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ** • כִּי בִּדִּין עָשְׂתָה עַל אֲשֶׁר לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְּנִי. **וְלֹא־יָסַף עוֹד** • יֵשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא הוֹסִיף', וְיֵשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא פָּסַק', וַחֲבֵרוֹ גַּבֵּי אֶלְדָּד וּמֵידָד: "וְלֹא יָסָפוּ", וּמַתַּרְגְּמִינַן: 'וְלָא פְּסָקוּ'.

(כז) וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ:

כז והוה בעדן דמילדה והא תיומין במעהא:

רש"י ◂ **בְּעֵת לִדְתָּהּ** • וּבְרִבְקָה הוּא אוֹמֵר: "וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת", לְהַלָּן לִמְלֵאִים, וְכָאן לַחֲסֵרִים. **וְהִנֵּה תְאוֹמִים** • מָלֵא, וּלְהַלָּן: "תוֹמִים", חָסֵר. לְפִי שֶׁהָאֶחָד רָשָׁע, אֲבָל אֵלּוּ שְׁנֵיהֶם צַדִּיקִים.

(כח) וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה:

כח והוה במילדה ויהב ידא ונסיבת חיתא ויקטרת על ידה זהוריתא למימר דין נפק קדמאה:

רש"י ◂ **וַיִּתֵּן־יָד** • הוֹצִיא הָאֶחָד יָדוֹ לַחוּץ, וּלְאַחַר שֶׁקָּשְׁרָה עַל יָדוֹ הַשֵּׁנִי, הֶחֱזִירָהּ.

(כט) וַיְהִי ׀ כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ:

כט והוה כד אתיב ידה והא נפק אחוהי ואמרת מה תקוף סגי עלך למתקף ויקרא שמה פרץ:

רש"י ◂ **פָּרַצְתָּ** • חָזַקְתָּ עָלֶיךָ חוֹמָה.

(ל) וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס

ל ובתר דין נפק אחוהי די על ידה זהוריתא ויקרא שמה זרח:

בעל הטורים

שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר תִּמְצָא שֶׁמֵּת כְּבָר. וּמַה שֶּׁאָמַר בַּעֲבוּדָה זָרָה (לו, ב) פְּנוּי הַבָּא עַל הַפְּנוּיָה בֵּית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם גָּזְרוּ מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּתָמָר, לֹא שֶׁהָיָה קַיָּם, אֶלָּא כָּל בֵּית דִּינוֹ אַחֲרָיו נִקְרָא עַל שְׁמוֹ. תורה כה

(כה) **הִיא מוּצֵאת.** כְּתִיב חָסֵר אָלֶ"ף. לוֹמַר לְךָ, שֶׁאָמְרָה, אֲפִילּוּ יַצִּיתוּ בָּהּ הָאוּר לֹא תּוֹדֶה. **הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתָמֶת.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת לְמַפְרֵעַ: **תִּירָא.** שֶׁאָמְרָה לוֹ: תִּירָא אֶת הַשֵּׁם וְתוֹדֶה. תורה כו

(כט) **מַה פָּרַצְתָּ.** רֶמֶז שֶׁהַמֶּלֶךְ פּוֹרֵץ גָּדֵר לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. **פָּרֶץ.** בְּא"ת ב"ש עוֹלֶה י"ד, וְהוּא **בְּגִימַטְרִיָּא דָּוִד.** תורה ל

רס"ו◄ אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי • אַרְבַּע יָדוֹת כְּתוּבוֹת כָּאן, כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה חָרָמִים שֶׁמָּעַל עָכָן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁלָּקַח: אַדֶּרֶת שִׁנְעָר, וּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מָאתַיִם שְׁקָלִים וּלְשׁוֹן זָהָב (ב"ר). וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח • עַל שֵׁם זְרִיחַת מַרְאִית הַשֵּׁנִי.

~ יום חמישי כ"ג כסלו ~

לט (א) וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה:

א ויוסף אתחת למצרים וזבנה פוטיפר רבא דפרעה רב קטולאיא גבר מצראה מידא דעברבאי די אחתוהי לתמן:

רס"ו◄ וְיוֹסֵף הוּרַד • חוֹזֵר לְעִנְיָן רִאשׁוֹן, אֶלָּא שֶׁהִפְסִיק בּוֹ כְּדֵי לִסְמֹךְ יְרִידָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה לִמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף, לוֹמַר לְךָ שֶׁבִּשְׁבִילוֹ הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ. וְעוֹד, כְּדֵי לִסְמֹךְ מַעֲשֶׂה אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר לְמַעֲשֶׂה תָּמָר, לוֹמַר לְךָ, מַה זּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, אַף זוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁרָאֲתָה בְּאִצְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלָּהּ שֶׁעֲתִידָה לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ, וְאֵינָהּ יוֹדַעַת אִם מִמֶּנָּה אִם מִבִּתָּהּ.

(ב) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי:

ב והוה מימרא דייי בסעדיה דיוסף והוה גבר מצלח והוה בבית רבונה מצראה:

(ג) וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ:

ג וחזא רבונה ארי מימרא דייי בסעדיה וכל די הוא עבד ייי מצלח בידיה:

רס"ו◄ כִּי ה' אִתּוֹ • שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו (ב"ר).

(ד) וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ:

ד ואשכח יוסף רחמין בעינוהי ושמש יתה ומגייה על ביתה וכל די אית לה מסר בידיה:

רס"ו◄ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ • חֲרֵי לָשׁוֹן קָצָר, חָסֵר ׳אֲשֶׁר׳.

(ה) וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה:

ה והוה מעדן דמני יתה בביתה ועל כל די אית לה ובריך ייי ית בית מצראה בדיל יוסף והוה ברכתא דייי בכל די אית לה בביתא ובחקלא:

בעל הטורים

לט (א) **הוּרַד.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "וְיוֹסֵף הוּרַד", "הוּרַד שְׁאוֹל" (יְשַׁעְיָה יד, יא). לוֹמַר שֶׁשָּׁקוּל הַגָּלוּת כְּנֶגֶד גִּיהִנֹּם. **הוֹרִידֻהוּ.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "אֲשֶׁר הוֹרִידֻהוּ שָׁמָּה", "הוֹרִידֻהוּ אֵלַי" גַּבֵּי בִּנְיָמִן (לְהַלָּן מד, כא). בְּשָׁבִיל שֶׁגָּרַם יְהוּדָה לְיוֹסֵף שֶׁהוֹרִידוּהוּ שָׁמָּה לְמִצְרַיִם, הוּצְרַךְ גַּם הוּא לְהוֹרִיד בִּנְיָמִן שָׁמָּה. תורה ב

(ד) **וְכָל יֶשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ.** סוֹפֵי תֵּיבוֹת: לְשׁוֹנוֹ. מְלַמֵּד שֶׁבָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמֵּד לוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן, וּלְכָךְ מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ. תורה ה

הפניות לשיחות קודש

ארבע ידות וכו׳: ביאור מדוע רש״י מביא פירוש אגדה; פנימיות מעלת בעלי תשובה על הצדיקים – לקו״ש ח״ל ע׳ 184. **ה׳ מצליח בידו:** ב׳ אופנים בהצלחת יוסף בבית פוטיפר ובבית האסורים: הצלחה המתלבשת בפעולת האדם; הצלחה למעלה מהתלבשות בעבודתו – לקו״ש חכ״ה ע׳ 213.

(ו) וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה:

ו וּשְׁבַק כָּל דִּי לֵהּ בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא יְדַע עִמֵּהּ מִדַּעַם אֱלָהִין לַחְמָא דִי הוּא אָכֵל וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר בְּרִיָוָא וְיָאֵי בְּחֶזְוָא:

רמ"י ◂ **וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה** • לֹא הָיָה נוֹתֵן לִבּוֹ לְכָלוּם. **כִּי אִם־הַלֶּחֶם** • הִיא אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר בְּלָשׁוֹן נְקֵיָּה. **וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר** • כֵּיוָן שֶׁרָאָה עַצְמוֹ מוֹשֵׁל, הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְסַלְסֵל בְּשִׂעָרוֹ. (ב"ר) אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: 'אָבִיךָ מִתְאַבֵּל, וְאַתָּה מְסַלְסֵל בְּשִׂעָרְךָ? אֲנִי מְגָרֶה בְּךָ אֶת הַדֹּב', מִיָּד:

~ יום שישי כ"ד כסלו ~

(ז) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי:

ז וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וּזְקָפַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ יָת עֵינָהָא לְיוֹסֵף וַאֲמֶרֶת שְׁכוֹב עִמִּי:

רמ"י ◂ **וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו** וְגוֹ' • כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אַחַר", סָמוּךְ.

(ח) וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי:

ח וְסָרִיב וַאֲמַר לְוַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִמִּי מָה דִּבְבֵיתָא וְכֹל דִּי אִית לֵהּ מְסַר בִּידִי:

(ט) אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה ממֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים:

ט לֵיתוֹהִי רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי מִדַּעַם אֱלָהִין יָתִיךְ בְּדִיל אַתְּ אִתְּתֵהּ וְאֵכְדֵּין אֶעְבֵּיד בִּישְׁתָּא רַבְתָּא הָדָא וְאֶחוֹב קֳדָם יְיָ:

רמ"י ◂ **וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים** • בְּנֵי נֹחַ נִצְטַוּוּ עַל הָעֲרָיוֹת.

(י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם ו יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ:

י וַהֲוָה כַּד מַלִּילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבִּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ:

רמ"י ◂ **לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ** • אַפִלּוּ בְּלֹא תַּשְׁמִישׁ. **לִהְיוֹת עִמָּהּ** • לָעוֹלָם הַבָּא.

(יא) וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת:

יא וַהֲוָה בְּיוֹמָא הָדֵין וְעַל לְבֵיתָא לְמִבְדַּק בְּכִתְבֵי חֻשְׁבְּנֵהּ וְלֵית אֱנָשׁ מֵאֲנָשֵׁי בֵּיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא:

רמ"י ◂ **וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה** • כְּלוֹמַר: 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מְיֻחָד' (תנחומא) יוֹם צָחוֹק, יוֹם אֵיד שֶׁלָּהֶם, שֶׁהָלְכוּ כֻּלָּם לְבֵית עֲבוֹדַת אֱלִילִים, אָמְרָה: 'אֵין לִי יוֹם הָגוּן לְהַזְקִיק לְיוֹסֵף כְּהַיּוֹם הַזֶּה', אָמְרָה לָהֶם: 'חוֹלָה אֲנִי וְאֵינִי יְכוֹלָה לֵילֵךְ'. **לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ** • רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: 'מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ', וְחַד אָמַר: 'לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו עִמָּהּ, אֶלָּא שֶׁנִּרְאֵית לוֹ דְּמוּת דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (דף לו).

בעל הטורים

(ו) **כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל.** בְּגִימַטְרִיָּא: הִיא אִשְׁתּוֹ. תורה ז

(י) **לִהְיוֹת עִמָּהּ.** בְּגִימַטְרִיָּא: אֶל תּוֹךְ גֵּיהִנֹּם. תורה יא

(יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

יב וַאֲחִזַתְּהּ בִּלְבוּשֵׁהּ לְמֵימַר שְׁכוֹב עִמִּי וְשָׁבְקַת לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא:

(יג) וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדּוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה:

יג וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי שָׁבְקַת לִלְבוּשֵׁהּ בִּידַהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

(יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל:

יד וּקְרַת לַאֲנָשֵׁי בֵיתַהּ וַאֲמֶרֶת לְהוֹן לְמֵימָר חֲזוֹ אֵיתֵי לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה לְחַיְכָא בָּנָא עַל לְוָתִי לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרֵית בְּקָלָא רַבָּא:

רמ"י ◂ רְאוּ הֵבִיא לָנוּ • חֲרֵי זֶה לָשׁוֹן קְצָרָה: "הֵבִיא לָנוּ", וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הֵבִיאוֹ, וְעַל בַּעְלָהּ אוֹמֶרֶת כֵּן.

עִבְרִי • (ב"ר) מֵעֵבֶר הַנָּהָר, מִבְּנֵי עֵבֶר (סְפָרִים אֲחֵרִים: מֵעֵבֶר הַנָּהָר).

(טו) וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדּוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה:

טו וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקַת לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא:

(טז) וַתַּנַּח בִּגְדּוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ:

טז וַאֲחִתַּתְהּ לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתַהּ עַד דְּעַל רִבּוֹנֵהּ לְבֵיתֵהּ:

רמ"י ◂ אֲדֹנָיו • שֶׁל יוֹסֵף.

(יז) וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי:

יז וּמַלִּילַת עִמֵּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה דִּי אַיְתֵיתָא לָנָא לְחַיְכָא בִּי:

רמ"י ◂ בָּא אֵלַי • לְצַחֵק בִּי, הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ.

(יח) וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדּוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה:

יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקַת לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

(יט) וַיְהִי כְּשָׁמְעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ:

יט וַהֲוָה כַּד שְׁמַע רִבּוֹנֵהּ יָת פִּתְגָּמֵי אִתְּתֵהּ דִּי מַלִּילַת עִמֵּהּ לְמֵימַר כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵף רָגְזֵהּ:

רמ"י ◂ וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו וְגוֹ' • בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ אָמְרָה לוֹ כֵּן, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרָה: 'כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ', עִנְיְנֵי תַּשְׁמִישׁ כָּאֵלֶּה.

(כ) וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר:

כ וּנְסִיב רִבּוֹנֵהּ דְּיוֹסֵף יָתֵהּ וּמַנְיֵהּ לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי אֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַּמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי:

בעל הטורים

(יב) **בִּבְגָדוֹ.** ב' בַּמְּסוֹרָה. פִּירַשְׁתִּי **בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים** (שְׁמוֹת כא, ח). תורה יג

(טו) **הֲרִימֹתִי.** ב' בַּמְּסוֹרָה. **בְּפָרָשַׁת** לֶךְ לְךָ (לְעֵיל יד, כב). תורה טז

(כ) **אֲשֶׁר אֲסוּרֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים.** 'אסורי' כְּתִיב וַ'אֲסִירֵי' קְרֵי. מְלַמֵּד

(כא) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר:

כא וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְיוֹסֵף וּנְגַד לֵהּ חִסְדָּא וִיהָבֵהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אַסִירֵי:

רש"י ◂ **וַיֵּט אֵלָיו חָסֶד** • שֶׁהָיָה מְקֻבָּל לְכָל רוֹאָיו, לְשׁוֹן ׳כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה׳ שֶׁבַּמִּשְׁנָה.

(כב) וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה:

כב וּמַנִּי רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִי בְּבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל דִּי עָבְדִין תַּמָּן עַל מֵימְרֵהּ הֲוָה מִתְעֲבֵד:

רש"י ◂ **הוּא הָיָה עֹשֶׂה** • כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳בְּמֵימְרֵיהּ הֲוָה מִתְעֲבֵד׳.

(כג) אֵין | שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: פ

כג לֵית רַב בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל מָרְחָן בִּידֵהּ בְּדִי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ וְדִי הוּא עָבֵד יְיָ מַצְלָח:

רש"י ◂ **בַּאֲשֶׁר ה׳ אִתּוֹ** • בִּשְׁבִיל שֶׁה׳ אִתּוֹ.

~ שבת קודש כ"ה כסלו ~

מ (א) וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם:

א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין סָרְחוּ שָׁקְיָא מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְנַחְתּוֹמֵי לְרִבּוֹנֵיהוֹן לְמַלְכָּא דְמִצְרָיִם:

רש"י ◂ **אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה אוֹתָהּ אֲרוּרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כֻּלָּם לְדַבֵּר בּוֹ לִגְנוּתוֹ, הֵבִיא לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סֵרְחָנָם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁיִּפְנוּ אֲלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו. וְעוֹד, שֶׁתָּבֹא הָרְוָחָה לַצַּדִּיק עַל־יְדֵיהֶם. **חָטְאוּ** • זֶה נִמְצָא זְבוּב בְּפֵילֵי פּוֹטִירִין שֶׁלּוֹ, וְזֶה נִמְצָא צְרוֹר בְּגֻלְוְסְקִין שֶׁלּוֹ. **וְהָאֹפֶה** • אֶת פַּת הַמֶּלֶךְ, וְאֵין לְשׁוֹן אֲפִיָּה אֶלָּא בְּפַת, וּבְלַעַ"ז, פיסטו"ר.

בעל הטורים

שֶׁעָשׂוּ שְׁנַיִם הָיָה אָסוּר עַל שֶׁהוֹצִיא דִּבָּה עַל י׳ אֶחָיו. וְעוֹד ב׳ שְׁנַיִם עַל שֶׁאָמַר לְשַׂר הַמַּשְׁקִים (בְּרֵאשִׁית מ, יד) "כִּי אִם זְכַרְתַּנִי... וְהִזְכַּרְתַּנִי". **אֲסוּרִים.** ג׳ בַּמְּסוֹרָה. שְׁנַיִם גַּבֵּי יוֹסֵף, וְאֶחָד "ה׳ מַתִּיר אֲסוּרִים" (תְּהִלִּים קמו, ז). וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים זַ"ל (יוּמָא לה, ב) שֶׁאָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁל פּוֹטִיפַר: אֲנִי חוֹבַשְׁךָ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, אָמַר לָהּ: ה׳ מַתִּיר אֲסוּרִים. תורה כא

(כג) **וַאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה׳ מַצְלִיחַ.** וְלֹא כְּתִיב "מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ" כְּמוֹ לְמַעְלָה (פְּסוּק ג), לְפִי שֶׁכָּאן הָיָה בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְלֹא הָיָה לוֹ עֵסֶק בְּיָדוֹ, כְּמוֹ לְמַעְלָה שֶׁהָיָה בְּבֵית אֲדוֹנָיו וּמִתְעַסֵּק בְּשֶׁל אֲדוֹנָיו. תורה א

מ (א) **לַאֲדֹנֵיהֶם.** ב׳ בַּמְּסוֹרָה. "לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם", "הָאֹמְרֹת לַאֲדֹנֵיהֶם הָבִיאָה וְנִשְׁתֶּה" (עָמוֹס ד, א). מַה לְּהַלָּן עַל עִסְקֵי שְׁתִיָּה, אַף כָּאן עַל עִסְקֵי שְׁתִיָּה, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פח, א) **שֶׁנִּמְצָא זְבוּב בַּכּוֹס שֶׁל פַּרְעֹה.** תורה ב

הפניות לשיחות קודש

לפי שהרגילה אותה ארורה . . ועוד שתבוא הרווחה: ביאור מדוע רש"י נזקק לפירוש הראשון, הרי בפשטות רואים שהמעשה עם שר המשקים והאופים הביא להצלחת יוסף; ביאור ביינה של תורה, ב׳ אופנים בעבודת הגלות, אתכפיא ואתהפכא – לקו"ש חל"ה ע׳ 163.

~ נקודות משיחות קודש ~

שני שלבים בביטול ה"מצירים לישראל"

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאוֹפֶה (מ, א)

לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה אוֹתָהּ אֲרוּרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כָּלָם לְדַבֵּר בּוֹ, הֵבִיא לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא סַרְחָנָם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁיִּפְנוּ אֲלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו. וְעוֹד, שֶׁתָּבֹא הָרוּחָה לְצַדִּיק עַל יְדֵיהֶם (רש"י)

יֵשׁ לְבָאֵר אֶת שְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:

יָדוּעַ, שֶׁיְּרִידַת יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הָיְתָה הַהַתְחָלָה שֶׁל גָּלוּת מִצְרַיִם, שֶׁהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְכָל הַגָּלוּיוֹת, כְּמַאֲמַר חַז"ל "כָּל הַמַּלְכֻיּוֹת (גָּלוּיוֹת) נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם עַל שֵׁם שֶׁהֵם מְצָרוֹת לְיִשְׂרָאֵל". וְהִנֵּה, הַגְּאֻלָּה וְהַהַצָּלָה מִ"מְצָרַיִם" אֵלֶּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת בִּשְׁנֵי אֳפָנִים: א. בְּטוּל הַ"מְצָרַיִם", שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהָצֵר וּלְהַזִּיק לְיִשְׂרָאֵל. ב. לֹא רַק בְּטוּל הַ"מְצָרַיִם", אֶלָּא שֶׁאוֹתָם אֵלֶּה שֶׁהָיוּ "מְצָרִים לְיִשְׂרָאֵל" יִתְהַפְּכוּ לְטוֹבָה וְיִסַּיְעוּ בִּגְאֻלָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְאֵלֶּה הֵם שְׁנֵי הַפֵּרוּשִׁים שֶׁהֵבִיא רַשִׁ"י:

בַּשָּׁלָב הָרִאשׁוֹן - הַכַּוָּנָה בְּחֵטְא שַׂר הַמַּשְׁקִים וְשַׂר הָאוֹפִים הָיְתָה כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת הַלַּעַז שֶׁהוֹצִיאָה אוֹתָהּ אֲרוּרָה עַל יוֹסֵף הַצַּדִּיק, בְּטוּל ה"מֵצַר"; אֲבָל עִקַּר הַכַּוָּנָה הִיא בַּשָּׁלָב הַשֵּׁנִי – "וְעוֹד" – כְּדֵי "שֶׁתָּבֹא הָרוּחָה לַצַּדִּיק עַל יְדֵיהֶם", שֶׁעַל יְדֵי שָׂרֵי פַּרְעֹה (ה"מְצָרִים") עַצְמָם תָּבוֹא הָרְוָחָה וְהַגְּאֻלָּה לְיוֹסֵף הַצַּדִּיק, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה "מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ".

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה ע' 166)

(ב) וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים:

ב וּרְגִז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין רַבְרְבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקֵי וְעַל רַב נַחְתּוֹמֵי:

(ג) וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם:

ג וְיָהַב יָתְהוֹן בְּמַטְרָא בֵּית רַב קְטוֹלַיָּא לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי יוֹסֵף אָסִיר תַּמָּן:

(ד) וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֵת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר:

ד וּמַנִּי רַב קְטוֹלַיָּא יָת יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְרָא:

רמ"י ◄ וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים וְגוֹ' • לִהְיוֹת אִתָּם. וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר • י"ב חֹדֶשׁ.

(ה) וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר:

ה וַחַלְמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵהּ בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרַן חֶלְמֵהּ שָׁקְיָא וְנַחְתּוֹמֵי דִּי לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי:

רמ"י ◄ וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם • וַיַּחַלְמוּ שְׁנֵיהֶם חֲלוֹם, זֶה פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: כָּל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם: שֶׁחָלַם אֶת חֲלוֹמוֹ וּפִתְרוֹן חֲבֵרוֹ, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא שַׂר־הָאוֹפִים כִּי־טוֹב פָּתָר". אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ • כָּל אֶחָד חָלַם חֲלוֹם הַדּוֹמֶה לַפִּתְרוֹן הֶעָתִיד לָבֹא עֲלֵיהֶם.

(ו) וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים:

ו וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין:

רמ"י ◄ זֹעֲפִים • עֲצֵבִים, כְּמוֹ: "סַר וְזָעֵף", (מיכה ז) "זַעַף ה' אֶשָּׂא". (מלכים א כ)

בעל הטורים

(ו) **זֹעֲפִים.** ב' בַּמְסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "לָמָּה יִרְאֶה אֶת פְּנֵיכֶם זֹעֲפִים" (דניאל א, י). מַה הָתָם עַל עִסְקֵי אֲכִילָה, בְּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִרְצוּ לֶאֱכוֹל יִהְיוּ פְּנֵיהֶם זוֹעֲפִים, אַף הָכָא זָעֲפוּ פְּנֵיהֶם עַל עִסְקֵי אֲכִילָה, שֶׁנִּמְצָא זְבוּב. תורה ז

(ז) וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם:

ז וְשָׁאֵל יָת רַבְרְבֵי פַרְעֹה דִּי עִמֵּהּ בְּמַטְרָא בֵּית רִבוֹנֵהּ לְמֵימָר מָא דֵין אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵין:

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלֹוא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי:

ח וַאֲמָרוּ לֵהּ חֶלְמָא חֲלֵמְנָא וּפָשַׁר לֵית לֵהּ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרָן חֶלְמַיָּא אִשְׁתָּעוּ כְעַן לִי:

(ט) וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי:

ט וְאִשְׁתְּעִי רַב שָׁקֵי יָת חֶלְמֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גוּפְנָא קֳדָמָי:

(י) וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים:

י וּבְגוּפְנָא תְּלָתָא שִׁבְשִׁין וְהִיא כַד אַפְרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין וַאֲגִיצַת גֵּץ בַּשִּׁילוּ אִתְכְּלָתָהָא עִנְּבִין:

רש"י ◂ **שָׂרִיגִם** • זְמוֹרוֹת אֲרֻכּוֹת שֶׁקּוֹרִין וידי"ן. **וְהִוא כְּפֹרַחַת** • דּוֹמֶה לְפוֹרַחַת. "וְהִיא כְּפוֹרַחַת", נִדְמֶה לִי בַּחֲלוֹמִי כְּאִלּוּ הִיא פּוֹרַחַת, וְאַחַר הַפֶּרַח עָלְתָה נִצָּהּ וְנַעֲשָׂה סְמָדַר, אשפני"ר בְּלַעַ"ז, וְאַחַר־כָּךְ הִבְשִׁילוּ. וְהִיא כַּד אַפְרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין, עַד כָּאן תַּרְגּוּמוֹ שֶׁל "פּוֹרַחַת". גֵּץ גָּדוֹל מִפֶּרַח, כְּדִכְתִיב: (ישעיה יח) "וּבֹסֶר גּוֹמֵל יִהְיֶה נִצָּה", וּכְתִיב: (במדבר יז) "וַיֹּצֵא פֶּרַח" וְהַדַּר "וַיָּצֵץ צִיץ".

(יא) וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׁחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה:

יא וְכָסָא דְפַרְעֹה בִּידִי וְנָסֵיבִת יָת עִנְּבַיָּא וַעֲצָרִית יָתְהוֹן לְכָסָא דְפַרְעֹה וְיָהֲבִית יָת כָּסָא עַל יְדָא דְפַרְעֹה:

רש"י ◂ **וָאֶשְׁחַט** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְעַצָּרִית', וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה.

(יב) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

יב וַאֲמַר לֵהּ יוֹסֵף דֵּין פִּשְׁרֵנֵהּ תְּלָתָא שִׁבְשִׁין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן:

רש"י ◂ **שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם** • סִימָן הֵם לְךָ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה הַרְבֵּה (חולין צב).

נקודות משיחות קודש

שלושת השריגים – שלושת ימים או שלוש שנים?

וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם (מ, יב)

שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם - סִימָן הֵם לְךָ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים (רש"י)

הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ: "מֵאַיִן יָדַע יוֹסֵף כִּי שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִים הֵם יָמִים וְלֹא חֳדָשִׁים אוֹ שָׁנִים"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר:

עַל הַפָּסוּק "וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה", פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁהִסְעִים לְמִאוֹרָע זֶה הוּא כְּדֵי "שֶׁתָּבֹא הָרוּחָה לַצַּדִּיק עַל יְדֵיהֶם", כְּלוֹמַר, כְּדֵי לְהָבִיא לִגְאֻלָּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִבֵּית הַסֹּהַר.

בעל הטורים

(ח) **סַפְּרוּ**. ג' בְּמָסוֹרָה. "סַפְּרוּ נָא לִי", וְאֵידָךְ: "סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ", חַד בְּתְהִלִּים (צו, ג) וְחַד בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א טז, כד). שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַסִּפּוּר שֶׁסִּפְּרוּ לוֹ סִפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹד יוֹסֵף, שֶׁשִּׁבְּחוּהוּ לְפְנֵי פַּרְעֹה. תורה ט

(י) **שָׂרִיגִם**. כְּתִיב חָסֵר, בְּגִימַטְרִיָּא: **אָבוֹת הָעוֹלָם**, דְּאִיכָּא מַאן דְּאָמַר אָבוֹת שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת. תורה יא (חולין צב, א) אֵלּוּ

וְזֶהוּ שֶׁפֵּרֵשׁ יוֹסֵף שֶׁשְּׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִיגִים הֵם שְׁלֹשֶׁת יָמִים דַּוְקָא, כִּי הֵבִין שֶׁתַּכְלִית גְּאֻלַּת שַׂר הַמַּשְׁקִים הִיא כְּדֵי לְהוֹצִיא גַּם אוֹתוֹ מִן הַבּוֹר, וְסָבַר שֶׁבְּוַדַּאי רוֹצֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם בַּמְּהֵירוּת הָאֶפְשָׁרִית, וְלָכֵן פָּתַר אֶת הַחֲלוֹם בְּאֹפֶן שֶׁשְּׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִיגִים הֵם שְׁלוֹשָׁה יָמִים בִּלְבַד.

וְאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה לֹא הִתְקַיְּמָה כָּךְ, הֲרֵי כְּבָר פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק "וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ" שֶׁ"מִפְּנֵי שְׁתָלָה בּוֹ יוֹסֵף לְזָכְרוֹ הֵזִקַּק לִהְיוֹת אָסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים", כְּלוֹמַר, שֶׁבֶּאֱמֶת הָיָה אָמוּר יוֹסֵף לְהִגָּאֵל לְאַחַר שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְרַק מִפְּנֵי הָעֹנֶשׁ נִדְחֲתָה גְּאֻלָּתוֹ.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁגַּם לְאַחַר שֶׁנִּגְנַשׁ יוֹסֵף וְנִשְׁאַר בְּבֵית הָאֲסוּרִים, מִכָּל־מָקוֹם אָכֵן הִתְקַיְּמוּ דִּבְרֵי הַחֲלוֹם גַּם בְּנוֹגֵעַ לְגְאֻלַּת יוֹסֵף, שֶׁהֲרֵי שָׁהָה בְּבֵית הָאֲסוּרִים עוֹד שְׁנָתַיִם וּמִקְצָת הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, כִּי רַק "מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים" חָלַם פַּרְעֹה אֶת שְׁנֵי הַחֲלוֹמוֹת, וְאַחַר כָּךְ עָבַר זְמַן עַד שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִבֵּית הָאֲסוּרִים כְּדֵי לִפְתֹּר אֶת חֲלוֹמוֹתָיו, וְזֶה הָיָה כְּבָר בְּתְחִלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, וְגַם בָּזֶה יֵשׁ קִיּוּם לְדִבְרֵי הַחֲלוֹם "שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִיגִים".

וְנִמְצָא, שֶׁמִּתְחִילָה בֶּאֱמֶת רָמְזוּ "שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִיגִים" ל"שְׁלֹשֶׁת יָמִים" בִּלְבַד, אַךְ לְאַחַר שֶׁנִּגְנַשׁ, בִּמְקוֹם שֶׁ"שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִיגִים" יִתְפָּרְשׁוּ עַל זְמַן קָצָר – "שְׁלֹשֶׁת יָמִים", הִתְהַפֵּךְ הַדָּבָר לִזְמַן אָרֹךְ – שָׁלוֹשׁ שָׁנִים, כְּלוֹמַר, שְׁנָתַיִם מְלֵאוֹת וּמִקְצָת הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית.

(ע"פ תורת מנחם – התוועדויות תשמ"ג ח"ב ע' 711 ואילך)

(יג) בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ וַהֲשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ:

יג בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יַדְכַּרְנָךְ פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ וְיִתְיַבְנָךְ עַל שְׁמוּשָׁךְ וְתִתֵּן כַּסָּא דְּפַרְעֹה בִּידֵהּ כְּהִלְכְתָא קַדְמָאָה דִּי הֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵהּ:

רס"י◄ יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ • לְשׁוֹן חֶשְׁבּוֹן, כְּשֶׁיִּפְקֹד שְׁאָר עֲבָדָיו לְשָׂרֵת לְפָנָיו בַּסְּעֻדָּה, יִמְנֶה אוֹתְךָ עִמָּהֶם. כַּנֶּךָ • בָּסִיס שֶׁלְּךָ וּמוֹשָׁבְךָ.

(יד) כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה:

יד אֱלָהֵן תִּדְכְּרַנַּנִי עִמָּךְ כַּד ייטַב לָךְ וְתַעְבֵּד כְּעַן עִמִּי טִיבוּ וְתִדְכַּרְנַנִּי עַלָּי קֳדָם פַּרְעֹה וְתַפְּקַנַּנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הָדֵין:

רס"י◄ כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ • אֲשֶׁר אִם זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ, מֵאַחַר שֶׁייִטַב לְךָ כְּפִתְרוֹנִי. וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד • אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה: הֲרֵי אַתָּה עוֹשֶׂה עִמִּי חֶסֶד.

(טו) כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר:

טו אֲרֵי מִגְנַב גְּנֵבְנָא מֵאַרְעָא דְּעִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא עֲבָדִית מִדַּעַם אֲרֵי שַׁוִּיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירֵי:

(טז) וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי:

טז וַחֲזָא רַב נַחְתּוֹמֵי אֲרֵי עָאוּת פָּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא סַלִּין דְּחִירוּ עַל רֵישִׁי:

רס"י◄ סַלֵּי חֹרִי • סַלִּים שֶׁל נְצָרִים קְלוּפִין חוֹרִין חוֹרִין, וּבְמִקּוֹמֵנוּ יֵשׁ הַרְבֵּה, וְדֶרֶךְ מוֹכְרֵי פַּת כִּיסָנִין, שֶׁקּוֹרִין אובלי"ש, לְתִתָּם בְּאוֹתָם סַלִּים.

(יז) וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי:

יז וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל מֵיכַל פַּרְעֹה עוֹבַד נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכֵל יָתְהוֹן מִן סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי:

(יח) וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

יח וַאֲתֵב יוֹסֵף וַאֲמַר דֵּין פִּשְׁרֵנֵהּ תְּלָתָא סַלִּין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן:

(יט) **בְּעוֹד ׀ שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃**

יט בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יַעְדִּי פַרְעֹה יָת רֵישָׁךְ מִנָּךְ וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל צְלִיבָא וְיֵכוּל עוֹפָא יָת בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ׃

(כ) **וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ ׀ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו׃**

כ וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה יוֹמָא בֵּית וַלְדָּא דְּפַרְעֹה וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וְאַדְכַּר יָת רֵישׁ רַב שָׁקֵי וְיָת רֵישׁ רַב נַחְתּוֹמֵי בְּגוֹ עַבְדּוֹהִי׃

רש"י ◂ **יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה** • יוֹם לִדָּתוֹ, וְקוֹרִין לוֹ יוֹם גִּינוּסְיָא. וּלְשׁוֹן "הֻלֶּדֶת", לְפִי שֶׁאֵין הַוָּלָד נוֹלָד אֶלָּא עַל־יְדֵי אֲחֵרִים, שֶׁהַחַיָּה מְיַלֶּדֶת אֶת הָאִשָּׁה, וְעַל כֵּן הֶחָיָה נִקְרֵאת מְיַלֶּדֶת, וְכֵן: (יחזקאל טז) "וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הֻלֶּדֶת אוֹתָךְ", וְכֵן: (ויקרא יג) "אַחֲרֵי הֻכַּבַּס אֶת הַנֶּגַע", שֶׁכְּבוּסוֹ עַל־יְדֵי אֲחֵרִים. **וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ וְגוֹ'** • מִנָּאם עִם שְׁאָר עֲבָדָיו, שֶׁהָיָה מוֹנֶה הַמְּשָׁרְתִים שֶׁיְּשָׁרְתוּ לוֹ בִּסְעֻדָּתוֹ, וְזָכַר אֶת אֵלּוּ בְּתוֹכָם, כְּמוֹ: "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ", לְשׁוֹן מִנְיָן.

(כא) **וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃**

כא וַאֲתֵיב יָת רַב שָׁקֵי עַל שַׁקְיוּתֵהּ וִיהַב יָת כָּסָּא עַל יְדָא דְּפַרְעֹה׃

(כב) **וְאֶת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף׃**

כב וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי צְלָב כְּמָא דִּי פָשַׁר לְהוֹן יוֹסֵף׃

(כג) **וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃ פפפ**

כג וְלָא דְכִיר רַב שָׁקֵי יָת יוֹסֵף וְאַנְשְׁיֵהּ׃ פ פ פ

רש"י ◂ **וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים** • בּוֹ בַּיּוֹם. **וַיִּשְׁכָּחֵהוּ** • לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בּוֹ יוֹסֵף לְזָכְרוֹ, הֶחֱזַק לִהְיוֹת אָסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים מ) "אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר שָׂם ה' מִבְטַחוֹ וְלֹא פָנָה אֶל רְהָבִים", וְלֹא בָּטַח עַל מִצְרַיִם הַקְּרוּיִים רַהַב׃

פפפ קי"ב פסוקים יב"ק סימן. **חמלת פרשת וישב**

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלח - רמג

בעל הטורים

(כג) **וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים.** ג' בַּמְסוֹרָה. הָכָא, וְאִידָךְ: "וְלֹא זָכַר יוֹאָשׁ הַמֶּלֶךְ הַחֶסֶד" (דברי הימים ב' כד, כב), "וְלֹא זָכַר הֶדֶם רַגְלָיו" (איכה ב, א). שֶׁשַּׂר הַמַּשְׁקִים הָיָה בְּפוּי טוֹבָה וְלֹא זָכַר הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה לוֹ יוֹסֵף, וְכֵן יוֹאָשׁ הָיָה בְּפוּי טוֹבָה וְלֹא זָכַר הַטּוֹבָה שֶׁעָשָׂה לוֹ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וְהָרַג לִזְכַרְיָה בְּנוֹ, וְעַל זֶה נֶהֶרְגוּ כַּמָּה נְפָשׁוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה דָּמוֹ תּוֹסֵס עַד שֶׁנִּתְחָרֵב הַבַּיִת, וְזֶהוּ "וְלֹא זָכַר הֶדֶם רַגְלָיו בְּיוֹם אַפּוֹ".

לוח תהלים

יום ראשון, י"ט כסלו > פרק כ. מפרק צ עד פרק צו

יום שני, כ' כסלו > פרק כ. מפרק צז עד פרק קג

יום שלישי, כ"א כסלו > מפרק קד עד פרק קה

יום רביעי, כ"ב כסלו > מפרק קו עד סוף פרק קז

יום חמישי, כ"ג כסלו > מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום שישי, כ"ד כסלו > מפרק קיג עד סוף פרק קיח

שבת קודש, כ"ה כסלו > פרק כ. פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

לימוד תניא בכל יום

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא מסוגל לכמה ענינים, מהנכון שנוסף על לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

"המנהג הטוב שנהגו חסידים (בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) - ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט - התוועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ט כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' א, ספר לקוטי אמרים הנקרא בשם... עד עמ' 4, הרב... הכהן.

ספרי — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל שלישי

שער ראשון

ספר
לקוטי אמרים
חלק ראשון
הנקרא בשם
ספר של בינונים

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י.

סֵפֶר לִקּוּטֵי אֲמָרִים חֵלֶק רִאשׁוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים

בדף–השער של ספר ה"תניא", כותב רבנו הזקן, שהספר: **מְלֻקָּט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, מְיֻסָּד עַל פָּסוּק**[1] **"כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"**; – הלב, הפה והעשיה הם שלשת הכוחות: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש, כדי לבצע את רצונה. כלומר, שלשה אלה הם כלי הביצוע של הנפש: "בפיך" – בכוח הדיבור שלך; "ובלבבך" – בכוח המחשבה שלך; "לעשותו" – בכוח המעשה שלך. במובן עמוק יותר, רומזת המלה "ובלבבך" לא רק על המחשבה, כי־אם גם על רגשי הלב, אהבה ויראה, לאהוב את הקב"ה ולירא מפניו: כשיהודי מקיים מצוה משום אהבתו להקב"ה, וביודעו שהדרך היחידה להתיחד עם הקב"ה, היא על־ידי קיום מצוותיו – נעשות אז המצוות מתוך רגש פנימי של חיות ועונג. כמי שעושה רצונו של ידידו האהוב עליו, שעשייתו היא בעונג ובחיות מיוחדים, הוא מתייגע אז לבצע הכל במדויק, לכל פרטיו, כדי להניח דעת ידידו. הרגש של יראת שמים, לירא מהקב"ה, פועל על היהודי, להימנע מלעשות דבר בניגוד לרצון הקב"ה. יהודי שומר על עצמו שלא להיכשל בעשיית עבירה בגלל רגש היראה שלו כלפי הקב"ה. זאת אומר לנו מחבר ספר ה"תניא", שהספר מבוסס על פסוק זה, לפיו קרוב הדבר של תורה ומצוות לקיימו מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'. **לְבָאֵר הֵיטֵב, אֵיךְ הוּא קָרוֹב מְאֹד,** – מטבע האדם להיות לבו נוטה לתאוות גופניות, וכדי שהלב יתאווה לאלקות, נדרש

1. דברים ל, יד.

להפוך את רגשות הלב בפועל מקצה אחד – מתאוות העולם־הזה, לקצה הפוך – לקדושה. כן מאד קשה לאדם לנטוע בלבו רגש היראה מהקב"ה, כמאמר הגמרא[2]: "וכי יראה מילתא זוטרתא היא", האם יראה היא דבר קטן? – כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב הדבר"? דבר זה בא ה"תניא" להסביר, **בְּרֶכָה אֲרֻכָּה וְקָצָרָה, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרַךְ.** – בשני אופנים מוסבר בספר, כיצד קרוב הדבר: "בדרך ארוכה" – על־ידי התבוננות, העמקת מחשבתו בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה להשי"ת ולירא מפניו; "בדרך קצרה" – על־ידי שמעורר את האהבה המסותרת שבקרבו, הנטועה בטבע מתולדתו בלבו של כל אחד מישראל, ואשר יש רק לעוררה ולגלותה. ועל כך מבוסס ספר ה"תניא".

אגב, הספר נקרא בשם "תניא", על שם המלה הראשונה, בה פותח המחבר, רבנו הזקן, את ספרו.

על הסכמותיהם של הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, מביא הרבי (מוהריי"צ) נ"ע באחד ממכתביו[1] קבלה מהרבי האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה"תניא" במשך עשרים שנה, הוסיף והחסיר[2], ודייק דיוק רב בכל מילה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב מילה מסויימת עם וא"ו או בלי וא"ו); עד שזיקק את הספר ב"חסר ויתיר" ורק אז, נתן רשות להעתיקו ולהפיצו ברבים. ברם, עקב "העתקות רבות" ו"העתקות שונות" על ידי אנשים שונים, "רבו כמו רבו הטעויות־סופר במאד מאד" (וכפי שמובא במקום אחר, היו גם כאלה ש"תואנה הם מבקשים" והכניסו במכוון שגיאות בענינים שונים, כדי שהענינים לא יתקבלו כפי מובנם האמיתי, וכך יתעורר רעש וכו'[3]).

שלח אז רבנו הזקן שלוחים מיוחדים אל הצדיקים רבי יהודא ליב הכהן ורבי זושא, לבקש את הסכמתם להדפסת ספר ה"תניא".

כפי שכתוב במכתב האמור[4] היו השלוחים, החסידים המפורסמים של רבנו הזקן – רבי משה ווילנקר, רבי פנחס משקלוב ורבי יצחק משה מיאס. אותם שלח רבנו הזקן להתייעץ עם הצדיקים האמורים אודות הדפסת הספר ולקבל הסכמתם.

שני הצדיקים ביטאו את התפעלותם מספר ה"תניא".

רבי יהודא ליב הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגיפות הרוחניות של עקבות משיחא".

רבי זושא אמר: "עם ה"תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו".

שני הצדיקים כתבו הסכמותיהם בשבוע של פרשת כי־תבוא, בגלל[5] שני טעמים:

א) שכן, על ידי לימוד בעיון בספר ה"תניא" מקיימים "כי תבוא אל הארץ" ברוחניות, שזהו ההתגלות של הרצון העצמי של הנשמה (ארץ מלשון רצון, כמאמר רז"ל[6] "למה נקרא שמה ארץ – שרצתה לעשות רצון קונה"). המלה "רצתה" מתפרשת גם כן בלשון "רצון". ב) על ידי הדרכים בעבודת ה' המובאות בספר ה"תניא", מהפכים את הקללה (התוכחה של 'משנה תורה' בפרשת כי־תבוא) לברכה.

בהזכירם בהסכמותיהם את השנה בה הן נכתבו, ביטאו באמצעות ציון השנה את דעתם הקדושה על ספר ה"תניא". הרב הצדיק רבי יהודא ליב הכהן כתב: שנת "תקנ"ו", שהיא ראשי תיבות: "תניא קטורת נשמה ורוח" (המרמז שה"תניא" הוא כאמור קטורת לכל המגיפות הרוחניות של עקבתא דמשיחא); והרב הצדיק רבי זושא ציין את השנה במלה "פדותינ"ו", הפדות שלנו – להדגיש, כאמור, שבספר זה ילכו בני ישראל לקראת משיח צדקנו.

הַסְּכָמַת הָרַב הֶחָסִיד הַמְפֻרְסָם, אִישׁ אֱלֹהִי, קָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ, מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי מְשֻׁלָּם זוּסְיל מֵאַנִיפָּאלִי:

הִנֵּה בְּרֹאשׁ הַכְּתָבִים שֶׁל הָרַב הָאי גָּאוֹן – כפי הידוע, קראו במזריטש לרבנו הזקן "הרב", מפני שבו בחר

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר משולם זוסיל מאניפאלי:

הנה בראותי את הכתבים של הרב האי גאון מוהר"ר אדונינו מורינו ורבינו חיים ועמוד ימינו ישראל בהגלות לבבי קדשו המחובר להבינה לבית הפקוס ללמד לעם ה' דרכי קדש כמאמר כל למד יחזה בפנימיות לבביו והמפורסם מן לריך רמיה רק מחסק קלקול הלבר שלא יגרום היזק למדפיסים בחתי ליתן תוקף ומזהרה לבל יניח יום את ידו ורגלו לדפוס על מנך חמת שניס מיום לדמטה ושומע לדברי הלה יבוא עליו ברכת טוב הר"ל המלבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

חכמת אדם תאיר פני הארץ בראותי ידי קדש המחבר הרב הגאון איש אלקים קדוש וטהור חסיד וענינו אשר מכבר נגלה מפתריו יושב בשבת תחכמוני מלא אדונינו מורינו ורבינו גאון עולם ולמה מיס מבאר מים חיים וכעת ישמח ישראל בהגלות לבבי קדשו המחובר להבינה לבית הפקוס ללמד לעם ה' דרכי קדש כמאמר כל למד יחזה בפנימיות לבביו והמפורסם מן לריך רמיה רק מחסק קלקול הלבר שלא יגרום היזק למדפיסים בחתי ליתן תוקף ומזהרה לבל יניח יום את ידו ורגלו לדפוס על מנך חמת שניס מיום לדמטה ושומע לדברי הלה יבוא עליו ברכת טוב הר"ל המלבר זאת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

2. ברכות לג, ב. **1.** נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא. עמוד קכא. **2.** וראה (ועיין) בלקו"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, נ.י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3.** ועפ"ז יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4.** בספר הקיצורים עמוד קכ"ה. **5.** ספר הקיצורים, שם. **6.** ב"ר ה, ז.

הרב המגיד ממזריטש לכתוב את ה"שולחן ערוך" שלו, ותלמידי הרב המגיד, החבריא קדישא, הכתירוהו בשם "רב", כי "הלכתא כרב", **אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ וְטָהוֹר אַסְפַּקְלַרְיָא הַמְאִירָה,** – המאיר כל דבר באור גלוי בבהירותו המלאה[7]. **וְטוֹב אֲשֶׁר עָשָׂה** – רבנו הזקן בכוחותיו האלקיים. **וַאֲשֶׁר הִפְלִיא ה' חַסְדּוֹ וְנָתַן בְּלִבּוֹ הַטָּהוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֵלֶּה** – להעלות על הכתב הענינים של ספר ה"תניא", **לְהַרְאוֹת עִם ה' דְּרָכָיו הַקְּדוֹשִׁים. וְרִצּוֹנוֹ** – של רבנו הזקן, **הָיָה שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַכְּתָבִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס מֵחֲמַת שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ. רַק מֵחֲמַת הָתְפַּשְׁטוּת הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִידֵי סוֹפְרִים מְשֻׁנִּים,** – הוא משתמש במלה "משונים" ולא "שונים", ואפשר שברצונו לציין בכך על אלה שזייפו במכוון ענינים מסויימים ב"תניא", **וּמֵחֲמַת רִבּוּי הָעֲתָקוֹת שׁוֹנוֹת, רַבּוּ הַטָּעֻיּוֹת־סוֹפֵר בְּמֵאַד, וְהֻכְרַח לְהָבִיא הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס.** – ספר ה"תניא" התפשט אז ב"קונטרסים"; ולהעיר, שגם אחרי שנדפס, לא היה עליו השם, ובודאי שכך צוה רבנו הזקן ובאופן זה נתן רשות להדפיס את ה"תניא". **וְהֵעִיר ה' אֶת רוּחַ הַשָּׂתָּפִים, חֲרֵי הוּא הָרַבָּנִי הַמֻּפְלָג הַוָּתִיק מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי שָׂלוֹם שֶׁכְּנָא בֶּן מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי נַחְ, וַחֲרֵי הוּא הָרַבָּנִי הַמֻּפְלָג הַוָּתִיק מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי מָרְדְּכַי בֶּן מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי**[8]**, לְהָבִיא הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס בְּסִלָאוִוויטָא.**

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר משולם זוסיל מאניפאלי:

הִנֵּה בְּלִמּוּדִי תָּמִיד בְּהִכָּתְבִים שֶׁל הָרַב הָאִי גַּאוֹן מָרִי מִלִּיקִים קְדוֹשׁ וְטָהוֹר מִסְפַּקְלַרְיָא הַמְאִירָה וְעוֹזֵב מִמֶּנִּי עַצְמוֹ וּמִשֶּׁל הַפְלִיא ה' חַסְדּוֹ וְנָתַן בְּלִבּוֹ הַטָּהוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֵלֶּה לְהַרְאוֹת עִם ה' דְּרָכָיו הַקְּדוֹשִׁים וְלוּמוֹ הָיָה שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹת אֶת הַכְּתָבִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס מֵחֲמַת הִתְפַּשְׁטוּת הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּהַעֲתָקוֹת רַבּוֹת מִידֵי סוֹפְרִים מְשֻׁנִּים וּמֵחֲמַת רִבּוּי הָעֲתָקוֹת שׁוֹנוֹת רַבּוּ הַטָּעֻיּוֹת כְּמוּבָן לְכָל אִישׁ וְהֻכְרַח לְהָבִיא הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס. וְהֵעִיר ה' אֶת רוּחַ הַשָּׂתָּפִים ה"ה הָרַבָּנִי הַמֻּפְלָג הַוָּתִיק מוֹהר"ר **שָׁלוֹם שְׁכֶנָא** בְּמוֹהר"ר **נַח** וה"ה הָרַבָּנִי הַמֻּפְלָג הַוָּתִיק מוֹהר"ר **מָרְדְּכַי** בְּמוֹהר"ר **שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי** לְהָבִיא הַקּוּנְטְרֵסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס בְּסִלָאוִוויטָא וְלִפְעָמִים טִבְעָא בְּמַכְתִּי יִקַּר חִילָא לָךְ עָלוֹ בְּלִבָּם מְגוֹר מִסְּבִיב מִן הַדְּפוּסִים מִלְּאַכְלָם לְהָזִיק וּלְקַלְקֵל הַמְּסוּכָנִים מִי לְזִמָּם גַּמְלוּ בְּלִבָּיוּ לִיתֵּן הַסְּכָמָה לְכָל יְהִיס מִיס לְמִי יְלוּ וּמִי לְהַגִּיד לְמִי לְהַגִּיד וְלִהְיוֹת לְמִי

כתבי, **הַמְחַבֵּר חָבֵר הַגָּאוֹן אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ וְטָהוֹר חָסִיד וְעָנָו, אֲשֶׁר מִכְּבָר נִגְלָה מִסְתָּרָיו,** – שלמרות השתדלותו להישאר נסתר, שלא ידעו מצדקותו ומגדולתו, כבר מזמן נתגלו צדקותו וגדלותו, **יוֹשֵׁב בְּשֶׁבֶת תַּחְכְּמוֹנִי**[11] **אֲצֶל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ גְּאוֹן עוֹלָם,** – וי"ל כפשוטו בנגלה – והכוונה על הרב המגיד ממזריטש, **וְדָלָה מַיִם** – למד תורה, **מִבְּאֵר מַיִם חַיִּים,** – יש המפרשים שבמלה "מבאר" – אותיות אברם – הוא מרמז על רבי אברהם "המלאך" בנו של הרב המגיד ממזריטש, **וְכָעֵת יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל** – הכוונה על הבעל־שם־טוב, ששמו הקדוש היה ישראל, **בְּהָגְלוֹת דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ** – התגלות דברי הבעל־שם־טוב היא ב"תניא", בו מתגלים דברי הבעל־שם־טוב בשכל והשגה של חב"ד, **הַמְּחוּבָּר לְהָבִיא לְבֵית הַדְּפוּס** – כדי **לְלַמֵּד לְעַם ה'** – לבני ישראל, **דַּרְכֵי קֹדֶשׁ, כַּאֲשֶׁר כָּל אֶחָד יֶחֱזֶה** – יראה, **בְּפְנִימִיּוּת דְּבָרָיו, וְהַמְּפָרְסָם אֵין צָרִיךְ רְאָיָה.** – ובגלל כך לא היה ספר זה זקוק להסכמה, **רַק מֵחֲשַׁשׁ לְקִלְקוּל הַדָּבָר** – של הדפסת הספר, **שֶׁלֹּא יִגְרוֹם חֵזֶק לַמַּדְפִּיסִים, בָּאתִי לְתֵת תִּקֶּף וְאַזְהָרָה לְבַל יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְרַגְלוֹ לְדָפוֹם** – להדפיס את הספר, **עַד מֶשֶׁךְ חֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם דִּלְמַטָּה. וְשׁוֹמֵעַ לְדִבְרֵי אֵלֶּה – יָבֹא עָלָיו בִּרְכַת טוֹב. הַלֹּא כֹּה דִּבְרֵי הַמְחַבֵּר וְאֹת לִכְבוֹד הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' פָּרָשָׁה תָּבֹא תקנ"ו לְפֶרֶט קָטָן. יְהוּדָא לֵיב הַכֹּהֵן.**[12]

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו מוהר"ר **משולם זוסיל מאניפאלי:**

הִנֵּה בגלותי **אֶת הַכְּתָבִים** של הרב הנ"ל גמון **אֶת** מלקיס קדוש וטהור מספקלריית המחיצה וטוב לשכל עשה ומשכ הפליג ה' חסדו ונתן בלבו הטהור לעשות **אֶת** כל **אֲלֶה** להדפוס עם ה' דלכיו הק'. ולזאת היה שלא להעלות **אֶת** הכתבים **הָאֵל** לבית הדפוס מחמת שאין דלכו בכך. רק מחמת התפשטות הקונטרסים **הָאֵל** בקהל כל יקראל בהעתקות רבות מידי סופרים מקונים ומחמת ריבוי העתקות שגיות רבו הט"ס במלל. והוכרח להכנית הקונטרסים **הָאֵל** לבית הדפוס. והעיר ה' **אֶת** רוח השופטים ה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר שלום שכנא במוהר"ר **נח** וה"ה הרבני המופלג הותיק מוהר"ר **מרדכי** במוהר"ר **שמואל הלוי** להכנית הקונטרסים **הָאֵל** לבית הדפוס כשלמוויטא ולפעלה טבא ממקומי יאיר חילא **אֶת** עלו בלבם מגור מסביב מן הלפוסים משכ רבו שדרכן להזיק ולקלקל המעשכים **אֶת** לזשת גמרנו בלבינו ליתן הסכמה לכל יהיס **אֶת** ילו ואת רגלו לגרום להמדפיסים הנזכרים לעיל שום היזק **אֶת** ושלום בהשגת גבול בשום תופן. ואשור לשום **אֶת** שלם לדפוס הספר הנ"ל בלתי יהיעת המדפיסים הנ"ל עד משך חמש שנים מיום שלמטה ושומע לדברי **אֶלֶה** יבא עליו ברכת טוב הכ"ל המלבד זשת לכבוד התורה היום יום ג' שנכפל בו כי טוב פרשת תבא שנת פדותינו לפ"ק. הקטן משלום זוסיל מאניפאלי.

חכמת שלם **אֶת** מיהר פני המלך בשלומי ילי קדש **המחבר הרב הגאון** מיהם מלקיס קדוש וטהור חסיד ועניו משך מכבר נגלה מסתריו יוצא בשבח תחכמוני משל **אדונינו** מורינו **ורבינו גאון עולם** ושלה מיהם **מבאר מים חיים** וכעת ישמח **ישראל** בהגלות דברי קדשו המחובר להכניה לבית הדפוס כשלמ לעם ה' דלכי קדש כמשך כל משך ואזהר בפניעות דבריו והמפורסם אין לריך רשיה רק מחשש שקלקול הדבר שלא יגרום היזק למדפיסים בתוי ליתן תוקף ומאזהרה לבל יריס אית יד ורגלו לדפוס עד משך חמש שנים מיום שלמטה ושומע לדברי אלה יבוא עליו ברכת טוב הכ"ל המלבד זשת לכבוד התורה היום יום ג' פרשה תבא תקנ"ו לפ"ק.

יהודא ליב הכהן.

שמעתי מהחסיד המפורסם, **רבי יצחק** מתמיד, זכרונו לברכה: כשהשלוחים הביאו את ה"תניא" לאניפאלי, אל רבי יהודא לייב הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה, כדי שהצדיקים יעיינו בהם. בשעה שעיין ב"תניא", באמצע הלילה, נכנס רבי יהודה לייב הכהן בהתפעלות עצומה ובהתלהבות רבה, ומבלי יכולת לעצור בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת אל רבי זושא (שניהם דרו באניפאלי), להתחלק אתו בהתלהבותו המרובה מספר ה"תניא". אותו דבר אירע גם אצל רבי זושא, שגם הוא לא היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט ללכת אל רבי יהודה לייב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם אחד אל השני, ו"אניפאלי כולה בערה...".

---

11. לשון הכתוב שמואל ב כג, ח. **12.** בעהמ"ס "אור הגנוז". וי"ל שזהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר – הוא ספר הנ"ל. ראה בית רבי, תולדות הרב פרק נד.

~ יום שני כ' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ג, הסכמת הרבנים... עד עמ' ג, ז"ל נבג"מ.

הסכמת

הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע.

הַיּוֹת שהוסכם אצלינו ליתן רשות והרמנא להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבנ"י כתוב דברי יושר ואמת דברי אלקים חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש שכל דבריו כנחלי אש בוערות ילהיבו הלבבות לקרבן לאביהן שבשמים. ובשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון ומחמת שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם בשביל דבר שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיברו הס' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ח ופע"ח שנראים כסותרים זא"ז וברוח מבינתו מישבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון לחברם עם ספר לקוטי אמרים ואגה"ת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. אי לזאת באנו להטיל גודא רבה וגזרת נח"ש דרבנן דלית לה אסוותא שלא ירים איש את ידו להדפים כתבניתם או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתקות המפוזרים אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה טעות שגיאות מי יבין ימצא הטעות דמוכח מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

נאום **דוב בער** בא"א מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

ונאום **חיים אברהם** בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא ורבנא **שניאור זלמן** זצ"ל נבג"מ.

ונאום **משה** בא"א מו"ר הגאון החסיד **שניאור זלמן** ז"ל נבג"מ.

הַסְּבָמַת הָרַבָּנִים שֶׁיִּחְיוּ בְּנֵי הַגָּאוֹן הַמְחַבֵּר זַ"ל נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן.

הֱיוֹת שֶׁהֻסְכַּם אֲצָלֵנוּ לִתֵּן רְשׁוּת וְהַרְמָנָא – וכוח הרשאה, **לְהַעֲלוֹת עַל מַכְבֵּשׁ הַדְּפוּס לְזִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּתוּב דִּבְרֵי יֹשֶׁר וֶאֱמֶת** – דברי היושר והאמת הכתובים, **דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים** – כך נקראת תורת החסידות, **שֶׁל אָדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ** זַ"ל **כְּתוּבִים בִּכְתַב יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה בְּעַצְמוֹ וּלְשׁוֹנוֹ הַקָּדוֹשׁ, שֶׁכָּל דְּבָרָיו כְּנַחֲלֵי אֵשׁ בּוֹעֲרוֹת** – אשר יַלְהִיבוּ **הַלְּבָבוֹת לְקָרְבָן לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבְשֵׁם אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ נִקְרְאוּ, שֶׁרֻבָּם הָיוּ אַגֶּרֶת שָׁלוּחַ מֵאֵת כְּבוֹד ה' הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ לְעַם ה' לְהוֹרוֹת** – הכוונה מן הסתם לעניני העבודה הפנימית, כמו התעוררות אהבת ה' ויראת ה' בעבודת התפלה, **הַתְעוֹרְרוּת** ללימוד התורה, **וְהַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן,** – ההתעוררות בענינים של צדקה וכדומה. **וּמַחֲמַת שֶׁבְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[13] – ב"אגרת הקדש", **הִצִּיב** לו **צִיּוּנִים בְּסֵפֶר 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים' שֶׁלּוֹ, וְדִבְרֵי תּוֹרָה עֲנִיִּים בְּמָקוֹם אֶחָד וַעֲשִׁירִים בְּמָקוֹם אַחֵר**[14], – שלכן אפשרי הדבר שענינים ב"אגרת הקדש" יהיו יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם מוסברים בספר "לקוטי אמרים"; ולאידך, ענינים בספר "לקוטי אמרים" יהיו מוסברים ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים בספר "אגרת הקדש"; **וּמַה גַּם בְּשִׁבְעִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בּוֹ** – ב"אגרת הקדש" המוסיף חידוש ובירור בספר "לקוטי אמרים" – **'קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן' עַל אֵיזֶה פְּרָקִים** – מספר "לקוטי אמרים", **אֲשֶׁר כָּתַב** – רבנו הזקן, **בְּעֵת חִבְּרוֹ הַסֵּפֶר 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים' – פִּלְפּוּל וְעִיּוּן עָמֹק עַל מַאֲמְרֵי זֹהַר וְ'עֵץ חַיִּים' וּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים' שֶׁנִּרְאִים כְּסוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה, וּבְרוּחַ מִבִּינָתוֹ מְיַשְּׁבָם** – רבנו הזקן, **כָּל דִּבּוּר עַל אוֹפָנָיו שֶׁכָּתַב בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים,** – הרי שזה נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – **רָאוֹ רָאִינוּ שֶׁרָאוּי וְנָכוֹן לְחַבְּרָם** – להדפיסם יחד **עִם סֵפֶר 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים' וְ'אַגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה' שֶׁל כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ** זַ"ל. **אִי לְזֹאת,** – לכן, **בָּאנוּ לְהָטִיל גּוּדָא רַבָּה** – איסור גדול, **וּגְזֵרַת נִידּוּי־חֵרֶם־שַׁמְתָּא דְּרַבָּנָן** – דְּלֵית לָהּ **אָסְוָתָא,** – שאין לה רפואה (שאי אפשר להתירה), **שֶׁלֹּא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ לְהַדְפִּים** – את הספר, **כְּתַבְנִיתָם** – "לקוטי אמרים" ו"אגרת הקודש" יחד, **אוֹ זֶה בִּלֹא זֶה מֶשֶׁךְ חֲמִשָּׁה שָׁנִים מִיּוֹם דִּלְמַטָּה**[15]. **בְּרַם כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ לְאוֹדוֹעֵי,** – רק זאת עלינו להודיע, **שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים סָפוּ תַּמּוּ כְּתָבֵי יָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה בְּעַצְמוֹ אֲשֶׁר הָיוּ בִּדְקְדּוּק גָּדוֹל לֹא חָסַר וְלֹא יָתֵר אוֹת אַחַת, וְלֹא נִשְׁאַר כִּי־אִם זֶה הַמְּעַט מֵהַרְבֵּה אֲשֶׁר נִלְקְטוּ אֶחָד לְאֶחָד מֵהַעְתָּקוֹת הַמְּפֻזָּרִים אֵצֶל הַתַּלְמִידִים, וְאִם תִּמְצָא תִּמְצָא אֵיזֶה טָעוּת, שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין, יִמְצָא הַטָּעוּת דְּמוּכָח מִטָּעוּת סוֹפֵר,** – מהכתב ממנו הדפיסו את הספר, **וְהַכַּוָּנָה** – של הענין, **תִּהְיֶה בְּרוּרָה:**

נְאוּם הֹכ **בְּעֵר בֶּן אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הֶחָסִיד, קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל, מָרְנָא וְרַבָּנָא**[16] **שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן** זַ"ל, **נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי מְרוֹמִים.** (הרבי האמצעי).

---

13. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, (כה?), כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. **14.** ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב. **15.** בהוצאה הראשונה (שקלאוו תקע"ד) בא בסיום ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק". **16.** הערת כ"ק אדמו"ר

וְנָאוֹם חַיִּים אַבְרָהָם בֶּן אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הֶחָסִיד, מָרָנָא וְרַבָּנָא שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן זַצַ"ל, נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי מְרוֹמִים.

וְנָאוֹם מֹשֶׁה בֶּן אֲדוֹנֵנוּ אָבִינוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הַגָּאוֹן הֶחָסִיד שְׁנֵיאוֹר זַלְמָן זַ"ל, נִשְׁמָתוֹ בְּגַנְזֵי מְרוֹמִים.

~ יום שלישי כ"א כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 6, הקדמת המלקט... עד עמ' ד, בעלה וגו':

הקדמת המלקט

והיא אגרת השלוחה לכללות אנשי שלומינו יצ"ו:

אליכם אישים אקרא שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' וישמע אליכם אלקים למגדול ועד קטן כל אנ"ש דמדינתינו וסמוכות שלה איש על מקומו יבוא לשלום וחיים עד העולם נם"ו אכי"ר:

הנה מודעת זאת כי מרגלא בפומי דאינשי בכל אנ"ש לאמר כי אינה דומה שמיעת דברי מוסר לראייה וקריאה בספרים שהקורא קורא לפי דרכו ודעתו ולפי השגת ותפיסת שכלו באשר הוא שם ואם שכלו ודעתו מבולבלים ובחשיכה יתהלכו בעבודת ה' בקושי יכול לראות את האור כי טוב הגנוז בספרים אף כי מתוק האור לעינים ומרפא לנפש ובר מן דין הנה ספרי היראה הבנויים ע"פ שכל אנושי בוודאי אינן שוין לכל נפש כי אין כל השכלים והדעות שוות ואין שכל אדם

הַקְדָּמַת הַמְלַקֵּט

רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" – "לקוטי אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלקט". **וְהִיא אִגֶּרֶת הַשְּׁלוּחָה לִכְלָלוּת אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ,** – אל כל החסידים, **יִשְׁמְרֵם צוּרָם וְיַחֲזִקֵם**[1]**:**

אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא, שִׁמְעוּ אֵלַי רוֹדְפֵי צֶדֶק מְבַקְשֵׁי ה', וְיִשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֱלֹקִים לְמִגְדּוֹל וְעַד קָטָן, – מגדולי בעלי המדריגה בעבודת ה', עד לאלה שהם נחותים במדריגה, **כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ דִּמְדִינָתֵנוּ וּסְמוּכוֹת שָׁלָּה, אִישׁ עַל מְקוֹמוֹ יָבוֹא לְשָׁלוֹם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם, נֶצַח סֶלָה וָעֶד, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

הִנֵּה מוּדַעַת זֹאת, כִּי מָרְגָּלָא בְּפוּמֵי דְּאִינְשֵׁי בְּכָל אַנְשֵׁי־שְׁלוֹמֵנוּ לֵאמֹר, – ידוע שרגיל בפי אנשי שלומינו לומר, **כִּי אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעַת דִּבְרֵי מוּסָר לִרְאִיָּה וּקְרִיאָה בַּסְּפָרִים,** – שהקריאה בעניני מוסר והתעוררות מתוך ספרים, שנכתבו בשביל כולם, איננה מביאה אותה תועלת, כפי שזה כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר. **שֶׁהַקּוֹרֵא** – בספרים, **קוֹרֵא לְפִי דַּרְכּוֹ וְדַעְתּוֹ וּלְפִי הַשָּׂגַת וְתִפְיסַת שִׂכְלוֹ בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם, וְאִם שִׂכְלוֹ וְדַעְתּוֹ מְבֻלְבָּלִים וּבַחֲשֵׁכָה יִתְהַלֵּכוּ בַּעֲבוֹדַת ה', בְּקֹשִׁי יָכוֹל לִרְאוֹת אֶת הָאוֹר כִּי־טוֹב הַגָּנוּז בַּסְּפָרִים, אַף כִּי מָתוֹק הָאוֹר** – השורה בספרים, **לָעֵינַיִם וּמַרְפֵּא לַנָּפֶשׁ.** – אך, מפני ששכלו מבולבל והוא ממשש באפילה בענינים של עבודת ה', אין הוא רואה את האור שיכול וצריך להביא מרפא לנפשו.

להלן מסביר רבנו הזקן, שספרי המוסר חלוקים בשני סוגים: א) ספרים הבנויים על פי שכל אנושי, שהשכל האנושי מכתיב את עניני המוסר והמדות. וברור הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התעוררות והתפעלות, ובשני – לא. ב) ספרים הבנויים על מדרשי רז"ל, שבהיותם ענינים של תורה, יש להם שייכות לכל אחד מישראל, וממילא יש בהם ענין (או ענינים) שיש לו שייכות מיוחדת אליו, שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו. ובלשון רבנו הזקן: **וּבַר מִן דַּיִּן,** – וחוץ מזה, שבגלל הבלבול בשכלו וכדומה, אין ביכולתו לראות את ה"אור כי טוב" בספרים, **הִנֵּה סִפְרֵי הַיִּרְאָה** – ספרי המוסר, **הַבְּנוּיִים עַל־פִּי שֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, בְּוַדַּאי אֵינָן שָׁוִין לְכָל נֶפֶשׁ, כִּי אֵין כָּל הַשִּׂכְלִים וְהַדֵּעוֹת שָׁוִוֹת, וְאֵין שֵׂכֶל אָדָם זֶה מִתְפָּעֵל וּמִתְעוֹרֵר מִמַּה שֶּׁמִּתְפָּעֵל**

שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות מהחתימה שלפניו – ע"פ הוצאות דתר"ס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה הי' החותם הא' (נשיא ומורם מעם –) קדוש ישראל, ולכן מדגיש – שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' – הי' אז רב ופוסק – "מרנא ורבנא" – ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' – הי' אז גאון וחסיד (כידוע בסיפורי רבותינו נשיאינו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" – ב"זצ"ל" שבחתימה הב' – (באם כן הוא בהכת"י ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הנ"ל – ע"פ הידוע שהי' מצויין בצדקות שלו, בעניוות ושפלות בעיני עצמו וכו'. 1. או י"ל ישמרם צורנו וגואלנו, או כיוצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרת..." – אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הקדמה

זה מתפעל ומתעורר ממה שמתפעל שכל חבירו וכמו שארז"ל גבי ברכת חכם הרזים על ששים ריבוא מישראל שאין דעותיהם דומות זו לזו וכו' וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במלחמות שם בפירוש הספרי גבי יהושע שנאמר בו איש אשר רוח בו שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד וכו'. אלא אפילו בספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש מדרשי חז"ל אשר רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם ואורייתא וקב"ה כולא חד וכל ששים רבוא כללות ישראל ופרטיהם עד ניצוץ קל שבקלים ופחותי הערך שבעמינו בני ישראל כולהו מתקשראן באורייתא ואורייתא היא המקשרת אותן להקב"ה כנודע בזה"ק הרי זה דרך כללות לכללות ישראל ואף שניתנה התורה לידרש בכלל ופרט ופרטי פרטות לכל נפש פרטית מישראל המושרשת בה הרי אין כל אדם זוכה להיות מכיר מקומו הפרטי שבתורה: והנה אף בהלכות איסור והיתר הנגלות לנו ולבנינו מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש ואלו ואלו דברי אלהים חיים לשון רבים על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות דרך כלל לשלשה קוין ימין ושמאל ואמצע שהם חסד וגבורה וכו' ונשמות ששרשן ממדת חסד הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו' כנודע וכ"ש וק"ו

וּמִתְעוֹרֵר שֶׁכָּל חֲבֵרוֹ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[2] **נַבֵּי** – בקשר **לִבְרָכַת חָכָם הָרָזִים עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא מִיִּשְׂרָאֵל,** – בשעה שרואים שש מאות אלף מישראל, יש לברך "ברוך חכם הרזים" – מברכים את הקב"ה שהוא החכם שיודע סודותיהם של כל שש מאות האלף, **שֶׁאֵין דֵּעוֹתֵיהֶם** – והבנתם ורגשותיהם, **דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ וְכוּ',** **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן ז"ל בַּ'מִלְחָמוֹת' שָׁם**[3] **בְּפֵרוּשׁ הַ'סִּפְרִי' נַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ**[4] – שהוא היה **"אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ",** – ומפרש ה"ספרי" שהכוונה ב"רוח בו" היא: **שֶׁיָּכוֹל לַהֲלוֹךְ נֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכוּ'**[5]**. אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּסִפְרֵי הַיִּרְאָה** – ספרי המוסר, **אֲשֶׁר יְסוֹדוֹתָם בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ מִדְרָשֵׁי חַזַ"ל אֲשֶׁר רוּחַ ה' דִּבֶּר בָּם, וּמִלָּתוֹ** – של הקב"ה, **עַל לְשׁוֹנָם**[6] – ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, **וְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד** – התורה והקב"ה הם דבר אחד; **וְכָל שִׁשִּׁים רִבּוֹא כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל וּפְרָטֵיהֶם**[7] **עַד נִיצוֹץ** – של **כָּל שֶׁכַּכְּלָלִים וּפְחוּתֵי הָעֶרֶךְ שֶׁבְּעַמֵּנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כֻּלְּהוּ מִתְקַשְּׁרָן בְּאוֹרַיְתָא,** – כל אלה מתקשרים בתורה, **וְאוֹרַיְתָא הִיא הַמְקַשֶּׁרֶת אוֹתָן לַהקב"ה כַּנּוֹדָע בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[8]**,** – והתורה הרי כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל – **הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ כְּלָלוּת לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל.** – מכל־מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו. **וְאַף שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לִדָּרֵשׁ בִּכְלָל וּפְרָט וּפְרָטֵי פְּרָטוּת לְכָל נֶפֶשׁ פְּרָטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשֻׁרֶשֶׁת בָּהּ,** – בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל ישראל, אלא של כל אחד מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? – **הֲרֵי אֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לִהְיוֹת מַכִּיר מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁבַּתּוֹרָה:** – לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת ה' וענייני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. **וְהִנֵּה, אַף בְּהִלְכוֹת אִסּוּר וְהֶתֵּר הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ**[9] **מָצָאנוּ רָאִינוּ מַחֲלֹקֶת תַּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה מַמָּשׁ,** – שאחד אומר ההיפך מהשני – זה אוסר וזה מתיר וכדומה, **וְ"אֵלּוּ וְאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים"**[10] **לְשׁוֹן רַבִּים** – לא אלקה חי, אלא "אלקים חיים" שהוא לשון רבים, **עַל שֵׁם מְקוֹר הַחַיִּים לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַנֶּחְלָקוֹת** – נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, **דֶּרֶךְ כְּלָל לִשְׁלֹשָׁה קַוִּין, יָמִין וּשְׂמֹאל וְאֶמְצַע, שֶׁהֵם** – שלשה קוים אלה, הם: **חֶסֶד** – קו הימין, **וּגְבוּרָה** – קו השמאל, **וְכוּ',** – כלומר, תפארת שהוא הקו האמצעי. **וּנְשָׁמוֹת שֶׁשָּׁרְשָׁן מִמִּדַּת חֶסֶד, הַנְהָגָתָן גַּם כֵּן לְהַטּוֹת כְּלַפֵּי חֶסֶד לְהָקֵל כּוֹ'** – להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה, שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת הגבורה וכו', **כַּנּוֹדָע,** – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית־שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית־הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית־שמאי

---

2. ברכות נח, א. **3.** על הרי"ף שעל הגמרא הנזכרת. **4.** במדבר כז, יח. **5.** את עצם הפירוש "שיכול להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", יכול היה רבנו הזקן להביא גם מרש"י על הפסוק, שהוא אומר שם "שיוכל להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד"; ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמברכים על ששים רבוא מישראל, כי ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דיעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן – להלכה – שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין דיעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה – וחסידים, שהם "יודעיי ומכיריי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיוכל להלוך נגד רוחו של כל אחד ואחד", כי בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד". **6.** על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. **7.** על פי תניא פל"ז – מח, א. **8.** חלק ג', עג, ב. **9.** על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'. **10.** עירובין יג, ב.

מקילים ובית־הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – **וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר** – בענינים שהם **בְּ"הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ" דְּאִינּוּן דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ** – שהם יראה ואהבה, **דִּבְמוֹחָא וְלִבָּא דְּכָל חַד וְחַד לְפוּם שִׁעוּרָא דִּילֵיהּ** – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, **לְפוּם מַה דְּמִשְׁעַר בְּלִבֵּיהּ,** – לפי מה שהוא משער בלבו, ופותח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוח בלבו. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[11] **עַל פָּסוּק**[12] **נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעֲלָהּ וְגוֹ':** – הזוהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה, ה'בעל' של כנסת ישראל, והוא "נודע אתיידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה, ולפי השער ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמוח.

הקדמה

בהנסתרות לה' אלהינו דאינון דחילו ורחימו דבמוחא ולבא דכל חד וחד לפום שיעורא דיליה לפום מה דמשער בליביה כמ"ש בזה"ק על פסוק נודע בשערים בעלה וגו':

~ יום רביעי כ"ב כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ד, אך ביודעיי... עד עמ' ד, את ה' וגו' אכי"ר:

על־כל־פנים מתברר מדברי הזוהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בזוהר שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על ענייני יראת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה', למה שרואים וקוראים בספרים – ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא") הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה'? אבל רבנו הזקן מסביר להלן, שמדובר כאן ב"יודעיי ומכיריי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"יחידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע **אותם** ומכיר **אותם**, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, לומדות ותלמדנה את ספר ה"תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"יחידות"; וכפי שהרבי הרש"ב נשמתו־עדן אומר[13]: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן. ובלשון רבנו הזקן:

אַךְ בְּיוֹדְעַי וּמַכִּירַי קָאֲמִינָא, – אני מדבר אודות אלה שאני יודע אותם ומכירם – אומר רבנו הזקן, **הֵם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** וספרי מהר"ל (מפראג) וב"סופרים" הכוונה על הבעל־שם־טוב והרב המגיד ממזריטש, **הַמְפֻרְסָמִים אֶצְלֵנוּ, וְקָצַת מֵהֶם נִרְמָזִין לְחַכִּימִין** – חלק מה"אמרים" מרומזים לפני החכמים, אלה שדי להם ברמז "די לחכימין ברמיזא", **בְּאַגְרוֹת הַקֹּדֶשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, תְּבָנֶה וְתִכּוֹנֵן בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן,** – רבנו הזקן קרא לכמה מזקני תלמידי הרב המגיד, ובפרט את רבי מנחם מענדל מויטבסק, בשם "רבותינו", הרביים שלו; **וְקָצָתָם שָׁמַעְתִּי מִפִּיהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּהֵיוֹתָם פֹּה עִמָּנוּ,** – לפני עלייתם לארץ ישראל, **וְכֻלָּם הֵן תְּשׁוּבוֹת עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת אֲשֶׁר שׁוֹאֲלִין בְּעֵצָה כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ דִּמְדִינָתֵנוּ תָּמִיד כָּל אֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ** – ומצבו בעבודת ה', **לְשִׁית** – לתת, **עֵצוֹת בְּנַפְשָׁם בַּעֲבוֹדַת ה',**

מֵאַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁבִּמְדִינָתֵנוּ וְסָמוּכוֹת שֶׁלָּהּ – והסמוכות למדינתנו, **אֲשֶׁר הָיָה הַדִּבּוּר שֶׁל חִיבָּה מָצוּי בֵּינֵינוּ** – בהיכנסם אל רבנו הזקן ל"יחידות", **וְגִילוּ לְפָנַי כָּל תַּעֲלוּמוֹת לִבָּם וּמֹחָם בַּעֲבוֹדַת ה' הַתְּלוּיָה בַּלֵּב, אֲלֵיהֶם תִּסַּח מִלְּתִי וּלְשׁוֹנִי עֵט סוֹפֵר**[14] **בְּקוּנְטְרֵסִים אֵלּוּ** – של ספר ה"תניא", **הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים', מְלֻקָּטִים מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן** – כפי שהזכרנו בלמדנו את "דף השער", אומרים חסידים, שב"ספרים" הכוונה לספרי השל"ה הקדוש

הקדמה

אך ביודעיי ומכיריי קאמינא הם כל אחד ואחד מאנ"ש שבמדינותינו וסמוכות שלה אשר היה הדבור של חיבה מצוי בינינו וגילו לפני כל תעלומות לבם ומוחם בעבודת ה' התלויה בלב אליהם תטוף מלתי ולשוני עט סופר בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים מלוקטים מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נשמתם עדן המפורסמים אצלינו וקצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקדש מרבותינו שבאה"ק תובב"א. וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנ"ש דמדינתינו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם

11. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. **12.** משלי לא, כג. **13.** תורת שלום ע' 56. **14.** תהלים מה, ב.

הקדמה

בעבודת ה' להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד וא' לזכרון בין עיניו ולא ידחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה' ונכון יהיה לבו בטוח בה' גומר בעדינו: ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו ואליהם בקשתי שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו וכנודע עונש המר על מונע בר וגודל השכר ממאמר רז"ל ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים. ומחיה חיים יזכנו ויחיינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכי"ר:

לִהְיוֹת כִּי אֵין הַזְּמַן גָּרְמָא עוֹד – אין הזמן מרשה עוד, **לְהָשִׁיב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל שְׁאֵלָתוֹ בִּפְרָטוּת, וְגַם הַשְׁכָּחָה מְצוּיָה, עַל כֵּן רָשַׁמְתִּי כָּל הַתְּשׁוּבוֹת עַל כָּל הַשְּׁאֵלוֹת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִהְיוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינָיו** – כפי שכתוב לגבי תפילין[15] "ולזכרון בין עיניך", **וְלֹא יִדְחַק עוֹד לְכָנֵס לְדַבֵּר עִמִּי בִּיחִידוּת, כִּי בָהֶן** – בעניינים שבספר ה"תניא", **יִמְצָא מַרְגּוֹעַ לְנַפְשׁוֹ וְעֵצָה נְכוֹנָה לְכָל דָּבָר הַקָּשֶׁה עָלָיו בַּעֲבוֹדַת ה', וְנָכוֹן יִהְיֶה לִבּוֹ בָּטוּחַ בַּה' גּוֹמֵר בַּעֲדֵנוּ:** – ככתוב[16]: "לא־ל גומר עלי". **וּמִי שֶׁדַּעְתּוֹ קְצָרָה לְהָבִין דָּבָר עֵצָה מִתּוֹךְ קוּנְטְרֵסִים אֵלּוּ,** – שאין הוא יודע כיצד ללמוד מה"תניא" עצה שהוא נזקק לה בעבודת ה', **יְפָרֵשׁ שִׂיחָתוֹ לִפְנֵי הַגְּדוֹלִים** – גדולי המבינים ועובדי ה', **שֶׁבְּעִירוֹ וְהֵם יְבוֹנְנוּהוּ.** – הם יסבירו לו. **וַאֲלֵיהֶם** – לאותם "גדולים", **בִּקַּשְׁתִּי, שֶׁלֹּא לָשׂוּם יָד לַפֶּה** – שלא לשתוק כדי שלא להראות שהם המבינים, **לְהִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת שֶׁל שֶׁקֶר חַס־וְשָׁלוֹם,** – שכן, ענוה ושפלות שלא במקומן, הן ענין של שקר, **וְכַנּוֹדָע**[17] **עֹנֶשׁ הַמֹּר עַל מוֹנֵעַ בָּר,** – כלומר, למנוע ענינים של תורה מהזולת, **וְגֹדֶל הַשָּׂכָר** – לאלה שמוסרים עצמם ללמוד עם הזולת, כפי שידוע **מִמַּאֲמַר רַז"ל**[18] **עַל פָּסוּק**[19] **"מְאִיר עֵינֵי שְׁנֵיהֶם ה'",** – הגמרא מפרשת שם את הפסוק "רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה'" – "רש" היינו מי שעני בתורה, ו"איש תככים" – מי שעשיר בתורה, הרי כששני אלה "נפגשו", ובן התורה מתעסק עם ה"עני" בתורה, "מאיר עיני שניהם ה'" – הקב"ה מאיר עיני שניהם באור שלמעלה משניהם, **כִּי יָאִיר ה' פָּנָיו** – והפנימיות שלו, **אֲלֵיהֶם אוֹר** – של, **פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים. וּמְחַיֵּה חַיִּים** – זה שנותן חיים לחיים, **יְזַכֵּנוּ וִיחַיֵּנוּ לְיָמִים אֲשֶׁר לֹא יִלַּמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וְגוֹ' כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי וְגוֹ'** – את הקב"ה, "למקטנם ועד גדולם"[20], **כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' וְגוֹ',** – כמים לים מכסים"[21], **אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

~ יום חמישי כ"ג כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ד, והנה אחר... עד עמ' 8, אמרים הנ"ל:

הקדמה

והנה אחר שנתפשטו הקונטרסים הנ"ל בקרב כל אנ"ש הנ"ל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשונים הנה ע"י ריבוי ההעתקות שונות רבו כמו רבו הט"ס במאוד מאוד ולזאת נדבה רוחם של אנשים אפרתים הנקובים הנ"ל מע"ל לטרוח בגופם ומאודם להביא את קונטרסים הנ"ל לבית הדפוס מנוקים מכל סיג וט"ס ומוגהים היטב ואמינא לפעלא טבא

וְהִנֵּה אַחַר שֶׁנִּתְפַּשְּׁטוּ הַקּוּנְטְרֵסִים הַנִּזְכָּרִים־לְעֵיל בְּקֶרֶב כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל בְּהַעְתָּקוֹת רַבּוֹת מִידֵי סוֹפְרִים שׁוֹנִים וּמְשֻׁנִּים, הִנֵּה עַל־יְדֵי רִבּוּי הַהַעְתָּקוֹת שׁוֹנוֹת, רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ הַטָּעֻיּוֹת־סוֹפְרִים בִּמְאֹד מְאֹד, – כפי שכבר הזכרנו בלמדנו הסכמותיהם של הצדיקים רבי זושא ורבי יהודה ליב הכהן, נפלו על־פי טעות, שגיאות בכתבים, עקב המעתיקים השונים, והיו גם כאלה שבמכוון זייפו ענינים ב"תניא", כדי שיוכלו להעליל וכו', ויש לומר שעל אלה רומז רבנו הזקן במלה "משונים". **וְלִזְאֹת** – ולכן, **נָדְבָה רוּחָם שֶׁל אֲנָשִׁים אֶפְרָתִיִּים** – אנשים חשובים, **הַנְּקוּבִים הַנִּזְכָּרִים־לְעֵיל מֵעִבֶר לַדָּךְ**[22] **לִטְרֹחַ בְּגוּפָם וּמְאֹדָם, לְהָבִיא אֶת קוּנְטְרֵסִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל** – ספר ה"תניא", **לְבֵית הַדְּפוּס, מְנֻקִּים מִכָּל סִיג** – כמו הפסולת המופרשת מהתבואה וכדומה, **וְטָעֻיּוֹת־סוֹפֵר וּמֻגָּהִים הֵיטֵב,** – כפי שכ"ק רבינו מעיר, יש לומר שהמלה "סיג" רומזת גם כן על הענינים שזייפו אותם, והיה צורך לנקות את הקונטרסים מהזיופים.

---

15. שמות יג, ט. **16.** תהלים נז, ג קלח, ח. **17.** ראה סנהדרין צא, סוף עמוד ב. **18.** ראה תמורה טז, א. **19.** משלי כט, יג. **20.** ירמיה לא, לג. **21.** ישעיה יא, ט. **22.** השותפים ר' שלום שכנא ור' מרדכי. ראה הסכמתו של ר' זושא מאניפאלי והערה 8 שם.

וְאָמִינָא לְפָעֲלָא טָבָא יִישַׁר חֵילָא. – ואני אומר לפעולה טובה זו: יישר כח. וְלִהְיוֹת כִּי מִקְרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב[23] "אָרוּר מַפְשִׂיג גְּבוּל רֵעֵהוּ", וְאָרוּר בּוֹ קְלָלָה בּוֹ נִדּוּי חֵם־וְשָׁלוֹם וְכוּ'[24], עַל כֵּן בִּיהוּדָה וָעוֹד לְקָרָא[25] קָאָתֵינָא לְמִשְׁדֵּי גּוּדָא רַבָּא – כדבר מיותר (כפי שמביאים למשל ראיה ממה שמתנהגים ב"יהודה" בשעה שיש על כך פסוק מפורש) אני בא להטיל איסור גדול, עַל כָּל הַמַּדְפִּיסִים שֶׁלֹּא לְהַדְפִּים קוּנְטְרֵסִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל לֹא עַל יְדֵי עַצְמָן וְלֹא עַל יְדֵי גִּירָא דִּילְהוֹן – ולא על ידי באי כוחם, בִּלְתִּי רְשׁוּת הַנִּקּוּבִים הַנַּ"ל מֵשֵׁשׁ חֲמֵשׁ שָׁנִים מִיּוֹם כְּלוֹת הַדְּפוּס[26]. וְלַשּׁוֹמְעִים יוֹנְעָם וְתָבוֹא עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת טוֹב. כֹּה דִּבְרֵי הַמְלַקֵּט – ספר לִקּוּטֵי אֲמָרִים הַנִּזְכָּר לְעֵיל:

ליקוטי אמרים

יישר חילא ולהיות כי מקרא מלא דבר הכתוב ארור מסיג גבול רעהו וארור בו קללה בו נידוי ח"ו וכו' ע"כ ביהודה ועוד לקרא קאתינא למשדי גודא רבא על כל המדפיסים שלא להדפים קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים הנ"ל משך חמש שנים מיום כלות הדפוס ולשומעים יונעם ותבא ברכת טוב כה דברי המלקט ליקוטי אמרים הנ"ל:

~ יום שישי כ"ד כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ה, פרק א תניא... עד עמ' 10, ושבעים פנים לתורה):

פֶּרֶק א. תַּנְיָא [בְּסוֹף פֶּרֶק ג דִּנְדָה]: – למדנו בסוף פרק שלישי במסכת נדה: **"מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ,** – יהודי לפני לידתו, משביעים אותו בשמים, **תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע.** – היה צדיק ואל תהיה רשע, **וַאֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ** – בדונם אותך לפי מעשיך, **אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה – הֱיֵה בְּעֵינֶיךָ כָּרָשָׁע".** – לידתו של יהודי היא הרי לשם כוונה מיוחדת, לבצע את תכלית בריאתו. הנשמה יורדת לעולם הזה ומתלבשת בגוף, כדי לבצע שליחות אלקית מיוחדת בעולם־הזה. וכדי שהאדם יוכל לבצע תכלית וכוונה זו ושיהיה בכוחו לקיים את שליחותו, לשמה ירדה נשמתו למטה – משביעים אותו, לפני לידתו, שיהיה צדיק ושלא יהיה רשע. ואילו בעיני עצמו יחשוב את עצמו כרשע, ועל־ידי־זה יבצע תכלית כוונת שליחותו בעולם־הזה. השבועה האמורה מורכבת משני חלקים: בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו להיות – שיהיה צדיק ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה משביעים אותו כיצד יחזיק את עצמו בעיניו – שיחשוב את עצמו כרשע. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּהָא תְּנַן [אָבוֹת פֶּרֶק כ][1]:** – למדנו במשנה, בפרק שני של מסכת אבות: **"וְאַל תְּהִי רָשָׁע בְּפָנֵי עַצְמֶךָ".** – שלא תחשוב את עצמך כרשע. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים את האדם לחשוב את עצמו כרשע, כשהמשנה אומרת שאסור לאדם לחשוב את עצמו כרשע? **וְגַם, אִם יִהְיֶה בְּעֵינָיו כָּרָשָׁע – יֵרַע לִבּוֹ וְיִהְיֶה עָצֵב, וְלֹא יוּכַל לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב,** – מלבד הקושיא האמורה ממסכת אבות, אין החזקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים בהן על היהודי להתנהג בעבודתו את השי"ת. יודעים אנו, שעיקר גדול בעבודת השי"ת הוא לעבדו מתוך שמחה וטוב לבב. כשיהודי מקיים מצוה, עליו לעשות זאת מתוך חדוה גדולה, על שזכה לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה; כן, כשמונע עצמו מעבירה, עליו להיות שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז לעבוד את השי"ת מתוך שמחה. זאת ועוד: הרי מובן שכשם שהחלק הראשון בשבועה ("תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע ליכולת ביצוע שליחותו בעולם־הזה, כך גם נוגע לכך החלק השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע – יהיה שקוע בעצבות, דבר שיש בו בוודאי משום הפרעה לקיום שליחותו בעבודת השי"ת מתוך שמחה. **וְאִם לֹא יֵרַע לִבּוֹ כָּלָל מִזֶּה** – לאידך גיסא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו בעבודת ה' בשמחה, יחליט בנפשו שהדבר לא ירגיז אותו

ליקוטי אמרים ספר של בינונים

פרק א תניא [בספ"ג דנדה] משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפי' כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע וצריך להבין דהא תנן [אבות פ"ב] ואל תהי רשע בפני עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבו' ה' בשמחה ובטוב לבב ואם לא ירע לבבו כלל מזה יכול לבוא לידי קלות ח"ו. אך הענין כי הנה

23. דברים כז, ז. **24.** שבועות לא, א – בשינוי הסדר, וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו הלכה ג. **25.** קידושין ו, א. **26.** כנ"ל יום ג' פ' תבא תקנ"ו – ראה לעיל בהסכמות. **1.** משנה יג.

כלל; שלא יהא איכפת לו מה שהוא רשע, ואז לא יהיה שרוי בדכאון או בעצבות, וממילא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, **יָכוֹל לָבוֹא לִידֵי קַלּוּת, חַס־וְשָׁלוֹם.** – שלא יערוך כל כך חומרתה של עבירה. שכן, למרות שהגיע להחלטתו האמורה, כדי שהדבר לא יפריע לו לעבודה בשמחה – אך עם זאת הרי לא מפריעה לו העובדה שהוא רשע, וכך הוא עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חילה **באמת.** כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר בהמשך הפרק: **אַךְ הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה מָצִינוּ בַּגְּמָרָא[2] ה' חֲלָקוֹת: צַדִּיק וְטוֹב לוֹ, צַדִּיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וְרַע לוֹ, וּבֵינוֹנִי.** – "בינוני", כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי, וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו. וכך גם בשאר הדרגות. **וּפֵרְשׁוּ בַּגְּמָרָא: "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ – צַדִּיק גָּמוּר,** – ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם־הזה, ומשום כך טוב לו גם בגשמיות, **צַדִּיק וְרַע לוֹ – צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר".** – ממילא עליו עוד לסבול בעולם־הזה, ומשום כך רע לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדריגה, אלא שלזה טוב ולזה רע, אלא שאלו הן שתי מדריגות מיוחדות בצדיקים. ברם, גם לפי פירוש זה בגמרא, אין בציונים "טוב לו" ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדריגותיהם של צדיקים אלה. הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור". "טוב לו" ו"רע לו" הם ענינים צדדיים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק גמור", ואילו לשני לא טוב מפני שהוא "צדיק שאינו גמור". **וּבְרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים פֵּרַשׁ:** – ב'זוהר' בחלק הנקרא "רעיא מהימנא" בפרשת משפטים, פירש: **צַדִּיק וְרַע לוֹ – שֶׁהָרַע שֶׁבּוֹ כְּפוּף לַטּוֹב וְכוּ',** – הוא מסוג הצדיקים שעדיין יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. בהתאם לכך, יוצא ש"צדיק וטוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו מהרע כלל. בהתאם ל"זוהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", מהווים גם "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" תוארים המציינים את מדריגות הצדיקים: מדריגה אחת של "צדיק" שיש בו רק טוב, ואת הרע שבקרבו הפך לגמרי לטוב – "צדיק וטוב לו". מדריגה אחרת של "צדיק", שעדיין יש בו קצת רע – "צדיק ורע לו". אבל נדרשת הסברה על הכפילות בתארים שבכל אחת המדריגות של "צדיק": "צדיק גמור" – ו"צדיק וטוב לו", "צדיק שאינו גמור" – ו"צדיק ורע לו". מכיון ש"צדיק גמור" הוא "צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור" הוא "צדיק ורע לו" – לשם מה, איפוא, מצויינת כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל אחד מהתארים האמורים פרט מייחד בעבודתו של ה"צדיק": התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של ה"צדיק" מצד נשמתו, עד כמה גדולה אהבתו להשי"ת, כי בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" – ועל כך בא התואר "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים", אהבה מלאה. או שאהבתו להשי"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש הבהמית לקדושה. שכן, "צדיק" על־ידי עבודתו הגדולה את השי"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב ולקדושה. "צדיק וטוב לו" – שכבר הפך לגמרי את הרע שבקרבו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק ורע לו" – שעדיין לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר בקרבו. מההסברים הבאים מתבהר שמדובר כאן אודות הרע הרוחני שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול להתבטא במחשבה, בדיבור, ובוודאי לא, חלילה, במעשה. **וּבַגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק ט' דִּבְרָכוֹת[3]: "צַדִּיקִים – יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן כּוּ', רְשָׁעִים – יֵצֶר הָרַע שׁוֹפְטָן, בֵּינוֹנִים – זֶה וָזֶה שׁוֹפְטָן וְכוּ'. אָמַר רַבָּה: כְּגוֹן אֲנָא – בֵּינוֹנִי.** – כמו אני – "בינוני". רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי:** – אמר לו אביי, **לָא שָׁכִיךְ מַר חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה וְכוּ'".** – אינך משאיר חיים לאף אחד, כי אם אתה "בינוני", הרי שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ו"רשעים – גם – בחייהם נקראים מתים"[4], הרי שעל־ידי שאתה קורא לעצמך "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. **וּלְהָבִין כָּל זֶה בְּאֹר הֵיטֵב,** – נוסף על השאלה דלהלן, שלפי המקובל ש"בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות – כיצד יכול היה רבה לטעות טעות גדולה כל כך, לומר על עצמו שהוא "בינוני"? – ישנה כאן שאלה נוספת: באם "בינוני" הוא זה

ליקוטי אמרים

מצינו בגמרא ה' חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ' משפטים פי' צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב וכו' ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופטן כו' רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה שופטן וכו' אמר רבה כגון אנא בינוני א"ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה וכו' ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב

---

2. ברכות ד, ב. **3.** ברכות סא, ב. **4.** ברכות יח, ב. ב"ר לט, ז. זח"ב קו, ב. ועוד.

שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי זה "מציאות" כזו, כיצד, איפוא, יכולה להיות מחלוקת בין רבה לאביי על דבר שהוא "מציאות"? **וְגַם לְהָבִין מַה שֶּׁאָמַר אִיּוֹב [בָּבָא בַּתְרָא, פֶּרֶק א][5]: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים בָּרָאתָ רְשָׁעִים כּוּ'", וְהָא 'צַדִּיק' וְ'רָשָׁע' לֹא קָאָמַרְתְּ!** – והרי "צדיק" ו"רשע" לא אמר. הגמרא מספרת, שהמלאך שואל את הקב"ה על כל מי שעומד להיוולד, האם יהיה חכם או טיפש, גבור או חלש וכו', ואילו ביחס ל"צדיק" ו"רשע" לא נאמר שם שום דבר, כי זה נתון לבחירתו של האדם. כיצד, איפוא, אמר איוב: "בראת צדיקים, בראת רשעים"? **וְגַם לְהָבִין מָהוּת מַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִי,** – המלה "מהות" משמעה "מה הוא", והנה מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי, איפוא, מהות מדריגת ה"בינוני"? **שֶׁבְּוַדַּאי אֵינוֹ מֻחְצָה זְכֻיּוֹת וּמֻחְצָה עֲוֹנוֹת, שֶׁאִם כֵּן, אֵיךְ טָעָה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי, וְנוֹדַע[6] דְּלָא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגָּרְסָא,** – שפיו לא פסק מללמוד תורה, **עַד שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת לֹא הָיָה יָכוֹל לְשָׁלְטָא בֵּיהּ,** – כלומר, גם בכמות, לא החסיר אף רגע מללמוד תורה, וגם באיכות – היה לימודו בדרגה עליונה, עד כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, **וְאֵיךְ הָיָה יָכוֹל לִטְעוֹת בְּמֻחְצָה עֲוֹנוֹת חַס וְשָׁלוֹם? וְעוֹד,** – מתי יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? **שֶׁהֲרֵי בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה עֲוֹנוֹת** – עד שחוזר בתשובה, **נִקְרָא רָשָׁע גָּמוּר** – ולא "בינוני", **[וְאִם אַחַר־כָּךְ עָשָׂה תְּשׁוּבָה – נִקְרָא צַדִּיק גָּמוּר],** – [הערת כ"ק רבינו: קדושין מט, ב. ובאור זרוע סי' קיב: צדיק גמור]; **וַאֲפִלּוּ הָעוֹבֵר עַל אִסּוּר קַל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים – מִקְּרֵי רָשָׁע,** – אפילו זה שעובר על איסור קל, כמו איסור דרבנן, ולא רק איסור דאורייתא, נקרא "רשע", **כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק ב דִּיכְמוֹת[7] וּבְפֶרֶק קַמָּא דְּנִדָּה[8].** – כמו שאנו מוצאים, יתירה מזו, בפרק שני במסכת יבמות ובפרק ראשון במסכת נדה, **וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְמַחוֹת וְלֹא מִחָה** – הוא עצמו לא עבר על שום עבירה, הוא רק לא מיחה במי שעבר עבירה, **נִקְרָא רָשָׁע [בְּפֶרֶק ו דִּשְׁבוּעוֹת[9]]. וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר, בְּמִכַּתֵּל אֵיזוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָהּ,** – כל־שכן וקל־וחומר מי שמבטל קיום מצות־עשה שהיה בידו לקיימה, **כְּמוֹ כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, שֶׁעָלָיו דָּרְשׁוּ רַז"ל[10]:** – הפסוק[11]: **"כִּי דְבַר ה' בָּזָה וְגוֹ' הִכָּרֵת תִּכָּרֵת וְגוֹ'". וּפְשִׁיטָא דְּמִקְּרֵי רָשָׁע טְפֵי מֵעוֹבֵר אִסּוּר דְּרַבָּנָן.** – ברור הרי שהוא נקרא "רשע" יותר מאשר מי שעובר על איסור דרבנן בלבד, **וְאִם כֵּן, עַל־כָּרְחָךְ הַבֵּינוֹנִי אֵין בּוֹ אֲפִלּוּ עָוֹן בְּטוּל תּוֹרָה,** – גם עוון ביטול תורה, שמאד קשה להינצל ממנו, והוא אחד משלשת הדברים[12] שאין אדם ניצול מהם בכל יום – הנה אף בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולכן, **טָעָה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי*** – מכיון שאומרים ש"בינוני" אין בו אפילו עוון ביטול תורה, יוסבר כיצד טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", כי גם אם רבה נזהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". [הגהה] **(וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֶלֶק ג דַּף רלא: כָּל שֶׁמְּמָעֲטִין עֲוֹנוֹתָיו וְכוּ',** – מכאן נראה שגם הזוהר סובר ש"צדיק ורע לו" הוא מי שיש לו מקצת עבירות, כמו שלומדים בפשטות, ואם כן – הרי "בינוני" הוא זה שיש לו רק מחצית מצוות? **הֵיא שְׁאֵלַת רַב הַמְנוּנָא לְאֵלִיָּהוּ, אֲבָל לְפִי תְּשׁוּבַת אֵלִיָּהוּ שָׁם, פְּרוּשׁ "צַדִּיק וְרַע לוֹ" הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעֲיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשָׁה מִשְׁפָּטִים דְּלְעֵיל.** – ש"צדיק ורע לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שהרע שבו כפוף לטוב **וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה[13]).**

ליקוטי אמרים

[ב"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיק' בראת רשעי' כו' והא צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק' רשע [בפ"ו דשבועו'] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפש' לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני*

הגהה

(ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה

---

5. בבא בתרא טז, א. **6.** ראה בבא מציעא פו, א. **7.** יבמות כ, א. **8.** נדה יב, א. **9.** שבועות לט, ב. **10.** סנהדרין לט, א. **11.** במדבר טו, לא. **12.** בבא בתרא קסד, ב. **13.** הערת כ"ק רבינו: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאול כן מכל קושיות האמורות –

~ יום שבת קודש כ"ה כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 10, והא דאמרינן... עד עמ' ו, אלא להתייחר כו':

ליקוטי אמרים

הנהה

(ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממעטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארז"ל צדיקים יצ"ט שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכיותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארז"ל במדרש ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ח שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאוה מיסוד האש שנגבה למעלה.

וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּעַלְמָא[14], – ומה שאנו אומרים בכל מקום, דְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה – מחצית מצוות ומחצית עוונות, מִקְרֵי – נקרא, בֵּינוֹנִי, וְרֹב זְכֻיּוֹת מִקְרֵי – נקרא, צַדִּיק, הוּא שֵׁם הַמּוּשְׁאָל לְעִנְיַן שָׂכָר וְעֹנֶשׁ, – שם שאינו מציין את משמעותו האמיתית של הדבר, כי אם "שואלים" מילה מסויימת ממקום אחר, כדי להסביר בו פרט מסויים של הדבר. כך גם השמות "בינוני" ו"צדיק" הם שמות מושאלים לגבי שכר ועונש, לְפִי שֶׁנִּדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, – ההבדלים בין צדיקים, בינונים ורשעים, נחשבים כאן רק בשייכות למשפטו של אדם, והוא נידון לפי רוב מעשיו, וּמִקְרֵי – ונקרא, צַדִּיק בְּדִינוֹ מֵאַחַר שֶׁזּוֹכֶה בַּדִּין, – לגבי פרט זה שיצא זכאי בדין, הוא נקרא "צדיק" כלומר "צודק", אֲבָל לְעִנְיַן אֱמִתַּת שֵׁם הַתֹּאַר וְהַמַּעֲלָה שֶׁל מַעֲלַת וּמַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת צַדִּיקִים וּבֵינוֹנִים, אָמְרוּ רַז"ל[15]: "צַדִּיקִים יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן, שֶׁנֶּאֱמַר[16]: וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי" – שֶׁאֵין לוֹ יֵצֶר הָרָע, כִּי הֲרָגוֹ בְּתַעֲנִית; – דוד המלך הרג את היצר־הרע שלו על־ידי תעניות. ברם, ברור הדבר שאפשר להרוג את היצר־הרע גם בדרכים אחרות. על־כל־פנים, מגמרא זו מובן שהמשמעות האמיתית של "צדיק" הוא זה שאין לו יותר יצר־הרע. אֲבָל כָּל מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ, אַף שֶׁזְּכוּיוֹתָיו מְרֻבִּים עַל עֲוֹנוֹתָיו – אֵינוֹ בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת צַדִּיק כְּלָל. – אפילו לא במעלת ומדריגת ה"בינוני". וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[17] בְּמִדְרָשׁ: "רָאָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מוּעָטִים – עָמַד וּשְׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]: וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם": – כלומר, בכל דור ישנו צדיק שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על־פי מה שלמדנו ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצר־הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק" הוא זה שיש לו רוב מצוות – מדוע הוא אומר שצדיקים הם כל כך מועטים? הרבה יהודים ישנם שיש להם רוב זכויות! – להבין מה הן מדריגות ה"צדיק" וה"בינוני", וכיצד בצדיקים עצמם ישנן כמה וכמה מדריגות, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטָאל זַ"ל בְּשַׁעֲרֵי הַקְּדֻשָּׁה [וּבְ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר נ פֶּרֶק ב], דְּלִכְלָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע, יֵשׁ שְׁתֵּי נְשָׁמוֹת, וּבְהִכְתִּיב[19]: "וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי", – נשמות לשון רבים, למרות שהפסוק מדבר אודות יהודי יחיד, כמו שנאמר לפני זה: "כי רוח מלפני יעטוף", שֶׁהֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת[20] – נֶפֶשׁ אַחַת מִצַּד הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא, – כמו קליפת פרי, המכסה ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סטרא אחרא" – משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד ההפכי מקדושה, וזהו נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, וְהִיא הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם לְהַחֲיוֹת הַגּוּף, וּכְדִכְתִיב[21]: "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא", – הנפש המחיה את גופו הגשמי של האדם, הוא הדם, וּמִמֶּנָּה – מנפש זו, בָּאוֹת כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת, מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת רָעִים שָׁבָּהּ, – יסודותיה של נפש זו הם רעים, כי הרי היא באה מקליפה ומרע, והם ארבעה במספר. שכן, כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות הרעות, דְּהַיְינוּ: כַּעַס וְגַאֲוָה מִיסוֹד הָאֵשׁ שֶׁנִּגְנָבָה לְמַעְלָה, – טבעה

אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה". **14.** ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. **15.** ברכות סא, ב. **16.** תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. **17.** יומא לח, ב. **18.** משלי י, כה. **19.** ישעי' נז, טו. **20.** הערת כ"ק רבינו: "שולל שאין הכוונה למדרי' הנשמה שבנרנח"י (שזה אין הכרח בכאו"א – ופשיטא – לא בנפה"ב) כ"א המדרי' ההכרחית – נפש". **21.** ויקרא יז, א.

של האש להימשך ללמעלה, ומשום כך באות ממנה המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, כי כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה דבר נגד רצונו. **וְתַאֲוַת הַתַּעֲנוּגִים מִיסוֹד הַמַּיִם, כִּי הַמַּיִם מַצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַּעֲנוּג,** – כלומר, כל הדברים המביאים לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים תענוג, הרי זה אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאוה לתענוג באה, איפוא, מיסוד המים. **וְהוֹלֶלוּת וְלֵיצָנוּת וְהִתְפָּאֲרוּת וּדְבָרִים בְּטֵלִים מִיסוֹד הָרוּחַ,** – כשם שהרוח אין בה ממשות, כך אין בהוללות, ליצנות, התפארות ודברים בטלים, שום ממשות והם נעדרי תוכן לגמרי. **וַעֲצָלוּת וַעֲצֵבוּת מִיסוֹד הֶעָפָר.** – כשם שהעפר בטבעו יש בו כבדות והוא נמשך ללמטה, כך גם עצלות, שהיא בעצם כבדות באברי האדם, עצבות ומרה שחורה, מביאות את האדם לנמיכת רוח ולכבדות. **וְגַם מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, כְּמוֹ רַחֲמָנוּת וּגְמִילוּת חֲסָדִים – בָּאוֹת מִמֶּנָּה.** – מהנפש של הקליפה, אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו היא מקליפה ומרע, כיצד באות ממנה מדות טובות? – על כך הוא אומר: **כִּי בְיִשְׂרָאֵל נֶפֶשׁ זוֹ דִּקְלִפָּה, הִיא מְקִלְפַּת נֹגַהּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם־כֵּן טוֹב,** – ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, **וְהִיא** – קליפה זו באה **מֵ"עֵץ הַדַּעַת** – שיש בו **טוֹב וָרָע": מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נַפְשׁוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֵן מִשְּׁאָר קְלִפּוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן טוֹב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר מט פֶּרֶק ג. וְכָל טִיבוּ דְּעָבְדִין הָאֻמּוֹת לְגַרְמַיְהוּ עָבְדִין,** – כל הטוב שעושים אומות העולם הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשותיהם הן מקליפה כזו שאין בה טוב כלל. **וְכִדְאִיתָא** – וכמו שמצינו, **בַּגְּמָרָא**[22] **עַל פָּסוּק**[23]**: "וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת"** – **שֶׁכָּל צְדָקָה וָחֶסֶד שֶׁאֻּמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, אֵינָן אֶלָּא לְהִתְיַהֵר בּוֹ":** – יהודי, כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך היא לעזור לזולת. ראיה לכך: באם הזולת אינו זקוק לעזרתו, הוא מרוצה ושבע רצון. ואילו, באומות העולם אין כוונתם לעזור לזולת, כי־אם למלא שביעות רצונם הם, להגדיל את שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם, כי הנפש שלהם איננה מהקליפות הטמאות לגמרי, כי־אם מקליפת נוגה [הערת כ"ק רבינו: מפני שנלקחים מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפארטיש מז, ב. –].

ליקוטי אמרים

ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וג"ח באות ממנה כי בישראל נפש זו דקליפה היא מקליפ' נוגה שיש בה ג"כ טוב והיא מסוד עץ הדעת טוב ורע: משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדין וכדאיתא בגמרא ע"פ וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר כו':

מספרים על החסיד רבי הלל מפאריטש – מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עילוי נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד את הפרק הראשון בספר התניא, אמר אימרה רוסית: צדיק ודאי שאיננו – הלואי בינוני.

22. בבא בתרא י, ב. **23.** משלי יד, לד.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' א

הכבשים ויצטרכו להכין קודם יום טוב ששה כבשים, ולכן תיקנו שלעולם יהיו בכל זמן ששה כבשים בלשכה. מקשה הגמרא: אם חוששים לימים אלו והרי בימים אלו **תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא** הָוֹ – סך התמידים והמוספים בימים אלו הוא יותר משלשה כבשים.

מתרצת הגמרא: **תַּנָּא בְּעָלְמָא קָאֵי** – התנא עוסק בשאר ימים, כלומר, יש סיבה ליתן ששה כבשים מבוקרים גם בשאר ימים, ולא מטעם מקרה שחל ראש השנה סמוך לשבת, **וְאַתְּמִידִין לְחוּדַיְהוּ קָאֵי** – ודבריו הולכים מצד תמידים לבד בלא מוספים, **וּמַאי** – ומדוע שנקט הלשון **'כְּדֵי לַשַּׁבָּת וּלְיָמִים טוֹבִים', סֵימָנָא בְּעָלְמָא** – לסימן הוא, שתדע שלעולם צריכים ששה כבשים מבוקרים בלשכה כמו שלימים אלו יחד צריכים ששה תמידים, ועל ידי כך לא תטעה בגירסא לומר שאין פוחתים מארבעה או מחמשה. **וְהָכִי קָאָמַר** – וכך כוונתו, **אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טָלָאִים**

לוח היום יום...

גוט יום טוב. לְשָׁנָה טוֹבָה בִּלְמוּד הַחֲסִידוּת וְדַרְכֵי הַחֲסִידוּת **תִּכָּתְבוּ וְתֵחָתְמוּ.**

מִמִּכְתַּב אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]

...י"ט כִּסְלֵו... הַחַג אֲשֶׁר פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשֵׁנוּ וְאוֹר וְחַיּוּת נַפְשֵׁנוּ נָתַן לָנוּ, הַיּוֹם הַזֶּה הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְדַאַ"ח [דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת] אֲשֶׁר הִנְחִילוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים זצוקללה"ה נ"ע זי"ע, וְהִיא הִיא תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל.

זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ, שְׁלֵמוּת הַכַּוָּנָה הָאֲמִתִּית בִּבְרִיאַת הָאָדָם עֲלֵי אֶרֶץ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר פְּנִימִיּוּת תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה, אֲשֶׁר נִמְשָׁךְ בַּיּוֹם הַזֶּה בִּבְחִינַת הַמְשָׁכָה כְּלָלִית עַל כְּלָלוּת הַשָּׁנָה, וְעָלֵינוּ לְהָעִיר לְבָבֵנוּ בַּיּוֹם הַזֶּה בִּבְחִינַת חֵפֶץ וְרָצוֹן פְּנִימִי וְעַצְמִי בַּאֲמִתַּת נְקוּדַת לְבָבֵנוּ, שֶׁיָּאִיר נַפְשֵׁנוּ בְּאוֹר פְּנִימִיּוּת תּוֹרָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה', לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֹמֶק וּפְנִימִיּוּת תּוֹרַת ה' וּמִצְוֹת ה' מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְעַצְמוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיָּאִיר בִּפְנִימִיּוּת נַפְשֵׁנוּ, אֲשֶׁר כָּל עַצְמוּתֵינוּ (רוֹצֶה לוֹמַר כָּל מְצִיאוּתֵנוּ, הָעֶצֶם וְהַהִתְפַּשְׁטוּת כו') יִהְיוּ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ לְבַד, לְגָרֵשׁ מֵאִתָּנוּ כָּל מִדָּה רָעָה וּמְגֻנָּה מֵהַמִּדּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת, כִּי אִם כָּל עֲשִׂיּוֹתֵנוּ וְעִנְיָנֵינוּ (הֵן בַּעֲבוֹדָה הַיְנוּ תְּפִלָּה וְתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהֵן בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַמָּכְרָחִים לְקִיּוּם הַגּוּף) יִהְיוּ בְּכַוָּנָה אֲמִתִּית לְשֵׁם שָׁמַיִם אֲשֶׁר חֵפֶץ ה' כו', וְה' יִתְבָּרֵךְ אָב הָרַחֲמִים יְרַחֵם עָלֵינוּ וְיַנְחֵנוּ בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה וְהַיְשָׁרָה יָשָׁר יֵחֶזּוּ פָּנֵימוֹ...

יום ראשון

שבת **יט כסלו** ה'תש"ג

הַפְטָרָה: חֲזוֹן עֹבַדְיָה. אֵין אוֹמְרִים אָב הָרַחֲמִים וְצִדְקָתְךָ.

שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י.
הסכמת א) הרב . . . מאניפאלי.
ב) הרב . . . הכהן.

אֵין הַשְׁלִיחַ־צִבּוּר מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית לְמִנְחָה אוֹ לְמַעֲרִיב, לֹא בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְלֹא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

הִלּוּלָא [=יוֹם הִסְתַּלְקוּתוֹ] שֶׁל הָרַב הַמַּגִּיד – מִמֶּעזְרִיטְשׁ – ג' וַיֵּשֶׁב תקל"ג, וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד [=קְבוּרָתוֹ] בְּאַנִּפּאָלִי.

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן יָצָא לְחֵרוּת מִמַּאֲסָרוֹ הָרִאשׁוֹן – י"ט כִּסְלֵו, ג' וַיֵּשֶׁב, תקנ"ט, לִפְנוֹת עֶרֶב.

מִמִּכְתַּב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "בְּרֹם כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ, כִּי יוֹם אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לָנוּ יוֹם י"ט כִּסְלֵו, יוֹם ג' שֶׁהֻכְפַּל בּוֹ כִּי טוֹב, יוֹם הִלּוּלָא רַבָּא שֶׁל רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן, וּכְשֶׁקְּרִיתִי בְּסֵפֶר תְּהִלִּים בַּפָּסוּק 'פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי', קֹדֶם שֶׁהִתְחַלְתִּי פָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו – יָצָאתִי בְּשָׁלוֹם מֵד' שָׁלוֹם".

יוֹם הִתְוַעֲדוּת וְקַבָּלַת הַחְלָטוֹת טוֹבוֹת בְּקִבְיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה הַנִּגְלֵית וְדַאַ"ח [דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת] בָּרַבִּים, וְחִזּוּק דַּרְכֵי הַחֲסִידִים בְּאַהֲבַת רֵעִים.

נוֹהֲגִים לְסַדֵּר חֻלַּקַּת הַשַּׁ"ס, וְעַל־פִּי הַסֵּדֶר הַמְבֹאָר בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ. בְּלִיובַאַוויטְשׁ מִשְּׁנַת תרס"ג וְאֵילָךְ הָיוּ מְסַדְּרִים חֻלַּקַּת הַשַּׁ"ס כ"ד בְּטֵבֵת – יוֹם הִלּוּלָא שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – מִפְּנֵי אֶפֶס הַפְּנַאי בְּי"ט כִּסְלֵו.

יום שני

יום ראשון — **כ כסלו** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ.

הַדַּפְסַת סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים – תַּנְיָא – בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, נִגְמְרָה יוֹם ג' כ' כִּסְלֵו תקנ"ז בְּסְלַאַוויטַא. וְכוֹלֵל: חֵלֶק רִאשׁוֹן – סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים, חֵלֶק שֵׁנִי – חִנּוּךְ קָטָן וְשַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה.

אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה – מַהֲדוּרָא קַמָּא – נִדְפְּסָה לָרִאשׁוֹנָה: זאלקווי תקנ"ט; מַהֲדוּרָא בַּתְרָא – נִדְפְּסָה לְרִאשׁוֹנָה: שְׁקְלָאוו תקס"ו.

אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ – בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה – שְׁקְלָאוו תקע"ד. תּוֹצָאָה מִתַּקָּנַת שֶׁל כָּל ה' הַחֻלָּקִים – וִוילְנָא רָאם תר"ס, וְחָזְרָה וְנִדְפְּסָה כַּמָּה פְּעָמִים.

יום שלישי

יום שני — **כא כסלו** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו'.

מען זאָל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי' דילי', און געהן אין גאס און חזר'ן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח.

חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.

תרגום

יֵשׁ לְשַׁנֵּן מִשְּׁנָיוֹת בְּעַל פֶּה כָּל אֶחָד כְּפִי עֶרְכּוֹ, וּבְעֵת הַהֲלִיכָה בָּרְחוֹב לַחֲזֹר מִשְּׁנָיוֹת. בְּכָךְ נִזְכֶּה לְקַבֵּל פְּנֵי הַמָּשִׁיחַ.

חֲסִידִים צְרִיכִים לִלְמֹד חֲסִידוּת: חֲסִידִים סְתָם [=חֲסִידִים רְגִילִים] – יוֹם שֵׁנִי, יוֹם חֲמִישִׁי וְיוֹם הַשַּׁבָּת. תְּמִימִים – שָׁעָה אַחַת בְּכָל יוֹם.

יום רביעי

יום שלישי — **כב כסלו** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: אך ביודעיי . . . את ה' וגו' אכי"ר.

מִתַּקְּנוֹת כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיי"צ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן]: לֵאמֹר בְּכָל בֹּקֶר אַחַר הַתְּפִלָּה – וְגַם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים – תְּהִלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ, וְאַחַר אֲמִירָה בַּעֲשָׂרָה – קַדִּישׁ יָתוֹם.

בְּחֹדֶשׁ שֶׁל כט יוֹם אוֹמְרִים בְּיוֹם כט הַשְּׁעוּר דְּשֶׁנֵי הַיָּמִים.

יום חמישי

יום רביעי כג כסלו ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה אחר . . . אמרים הנ״ל.

משיחות אאזמו״ר – אלול תרל״ה: ג׳ ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף שבת זאָגט ער אין זהר דמיני׳ מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואָס אויף דעם האָט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה״א בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד׳, און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג׳ פסוקים.

תרגום

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנֵי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַמַּהַר״שׁ] – אֱלוּל תרל״ה: ג׳ יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת הוּא הֲכָנָה לְשַׁבָּת. עַל שַׁבָּת נֶאֱמַר בַּזֹּהַר שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְבָּרְכִים כָּל הַיָּמִים. כָּל הַיָּמִים – הֵם כָּל שִׁשֶּׁת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, בַּעֲבוּרָם נָתַן הַקָּדוֹשׁ–בָּרוּךְ–הוּא בְּרָכָה כְּלָלִית ״וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה״. בִּרְכַּת הַשַּׁבָּת הֲרֵי הִיא מִלְּפָנָיו וּמֵאֲחָרָיו, הַהֲכָנָה לְשַׁבָּת הִיא מִיּוֹם ד׳ – שֶׁהַהוֹרָאָה וְהַצִּיווּי עַל כָּךְ הוּא הַ״לְכוּ נְרַנְּנָה״ הַקָּטָן [אוֹתוֹ אוֹמְרִים בְּשִׁיר שֶׁל יוֹם הָרְבִיעִי בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית] שֶׁהוּא ג׳ פְּסוּקִים.

יום ששי

יום חמישי כד כסלו, ערב חנוכה ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: וישב, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק א. תניא . . . פנים לתורה.

(המשך). ביאור ג׳ פסוקים – לכו נרננה – ע״פ מדה ממוצעת מדת כל אדם: מיטוואָך אז מען הויבט אָן טראַכטען וואו וועט מען נעהמען אויף שבת, הן בפשטות און הן מיט וואס וועט מען שבת׳ן – יעדער איד איז דאָך שבת גאָר אנאנדערער – וועלט מרה שחורה׳דיג, איז די עצה, לכו נרננה, בטחון. וועט עס קומט דאָנערשטאָג, עס וועלט נעהנטער צו שבת, און עס איז נאָך אלץ ניטאָ, איז יעמאָלט נרננה׳ט זיך ניט, מען פאַרשטעהט אז מ׳דארף עפעס טאָן. איז אז מ׳זיצט דאָנערשטאָג׳דיגע נאַכט און מ׳לערענט חסידות, יעמאָלט איז פרייטאָג דערהערט מען כי אל גדול גו׳ ומלך גדול גו׳, און מיט דעם שבת׳ט א איד.
במנחה אין אומרים תחנון.

תרגום

[הֶמְשֵׁךְ]. בְּאוּר ג׳ הַפְּסוּקִים – ״לְכוּ נְרַנְּנָה״ – עַל פִּי מִדָּה מְמֻצַּעַת מִדַּת כָּל אָדָם: בְּיוֹם רְבִיעִי, כְּשֶׁמַּתְחִילִים לַחְשֹׁב מִנַּיִן יִקְחוּ עֲבוּר שַׁבָּת, הֵן בְּפַשְׁטוּת וְהֵן בְּצוּרַת קִיּוּם הַשַּׁבָּת – כָּל יְהוּדִי הֲרֵי הוּא שׁוֹנֶה לְגַמְרֵי בְּשַׁבָּת – שׁוֹקְעִים בְּדָקָאוֹן. הָעֵצָה לְכָךְ – ״לְכוּ נְרַנְּנָה״, בְּטָחוֹן. כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ יוֹם חֲמִישִׁי, יוֹתֵר קָרוֹב לְשַׁבָּת, וַעֲדַיִן אֵין כֹּל, בְּמַצָּב בִּלְתִּי ״מַרְנִין״ זֶה, מְבִינִים שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת מַשֶּׁהוּ. אָז, כְּשֶׁיּוֹשְׁבִים בְּלֵיל שִׁשִּׁי וְלוֹמְדִים חֲסִידוּת, אוֹ אָז נִקְלָט בְּיוֹם שִׁשִּׁי שֶׁ״כִּי אֵל גָּדוֹל גו׳ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל גו׳״. וְעִם זֶה [תַּכְנִים אֵלּוּ] – שׁוֹבֶת יְהוּדִי.
בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

שבת קודש

יום שישי — כה כסלו, א חנוכה — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: והא דאמרינן . . . להתייהר כו'.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] הָיָה מַדְלִיק נֵרוֹת חֲנֻכָּה בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב, וְלֹא הָיָה מְדַיֵּק בַּפֶּתַח שֶׁיִּהְיֶה מִדָּרוֹם לְצָפוֹן אוֹ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. "הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ" – אַחַר הַדְּלָקַת כָּל הַנֵּרוֹת. וְהָיָה יוֹשֵׁב בְּסָמוּךְ לְהַנֵּרוֹת חֲצִי שָׁעָה – לְבַד מִיּוֹם ו' עֶרֶב שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַכֵּב חֲצִי שָׁעָה – מְדַיֵּק שֶׁיִּדְלְקוּ הַנֵּרוֹת חֲמִשִּׁים דַּקּוֹת לְכָל־הַפָּחוֹת.

מִנְחָה, נֵר חֲנֻכָּה, נֵר שַׁבָּת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ט כסלו ~

גביית חוב משדה שנעשה 'אפותיקי'

הלכות מלוה ולוה פרק יח, הלכה ג: עָשָׂה שָׂדֵהוּ הֶיפּוֹתֵיקִי לְבַעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהוּא שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: 'מִכָּאן תִּגְבּוּ', וּשְׁטָפָהּ נָהָר – חֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשָּׁאָר נְכָסִים, וְטוֹרֵחַ אוֹתָן.

אף שהלווה עשה את שדהו 'אפותיקי' (שייחדו למלוה לגביית החוב), לא מתבטלת אחריות השעבוד משאר הנכסים. ואם השדה התקלקלה ('שטפו נהר') המלווה גובה משאר נכסים, והלווה אינו יכול לומר למלווה 'נסתחפה שדך' (סמ"ע חו"מ סי' קיז סק"ג).

ומה הדין כאשר שדה ה'אפותיקי' לא התקלקלה?

מבאר הב"ח (חו"מ סי' קיז):

לדעת הר"ן (גיטין מא, א), אם ה'אפותיקי' הוא קרקע זיבורית, המלווה יכול לגבות את חובו משדה שהיא בינונית, כדין גביית מלווה "מן הבינונית שבקרקעותיו" (להלן פי"ט ה"א), כי ה'אפותיקי' נעשה כדי לייפות את כוחו של המלווה ולא להרע את כוחו. ואם ה'אפותיקי' הוא עידית, אין הלווה יכול לדחותו לקרקע בינונית כיון שכאמור ה'אפותיקי' נעשה לטובת המלווה.

ולדעת ה'טור' (חו"מ שם), אם ה'אפותיקי' הוא זיבורית, המלווה יכול לגבות מקרקע בינונית כדינו. אך אם הוא עידית, הלווה יכול לדחותו לקרקע בינונית, כי משמעות ה'אפותיקי' היא אמירת הלווה למלווה 'אם לא אפרע את החוב תוכל לגבות משדה זו'. וכיון שפורע לו כדינו משדה בינונית, הרי פרע את חובו.

ואין לתמוה, אם הלווה יכול לדחות את המלווה לשדה אחרת, מה מועיל ה'אפותיקי' למלווה? כי הוא מועיל אם הלווה ימכור את כל נכסיו ואז המלווה יוכל לגבות משדה זו אפילו אם נמכרה ראשונה, והקונה לא יוכל לדחותו ולומר 'השארתי לך שדה אצל הלווה שתגבה ממנו'.

~ יום שני כ' כסלו ~

מתי אפשר 'לוותר' על תקנת חכמים?

הלכות מלוה ולוה פרק יט, הלכה ו: מָכַרן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, חֲרֵי זֶה הַלּוֹקֵחַ נִכְנָס תַּחַת הַבְּעָלִים... אֲבָל לָקַח וְזִיכְּרִית בָּאַחֲרוֹנָה – כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הַזִּיכְּרִית, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לַמּוֹכֵר כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת מִן הַשָּׂדֶה שֶׁלָּקַח תְּחִלָּה: חֲרֵי הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מֵמֶּנּוּ'. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹרֵךְ כָּךְ, אִם לָקַח עֲדִית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעֲדִית שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה? שָׁוּז תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ, וַהֲרֵי אוֹמֵר לָהֶן: 'אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא כָּל אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרִאשׁוֹן לוֹ'.

הלכה זו מבוססת על הכלל "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעים לו". כלומר, תקנה בדיני ממונות שנתקנה לטובת צד מסוים באפשרותו לוותר עליה אם אינו רוצה בה. וכגון לגבי תקנת חכמים שהבעל יפרנס את אשתו והיא תיתן לו את ההכנסות מעבודתה, האשה רשאית לוותר על הזכות למזונות ולהשאיר את רווחיה לעצמה.

ובעניננו: כאשר אדם קנה קרקע ממי שנכסיו משועבדים להלוואה שנטל, תיקנו חכמים שהשעבוד יחול על הקרקע שנותרה ברשות הלווה (אע"פ שהיא 'עידית' – באיכות גבוהה יותר מזו שהמלווה זכאי לה מן הדין). אך אם לאחר מכן חזר הלוקח וקנה גם את הקרקע הזו מהלווה ועתה כל קרקעות הלווה מצויות ברשותו ובכל אופן יגבו ממנו, הוא מעדיף שיגבו את הקרקע הבינונית שקנה בתחילה ויכול לטעון 'אי אפשי' בתקנה שיחול השעבוד על העידית, וחוזר הדין המקורי שהשעבוד חל על הבינונית.

אך לכאורה העניין טעון ביאור, שהרי מצאנו שאפשר לבטל את התקנה קודם שחלה אך לא לאחר מכן. וכגון אשה שכבר קיבלה את מזונותיה מהבעל תמורת מעשי ידיה, אינה יכולה לבטל את ההסכם למפרע אלא רק מכאן ולהבא. ואם כן, מאחר ובשעה שהלוקח רכש את הקרקע הראשונה הוא היה מעוניין בתקנה שהשעבוד יחול על הקרקע שנותרה בידי הלווה, כיצד ישתנה הדין למפרע כאשר קנה קרקע זו?

ויש ללמוד מכך כי באמת השעבוד אינו חל כלל על סוג קרקע מסוים אלא כל הקרקעות משועבדות לתשלום החוב, וחילוקי הדינים בין עידית, בינונית וזיבורית אמורים לגבי הגבייה בפועל, שלגבי נזיקין זכותו של הניזק לגבות את הקרקע הטובה מבין הקרקעות המשועבדות. ואילו בחוב של הלוואה, הלווה רשאי לדחות את המלווה לקרקע בינונית. ואם כן, כאשר הלוקח קנה את הקרקע הראשונה, לא השתנה עצם השעבוד והוא נשאר על כל הקרקעות אלא שקיבל זכות לדחות את המלווה בשעת הגבייה לקרקע האחרת שנשארה ביד הלווה, וכל עוד לא הגיע זמן הגבייה בפועל, באפשרותו לוותר על זכות זו (חידושי הגרנ"ט ב"ק קיט).

~ יום שלישי כ"א כסלו ~

האם אפשר להחליף שם?

הלכות מלוה ולוה פרק כד, הלכה ד: כָּל מִי שֶׁהֶחֱזִק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ, וְהוּא שֶׁנָּהֲגוּ כְּדֵי לְרַמּוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא.

לפי הלכה זו הציע ה'נודע ביהודה' (אהע"ז מהדו"ק סי' פח) פתרון לספק שהתעורר בכתיבת גט לגבי שמה המדויק של העיר שנכתב בה: כשם שאדם שהוחזק בשם מסוים במשך שלושים יום אין חוששים לשם אחר שהיה לו, כך גם בני העיר יוכלו לשנות את שם עירם כרצונם ואם במשך שלושים יום יכריזו על שמה המוסכם החדש של העיר, הרי גם אם עד היום נקראה בשם אחר, צריך לכתוב בגט רק את שמה החדש.

אך יש שתמהו על דבריו שכן חזקת שלושים יום שבהלכה זו לא נועדה ליצור שם חדש, אלא לברר כי זהו השם האמתי שבו נקרא עד היום שאם לא כן בוודאי במהלך שלושים יום היה הדבר מתגלה (נמוקי יוסף ב"ב קסז, ב), וכדברי הרמב"ם ש"אין חוששין לו שמא שם אחר יש לו והוא שינהו כדי לרמות", ואיך אפשר ללמוד מכאן למקרה שיש לו שם אחר ורוצה לשנותו מכאן ולהבא? (קונטרס החזקות לבעל שמן רוקח).

ואילו ה'חתם סופר' (שו"ת ח"ו סי' מא) טוען להיפך: לשנות שם אפשר באופן מידי, ואין צורך כלל בתקופת מעבר של שלושים יום.

אך נמצא מקור לדברי ה'נודע ביהודה' בדברי הרא"ש (גיטין פ"ד ס"ז) שאם כתבו בגט את שם הבעל שהוחזק בו שלושים יום – אפילו אם יעידו אחר כך עדים שאין זה שמו אין הגט נפסל, ומוכח מדבריו שחזקת שלושים קובעת את השם החדש (קונטרס החזקות שם).

ועל פי זה יש שכתבו שחתן או כלה ששינו את שמם (כגון שהיה השם זהה לשם החותן או החותנת, ויש להימנע מכך על פי צוואת רבי

יהודה החסיד) – אין לכתוב בכתובה את שמם החדש אלא אם הוחזקו בו שלושים יום, אך אם יכתבו אותו קודם לכן יש לחוש לכשרות הכתובה משום שעדיין אין זה שמם (ראה הנישואין כהלכתם יא, עה. נטעי גבריאל – נישואין כח, ג).

~ יום רביעי כ"ב כסלו ~

שטרות שנעשו בערכאות של גויים

הלכות מלוה ולוה פרק כז, הלכה א: כָּל הַשְּׁטָרוֹת שֶׁחוֹתְמִים גּוֹיִם – הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין, חוּץ מִשִּׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר וְשִׁטְרֵי חוֹב... וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשׂוּיִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם... וְכֵן צָרִיכִין עַדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּעִידוּ עַל אֵלּוּ הַגּוֹיִם שֶׁהֵן עֲדֵי שֶׁטֶר, וְעַל זֶה הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶן שֶׁקִּיֵּם עֵדוּתָן, שֶׁאֵינָן יְדוּעִין בְּקִבּוּל שֹׁחַד... וְכֵן שִׁטְרֵי הוֹדָאוֹת וּמַתָּנוֹת וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת, שֶׁהֵם בְּעֵדִים שֶׁלָּהֶם – אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ, הֲרֵי הֵם כַּחֲרֵשׁ.

יש שני סוגים של שטרות: א. שטרי ראיה – במקח וממכר הקנין נעשה בדרך כלל באחד מדרכי הקניינים והשטר משמש לראיה בלבד על הקנין. ב. שטרי קנין – כאשר מכר או מתנה נקנים במסירת השטר (בו נכתב הפעולה שנעשית) מהנותן למקבל. ופסק כאן הרמב"ם, כמבואר בגמרא (גיטין י, בלשון השני),

ששטרות שעדים גויים חתומים בהם ונעשו בפני ערכאות של גויים- אם הם שטרי קנין, כמו גיטי נשים או שטרי מתנות, הרי הם פסולים, אבל אם הם שטרי ראיה כמו 'שטרי מקח וממכר', הרי הם כשרים (מגיד משנה).

ומדוע שטרי קנין שנעשו בערכאות פסולים, הרי 'דינא דמלכותא – דינא' (הל' גזילה ואבידה פ"ה הי"א)? ומבאר ה'מגיד משנה': 'דינא דמלכותא דינא' נאמר רק בדברים שהם בנוגע ל'מלכות' (מיסים או חוקים לטובת המלך), אבל בדברים שבין אדם לחברו לא נאמרה הלכה זו.

ושטרי ראיה הכשרים אף שעדים גויים חתומים בהם יש להם תוקף רק אם הם 'עשויין בערכאות', היינו שהשופט אישר וקיים את חתימת העדים על מה שכתבו בשטר (שבפניהם ניתן הכסף). ודומה לקיום שטרות בבית דין של ישראל שעדים כותבים וחותמים ובית דין מקיימים (סמ"ע חו"מ סי' סח סק"ה).

ובנוסף לכך "צריכין עדי ישראל שיעידו על אלו הגויים שהן עדי השטר, ועל זה השופט שלהן שקיים עדותן" שהם כולם בחזקת כשרות ו"שאינן ידועין בקבלת שוחד". והטעם לכך מבאר הסמ"ע(שם), כי יש לחשוש שמא זייף בעל השטר חתימתם של גויים נאמנים בלא ידיעתם והשופט קיבל שוחד כדי לקיים את חתימתם.

~ יום חמישי כ"ג כסלו ~

מדוע 'מודה במקצת' אינו נאמן ב'מיגו'?

הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה א: הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַטְלְטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָתָן – הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה, וְנִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה".

בגמרא (בבא מציעא ג, א) שאל רבה, מפני מה אמרה תורה שמודה במקצת הטענה צריך להישבע על החלק שכופר בו? ותירץ: חזקה שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו (כי המלווה עשה לו טובה והלווה לו) ולכן לא העיז לכפור בכל החוב, ולכן התורה הטילה עליו שבועה כדי שיודה בכולו.

ופירשו התוספות (שם ד"ה מפני):

שאלת רבה היא מדוע 'מודה במקצת' חייב שבועה, הרי יש להאמין לו מכוח 'מיגו' (היינו שאילו רצה לשקר היה טוען טענה טובה יותר), שהיה כופר בכל ופטור מן השבועה (שבועות לו, ב)? והשיב: אין כאן 'מיגו' כי אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ולכן לא העז לכפור בכל החוב אלא כפר במקצתו שבכך אין העזה כל כך.

ורש"י (ב"מ שם ד"ה מפני) פירש על פי דין המשנה (גיטין מח, ב) שהמשיב אבדה לבעליה, והבעלים טוענים שלא החזיר את כל האבדה – אין המשיב חייב שבועת 'מודה במקצת'. וזו שאלת רבה, הרי כל 'מודה במקצת' הוא כעין משיב אבדה, כיון שיכול לכפור בכל התביעה? ותירץ: 'מודה במקצת' אינו נחשב כמשיב אבדה כי לא היה יכול לכפור בכל החוב, כיון שאין אדם מעיז בפני בעל חובו.

וכתב ה'פני יהושע' (ב"מ שם) שרש"י לא פירש בשאלת רבה שיש לפטור את ה'מודה במקצת' משבועה מטעם 'מיגו' שהיה כופר בכל, כי דעתו כדעת הסוברים (ראה הל' שכירות פ"ב ה"ח, ובמ"מ שם) "שאין אומרים מיגו לפטרו משבועה".

~ יום שישי כ"ד כסלו ~

המחובר לקרקע הוא כקרקע?

הלכות טוען ונטען פרק ה, הלכה ד: טָעָנוּ עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר... וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן וְכָפַר בְּמִקְצָתָן – חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶן כְּשֶׁאָר הַמְּטַלְטְלִין, וְהוּא שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע; שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר, חֲרֵי הוּא כְּבָצוּר לְעָנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה. אֲבָל אִם הָיוּ צְרִיכִין לַקַּרְקַע – חֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר, וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן.

אין נשבעים שבועת 'מודה במקצת' בקרקעות (לעיל ה"א). ונחלקו תנאים בדין הטוען לחבירו "עשר גפנים טעונות ענבים מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש", לדעת חכמים, "כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע", ולכן אינו נשבע עליהם. אך לדעת רבי מאיר, כיון שהענבים עומדות להיבצר אינם כקרקע אלא כמטלטלין ונשבע על השאר מדין מודה במקצת.

וכתב ה'מגיד משנה':

הראב"ד העיר שדברי הרמב"ם ש"ענבים העומדות להבצר...נשבע עליהם כשאר המטלטלין" אינם כדעת חכמים שדינם כקרקע שאין נשבעים עליהם. ומבאר ה'מגיד משנה', שיש לומר כי לדעת הרמב"ם מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים ה"צריכים לקרקע"(שעדיין אינם בשלים), ובזה סוברים חכמים שדינם כקרקע שאין נשבעים עליה, אבל בענבים ש"אינם צריכים לקרקע" אפילו חכמים מודים שהם כמטלטלין. וזהו שדייק וכתב הרמב"ם "אם היו צריכים לקרקע הרי הן כקרקע לכל דבר" ורק אם "אינן צריכים לקרקע – נשבע עליהם כשאר המטלטלין".

וה'תוספות יום טוב' (שבועות פ"ו מ"ו) **ביאר** (ע"פ דברי הטור, חו"מ סי צה):

מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא לענין שבועת השומרים (כגון, שומר חינם שטען שהפיקדון נגנב או נאבד) שאינם נשבעים על הקרקעות(לעיל ה"א), וסוברים חכמים כי מאחר שהענבים נמסרו לצורך שמירה ולא כדי שיבצור אותם, דינם כקרקע ואין נשבעים עליהם, אבל לענין מקח וממכר – ענבים העומדות להיבצר נקנו על דעת לבצור אותם – גם לדעת חכמים דינם כמטלטלין ונשבעים עליהם. ודברי הרמב"ם בהלכה זו הם באופן שטענת המוכר היא "עשר גפנים טעונות מכרתי לך" והקונה הודה במקצת וכפר במקצת, וכיון "שכל העומד להבצר הרי הוא כבצור – נשבע עליהם כשאר המטלטלין".

~ שבת קודש כ"ה כסלו ~

חזרת בעל דין מטענתו

הלכות טוען ונטען פרק ז הלכה ח: יֵשׁ לַטּוֹעֵן בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת, לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה... אֲבָל מֵאַחַר שֶׁיָּצְאוּ הָעֵדִים, וְיָכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁמָּמַךְ עָלֶיהָ – אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיאָהּ לְטַעֲנַת אַחֶרֶת.

ה'בית יוסף' מדייק מלשון הרמב"ם כאן כי רק אם רוצה לשנות את טענתו לאחר שכבר הופיעו העדים שסתרו את הטענה הקודמת אינו נאמן, אך אם שינה לטענה אחרת קודם שהגיעו העדים, הרי הוא נאמן בטענה האחרונה ונאמנות זו אינה פוקעת אפילו אם אחר כך יבואו עדים הסותרים את הטענה הראשונה.

והקשה ה'קצות החושן' (סי' פ סק"ג):

בגמרא (כתובות כב, א) מבואר ששאה הטוענת שנישאה לאיש והתגרשה נאמנת ומוחזקת כפנויה, כי מאחר ורק על פי דבריה אנו יודעים שנישאה, נאמנת גם שהתגרשה כי 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר', אבל אם אחר כך באו עדים שנישאה (ואינם יודעים אם התגרשה), שוב אינה נאמנת שהתגרשה שהרי כעת ידוע שנישאה מכוח העדים ולא רק מכוחה, ולכן היא מאבדת את הנאמנות על טענת הגירושין.

ולפי זה קשה בהלכה זו: סיבת הנאמנות של הנתבע בטענה השנייה היא רק משום שהיה יכול להישאר בטענתו הראשונה והיה נאמן בה, אך לאחר שהגיעו עדים הסותרים את הטענה הראשונה כבר לא היה נאמן בה כנגד העדים, ואם כן מדוע לא יאבד את הנאמנות בטענה השנייה?

ויש לבאר:

באומרת נשאתי והתגרשתי, הרי אף שמלכתחילה נאמנת, לאחר שבאו עדים שנישאה מתבטלת הנאמנות למפרע כי חוששים שמלכתחילה ידעה על קיומם של העדים וחששה שלאחר שיעידו שנישאה שוב לא תהא נאמנת לומר שהתגרשה, ולכן הקדימה ואמרה שנישאה קודם שבאו העדים.

אך במקרה כאן, אם הנתבע ידע מראש על קיומם של עדים הסותרים את טענתו הראשונה – מדוע טען אותה מלכתחילה? אלא בהכרח שלא היה מודע לקיומם של העדים, וכשחזר וטען טענה אחרת מסתבר שהצדק עמו שהרי יכול היה להישאר בטענתו הראשונה (הגהות אמרי ברוך על קצוה"ח שם).

~ יום ראשון י"ט כסלו ~

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

פֶּרֶק טז

דינים שונים בפריעת החוב; דיני שטר שנמצא וכתוב בו שנפרע החוב.

א. הַחוֹב בְּאַחֲרָיוּת הַלּוֶה, עַד שֶׁיִּפָּרְעֶנּוּ לְיַד הַמַּלְוֶה אוֹ לְיַד שְׁלוּחוֹ[א]. אָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: 'זְרֹק לִי חוֹבִי וְהִפָּטֵר', וּזְרָקוֹ[ב] לוֹ וְאָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד הַמַּלְוֶה - פָּטוּר.

א) של המלווה, שעשה אותו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ב) אפילו רחוק מרשותו של מלווה.

אָמַר לוֹ: 'זְרֹק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין'[ג] - הָיוּ הַמָּעוֹת קְרוֹבִין לַלּוֶה[ד], חֲרֵי הֵן עֲדַיִן בְּאַחֲרָיוּתוֹ; הָיוּ קְרוֹב לַמַּלְוֶה, נִפְטַר הַלּוֶה[ה]. מָחֲצָה עַל מָחֲצָה[ו] - אִם אָבְדוּ מִשָּׁם אוֹ נִגְנְבוּ, מְשֻׁלָּם הַלּוֶה מֶחֱצָה[ז].

ג) היו עומדים ברשות הרבים, או בחצר שאינה של שניהם, ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה. ד) בתחום שמירתו – שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול. ה) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול. ו) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים – לשמור אותם. ז) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: שהיא ספק מגורשת.

ב. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר לְלֵוִי: 'הוֹלֵךְ לְשִׁמְעוֹן מָנֶה זֶה שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ' - אִם בָּא לַחֲזֹר [בו], אֵינוֹ חוֹזֵר[ח]; וְהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמָּנֶה לְשִׁמְעוֹן. הֶחְזִיר • לֵוִי אֶת הַמָּנֶה לִרְאוּבֵן - שְׁנֵיהֶם[ט] חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ', עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד שִׁמְעוֹן כָּל חוֹבוֹ.

השגת הראב"ד

החזיר . . חובו א"א אחריות לוי השליח איני יודע מה הוא אלא שאם יכפור ראובן במלוה נמצא לוי פושע בדבר.

ח) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר 'זכה לו'. ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי השליח. ט) השליח והלווה. י) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע – גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח.

ג. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר שִׁמְעוֹן לִרְאוּבֵן: 'מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לְלֵוִי', וְהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין[יא], וְקִבֵּל [-הסכים] לֵוִי[יב], וְנִמְצָא רְאוּבֵן עָנִי, וְאֵין לוֹ מַה שֶּׁיִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ - חֲרֵי לֵוִי חוֹזֵר בְּחוֹבוֹ עַל שִׁמְעוֹן[יג], שֶׁזֶּה[יד] הִטְעָהוּ. וְאִם יָדַע לֵוִי שֶׁהוּא עָנִי, אוֹ שֶׁהָיָה עָשִׁיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶעֱנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, שֶׁחֲרֵי קִבֵּל.

יא) בנוכחות שלושתם. יב) הסכים לכך, ובזה קנה לוי את החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו, ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו. יג) לוי חוזר ותובע חובו משמעון. יד) שמעון.

טָעַן לֵוִי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן עָנִי, וְהִטְעָהוּ, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: 'עָשִׁיר הָיָה, וְהֶעֱנִי' - יֵרָאֶה לִי שֶׁעַל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא רְאָיָה, וַאֲחַר כָּךְ יִפָּטֵר[טו] מֵחוֹב לֵוִי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר בְּיָדוֹ[טז] - אוֹמְרִין לוֹ: 'קַיֵּם שׁוֹבָרְךָ, וְהִפָּטֵר'[יז].

טו) ואם לא הביא ראייה יישבע לוי וייטול. טז) כמו בכל הלוואה, שאומרים ללווה תראה את השובר ששילמת ותפטר מהחוב. יז) כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראייה שנפרע החוב, דהיינו, שראובן עשיר היה ואז העני, ובזה שמעון נפטר מהחוב.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁרְאוּבֵן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן כְּלוּם, וְהָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְלֵוִי מָנֶה וְהִמְחָהוּ אֵצֶל שִׁמְעוֹן[יח] - אַף עַל פִּי שֶׁהִמְחָהוּ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן, לֹא קָנָה[יט]. וְאִם רָצָה שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן, לֹא יִתֵּן; וְאִם נָתַן[כ] - חוֹזֵר וְגוֹבֶה מֵרְאוּבֵן, שֶׁחֲרֵי עַל פִּיו נָתַן.

יח) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. יט) הואיל ושמעון אינו חייב כלום לראובן – שלושתם יכולים לחזור בהם. כ) שמעון ללוי.

וְכֵן אִם רָצָה לֵוִי לַחֲזֹר בּוֹ, וְלוֹמַר: 'אֵינִי רוֹצֶה לִגְבּוֹת מִשִּׁמְעוֹן' - חוֹזֵר וְגוֹבֶה חוֹבוֹ מֵרְאוּבֵן; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקְצַת מִשִּׁמְעוֹן, חוֹזֵר וְגוֹבֶה הַשְּׁאָר מֵרְאוּבֵן.

ה. חֲנָנִי שֶׁהָיָה נוֹתֵן לְבַעַל הַבַּיִת מִן הַחֲנוּת כָּל

מַה שֶּׁיִּרְצֶה בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמַקִּיפוֹ עַד שֶׁיִּתְקַבֵּץ הַכֹּל וּפוֹרֵעַ לוֹ[כא], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: ׳תֵּן לְפוֹעֲלַי סֶלַע׳, אוֹ ׳לְבַעַל חוֹבִי מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלִי, וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ׳, וַהֲרֵי הַחֲנָוָנִי אוֹמֵר ׳נָתַתִּי׳, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב אוֹמֵר ׳לֹא לָקַחְתִּי׳ - הֲרֵי הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב נִשְׁבָּע[כב], וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת חובו;

כא) עד שמצטבר סכום מסויים, ואז גובה ממנו בבת אחת. כב) לא לקחתי.

וְכֵן הַחֲנָוָנִי נִשְׁבָּע[כג] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת מַה שֶּׁטָּעַן שֶׁנָּתַן, שֶׁהֲרֵי הוּא אָמַר לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַחֲנָוָנִי, וְכֵן הַחֲנָוָנִי נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּכָּלְמוּ זֶה מִזֶּה[כד]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[כה] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[כו], מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁנֵיהֶן לִטֹּל.

כג) שנתן להם. כד) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו, אבל אחד בפני השני, אחד מהם יודע בוודאי שהשני משקר. כה) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנו אותה. כי מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת ספק – והרי בעל הבית טענתו ספק, כי אין לו דרך לדעת האם באמת החנווני נתן לפועל או לא, אלא משום הפסדו של בעל הבית שהוא יצטרך לשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים. כו) כעין שבועת התורה.

לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַחֲנָוָנִי[כז], נוֹטֵל בַּעַל חוֹב שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[כח]; וְכֵן אִם מֵת הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, נוֹטֵל הַחֲנָוָנִי שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַפְסִיד כְּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּם אֶחָד[כט].

כז) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ודאי אלא מצד בעל החוב. כח) כדין של תורה. כט) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית.

ו. הַחֲנָוָנִי אוֹמֵר: ׳אַתָּה אָמַרְתָּ לִתֵּן לָזֶה׳, אוֹ ׳צִוִּיתָ לִי וְאָמַרְתָּ אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי תֵּן לוֹ׳, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: ׳לֹא אָמַרְתִּי לְךָ׳ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְהַחֲנָוָנִי עוֹשֶׂה דִּין עִם זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ[ל].

ל) שלפי דבריו, נתן לו.

וְכֵן אִם אָמַר הַחֲנָוָנִי לְבַעַל הַבַּיִת הַמַּקִּיפוֹ: ׳כָּתוּב בְּפִנְקָסִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה׳, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: ׳אֵינִי יוֹדֵעַ - נִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל טוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ לְכָל דָּבָר; וְאֵין בָּזֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[לא].

לא) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדין שנתבאר לעיל בהלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור.

ז. רָאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עַל שִׁמְעוֹן, וְטָעַן שֶׁלֵּוִי נָתַנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[לב], וְאָבַד הַשֶּׁטַר שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהֶחֱזִיק לוֹ עַל גַּב הַקַּרְקַע[לג] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה אוֹתוֹ מִשִּׁמְעוֹן, הוֹאִיל וְיָצָא מִתַּחַת יָדוֹ. טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁפָּרַע לְלֵוִי, וְאָמַר ׳יִשְׁבַּע לִי[לד] - יִשָּׁבַע לוֹ [לוי][לה], וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה רְאוּבֵן[לו]. הוֹדָה לוֹ שֶׁפָּרַע[לז], יְשַׁלֵּם לְלֵוִי לִרְאוּבֵן[לח]. טָעַן לְלֵוִי שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן שְׁטָר זֶה[לט] - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר.

לב) כלומר, מכר לו את שטר החוב הזה, על ידי שכתב לו שטר מכירה שהוא קנה את שטר החוב. לג) שאפשר לקנות קטר חוב אגב קניית קרקע (גם ללא כתיבה ומסירה של שטר מכירה). לד) שלא פרעתי. לה) נתבאר לעיל (פרק יד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. לו) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. לז) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי אם רצה מוחל את החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן. לח) את כל הסכום הנקוב בשטר, ואפילו כשקנה ממנו את השטר בפחות מסכום זה. לט) והשטר נפרע.

ח. שְׁטָר שֶׁהָיָה בְּיַד שָׁלִישׁ[מ], וְהוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יָדוֹ בְּבֵית דִּין, וְאָמַר ׳פָּרוּעַ הוּא׳ - נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁטַר מְקֻיָּם; שֶׁאִלּוּ רָצָה, הָיָה שׁוֹרְפוֹ אוֹ קוֹרְעוֹ. וְכֵן אִם מֵת הַשָּׁלִישׁ, וְנִמְצָא כְּתָב יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי הַשָּׁלִישׁ שֶׁשֶּׁטַר זֶה הַמַּנָּח אֶצְלוֹ פָּרוּעַ - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב[מא].

מ) אדם שלישי שאינו קשור להלוואה. מא) שהמלווה סתם כתב שובר שהחוב נפרע, אך באמת אינו נפרע עדיין.

אֲבָל כְּתָב שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה שֶׁשֶּׁטַר פְּלוֹנִי פָּרוּעַ - אֲפִלּוּ הָיָה בִּכְתַב יְדֵי הַמַּלְוֶה, אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשַּׁחֵק.

ט. הָיוּ עֵדִים עַל הַכְּתָב[מב] - אִם הָיוּ מְקֻיָּמִין, הֲרֵי הַשֶּׁטַר פָּרוּעַ[מג]. וְאִם אֵין עָלָיו קִיּוּם, יִשָּׁאֲלוּ הָעֵדִים הַחוֹתְמִין עַל זֶה הַשּׁוֹבֵר: אִם לֹא יָדְעוּ, אוֹ שֶׁאֵין

הָעֵדִים מְצוּיִין - הוֹאִיל וּמִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה אוֹ מִתַּחַת יְדֵי יוֹרְשָׁיו יָצָא - אֵין הַשּׁוֹבֵר כְּלוּם[מג].

מב) שהיוצא מתחת ידי המלווה וכתוב בו שהשטר פרוע. מג) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם בירורו שהשטר פרוע. מד) אנו אומרים שהמלווה הכין את השטר, שמא יביא הלווה את הכסף בערב שבת, ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון, לכן כתב מראש – אבל באמת החוב עדיין לא נפרע.

י. נִמְצָא הַשְּׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹת פְּרוּעִין - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב הַנִּמְצָא. וְכֵן אִם נִמְצָא כָּתוּב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר, בֵּין מִלְּפָנָיו[מה] בֵּין מֵאַחֲרָיו[מו] וַאֲפִלּוּ בְּקָצָתוֹ, שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ אוֹ נִפְרַע מִמְּנוּ כָּךְ וְכָךְ - עוֹשִׂין עַל פִּי הַכְּתָב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עַל הַכְּתָב עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה; שֶׁאִלּוּ לֹא נִפְרַע, לֹא הָיָה כּוֹתֵב עַל הַשְּׁטָר.

מה) בין השורות. מו) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו.

יא. הַמּוֹצֵא שְׁטָר[מז] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו, וְאֵין יָדוּעַ מַה טִּיבוֹ[מח] - יִהְיֶה מֻנָּח עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלְיָהוּ[מט].

מז) שאינו שלו. מח) אם הלווה הפקידו או המלווה. מט) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה.

יב. הָאוֹמֵר לְבָנָיו[נ]: 'שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתַי פָּרוּעַ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא' - שְׁטָרוֹתָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין[נא]; נִמְצָא לְאֶחָד[נב] שָׁם[נג] שְׁנַיִם[נד], הַגָּדוֹל פָּרוּעַ[נה] וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. אָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁטָר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ' - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ; 'חוֹב לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ' - כָּל שְׁטָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו, כֻּלָּן פְּרוּעִין.

נ) מְצַוֶּה בשעת מיתה. נא) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע. נב) ללווה אחד. נג) בין שטרותיו של המְצַוֶּה. נד) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. נה) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה.

פֶּרֶק יז

דין גביית על ידי יורשים או גביה מהיורשים; תשלום המטבע לפי מקום כתיבת השטר.

א. מַלְוֶה שֶׁמֵּת, וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַלּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁעָלָיו, וְאָמַר: 'פָּרַעְתִּי אֶת אָבִיךָ', וְהַיּוֹרֵשׁ אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ - אוֹמְרִין לוֹ[א]: 'עָמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ'[ב].

אָמַר [הלווה]**: 'יִשָּׁבַע לִי' - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[ג], 'שֶׁלֹּא פְּקָדָנוּ[ד] אַבָּא עַל יְדֵי אַחֵר, וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא בְּפִיו, וְשֶׁלֹּא מָצִינוּ** [מצאנו] **בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא[ה] שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ', וְגוֹבֶה.**

א) הדיינים אומרים ללווה. ב) ליורש, ואין משביעים אותו. ג) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי – מחוייבים גם יורשיו בשבועה כזו. ד) שלא הודיע לנו לפני מותו. ה) כל כתב שהוא.

ב. מֵת הַלּוֶה אַחַר שֶׁמֵּת הַמַּלְוֶה, וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה; וְאוֹמֵר לוֹ תְּחִלָּה: 'הִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פְּקָדָנוּ אַבָּא, וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא, וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ'. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן הַמֻּטָּל בַּעֲרִיסָה כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל[ו]. וְאִם צִוָּה הַמַּלְוֶה בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁשְּׁטָר זֶה אֵינוֹ פָּרוּעַ - יִפָּרַע הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה, אֲפִלּוּ מִן הַיּוֹרֵשׁ.

ו) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי – אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר־צוואה.

ג. מֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה נוֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה כְּלוּם[ז]; שֶׁמַּשָּׁעָה שֶׁמֵּת הַלּוֶה, נִתְחַיֵּב הַמַּלְוֶה לְהִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּמוֹ שֶׁשִּׁבַּארְנוּ; וּכְבָר מֵת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה[ח] לְבָנָיו, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא נִפְרַע אֲבִיהֶן כְּלוּם[ט]. וְאִם עָבַר הַדַּיָּן וְהִשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה, וְגָבוּ אֶת חוֹבָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן.

ז) אפילו בשבועה. ח) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. ט) אינם יודעים אם נפרע או לא.

לְפִיכָךְ, שְׁטַר חוֹב שֶׁל יְתוֹמִים הַבָּאִים לְהִפָּרַע מִן הַיְתוֹמִים שֶׁמֵּת אֲבִיהֶן הַלּוֶה תְּחִלָּה - אֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ, וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ: אֵין גּוֹבִין בּוֹ, שֶׁאֵין אָדָם מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו כְּמוֹ שֶׁשִּׁבַּארְנוּ; וְאֵין קוֹרְעִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא יָבוֹא דַּיָּן שֶׁיָּדוּן בּוֹ וְיוֹצִיא בּוֹ.

ד. אֲפִלּוּ הָיָה שָׁם עֶרֶב[י], וּמֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה - לֹא יִפָּרְעוּ יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה מִן הֶעָרֵב; שֶׁאִם תֹּאמַר יִפָּרְעוּ מִן הֶעָרֵב, הֲרֵי הֶעָרֵב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה[יא].

י) ויורשי המלווה באים לגבות מן הערב. יא) ואם כן, הרי זה כאילו הם באים לגבות מהיתומים.

ה. אֵין דָּנִין מִדִּין זֶהיב לְכָל הַדּוֹמֶה לוֹיג; אֶלָּא חֵרֵי הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹיד וְמֵת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גּוֹבֶהטו אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, חֵרֵי בָּנָיו נִשְׁבָּעִין ׳שֶׁלֹּא פְּקָדָנוּ אַבָּא, וְלֹא צִוָּנוּ אַבָּא, וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא שֶׁכָּל הַשְּׁטָר הַזֶּה פָּרוּעַ׳; וְגוֹבִין אֶת שְׁאָר הַשְּׁטָר, בֵּין מִן הַלְּוֶה בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו.

יב) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. יג) למחוייב בשבועה אחרת, שאינו יכול להוריש את הממון לבניו. יד) מלווה שהודה בבית־דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. טו) המלווה עצמו.

ו. יוֹרֵשׁ שֶׁבָּא לִגְבּוֹתטז מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי לְוֶה: ׳אָמַר לָנוּ אַבָּא, לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה׳ - חֵרֵי יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה גּוֹבִין שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָהיז; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר ׳לֹא לָוִיתִי׳, כְּאוֹמֵר ׳לֹא פָּרַעְתִּי׳יח.

טז) מלוה בשטר. יז) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. יח) שאם לא לווה, הרי לא פרע, וכיוון שהשטר מעיד שכן לווה, והיורשים כאילו הודו שהם לא פרעו – יכול לגבות ללא שבועה.

וְכֵן מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהַפְרַע מִיּוֹרְשֵׁי לְוֶה, וְאָמְרוּ: ׳אָמַר לָנוּ אַבָּא, לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה׳ - חֵרֵי זֶה גּוֹבֶהטז בְּלֹא שְׁבוּעָהיט, וַאֲפִלּוּ הֶאֱמִינוֹ בַּשְּׁטָר כָּל זְמַן שֶׁאֹמַר ׳פָּרַעְתִּי׳כ; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר ׳לֹא לָוִיתִי׳, כְּאוֹמֵר ׳לֹא פָּרַעְתִּי׳כא.

יט) כמו בדין הקודם. כ) אפילו אם חלק מתנאי השאר, שהמלווה מאמין ללווה אם הלווה יאמר פרעתי. כא) ובמקרה כאן היורשים אומרים שאביהם אמר ׳לא לויתי׳, ואם כן משמע שהוא מודה שלא פרע, והשאר מוכיח שהיה הלוואה – לכן אינו צריך להישבע.

ז. יוֹרֵשׁ שֶׁבָּא לְהַפְרַע מִן הַלְּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶאֱמָנוּת לַלְּוֶה כָּל זְמַן שֶׁאֹמַר ׳פָּרַעְתִּי׳ - חֵרֵי הַלְּוֶה נִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁפָּרְעוֹ לִשְׁטָר זֶה וְנִפְטָר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ ׳וְחֵרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עַל יוֹרְשַׁי׳; שֶׁעִקַּר הַשְּׁטָר, עַל תְּנַאי זֶה הָיָה. אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֲפִלּוּ לְיוֹרְשֵׁי מַלְוֶה.

ח. יוֹרֵשׁ קָטָן שֶׁהָיָה שְׁטַר חוֹב לְאָבִיו, וְיָצָא עָלָיו שׁוֹבֵר אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטָר, וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא שׁוֹבֵר מְזֻיָּף הוּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹצִיאוּ הַלְּוֶה בְּחַיֵּי הָאָב.

ט. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כָּתוּב בְּבָבֶלכב, מַגְבֶּהוּ מִמָּעוֹת בָּבֶלכג; הָיָה כָּתוּב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מַגְבֶּהוּ מִמָּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵלכד - מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתָבָּהכה. לֹא הָיָה בַּשְּׁטָר שֵׁם מָקוֹם, וְהוֹצִיאוּ בְּבָבֶל - גּוֹבֶה בּוֹ מִמָּעוֹת בָּבֶל; הוֹצִיאוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, גּוֹבֶה בּוֹ מִמָּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

כב) בשטרות היו כותבים את שם המקום שבו נכתבו. כג) הדינרים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שווים יותר. כד) צריך לשלם במטבע של המדינה שבה נשתעבד. כה) בדיני כתובה, שחכמים הקלו שיכול לשלם מהמטבע הזול יותר.

בָּא לִגְבּוֹת בּוֹ מִמָּעוֹת הַמָּקוֹם שֶׁהוֹצִיא בּוֹ הַשְּׁטָרכו, וְטָעַן הַלְּוֶה שֶׁהַמָּעוֹת שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פָּחוּת מִזֶּה הַמַּטְבֵּעַכז - יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל. הָיָה בּוֹ כֶּסֶף סְתָמִיתכח - מַה שֶּׁיִּרְצֶה לְוֶה, יַגְבֶּהוּכט.

כו) כדינו. כז) לוויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. כח) ולא נקבע שם המטבע. כט) הפחות שבמטבעות כסף.

מִכָּאן[ל] אַתָּה לָמֵד, שֶׁשְּׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם מָקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ, כָּשֵׁר לְכָל דָּבָר. וְהוּא הַדִּין לִשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל[לא], שֶׁהוּא כָּשֵׁר, אַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ אֵין אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִמָּהלב. אֵין מְדַקְדְּקִין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בְּדִרְישָׁה וַחֲקִירָה[לג], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[לד]. וּלְפִיכָךְ, שְׁטָרֵי חוֹב הַמְּאֻחָרִין[לה] כְּשֵׁרִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָכוֹל לַהֲזִמָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

ל) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. לא) שטר בלי תאריך. לב) "הזמה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו שבאותו זמן היו עדים אלה איתם במקום אחר. וכלל בידינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון, שהעדין לא מסרו את המקום והזמן – אינה עדות. לג) אין בית־דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדה שהם מעידים עליה. לד) אם יכבידו על המלווים בגביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים – יימנעו מלהלוות. לה) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר.

פֶּרֶק יח

דיני גביית החוב מקרקע או מטלטלין.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָמָאלו, חֵרֵי כָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין וְעַרְבָאִין לְחוֹב זֶהלב. לְפִיכָךְ[לג], כְּשֶׁיָּבוֹא

לִגְבּוֹת, תּוֹבֵעַ אֶת בַּעַל חוֹבוֹ תְּחִלָּה[ד]: אִם מָצָא עִמּוֹ נְכָסִים, בֵּין מִטַּלְטְלִין בֵּין קַרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בְּרִצּוֹן הַלְוֶה[ה]; וְאִם לֹא נָתַן הַלְוֶה מְדַעְתּוֹ, מַגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.

א) בין מטלטלין ובין קרקעות. ב) השעבוד לשלם את החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. ג) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב. ד) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. ה) אבל אינו רשאי לגבות ממנו בדרך כפיה שלא בבית־דין.

לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל הַנִּמְצָא כְּנֶגֶד שְׁטַר חוֹבוֹ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִכָּל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לַלְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה מְכוּרִין לַאֲחֵרִים[ו] אוֹ נְתוּנִים בְּמַתָּנָה; הוֹאִיל וּמָכַר הַלְוֶה אוֹ נָתַן אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד בְּחוֹב זֶה, הֲרֵי זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת אוֹ מִיַּד בַּעֲלֵי הַמַּתָּנוֹת; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'טוֹרֵף'.

ו) והקונה קרקע מאדם – צריך להיזהר ולבדוק אם הקרקע אינה משועבדת לחוב לאדם אחר.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה. אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב, וְאֵינוֹ טוֹרֵף[ז]. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין לְהַפְרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחַר שֶׁלָּוָה וּמָכַר אוֹ נָתַן - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מֵהֶן.

ז) מיד הלקוחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה.

ב. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִין, אֶלָּא בְּקַרְקַע. אֲבָל הַמְּטַלְטְלִין, אֵין עֲלֵיהֶן אַחֲרָיוּת[ח]; אֲפִלּוּ מְטַלְטְלִין שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה, שֶׁמְּכָרָן לְשֻׁעָתוֹ[ט] - אֵין בַּעַל חוֹב טוֹרֵף אוֹתָן.

ח) ולכן אי אפשר לגבות מהם, אחרי שהלווה מכר או נתן במתנה את המטלטלין לאדם אחר. ט) שהלווה מכר אותם בזמן שהלקוח ידע שללווה יש חוב.

הִקְנָה לְבַעַל חוֹבוֹ כָּל הַמְּטַלְטְלִין עַל גַּב הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ, לִהְיוֹתוֹ נִפְרָע מִן הַכֹּל[י] - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף[יא] מֵאוֹתָן הַמְּטַלְטְלִין; וְהוּא שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ בִּשְׁטַר חוֹבוֹ: 'שֶׁהִקְנֵיתִי לְךָ מְטַלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי עַל גַּב הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ לִי, שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא[יב], וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי הַשֻּׁטָרוֹת'[יג].

י) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. יא) מן הלקוחות.

וְכֵן אִם כָּתַב לוֹ: 'שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, בֵּין קַרְקָעוֹת בֵּין מְטַלְטְלִין, הֲרֵי הֵן מְשֻׁעְבָּדִים לְךָ לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְהַמְּטַלְטְלִין קְנוּיִין לְךָ עַל גַּב הַקַּרְקָעוֹת לְהִפָּרַע מֵהֶן, שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא, וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי הַשֻּׁטָרוֹת' - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף אַף מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁקָּנָה הַלְוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם.

יב) לא כסתם הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, ומתוך שהוא סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה שיחייב אותו לקיים את ההבטחה, הוא אינו אומר את זה בלב שלם, ובמקרה כזה אינו מחויב לקיים את ההבטחה. יג) סופרי השטרות היו רגילים להכין טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלווה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפסקה הזאת, אף על פי שהמלווה והלווה לא התנו כך בפירוש, ולכן צריך להוסיף ולהבהיר בשטר שעשו הקנאת מטלטלין אגב קרקע (בנוסף למה שכתבו הסופרים).

ג. עָשָׂה שְׁדָהוּ הִיפּוֹתֵיקִי[יד] לְבַעַל חוֹבוֹ, אוֹ לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהוּא שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: 'מִכָּאן תִּגְבּוּ', וּשְׁטָפָהּ נָהָר[טו] - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים, וְטוֹרֵף אוֹתָן; וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ שֶׁלֹּא יְהֵיֶה לוֹ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזּוּ, אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים[טז]. וְכֵן אִם לָוָה מִמֶּנּוּ, וּפֵרֵשׁ שֶׁאֵין לוֹ עָלָיו אַחֲרָיוּת[יז] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין לְעוֹלָם.

יד) רש"י בגמרא מסביר שמילה זו מורכבת משלוש מלים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, הלווה אומר למלווה שמשדה זו תגבה את החוב. טו) את השדה, ועכשיו אינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. טז) שכל תנאי שבממון – קיים. יז) הלווה כתב מפורש בשטר, שהמלווה אינו יכול לטרוף מקרקעות שהלווה מכר לאחרים.

השגת הראב"ד
העושה . . מכורה א"א לא הבחין ולא הבין דרך הירושלמי אשר מצא על זאת המימרא.

ד. הָעוֹשֶׂה • שָׂדֵהוּ הִיפּוֹתֵיקִי לְבַעַל חוֹב אוֹ לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וּמָכָרָהּ - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה[יח]; וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹב לִגְבּוֹת - אִם לֹא יִמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, יִטְרֹף אוֹתָהּ[יט]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמְּכָרָהּ לְשֵׁעָתָהּ[כ]; אֲבָל מְכָרָהּ מִמְּכַר עוֹלָם[כא], אֵינָהּ מְכוּרָה[כב].

יח) המכר קיים, והשעבוד עם ההיפותיקי קיים עליה. יט) אף־על־פי שישנם נכסים שמכר אחרי מכירת שדה זו, והדין כשלא עשה היפותיקי ומכר את כל נכסיו – שהמלווה גובה קודם מהנכסים שנמכרו לאחרונה, כי הלקוחות הקודמים אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין

לגבות מהם. אבל במקרה של שדה היפותיקי, טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא קרקעות בני חורין, ואף־על־פי שנמכרה ראשונה. כ) הודיע ללוקח שהשדה היא היפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה המלווה משדה זו. כא) ככל מכר סתם, ולא העיר לתשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. כב) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה היפותיקי – לא היה קונה אותה.

ה. עָשָׂה עַבְדּוֹ הִיפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל[כג]. עָשָׂה שׁוֹרוֹ הִיפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ, אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ; וְכֵן שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל[כד].

כג) כשאדם עושה עבדו היפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להיזהר שלא לקנות אותו, וכשלא נזהר – גרם הפסד לעצמו. כד) והלוקח לא היה יכול לברר ולדעת לפני שקנה.

ו. עֶבֶד • שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ הִיפּוֹתֵיקִי, וְשִׁחְרְרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ: 'לֹא יִהְיֶה לְךָ פֶּרְעוֹן אֶלָּא מִזֶּה', יָצָא לַחֵרוּת; וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוֹ[כה]; שֶׁהֶחָמֵץ[כו] וְהַשִּׁחְרוּר וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין מִיַּד הַשִּׁעְבּוּד; וַהֲרֵי בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַלִּוֶּה[כז], וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטָר בְּחוֹבוֹ[כח], וְטוֹרֵף[כט] מִזְּמַן זֶה הַשְּׁטָר[ל].

השגת הראב"ד
עבד . . ושחררו א"א הוא פוסק כרשב"ג והרב לא פסק כן.

כה) אם האדון הקדיש את העבד, שדמיו יהיו להקדש – פקע השיעבוד. כו) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח – נאסר בהנאה כחמצו של ישראל. כז) שוויו של העבד. כח) הלווה מחויב לתת למלווה שטר על החוב החדש (כי החוב הראשון פקע, בגלל שאמר שיגבה מן העבד, ועכשיו העבד השתחרר). כט) המלווה טורף מהלקוחות. ל) ואינו טורף מנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על־ידי שחרור העבד.

וְלָמָּה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם? מִפְּנֵי שֶׁגָּרַם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק - מְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמָקוֹמוֹ. וְכוֹפִין אֶת רַבּוֹ הַשֵּׁנִי [המלווה] לְשַׁחְרְרוֹ[לא], מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא יִמְצָאֵנוּ [המלווה] בַּשּׁוּק, וְיֹאמַר לוֹ: 'עַבְדִּי אַתָּה'[לב].

לא) אף־על־פי שכבר יצא לחירות על־ידי שחרור האדון הראשון. לב) מכוח ההיפותיקי.

ז. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו - אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לִטְרֹף מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד. וּכְשֶׁפּוֹדִין הַקַּרְקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ, עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ, וּלְאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ; לְפִי שֶׁכְּשֶׁתִּפָּדֶה וְתֵצֵא לְחֻלִּין בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - יָבוֹא בַּעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[לג].

לג) בהלכות ערכין מבאר הרמב"ם שהשעבוד פוקע רק לגבי הקדש בלבד, אבל הוא תלוי ועומד על הנכס, ולכן אחרי שיצא מרשות הקדש על־ידי שפודין את הקרקע – חוזר השעבוד למקומו, והמלווה או האשה יכולים לגבות מהקרקע, לפיכך הבא לפדות את הנכס מהקדש, לא יסכים לשלם את כל שוויו, אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה.

ח. בַּעַל חוֹב שֶׁבָּא לִטְרֹף[לד] - אִם יֵשׁ מָעוֹת לַלּוֹקֵחַ, יָכוֹל לְסַלְּקוֹ וְלִתֵּן לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהוּא טוֹרֵף[לה]; וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ, וְתוֹבֵעַ לַמּוֹכֵר[לו]. וְאִם עָשָׂה אוֹתָהּ הִיפּוֹתֵיקִי, אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ בְּדָמִים.

לד) מן הלקוחות. לה) הסכום שהוא בא לגבות משדה זו. לו) מן הלווה שמוכר לו שדה זו.

ט. רְאוּבֵן שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָאתַיִם זוּז, וְהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמָכַר אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי בְּמָנֶה, וְחָזַר וּמָכַר לוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּמָנֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְטָרַף הָאַחַת בְּמָנֶה, וְחָזַר לִטְרֹף הַשְּׁנִיָּה בַּמָּנֶה הַנִּשְׁאָר לוֹ, וְהֵבִיא לֵוִי מָאתַיִם וְאָמַר לוֹ: 'אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ שׁוּמָה[לז] לְךָ בְּכָל הַמָּאתַיִם שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הֲרֵי מוּטָב; וְאִם לָאו, הֵילָךְ מָאתַיִם שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלֵּק'[לח] - הַדִּין עִם לֵוִי. רָצָה שִׁמְעוֹן, וְעָמַד בָּהּ[לט] - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלָהּ[מ] בְּמָאתַיִם, אֵין לֵוִי חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ[מא] רְאוּבֵן אֶלָּא בְּמָנֶה[מב].

לז) שהשדה שטרפת כבר תהיה עבור כל המאתיים שראובן חייב לך. לח) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. לט) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. מ) שמעון – המלווה. מא) כשלוי בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל־חובו. מב) כמחירה ששילם לראובן.

י. מֵת רְאוּבֵן, וְהִנִּיחַ שָׂדֶה אַחַת שָׁוָה מֵאָה, וּבָא שִׁמְעוֹן[מג] וּטְרָפָהּ, וְנָתְנוּ לוֹ הַיְתוֹמִים מֵאָה מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ אֲבִיהֶם וְסִלְּקוּהוּ[מד] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בְּשְׁאָר חוֹבוֹ[מה]; שֶׁמֵּאָה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ - מִצְוָה עָשׂוּ[מו], שֶׁמִּצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרֹעַ חוֹב אֲבִיהֶן. וְאִם אָמְרוּ לוֹ: 'אִלּוּ הַמֵּאָה דְּמֵי הַשָּׂדֶה

שֶׁטָּרַפְתָּ׳, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְרֹף אוֹתָהּ[מז] פַּעַם אַחֶרֶת בְּשְׂאָר חוֹבוֹ.

מג) שהיה נושה בראובן מאתים. מד) ולקחו חזרה את השדה. מה) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא, והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם־כן סילקנו כל שעבודך. מו) המלווה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. מז) שהרי זה כאילו קנו מהמלווה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו.

~ יום שני כ' כסלו ~

פֶּרֶק יט

דין גביית מנכסים משועבדים.

א. כְּשֶׁיּוֹרְדִין בֵּית דִּין לִנְכְסֵי הַלָּוֶה לִגְבּוֹת מֵהֶן, לֹא יִגְבּוּ לְבַעַל חוֹב אֶלָּא מִן הַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּקַרְקָעוֹתָיו[א]. וְדִין תּוֹרָה, שֶׁיִּגְבֶּה בַּעַל חוֹב מִן הַזִּבּוּרִית, שֶׁנֶּאֱמַר[42]: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד, וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא" וְגוֹ׳ - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא? פָּחוּת שֶׁבְּכֻלָּיו. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לְוִין[ב].

א) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). ואדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה, על פני שטח יותר גדול של קרקע גרועה. ב) מי שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָא לְהִפָּרַע מִן הַלָּוֶה עַצְמוֹ. אֲבָל הַבָּא לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית[ג].

ג) וטעם הדבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אֵין נִפְרָעִים מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[ד], בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[ה]; וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין זִבּוּרִית, וְהַמְשֻׁעְבָּדִין בֵּינוֹנִית[ו] אוֹ עִדִּית, בֵּין שֶׁמְּכָרָן בֵּין שֶׁנִּתְּנָן. נִשְׁתַּהֲפוּ[ז] בְּנֵי חוֹרִין, הֲרֵי זֶה טוֹרֵף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּהוּ, כְּאִלּוּ אֵינָן.

ד) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. ה) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר. ו) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים. משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. ז) כמו נשטפו, כלומר, נהר עלה על גדותיו, הציף את השדה והיא נשחתה וכעת אינה ראויה לזריעה.

ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְהָלַךְ שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף - רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה[ח].

ח) להקל על הבנת הלכה זו וההלכות הבאות, להלן פרטי המקרה והדינים בצורה מפורטת, ובהמשך יפרט זאת הרמב"ם בהלכות שונות: ראובן לווה כסף מיהודה בשטר והשתעבדו כל נכסיו, אחר כך מכר את כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית – הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד – גובה אותם, כפי שנסביר בהמשך). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו – אפילו זיבורית – אין לטרוף מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לווה את כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי – אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית את כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן – אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי, שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלָּקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית[ט]. אֲבָל אִם לָקַח עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'מִפְּנֵי זֶה טָרַחְתִּי וְלָקַחְתִּי שָׂדֶה שֶׁאֵין דִּינָךְ לִגְבּוֹת מִמֶּנָּה'.

ט) שעליה רובץ עיקר השעבוד.

וְכֵן אִם לָקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית, וְהִנִּיחַ אֵצֶל שִׁמְעוֹן בֵּינוֹנִית כְּמוֹ הַבֵּינוֹנִית שֶׁלָּקַח - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי, שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ'.

42. דברים-כי־תצא, כד, יא.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית[י], וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. הָיוּ לוֹ עִדִּית וְזִבּוּרִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. הָיוּ לוֹ עִדִּית וּבֵינוֹנִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית. הָיוּ לוֹ בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית בִּלְבַד - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.

י) מי שניזק וגובה את תשלום הניזקין מהמזיק ואין הוא משלם, בית דין גובין מעידית נכסיו של המזיק.

ה. מְכָרָן לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּבַת אַחַת[יא] - כֻּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית, וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבֵּינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת מִן הַזִּבּוּרִית.

יא) את כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד, לזה עידית, לזה בינונית ולזה זיבורית.

מְכָרָן לָזֶה אַחַר זֶה, כֻּלָּן טוֹרְפִין מִן הָאַחֲרוֹן[יב]; לֹא הִסְפִּיק[יג], טוֹרְפִין הַשְּׁאָר מִשֶּׁלְּקָנָיו; לֹא הִסְפִּיק, טוֹרְפִין הַשְּׁאָר מִשֶּׁלְּקָנֵי פָנָיו - אֲפִלּוּ הָיָה הָאַחֲרוֹן הוּא שֶׁלָּקַח הַזִּבּוּרִית[יד], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר לַטּוֹרֵף: 'הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ'[טו].

יב) ואין מתחשבים כלל בסוג השדות. יג) שווי השדה אינו מכסה את החוב. יד) ואינו יכול לטעון 'הבינונית משועבדת לי – אגבה אותה' (כמו שאמרנו בהלכה ג), משום שהלוקח בינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג שמדובר בדין לוקח מן הלוקח. טו) כמו שאמרנו בהלכה ב.

ו. מְכָרָן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, הֲרֵי זֶה הַלּוֹקֵחַ נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָּקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה. אֲבָל לָקַח זִבּוּרִית בָּאַחֲרוֹנָה - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הַזִּבּוּרִית, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לַטּוֹרֵף כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת מִן הַשָּׁדֶה שֶׁלָּקַח תְּחִלָּה: 'הֲרֵי הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ'.

וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטּוֹרֵף כָּךְ, אִם לָקַח עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעִדִּית שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה[טז]? שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ[יז], וַהֲרֵי אוֹמֵר לָהֶן: 'אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ[יח], אֶלָּא כָּל אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרִאשׁוֹן לוֹ'.

טז) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה. יז) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. יח) אין רצוני בתקנה זו (כי תקנה זו תוקנה לטובתו, וכאן אין זה טובתו).

ז. מְכָרָן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וּמָכַר לוֹ עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְחָזַר הַלּוֹקֵחַ וּמָכַר זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית, וְשִׁיֵּר עִדִּית לְפָנָיו - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הָעִדִּית, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ בְּמַה יִדְחֶה אוֹתָן[יט]. מָכַר עִדִּית, וְהִנִּיחַ בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית - הַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית שֶׁבְּיָדוֹ לוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי[כ], וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית שֶׁשִּׁיֵּר לְפָנָיו[כא].

יט) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. כ) כפי שבארנו לעיל בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. כא) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית – כדינם.

ח. מִי שֶׁלָּוָה מֵאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַלָּוֶה נְכָסָיו לְשָׁנִים[כב], וְכָתַב בַּעַל חוֹב [-המלווה] לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: 'דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמְּךָ'[כג], וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְטָרֹף מִלּוֹקֵחַ רִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: 'הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אֵצֶל בַּעַל חוֹבְךָ, וְהֵן הַנְּכָסִים שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ שֵׁנִי אַחֲרַי, וְאַתָּה הִסְכַּדְתָּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי סִלַּקְתָּ עַצְמְךָ מֵהֶן'. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, אִם כָּתְבָה לַשֵּׁנִי - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְטָרֹף. אֲבָל אִם כָּתְבוּ לָרִאשׁוֹן, טוֹרְפִין מִן הַשֵּׁנִי.

כב) בזה אחר זה. כג) ואני לא אגבה את החוב מהקרקע שקנית מידי הלווה.

השגת הראב"ד

מכר הלוה שדה ללוקח, ומכרה לוקח **ראשון** ללוקח שני א"א זה הפירוש למה שאמרו וכן ב"ח ושני לקוחות ובחיי ראשי לא ראיתי בכל ספריו טעות גדולה כזו מכמה תשובות האחד שאין זו החלילה אלא כשמכר הלוקח ראשון לשני באחריות ומשנתנו אין בו הפלגה וקאמר וכן ב"ח, והב' משנתנו הפשרה מתחלה לשלשתן וכאן אין הפשרה אלא לשני ב"ח וא' מן הלקוחות שהרי אחד מן הלקוחות קיבל מעותיו, והג' שאף לב' אין כאן פשרה כי כשיטרוף ב"ח השדה מלוקח שני הלך אצל לוקח ראשון ולקח מעותיו כשיבא לוקח ראשון ויוציא השדה מב"ח אותו ב"ח על מי יחזור והלוקח שני כבר לקח מעותיו והלך לו נמצא הוא לבדו מפסיד, והרביעית שאף לכתחלה אין ב"ח יכול לטרוף מלוקח שני משום דאמר ליה אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למריה וכן הדין למי שאבדה לו דרך שדהו, ועל זה הדרך חולקין אפילו הן מאה כשיצאו לגבות כאחת.

מָכַר • הַלָּוֶה שָׂדֶה לְלוֹקֵחַ[כד], וּמָכַר אַחֲרֶיהָ שָׂדֶה שְׁנִיָּה (וּמָכָרָהּ לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן) לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי וְכָתַב הַמַּלְוֶה לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: 'דִּין

וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מְיָדוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן שָׂדֶה רִאשׁוֹנָה; וְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן טוֹרֵף מְלוֹקֵחַ שֵׁנִי שָׂדֶה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי קָנָה אַחֲרָיו; וְלוֹקֵחַ שֵׁנִי טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבַּעַל הַחוֹב, שֶׁהֲרֵי כָּתַב לוֹ; וְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִשֵּׁנִי; וְחוֹזְרִין חָלִילָה, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. וְכֵן הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ. וְהוּא שֶׁהָיָה הַחוֹב כְּנֶגֶד שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת.

כד) בגרסאות אחרות, וכן בגרסת הראב"ד גורסים אחרת: הלווה מכר שדה ללוקח הראשון, והלוקח הראשון מכרה ללוקח שני. לאחר מכן כתב המלווה ללוקח הראשון "דין ודברים אין לי עמך". אף על פי כן, רשאי המלווה לטרוף את הקרקע מיד הלוקח השני, שכן היא משועבדת לחובו. הלוקח השני, שאיבד את השדה, תובע את הלוקח הראשון שמכר לו נכס שנגבה ממנו, והלוקח הראשון תובע את המלווה להשיב לו את השדה, מאחר שהתחייב שלא יגבה ממנה את חובו, ובפועל – בעקיפין – עשה כן. כשחוזרת השדה לידי הלוקח הראשון, תובעו הלוקח השני שיחזיר לו את הקרקע שנמכרה לו. וכשהשדה שבה ליד הלוקח השני, חוזר המלווה וגובה אותה ממנו שוב, וכך חוזר הדבר חלילה בלי סוף, עד שייעשו פשרה ביניהם.

פֶּרֶק כ

דיני קדימת בעלי חוב.

א. מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה - כֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ, גּוֹבֶה תְּחִלָּה[א], בֵּין מִן הַלְוֶה עַצְמוֹ, בֵּין מִן הַלָּקוֹחוֹת. וְאִם קָדַם הָאַחֲרוֹן וְגָבָה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ; שֶׁכָּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ, זָכָה.

א) ואף־על־פי שזמן הפרעון של השטר השני קודם לזה של הראשון. ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון – מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה. אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁקָּנָה אַחַר שֶׁלָּוָה מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת הַרְבֵּה - אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לְכָל אֶחָד מֵהֶן: 'מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מִשֶּׁעִבַּד לְךָ' - אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אֶלָּא יַד כֹּל שָׁוָה[ב]; וְכָל שֶׁקָּדַם וְגָבָה - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן.

ב) כלומר, יחלקו. והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ובשעה זו כל המלווים זכותם שווה.

ב. לָוָה וְכָתַב לוֹ: 'שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מִשֶּׁעִבַּד לְךָ', וְאַחַר כָּךְ קָנָה שָׂדֶה, וְחָזַר וְלָוָה מֵאַחֵר[ג] - הֲרֵי הַשָּׂדֶה מְשֻׁעְבֶּדֶת לָרִאשׁוֹן[ד], וְהוּא קוֹדֵם לִגְבוֹת[ה]. וְכֵן אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה.

ג) אחר קניית השדה. ד) לפני השעבוד השני. ה) כי השדה השתעבדה לראשון בזמן שהלווה רכש את הקרקע, ואילו לשני היא השתעבדה אחר כך בזמן ההלוואה.

אֵין דִּין קְדִימָה בְּמַטַּלְטְלִין, אֶלָּא כָּל שֶׁגָּבָה מֵהֶן - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן. קָדַם אֶחָד מִשְּׁאָר אָדָם, וְתָפַשׂ מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁל זֶה, כְּדֵי לִזְכּוֹת בָּהֶן לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת - לֹא זָכָה; שֶׁכָּל הַתּוֹפֵשׂ לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים, לֹא קָנָה. אֲבָל אֵין עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים, קָנָה לוֹ[ו].

ו) אם הלווה חייב רק לאדם אחד, והאדם השלישי תפס עבור המלווה.

וְכֵן אִם אָמַר לוֹ הַלְוֶה: 'זְכֵה בְּחֵפֶץ זֶה לְפִלּוֹנִי', אוֹ 'תֵּן זֶה' - זָכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת יְכוֹלִין לִגְבוֹת מֵאִלּוּ הַמַּטַּלְטְלִין, שֶׁכְּבָר זָכָה בָּהֶן אַחֵר.

השגת הראב"ד

שטרות שזמנן כולן א"א מאין הוציא זה דין חדש לומר כל הקודם זכה במה שאמרו חכמים יחלוקו ולא לשתמיט תנא בחד דוכתא ולימא יחלוקו או כל הקודם זכה ואין לנו אלא מה שמנו חכמים וחרץ מזה משפט מעוקל.

ג. שְׁטָרוֹת • שֶׁזְּמַנָּן כֻּלָּן יוֹם אֶחָד, אוֹ שָׁעָה אַחַת בְּמָקוֹם שֶׁפּוֹתְבִין שָׁעוֹת - כָּל שֶׁקָּדַם מֵהֶן וְגָבָה, בֵּין קַרְקַע בֵּין מַטַּלְטְלִין - זָכָה.

ד. בָּאוּ כֻּלָּן בְּיַחַד לִגְבוֹת[ז], וְכֵן בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן קוֹדֵם לִזְמַן חֲבֵרוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבוֹת מִן הַמַּטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבוֹת מִקַּרְקַע שֶׁקָּנָה הַלְוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה מִן הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן[ח], וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חוֹבוֹ - מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן.

ז) שהיו זמני שטרותיהם שווים. ח) ובקרקעות אלה אין דין קדימה.

כֵּיצַד חוֹלְקִין? אִם כְּשֶׁיִּתְחַלֵּק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מְנָיָנָם, יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן כְּשֶׁעוּר חוֹבוֹ אוֹ פָּחוֹת מִמֶּנּוּ - חוֹלְקִין לְפִי מְנָיָנָם[ט] בְּשָׁוֶה. וְאִם יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ[י] - חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן כְּשֶׁעוּר חוֹבוֹ[יא], וְחוֹזְרִין הַנִּשְׁאָרִים מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְחוֹלְקִין הַיִּתֵר בֵּינֵיהֶם כְּדֶרֶךְ הַזֹּאת.

ט) לפי מספר בעלי החובות. י) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. יא) כשנחלק לפי

מספר הגובים. יב) חולקים בשווה חלק מן הנכסים, שיש בו כדי לתת לכל מלווה כשיעור החוב הקטן ביותר.

כֵּיצַד? הָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹבוֹ שֶׁל זֶה מָנֶה, וְשֶׁל זֶה מָאתַיִם, וְשֶׁל זֶה שִׁבְעַ מֵאוֹת - אִם הָיָה כָּל הַנִּמְצָא שָׁם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת, נוֹטְלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא שָׁם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה.

נִמְצְאוּ שָׁם יָתֵר עַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמֵּאָה; וּשְׁאָר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׁנַיִם עַל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. כֵּיצַד? נִמְצְאוּ שָׁם חֲמֵשׁ מֵאוֹת אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק הָאֶחָד; וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם אוֹ הַפָּחוֹת בְּשָׁוֶה בֵּין הַשְּׁנַיִם, וְיִסְתַּלֵּק הַשֵּׁנִי[יג].

יג) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה.

נִמְצְאוּ שָׁם שֵׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּנֶה; וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמָּאתַיִם בֵּין הַשְּׁנַיִם בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּאתַיִם;

וְנוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאֶרֶת לְבַעַל הַשִּׁבְעַ מֵאוֹת, וְנִמְצָא בְּיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בִּלְבַד.

השגת הראב"ד

ועל . . כאחת א"א זהו כפירוש הרב לדעת רבינו.

וְעַל • דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לִגְבוֹת כְּאַחַת. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה שֶׁחוֹלְקִין לְפִי מָמוֹנָם[יד].

יד) כל אחד מקבל לפי היחס של החוב שלו. אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שווים חמש מאות – מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שווים ארבע מאות – מקבל כל בעל חוב ארבעים נגד כל מאה של החוב, וכן הלאה.

ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב עַל לֵוִי - רְאוּבֵן שְׁטָרוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן, וְשִׁמְעוֹן שְׁטָרוֹ בְּנִיסָן סְתָם, וַהֲרֵי יֵשׁ לְלֵוִי שָׁדֶה שֶׁאֵינָהּ כְּדֵי חוֹב שֶׁל שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן, שֶׁמָּא שְׁטָרוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּסוֹף נִיסָן הָיָה.

וְכֵן אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְטָרֹף מֵאֵיר וְאֵילָךְ[טו]**, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ: 'שֶׁמָּא בְּאֶחָד בְּנִיסָן הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָרְךָ, וַהֲרֵי שָׂדֶה בַּת חוֹרִין בְּיַד רְאוּבֵן שֶׁתִּגְבֶּה אוֹתָהּ**[טז]**, וְיָבוֹא רְאוּבֵן שֶׁהוּא אַחַר זְמַנְּךָ, וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְטָרֹף מִמֶּנִּי**[יז]**. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה**[יח]**, טוֹרְפִין מֵאֵיר וְאֵילָךְ מִכָּל צַד**[יט].

טו) אם הלווה מכר בחודש אייר קרקע אחרת, שמעון לא יכול לגבות ממנה, למרות שבוודאי נמכרה לאחר שלוי לווה משמעון. טז) הקונה יכול לומר שיכול להיות ששטרו של שמעון קודם לשטר של ראובן, ואם כן, כאשר אני קניתי את הקרקע, היה בידי הלווה קרקע של בני חורין, ואתה היית צריך לגבות ממנה – ובפועל הגיע ראובן וגבה מהקרקע הזאת שלא כדין. יז) רק לראובן יש את הזכות לטרוף ממני, אבל לך אין זכות זו. יח) ראובן ושמעון כתבו שטר יפוי כוח אחד לשני, שכל אחד מהם יכול לגבות בשביל חברו. יט) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם.

וְהוּא הַדִּין בִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁמָּכַר לָהֶן לֵוִי שָׂדֶה אַחַת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן, וּשְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִיסָן סְתָם.

פֶּרֶק כא

גביית השבח מקרקע שנטרפה.

א. בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח[א] **שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ**[ב] **- בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחַ מֵחֲמַת הוֹצָאָה**[ג]**, בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶם; אֶלָּא שֶׁאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵאֲלֵיהֶן, טוֹרֵף כָּל הַשֶּׁבַח; וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה, גּוֹבֶה חֲצִי הַשֶּׁבַח.**

א) בזמן ההלוואה השדה הייתה שווה פחות מהחוב, ועכשיו כשמגיע לטרוף מיד הלוקח, השדה השתבחה והיא שווה כסכום החוב. ב) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. ג) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה.

כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וּמָכַר שִׁמְעוֹן לְלֵוִי שָׂדֶה בְּמָנֶה, וְהוֹצִיא עָלֶיהָ לֵוִי הוֹצָאוֹת, וְהִשְׁבִּיחָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה מָאתַיִם - כְּשֶׁיָּבוֹא רְאוּבֵן לִטְרֹף אֶת לֵוִי, טוֹרֵף מִמָּנָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים: מֵאָה שֶׁל דְּמֵי הַמֶּקַח, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשֶּׁבַח. וְאִם הִשְׁבִּיחָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ, כְּגוֹן שֶׁהוּקְרָה בְּדָמִים אוֹ עָלוּ בָּהּ אִילָנוֹת - גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ. הוֹרוּ גְּאוֹנִים גְּדוֹלִים וַחֲכָמִים וְאָמְרוּ: לֹא יִהְיֶה הַלּוֹקֵחַ רַע כֹּחַ מִיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[ד]**, שֶׁשָּׁמִין לוֹ**[ה]**, וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ בְּמֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים - נוֹטֵל כָּל הַהוֹצָאָה, וַחֲצִי הַשֶּׁבַח הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה, וְהַחֲצִי עִם הַקֶּרֶן הוּא שֶׁטּוֹרֵף בַּעַל חוֹב**[ו]**; וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם, וְכָךְ רָאוּי לָדוּן.**

ד) אדם שנכנס על דעת עצמו לשדה של אדם אחר, והוציא הוצאות והשביח את השדה. ה) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה – נוטל את ההוצאה,

ואם ההוצאה יתירה – נוטל רק השבח. ו) ואם־כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמישים. ז) הלוקח. ח) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה.

וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה הַקֶּרֶן[ט] מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּשְׁעְבָּדִין שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן[י] מֵאַחַר זְמַן שֶׁמָּכַר בּוֹ לְלֵוִי. אֲבָל הַשָּׁבַח שֶׁטָּרַף מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין חֶצְיוֹ בֵּין כֻּלּוֹ - אֵין לֵוִי גּוֹבֶה אֶלָּא מִנִּכְסִים בְּנֵי חוֹרִין שֶׁל שִׁמְעוֹן; שֶׁהַקַּנַּת עוֹלָם הִיא[יא], שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַשָּׁבַח[יב] וְלֹא הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַגַּזְלָן[יג] וְלֹא מְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת[יד] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין, שֶׁאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן קְצָבָה[טו]. וּמְקַלֵּי כְּתֻבָּה[טז], שֶׁלֹּא תִּטְרֹף אִשָּׁה מִן הַשָּׁבַח כְּתֻבָּתָהּ.

ט) הכסף ששילם בעד השדה. י) כדין כל לוקח שבעל־חובו של המוכר טרף השדה שקנה. יא) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם". יב) במקרה שלנו. יג) קרקע גזולה, והגזלן אכל את הפירות. יד) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. טו) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להיזהר. טז) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן.

וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשָּׁבַח בִּלְבַד, הַבָּא מֵחֲמַת הוֹצָאָה? לְפִי שֶׁהַשָּׁבַח בָּא לְאַחַר שֶׁלָּוָה מֵרְאוּבֵן וּלְאַחַר שֶׁמָּכַר לְלֵוִי, וְנִמְצָא רְאוּבֵן[יז] וְלֵוִי[יח] כְּשְׁנֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת לְשִׁמְעוֹן; וְהַשָּׁבַח נִכְנָסִים שֶׁבָּאוּ לוֹ אַחַר שֶׁלָּוָה מִשְּׁנֵיהֶם[יט], שֶׁהֵן חוֹלְקִין כְּאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[כ].

יז) שהלווה כסף לשמעון. יח) שקנה משמעון את השדה באחריות. יט) יש לדון את השבח כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלווה משניהם. כ) בפרק הקודם.

לְפִיכָךְ[כא], רְאוּבֵן שֶׁלָּוָה מִשִּׁמְעוֹן מָנֶה, וְכָתַב לוֹ: 'שֶׁאֲנִי עָתִיד לְקָנוֹת מִשֶּׁעְבַּד לְךָ', וְחָזַר וְלָוָה מִלֵּוִי מָאתַיִם, וְכָתַב לוֹ: 'שֶׁאֲנִי עָתִיד לְקָנוֹת מִשֶּׁעְבַּד לְךָ', וְקָנָה אַחַר כָּךְ שָׂדֶה, וּמְכָרָהּ לִיהוּדָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וְהִשְׁבִּיחָהּ יְהוּדָה בְּהוֹצָאָתוֹ, וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - טוֹרֵף שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הַקֶּרֶן[כב], וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה; וְנִמְצָא בְּיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים, וּבְיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים.

כא) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל־חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה־המוכר שהגיע לידו אחר המכירה. כב) שוויה של השדה לפני שהשביחה, היינו מאה חמישי.

וְחוֹזֵר שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה[כג] שְׁלָשְׁתָּן, וְחוֹלְקִין מֵאָה וַחֲמִשִּׁים שֶׁל שֶׁבַח עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[כד]; נִמְצָא שִׁמְעוֹן טוֹרֵף מָנֶה שֶׁלּוֹ מִשָּׁדֶה זוֹ, וְלֵוִי טוֹרֵף מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וּמֶחֱצָה, וִיהוּדָה נוֹטֵל מִן הַשָּׁבַח[כה] שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וּמֶחֱצָה. וְכָזֶה הֵן חוֹלְקִין, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

כג) הלוקח שנעשה בעל־חוב של ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. כד) דהיינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשווה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותרים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. כה) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה את כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלוקות האחרונות; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי.

ב. **כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ, אֵינָן נִטְרָפִין [-נגבים] מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, כַּעֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מֵהֶן, כְּמוֹ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַשָּׁבַח.**

השגת הראב"ד
מתנה . . כולה א"א דעת יחיד הוא זה והרב ז"ל אמר כן במסתברא וראוי לסמוך עליו.

ג. **מַתָּנָה • שֶׁשָּׁבְחָה מֵחֲמַת הוֹצָאָה, אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִשְּׁבָחָהּ כְּלוּם; אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מַתָּנָה, וְגוֹבֶה. וְאִם שָׁבְחָה מֵאֵלֶיהָ, בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ. וְאִם קִבֵּל הַנּוֹתֵן אַחֲרָיוּת הַמַּתָּנָה - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמַּתָּנָה אֶת הַשָּׁבַח, כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַלּוֹקֵחַ[כו].**

כו) שנתבאר לעיל בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה.

וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשָּׁבַח מִן הַלּוֹקֵחַ[כז], וְלֹא יִטְרֹף מִמְּקַבֵּל הַמַּתָּנָה כְּלוּם? מִפְּנֵי שֶׁהַמּוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקֵחַ בִּשְׁטַר מְכִירָה: 'שֶׁאֲנִי מְחַיֵּב לְךָ בַּקֶּרֶן, וּבֶעָמָל שֶׁתַּעֲמֹל, וּבַשֶּׁבַח שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעָלַי אַחֲרָיוּת הַכֹּל', וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְקִבֵּל דָּבָר זֶה[כח], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ יָרֵד עַל תְּנַאי זֶה, שֶׁאִם יִלָּקַח מִמֶּנּוּ הַשֶּׁבַח, יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר; וַאֲפִלּוּ לֹא כָּתַב[כט], כְּבָר נוֹדָע שֶׁזֶּה דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ[ל].

כז) כששבחה מחמת הוצאה. כח) שבעל־חוב יקח גם

השבח. כט) את התנאי הזה בשטר. ל) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע – מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש.

אֲבָל הַמַּתָּנָה, שֶׁאֵין שָׁם תְּנַאי זֶה, אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָה בְּהוֹצָאָתוֹ כְּלוּם.

ד. וְכֵן • יְתוֹמִים שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנְּכָסִים, אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֲלֵיהֶם, גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח כֻּלּוֹ.

השגת הראב"ד
וכן . . כלום א"א גם זו דעת יחיד היא ויש לנו דרך אחרת ביתומים אומרים אנו השבחנו.

ה. בַּעַל חוֹב שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח - רוֹאִין הַנִּשְׁאָר מִן הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בּוֹ תְּעָלָה לַלּוֹקֵחַ[לא] - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ בְּשֶׂדֶה בֵּית תִּשְׁעַת קַבִּין[לב], וּבְגִנָּה בֵּית חֲצִי קַב[לג] - יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶן[לד]; וְאִם לֹא נִשְׁאַר לוֹ דָּבָר שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק יִהְיֶה שָׁם כֻּלּוֹ עָלָיו - נוֹתֵן לוֹ בַּעַל חוֹב אֶת דָּמָיו[לה].

לא) אם חלק השדה שנשאר ביד הלוקח יש בו תועלת, והוא ראוי לעיבוד ולהוציא פירות. לב) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. לג) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. לד) כלומר, המלווה והלוקח יחלוקו את השדה, ואין האחד מהם יכול לכוף את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. לה) המלווה משלם ללוקח את שווי החלק שלו, ולוקח את כל השדה.

ו. הָיְתָה • הַשָּׂדֶה הֵיפּוֹתֵיקִי[לו], בַּעַל חוֹב נוֹטֵל אֶת כֻּלָּהּ[לז]. וְרוֹאִין חֲצִי הַשֶּׁבַח הַנִּשְׁאָר לַלּוֹקֵחַ[לח]: אִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה כֻּלָּהּ - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה מִבַּעַל חוֹב[לט], שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ בַּעַל חוֹב: 'שָׂדַי הִיא שֶׁהִשְׁבַּחְתָּ'; וְהַנִּשְׁאָר לוֹ[מ] מִן הַשֶּׁבַח[מא], נוֹטֵל אוֹתוֹ מִן הַמּוֹכֵר.

השגת הראב"ד
היתה . . המוכר א"א לא ידעתי מהו כי חצי השבח הראוי ללוקח ההוצאה ג"כ תהיה חצי ההוצאה משלו ואם ישאר חצי השבח לפניו והרי הכל שלו אין לו ליטול הוצאה מאדם ואם יטול ב"ח את הכל יפרע כל דמי חצי השבח ללוקח וההוצאה נכללת בו שהרי השבח יתר על ההוצאה וחצי השבח הראוי לב"ח נותן את חצי ההוצאה ללוקח ונוטל הלוקח מן המוכר ולא מבעל חוב דאמר ליה ארעא דידי אשבחא ואי אפשר בלא טעות סופר.

לו) שאמר הלווה למלווה: משדה זו תפרע את החוב. לז) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. לח) המגיע ללוקח. לט) ולא את חצי השבח. מ) ללוקח. מא) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל־חוב.

וְכֵן אִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח פָּחוֹת מִן הַהוֹצָאָה - אֵין לוֹ מִבַּעַל חוֹב אֶלָּא דְּמֵי חֲצִי הַשֶּׁבַח[מב], וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַמּוֹכֵר חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁנִּטְרַף בִּלְבַד[מג].

מב) מאותו נימוק. מג) כלומר, גובה מהמוכר את חצי השבח שלא קיבל מהמלווה, ובכך קיבל את כל השבח.

ז. בַּעַל חוֹב שֶׁבָּא לִטְרֹף מִן הַיְתוֹמִים - יְתוֹמִים אוֹמְרִים: 'אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ'[מד], וּבַעַל חוֹב אוֹמֵר: 'שֶׁמָּא אֲבִיכֶם הִשְׁבִּיחַ' - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה[מה]. הֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁהֵם הִשְׁבִּיחוּ - שָׁמִין לָהֶם אֶת הַשֶּׁבַח וְאֶת הַהוֹצָאָה, וְנוֹטְלִין הַפָּחוֹת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[מו], וּמַעֲלֶה אוֹתָם בְּדָמִים[מז].

מד) השקענו הוצאות והשביחה. מה) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלווה את השבח. מו) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה – יכול המלווה לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. מז) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק בשדה כשיעור הכסף המגיע להם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָשָׂה שָׂדֶה זוֹ הֵיפּוֹתֵיקִי. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה הֵיפּוֹתֵיקִי - אִם רָצוּ הַיְתוֹמִין לְסַלֵּק בַּעַל חוֹב בְּדָמִים, מְסַלְּקִין; וְאִם רָצוּ, נוֹטְלִין מִן הַקַּרְקַע שִׁעוּר שֶׁבַח שֶׁלָּהֶן[מח].

מח) כלומר, כל השבח, כמבואר לעיל בהלכה ד, שבעל־חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם.

~ יום שלישי כ"א כסלו ~

פֶּרֶק כב

סדר גביית החוב, וכתיבת שטרות אדרכתא, טירפא ושומא.

א. סֵדֶר גְּבִיַּת הַחוֹב כָּךְ הוּא: כְּשֶׁיָּבִיא הַמַּלְוֶה שׁ שְׁטָרוֹ לְבֵית דִּין, וְיִתְקַיֵּם[א] - אוֹמְרִין לַלָּוֶה: 'שַׁלֵּם'. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו תְּחִלָּה[ב], עַד שֶׁיִּתְבָּעֲנוּ[ג]; וְאִם טָעָה הַדַּיָּן וְהוֹרִיד הַמַּלְוֶה לִנְכְסֵי לָוֶה קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֲנוּ, מְסַלְּקִין אוֹתוֹ[ד].

א) בית דין יאשר את חתימת העדים. ב) בית דין אינו יורד

ש הפניות לשיחות קודש ש

הלכה א: בפנימיות הענינים – יין מלכות סקע"ז.

אָמַר הַלֹּוֶה: 'הַרְוִינִי מְשַׁלֵּם, קְבָעוּ לִי זְמַן כְּדֵי שֶׁאֶלְוֶה מֵאַחֵר אוֹ אֲמַשְׁכֵּן[ה] אוֹ אֶמְכֹּר וְאָבִיא הַמָּעוֹת' - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן מַשְׁפּוֹן, שֶׁאִלּוּ הָיוּ שָׁם מְטַלְטְלִין, מִיָּד הָיוּ בֵּית דִּין גּוֹבִין מֵהֶן. וְאִם רָצָה הַמַּלְוֶה לְהַחְרִים עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת אוֹ מְטַלְטְלִין, וּמַפְלִיג אוֹתוֹ בְּדְבָרִים - הֲרֵי זֶה מַחֲרִים[ו]. וְאֵין מְחַיְּבִין אֶת הַלֹּוֶה לְהָבִיא עָרֵב עַד שֶׁיִּתֵּן.

ה) קרקע שלי. ו) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כך זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מיד. ז) המלווה מחרים סתם מבלי להזכיר את שם הלווה, אם יש ללווה מעות אם מטלטלין וסתם דוחה אותו.

לנכסי הלווה – בין לקרקע ובין למטלטלין – כדי לגבות מהם את פירעון החוב. ג) שהמלווה יבוא לבית הדין ויבקש עזרה בגבייה. ד) מרחיקים את המלווה מאותם הנכסים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סֵדֶר גְּבִיַּת הַחוֹב כָּךְ הוּא: בְּשֶׁיָּבִיא הַמַּלְוֶה שְׁטָרוֹ לְבֵית דִּין, וְיִתְקַיְּם – אוֹמְרִין לַלֹּוֶה: 'שַׁלֵּם'. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו תְּחִלָּה, עַד שֶׁיִּתְבָּעֵנּוּ; וְאִם טָעָה הַדַּיָּן . . מְסַלְּקִין אוֹתוֹ".

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומפורש בגמרא "מאי דכתיב מלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לוה לאיש מלוה". וכתב אדמו"ר הזקן באגה"ק שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה".

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה היינו, שלאחרי כל הכוונות שבגלות צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צריך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו ענין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו".

הדבר היחיד שמעכב עדין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא הגאולה האמיתית והשלימה.

יין מלכות ספר משפטים סימן יב מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

שָׁלְמוּ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְלֹא הֵבִיא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא[ח] עַל נְכָסָיו. וְכֵן אִם אָמַר בַּתְּחִלָּה כְּשֶׁתְּבָעוֹ, 'אֵינִי מְשַׁלֵּם' - כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסָיו מִיָּד, וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן. וְכֵן אִם אֵין שָׁם שְׁטָר אֶלָּא מִלְוָה עַל פֶּה[ט], אוֹ שֶׁהוֹדָה[י] - כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[יא] שֶׁיֵּשׁ לוֹ.

ח) בית דין כותבים שטר ייפוי כוח למלווה שיכול לתפוס את שדותיו של הלווה. ט) שהלווה בפני עדים. י) הלווה בנכונותה של התביעה. יא) שלא נמכרו ולא השתעבדו לאחרים (כפי שנתבאר כבר, שמלווה על פה אין גובים מנכסים משועבדים).

ב. **טָעַן וְאָמַר: 'שְׁטָר זֶה שֶׁנִּתְקַיֵּם בְּפָנֶיכֶם מְזֻיָּף הוּא, וַאֲנִי אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטְּלֶנּוּ, וְעֵדַי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְהֵם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן[יב] לְהָבִיא עֵדָיו. וְאִם נִרְאֶה לָהֶן שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בַּעֲלִילוֹת דְּבָרִים וּבְטָעֲנוֹת שֶׁל הֹפִי - אוֹמְרִין לוֹ: 'שַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ אִם יֵשׁ לְךָ רְאָיָה, יַחֲזִיר'[יג]; וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה אַלְמָן[יד], וְשֶׁמָּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחְזִיר מִיָּדוֹ - מַנִּיחִין עַל יְדֵי שָׁלִישׁ[טו].**

יב) לפי ראות עיני הדיינים. יג) יחזיר לו המלווה מעותיו. יד) אדם אלים ותקיף. טו) מניחים את המעות בידי אדם שלישי, עד לזמן שיביא את העדים.

ג. **קָבְעוּ לוֹ זְמַן לְהָבִיא רְאָיָה וּלְבַטֵּל הַשְּׁטָר[טז], וְהִגִּיעַ הַזְּמַן וְלֹא בָּא - מַמְתִּינִין לוֹ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי[יז]; לֹא בָּא - כּוֹתְבִין עָלָיו פִּיתְחָא[יח], וּמְשַׁמְּתִין[יט] אוֹתוֹ, וּמַמְתִּינִין לוֹ וְהוּא בְּנִדּוּיוֹ תִּשְׁעִים יוֹם.**

טז) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם אלים. יז) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתינים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. יח) שטר נידוי. יט) נידוי ושמתא היינו אותו דבר.

שְׁלֹשִׁים רִאשׁוֹנִים, שֶׁמָּא הוּא טוֹרֵחַ לִלְוּוֹת מָעוֹת; אֶמְצָעִיִּים, שֶׁמָּא הוּא טוֹרֵחַ לִמְכֹּר[כ]; אַחֲרוֹנִים, שֶׁמָּא הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ טוֹרֵחַ לְהָבִיא מָעוֹת. שָׁלְמוּ הַתִּשְׁעִים יוֹם, וְלֹא בָּא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסָיו, וּמַתִּירִין לוֹ נִדּוּיוֹ.

כ) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

ד. **אֵין כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסָיו, עַד שֶׁשּׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לְבֵית דִּין מַהֲלַךְ**

שְׁנֵי יָמִים[כא] אוֹ פָּחוֹת; יָתֵר עַל זֶה[כב], אֵין צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ[כג].

כא) כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין כדי להשמיע את טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. כב) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. כג) מכיוון שהמתינו לו כבר תשעים יום ולא בא.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה כָּל הַתִּשְׁעִים יוֹם נִשְׁמָט[כד] וְאוֹמֵר: 'עַתָּה אָבוֹא וְאֶבְיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר'. אֲבָל אִם אָמַר: 'אֵינִי בָּא לְבֵית דִּין' - מֵיָּד כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסָיו, בֵּין עַל הַקַּרְקָעוֹת בֵּין עַל הַמִּטַּלְטְלִין. וְכֵן אִם הָיָה הַשְּׁטָר עַל הַפִּקָּדוֹן[כה] - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ תִּשְׁעִים יוֹם, אֶלָּא כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסָיו מִיָּד[כו].

כד) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. כה) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. כו) הסיבה להבדל בין הלוואה לפקדון, כי הלוואה ניתנה להוצאה ויכול להיות שאין ללווה מעות לשלם, לפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה בלבד ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מיד כשהמפקיד בא ותובע.

ה. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאִם לֹא בָּא בְּסוֹף הַתִּשְׁעִים, כּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא עַל נְכָסָיו - עַל הַקַּרְקָעוֹת. אֲבָל הַמִּטַּלְטְלִין - אַפִלּוּ אַחַר תִּשְׁעִים יוֹם, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹמֵר 'עַתָּה אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר'[כז] - אֵין מוֹרִידִין הַמַּלְוֶה לַמִּטַּלְטְלִין; שֶׁמָּא יֹאכַל אוֹתָם, וְיָבִיא זֶה רְאָיָה וִיבַטֵּל הַשְּׁטָר, וְלֹא יִמְצָא מַה יִּטֹּל[כח]; וַאֲפִלּוּ הָיָה לַמַּלְוֶה קַרְקַע[כט], שֶׁמָּא תַּכְסִיף[ל] אוֹ תִּשְׁתַּדֵּף[לא].

כז) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. כח) לא יהיה למלווה מה להחזיר במקום המטלטלין שקיבל. כט) ויוכל לגבות ממנה. ל) תכחש השדה ולא תוציא פירות. לא) תתייבש ברוח מדבר.

ו. כֵּיצַד כּוֹתְבִין הָאַדַּרְכְּתָא? אִם לִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין הוֹרִידוּהוּ, אוֹמְרִים[לב]: 'אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לְפְלוֹנִי בַּדִּין כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נָתַן לוֹ מֵעַצְמוֹ, וְכָתַבְנוּ לוֹ אַדַּרְכְּתָא זוֹ עַל שָׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלּוֹ'.

לב) כותבים בשטר.

וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ שְׁלִשָּׁה[לג] מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה כְּנֶגֶד חוֹבוֹ[לד], וּמַכְרִיזִין עָלֶיהָ[לה] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ, עַד שֶׁיִּפָּסְקוּ הַמּוֹסִיפִין. וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ בְּחוֹבוֹ לַחֵלֶק שֶׁשָּׁמוּ אוֹתוֹ[לו]; וְקוֹרְעִין שְׁטַר הַחוֹב[לז], אִם הָיָה שָׁם שְׁטָר.

לג) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. לד) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. לה) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויוסיפו על השומא. לו) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקיאים – נותנים הדיינים למלווה את החלק ששמו ובזה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי מחיר השומא או במחיר גבוה יותר, מוכרים להם את השדה ומשלמים למלווה את חובו, והיתרה – כשהוסיפו על השומא – לבעל השדה. לז) כדי שלא יפנה המלווה לבית דין אחר ויתבע את החוב פעם שנייה.

וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, כּוֹתְבִין הָאַדַּרְכְּתָא כָּךְ: 'אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי כָּךְ בְּשְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ, וְלֹא נָתַן לוֹ חוֹבוֹ, וְלֹא מָצָאנוּ לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וּכְבָר קְרַעְנוּהוּ לַשְּׁטָר שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו, וְנָתַנּוּ רְשׁוּת לִפְלוֹנִי לְדָרֹשׁ וְלַחְקֹר, וְלִהְיוֹת יָדוֹ נְטוּיָה עַל כָּל נְכָסִים שֶׁיִּמְצָאוּ לוֹ, וְכָל קַרְקָעוֹת שֶׁמָּכַר מִזְּמַן פְּלוֹנִי[לח] וָהָלְאָה, יֵשׁ לוֹ לְהַפְרַע וְלִגְבּוֹת חוֹבוֹ מִן הַכֹּל'.

לח) מזמן הכתוב בשטר.

ז. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין אַדַּרְכְּתָא זוֹ, הוֹלֵךְ הַמַּלְוֶה וּמְחַפֵּשׂ: אִם מָצָא לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, שָׁמִין לוֹ מֵהֶן. מָצָא לוֹ נְכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין מֵאַחַר זְמַן שְׁטָרוֹ, טוֹרֵף מֵהֶן[לט]. וְקוֹרְעִין שְׁטַר הָאַדַּרְכְּתָא[מ], וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטַר הַטְּרָפָא[מא].

לט) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מיד הלוקח מן הלווה. מ) מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר. מא) שטר שעל ידו טורף מהלקוחות.

ח. כֵּיצַד כּוֹתְבִין? 'אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי זָכָה בַּדִּין לִטְרֹף בַּחוֹב שֶׁפְּלוֹנִי חַיָּב לוֹ שֶׁהוּא כָּךְ וְכָךְ, מִשָּׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלְּקָחָהּ פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, מִזְּמַן פְּלוֹנִי; וּכְבָר קָרַעְנוּ הָאַדַּרְכְּתָא שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ, וְהִרְשִׁינוּהוּ לִטְרֹף מִזֶּה כָּךְ וְכָךְ'.

ט. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין הַטְּרָפָא לַטּוֹרֵף, מוֹרִידִין שְׁלִשָּׁה בְּקִיאִין לְאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, וְשָׁמִין לוֹ מִמֶּנָּה[מב] כְּשֶׁעוּר חוֹבוֹ כְּפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן, וַחֲצִי הַשֶּׁבַח, כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּאַרְנוּ.

מב) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין.

וּמַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין עַל נְכָסֵי יְתוֹמִים.

י. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁבִּיעִין אֶת הַלֹּוֶה שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם[מג], בְּתַקָּנַת גְּאוֹנִים, אִם הָיָה הַלֹּוֶה עַמָּנוּ בַּמְּדִינָה. וּמַשְׁבִּיעִין אֶת הַטּוֹרֵף בְּנִקְיטַת חֵפֶץ[מד], שֶׁלֹּא נִפְרַע חוֹב זֶה, וְלֹא מָחַלוּ, וְלֹא מָכְרוּ לְאַחֵר. וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידִין אוֹתוֹ[מה] לְנִכְסֵי הַלּוֹקֵחַ, בַּשּׁוּמָא שֶׁלּוֹ[מו]. וְכוֹתְבִין לוֹ הוֹרָדָה.

מג) שאם יש לו נכסים – בין קרקע ובין מטלטלין – אין גובים מלקוחות. מד) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. מה) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקיאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלווה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה, אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. מו) כפי מה ששמו הבקיאים בשבילו.

יא. כֵּיצַד כּוֹתְבִין[מז]? ״אַחַר שֶׁשָּׁמְעוּ לִפְלוֹנִי בַּשּׁוּמָא שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ, וְהִכְרִיזוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּרָאוּי, וְהִשְׁבִּיעוּנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֵף, וְאֶת בַּעַל חוֹבוֹ - הוֹרִידוּהוּ לְשָׁוֶה פְּלוֹנִית לִהְיוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ כָּל אָדָם בְּקִנְיָנוֹ״.

מז) את שטר ההורדה.

יב. וּמֵאֵימָתַי אוֹכֵל הַטּוֹרֵף פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ? מִשֶּׁיְּפַסְּקוּ יְמֵי הַמַּכְרָזָה.

יג. כָּל אַדְרַכְתָּא שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ ״קְרַעְנוּהוּ לִשְׁטַר הַהַלְוָאָה״, אֵינָהּ אַדְרַכְתָּא[מח]; וְכָל טִרְפָּא שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ ״קְרַעְנוּהָ לָאַדְרַכְתָּא״, אֵינָהּ טִרְפָּא; וְכָל שׁוּמָא[מט] שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ ״קְרַעְנוּהָ לַטִּרְפָּא״, אֵינָהּ שׁוּמָא.

מח) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלווה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. מט) הכוונה כאן לשטר הורדה.

יד. שְׁלֹשָׁה שֶׁיָּרְדוּ לָשׁוּם - אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה[נ] וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָאתַיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמָאתַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָנֶה - בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ[נא]. אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה וְאֶחָד אוֹמֵר בִּשְׁמוֹנִים וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים, נִדּוֹן בְּמֵאָה[נב]; אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה וְאֶחָד אוֹמֵר בְּתִשְׁעִים וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, נִדּוֹן בְּמֵאָה וַעֲשָׂרָה. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שָׁמִין בֵּינֵיהֶן לְעוֹלָם.

נ) השדה שווה מאה דינרים. נא) מקבלים שומת השניים. נב) עושים כפי הממוצע ביניהם.

השגת הראב"ד
בית . . חורו א"א אפשר בשלא הכריזו קאמרי.

טו. בֵּית• דִּין שֶׁשָּׁמוּ לְטוֹרֵף בְּנִכְסֵי לוֹקֵחַ, וְטָעוּ בְּכָל שֶׁהוּא - מִכְרָן בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי הֵן כְּשָׁלִיחַ לְטוֹרֵף וְלַלּוֹקֵחַ, וְיֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲבָל לֹא לְעַוֵּת [-לקלקל], כְּשָׁלִיחַ[נג]. וְכָל הַמּוֹרִים, כָּזֶה הוֹרוּ.

נג) דינם של בית דין כדין השליח, וכל כוחו של השליח בא בכוחו של המשלח, והשליח אינו יכול לעוות ולקלקל את רצונו. לכן אם השליח לא עשה כפי רצונו של המשלח – המעשה בטל. כמו כן כאן, אם בית דין טעו בתהליך – כל המכירה בטילה.

טז. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לוֹוֶה בֵּין בִּמְשֻׁעְבָּדִין שֶׁבְּיַד הַלּוֹקֵחַ, וּלְאַחַר זְמַן הִשִּׂיגָה יָדוֹ שֶׁל לוֹוֶה, אוֹ שֶׁל נִטְרָף, אוֹ יוֹרְשֵׁיהֶם, וְהֵבִיאוּ לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מֵאוֹתָהּ הַקַּרְקַע; שֶׁהַשּׁוּמָא חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר[43]: ״וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב״.

יז. קַרְקַע שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמוּהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמַּלְוֶה[נד] - הֲרֵי זוֹ חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים; לֹא יִהְיֶה כֹּחוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ בַּעַל חוֹב הָרִאשׁוֹן.

נד) כגון, ראובן שלווה משמעון, ושמעון לווה מלוי, ובית דין גבו את שדה ראובן לשמעון, ואחר כך גבו את אותה שדה ללוי, שהוא המלווה של שמעון.

יח. מְכָרָהּ בַּעַל חוֹב אוֹ נָתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁשָּׁמָהּ לְבַעַל חוֹבוֹ מִדַּעְתּוֹ[נה], אוֹ שֶׁמֵּת וְהוֹרִישָׁהּ - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת. שָׁמוּ קַרְקַע לְאִשָּׁה[נו] וְנִשֵּׂאת[נז], אוֹ שֶׁשָּׁמוּ מִמָּנָה[נח] וְנִשֵּׂאת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוֹקֵחַ הוּא, וְלֹא מַחֲזִירִין[נט] לוֹ[ס].

נה) הלווה עצמו מסר את השדה למלווה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. נו) לאישה פנוייה, שהלוותה מעותיה. נז) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. נח) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. נט) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. ס) אם בעל חוב גבה את השדה שלה, אין בעלה יכול לפדות השדה מיד בעל החוב.

43. דברים-ואתחנן, ו, יח.

פֶּרֶק כג

דינים שונים בשטרות.

א. שְׁטָרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִין[א] - פְּסוּלִין[ב], שֶׁהֲרֵי טוֹרֵף בָּהֶן לָקוּחוֹת שֶׁלֹּא בַּדִּין[ג]; וּלְפִיכָךְ, קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים, וְלֹא יִגְבֶּה בִּשְׁטָר מֻקְדָּם אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְרֹף בּוֹ מִזְּמַן רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ.

א) הזמן שכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון שלווה בחודש תשרי וכתוב בו ניסן של שנה שעברה. ב) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה והלאה. ג) כי יכול להיות שהלקוחות קנו מהלווה את הקרקע לפני זמן ההלוואה.

ב. שְׁטָרֵי חוֹב הַמְאֻחָרִין[ד] - כְּשֵׁרִין[ה], שֶׁהֲרֵי הוֹרֵעַ כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׁטָר, שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף אֶלָּא מִזְּמַן הַשְּׁטָרִי[ו]; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ בּוֹ שֶׁהוּא מְאֻחָר, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ד) כתוב זמן מאוחר יותר מזמן ההלוואה. ה) בין שכתבו את השטר בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו את השטר אחר ההלוואה. ו) והמלווה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר.

ג. שְׁטָר שֶׁכְּתָבוּהוּ בַּיּוֹם[ז] וְנִחְתַּם בַּלַּיְלָה הַסָּמוּךְ לוֹ - פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְדָּם[ח]; וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בָּעִנְיָן[ט] עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה, וַחֲתָמוּהוּ - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה, כָּשֵׁר.

ז) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. ח) שהלילה כבר נחשב חלק מהיום הבא, והיות שהחתימה מסיימת את ההלוואה – הרי זמנו של השטר מוקדם יום אחד. ט) באותו ענין, ומשום כך התאחרה החתימה.

ד. שְׁטָר שֶׁזְּמַנּוֹ כָּתוּב בְּשַׁבָּת, אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי[י] - שְׁטָר מְאֻחָר הוּא, וְכָשֵׁר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מֻקְדָּם הוּא, וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּאַחַד עָשָׂר בְּתִשְׁרֵי נִכְתַּב, אֶלָּא מַעֲמִידִין אֶת הַשְּׁטָר עַל חֶזְקָתוֹ[יא]; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ הוּא, שֶׁאֵין כּוֹתְבִין בְּשַׁבָּת, וּלְפִיכָךְ אֲחֲרוּהוּ.

י) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. יא) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

ה. כּוֹתְבִין שְׁטָר לְלֹוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ[יב]; וְאֵין כּוֹתְבִין לְמַלְוֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַלֹּוֶה עִמּוֹ[יג]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[יד]? בְּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן[טו]; שֶׁהֲרֵי מִשְׁעָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסָיו. אֲבָל שְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן - אֵין כּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לַלֹּוֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה עִמּוֹ, וְיִתֵּן הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה בְּפָנָיו; שֶׁמָּא יִכְתֹּב עַתָּה לְלֹוֹת מִמֶּנּוּ בְּנִיסָן, וְלֹא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ עַד תִּשְׁרֵי, וְנִמְצָא הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בְּשְׁטָר זֶה מִנִּיסָן שֶׁלֹּא כַּדִּין[טז], שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ עַד תִּשְׁרֵי.

יב) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו של הלווה למלווה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסור אותו למלווה ישתעבדו נכסיו מזמן הקנין. יג) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו ויישאר השטר בידכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה. יד) שכותבים ללווה שאין מלווה עמו. טו) שכתוב בו שהלווה עשה קנין לשעבד את נכסיו למלווה. טז) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד את הנכסים אלא מזמן שהגיע השטר לידי המלווה.

ו. עֵדִים שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַלֹּוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר[יז] וְיָצְאוּ בָּהֶן[יח], וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר זְמַן מְרֻבֶּה - אִם יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין בַּשְּׁטָר זְמַן הַקִּנְיָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ זְמַן חֲתִימָתָן, וְאֵין צְרִיכִין לוֹמַר[יט]: 'וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יָדֵינוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי'. וְאִם לֹא יָדְעוּ יוֹם שֶׁקָּנוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר מִשְׁעַת הַכְּתִיבָה.

יז) עשו קניין מידי הלווה על החוב, או מידי המוכר על המכירה. יח) כגון שטרי מתנה. יט) לכתוב בשטר.

וְכֵן מִי שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶן הָעֵדוּת בַּמְּדִינָה, וְכָתְבוּ הַשְּׁטָר בְּמְדִינָה אַחֶרֶת - אֵין מַזְכִּירִין בַּשְּׁטָר שָׁם מָקוֹם שֶׁנִּמְסְרָה בּוֹ הָעֵדוּת, אֶלָּא מָקוֹם שֶׁכָּתְבוּ בּוֹ חֲתִימַת יָדָן[כ].

כ) שלא יראה שכתבו דבר שקר.

ז. שְׁטָרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בִּזְמַנָּן - אֲפִלּוּ הַמְאֻחָרִין, פְּסוּלִין; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לִטְרֹף בָּהֶן שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחָזַר הַמּוֹכֵר וְקָנָה הַשָּׂדֶה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁנִּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר, וְיוֹצִיא הַלָּה[כא] הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר, וְיֹאמַר: 'חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה מִמְּךָ'; וְנִמְצָא טוֹרֵף שֶׁלֹּא כַּדִּין.

כא) הלוקח.

וְלָמָּה לֹא נָחֹשׁ בֵּן לִשְׁטַר חוֹב הַמְאֻחָר, שֶׁמָּא

יִפָּרֵעֲנוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ[כב] וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר[כג], וְיַחֲזֹר וְיוֹצִיא הַשֶּׁטַר הַמְאֻחָר[כד], וְיִטְרֹף בּוֹ שֶׁלֹּא כַּדִּין? לְפִי שֶׁכָּל הַפּוֹתֵב שְׁטָר מְאֻחָר, תַּקָּנָתוֹ שֶׁיִּכְתֹּב הַשּׁוֹבֵר סְתָם[כה], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּצָּא הַשֶּׁטַר, יִשְׁבֹּר אוֹתוֹ זֶה הַשּׁוֹבֵר. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְכָתַב הַשּׁוֹבֵר בִּזְמַן הַפֵּרָעוֹן[כו] - הוּא הִפְסִיד עַל נַפְשׁוֹ[כז].

כב) הזמן הכתוב בשטר. כג) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. כד) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר. כה) בלי זמן. כו) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. כז) ואין לפסול את כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה.

ח. מִי שֶׁמָּכַר שָׂדֵהוּ בְּאֹנֶס וּמָסַר מוֹדָעָא[כח], אוֹ שֶׁקָּדַם וּמָכַר אוֹ נָתַן לְאַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר לָאֹנֶס - הֲרֵי הַמָּעוֹת שֶׁל אֹנֶס אֵצֶל הַמּוֹכֵר כְּמִלְוָה עַל פֶּה[כט], וְאֵינוֹ טוֹרֵף בִּשְׁטַר מֶכֶר שֶׁבְּיָדוֹ כְּלוּם[ל]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דִּין שְׁטָר זֶה שֶׁיִּכָּתֵב, וְלֹא נִכְתַּב אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כח) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור. כט) המכירה אינה קיימת, והמעות שהוא קיבל עבור המכירה, הם מונחים אצלו כמלוה על פה. ל) אפילו לגבי קרקעות בני חורין אין לו כוח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף שֶׁיִּטְרֹף בְּלֹא שְׁטָר, אֶלָּא בְּעֵדוּת עַל פֶּה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁזֹּאת הָאָרֶץ גְּזוּלָה מֵאֲבִיו - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאָהּ[לא] בְּעֵדִים אֵלּוּ, וְאֵין כָּאן שְׁטָר. וְכֵן אִם הֵעִידוּ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאָבִיו לִטְרֹף מִנְּכְסֵי פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי, וּמֵת אָבִיו וַעֲדַיִן לֹא טָרַף - הֲרֵי הַבֵּן טוֹרֵף בְּעֵדוּת זוֹ.

לא) מיד הלוקח מן הגזלן.

י. לְפִיכָךְ[לב], אֵין כּוֹתְבִין שְׁנֵי שִׁטְרֵי מֶכֶר עַל שָׂדֶה אַחַת - שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קְנוּנְיָא [-מדימה] עִם בַּעַל חוֹב, וְיִטְרֹף שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? יָבוֹא זֶה וְיִטְרֹף שָׂדֶה זוֹ[לג] בְּעֵדוּת שֶׁהֵעִידוּ לוֹ מֵחֲמַת אָבִיו, וְיַחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ וְיִטְרֹף בִּשְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ מִן הַלָּקוֹחוֹת שֶׁלָּקַח אַחֲרָיו[לד], וְיִקְרַע[לה] שְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ;

לב) היות שיש מצבים שאפשר להוציא קרקעות ללא שטר. לג) יבוא בן הבעל חוב שנפטר ויטרוף מיד הלוקח הראשון את השדה. לד) מן הלווה. לה) בית־דין קורעים אותו.

וְיַחֲזֹר בְּקִנוּנְיָא וְיַעֲמֹד[לו] בַּשָּׂדֶה שֶׁנִּטְרְפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבוֹא הוּא[לז] שֶׁטָּרְפָה בְּעַצְמוֹ וְיִטְרֹף אוֹתָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּעֵדוּת עֵדָיו[לח], וְיוֹצִיא הַלָּה שְׁטַר הַמֶּכֶר הַשֵּׁנִי, וְיִטְרֹף בּוֹ לָקוֹחוֹת אֲחֵרִים[לט] שֶׁלֹּא כַּדִּין.

לו) אותו לוקח ראשון יחזיק שנית בשדה זו, בהסכמתו החשאית של בן הבעל החוב שטרפה. לז) יבוא שוב בן בעל החוב. לח) על־ידי בית־דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. לט) שלקחו אחריו מאותו המוכר – הלווה.

אִם כֵּן מִי שֶׁאָבַד לוֹ שְׁטַר הַמֶּכֶר, וְעֵדָיו קַיָּמִין - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ לוֹ שְׁטַר שֵׁנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: 'שְׁטָר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתַבְנוּהוּ אֶלָּא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמּוֹכֵר[מ] וְלֹא יוֹרְשָׁיו'.

מ) שיכחיש ויטען: לא מכרתיה.

השגת הראב"ד
בשטרי . . לזמן א"א זהו תימה מאחר שהוא תוך זמן למה לא יגבה ויכתוב שובר.

יא. בְּשִׁטְרֵי • הַחוֹבוֹת אֵינוֹ כֵּן: אַף עַל פִּי שֶׁעֵדָיו קַיָּמִין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחָזַר בְּשֶׁעָתוֹ וְאָמַר: 'שְׁטָר שֶׁכְּתַבְתֶּם לִי עַתָּה אָבַד אוֹ נִשְׂרַף' - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר שֵׁנִי, שֶׁמָּא פָּרַע אוֹ מָחַל[מא]; וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[מב]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בְּעֵדִים אֵלּוּ כְּלוּם, אֶלָּא אִם אָמַר הַלֹּוֶה 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם'[מג], שֶׁזֶּה יֶחֱזַק בַּפִּרְעוֹן[מד] בְּעֵדוּתָם[מה], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

מא) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. מב) אף־על־פי שכתוב בו זמן הפרעון וטרם הגיע הזמן, במקרה זה אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. מג) מכחיש הכל, שלא לווה ולא כתב שטר. מד) נתברר שהוא שקרן. מה) של עדי השטר.

יב. מִי שֶׁבָּלָה[מו] שְׁטַר חוֹבוֹ, וַהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לְהִמָּחֵק - מַעֲמִיד עָלָיו עֵדִים[מז], וּבָא לִפְנֵי בֵּית דִּין, וְהֵן[מח] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם[מט]. אֲבָל עֵדֵי הַשְּׁטָר עַצְמָן - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְחַק בִּפְנֵיהֶם; אֲבָל בָּאִין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין[נ] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם.

מו) נתקלקל, שלט בו רקבון. מז) שיקראו את הכתוב בשטר. מח) בית־הדין. מט) מאשרים בכתב את תוכן

השטר הראשון. נ) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

יג. כֵּיצַד • מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה? כּוֹתְבִין שְׁטָר אַחֵר, וְאוֹמְרִים: 'אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שְׁטָר מְחוּק לְפָנֵינוּ, וּזְמַנּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו'[נא]. וְאִם כָּתְבוּ: 'וְהֶחֱזִקְנוּ לְעֵדוּתָם שֶׁל עֵדִים[נב], וְנִמְצֵאת מְכֻוֶּנֶת'[נג] - גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתְבוּ לוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִיּוּם אַחֵר; וְאִם לֹא כָּתְבוּ כֵּן[נד] - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[נה], עַד שֶׁתִּתְקַיֵּם עֵדוּתָן[נו].

השגת הראב"ד

ביצד . . עגותן א"א איני יודע מהו עדים הראשונים ומה יהיה קיום עדותן אבל צריך להביא ראיה שנחקרו העדים ונמצא עדותן מכוונת על מה שראו בשטר.

נא) מובן מאליו, שכותבים גם את שאר הפרטים: שם הלווה, סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. נב) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישרו חתימתם. נג) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. נד) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית־דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקויימות בבית־הדין. נה) על חתימת עדי השטר. נו) עד שתתקבל עדותן.

יד. שְׁטָר חוֹב שְׁנִתְקָרַע[נז], כָּשֵׁר; נִמְחַק אוֹ נִטַּשְׁטֵשׁ - אִם רְשׁוּמוֹ נִקָּר[נח], כָּשֵׁר. נִקְרַע קֶרַע בֵּית דִּין, הֲרֵי זֶה פָּסוּל[נט]. אֵיזֶה הוּא קֶרַע בֵּית דִּין? שְׁתֵּי וָעֶרֶב[ס].

נז) שלא בכוונה. נח) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. נט) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. ס) לאורך ולרוחב.

טו. מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, אִם רָצָה[סא] - מַחְלִיף, וְכוֹתְבִין לוֹ בֵּית דִּין שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁאָר הַחוֹב מִזְּמַן רִאשׁוֹן; אֲבָל לֹא עַד הַשְּׁטָר. וְאִם רָצָה, יִכְתֹּב שׁוֹבֵר[סב].

סא) המלווה. סב) שטר פרעון שבו כתוב מה הסכום שהלווה החזיר.

טז. הַבָּא לִפְרֹעַ כָּל חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: 'אָבַד לִי הַשְּׁטָר' - הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר[סג], וְיִפָּרַע כָּל חוֹבוֹ; וְיֵשׁ לַלָּוֶה לְהַחֲרִים סְתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ הַשְּׁטָר, וְטוֹעֵן שֶׁאָבַד. וְאִם טָעַן הַלָּוֶה טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: 'הַשְּׁטָר אֲצָלוֹ, וְעַתָּה הִנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ'[סד] - הוֹרוּ רַבּוֹתַי שֶׁיִּשָּׁבַע הַמַּלְוֶה הֶסֵּת שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ יִפָּרַע חוֹבוֹ וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר.

סג) שטר פרעון שמוכיח שהלווה החזיר את החוב. סד) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

יז. מִי שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב בְּמָנֶה, וְאָמַר[סה]: 'עֲשׂוּ לִי מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים' - אֵין עוֹשִׂין לוֹ[סו]; שֶׁזְּכוּת לַלָּוֶה[סז] לִהְיוֹת הַכֹּל בִּשְׁטָר אֶחָד, שֶׁאִם יִפָּרְעֵנּוּ מִקְצָת, נִמְצָא שְׁטָרוֹ פָּגוּם[סח].

סה) לבית־דין. סו) שלא מדעת הלווה. סז) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. סח) שטר שנפרע מקצתו – נקרא שטר פגום, והדין שהפוגם את שטרו, לא יפרע אלא בשבועה.

וְכֵן אִם הוֹצִיא שְׁנֵי שְׁטָרוֹת בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים, וְאָמַר: 'עֲשׂוּ לִי אוֹתָם אֶחָד בְּמֵאָה' - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֶלָּא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; שֶׁזְּכוּת הִיא לַלָּוֶה לִהְיוֹתָן שְׁנַיִם, שֶׁלֹּא יְכֹף אוֹתוֹ בַּדִּין בְּפַעַם אַחַת לִגְבּוֹת הַכֹּל[סט].

סט) אף־על־פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה־שאין־כן בשטר אחד.

יח. הוֹצִיא שְׁטַר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: 'קָרְעוּהוּ, וְכִתְבוּ לִי שְׁטָר אַחֵר בַּחֲמִשִּׁים'[ע] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁמָּא פָּרְעוֹ הַכֹּל, וְכָתַב לוֹ שׁוֹבֵר עַל שְׁטָר שֶׁל מֵאָה, וְכֶשֶׁיַּחְזֹר וְיוֹצִיא קִיּוּם זֶה שֶׁל שְׁטַר חֲמִשִּׁים, וְיוֹצִיא הַלָּוֶה הַשּׁוֹבֵר, יֹאמַר לוֹ: 'זֶה שְׁטָר אַחֵר הוּא'[עא].

ע) משום שנפרעתי חמישים. עא) שובר נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמישים.

פֶּרֶק כד

המשך דינים בשטרות.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁשְּׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן - כּוֹתְבִין אוֹתוֹ לַלָּוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ[א]; וְכֵן כּוֹתְבִין שְׁטָר לַמּוֹכֵר[ב], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ. וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לַמַּלְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלָּוֶה עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לָאִשָּׁה[ג], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעֲלָהּ עִמָּהּ, וְגֵט לָאִישׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[ד].

א) כי בשטר כזה, ובכל השטרות שלהלן, אין כל חשש לגרימת הפסד למישהו, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. ב) שטר מכירה. ג) שנפרעה כתובתה. ד) משום שאיש יכול לגרש את אשתו בעל־כרחה – אין כל צורך בהסכמתה.

אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין שִׁטְרֵי אֵרוּסִין וְנִשּׂוּאִין[ה], וְשִׁטְרֵי אֲרִיסוּת וְקַבָּלָנוּת[ו], וּשְׁטַר בְּרִירַת הַדַּיָּנִין[ז] אוֹ שִׁטְרֵי טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין[ח], וְכָל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶן. וְכָל הַשְּׁטָרוֹת הָאֵלּוּ[ט], צְרִיכִין לְהִזָּהֵר בְּתִקּוּנָן[י] כְּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[יא].

ה) התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניה. ו) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר את השדה לאדם אחר כדי שיעבד אותה, ויקבל חלק מהיבול (כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שליש או רביע, הרי זה נקרא אריס. ואם שכר אותו בתשלום קבוע, ללא קשר לכמה השדה תצמיח הרי זה קבלן). ז) בעל־דין זה בורר לו דיין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. ח) בית־דין כותבים טענותיהם. ט) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. י) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. יא) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

ב. וּמִי נוֹתֵן שָׂכָר הַסּוֹפֵר? בְּשִׁטְרֵי הַלְוָאָה, הַלֹּוֶה נוֹתֵן שָׂכָר[יב]; וּבְשִׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר, הַלּוֹקֵחַ[יג] נוֹתֵן שָׂכָר. וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שְׂכַר הַגֵּט[יד], וְהֶחָתָן נוֹתֵן שְׂכַר שְׁטַר הָאֵרוּסִין אוֹ הַנִּשּׂוּאִין. וְהַמְקַבֵּל וְכֵן הָאָרִיס אוֹ הַשּׂוֹכֵר נוֹתֵן שְׂכַר הַשְּׁטָר. אֲבָל שְׁטַר בְּרִירַת הַדַּיָּנִין, אוֹ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין שָׂכָר.

יב) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר – הוא משלם את שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. יג) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. יד) מפני שהיא לא רוצה להיות עגונה.

ג. אֶחָד הַשְּׁטָרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאֶחָד שֶׁלֹּא בְּפָנֵי חֲבֵרוֹ, וְאֶחָד הַשְּׁטָרוֹת שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם וּשְׁנֵיהֶם עוֹמְדִין, כְּגוֹן שְׁטַר שְׁכוֹתְבִין לַמַּלְוֶה[טו] אוֹ לַלּוֹקֵחַ[טז] - כֻּלָּן צְרִיכִין הָעֵדִים שֶׁיִּהְיוּ מַכִּירִין הַשֵּׁמוֹת שֶׁבַּשְּׁטָר[יז], שֶׁזֶּה הוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, וְזֶה הוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי; שֶׁמָּא יָבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא, וְיִשְׂנוּ שְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֵׁמוֹת אֲחֵרִים וְיוֹדוּ זֶה לָזֶה.

טו) כשלווה עמו. טז) כשהמוכר עמו. יז) שמות שניהם.

ד. כָּל מִי שֶׁהֶחְזַק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[יח] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ, וְהוּא שְׁנָהוּ כְּדֵי לְרַמּוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, אֵין לַדָּבָר סוֹף. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלֹּא הֶחְזַק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא וְאָמַר: 'כְּתֹבוּ עָלַי שְׁטַר שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי אוֹ לָזֶה כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין' - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁזֶּה שְׁמוֹ, אוֹ יֶחֱזַק[יט].

יח) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. יט) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

ה. כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּצֵא לְפָנֵינוּ וְיִטְעֹן הַלֹּוֶה וְיֹאמַר: 'אֲנִי אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא אֶחָד רַמַּאי הָעֶלָּה שְׁמוֹ כְּשְׁמִי וְהוֹדָה לָזֶה', אוֹ שֶׁאָמַר: 'לֹא לָזֶה אֲנִי חַיָּב אֶלָּא לְאַחֵר, וְזֶה רַמַּאי הוּא וְהֶעֱלָה שְׁמוֹ כְּשֵׁם בַּעַל חוֹבִי' - מֵאַחַר שֶׁלֹּא הֶחְזַק שָׁם שְׁנַיִם שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין, אֵין חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו; שֶׁחֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר, אֶלָּא אִם כֵּן הֵן מַכִּירִין אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים בּוֹ[כ]. וְכֵן חֲזָקָה, שֶׁאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר, אֶלָּא אִם נוֹדַע לָהֶם בְּוַדַּאי שֶׁאֵלּוּ שֶׁהֵעִידוּ עַל עַצְמָן גְּדוֹלִים וּבְנֵי דַּעַת. וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִין לִקְרוֹת וְלַחְתֹּם.

כ) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם.

ו. עֵדִים שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לַחְתֹּם, וְקָרְעוּ לָהֶם[כא] נְיָר וְחָתְמוּ עַל הָרֶשֶׁם - מַכִּין אוֹתָם מַכַּת מַרְדּוּת[כב], וְהַשְּׁטָר פָּסוּל[כג].

כא) שרטטו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות בדיו. כב) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. כג) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים.

ז. רֹאשׁ • בֵּית דִּין שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִנְיַן הַשְּׁטָר, וְקָרָא הַשְּׁטָר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שֶׁלּוֹ - הוֹאִיל וְהוּא מַאֲמִין אוֹתוֹ[כד], וְאִימָתוֹ עָלָיו[כה] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עַל הַשְּׁטָר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן, עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד[כו] הַשְּׁטָר מִלָּה מִלָּה.

השגת הראב"ד
ראש . . שלו א"א שטר מעשה ב"ד.

כד) לראש בית־הדין יש אימון מלא בסופר שלו. כה) הסופר מפחד מפניו ולא יעז לשנות. כו) החותם על השטר.

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בָּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶם יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב[כז], אֶלָּא אִם כֵּן בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר בְּעַצְמָן, וְאָמְרוּ: 'זֶה הוּא שֶׁהֵעַדְנוּ עָלָיו, וְזֶה הוּא שֶׁהֵעַדְנוּ לוֹ בְּהַלְוָאָה זוֹ'. וְכֵן אֵין מְגָרְשִׁין נְשׁוֹתֵיהֶן, אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה.

כז) שכל אחד יטען: לא אני, אלא חברי לווה.

וְכֵן אִם נִמְצָא לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו[כח] שׁוֹבֵר שֶׁשְּׁטָרוֹ

שֶׁל יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן[כט] פָּרוּעַ, שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶם שֶׁעָלָיו[ל] פְּרוּעִין[לא].

כח) של לווה. כט) שלוויתי ממנו כסף. ל) אם לווה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי את השובר אלא חברי. לא) הלווה יכול לטעון לכל אחד – פרעתי.

וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ אִלּוּ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין, וּשְׁמוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שָׁוִין? יִשָּׁלְשׁוּ[לב]. הָיוּ שְׁמוֹת אֲבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שָׁוִין, יִכְתְּבוּ סִימָנֵיהֶן[לג]. הָיוּ דּוֹמִין זֶה לָזֶה בְּצוּרָתָן, יִכְתְּבוּ יְחוּסָן[לד]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים אוֹ לְוִיִּם, יִכְתְּבוּ דּוֹרוֹת[לה].

לב) יכתבו שמות הדור השלישי. לג) כגון: קומה גבוהה או נמוכה וכדומה. לד) כהן, לוי, ישראל. לה) מרובעים, מחומשים – עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שווים.

ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: 'אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי לָוִיתִי מִמְּךָ[לו] מָנֶה' - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם הַמַּלְוֶה - כָּל מִי שֶׁיָּצָא שְׁטָר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ, גּוֹבֶה בּוֹ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר, 'שֶׁל אַחֵר הוּא, וְנָפַל'.

לו) ולא מפורש שם המלווה.

וְכֵן שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת, שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שְׁטַר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר - אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ, 'לִפְלוֹנִי שֶׁשְּׁמוֹ כְּשִׁמְךָ אֲנִי חַיָּב, וּמִמֶּנּוּ נָפַל הַשְּׁטָר'; אֶלָּא הֲרֵי זֶה שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לִנְפִילָה.

י. שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ[לז] - אֵין הָאַחֲרוֹן יָכוֹל לוֹמַר לָרִאשׁוֹן, 'אִלּוּ הָיִיתִי חַיָּב לְךָ, הֵיאַךְ אַתָּה לוֶֹה מִמֶּנִּי'[לח]; אֶלָּא זֶה גּוֹבֶה חוֹבוֹ, וְזֶה גּוֹבֶה חוֹבוֹ.

לז) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. לח) היה לך לגבות חובך.

הָיָה זֶה בְּמֵאָה וְזֶה בְּמֵאָה, וְיֵשׁ לָזֶה עֵדִית וְלָזֶה עֵדִית, אוֹ לָזֶה בֵּינוֹנִית וְלָזֶה בֵּינוֹנִית, לָזֶה זִבּוּרִית וְלָזֶה זִבּוּרִית - אֵין נִזְקָקִין לָהֶם, אֶלָּא כָּל אֶחָד עוֹמֵד בְּשֶׁלּוֹ[לט]. הָיָה לָזֶה עֵדִית[מ] וּבֵינוֹנִית וְלָזֶה זִבּוּרִית[מא] - זֶה[מב] גּוֹבֶה מִן הַבֵּינוֹנִית[מג], וְזֶה[מד] גּוֹבֶה מִן הַזִּבּוּרִית[מה].

לט) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית־דין חנם. מ) שדה משובחת. מא) שדה גרועה. מב) בעל הזיבורית. מג) כדין כל בעל־חוב. מד) בעל עידית ובינונית. מה) משום שהבינונית שגבה – היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל־חוב אינו גובה מעידית.

יא. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָלָה[מו] מוֹצִיא שְׁטָר שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה[מז] - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן הַלּוֹקֵחַ הַמָּעוֹת, וְאַחַר כָּךְ כּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשְּׁטָר - הֲרֵי שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בָּטֵל, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ[מח]: 'אִלּוּ הָיִיתִי חַיָּב לְךָ, הָיָה לְךָ לִפְרֹעַ חוֹבְךָ'[מט]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁפּוֹתְבִין, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין[נ] - הֲרֵי שְׁטַר הַחוֹב קַיָּם, שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'מָכַרְתִּי לְךָ אֶת הַשָּׂדֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לְךָ נְכָסִים יְדוּעִים, שֶׁאֶגְבֶּה מֵהֶן הַחוֹב שֶׁלִּי'.

מו) הלווה. מז) שהמלווה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. מח) הלוקח אומר למוכר. מט) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. נ) ואי־אפשר למוכר לפרוע את חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר מכר.

~ יום רביעי כ"ב כסלו ~

פֶּרֶק כה

דיני ערבות וקבלנות.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁהִלְוָהוּ אָמַר לוֹ אֶחָד: 'אֲנִי עָרֵב', אוֹ שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה בַּדִּין, וְאָמַר לוֹ אֶחָד: 'הַנִּיחֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב', אוֹ שֶׁהָיָה חוֹנֵק אוֹתוֹ בַּשּׁוּק לִתֵּן לוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'הַנַּח, וַאֲנִי עָרֵב' - אֵין הֶעָרֵב חַיָּב כְּלוּם[א]; וַאֲפִלּוּ אָמַר 'אֲנִי עָרֵב' בִּפְנֵי בֵּית דִּין. אֲבָל אִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב מָמוֹן זֶה, בְּכָל אִלּוּ הַפָּנִים [-המקרים] - בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין, בֵּין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּלְוֶה - נִשְׁתַּעְבֵּד.

א) משום שהמלווה נתן את הכסף על האמון שלו בלווה עצמו ולא על סמך הערב, ודיבורו של הערב ללא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות.

ב. אָמַר לוֹ בְּשָׁעַת מַתַּן מָעוֹת: 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב' ש

ש הפניות לשיחות קודש

הלכה ב: החילוק בין ערב בשעת מתן מעות לערב ב"ד – לקו"ש חכ"ו ע' 148 הע' 23.

- נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[ב], וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן. וְכֵן אִם בֵּית דִּין עָשׂוּ אוֹתוֹ עָרֵב - נִשְׁתַּעְבֵּד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִמֶּנּוּ; כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין רוֹצִין לִגְבּוֹת מִן הַלּוֶה, וְאָמַר לָהֶם: 'הַנִּיחוּהוּ, וַאֲנִי עָרֵב לָכֶם' - הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הֲנָאָה שֶׁהֶאֱמִינוּהוּ בֵּית דִּין, בְּאוֹתָהּ הֲנָיָה שֶׁעִבֵּד עַצְמוֹ[ג].

ב) משום שהמלווה הסתמך עליו ונתן את הכסף.
ג) במקום שאין לערב כל הנאה – הוא אינו משעבד עצמו, אלא רק רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה אך לא מוכן להסתכן ולהפסיד ממון. אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון בתמורה להנאה.

ג. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עָרֵב - אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָרֵב מְשֻׁעְבָּד לַמַּלְוֶה - לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא תּוֹבֵעַ אֶת הַלּוֶה תְּחִלָּה. אִם לֹא נָתַן לוֹ - חוֹזֵר אֵצֶל הֶעָרֵב, וְנִפְרָע מִמֶּנּוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין נְכָסִים לַלּוֶה; אֲבָל אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה - לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב כְּלָל[ד], אֶלָּא מִן הַלּוֶה. הָיָה הַלּוֶה אַלְם [-אלים], וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בָּא לַדִּין - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִן הֶעָרֵב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הֶעָרֵב דִּין עִם הַלּוֶה. אִם יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, יוֹצִיא; אוֹ יִשָּׁמְתוּ [-ינדו נידוי] אוֹתוֹ בֵּית דִּין, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ.

ד) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע.

ד. הִתְנָה • הַמַּלְוֶה עַל הֶעָרֵב וְאָמַר לוֹ: 'עַל מְנָת שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה' - אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה, לֹא יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב. אָמַר: 'עַל מְנָת שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה תְּחִלָּה'[ה], אוֹ שֶׁהָיָה קַבְּלָן[ו] - הֲרֵי זֶה יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב הַזֶּה אוֹ אֶת הַקַּבְּלָן תְּחִלָּה[ז], וְיִפָּרַע מֵהֶן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים לַלּוֶה[ח].

השגת הראב"ד
התנה . . ללוה א"א שבוש הוא שאע"פ שאמר על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב.

ה) מקודם מדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". ו) בהלכה הבאה יתבאר מיהו קבלן ומיהו ערב.
ז) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". ח) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

ה. אֵיזֶהוּ עָרֵב, וְאֵיזֶהוּ הוּא קַבְּלָן? אָמַר לוֹ: 'תֵּן לוֹ, וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ' - זֶה הוּא קַבְּלָן שֶׁיֵּשׁ לַמַּלְוֶה לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ תְּחִלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר 'עַל מְנָת שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה'.

השגת הראב"ד
כולן . . **אפרע** א"א אף זה שבוש.

ט) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך.
י) לכאורה צריך להיות כתוב: "עד שיאמר תחילה", כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

השגת הראב"ד
ערב . . ממון א"א זה שבוש.

ו. עָרֵב • שֶׁל כְּתָבָה - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָשָׂה[יא], וְלֹא חִסְּרָה מָמוֹן[יב]. וְאִם • הָיָה הָאָב עָרֵב לִכְתֻבַּת בְּנוֹ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - חַיָּב[יג]. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתָבָה, חַיָּב[יד].

יא) עזר לקיים הנישואין. יב) כל ערבות היא נקראת "אסמכתא", שהערב סמך שהחייב יפרע ולא יתבעו ממנו – ו"אסמכתא" הרי כמו אמירת דברים בעלמא, ואינה גורמת התחייבות. רק מפני שהערב נהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד את עצמו וצריך לשלם. כך כאשר הערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה, שהאישה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, והיא אינה מפסידה ממון בנישואין (בשונה ממלווה שנותן מעות ללווה), היא לא באמת גילתה כל אמון בערב, ומשום כך ערבותו נחשבת כמו סתם "אסמכתא", גם אם עשה קניין על הערבות שלו.
יג) האב משעבד את עצמו לכתובת בנו, מתוך חיבתו לבנו.
יד) אם אמר לאישה "הנשאי לו ואני אתן לך את כתובתך" הרי הוא קבלן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאִם הָיָה הָאָב עָרֵב לִכְתֻבַּת בְּנוֹ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ – חַיָּב".

אב לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב.) אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

לקוטי שיחות חלק חכ"ו עמוד 150 הע' 41
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

השגת הראב"ד
ראובן . . **היא** א"א שבוש הוא זה שאם אמר בשעת מתן מעות משתעבד ואין בערבות משום אסמכתא.

ז. רְאוּבֵן • שֶׁמָּכַר לִשְׁמְעוֹן שָׂדֶה, וּבָא לֵוִי וְקִבֵּל אַחֲרָיוּתָהּ עָלָיו[טו] -

לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד לֵוִי, שֶׁזֹּו אַסְמַכְתָּא הִיא[טז]. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עֶרֶב לְשַׁלֵּם דְּמֵי מֶכֶר זֶה בְּכָל עֵת שֶׁיִּתְבָּעֲנוּ שִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה חַיָּב[יז]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

טו) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו – ישלם הוא. טז) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם. יז) מפני שהקניין שעשה היה בפירוש על דמי המכר, ואם כן זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות.

ח. וְכֵן הֶעֱרֵב אוֹ הַקַּבְּלָן שֶׁחִיְּבוּ עַצְמָן עַל תְּנַאי - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אַסְמַכְתָּא[יח]; כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: 'תֵּן לוֹ וַאֲנִי אֶתֵּן, אִם יִהְיֶה כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אִם לֹא יִהְיֶה'; שֶׁכָּל הַתּוֹלֶה שִׁעְבּוּד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ בְּאִם יִהְיֶה וְאִם לֹא יִהְיֶה - לֹא גָּמַר, וְלֹא הִקְנָה קִנְיָן שָׁלֵם; וּלְפִיכָךְ לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד.

יח) היות שתלה בפירוש את השתעבדותו כערב או קבלן בתנאי – אם יהיה או לא יהיה – הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

ט. שְׁנַיִם שֶׁלָּווּ בְּשֻׁטָּר אֶחָד, אוֹ שֶׁלָּקְחוּ מִקָּח אֶחָד, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלָּוֶה אֶחָד מֵהֶן, אוֹ לָקַח לְשֻׁתָּפוּת - הֲרֵי הֵן עַרְבָאִין זֶה לָזֶה[יט], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ.

יט) כל אחד דינו כלווה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה.

י. שְׁנַיִם • שֶׁעָרְבוּ אֶחָד - כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִן הֶעָרֵב, יִפָּרַע מֵאֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה; וְאִם לֹא הָיָה לְאֶחָד כְּדֵי הַחוֹב, חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשֵּׁנִי בְּשָׁאָר הַחוֹב.

השגת הראב"ד
שנים . . שירצה א"א אינו מחוור אלא לפי המנהג ולמדין מן העכו"ם לישראל.

יא. וְאֶחָד שֶׁעָרַב שְׁנַיִם - כְּשֶׁיִּפָּרַע לַמַּלְוֶה - יוֹדִיעוֹ[כ] חוֹב אֵיזֶה מִשְּׁנֵיהֶם הוּא פּוֹרֵעַ, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר עָלָיו[כא].

כ) המלווה יודיע לערב. כא) שהערב ידע ממי לדרוש את מעותיו בחזרה.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עֵרֹב זֶה לְפִלּוֹנִי, וַאֲנִי עָרֵב לְךָ' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב'; וּכְשֶׁם שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב לַמַּלְוֶה, כָּךְ נִשְׁתַּעְבֵּד עָרֵב שֵׁנִי לְעָרֵב רִאשׁוֹן. וְדִין הֶעָרֵב עִם הַמַּלְוֶה, כְּדִין עָרֵב רִאשׁוֹן עִם הַשֵּׁנִי - דִּין אֶחָד הוּא.

יג. מִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ קֶצֶב הַדָּבָר [-סכום] שֶׁעָרַב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: 'כָּל מַה שֶׁתִּתֵּן לוֹ, תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב', אוֹ 'מְכֹר לוֹ, וַאֲנִי עָרֵב', אוֹ 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב' - יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ מָכַר לוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אוֹ הִלְוָהוּ מֵאָה אֶלֶף, נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב בַּכֹּל.

השגת הראב"ד
ויראה . . למכין א"א וא"כ לא ברב ולא במעט אלא כדי שהדעת מגעת לשם שהוא רגיל ואמיד נשתעבד.

וְיֵרָאֶה • לִי, שֶׁאֵין זֶה הֶעָרֵב חַיָּב כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁשִּׁעְבֵּד עַצְמוֹ בּוֹ - לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ, וְלֹא שִׁעְבֵּד עַצְמוֹ; וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵן אֵלּוּ, לַמֵּבִין.

כב) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה. כג) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. כד) נתבאר לעיל בהלכה א, שערב שלא בשעת מתן מעות צריך לעשות קניין.

יד. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'הַלְוֵהוּ, וַאֲנִי עָרֵב לְגוּפוֹ שֶׁל לְוֶה הַזֶּה; לֹא עָרַב לְעַצְמוֹ שֶׁל מָמוֹן[כב], אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאֶנּוּ לְךָ'[כג], וְכֵן אָמַר לוֹ אַחֵר שֶׁהִלְוָהוּ וּתְבָעוֹ: 'הַנִּיחֵהוּ, וְכָל זְמַן שֶׁתִּתְבַּע אוֹתוֹ, אֲבִיאֶנּוּ לְךָ', וְקָנוּ מִיָּדוֹ[כד] עַל זֶה - אִם לֹא יָבִיא זֶה הַלְוֶה, יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוּא שֶׁהוֹרָה חַיָּב לְשַׁלֵּם.

השגת הראב"ד
ויש . . נוטה א"א דל אסמכתא מהכא שהרי סלקו אותה בגמרא אלא אם אמר בשעת מתן מעות הלוהו ואני ערב לך להביא בידך את גופו ואם לא אוכל להשיבו אשלם לית דין ולית דיין שהוא חייב לשלם ואם לא אמר לו כך למה יתחייב ממון אלא י"ל שיבא גוף תחת גוף עד שיתפשר עמו.

וְיֵשׁ • מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ הִתְנָה עָלָיו, וְאָמַר: 'אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ, אוֹ שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁבָּרַח, אֶהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם' - הֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא, וְלֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

פֶּרֶק כו

המשך דיני ערבות.

א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֻׁטָּר, וְאַחֵר שֶׁהֶעִידוּ [חתמו] הָעֵדִים בַּשֻּׁטָּר, בָּא עָרֵב וְעָרַב אֶת הַלְוֶה[א] - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, וְנִשְׁתַּעְבֵּד לְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[ב] - כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִנִּכְסֵי הֶעָרֵב הַזֶּה, אֵינוֹ טוֹרֵחַ מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[ג]. הָיָה הֶעָרֵב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר קֹדֶם חֲתִימַת הָעֵדִים - אִם כָּתְבוּ 'פְּלוֹנִי עָרֵב', שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעָרֵב עִם הַלְוֶה - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין. אֲבָל אִם כָּתוּב בַּשֻּׁטָּר 'פְּלוֹנִי לָוָה מִפְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ, וּפְלוֹנִי[ה] עָרֵב', שֶׁהֲרֵי עֵרְבוּ לְלֶוֶה עִם הֶעָרֵב בַּשֻּׁטָּר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁל

עֶרֶב, וְאַחַר כָּךְ חָתְמוּ הָעֵדִים בַּשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִנִּכְסֵי עֶרֶב הַמְשֻׁעְבָּדִין.

א) וכתב את ערבותו בשטר החוב מתחת לחתימת העדים. ב) בפרק הקודם, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. ג) של הערב. ד) סגנון כתיבה זה אינו מקשר את הערבות וההלוואה ביחד, וכאילו קטע זה הוא ענין בפני עצמו, שאינו המשך של ההלוואה. ה) שיש וא"ו החיבור, והיא מקשרת ומחברת את הערבות עם ההלוואה.

ג. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְתְבֹּעַ אֶת הַלָּוֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לְדַחוֹתוֹ וְלוֹמַר, 'לֵךְ אֵצֶל הַקַּבְּלָן, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לְךָ לְתְבֹּעַ אוֹתוֹ תְּחִלָּה'; אֶלָּא תּוֹבֵעַ כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה תְּחִלָּה. וְאִם נָשָׂא הַקַּבְּלָן [את] הַמָּעוֹת מִיַּד הַמַּלְוֶה, וּנְתָנָן בְּיַד הַלָּוֶה - אֵין לַמַּלְוֶה עַל הַלָּוֶה כְּלוּם.

ו) כפי שהסביר הרמב"ם בפרק הקודם, שמקבלן אפשר לגבות מההתחלה, עוד לפני הלווה. ז) אם הקבלן עצמו לקחת את ההלוואה מיד המלווה ונתן ללווה – המלווה אינו יכול לתבוע את הלווה, כי זה נחשב שהערב עצמו לווה מהמלווה.

ב. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלָּוֶה, וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרַע מִן הָעֲרֵב, עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַיֵּב[ח] הָעֲרֵב לְשַׁלֵּם; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ זֶה, פָּחוּת מִן הַלָּוֶה עַצְמוֹ[ט]. כָּזֶה הוֹרוּ הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַתְּנָאי[י].

ח) על־ידי בית־דין. ט) שכאשר באים לגבות מהלווה ואומר שאין לו, נותנים לו שלושים יום. י) כפי שביאור הרמב"ם – שכל תנאי בממון, תמיד הוא מועיל.

הָיָה הַלָּוֶה בְּמְדִינָה אַחֶרֶת[יא], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לֵילֵךְ לוֹ, אוֹ שֶׁמֵּת הַלָּוֶה, וְהִנִּיחַ קְטַנִּים שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לִנְכָסֵיהֶן - הֲרֵי זֶה תּוֹבֵעַ אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין הַלָּוֶה מָצוּי.

יא) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו – בית־דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה.

ד. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלָּוֶה, וּמְצָאוֹ שֶׁהֶעֱנִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרַע מִן הָעֲרֵב, עַד שֶׁיִּשָּׁבַע הַלָּוֶה בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא[יב] עַל נְכָסָיו שֶׁל עֶרֶב[יג].

יב) מעשה רמאות. יג) המלווה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו – הוא והלווה – את המעות שגבה.

ה. מִי שֶׁהָיָה עֶרֶב לַחֲבֵרוֹ בְּמִלְוָה עַל פֶּה, וּבָא הַמַּלְוֶה לִתְבֹּעַ אֶת הֶעָרֵב, וַהֲרֵי הַלָּוֶה בְּמְדִינַת הַיָּם - אוֹמֵר לוֹ הֶעָרֵב: 'הָבֵא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּרַעְתָּ הַלָּוֶה[יד], וַאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ'.

יד) והטעם, מפני שבמלווה על פה, הלווה עצמו נאמן לומר פרעתי.

ו. עֶרֶב שֶׁקִּדֵּם וְנָתַן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַלָּוֶה כָּל מַה שֶּׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה אוֹ בְּלֹא עֵדִים כְּלָל.

השגת הראב"ד
בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאָמַר לוֹ הַלָּוֶה בְּעֵת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב: 'עָרְבֵנִי וְשַׁלֵּם'. אֲבָל אִם עָמַד זֶה בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ, וְנַעֲשָׂה לוֹ עֶרֶב אוֹ קַבְּלָן[טו], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַלָּוֶה: 'עָרְבֵנִי', וְלֹא הִרְשָׁהוּ שֶׁיִּתֵּן, וּפָרַע הַחוֹב[טז] - אֵין הַלָּוֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ כְּלוּם[יז].

בַּמֶּה . . כלום א"א אלו דברים שאין הדעת מקבלתן ואין השכל סובלן.

טו) הערב החליט על דעת עצמו (ללא בקשת הלווה) להיות ערב. טז) שלא אמר הלווה לערב: "ושלם". יז) היות שהמלווה היה צריך לגבות את החוב קודם מהלווה, ובמקום זה הערב שילם את החוב לפני שהמלווה ניסה לגבות מהלווה, הרי הערב הוא כמו אדם זר שסתם שילם חוב של אדם, כפי שמסביר הרמב"ם מיד.

וְכֵן הַפּוֹרֵעַ שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[יח] - אֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב עַל הַמַּשְׁכּוֹן, אֵין הַלָּוֶה חַיָּב כְּלוּם; וְנוֹטֵל מַשְׁכּוֹנוֹ בְּחִנָּם, וַהֲרֵי אִבֵּד זֶה הַנּוֹתֵן אֶת מְעוֹתָיו; שֶׁמָּא הָיָה הַלָּוֶה מְפַיֵּס אֶת הַמַּלְוֶה, וּמוֹחֵל לוֹ.

יח) ללא ידיעתו או בקשתו של הלווה.

מֵת הַלָּוֶה, וְקָדַם הֶעָרֵב וּפָרַע הַחוֹב קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים - אִם נוֹדָע לָנוּ שֶׁלֹּא פָּרַע הַלָּוֶה שְׁטַר חוֹבוֹ קֹדֶם שֶׁמֵּת, כְּגוֹן שֶׁהוֹדָה בּוֹ[יט], אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ[כ], אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַן הַמִּלְוָה לְהִגָּבוֹת - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין כָּל מַה שֶּׁפָּרַע[כא].

יט) הלווה הוא שלא פרע את החוב סמוך למיתתו. כ) בית דין נידו את הלווה בגלל שלא שילם את חובו, והלווה מת בנידויו. כא) ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הודאה, נידוי, ולפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף־על־פי שהלווה אמר "ושלם".

הָיָה הַמַּלְוֶה גּוֹי - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[כב];

שֶׁמָּא אֲבִיהֶן נָתַן לְזֶה הָעֵרֵב כָּל הַחוֹב שֶׁהָיָה עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהַגּוֹי תּוֹבֵעַ אֶת הָעֵרֵב תְּחִלָּה[כג], וּלְפִיכָךְ פָּרַע זֶה מַדַּעְתּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם הוֹדִיעָן שֶׁהַגּוֹי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ, וַהֲרֵי הוּא נוֹתֵן - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[כד].

כב) אפילו אם היה אחד מהתנאים הנ"ל. כג) ואילו הערב לא היה מקבל מהלווה חפצים ששווים כערך החוב – לא היה מקבל עליו ערבות. כד) במקרה הזה לא חוששים שאביהם נתן לערב את שווי החוב מראש, אלא רק כאשר הערב שילם את החוב מיד ללא ידיעת היורשים.

ז. כָּל עֵרֵב שֶׁבָּא לִטֹּל מַה שֶּׁפָּרַע - בֵּין שֶׁבָּא לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶֹה, בֵּין מִן הַלּוֶֹה עַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁפָּרַע; וְאֵין מְצִיאַת [-הימצאות] שְׁטַר הַחוֹב שֶׁעָלָיו בְּיַד הָעֵרֵב, רְאָיָה - שֶׁמָּא נָפַל הַשְּׁטָר מִיַּד הַמַּלְוֶה, וְלֹא פָּרַע זֶה כְּלוּם.

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'עָרַבְתָּ לִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא עָרַבְתִּי'; אוֹ שֶׁאָמַר הָעֵרֵב לַלּוֶֹה: 'אַתָּה הִרְשֵׁיתַנִי לַעֲרֹב אוֹתְךָ וְלִתֵּן', וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'לֹא, מִדַּעְתְּךָ עָרַבְתָּ', אוֹ 'לֹא עָרַבְתָּ כְּלָל'; אוֹ שֶׁאָמַר הָעֵרֵב: 'פָּרַעְתִּי לַמַּלְוֶה בְּפָנֶיךָ', וְהַלּוֶֹה אוֹמֵר: 'לֹא פָּרַעְתָּ', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: 'כֵּן, פָּרַעְתָּ, וְנָתַתִּי לְךָ מַה שֶּׁפָּרַעְתָּ', אוֹ שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה: 'עָרַבְתָּ לִי מָאתַיִם', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא עָרַבְתִּי אֶלָּא מָנֶה' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, אוֹ[כה] יִשָּׁבַע הַנִּתְבָּע שְׁבוּעַת הֵסֶת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כְּשְׁאָר טַעֲנוֹת הַמָּמוֹן[כו].

כה) לכאורה צריך להיות: המוציא מחבירו עליו הראיה, ואז ישבע הנתבע שבועת היסת או שבועת התורה. כו) שכופר הכל נשבע היסת ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

ט. עֶבֶד אוֹ אִשָּׁה אִישׁ שֶׁלָּוּוּ אוֹ שֶׁעָרְבוּ אֶת אֲחֵרִים, וְנִתְחַיְּבוּ לְשַׁלֵּם[כז] - כְּשֶׁיִּשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד וְתִתְגָּרֵשׁ הָאִשָּׁה אוֹ תִּתְאַלְמֵן, יְשַׁלְּמוּ.

כז) והרי כל מה שבידם שייך לאדון או לבעל.

י. קָטָן שֶׁלָּוָה, חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיַּגְדִּיל[כח]. וְאֵין כּוֹתְבִין עָלָיו שְׁטָר, אֶלָּא הֲרֵי הִיא מִלְוָה עַל פֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם.

כח) למרות שלגבי קטן שהזיק, הדין שגם כשהוא יגדל אינו חייב לשלם – במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, ולכן מחויב להחזיר.

יא. קָטָן שֶׁעָרַב אֶת אֲחֵרִים - הוֹרוּ גְּאוֹנִים שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם, אַף כְּשֶׁיַּגְדִּיל. וְזֶה שֶׁנָּתַן אֶת מְעוֹתָיו עַל פִּי הַקָּטָן, אֹבֵד אֶת מְעוֹתָיו; שֶׁאֵין לְקָטָן דַּעַת כְּדֵי לְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, לֹא בְּעַרְבָנוּת וְלֹא בְּכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְדִין אֻמָּת הוּא זֶה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.

יב. הָאִשָּׁה[כט] שֶׁלָּוְתָה בִּשְׁטָר, אוֹ שֶׁעָרְבָה בִּשְׁטָר, וְנִשֵּׂאת - חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת[ל]. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה - אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ אוֹ שֶׁתִּתְאַלְמֵן; שִׁרְשׁוּת בַּעַל כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּא[לא], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְאִם הָיוּ אוֹתָן מְעוֹת הַהַלְוָאָה עַצְמָן קַיָּמִין, יַחְזִירוּ אוֹתָן לַמַּלְוֶה.

כט) פנויה. ל) ואין הבעל יכול לעכב כמו הדין באיזה נשואה שלוותה, משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. לא) וכשם שמלוה על־פה אינו יכול לגבות מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל.

פֶּרֶק כז

דיני כתיבת השטרות.

א. שְׁטַר שֶׁכָּתוּב בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב - אִם הָיָה עָשׂוּי כְּתִקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִזְדַּיֵּף[א] וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, וְהָיוּ עֵדָיו יִשְׂרְאֵלִיִּים, וְיוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וְגוֹבִין בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין.

א) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגרדו את הכתב ויוסיפו משהו – ניכר הזיוף.

אֲבָל כָּל הַשְּׁטָרוֹת שֶׁחוֹתְמֵיהֶם[ב] גּוֹיִם - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין, חוּץ מִשִּׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר וְשִׁטְרֵי חוֹב[ג]; וְהוּא שֶׁיִּתֵּן הַמָּעוֹת בְּפְנֵיהֶם, וְיִכְתְּבוּ בַּשְּׁטָר: 'בְּפָנֵינוּ מָנָה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי', 'קָבַּל וְקָבַּץ דְּמֵי הַמֶּכֶר' אוֹ 'מְעוֹת הַחוֹב'. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשׂוּיִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם; אֲבָל בְּמָקוֹם קִבּוּץ פְּלִילֵיהֶן[ד] בִּלְא קִיּוּם הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶם, לֹא יוֹעִילוּ כְּלוּם[ה].

ב) העדים החתומים עליו. ג) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים את דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להיזהר, אבל לא עדי גוים, כפי שכותב הרמב"ם בסוף ההלכה.

ד) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על־פי הוראותיהם. ה) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם.

וְכֵן צְרִיכִין עֲדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּעִידוּ עַל אֵלּוּ הַגּוֹיִים שֶׁהֵן עֵדֵי שְׁטָר, וְעַל זֶה הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶן שֶׁקִּיֵּם עֵדוּתָן, שֶׁאֵינָן יְדוּעִין בְּקִבּוּל שֹׁחַד. וְאִם חָסְרוּ שִׁטְרֵי הַגּוֹיִים דָּבָר מִכָּל אֵלּוּ, הֲרֵי הֵן כַּחֲרֵשׁ.

וְכֵן שִׁטְרֵי הוֹדָאוֹת וּמַתָּנוֹת וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת[ו], שֶׁהֵם בְּעֵדִים שֶׁלָּהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ, הֲרֵי הֵם כַּחֲרֵשׁ[ז].

ו) שטר מחילה על חוב. ז) משום שבכל אלה, תוקף השטר הוא פועל את הדבר בעצמו, ולשטרות שחתומים בידי הגויים אין תוקף שטר.

וְהוֹרוּ • רַבּוֹתַי, שֶׁאֲפִלּוּ שִׁטְרֵי חוֹב שֶׁלָּהֶם שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם - פְּסוּלִין[ח], וְלֹא הִכְשִׁירוּ אֶלָּא שִׁטְרֵי מַקָּח וּמִמְכָּר שֶׁנָּתְנוּ הַמָּעוֹת בִּפְנֵיהֶם; וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה בָּזֶה[ט].

השגת הראב"ד
והורו . . כזה א"א יפה הורו רבותיו שאפילו היה שט"ח שלהן וכו' שהשטר העולה בערכאות שלהן וחותמיהן עכו"ם אינו גובה ממשועבדים דלית להו קלא הילכך אפשר שנפרע ולא תבעו.

ח) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על־פה אף־על־פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. ט) אלא שטרי־חוב דינם כשטרי מכר.

אִם לֹא יָדְעוּ דַּיְנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת שְׁטָר זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים - נוֹתְנוֹ לְשְׁנֵי גּוֹיִים זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה, וְקוֹרִין לוֹ, שֶׁנִּמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶם כְּמַסִּיחַ לְפִי תֻּמּוֹ, וְגוֹבֶה בּוֹ מִבְּנֵי חוֹרִין. אֲבָל אֵין טוֹרְפִין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל [=פרסום], שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ הַלָּקוֹחוֹת בְּמַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בַּגּוֹיִים.

י) ומאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות.

ב. שְׁטָר שֶׁעֵדָיו גּוֹיִים שֶׁמָּסְרוֹ הַלּוֶה לְיַד הַמַּלְוֶה, אוֹ הַמּוֹכֵר לְיַד הַלּוֹקֵחַ, בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים מִיִּשְׂרָאֵל - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאֵין בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִבְּנֵי חוֹרִין[יא]; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים שֶׁמָּסְרוּ בִּפְנֵיהֶם יוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ, וּקְרָאוּהוּ כְּשֶׁמָּסְרוּ, וְיִהְיֶה כְּתִקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף וְלֹא לְהוֹסִיף בּוֹ וְלֹא לִגְרֹעַ.

וְלָמָּה לֹא יִגְבֶּה בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין? מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל.

יא) משום שסומכים על עדי המסירה.

ג. תִּקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא: כָּל הַשִּׁטָּרוֹת כֻּלָּן, צָרִיךְ שֶׁיַּחֲזֹר[יב] מֵעַנְיָנוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁיטָה [=שורה] אַחֲרוֹנָה[יג] - לְפִי שֶׁאֵין לְמֵדִין מִשִּׁיטָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא[יד] הָיוּ הָעֵדִים מְרֻחָקִין מִגּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּכְדֵי שִׁיטָה, וּבָא זֶה הַמְזַיֵּף, וְכָתַב בְּאוֹתוֹ הֶרְוַח שִׁיטָה זוֹ[טו].

יב) לכתוב שנית. יג) בשורה האחרונה של השטר, לפני חתימת העדים, צריך שיהיה כתוב שם שוב דברים שכבר נכתבו בשטר, ולא שום דבר חדש שמוסיף על הכתוב לפני כן. יד) זהו הסבר למה אין למדים משיטה אחרונה. טו) שמא חתימת העדים לא הייתה סמוכה לשורה שכתובה לפני, אלא קצת רחוקה, והוא הגיע והוסיף עוד שורה לפני חתימת העדים.

ד. עֵדִים שֶׁהָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב שְׁתֵּי שִׁיטִין, פְּסוּל[טז]; פָּחוֹת מִכָּאן, כָּשֵׁר[יז]. 'שְׁתֵּי שִׁיטִין' שֶׁאָמְרוּ - בִּכְתַב יְדֵי עֵדִים, וְלֹא בִּכְתַב יְדֵי סוֹפֵר[יח]; שֶׁכָּל הַמְזַיֵּף, אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַסּוֹפֵר, אֶלָּא אַחַר הָעֵדִים. וּשְׁתֵּי שִׁיטִין אֵלּוּ - הֵן וּשְׁנֵי אֲוִירִין[יט], כְּגוֹן לָמֶ֣ד עַל גַּב כָּ֑ף[כ].

טז) חששו חכמים, שמא יחתוך בעל השטר את כל מה שכתוב למעלה משתי השורות, ויכתוב על מה שנשאר שטר אחר כרצונו. יז) כי גם אם יוסיף שורה נוספת, אין למדים ממנה שום דבר, כפי שכתב בהלכה הקודמת. יח) משערים את גודל השורות שנשארו לפי הכתב יד של העדים, ולא של הסופר. כי הסופר רגיל בכתיבה, וידיו מאומנות, וכתב־ידו אינו גס ככתב־יד העדים שאינם מאומנים, ולכן אם המלווה רוצה לזייף, הוא יזייף את כתב ידם של העדים. יט) כדי ששתי שורות יפסלו את השטר, צריך שהשטח יהיה של שתי שורות בתוספת הרווח הריק שבין השורות, וביניהן לבין חתימות העדים. כ) כגון שיש בשורה אחת אות ל' וך', ואז צריך שיהיה שלושה רווחים: א. בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שורה לשורה; ג. בשביל רגל ה־ך.

הָיוּ הָעֵדִים מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב יָתֵר עַל שְׁתֵּי הַשִּׁיטִין, וְהָיָה כָּל הֶרְוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים מָלֵא בְּעֵדִים פְּסוּלִין אוֹ קְרוֹבִים - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף[כא]. וְאִם מִלְּאָהוּ בִּשְׁרִיטוֹת שֶׁל דְּיוֹ - פָּסוּל, שֶׁמָּא הָעֵדִים עַל הַשְּׁרִיטוֹת חָתָמוּ, לֹא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר[כב].

כא) כיון שאין כאן מקום לכתוב דברים. כב) העדים רק רצו לאשר שכאן היו שריטות, ולא שהמלווה מחק, או כיסה עם השריטות משהו שהיה כתוב מתחת. אך הם אינם מעידים על התוכן הכתוב בשטר.

הָיָה הַשְּׁטָר כֻּלּוֹ עִם עֵדָיו בְּשִׁיטָה אַחַת, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[כג].

כג) שאין כאן חשש זיוף.

ה. הָיָה הַשְּׁטָר בְּשִׁיטָה אַחַת, וְהָעֵדִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה - פָּסוּל; שֶׁמָּא אִלּוּ הָעֵדִים הָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַשְּׁטָר הַכָּשֵׁר שִׁיטָה אַחַת, וְחָתַךְ כָּל הַשְּׁטָר, וְכָתַב זֶה הַשְּׁטָר בְּאוֹתָהּ הַשִּׁיטָה, וְנִמְצְאוּ אִלּוּ הָעֵדִים חוֹתְמִין עָלָיו.

וְכֵן אִם הָיָה הַשְּׁטָר וּשְׁנֵי עֵדִים בְּשִׁיטָה אַחַת, וּשְׁנֵי עֵדִים אֲחֵרִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְאָמַר[כד]**: 'אֲנִי נִתְכַּוַּנְתִּי לְרַבּוֹת הָעֵדִים'**[כה] **- אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה מֵעֵדִים שֶׁל מַטָּה בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁל מַעֲלָה; שֶׁמָּא בַּשִּׁיטָה שֶׁהָיְתָה בֵּין הָעֵדִים שֶׁל מַטָּה וּבֵין הַשְּׁטָר שֶׁחָתַךְ, כָּתַב שְׁטָר זֶה וּשְׁנֵי עֵדָיו**[כו].

כד) לבית־דין, ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. כה) והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. כו) זייף את חתימת העדים בשורה הראשונה, ולכן הצריכו אותו להביא עדי קיום של העדים מהשורה הראשונה.

ו. קִיּוּם בֵּית דִּין[כז] **- צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לִכְתַב יְדֵי עֵדִים, אוֹ סָמוּךְ לְצַד הַשְּׁטָר, אוֹ מֵאֲחוֹרָיו כְּנֶגֶד הַכְּתָבִים**[כח]**. וְאִם הָיָה בֵּין הַקִּיּוּם וְהַשְּׁטָר רֶוַח שִׁיטָה אַחַת - פָּסוּל**[כט]**; שֶׁמָּא יַחְתֹּךְ הַשְּׁטָר שְׁנֵי חֲתָכִים, וְיִזְיֵף בְּאוֹתָהּ הַשִּׁיטָה שְׁטָר וּשְׁנֵי עֵדָיו**[ל]**, וְנִמְצָא הַקִּיּוּם עַל שְׁטָר מְזֻיָּף.**

כז) כשבית דין כותבים את אישורם על השטר שהוא אמין. כח) על הגליון החלק מימין או משמאל לתוכן השטר. כט) הקיום פסול, אבל השטר עצמו לא נפסל, ויכול לקיים אותו מחדש. ל) יזייף חתימתם.

ז. הִרְחִיק אֶת הַקִּיּוּם מִן הַשְּׁטָר יָתֵר[לא] **עַל שְׁתֵּי שִׁיטִין, וּמִלֹּא כָּל הָרֶוַח שְׁרִיטוֹת דְּיוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְזַיֵּף**[לב]**; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁיְּקַיְּמוּ קִיּוּם עַל הַשְּׁרִיטוֹת, אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר.**

לא) כלומר: אפילו יתר, ומכל־שכן פחות משתי שורות. לב) לעיל בהלכה ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא את שתי השורות בשריטות, שמא העדים רק אישרו את השריטות ולא את תוכן השטר, אך בקיום של בית־דין אין את החשש הזה, כי בית־דין אינו מקיים את השריטות אלא את תוכן השטר.

ח. כָּל הַמְּחֻקִּין[לג] **כֻּלָּן - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף הַשְּׁטָר, וְיֹאמַר: 'אוֹת פְּלוֹנִית', אוֹ 'מִלָּה פְּלוֹנִית', אוֹ 'שִׁיטָה פְּלוֹנִית', 'עַל מְחָק' אוֹ 'תְּלוּיָה'**[לד]**, 'וְהַכֹּל קַיָּם'. וְאִם הָיָה הַמְּחָק בְּמָקוֹם 'שָׁרִיר וְקַיָּם', וּכְשֶׁעוֹשֶׂה 'שָׁרִיר וְקַיָּם'**[לה] **- אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְקִיְּמוֹ**[לו]**, פָּסוּל; שֶׁמָּא מְחָקוֹ**[לז] **וְכָתַב דָּבָר שֶׁיְּזַיֵּף, וְחָזַר וְקִיְּמוֹ בָּרֶוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים**[לח].

לג) כל המחיקות שיש בשטר. לד) נכתבה בין שורה לשורה. לה) אם המחיקה עצמה היא במקום שכתובים בסוף השטר: "והכל שריר וקיים". לו) שכתב שוב בסוף השטר "תיבות והכל שריר וקיים נכתבו במקום מחוק". לז) את השריר וקיים. לח) שהיה מרווח של שורה את בין הכתב לחתימת העדים.

ט. שְׁטָר הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל מְחָק[לט]**, כָּשֵׁר. וְאִם תֹּאמַר: מוֹחֵק, וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק**[מ] **- אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁנִּמְחַק פַּעַם אַחַת, לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים**[מא]**. וְאִם תֹּאמַר: שֶׁמָּא מָחַק מְקוֹם הָעֵדִים שְׁתֵּי פְּעָמִים**[מב]**, וְאַחַר שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵקוֹ, וְכוֹתֵב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא וְעֵדָיו כֻּלּוֹ שָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְחַק הַכֹּל שְׁתֵּי פְּעָמִים - כְּבָר תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יְהִיוּ הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל שְׁטָר מָחוּק, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחַק בְּפְנֵיהֶם**[מג].

לט) כל תוכן השטר כולל חתימת העדים כתוב על אזור מחוק. מ) שמא מחק את כל הכתוב בשטר וכתב כרצונו. מא) כי תוכן השטר נמחק פעמיים (פעם ראשונה שכתבו את השטר המקורי על נייר מחוק, והפעם השניה אחרי שמחק ושינה את תוכן השטר), וחתימת העדים נמחקו רק פעם אחת (כשכתבו וחתמו את השטר על הנייר המחוק בפעם הראשונה) — וההבדל ביניהם בולט. מב) הוא כתב קודם על המקום שמיועד לחתימת העדים ומחק אותו, ואחר כך מחק פעם שניה את אותו המקום, והעדים חתמו על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. מג) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

י. שְׁטָר הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל מְחָק, וְהַקִּיּוּם מִלְמַטָּה עַל הַנְּיָר - אֵין מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדֵי הַקִּיּוּם[מד]**, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁלְּמַעְלָה; שֶׁמָּא הַקִּיּוּם הָיָה רָחוֹק מִן הַשְּׁטָר הַרְבֵּה, וְהָיָה הָרֶוַח מָלֵא שְׁרִיטוֹת שֶׁל דְּיוֹ**[מה]**; וְחָתַךְ גּוּף הַשְּׁטָר וּמָחַק הַשְּׁרִיטוֹת, וְכָתַב הַשְּׁטָר וְעֵדָיו**[מו] **עַל מְחָק.**

מד) אם בא לבית־דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית את חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. מה) ואמרנו למעלה בהלכה ז שהקיום כשר. מו) שזייף חתימתם.

יא. שְׁטָר הַבָּא עַל הַנִּיָּר [נקי], וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - פָּסוּל; שֶׁמָּא יִמְחֹק הַשְּׁטָר, וְיִזַּיֵּף[מז], וְנִמְצָא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק[מח]. וְאִם כָּתְבוּ הָעֵדִים: 'אֲנַחְנוּ הָעֵדִים חָתַמְנוּ עַל הַמְּחָק, וְהַשְּׁטָר עַל הַנִּיָּר' - כָּשֵׁר; וְכוֹתְבִין בֵּן בֵּין עַד לְעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַיֵּף[מט].

מז) יזייף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. מח) ושטר כזה כשר, כפי שכתב הרמב"ם בהלכה י. מט) אם יכתבו זאת מתחת לחתימתם – הוא יחתוך את הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה – הוא ימחוק יחד עם השטר.

יב. שְׁטָר הַבָּא עַל הַמְּחָק, וְעֵדָיו עַל הַנִּיָּר - פָּסוּל, וַאֲפִלּוּ כָּתְבוּ הָעֵדִים: 'אֲנַחְנוּ עֵדִים חָתַמְנוּ עַל הַנִּיָּר, וְהַשְּׁטָר עַל הַמְּחָק'; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹחֵק כָּל הַשְּׁטָר פַּעַם שְׁנִיָּה, וְכוֹתֵב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה; וְכֵיוָן שֶׁכְּבָר נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֵינוֹ נָכָר, שֶׁאִלּוּ הָיָה בּוֹ מָקוֹם הַנִּמְחָק פַּעַם אַחַת וּמָקוֹם הַנִּמְחָק שְׁתֵּי פְּעָמִים, הָיָה נָכָר.

וּמִתְּקוּן הַשְּׁטָרוֹת, לְהִתְבּוֹנֵן[נ] בַּשְּׁטָר בְּוָוִין וְזַיְנִין שֶׁלּוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ דְּחוּקִין בֵּין הַתֵּבוֹת, שֶׁמָּא זִיֵּף וְהוֹסִיף וָו[נא]. וְלֹא יִהְיוּ מְרֻחָקִין, שֶׁמָּא מָחַק אוֹת אַחַת, כְּגוֹן הֵא אוֹ חֵית, וְהִנִּיחַ רַגְלָהּ הָאַחַת מִקּוֹם וָו[נב]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, מְדַקְדְּקִין בּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב.

נ) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. נא) ולפיכך היא דחוקה. נב) הוא מחק את הצד השמאלית של אות ה או ח, והפך אותם לאות ו.

יג. מִשָּׁלֹשׁ וְעַד עֶשֶׂר - אֵין כּוֹתְבִין בְּסוֹף שִׁיטָה[נג]; שֶׁמָּא יְזַיֵּף[נד], וְיַחְזִיר הַשָּׁלֹשׁ שְׁלֹשִׁים, וְהָעֶשֶׂר עֶשְׂרִים. וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ בְּסוֹף שִׁיטָה - מַחְזִיר הַדִּבּוּר[נה] בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹא בְּאֶמְצַע הַשִּׁיטָה.

נג) את כל המספרים ממספר שלוש ועד עשר, לא כותבים בסוף השורה. נד) יוסיף בסוף המילה "ים". נה) כותב שנית את השטר או את הקטע.

יד. שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ מִלְמַעְלָה מָנֶה[נו] וּמִלְמַטָּה מָאתַיִם[נז], מִלְמַעְלָה מָאתַיִם וּמִלְמַטָּה מָנֶה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן. וְלָמָּה אֵין הוֹלְכִין אַחַר הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[נח]? לְפִי שֶׁאֵין הָאֶחָד תָּלוּי בַּחֲבֵרוֹ - שֶׁאִם הָיָה כָּתוּב בּוֹ מָנֶה שֶׁהֵן מָאתַיִם אוֹ מָאתַיִם שֶׁהֵן מָנֶה[נט], הָיָה נוֹטֵל מָנֶה[ס]; אֲבָל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאֵין הָאַחֲרוֹן תָּלוּי בָּרִאשׁוֹן, הַלֵּךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן.

נו) בחלק העליון של השטר כתוב שלווה מאה דינרי כסף. נז) ובחלק התחתון, שכופלים שוב על מה שכתוב לעיל, כתוב שלווה מאתיים. נח) שהרי אין מוציאים ממון מספק. נט) שזה כוונה אחת, ואי אפשר לחלק ביניהם, ואין אנו יודעים אם לווה מאה או מאתיים. ס) מפני שכאן בוודאי יש טעות בחשבון שכתבו, ולכן דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו – עליו הראיה.

הָיָה בּוֹ מִלְמַעְלָה שָׁם, וּמִלְמַטָּה שָׁם קָרוֹב לוֹ - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן[סא]. אִם כֵּן, לָמָּה כּוֹתְבִין אֶת הָעֶלְיוֹן? שֶׁאִם תִּמְחֹק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן, יִלְמֹד מִן הָעֶלְיוֹן; כְּגוֹן, שֶׁהָיָה בָּעֶלְיוֹן חָנָנִי אוֹ עָנָנִי וּבַתַּחְתּוֹן חָנָן אוֹ עָנָן[סב] - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא הַשֵּׁם הָעֶלְיוֹן. אֲבָל לֹא יִלְמֹד תַּחְתּוֹן מִן הָעֶלְיוֹן שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת[סג].

סא) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת להתנגד לכך. סב) אז יודעים שבחלק התחתון נמחקה אות אחת מהשם. סג). אם בחלק העליון יש שתי אותיות בנוסף לשם שכתוב בחלק התחתון, כבר לא לומדים מהעליון לתחתון.

טו. כָּתוּב בּוֹ מִלְמַעְלָה סֶפֶל[סד], וּמִלְמַטָּה קֵפֶל[סה] - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן; שֶׁהַקֵּפֶל, פָּחוּת מִן הַסֵּפֶל. כָּתוּב בּוֹ מִלְמַעְלָה קֵפֶל, וּמִלְמַטָּה סֵפֶל - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זְבוּב הֵסִיר רֶגֶל הַקּוּף, וְנַעֲשָׂת סָמֶךְ[סו]; וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא בְּמִדַּת קֵפֶל הַקְּטַנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שָׂיִד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[סז].

סד) ראשי־תיבות: "סאה פלג", פירוש: שלווה סאה וחצי. סה) ראשי־תיבות: "קב פלג", קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). סו) בכתב־יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. סז) מפני שאין מוציאים ממון מספק.

מַעֲשֶׂה בִּשְׁטָר שֶׁהָיָה כָּתוּב בּוֹ 'שֵׁשׁ מֵאוֹת וְזוּז אֶחָד', וְהָרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם שֵׁשׁ מֵאוֹת זוּז וְזוּז אֶחָד, אוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא[סח] וְזוּז; אָמְרוּ חֲכָמִים: יִטֹּל שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא וְזוּז, שָׂיִד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא נֹאמַר שֵׁשׁ מְאוֹת פְּרוּטָה וְזוּז[סט]? לְפִי שֶׁהַפְּרוּטוֹת - כּוֹלֵל אוֹתָן

הַסּוֹפֵר זוּזִין[ע], וְאַחַר כָּךְ כּוֹתְבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם לְפִי דַּרְכָּם הַיָּדוּעַ, עַל פִּיו עוֹשִׂין.

סח) "אסתירא" הוא חצי זוז. סט) שפרוטה היא מטבע פחותה יותר מ"אסתירא". ע) הסופר אינו כותב את מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (192 פרוטות = זוז) ורושם בשטר את מספר הזוזים, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות – היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "זוזו".

טז. שְׁטָר • שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'אַסְתִּירָא מֵאָה מָעֵי'[עא], אוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ 'מֵאָה מָעֵי אַסְתִּירָא' - הַלֵּךְ אַחַר פָּחוּת שֶׁבַּלְשׁוֹנוֹת, וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא מֵאָה אַסְתִּירוֹת; שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר לְעוֹלָם עַל הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק.

השגת הראב"ד
שטר . . התחתונה א"א זה שבוש ואינו נוטל אלא אסתירא.

עא) מעי שווה 100 פרוטות נחושת, ואסתירא 96 פרוטות נחושות.

לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, שֶׁמָּא כָּךְ אוֹ שֶׁמָּא כָּךְ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן; וְאִם תָּפַשׂ בָּעֶלְיוֹנָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[עב], אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[עג].

עב) שהרי הוא המוחזק. עג) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש שתפס.

יז. כָּתוּב בּוֹ 'מַטְבֵּעַ זָהָב', אֵין פָּחוֹת מִדִּינַר זָהָב[עד]. 'זָהָב דִּינָרִין' אוֹ 'דִּינָרִין זָהָב', אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב. 'זָהָב בְּדִינָרִין', אֵין פָּחוֹת מִשָּׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף מִן הַזָּהָב[עה]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

עד) שהוא 25 דינרי כסף. עה) נותן לו זהב ששווה שני דינרי כסף.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

~ יום חמישי כ"ג כסלו ~

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת הִיא, וְהִיא - דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ - בְּפִרְקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק א

דיני כופר בכל או מודה במקצת, וסוגי השבועות שנשבעים.

א. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ בְּמַטַּלְטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָתָן[א] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהוֹדָה, וְנִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר[1]: "אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה"[ב].

א) נתבע שחברו תובע ממנו סכום כסף או מטלטלין, והנתבע מודה שחייב לו רק חלק מהתביעה. ב) "כי הוא זה" פירושו שמודה במקצת. כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך, ולא כל מה שאתה תובע.

וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁהָיוּ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[ג] לָמְדוּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנִים מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן, אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה[ד]; וְכֵן לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁעֵד אֶחָד "לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת"[2] אֵינוֹ קָם [-מועיל], אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה[ה].

ג) ששמע תלמיד מרבו עד משה רבינו. ד) בכל מקרה שאם היו שני עדים שמעידים על התביעה – הנתבע היה מתחייב לשלם, כך אם יש רק עד אחד (שאינו מספיק כדי לחייב את הנתבע בתשלום) מתחייב הנתבע להישבע. ה) עד אחד אינו יכול להרשיע בעדותו אדם אחר, אך לחייב אותו בשבועה – יכול.

ב. אֵין לְךָ מְחַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, חוּץ מִשִּׁלְשָׁה: מִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַמַּטַּלְטְלִין, וּמִי שֶׁחִיְּבוֹ עֵד אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר[ו] - שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר[3]: "שְׁבוּעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין בְּהִלְכוֹת שְׂכִירוּת. וְכָל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן נִשְׁבָּע, וְנִפְטָר מִלְּשַׁלֵּם.

ו) אדם שחברו הפקיד אצלו חפץ, והשומר אומר שהחפץ נגנב ממנו – השומר צריך להישבע.

1. שמות-משפטים, כב, ח. 2. דברים-שופטים, יט, טו. 3. שמות-משפטים, כב, י.

אֲבָל כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[ז], כְּגוֹן שָׁכִיר[ח] וְנֶחְבָּל[ט] וְנִגְזָל וּפוֹגֵם שְׁטָרוֹ[י] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק[יא], כְּגוֹן הַשַּׁתְּפִין[יב] וְהָאֲרִיסִין[יג] - כֻּלָּן נִשְׁבָּעִין בְּתַקָּנַת חֲכָמִים. וְכָל אֵלּוּ הַשְּׁבוּעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי הֵן כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[יד].

ז) אנשים שתובעים אחרים ממון, והדין שהם צריכים להישבע שבאמת חייבים להם – ואז הם נוטלים את הממון. ח) אם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש – נשבע השכיר שלא נטל – ונוטל. ט) אדם שיש עדים שהחובל חבל בו, אך אינם יודעים כמה חבל בו, הדין שהנחבל נשבע על כמה שהחובל חבל בו – והחובל משלם. י) אם מלווה הוציא שטר חוב על חבירו, הלווה טוען פרעתי את כל החוב, והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב – המלווה פוגם את תוקף השטר (בכך שאומר שחלק מהשטר נפרע) ולפיכך עליו להישבע. יא) שהתובע אינו יודע בוודאות שהנתבע חייב לו. יב) שני שותפין, שבסיום השותפות כל אחד יכול להשביע את השני שלא נטל יותר מהמגיע לו. יג) האריסים חוכרים שדות מבעל הבית לעבד אותם, והם מתחלקים ביבול. בעל הבית יכול להשביע אותם שלא נטלו יותר ממה שמגיע להם. יד) בשבועה של תורה הנשבע צריך לאחוז בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה.

ג. הַטּוֹעֵן מִטַּלְטְלִין עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בַּכֹּל וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', אוֹ שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת וּנְתָנוֹ מִיָּד, וְאָמַר: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא זֶה, וְהֵא לְךָ'[טו], אוֹ שֶׁאָמַר: 'אֲמֶת שֶׁהָיָה לְךָ אֶצְלִי, אֲבָל מָחַלְתָּ לִי', אוֹ 'נָתַתָּ לִי', אוֹ 'מָכַרְתָּ לִי', אוֹ 'הֶחֱזַרְתִּי לְךָ', אוֹ שֶׁטָּעָנוּ חִטִּים, וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׁעוֹרִים - בְּכָל אֵלּוּ, פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה.

טו) והנה אני משלם לך את הסכום שאני מודה בו.

אֲבָל חֲכָמֵי תַּלְמוּד תִּקְּנוּ, שֶׁיִּשָּׁבַע הַנִּתְבָּע בְּכָל אֵלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת[טז] וְיִפָּטֵר; וְאֵינָהּ כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ נְקִיטַת חֵפֶץ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דֶּרֶךְ הַשְּׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה וְדַרְכָּהּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת.

טז) חכמים קראו לה "היסת", על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו.

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנִפְטָר. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יוֹרְדִין לִנְכָסָיו, וְגוֹבִין מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁטָּעַן חֲבֵרוֹ עָלָיו[יז]; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: 'אֵינִי זָז מִדִּין תּוֹרָה - אוֹ הִשָּׁבַע, אוֹ תֵּן לִי'. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[יח] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בֵּן, וְנוֹתֵן[יט].

יז) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב לו וייטול. יח) לנתבע יש זכות להטיל חרם. יט) ומשלם.

אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם[כ] - אִם הָיָה [התובע] מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, אֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה[כא]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: 'הִשָּׁבַע וְטֹל, כְּמוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לְךָ חֲכָמִים'. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע, יֵלֵךְ לוֹ. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם אָמַר הַתּוֹבֵעַ: 'אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לִי חֲכָמִים[כב], אֶלָּא הֲרֵינִי כְּשְׁאָר הַתּוֹבְעִים'[כג] - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעַ אֶת הַנִּתְבָּע הֶסֵּת[כד]. וְאִם רָצָה לְהָפְכָהּ עַל הַתּוֹבֵעַ[כה] - מְחַיְּבִין אֶת הַתּוֹבֵעַ לְהִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִטֹּל, אוֹ יֵלֵךְ לוֹ.

כ) מתקנת חכמים. כא) לומר שהנתבע יישבע ואז יפטר מהתשלום. כב) שאשבע ואטול. כג) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. כד) כי אילו לא היו מתקנים את התקנה שהתובע ישבע ויטול, הנתבע היה מתחייב בשבועת היסת בתקנת חכמים. והיות ותקנה "נשבע ונוטל" היא לטובתו של התובע, אם התובע רוצה לבטל את התקנה – הוא יכול. כה) אם הנתבע, שעכשיו התחייב בשבועת היסת, רוצה להפך את השבועה חזרה לתובע שישבע ויטול – הוא יכול. כפי שיסביר הרמב"ם לקמן, שבכל שבועת היסת אפשר להפך.

ה. הָיָה הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנִפְטָרִין, כְּגוֹן הַנִּשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת סָפֵק, אוֹ מִן הַנִּשְׁבָּעִין הֶסֵּת, וְלֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - מְשַׁמְּתִין [=מנדים] אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם לֹא בָא, וְלֹא תָּבַע [להתיר] נִדּוּיוֹ[כו] - מַלְקִין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[כז], כָּל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שְׁמִתָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁמַּכִּין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ מַתִּירִין לוֹ נִדּוּיוֹ. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה[כח].

כו) לא ביקש להתיר לו את הנידוי. כז) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מרדות". כח) ורק אם מחוייב בשבועה מן התורה אמרנו, אם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגובים מהם.

ו. כָּל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אִם רָצָה לַהֲפֹךְ הַשְּׁבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ, הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל[כט]; וְאֵין לְךָ מִי שֶׁנִּשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל מֵחֲבֵרוֹ, אֶלָּא זֶה שֶׁנֶּהְפְּכָה עָלָיו שְׁבוּעַת הֶסֵּת. וְאֵין לְךָ

שְׁבוּעָה שֶׁתְּהֵפֵךְ, אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת בִּלְבַד; אֲבָל שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה, אוֹ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם שֶׁהִיא כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה - אֵין הוֹפְכִין שְׁבוּעָתָן.

כט) היות שזו שבועה קלה מדברי חכמים, לכן אם הנתבע רוצה להפוך את השבועה, שהתובע יישבע ויטול — הרי הוא יכול.

ז. אֵין • מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אֶלָּא עַל טַעֲנַת וַדַּאי; אֲבָל עַל טַעֲנַת הַסָּפֵק, פָּטוּר. כֵּיצַד? 'כְּמַדֶּמֶה לִי שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה', אוֹ שֶׁאָמַר: 'מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ, כְּמַדֶּמֶה לִי שֶׁלֹּא פָּרַעְתַּנִי', 'אָמַר לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה', אוֹ 'שֶׁצִּוָּה לִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה', 'דָּבָר פְּלוֹנִי נִגְנַב מִבֵּיתִי, וְלֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא אַתָּה, קָרוֹב בְּעֵינַי שֶׁאַתָּה גְּנַבְתּוֹ', 'חִשַּׁבְתִּי מְעוֹתַי וּמָצָאתִי חָסֵר, שָׁמָא אַתָּה הִטְעִיתַנִי בַּחֶשְׁבּוֹן', וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם' - חֲרֵי זֶה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד

אין . . הסת א"א בזה איני מודה לו כי היא טענת ברי ועל זו אמר ר"א בן יעקב פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו שהעמיד אותה בבא בטענת עצמו והוא שאמר כך צוה לי אבא שאם אמר ברי לי שאני יודע על זה אמרו מה לי הוא מה לי אביו ואפילו לרבנן.

ח. 'מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי', וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ, שָׁמָא יֵשׁ לְךָ שָׁמָּא אֵין לְךָ' - חֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְנִפְטָר; לְפִי שֶׁלֹּא חִיֵּב עַצְמוֹ בְּוַדַּאי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. 'כּוֹר • חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי', וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חִטִּים הוּא אִם שְׂעוֹרִים' - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וּמְשַׁלֵּם שְׂעוֹרִין[ל]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

השגת הראב"ד

כור . . בזה א"א זה אינו שאינו משלם שעורים והיינו דרבה בר נתן אלא א"כ תפס ואיכא דדחו לה דכיון דהאידנא איכא שבועת היסת אי אשתבע דלא ידענא אי חטים הוו או שעורים הוו הא אודי הודאה גמורה דאית ליה כל דהוא ולא דחייה הוא הילכך משלם ויש לו פנים אבל הוא היה צריך לגלות.

ל) שהם הזולים יותר.

ט. 'מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי', וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: 'כֵּן, הָיָה לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחְזַרְתִּי לְךָ אִם עֲדַיִן לֹא הֶחְזַרְתִּי לְךָ' - חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְלֹא יִשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ כְּלָל, אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת; מִפְּנֵי שֶׁהוּא [התובע] יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב; וַהֲרֵי זֶה [הנתבע] טוֹעֵן אוֹתוֹ טַעֲנַת וַדַּאי[לא], וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִפְטַר אִם לֹא נִפְטַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לא) כלומר, מודה.

אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹבֵעַ, אֶלָּא הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: 'גְּזָלְתִּיךָ', אוֹ 'הִלְוִיתַנִי מָנֶה', 'אֲבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מָנֶה', 'וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחְזַרְתִּיו אוֹ לֹא הֶחְזַרְתִּיו' - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְאִם בָּא לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[לב], חַיָּב לְשַׁלֵּם.

לב) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו — משלם.

י. 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', 'הִשָּׁבַע[לג] הֶסֵּת וָלֵךְ', 'הִשָּׁבַע[לד] אַתָּה הֶסֵּת וָטֹל'[לה], וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: 'אֵינִי רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע' - חֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: 'הִשָּׁבַע וָטֹל, אוֹ תֵּלֵךְ בְּלֹא כְּלוּם'; וְאֵין שָׁם הִפּוּךְ אַחֵר[לו]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם[לז] עַל מִי שֶׁהוּא חַיָּב לִי, וְלֹא יִתֵּן לִי.

לג) התובע טוען כך. לד) תשובת הנתבע. לה) ואשלם לך. לו) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן — אין לדבר סוף. לז) התובע יכול להחרים סתם, בלי הזכרת שם הנתבע.

יא. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה - בֵּין שֶׁל תּוֹרָה, בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אֲפִלּוּ הֶסֵּת - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבַע, עַל כָּל מִי שֶׁיִּטְעֹן עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּשְׁפִּיעַ אוֹתוֹ בְּחִנָּם; וְיַעֲנֶה הַמַּשְׁפִּיעַ 'אָמֵן'[לח], וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע זֶה. וְתַקָּנָה טוֹבָה הִיא לְבַעֲלֵי דִינִין, כְּדֵי שֶׁיִּמָּנְעוּ מִטַּעֲנוֹת הַשֶּׁקֶר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה[לט], וְלֹא יִשְׁמַע שָׁוְא[מ].

לח) עניית אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. לט) בשבועה יש הזכרת שם שמים. מ) לא יסבירו לבית דין טענות שקר.

יב. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה - בֵּין שֶׁל תּוֹרָה, בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - מְגַלְגֵּל עָלָיו הַמַּשְׁפִּיעוֹ[מא] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה מִדְּבָרִים שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן יִתְחַיֵּב מָמוֹן. וְעַד הֵיכָן כֹּחַ הַגִּלְגּוּל[מב]? עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: 'וּבִכְלַל שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁלֹּא נִמְכַּרְתָּ לִי כְּעֶבֶד עִבְרִי[מג], וַעֲדַיִן עַבְדִּי אַתָּה'[מד]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עַל הַשָּׁכִיר[מה].

מא) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן.

מב) שם כח. מג) שמחוייב לעבוד שש שנים. מד) טרם נשלמו שש השנים. מה) אם יש ויכוח אם הבעל הבית שילם לשכיר את משכורתו, השכיר נשבע שלא קיבל ונוטל – ובמקרה כזה אין מגלגלין לו על השבועה שום דבר.

יג. מִי • שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, אֲפִלּוּ הֵסֵּת, וְהִתְחִיל הַתּוֹבֵעַ לְגַלְגֵּל עָלָיו דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא טָעַן אוֹתָם תְּחִלָּה - רָאָה זֶה הַנִּתְבָּע כָּךְ, וְאָמַר: 'אֵינִי רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע, אֶלָּא הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי עַל כְּפִירָתָהּ שְׁבוּעָה' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[מו]; אֶלָּא אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: 'אוֹ תֵּן לוֹ כָּל מַה שֶׁגִּלְגֵּל עָלֶיךָ מִטְּעָנוֹת הַוַּדָּיוֹת [-הודאיות], אוֹ הִשָּׁבַע[מז] וְהִפָּטֵר'.

השגת הראב"ד
מי . . והפטר א"א ואם זה שנתחייב היסת ורואה שמגלגלין עליו הרבה והפך השבועה אם נאמר כבר פטר עצמו מן השבועה או נאמר לו או השבע לו על הכל או תהפך עליו את הכל שישבע ויטול שהרי אתה חייב לו שבועת היסת אף על הגלגולים כמו על הטענה הראשונה, זה המחבר הארוך וקיצר ואני רואה כי זה הוא הדין או ישבע על הכל או יהפך על הכל וישבע זה ויטול ולא יפטר בהפוכו מן הגלגולים ואם אמר הנתבע על הגלגולין אני נשבע ונפטר ועל הטענה הראשונה השבע וטול הרשות בידו.

מו) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו רק אחרי שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. מז) על הכל.

יד. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טְעָנוֹת הַרְבֵּה - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה[מח], אֶלָּא שְׁבוּעָה אַחַת עַל הַכֹּל[מט]. נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל שְׁתֵּי טְעָנוֹת, קַלָּה[נ] וַחֲמוּרָה[נא] - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ הַחֲמוּרָה, וּמְגַלְגְּלִין בָּהּ שְׁאָר הַדְּבָרִים.

מח) לכל טענה שבועה בפני עצמה. מט) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. נ) שבועת היסת. נא) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש.

טו. כָּל הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טַעֲנָה, שֶׁאִם הוֹדָה בָּהּ, אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם מָמוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לֹא שְׁבוּעַת הֵסֵּת, וְלֹא חֵרֶם סְתָם. כֵּיצַד? 'אָמַרְתָּ שֶׁתִּתֵּן לִי מָנֶה', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ הֵסֵּת, וְלֹא חֵרֶם סְתָם; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה בְּדָבָר זֶה, לֹא הָיָה חַיָּב כְּלוּם[נב]. 'אַתָּה קִלַּלְתָּ אוֹתִי', 'אַתָּה הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רַע', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם'[נג] - אֵין מַחֲרִימִין עַל זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

נב) היות שאמירה סתמית "אתן לך מנה" אינה מחייבת את האדם. נג) תשובת הנתבע.

השגת הראב"ד
אתה . . ובושת א"א איני מוצא קנס בחבלות ואם מפני שאין דנין חבלות בבבל גם שבת ורפוי ובשת אין דנין ועוד שהרי בית דין מנדין עד שיפייס בעל דינו.

טז. 'אַתָּה • חָבַלְתָּ בִּי', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵּת[נד]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּי עַצְמוֹ[נה], מְשַׁלֵּם שֶׁבֶת [-דמי בטלה] וְרִפּוּי וּבֹשֶׁת. 'אַתָּה בִּיַּשְׁתָּנִי', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹבִין בּוֹ קְנָסוֹת[נו], הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה, הָיָה מְשַׁלֵּם הַבֹּשֶׁת.

נד) ככל כופר הכל. נה) אדם שחבל באחרים מתחייב בחמשה תשלומים: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. תשלומי נזק וצער נחשבים לתשלום 'קנס', ובקנס הדין שמתחייבים רק אם תובעים את המזיק, אך לא אם המזיק הודה מעצמו. אם אדם הכחיש שהזיק – הוא מתחייב בשבועה, למרות שמצד הדין אם היה מודה מעצמו שהזיק היה נפטר מתשלומי קנס, היות שכאן יש צדדים אחרים בממון שהוא עדיין מתחייב בהם (ריפוי, שבת ובושת) לכן הוא צריך להישבע. נו) הדין שרק בארץ ישראל גובים קנסות.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקִנָּס פָּטוּר? בְּשֶׁהוֹדָה בְּדָבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו קְנָס, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'חָבַלְתִּי בָּזֶה'. אֲבָל אִם הוֹדָה 'שֶׁחָבַלְתִּי בָּזֶה, וְהֵבִיא עָלַי [הניזק] עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיְּבוּנִי לִתֵּן כָּךְ וְכָךְ בְּנִזְקוֹ' - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[נז]; לְפִיכָךְ[נח], אִם טָעַן הַטּוֹעֵן: 'שְׁבִית דִּין חִיְּבוּ אוֹתְךָ לְשַׁלֵּם לִי מֵאָה דִּינָרִין מְשׁוּם שֶׁחָבַלְתָּ בִּי', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵּת[נט]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

נז) אחר שבית דין כבר חייב אותו, והטיל עליו חובת תשלומין – הרי זה חוב ככל חיובי ממון, ואין עליו תורת קנס. נח) מפני שהודאה מחייבת אותו. נט) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פֶּרֶק ב

דיני החשוד על השבועה.

א. כָּל חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[א] - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ לֹא שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, וְלֹא שְׁבוּעָה שֶׁמִּדִּבְרֵיהֶן[ב], וְלֹא שְׁבוּעַת הֵסֵּת. וַאֲפִלּוּ רָצָה הַתּוֹבֵעַ, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

א) חשוד שמשקר בשבועה, ולהלן יבאר מי נקרא חשוד על השבועה. ב) שבועה מדרבנן כעין של תורה, בנקיטת חפץ של מצוה.

ב. אֶחָד הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שְׁבוּעַת בִּטּוּי[ג], אוֹ שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[ד], אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[ה], אוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא[ו] - חֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. וְכֵן כָּל הַפָּסוּל לְעֵדוּת מִשּׁוּם עֲבֵרָה - בֵּין פְּסָלָנוּת שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן בַּעֲלֵי רִבִּית וְאוֹכְלֵי נְבֵלוֹת וְגַזְלָנִין, בֵּין פְּסָלָנוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[ז], כְּגוֹן מְשַׂחֵק בְּקֻבִּיא[ח] וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים[ט] - חֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ.

ג) אדם שנשבע לעשות איזה דבר – ולא עשה, או שלא לעשות – ועשה. וכן אם נשבע על מקרה שהיה, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי – ושיקר. ד) שנשבע לחברו שאינו יודע להעיד לו עדות על מקרה מסויים, ובאמת יודע להעיד. ה) שהשומר חפץ של חברו נשבע החפץ אינו אצלו, אך שיקר. ו) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. ז) שחכמים פסלו אותם לעדות. ח) משחק במשחקי מזל על כסף. ט) בגמרא נאמר שני פירושים על מפריחי יונים: א. הימור – בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסויימת יקבל סכום כסף. ב. יונים מלומדות, שתפקידם לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהם.

ג. אֵין אָדָם נַעֲשֶׂה חָשׁוּד, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא עָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ. אֲבָל הַמּוֹדֶה מִפִּי עַצְמוֹ שֶׁהוּא חָשׁוּד, וְשֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ - אַף עַל פִּי שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ, וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ עֵד לְכַתְּחִלָּה - אִם נִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ; שֶׁחֲרֵי אָנוּ אוֹמְרִין לוֹ: 'אִם אֱמֶת אַתָּה אוֹמֵר - הִשָּׁבַע, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁעָבַרְתָּ עֲבֵרָה אָסוּר לְךָ לְהִשָּׁבַע בֶּאֱמֶת; וְאִם שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן - הוֹדֵה לְבַעַל דִּינְךָ'. אֲבָל הַנִּחְשָׁד בְּעֵדִים - אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים אוֹתוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע.

ד. תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁכָּל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַל טַעֲנַת וַדַּאי - אִם הָיָה חָשׁוּד, חֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע מִדִּבְרֵיהֶם וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן. הָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲשׁוּדִין - חֲזָרָה שְׁבוּעָה לַמְחֻיָּב לָהּ, שֶׁהוּא הַנִּתְבָּע; וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, מְשַׁלֵּם. הָיָה הֶחָשׁוּד שׁוֹמֵר, וְטָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן אוֹ נִגְנַב - אֵין שֻׁבָּנְגִדּוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֲנוֹ וַדַּאי שֶׁאָבַל. לְפִיכָךְ[יא], אִם טָעַן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְאָמַר: 'בְּפָנַי שָׁלַח יָדוֹ[יב] בְּפִקְדוֹנִי', אוֹ 'פָּשַׁע בּוֹ'[יג] - חֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים, וְנוֹטֵל.

נקודות משיחות קודש

"כָּל חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה – אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כו'".

טעם הדין בפשטות הוא מפני שאין שבועתו מבררת האמת כיון שאינו נאמן על השבועה וא"כ אין שום תועלת בשבועה זו.

אבל עדין צריך להבין מדוע שלא ישביעוהו על ה ספק שהרי מדובר רק ב"חשד", וביותר קשה סיום ההלכה - ש"אפילו רצה התובע אין שומעין לו" והרי זה גופא שהתובע רוצה להשביעו מוכיח שיש תועלת בשבועתו ובפשטות, עצם הדבר שמטילים עליו חיוב שבועה יכול להביאו להודות על האמת (שאולי פוחד משבועת שוא) ומדוע "אין שומעין לו".

וי"ל: הדין שאין משביעין חשוד על השבועה הוא לא מפני שאין תועלת בשבועתו אלא מפני האיסור ש"לפני עור לא תתן מכשול" שלא להכשילו בשבועת שוא.

ומכאן הוראה נפלאה ב"תיקון הדעות" עד כמה משתדלת התורה להביא "רפואה לעולם" לתקן "חולי הנפש" שבישראל, שהרי מדובר באיש ירוד ביותר שיודע עד כמה נוגע הממון לחבירו וכפי שמצינו בהלכה (בבא במחתרת) ש"אין אדם מעמיד עצמו על ממונו", ובכל זאת מצד תאוותו לממון, מוכן להשבע לשקר שהוא מהאיסורים הכי חמורים בתורה כמאחז"ל "כל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה למשה לא תשא את שם ה"א לשוא".

אעפ"כ, דואגת התורה גם למצבו הרוחני של איש זה להצילו אפילו מחשש שבועת שקר (היפך רצונו של התובע) כיון שזהו ענינה של התורה ש"מביאה רפואה" לעולם, עאכו"כ לכל אחד ואחד מישראל שהתורה חקוקה בעצם מציאותו - "ישראל ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה". ותיקונו הוא על ידי שמתגלה הקשר שלו עם התורה, וכדיוק לשון חז"ל "מאור שבתורה מחזירו למוטב" (היינו פנימיות התורה כמבואר במפרשים) כלומר שמחזירו למקומו האמיתי שזהו מהות תיקון התורה שאינה מביאה את האדם למקום חדש כי אם מחזירה ומשיבה אותו למקומו הראשון - "נשמה שנתת בי טהורה היא כו'".

וכפסק הרמב"ם שכאו"א מישראל "רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו".

ובזה הוראה למעשה, שגם כאשר פוגשים ביהודי שנראה כ"כופר" בדברים שצריך להודות בהם אסור להתנער ממנו, אלא יש להתעסק עמו ולהצילו מרדת שחת, לתקנו ולהחזירו למוטב.

יין מלכות ספר משפטים סימן יג, מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

י) מה שאמרנו "מתוך שאינו יכול לישבע – משלם" הוא רק כאשר התובע טוען טענה ודאית שנתבע חייב לו, אך בשומר התובע אינו יכול לטעון בוודאות שהשומר שהשתמש בפקדון, והפקדון לא נגנב או אבד. יא) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא'. יב) השתמש בו לצרכו. יג) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי.

ה. נִתְחַיֵּב הֶחָשׁוּד שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם - אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל; אֶלָּא הַנִּתְבָּע שֶׁכְּנֶגְדּוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת, וְיִפָּטֵר. וְכֵן • פּוֹגֵם שְׁטָרוֹ[יד] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בּוֹ[טו] שֶׁהָיָה חָשׁוּד, וְטָעַן הַלְוֶה שֶׁפָּרָעוֹ, וְאָמַר [הלווה] **'יִשָּׁבַע** [המלווה] **לִי' - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וְיִפָּטֵר אַף מִן הַשָּׁטָר.**

השגת הראב"ד
וכן . . השטר א"א איני מודה בזה אלא שנוטל בלא שבועה שאין פוסלין שטר מקויים מפני שבועה דרבנן ואם תאמר הא דרב ושמואל היא אמרינן הבו דלא לוסיף עלה.

יד) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו, והדין שאם טען הלווה פרעתי את כולה, צריך המלווה להישבע ונוטל. טו) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה.

ו. הָיָה אוֹתוֹ חָשׁוּד מִן הַנִּשְׁבָּעִין[טז] בְּטַעֲנַת סָפֵק[יז] - אֵינוֹ נִשְׁבָּע, לְפִי שֶׁהוּא חָשׁוּד; וְאֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב זֶה שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת וַדַּאי, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע עַל טַעֲנָתוֹ.

טז) ונפטרים. יז) כגון שותפים ואריסים.

ז. נִתְחַיֵּב הֶחָשׁוּד שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; שֶׁשְּׁבוּעַת הֶסֵּת עַצְמָהּ - תַּקָּנָה הִיא, וְלֹא עָשׂוּ לָהּ תַּקָּנָה אַחֶרֶת[יח] שֶׁיִּשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִפְטָר בְּלֹא שְׁבוּעָה.

יח) תקנה לאותה תקנה.

ח. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְהָיָה הַתּוֹבֵעַ חָשׁוּד - אֵין הַנִּתְבָּע יָכוֹל לַהֲפֹךְ עָלָיו הַשְּׁבוּעָה[יט], שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[כ]; אֶלָּא יִשָּׁלֵם, אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת. אֵין שׁוֹמְעִין לָזֶה לִתְלוֹת בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר; וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהָפַךְ שְׁבוּעָתוֹ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת, אוֹ יִשָּׁלֵם.

יט) כפי שלמדנו לעיל, ששבועת היסת אפשר להפך. כ) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסת, כמו בנתבע חשוד.

ט. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם, וְנִשְׁבַּע וְנָטַל אוֹ נִשְׁבַּע וְנִפְטַר, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא חָשׁוּד - אֵין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע [נחשבת] כְּלוּם; וְיֵשׁ לְבַעַל דִּינוֹ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ מַה שֶּׁנָּטַל[כא], אוֹ יִשָּׁבַע זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ[כב].

כא) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. כב) כשהחשוד נשבע ונפטר.

י. לְעוֹלָם בָּזֶה [-כאמור] **דָּנִין לֶחָשׁוּד, עַד שֶׁיִּלְקֶה בְּבֵית דִּין - אִם הָיוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁיִּלְקֶה עַל יָדָם - וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה[כג], וַיַּחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ בֵּין לְעֵדוּת בֵּין לִשְׁבוּעָה.**

כג) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפרק יב מהלכות עדות הלכה ג, כתב הרמב"ם: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה – הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו.

יא. מִי שֶׁטָּעַן [טענה] **עַל חֲבֵרוֹ וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעַל שֶׁקֶר נִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה מְשֻׁלָּם, וְהֶחֱזַק חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת, שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע עַל מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - חַיָּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ[כד].**

כד) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף רבע מהסכום (שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל של הקרן והתוספת (ובלשון הגמרא: חומש מלבר)).

יב. טָעָנוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חוֹב בְּעֵדִים וְקִנְיָן, וְאָמַר: 'כֵּן הָיָה, וּפָרַעְתִּיךָ', אוֹ שֶׁאָמַר: 'אֵינִי חַיָּב לְךָ כְּלוּם', וְנִשְׁבַּע הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדֵי הַקִּנְיָן, אוֹ הוֹצִיא הַשָּׁטָר וְנִתְקַיְּמוּ [-אושר בבי"ד][כה] **- הֲרֵי זֶה מְשֻׁלָּם[כו], וְאֵינוֹ חָשׁוּד; שֶׁהֲרֵי לֹא הֵעִידוּ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[כז], וְלֹא אָמַר הַנִּתְבָּע 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם'[כח]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[כט].**

כה) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין – אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. כו) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. כז) למרות שכוחו של השטר טוב לעניין החוב – הוא אינו פוסל את הטוען 'פרעתי'. כח) אילו היה טוען כך, היה מוכחש על־ידי העדים ונעשה חשוד. כט) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת את טענת התובע, ומתוך כך אין בית־דין מקבלים טענתו.

פֶּרֶק ג

דיני מודה במקצת.

א. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּפֵרוּטָה אוֹ יָתֵר, וְיִכְפֹּר בִּשְׁתֵּי פְּעָמִים בְּסֶף אוֹ יָתֵר. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה? מִשְׁקַל חֲצִי שְׁעוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף נָקִי[א]. וְכַמָּה הֵם שְׁתֵּי פְּעָמִים? מִשְׁקַל שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שְׁעוֹרוֹת כֶּסֶף מְזֻקָּק.

א) בלי תערובת מתכת אחרת.

ב. כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה - הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עֶשְׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דִּבְרֵיהֶם [-בלשון חכמים] - הוּא מִמַּטְבֵּעַ יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיָה הַסֶּלַע שֶׁלָּהֶם אֶחָד מִשְׁמוֹנָה בּוֹ כֶּסֶף וְהַשְּׂאָר נְחֹשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

אֲבָל הַמָּעָה - הִיא הָיְתָה כֶּסֶף נָקִי אַפְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיא הָיְתָה כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וּלְפִי שֶׁזֶּה שֶׁהִצְרִיכוּ לִהְיוֹת כְּפִירַת הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף, הוּא מִדִּבְרֵיהֶם [מחכמים] - עָשׂוּ אוֹתָהּ כְּמוֹ כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין; וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ.

זֶה הוּא הַדָּבָר הַנִּרְאֶה לִי בְּשִׁעוּר כְּפִירַת הַטַּעֲנָה. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ שֶׁכְּפִירַת הַטַּעֲנָה הוּא מִשְׁקַל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שְׂעוֹרוֹת וַחֲצִי שְׂעוֹרָה מִן הַכֶּסֶף. וְיֵשׁ לִי כַּמָּה רְאָיוֹת לִסְתֹּר אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁתָּפְסוּ עַד שֶׁיָּצָא לָהֶם זֶה הַחֶשְׁבּוֹן, וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא טָעוּת.

ג. ׳שְׁתֵּי מָעִין וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ׳, ׳אֵין לְךָ בְּיָדְךָ׳ - חַיָּב; ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת׳ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי מָעִין. ׳מָנֶה לִי בְּיָדְךָ׳, ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲצִי פְּרוּטָה׳ - פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, כְּאִלּוּ לֹא הוֹדָה בִּכְלוּם.

ד. ׳מֵאָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ׳, ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא תִּשְׁעִים׳ - רוֹאִין: אִם הָיוּ שָׁוִין שָׁם הָעֲשָׂר שֶׁכָּפַר בָּהֶן שְׁתֵּי מָעִין, נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו, פָּטוּר[ב].

ב) כי הכפירה פחותה משתי כסף.

׳חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים אֱגוֹזִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ׳, ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא אֱגוֹז אֶחָד׳ - אִם שָׁוֶה הָאֶחָד פְּרוּטָה, נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו, פָּטוּר[ג]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ג) שאין כאן הודאה בפרוטה.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶסֶף אוֹ בְּמִינֵי סְחוֹרוֹת וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַכֵּלִים, אֵין מְשַׁעֲרִין אֶת דְּמֵיהֶן. אֲפִלּוּ הָיוּ עֶשֶׂר מְחָטִין [נקנים] בְּפְרוּטָה, וּטְעָנוֹ שְׁתֵּי מְחָטִין - הוֹדָה בְּאַחַת וְכָפַר בְּאַחַת, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר[ד]: "כֶּסֶף אוֹ כֵלִים", כָּל הַכֵּלִים כְּכֶסֶף[ה].

ד) למדנו שכל כלי דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה (שמשמעותו שתי מעין).

טְעָנוֹ כֶּסֶף וּכְלִי, וְהוֹדָה בַּכְּלִי וְכָפַר בַּכֶּסֶף - אִם יֵשׁ בַּכְּפִירָה שְׁתֵּי מָעִין, חַיָּב; וְאִם לָאו, פָּטוּר[ה]. הוֹדָה בַּכֶּסֶף וְכָפַר בַּכְּלִי - אִם הוֹדָה בִּפְרוּטָה, חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה) משום שהכפירה היא על הכסף, וצריך להיות שתי מעין.

ו. הֵעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד - אֲפִלּוּ לֹא כָּפַר אֶלָּא בִּפְרוּטָה, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנִים מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן, אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה[ו]. כֵּיצַד? ׳פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ׳, ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם׳, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע.

ו) מתחייב בשבועה בגלל העד (לא בגלל שמודה במקצת).

וְכֵן בִּשְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין - אֲפִלּוּ הִפְקִיד אֶצְלוֹ פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְטָעַן שֶׁאָבְדָה - נִשְׁבָּע[ז]. וְכָל פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן, וְאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ. וְכֵן כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִפְּרוּטָה וָמַעְלָה[ח].

ז) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. ח) כלומר, לא בפחות מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת.

השגת הראב"ד

ז. הורו • רבותי, שהנשבעין ונוטלין, אינן צריכין טענת שתי

הורו . . מספק א"א ומה יעשה השכיר העני שהשכיר עצמו במעה או בפונדיון ילך בפחי נפש, אבל הדמיון שדימה והלמוד שלמד מן הנשבעין בטענת ספק שהצריכו להם כפירת שתי כסף אינו דמיון כלל שזה נשבע להפטר ועל כרחו הוא נשבע וזה שנשבע ליטול מדעתו הוא נשבע כדי ליטול ואפילו על פרוטה ואולי אפילו היה שכרו פחות מפרוטה.

4. שמות-משפטים, כב, ו.

כֶּסֶף[ט]. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁצָּרִיךְ הַנִּתְבָּע שֶׁיִּכְפֹּר בְּשִׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים וְיִטֹּל; שֶׁהֲרֵי כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶן סָפֵק כְּפִירַת שְׁתֵּי כְּסָף, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע מְסָפֵק.

ט) במקרים בהם הדין שהתובע נשבע ונוטל, אין צריך שיהיה שתי כסף, אלא אפילו אם תבע פרוטה, והנתבע כופר – יכול התובע להישבע וליטול. י) כגון שותפין שמשביעים אחד את השני שלא נטל יותר ממה שמגיע לו.

ח. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה, עַד שֶׁתְּהֶיֶה הוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. כֵּיצַד? 'כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ' [-חצי כור] חִטִּים' - חַיָּב. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שֶׁל שְׂעוֹרִים' - פָּטוּר; שֶׁהַמִּין שֶׁטָּעָנוּ, לֹא הוֹדָה לוֹ בּוֹ; וְהַמִּין שֶׁהוֹדָה לוֹ בּוֹ, לֹא טָעָנוּ.

'דִּינַר זָהָב יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ פְּקָדוֹן אֶצְלְךָ', 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא דִּינַר כֶּסֶף', מָעָה כֶּסֶף הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ', 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא פְּרוּטָה' - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁטָּעָנוּ עֵין [-מין] דָּבָר, וְהוֹדָה לוֹ בְּעֵין אַחֶרֶת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: 'עֲשָׂרָה דִּינָרִין מִצְרִיּוֹת הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ', 'לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא עֲשָׂרָה צוֹרִיּוֹת' [-מהעיר צור] - פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. 'מְנוֹרָה גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא מְנוֹרָה קְטַנָּה' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[יא]. אֲבָל אִם טָעָנוּ מְנוֹרָה בַּת עֶשֶׂר לִיטְרִין [זהב], וְהוֹדָה לוֹ בִּמְנוֹרָה בַּת חָמֵשׁ לִיטְרִין - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְגָרְדָהּ וּלְהַעֲמִידָהּ עַל חָמֵשׁ[יב]. וְכֵן אִם טָעָנוּ אֲזוֹר [-חגור] גָּדוֹל, וְאָמַר לוֹ: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא אֲזוֹר קָטָן' - פָּטוּר[יג]. אֲבָל אִם טָעָנוּ יְרִיעָה בַּת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוֹדָה לוֹ בִּירִיעָה בַּת עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְחַתְּכָהּ וּלְהַעֲמִידָהּ עַל עֶשֶׂר[יד]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא) כי גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. יב) הוא יכול לחתוך ולגרד את המנורה, כך שהיא תחזיק רק חמש ליטרין, והמנורה תישאר דומה למנורה הגדולה. נמצא שמנורה של עשרה ליטרין ושל חמשה הם ממין אחד. יג) אין אפשרות לקחת חגורה גדולה ולהפוך אותה לקטנה, כי צידי החגורה תפורים בצורה מיוחדת, ואם יחתוך באמצע החגורה, החגורה לא תהפוך להיות קטנה – לכן מדובר שאודה לו במין אחר. יד) ובחתיכת בד אין הבדל בין חתיכה גדולה לקטנה.

י. 'כּוֹר חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים' - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: 'אֵין לִי בְּיָדְךָ שְׂעוֹרִים'[טו]; וְנִמְצָא זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין, 'מָנֶה יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי'[טז], וְאוֹמֵר לוֹ הָאַחֵר, 'אֵין לִי בְּיָדְךָ'[יז] - שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לוֹ כְּלוּם. וְאִם תָּפַשׂ הַתּוֹבֵעַ דְּמֵי הַשְּׂעוֹרִים, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[יח].

טו) כאשר התובע אומר "כור חיטים", הרי זה כאילו הוא מודה שאין לו שעורים אצל הנתבע, ואם כן הודאת התובע מבטלת את הודאת הנתבע. טז) אדם אומר לחברו "אני חייב לך מנה". יז) והוא משיב לו "אינך חייב לי דבר". יח) כי בסופו של דבר הנתבע הודה שהם שייכים לתובע.

יא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ שְׁנֵי מִינִין, וְהוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַהוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה, וְנִשְׁבָּע. כֵּיצַד? 'כּוֹר חִטִּין וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר חִטִּין' - חַיָּב. הִתְחִיל הַטּוֹעֵן וְאָמַר: 'כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', וְקִדֵּם שֶׁיַּשְׁלִים דְּבָרָיו וְיֹאמַר 'וְכֵן] כּוֹר שְׂעוֹרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים' - אִם נִרְאָה לַדַּיָּנִין שֶׁהַנִּטְעָן הֶעֱרִים[יט], חַיָּב שְׁבוּעָה; וְאִם לְפִי תֻּמּוֹ, פָּטוּר.

יט) מיהר להודות בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה.

יב. 'כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', אָמַר לוֹ: 'הֵן', 'וְכוֹר שְׂעוֹרִים', אָמַר לוֹ: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי שְׂעוֹרִין' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּבַת אַחַת: 'כּוֹר חִטִּים וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', וְיֹאמַר לוֹ הַנִּטְעָן: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. 'מְלֹא עֶשֶׂר כַּדִּין שֶׁמֶן[כ] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֶשֶׂר כַּדִּין בְּלֹא שֶׁמֶן' - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי טָעָנוּ שֶׁמֶן, וְהוֹדָה בַּחֲרָסִים. 'עֶשֶׂר כַּדֵּי שֶׁמֶן יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֶשֶׂר כַּדִּין רֵיקָנִין' - חַיָּב שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי טָעָנוּ הַכַּדִּין וְהַשֶּׁמֶן, וְהוֹדָה בַּכַּדִּין[כא]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

כ) ומלשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים. כא) והרי זה כטענו בחיטים ושעורים והודה לו בשעורים.

יד. 'מָנֶה יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ הַלְוָאָה', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים

מֵעוֹלָם, וְלֹא לָוִיתִי מִמְּךָ מֵעוֹלָם[כב], אֲבָל חֲמִשִּׁים דִּינָר יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן', אוֹ 'מִשּׁוּם גָּזָק' [שהזקתיך], וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - הוֹרוּ • רַבּוֹתַי שֶׁזֶּה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע; שֶׁהֲרֵי טָעֲנוּ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מֵאָה, וְהוֹדָה שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חֲמִשִּׁים; וּמַה לִּי נִתְחַיֵּב לוֹ מִשּׁוּם הַלְוָאָה, אוֹ מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן, אוֹ מִשּׁוּם גָּזָק. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

השגת הראב"ד
הורו . . ונוטה א"א ואני מורה ובא שאם טענו מנה מלוה ומנה פקדון והודה באחד וכפר באחד אין זה מודה במקצת הטענה שהלואה ופקדון שתי טענות הן ויש בידי ראיה על זה וה"ה שאין בזה מקצת הודאה.

כב) טענת הנתבע.

טו. 'מָנֶה וּכְלִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא הַכְּלִי, וְהֵא לְךָ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[כג], וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה. אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: 'אֵין זֶה כֶּלְיִי - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[כד] שֶׁזֶּה כֶּלְיוֹ; הוֹדָה הַנִּטְעָן שֶׁאֵין זֶה כֶּלְיוֹ, וְנִתְחַלֵּף לוֹ בְּאַחֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[כה].

כג) כפי שלמדנו לעיל, שאם אמר "הא לך" ונתן מיד – דינו ככופר הכל ופטור משבועה. כד) מדין גלגול שבועה. כה) מדין טענו חיטים ושערים, והודה לו באחד מהם.

כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה 'פָּטוּר' - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה, וְחַיָּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים.

~ יום שישי כ"ד כסלו ~

פֶּרֶק ד

המשך דיני מודה במקצת.

א. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה, עַד שֶׁיִּטְעֲנוּ [יתבע] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה [-נפח] אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוֹ שֶׁבְּמִנְיָן[א], וְיוֹדֶה לוֹ [הנתבע] בְּדָבָר שֶׁבְּמִדָּה אוֹ שֶׁבְּמִשְׁקָל אוֹ שֶׁבְּמִנְיָן. כֵּיצַד? 'עֲשָׂרָה דִּינָרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשָּׁה'; 'כּוֹר שֶׁל חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא סָאתַיִם'; 'שְׁנֵי רוֹטְלִין [-ליטרים] שֶׁל מָשִׁי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא רוֹטֶל' - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

א) התובע יגדיר את היקף התביעה: המשקל, המידה או המניין.

ב. 'בַּיִת מָלֵא תְּבוּאָה מְסַרְתִּי לְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'לֹא מְסַרְתָּ לִי אֶלָּא עֲשֶׂרֶת כּוֹרִין'; 'עֲשֶׂרֶת כּוֹרִין מְסַרְתִּי לְךָ', 'אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הֵם, שֶׁהֲרֵי לֹא מָדַדְתָּ בְּפָנַי, אֶלָּא מַה שֶּׁהִנַּחְתָּ אַתָּה נוֹטֵל - פָּטוּר.

ג. 'בַּיִת זֶה מָלֵא עַד הַזִּיזִ[ה] מְסַרְתִּי לְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר: 'עַד הַחַלּוֹן' - חַיָּב[ו]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה) חלק הקורה שבולט מחוץ לכותל הבית. ו) אף על פי שלא מסר בדיוק כמה כורים – הרי זה נקרא דבר מוגדר.

ד. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה, עַד שֶׁיְּהֵא בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכְפֹּר בּוֹ. כֵּיצַד? מִי שֶׁטָּעַן חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'מֵאָה דִּינָרִין יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ, חֲמִשִּׁים שֶׁבִּשְׁטָר זֶה וַחֲמִשִּׁים בְּלֹא שְׁטָר', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים שֶׁבַּשְּׁטָר' - אֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; שֶׁהַשְּׁטָר לֹא תּוֹעִיל בּוֹ כְּפִירָתוֹ, וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּפַר בּוֹ, הָיָה חַיָּב לְשַׁלֵּם[ז]; לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[ח] עַל הַחֲמִשִּׁים.

ז) מפני שהשטר מוכיח את החוב. ח) כדין כופר הכל (ולא שבועת התורה בדין מודה במקצת).

ה. שְׁטָר שֶׁנִּפְתּוּב בּוֹ 'סְלָעִים', וְלֹא הִזְכִּיר מִנְיָן, מַלְוֶה אוֹמֵר: 'חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, הֵם הַמְּפֹרָשִׁים בּוֹ', וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שָׁלֹשׁ, וְהֵן הַמְּפֹרָשִׁים בַּשְּׁטָר' - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בִּשְׁטָר זֶה אֶלָּא שְׁתַּיִם[ט], וַהֲרֵי הוֹדָה בְּסֶלַע שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִכְפֹּר בָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִשִּׁיב אֲבֵדָה[י], וְתַקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁכֹּל שֶׁיְּשִׁיב אֲבֵדָה - לֹא יִשָּׁבַע[יא], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[יב].

ט) אין מתייחסים כלל לטענת המלווה שתובע חמש, מכיוון שלא דקדק לכתוב בשטר מניין מדוייק, מסתבר שהכוונה לשתיים (ואת שאר שלושת הסלעים יכול לתבוע מדין מלוה על פה). י) ולכאורה, היות שהוא אודה מקצת מהתביעה שהיה יכול לכפור בה (הסלע השלישי), הרי הוא מודה

במקצת. יא) היות שאם לא היה מודה בסלע השלישי, חכמים לא היו מחייבים אותו בזה, אלא רק בשתי הסלעים שכתובים בשטר, אם כן הסלע השלישי שהנתבע אודה מרצונו, הרי זה כמו משיב אבידה לבעליה יב) כשבעל האבידה טוען שהאבידה הייתה גדולה יותר ממה שאתה משיב לי. יג) חכמים תיקנו שמשיב אבידה לא יצטרך להישבע, כי אם נחייב אותו להישבע, יימנע מלהגביה מציאה ולהשיב את האבידה, כי לא רוצה להישבע.

וְכֵן • הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳אָמַר לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדְךָ מָנֶה׳, אוֹ ׳צִוָּה לִי אַבָּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדְךָ מָנֶה׳, וְהַלָּה אוֹמֵר: ׳אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים׳ - הֲרֵי זֶה מֵשִׁיב אֲבֵדָה[יד], וּפָטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הַסֶּת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: ׳מָנֶה הָיָה לְאָבִיךָ בְּיָדִי, וְנָתַתִּי לוֹ חֲמִשִּׁים, וְנִשְׁאַר לוֹ חֲמִשִּׁים׳ - שֶׁזֶּה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הַסֶּת.

השגת הראב"ד
וכן . . היסת א"א אני אומר שזה מחלוקת ראב"י וחכמים ופסק הרב שהלכה כמותו.

יד) משום שהיה יכול לכפור בהכל (ההבדל בין תביעה של היורש, לבין התביעה של המלווה עצמו, כי חכמים שיערו שאין אדם מעז כל כך לשקר בפני בעל חובו, אבל בפני בנו – אדם מעז לשקר).

אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁטָּעַן וְאָמַר: ׳אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לְאָבִי בְּיָדְךָ אוֹ בְּיַד אָבִיךָ מָנֶה׳, וְהוּא אוֹמֵר: ׳אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים׳, אוֹ ׳אֵין לוֹ בְּיַד אָבִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים׳ - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע.

ו. ׳מָנֶה • לִי בְּיָדְךָ עַל מַשְׁכּוֹן זֶה׳[טו], ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי עָלָיו אֶלָּא חֲמִשִּׁים׳ - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; וְאִם אֵין הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ פָּחוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, וּמְשַׁלֵּם הַחֲמִשִּׁים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן. הָיָה • הַמַּשְׁכּוֹן שָׁוֶה מֵאָה אוֹ יָתֵר - הוֹאִיל וְהַמַּלְוֶה יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו[טז], הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִדְּמֵי הַמַּשְׁכּוֹן[יז].

השגת הראב"ד
מנה . . בהן על א"א ואם שוה החמשים מה ישבע הילך הוא.

השגת הראב"ד
היה . . בהן א"א אף זה הילך הוא.

טו) אתה חייב לי מאה דינרים כנגד המשכון שאני מחזיק. טז) המלווה יכול לטעון שהלווה סכום עד כדי שוויו של המשכון, משום שהוא מחזיק בו. יז) והלווה אינו יכול לפטור את עצמו על ידי שבועת מודה במקצת.

הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנִים - נִשְׁבָּע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵין לוֹ פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנִים, וְנוֹטְלָן מִן הַמַּשְׁכּוֹן, וְנִשְׁבָּע הַלָּוֶה מִן הַתּוֹרָה עַל הָעֶשְׂרִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן[יח]. כָּפַר בַּכֹּל וְאָמַר, אֵין זֶה מַשְׁכּוֹן אֶלָּא פִּקָּדוֹן, וְאֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - נִשְׁבָּע הֵסֵת עַל הָעֶשְׂרִים[יט].

יח) ואין ביד המלווה משכון עליהם. יט) משום שהוא כופר הכל.

ז. ׳מָנֶה לִי בְּיָדְךָ׳, וְהַלָּה אוֹמֵר: ׳חֲמִשִּׁים וַדַּאי יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל הַחֲמִשִּׁים אֵינִי יוֹדֵעַ אִם אֲנִי חַיָּב בָּהֶן אוֹ לָאו׳ - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, מִפְּנֵי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע עַל הַמִּקְצָת שֶׁכָּפַר בּוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ; לְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם הַמָּנֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים ׳עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי דָּבָר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁאֲנִי חַיָּב בּוֹ׳[כ].

כ) הנתבע יכול להטיל חרם סתם, בלי הזכרת שמו של התובע.

ח. ׳מָנֶה לִי בְּיָדְךָ׳, וַהֲרֵי עֵד אֶחָד מֵעִיד עָלָיו, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: ׳כֵּן הוּא, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כְּנֶגֶד אוֹתוֹ מָנֶה׳ - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע; וּמְפְּנֵי מָה אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע? שֶׁהֲרֵי הוּא מוֹדֶה בְּמַה שֶּׁמֵּעִיד בּוֹ הָעֵד, וְאֵין הַנִּשְׁבָּע בְּהַעֲדַת עֵד אֶחָד נִשְׁבָּע, עַד שֶׁיַּכְחִישׁ אֶת הָעֵד וְיִכְפֹּר בְּעֵדוּתוֹ, וְיִשָּׁבַע עַל כְּפִירָתוֹ.

השגת הראב"ד
לפיכך . . ומשלם א"א משלים הוא ממשל ולמה לא יכחיש העד מכל וכל בשבועתו שפרע ואולי על דרך שכתב במקום אחר שטען תחלה בב"ד להד"מ והוציא עליו שטר זה שמכחישו בהלואה ואח"כ אמר לויתי ופרעתי והיה לו להזהר בדבריו.

לְפִיכָךְ, • שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפְּרָעוֹ[כא], וְכֵן כַּפְרָן[כב] [=שקרן] שֶׁבָּא עָלָיו עֵד אֶחָד, וְטָעַן שֶׁפָּרַע אוֹ שֶׁהֶחְזַרְתִּי הַפִּקָּדוֹן - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע; וּמְשַׁלֵּם.

כא) ואילו היו שני עדים לא היה נאמן לומר פרעתי, כשהשטר ביד התובע. כב) כגון שטען לא לוויתי ובא אחד והעיד שלווה, ואחר כך חזר הלווה וטען: לוויתי ופרעתי.

מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָטַף לְשׁוֹן כֶּסֶף מֵחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵד אֶחָד, וְאָמַר: ׳כֵּן, חָטַפְתִּי, וְשֶׁלִּי חָטַפְתִּי׳. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: ׳הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע; וּמְשַׁלֵּם׳. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. ׳מָנֶה הִלְוִיתִיךָ׳, ׳לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם׳, הֵבִיא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ בְּפָנָיו - הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיוּ שְׁנַיִם, הָיָה מֻחְזָק כַּפְרָן וּמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר -

חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עַל פִּי עֵד אֶחָד; שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנִים מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן, אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. חָזַר וְאָמַר 'פָּרַעְתִּי' - מְשַׁלֵּם בְּלֹא שְׁבוּעָה[כג], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כג) מפני שאינו יכול להישבע, כי לא כפר במה שהעד מעיד.

י. 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', וְעֵדִים מְעִידִין עָלָיו שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ אֶצְלוֹ חֲמִשִּׁים - פָּסְקוּ כָּל הַגְּאוֹנִים הֲלָכָה, שֶׁיְּשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים, וְיִשָּׁבַע עַל הַשְּׁאָר; שֶׁלֹּא תְּהֵא הוֹדָיַת פִּיו גְּדוֹלָה מֵהַעֲדַת עֵדִים[כד].

כד) אם הודאת פיו בחמישים מחייבת שבועה על החמישים שכפר, כל שכן שהעדאת עדים כזו מחייבת שבועה.

פֶּרֶק ה

באלו תביעות נשבעים מהתורה, ובאלו מתקנת חכמים.

א. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה[א]: הַקַּרְקָעוֹת, וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת, וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד, אוֹ שֶׁשָּׁמַר וְטָעַן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין[ב] - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר[5]: "כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ", פָּרָט לְהֶקְדֵּשׁ[ג]; "כֶּסֶף אוֹ כֵלִים"[6], פָּרָט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהֶקְדֵּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[ד]. וְכֵן יָצָאוּ הַשְּׁטָרוֹת - שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן כֶּסֶף וּכְלֵלִים, וְאֵינָן אֶלָּא לְרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[ה].

א) כל שבועה שהיא. ב) שומר שטען: נגנב או נאבד הפקדון. ג) למעט הקדש, שאינו רעהו של בן אדם. ד) דיני עבדים הושוו בתורה לקרקעות. ה) ואפילו אם נגרם הפסד ממון למפקיד על־ידי אבידת השטר – פטור.

וְעַל כֻּלָּן נִשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הֵסֶת[ו], אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וַדַּאי - חוּץ מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶן שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע עֲלֵיהֶן כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[ז], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת.

ו) שבועה מדרבנן. ז) בנקיטת חפץ קדוש.

ב. 'שְׁתֵּי שָׁדוֹת מָכַרְתָּ לִי', 'לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת'; 'שְׁנֵי עֲבָדִים' אוֹ 'שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ', 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁטָר אֶחָד' אוֹ 'עֶבֶד אֶחָד' אוֹ 'עֶבֶד אֶחָד' - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֶת. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: 'חָצֵר זוֹ' אוֹ 'עֶבֶד זֶה' אוֹ 'שְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ, שֶׁלִּי הוּא, וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי', וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - בֵּין שֶׁהֶבִיא הַטּוֹעֵן עֵד אֶחָד, בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיא - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֶת, וְנִפְטָר.

השגת הראב"ד
וכן . . הכל א"א נראין דברים שתבעו למלאות החפירות ולהשוות החצירות אבל אם תבעו לשלם פחתו ה"ה כשאר תביעת ממון וכמי שאמר לו חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי אלא אחת.

וְכֵן • הַחוֹפֵר בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׁיחִין [=תעלות] וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידָהּ [-הזיקה], וַחֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[ח] - בֵּין שֶׁטָּעָנוּ שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חָפַרְתִּי', אוֹ שֶׁטָּעָנוּ שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא אַחַת', אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא חָפַרְתִּי כְּלוּם' - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֶת עַל הַכֹּל.

ח) את ההפסד שגרם לקרקע.

ג. טָעָנוּ כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת - בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַכֵּלִים וְכָפַר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת[ט], בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכָל הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַכֵּלִים[י] - בְּכָל אֵלּוּ נִשְׁבָּע הֵסֶת.

ט) והרי יש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה שחייב עליו שבועה. י) ויש כאן כפירה בדבר הפטור, והודאה בדבר החייב.

אֲבָל אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת הַכֵּלִים, וְכָפַר בְּמִקְצָתָן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיָּב שְׁבוּעָה עַל מִקְצָת הַכֵּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶם[יא], נִשְׁבָּע אַף עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטָּעָנוּ עִמָּהֶם; שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת הִיא. וְכֵן הַדִּין בְּטוֹעֲנוּ כֵּלִים וַעֲבָדִים, אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת - הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.

יא) משום שיש כאן כפירה והודאה בכלים.

השגת הראב"ד
טענו . . עליהן א"א המחבר פוסק כרבי מאיר והרב פוסק כחכמים ואולי מפני מה שאמרו בכתובות סוף כל העומד לגדור כגדור דמי והרב ז"ל הלא ראה כל זה ואפשר שאין למדין שבועה לשאר דברים שהרי עבדים של יתומים נדונין כמטלטלין ולענין שבועה אין נשבעין עליהן.

ד. טָעָנוּ • עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לְהִבָּצֵר, וּתְבוּאָה יְבֵשָׁה הָעוֹמֶדֶת לְהִקָּצֵר, וְהוֹדָה בְּמִקְצָתָן - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶן כְּשֶׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהוּא שֶׁאֵינָן צְרִיכִין [עוד] לַקַּרְקַע; שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר, חֲרֵי הוּא

5. שמות-משפטים, כב, ו. 6. שם.

בְּבָצוּר לְעִנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה. אֲבָל אִם הָיוּ צְרִיכִין לַקַּרְקַע[יב] - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר, וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הֶסֵּת.

יב) אם לא יקצרו אותם, הם ימשיכו לגדול ולינק מהקרקע.

ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: 'שְׁנֵי חֳדָשִׁים שָׁכַנְתָּ בַּחֲצֵרִי, וְאַתָּה חַיָּב לִי שְׂכַר שְׁנֵי חֳדָשִׁים', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא שָׁכַנְתִּי אֶלָּא חֹדֶשׁ אֶחָד' - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת; וְאִם הָיָה שְׂכַר הַחֹדֶשׁ שֶׁפָּפַר בּוֹ שְׁתֵּי כֶּסֶף[יג] - נִשְׁבָּע; שֶׁאֵין הַטַּעֲנָה בְּגוּף הַקַּרְקַע אֶלָּא בִּשְׂכָרָהּ, שֶׁהוּא מִטַּלְטְלִין[יד].

יג) כפי שנתבאר לעיל, שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי מעין כסף. יד) אף־על־פי ששכירות קרקע היא כקרקע, משום שהתביעה היא על דמי השכירות.

ו. 'שְׁטָר • מָסַרְתִּי לְךָ, וַעֲשָׂרָה דִּינָרִין הָיָה לִי בּוֹ רְאָיָה[טו]', 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[טז] - יִשָּׁבַע הֶסֵּת. הָפַךְ עָלָיו[יז] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהָיְתָה בּוֹ רְאָיָה לַעֲשָׂרָה דִּינָרִים, וְאָבְדוּ בַּאֲבֵדַת הַשְּׁטָר[יח], וְיִטֹּל. וְאִם אָמַר הַנִּתְבָּע: 'אֱמֶת, מָסַרְתָּ לִי, וְאָבַד[יט] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ וְאָבַד - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל.

השגת הראב"ד
שטר . . חובל א"א תימה גדול הוא זה ואולי ברשותו הוא וכופר הוא בו ואם פטרוהו משבועת התורה משבועת פשיעה ומשבועה שאינה ברשותו לא פטרוהו.

טו) השטר היה הוכחה, שמגיע לי מפלוני עשרה דינרים. טז) תשובת הנתבע. יז) הנתבע יכול לומר: ישבע התובע ואשלם לו (כפי שכתב הרמב"ם לעיל, שבשבועת היסת הנתבע יכול להעביר את השבועה לתובע). יח) אינו יכול לגבות את החוב, משום שאין בידו שטר – וכמובן שהלווה מכחיש את תביעתו. יט) ודינו כשומר, והתורה פטרה את השומר שטורות.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ, זְכוּת יֵשׁ [-רשום] לִי בּוֹ[כ], וְזֶה אוֹמֵר: 'אֵינִי מוֹצִיא שְׁטָרִי', אוֹ 'אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לְךָ בּוֹ רְאָיָה אוֹ לֹא' - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ[כא].

כ) בשטר שאתה מחזיק, כתוב בו משהו לזכותי. כא) להביא את השטר לבית־דין.

ח. טָעַן שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר, מַחְרִימִין לוֹ חֵרֶם סְתָם[כב]. טָעַן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ זְכוּת אָצְלוֹ הוּא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ אָצְלוֹ, וְשֶׁאָבַד מִמֶּנּוּ[כג]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

כב) מחרימים בלי הזכרת השם שלו. כג) כשאינו טוען ידוע לי בוודאי שהשטר בידך – אין משביעין אותו, משום שאין משביעים על טענת 'שמא'.

ט. אֵין נִשְׁבָּעִין[כד] עַל טַעֲנַת חֵרֶשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֶחָד הַקָּטָן הַבָּא בְּטַעֲנַת עַצְמוֹ[כה], אוֹ בְּטַעֲנַת אָבִיו[כו] - לְפִי שֶׁזֶּה הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לַקָּטָן, אֵינוֹ אֶלָּא כְּמֻשְׁבָּע אֲבֵדָה[כז]. וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לַקָּטָן - אֵינוֹ נִשְׁבָּע; שֶׁזֶּה עֵד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ, שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אֵינָהּ תְּבִיעָה גְּמוּרָה[כח].

כד) שבועת מודה במקצת. כה) לקחת ממני מנה. כו) אתה חייב לאבי מנה. כז) היות שהוא יכול לכפור בכל התביעה, ובכל זאת מחליט להודות במקצת – הרי הוא כמשיב אבידה שאינו חייב להישבע (והסיבה שיכול לכפור בכל, מפני שהוא יכול להעז בפני החרש, שוטה וקטן). כח) ודינה כטענת 'שמא'.

נִמְצָאתָ אוֹמֵר, קָטָן שֶׁאָמַר לְגָדוֹל 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', אוֹ 'לְאַבָּא בְּיָדְךָ', וְהַלָּה אוֹמֵר 'אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים', אוֹ 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה.

אֲבָל • אִם שָׁמַר לְקָטָן, וְטָעַן שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע מֵחֲמַת טַעֲנָה[כט]. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה שַׁתָּף לְקָטָן, אוֹ אֶפִּיטְרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אֶפִּיטְרוֹפּוֹס לַקָּטָן, וְיִשָּׁבַע הַשַּׁתָּף[ל] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּטַעֲנַת שָׁמָּא.

השגת הראב"ד
אבל . . שמא א"א נראין הדברים שנמסר החפץ לידו לשמירה מחיי אביו וכן השותף שהיה מחיי אביו והאפוטרופוס שמינוהו בית דין ומסתלק כשהוא קטן וזה אינו מן המנין שבית דין משביעין אותו.

כט) בשבועת השומרים חיוב השבועה אינו מצד טענת התובע, שהרי המפקיד טוען 'שמא פשעת' או 'שמא הפקדון לא נגנב והוא בידך', וטענת 'שמא' לא מחייבת שבועה, ובכל זאת התורה הטילה שבועה על השומר, לפיכך נשבע גם על טענת קטן. ל) משום ששבועת שותפים ואפוטרופוסים תוקנה על טענת 'שמא'.

י. הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שְׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה[לא], אֲבָל שְׁבוּעַת הֶסֵּת נִשְׁבָּעִין; וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן שֶׁאֵינוֹ חָרִיף [=ממולח] לְעִנְיַן מַשָּׂא וּמַתָּן, נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ; שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל

מָמוֹנוֹ שֶׁל זֶה כְּשֶׁהוּא קָטָן, וְיֵלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם[לב]**. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְתִקּוּן עוֹלָם הוּא.**

לא) דהיינו, במקום שאמרו דאין נשבעים לקטן – לא אמרו אלא בשבועה של תורה. לב) הגדול שהקטן תובע אותו, יקח פשוט את הכסף וילך לו, אלא לפחות שישבע.

נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַקָּטָן שֶׁטָּעַן עַל הַגָּדוֹל - בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, בֵּין שֶׁכָּפַר בַּכֹּל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵת; וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן כְּלָל. וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עִנְיַן הַשְּׁבוּעָה.

יא. קָטָן שֶׁטָּעָנוֹ הַגָּדוֹל[לג] **- אִם טָעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָיָה** [-רווח] **לַקָּטָן, כְּגוֹן עִסְקֵי מַשָּׂא וּמַתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן - נִפְרָעִין מִנְּכָסָיו; וְאִם אֵין לוֹ** [נכסים] **- יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ, וְיִשַּׁלֵּם. וְאִם כָּפַר הַקָּטָן - מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל, וְיִשָּׁבַע. וְאִם טָעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין לַקָּטָן בּוֹ הֲנָיָה, כְּגוֹן נְזָקִין וְחַבָּלוֹת**[לד] **- אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמַּה יְשַׁלֵּם - פָּטוּר, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל. וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשָּׁכִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הֲנָיָה לַקָּטָן, שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר לוֹ שָׂכִיר - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֲנֻנִי שֶׁנִּשְׁבָּע עַל פִּנְקָסוֹ**[לה] **- אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן**[לו]**, שֶׁאֵין לַקָּטָן בָּזֶה הֲנָיָה; שֶׁהֲרֵי חַיָּב לִתֵּן לְפוֹעֲלָיו, וְנִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ; וְזֶה הַחֲנֻנִי הִפְסִיד עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנָּתַן מָמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

לג) בהלכות הקודמות, מדובר כשהתובע הוא קטן, והלכה זו עוסקת בנתבע קטן. לד) כי הדין שקטן שהזיק ממון או חבל באדם – פטור. לה) מדובר כאשר בעל הבית אמר לחנווני תן לפועל שלי כך וכך, וטען החנווני: נתתי, וכעת תובע מבעל הבית, והפועל אומר לא קיבלתי – הדין ששניהם נשבעים ונוטלים מבעל־הבית. לו) כאשר מדובר שבעל הבית הוא קטן – החנווני אינו יכול להישבע וליטול.

יב. הַחֵרֵשׁ[לז] **וְהַשּׁוֹטֶה, אֵין נִזְקָקִין** [-מתייחסים] **לָהֶן לְכָל טַעֲנָה**[לח] **- לֹא לְטַעֲנָתָן עַל אֲחֵרִים, וְלֹא לְטַעֲנַת אֲחֵרִים עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קַלָּה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבוּעָה חֲמוּרָה אוֹ תַּשְׁלוּמִין**[לט]**. אֲבָל הַסּוּמָא** [עיוור] **- הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ**[מ]**, וְנִשְׁבָּע כָּל מִינֵי שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנָתוֹ.**

לז) סתם חרש האמור בכל מקום משמעותו: אינו שומע ואינו מדבר. לח) בית־דין אינו נכנס לדיון. לט) ואף־על־פי שחרש מקחו וממכרו קיימים. מ) לענין תביעות ממון, אבל פסול להעיד ולדון.

פֶּרֶק ו

כיצד נתבע מוחזק ל׳כפרן׳.

א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין - טָעַן הָאֶחָד וְאָמַר: ׳מָנָה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה שֶׁהִלְוִיתִיהוּ׳, אוֹ ׳שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלוֹ׳, אוֹ ׳שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי׳, אוֹ ׳שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלוֹ בִּשְׁכָרִי׳ [שעבדתי אצלו]**, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֵשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: ׳אֵינִי חַיָּב לְךָ כְּלוּם׳, אוֹ ׳אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם׳, אוֹ ׳שֶׁקֵּר הוּא טוֹעֵן׳ - אֵין זוֹ תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה** [-מקובלת]**;**

אֶלָּא אוֹמְרִין בֵּית דִּין לַנִּטְעָן: ׳הָשֵׁב עַל טַעֲנָתוֹ וּפָרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וֶאֱמֹר אִם לָוִיתָ מִמֶּנּוּ אוֹ לֹא לָוִיתָ׳, ׳הִפְקִיד אֶצְלְךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד׳, ׳גְּזָלְתּוֹ אוֹ לֹא גְּזַלְתּוֹ׳, ׳שְׂכַרְתָּ אוֹתוֹ אוֹ לֹא שְׂכַרְתָּ׳. וְכֵן בְּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת.

וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֶה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְהֶחְזִיר זֶה אֶת הַחוֹב לִבְנוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ מַתָּנָה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וִידַמֶּה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטַר מִן הַחוֹב.

לְפִיכָךְ אוֹמְרִין לוֹ: ׳הֵיאַךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיָּב כְּלוּם? שֶׁמָּא אַתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשַׁלֵּם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ! אֶלָּא הוֹדִיעַ לַדַּיָּנִין פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אַתָּה חַיָּב אוֹ אֵין אַתָּה חַיָּב׳. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם גָּדוֹל[א]**, אוֹמְרִים לוֹ: ׳אֵין לְךָ הֶפְסֵד שֶׁתְּשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ וְתוֹדִיעֵנוּ כֵּיצַד** [-מדוע] **אֵין אַתָּה חַיָּב לוֹ; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהֶחְזַרְתָּ לוֹ - שֶׁהֲרֵי אָנוּ דָּנִין בְּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם׳**[ב]**.**

א) ויודע לפסוק הלכה. ב) כוונת הרמב"ם, שלפעמים הנתבע מפחד לומר את טענתו האמיתית משום שחושש הוא שמא בית־הדין לא יאמין לו, כגון שטענתו היא: לוויתי ופרעתי, וטענה זו אינה חזקה כמו טענת לא היו דברים מעולם, ולפיכך מעדיף הוא שלא לפרש, וכדי להוציא מלבו חשש זה, אומרים לו: "שהרי אנו דנים במתוך וכו'" – זאת אומרת, אנו מאמינים לטענת פרעתי ב׳מיגו׳ (טענת ׳מתוך שיכול לומר׳) שיכול לטעון לא היו דברים מעולם, אז אל לך לחשוש מלומר את האמת.

וְכֵן אִם טָעַן הַטּוֹעֵן וְאָמַר: 'זֶה חַיָּב לִי מָנֶה', אוֹ 'מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה' - אוֹמְרִין לוֹ: 'מֵאֵיזֶה פָּנִים? הַלְוִיתָ אוֹתוֹ? אוֹ הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ? אוֹ הִזִּיק מָמוֹנְךָ? אֲמֹר הֵיאַךְ נִתְחַיֵּב לְךָ'! שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְּמֶה שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חַיָּב - כְּגוֹן שֶׁחָשְׁדוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר [=הבטיח] לוֹ 'שְׁאֹתֵן לְךָ מַתָּנָה', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁהִלְוָהוּ מָנֶה, וְהִשִּׁיב זֶה וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנֵיהֶם, וְחָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: 'כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי' - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[ג]; אֶלָּא הֶחְזֵק בַּפָּרָן [שקרן] וּמְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם הִשִּׁיב: 'אֵינִי חַיָּב לְךָ כְּלוּם', אוֹ 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', אוֹ 'שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן עָלַי', וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהָלַךְ הַתּוֹבֵעַ וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בְּפָנֵיהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: 'כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחְזַרְתִּי לוֹ פִּקְדוֹנוֹ', אוֹ 'פָּרַעְתִּיו חוֹבוֹ' - לֹא הֶחְזֵק בַּפָּרָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת וְנִפְטָר.

ג) אין מאמינים לו כלל. ד) כי יכול לפרש את טענתו הראשונה "אין לך בידי כלום" שהתכוון לומר: פרעתי.

ב. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן[ד] - תְּבָעוֹ בְּבֵית דִּין וְאָמַר: 'תֵּן לִי מָעוֹת שֶׁהִלְוִיתִיךָ', וְאָמַר לוֹ: 'מַתָּנָה נָתַתָּם לִי', אוֹ 'פֵּרָעוֹן הָיוּ' - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת וְנִפְטָר. אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ הָעֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ בְּפָנֵיהֶם - הֶחְזֵק בַּפָּרָן. וּלְעוֹלָם אֵין אָדָם יֵחָזֵק בַּפָּרָן, עַד שֶׁיִּכְפֹּר בְּבֵית דִּין, וְיָבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים וַיַּכְחִישׁוּהוּ בְּמַה שֶׁכָּפַר.

ה) שהתובע ספר מעות ונתן אותם לנתבע.

ג. 'מָנֶה • הִלְוִיתִיךָ, כָּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ מָנֶה וּפָרַע, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: 'לֹא נִפְרַעְתִּי' - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'לֹא לָוִיתִי', וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלָּוָה - כְּאוֹמֵר 'לֹא פָרַעְתִּי'[ו]; וְנִמְצָא הַלְוֶה אוֹמֵר 'לֹא פָרַעְתִּי', וְהָעֵדִים מְעִידִים שֶׁפָּרַע - וְהוֹדָאַת בַּעַל דִּין, כְּמֵאָה עֵדִים. וְאֵין הַמַּלְוֶה חַיָּב שְׁבוּעָה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק [הלווה] בַּפָּרָן.

השגת הראב"ד
מנה . . כפרן א"א אין צורך לזה הטעם.

ו) כי הוא טען 'לא לוויתי', הרי זה כאילו שהודה ש'לא פרעתי' (כי אם לא לווה, למה שיפרע?). ז) שלא נפרע.

וְכֵן אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי' - אִם הֶחְזֵק [=אומת] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין, אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחְזֵק בַּפָּרָן, וּמְשַׁלֵּם.

ד. 'מָנֶה הִלְוִיתִיךָ, וְהוּא לִי בְּיָדְךָ', אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: 'וַהֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בְּפָנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי', וּבָאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְאָמְרוּ: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם' - לֹא הֶחְזֵק בַּפָּרָן; שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֵדִים בּוֹ[ח]. לְפִיכָךְ, יִשָּׁבַע הַלְוֶה הֵסֵת, וְיִפָּטֵר.

ח) עדים זוכרים רק דבר שביקשו מהם להעיד, ולכן לאו דווקא שהם זוכרים שהוא פרע בפניהם.

כַּיּוֹצֵא בּוֹ, 'תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְאַתָּה בְּצַד עַמּוּד פְּלוֹנִי', וְאָמַר הַנִּטְעָן: 'לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה מֵעוֹלָם', וּבָאוּ עֵדִים שֶׁעָמַד - לֹא הֶחְזֵק בַּפָּרָן; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים דַּעְתּוֹ לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ.

וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. 'תֵּן • לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים', וְאָמַר הַנִּטְעָן: 'פְּרַעְתִּיךָ בְּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי' - אוֹמְרִין לַלְוֶה: 'הָבֵא אוֹתָם וְהִפָּטֵר'. לֹא בָּאוּ, אוֹ שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת לַהֲבִיאָם - יִשָּׁבַע הֵסֵת שֶׁפָּרָעוֹ; שֶׁאֵין אָנוּ מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לַהֲבִיאָן אֶלָּא לְבָרֵר דְּבָרָיו וּלְהִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה, שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד
תן . . ופלוני א"א לאו דוקא אומר בפני פלוני ופלוני שזה לשון המדבר בהווה וזה לשון המדבר על עיקר הטענה ואין כאן חכמה.

ו. אָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', אָמַר לוֹ: 'הֵן', לְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין וְהֵבִיא עֵדִים[ט], וְאָמַר: 'מִשֶּׁטָּה [-משחק] הָיִיתִי בּוֹ', וְאֵין לוֹ בְּיָדִי כְּלוּם' - אֲפִלּוּ אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם'[יא] - פָּטוּר, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהֶם 'אַתֶּם עֵדַי'[י], וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עִדּוּת, אֵין אָדָם [ובעניננו – המלוה] זוֹכְרוֹ[יא]; וּלְפִיכָךְ, אִם אָמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם', לֹא הֶחְזֵק בַּפָּרָן[יב].

ט) את אותם עדים שהוא אמר בפניהם "מנה לי בידך". י) בצחוק אמרתי "הן", כתשובה לטענה מצחיקה. יא) לא אמרתי: הן, והרי אם כן הוא מוכחש על־ידי עדים.

יב) העדים אינם מעידים שבשעת ההלוואה אמר להם הנתבע: אתם עדי. יג) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. יד) שאין לשלול את האפשרות שהעדים טעו.

ז. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִטְמִין [-החביא] **לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר**[טו], **וְאָמַר לוֹ: ׳מָנָה לִי בְּיָדְךָ׳, אָמַר לוֹ: ׳הֵן׳, ׳רְצוֹנְךָ שֶׁיָּעִיד פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי׳? אָמַר לוֹ: ׳לָאו, שֶׁמָּא תִּכְפְּנֵי בַּדִּין לְמָחָר, וְאֵין לִי מָה אֶתֵּן לְךָ׳, וּלְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין בְּאֵלּוּ הָעֵדִים - בֵּין שֶׁטָּעַן ׳וְאָמַר ׳מְשֻׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ׳, בֵּין שֶׁאָמַר ׳לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם׳ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת, עַד שֶׁיֹּאמַר הַלְוֶה ׳אַתֶּם עֵדַי׳, אוֹ יֹאמַר הַמַּלְוֶה בְּפְנֵי הַלְוֶה, וְיִשְׁתֹּק הַלְוֶה. אֲבָל בְּעֵדוּת בָּזוֹ, לֹא הֶחֱזַק בַּפָּרָן.**

טו) והנתבע לא ידע שהם שומעים את השיחה שבינו ובין התובע.

מַעֲשֶׂה • בְּאֶחָד שֶׁהָיוּ קוֹרִין לוֹ ׳קַב רִשּׁוּ׳[טז], **כְּלוֹמַר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה - אָמַר: ׳מִי הוּא שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אֶלָּא פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי׳, וּבָא פְּלוֹנִי וּתְבָעוֹ, וְאָמַר הוּא: ׳אֵינִי חַיָּב לוֹ כְּלוּם׳. וְאָמְרוּ חֲכָמִים, יִשְׁבַּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר.**

השגת הראב"ד
מעשה . . הרבה א"א אין זה לפי הגמרא.

טז) מלא קב (מדה גדולה) חובות.

וְכֵן אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן[יז] **הַרְבֵּה - בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: ׳אִלּוּ הָיָה לִי מָמוֹן, הֲלֹא הָיִיתִי פּוֹרֵעוֹ לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי׳**[יח]**; וְאַחַר מִיתָתוֹ בָּאוּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לִתְבֹּעַ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: ׳אֵין לָהֶם כְּלוּם; שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ בַּעַל מָמוֹן**[יט]**, וְשֶׁלֹּא הִנִּיחַ בָּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן**[כ]**. וְכֵן כֹּל בַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.**

יז) עשיר גדול. יח) בלשון תמיהה: האם לא הייתי פורע מה שאני חייב להם. יט) זה ההסבר לדין במקרה של ׳קב רשו׳. כ) זה ההסבר לדין השני.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּטְמִין [-מחביא] **עֵדִים אֵינָהּ עֵדוּת, וְכֵן הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: ׳מָנָה לִי בְּיָדְךָ׳, וְאָמַר לוֹ: ׳הֵן׳ - כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: ׳לָמָּה לֹא תִתֵּן לָזֶה מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלְךָ׳? אָמַר: ׳אֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם׳, אוֹמְרִים לוֹ: ׳וַהֲלֹא אַתָּה אָמַרְתָּ בִּפְנֵי אֵלּוּ כָּךְ וְכָךְ׳, אוֹ ׳אַתָּה הוֹדֵיתָ מֵעַצְמְךָ׳. אִם עָמַד וְשִׁלֵּם, הֲרֵי מוּטָב; וְאִם לֹא טָעַן, אֵין טוֹעֲנִין לוֹ**[כא]**. אֲבָל אִם טָעַן וְאָמַר: ׳מְשֻׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ׳, אוֹ ׳לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם׳, אוֹ ׳שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי** [-להיראות כעשיר] **נִתְכַּוַּנְתִּי׳ - פָּטוּר, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

כא) אין בית־דין אומרים לתובע: הבא ראיה שלא התכוון לשטות בך.

~ שבת קודש כ"ה כסלו ~

פֶּרֶק ז

דיני הודאה; דין המתחייב ממון או שבועה בבית דין ויצא וחזר ואמר פרעתי או נשבעתי; דין טוען וחוזר וטוען טענה אחרת.

א. הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָנֶה, וְאָמַר לָהֶם בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה[א]**, לֹא דֶּרֶךְ שִׁיחָה - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר ׳אַתֶּם עֵדַי׳, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת. תְּבָעוֹ בַּדִּין לְמָחָר - אִם אָמַר: ׳לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם׳, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ**[ב]**; וּמְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם. וְאִם הָיָה עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע**[ג]**, הוֹאִיל וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָיָה.**

א) כגון, שאמר "הריני מודה בפניכם". ב) ואינו נאמן לומר "משטה הייתי בך". ג) לפי הכלל, שכל מקום ששני עדים מחייבים ממון – עד אחד מחייבו שבועה.

טָעַן • כְּשֶׁתְּבָעוֹ בְּעֵדִים אֵלּוּ, וְאָמַר: ׳שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדֵיתִי׳ - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם כְּשֶׁהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר, ׳בְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׁיר הוֹדֵיתִי׳[ד]**; אֲבָל אִם טָעַן שָׁנָתַן׳, נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת.**

השגת הראב"ד
טען . . הסת א"א דבריו חלושין מאד וסוף דבריו אינן משוים עם דברי הרב שכתב בסוף גט פשוט.

ד) אמרתי זאת רק כדי שלא יחשבו שאני שבע ועשיר. ה) טענת ׳שלא להשביע׳ מתקבלת רק כשהודה שלא בפני התובע, אבל לא כשתבעו והודה. ו) פרעתי.

ב. כָּל הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם, אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלוֹמַר

'מְשַׁשָּׁה הָיִיתִי בּוֹ', וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הוֹדָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה[ז]; אֲבָל [אלא] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדָיַת פִּיו; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה, הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר 'אַתֶּם עֵדַי'.

ז) שלושה הם כבית דין.

אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין[ח], אֶלָּא אִם אָמַר לָהֶם: 'כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לִי'; וּצְרִיכִין לְהַמְלֵךְ בּוֹ[ט], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחַר שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ [שליח], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין מַכִּירִין אֶת שְׁנֵיהֶם[י], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם לְחַיֵּב אִישׁ אַחֵר.

ח) שטר הודאה, שכתוב בו שהוא מודה שחייב לפלוני. ט) אחר שכתבו את השטר, צריכים לשאול שנית את הלווה אם למסור. י) בהלכה הבאה. יא) את המלווה והלווה.

ג. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶם, וּבָא הַתּוֹבֵעַ וְקָבַל [-טען] לִפְנֵיהֶם[יב], וְשָׁלְחוּ שָׁלִיחַ אֵצֶל הַנִּתְבָּע, וּבָא וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין, וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ [בית דין] קְבוּעִין, וְלֹא שָׁלְחוּ לוֹ - אֲפִלּוּ קִבֵּץ אוֹתָם וְהוֹשִׁיב הַשְּׁלֹשָׁה, וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם וְאָמַר: 'הֱיוּ עָלַי דַּיָּנִין', וּבָא אַחַר כָּךְ הַתּוֹבֵעַ, וְאָמַר: 'כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתוֹ' - אֵין כּוֹתְבִין; שֶׁמָּא נָתַן לוֹ[יג], וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּשֶּׁטַר[יד].

יב) התלונן שהלווה לפלוני כסף ואינו משלם. יג) שמא ישלם הלווה למלווה ללא בעדים. יד) ולא יהיה הלווה נאמן לטעון פרעתי. אבל כשהודה בפני בית דין, יש להודאה זו תוקף כמו של שטר, ואפילו אם בית הדין לא יכתבו, אינו נאמן לטעון פרעתי, ולפיכך אין הלווה מפסיד כלום על ידי כתיבת השטר.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִטַּלְטְלִין. אֲבָל אִם הוֹדָה בְּקַרְקָעוֹת[טו], אֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ, וְלֹא אָמַר לָהֶם 'כִּתְבוּ וּתְנוּ לִי' - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין כָּאן לָחֹשׁ שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ, וְנִמְצָא תּוֹבְעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה[טז].

טו) היה מוחזק בקרקע והודה לתובע שקרקע זו היא רכושו של התובע. טז) שהרי תבע אותו חלקת שדה מסויימת, ואין את החשש שהוא יחזיר את הקרקע והתובע יגבה שוב את אותה קרקע.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בֵּית דִּין שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶם כו'".

אבל לענין עדות אין צריכים העדים לישב במקום קבוע כמ"ש לעיל "המודה בפני שנים שיש לפלוני אצלו מנה ואמר להם בדרך הודי', לא דרך שיחה, אע"פ שלא אמר אתם עדי ואע"פ שאין התובע עמו, הרי זו עדות כו'", והיינו שרק בבית דין ישנו דין מיוחד שצריכים לישב "במקום הקבוע להם" דוקא. וטעם הדבר בפשטות הוא כיון שהדיינים צריכים לישוב הדעת בכדי לפסוק הדין, משא"כ עדים שצריכים רק להעיד על ששמעו או שראו, שאין נוגע ישוב דעתם.

בדין זה יש לחקור האם חל גם על ב"ד של בני נח שנצטוו "להושיב דיינין ושופטים כו'" שהרי בענינים מסויימים מצינו שיש לפסקי דין של אוה"ע גדר וחשיבות של "דין" ע"פ תורה.

מחד גיסא יש לומר שחייבים בק"ו מישראל שהרי אם דייני "עם חכם ונבון" שיש להם הסיוע מ"אלקים נצב בעדת א-ל", צריכים לישב במקום הקבוע בשביל ישוב הדעת, עאכו"כ דייני אוה"ע שזקוקים לישיבה במקום קבוע לצורך ישוב הדעת.

ולאידך, יש מקום לסברא הפוכה: דייני ישראל שצריכים לכוון לדיני התורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה צריכים לישוב הדעת בתכלית השלימות כולל זה שישבו במקום הקבוע להם, משא"כ דייני אוה"ע שדיניהם אינם אלא מצד "ישובו של עולם" יכולים לדון גם במקום שאינו קבוע להם.

ויש להוסיף ולבאר בפנימיות הענינים, ההבדל שבין עדות לבית דין שהוא כמו החילוק שבין גלות לגאולה.

העדות בכלל היא ענינם ותוכנם של ישראל, כדכתיב "אתם עדיי" כיון שעל ידם נעשה גילוי והמשכת אלקות בעולם שהרי הם המעידים כביכול על מציאותו של הקב"ה, בפרט בזמן הגלות שעבודתם היא מתוך מסירות נפש שלא להתפעל ולהתגבר על כל המניעות והעיכובים כו'.

אבל לעתיד לבא שיהי' שינוי במציאות העולם בפועל - "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", כולל השינוי באוה"ע "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד".

ענין זה שהוא "תכלית השלימות הזה של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי" הוא באופן שעוה"ז נעשה דירה לו ית', דירה באופן של קביעות מקום.

יין מלכות ספר משפטים סימן יד
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ד. שְׁטַר הוֹדָיָה שֶׁיָּצָא[יז], וְלֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ 'אָמַר לָנוּ כְּתָבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ' - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר; שְׁחָזָקָה הִיא, שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶן 'כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ', לֹא הָיוּ כּוֹתְבִין.

יז) המלווה מחזיק את שטר ההודאה, וכתוב בו שההודאה הייתה בפני בית דין.

הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר: 'הוֹדָה פְּלוֹנִי לְפָנֵינוּ בְּבֵית דִּין' - אִם אֵין כָּתוּב בּוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מִכָּלָן[יח] שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדִמּוּ שֶׁהוֹדָיָה בִּשְׁנַיִם הוֹדָיָה בְּבֵית דִּין הִיא; וּלְפִיכָךְ, אֵין דָּנִין בּוֹ דִּין שְׁטָר כָּשֵׁר.

יח) שיש להבין מהם.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַהוֹדָיָה בְּבֵית דִּין אוֹ הָעֵדוּת בְּבֵית דִּין, כְּמִלְוָה הַכְּתוּבָה בִּשְׁטָר[יט]; וּלְפִיכָךְ, כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ[כ]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אֶת הַדִּין, עַד שֶׁשָּׁלְחוּ וֶהֱבִיאוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[כא].

יט) אפשר לגבות את החוב מלקוחות שקנו קרקע מהלווה, וכן אין הלווה נאמן לומר פרעתי. כ) למלווה. כא) בהלכה ג.

אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְתָבַע אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: 'הֵן, יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי - בֵּין שֶׁאָמְרוּ הַדַּיָּנִין 'חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ'[כב], בֵּין שֶׁאָמְרוּ לוֹ 'תֵּן לוֹ', וְיָצָא[כג] וְאָמַר 'פְּרַעְתִּיו'[כד] - נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ.

כב) הודיעו לו את הדין, אבל לא ציוו עליו בפירוש לשלם. כג) וקיבל עליו את הדין. כד) אחר שחוייבתי בבית הדין.

לְפִיכָךְ, אִם חָזַר הַתּוֹבֵעַ לַדַּיָּנִים[כה], וְאָמַר: 'כְּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי' - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, וְיָצָא וְאָמַר 'נִשְׁבַּעְתִּי' - נֶאֱמָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע. הָיוּ עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע, הֶחְזֵק כַּפְּרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה; וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם לוֹמַר 'נִשְׁבַּעְתִּיהָ', עַד שֶׁיּוֹדֶה לוֹ בַּעַל דִּינוֹ, אוֹ יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּשְׁבַּע בְּפָנֵיהֶם.

כה) ואין הנתבע עימו.

ו. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ לוֹ[כו]: 'צֵא תֵּן לוֹ', וְיָצָא וְאָמַר: 'פְּרַעְתִּיו', וְעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[כז] - הֶחְזֵק כַּפְּרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן[כח]. אָמְרוּ לוֹ: 'חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ'[כט], וְיָצָא וְחָזַר וְאָמַר: 'פְּרַעְתִּיו', וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - לֹא הֶחְזֵק כַּפְּרָן; שֶׁזֶּה נִשְׁמָט [-מתחמק] **מֵהֶם[ל], עַד שֶׁיַּחְקְרוּ דִּינוֹ[לא].**

כו) בית הדין לנתבע. כז) מעידים שלא זזו מעיניהם התובע או הנתבע, ולא ראו שפרע. כח) ואינו נאמן לומר פרעתי אחר שנתחייבתי שנית על ידי בית דין. כט) הודיעוהו את הדין ולא אמרו בלשון ציווי: תן לו. ל) בטענה זו, הוא מתכוון להשתמט ולדחות את הפירעון באופן זמני. לא) ימשיכו לעסוק במשפט זה, הואיל ולא הטילו עליו צו החלטי, ואולי יזכו אותו.

לְפִיכָךְ, אִם חָזַר פַּעַם אַחֶרֶת, וְטָעַן שֶׁפְּרַע זֶה הַמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ, וְנִפְטָר.

לְפִיכָךְ, הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת בִּסְפָרַד, כְּשֶׁיּוֹדֶה הַלְוֶה אוֹ כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: 'הֱיוּ עָלָיו עֵדִים, שֶׁלֹּא יִפְרָעֵנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע לִי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵדִים'.

ז. מִי שֶׁהוֹדָה בְּבֵית דִּין 'שֶׁאֲנִי חַיָּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ מָנֶה', וְאַחַר כָּךְ אָמַר: 'נִזְכַּרְתִּי שֶׁפָּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה שֶׁהוֹדֵיתִי בּוֹ, וַהֲרֵי הָעֵדִים' - הֲרֵי זֶה עֵדוּת מוּעֶלֶת, וְעוֹשִׂין עַל פִּיהֶם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִכְחִישׁ עֵדָיו[לב], וְאֵינוֹ כְּאוֹמֵר 'לֹא לָוִיתִי מֵעוֹלָם'[לג].

לב) שהרי חזר בו לפני שהעידו העדים. לג) ובמקרה שבאו העדים שלווה ופרע, הדין שנתבאר בפרק הקודם הלכה ו, שהאומר "לא לוויתי" כאומר "לא פרעתי" וחייב לשלם.

ח. יֵשׁ[לד] לַטּוֹעֵן בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת, לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֻמָּתְלָא[לה] לַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין וְחָזַר, יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וְלִטְעֹן וּלְהַפֵּךְ כָּל טַעֲנָה שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים.

לד) רשאי. לה) הסבר למה טען תחילה טענה אחרת.

אֲבָל מֵאַחַר שֶׁיָּבוֹאוּ הָעֵדִים, וְיַכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁפָּמַךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׁיאָהּ [-לשנות להפנותה] **לְטַעֲנַת אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן אֻמָּתְלָא**

לַטַּעֲנָה שֶׁפָּמַךְ עָלֶיהָ, וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעָהּ כְּמוֹ שֶׁהִשִּׂיא בְּזֹאת הַטַּעֲנָה הָאַחֶרֶת [-משמעותן משותפת]. וְהוּא, שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם יָצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן אַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים, שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רָעִים לִמְּדוּהוּ טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

פֶּרֶק ח

דיני חזקה במטלטלין.

א. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵם תַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמַּטַּלְטְלִין הָאֵלּוּ יְדוּעִין לוֹ[א]. כֵּיצַד? 'בֶּגֶד זֶה' אוֹ 'כְּלִי זֶה שֶׁבְּיָדְךָ' אוֹ 'שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתְךָ, שֶׁלִּי הוּא, וַאֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ', אוֹ 'הִשְׁאַלְתִּיהוּ לְךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מִקֹּדֶם בְּרִשׁוּתִי', וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: 'לֹא כִי, אֶלָּא אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי' אוֹ 'נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה' - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת [מדרבנן], וְנִפְטָר.

א) ידוע הדבר שהמטלטלין שמחזיק הנתבע שייכים לתובע.

ב. טָעַן [המחזיק] שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו[ב]; וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְנוֹטֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב) שהנתבע חייב לו סכום כסף כנגד שוויו של המשכון.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָרִים שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפֵרוֹת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא שְׂכָרוֹ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הֵם בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶם[ג].

ג) ולא בחזקת מי שאוחז בהם.

כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ כְּלִי הֶעְשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרֵי אוֹתוֹ הַכְּלִי תַּחַת יַד שִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁאוּל אוֹ שָׂכוּר, וְשִׁמְעוֹן טוֹעֵן: 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי', 'אַתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה', אוֹ 'מִשְׁכַּנְתּוֹ בְּיָדִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן[ד]; אֶלָּא רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל טַעֲנַת שִׁמְעוֹן. וַאֲפִלּוּ מֵת שִׁמְעוֹן, הֲרֵי רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו. וְהוֹרוּ הַגְּאוֹנִים שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת, לְפִי שֶׁטּוֹעֲנִין לְיוֹרְשׁ[ה].

ד) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאיל או השכיר. ה) אף־על־פי שהיורש עצמו אינו טוען "לקוחים הם בידי המוריש".

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה כְּלִי זֶה נִרְאֶה וְעוֹמֵד בְּיַד שִׁמְעוֹן. אֲבָל אִם טָעַן רְאוּבֵן, וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: 'כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ וְשָׂכוּר הוּא, הוֹצִיאוֹ אֵלַי, וַהֲרֵי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי', וְאָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי', 'אַתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה' - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת וְנִפְטָר; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם'[ו], וְאֵין בְּיָדֵי כְּלִי זֶה[ז] - נֶאֱמָן לוֹמַר 'יֶשְׁנוֹ אֶצְלִי, וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי'.

ו) העדים רואים אותו עכשיו. ז) לא שאלתי ולא שכרתי. ח) שאלתי והחזרתי.

ה. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, אֶלָּא כְּשֶׁהָיָה בַּעַל הַכְּלִי טוֹעֵן: 'אֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ', אוֹ 'הִשְׁאַלְתִּיהוּ לְךָ'. אֲבָל אִם טָעַן 'שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב' אוֹ 'אָבַד' אוֹ 'נִגְזַל', וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ אוֹמֵר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ'[ט], אֲבָל אֲחֵרִים מְכָרוּהוּ לִי' אוֹ 'נָתְנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה' - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, מַעֲמִידִין אֶת הַכְּלִי בְּיַד זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ; וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ טוֹעֵן.

ט) אם נגנבו ממך כלים אלו. י) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי התובע מודה שלא השאיל או השכיר לנתבע, וטענת גניבה אינה מתקבלת מפני שסתם לא מחזיקים אנשים לגנבים, אלא אם כן יש הוכחה.

ו. יָצָא לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים חֲזָקָה שֶׁנִּגְנְבוּ כֵּלֵיהֶן[יא] - יִשָּׁבַע זֶה[יב] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[יג] כַּמָּה הוֹצִיא, וְיִטֹּל[יד], וַיַּחֲזִיר הַכֵּלִים לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה. טָעַן: 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי', אוֹ 'נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה' - אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה - אִם לֹא הָיָה מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וַיַּעֲמֹד הַכְּלִי בְּיָדוֹ.

יא) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. יב) הנתבע. יג) ככל נשבע ונוטל. יד) כמה הוא שילם על הכלי, והתובע יחזיר לו את הדמים ששילם.

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד, לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי', וְיִשָּׁבַע

הֵסֵּת וְיִפְטַר - אִם אָמַר[טו]: 'שִׁלַּחְתִּי הַיַּן, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ' - יִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[טז] וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

טו) לא טען כך, אלא אמר. טז) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה יותר, ב'מיגו' שהיה יכול לטעון: לקוחים בידי, ואז היה צריך להישבע רק היסת (וטעמו של הרמב"ם, מפני שאין אומרים את טענת 'מיגו' כדי לפטור משבועה, אלא רק כדי לפטור מממון).

ז. מִי• שֶׁהָיוּ בְיָדוֹ[יז] דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר - אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיוּ שֶׁלְּךָ[יח], אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָם לִי', אוֹ 'נָתְנָם לִי בְּמַתָּנָה' - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ[יט], אֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה עֵדִים שֶׁהָיוּ יְדוּעִין לוֹ; שֶׁאָדָם עָשׂוּי לְמַכֵּר אֶת כֵּלָיו.

השגת הראב"ד
מי . . כליו א"א לא ידעתי למה אם בשביל שטוענין ללוקח הלא הראשון שזה בא מכחו לא היה יכול לטעון ועוד הרי לא טען רבא ליורש בספרא דאגדתא.

יז) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. יח) שהיו שלך. יט) מפני שאין מחזיקים סתם אדם כגנב, אלא אם יש הוכחה.

ח. טָעַן זֶה עָלָיו וְאָמַר: 'אֲנִי הִשְׁכַּרְתִּים לְךָ', אוֹ 'הִשְׁאַלְתִּים לְךָ'[כ] - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וְאִם הָיוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר - הֲרֵי זֶה[כא] נִשְׁבָּע הֵסֵּת שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הִשְׂכִּיר, אֶלָּא מִפְלוֹנִי לָקַח; וְיַעֲמִיד כֵּלָיו בְּיָדוֹ.

כ) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע – וטוען שקנה אותם מאדם אחר. כא) הנתבע.

ט. אַל תִּטְעֶה בֵּין דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר, לִדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר[כב], כְּמוֹ שֶׁטָּעוּ רַבִּים וּגְדוֹלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל, וְדַרְכָּן לְהַשְׁאִיל; אֲפִלּוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם, וּמַצָּעוֹ, וּמִטָּתוֹ - רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל. אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר - הֵם הַכֵּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ הַמְּדִינָה עוֹשִׂין אוֹתָם מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן, כְּדֵי לְהַשְׁאִילָן וּלְהַשְׂכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן[כג], וַהֲרֵי הֵן לְבַעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ קַרְקַע שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ וְהַגּוּף קַיָּם.

כב) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאיל ולהשכיר" היא – שדרכם להשאיל ולהשכיר. כג) דברים שאדם מחזיק אותם אצלו במיוחד כדי להשאיל ולהשכיר אותם.

כָּךְ אֵלּוּ הַכֵּלִים, עִקַּר עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהָנוֹת בִּשְׂכָרָן - כְּגוֹן הַיְּוֹרוֹת [=קערות] הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת, וּכְגוֹן חֲלִי [=תכשיט] הַנְּחֹשֶׁת הַטּוּחַ [=מצופה] בְּזָהָב שֶׁשּׂוֹכְרִין אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיַּת אֵלּוּ הַכֵּלִים אֵינָן לִמְכִירַת עַצְמָן, וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים כְּדֵי לְהָנוֹת בְּנֶגְדָּן, אוֹ לְהַשְׂכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן.

וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם כְּלִי מִשְׁאָר הַכֵּלִים, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׂכִּירוֹ תָּמִיד וּמַשְׁאִילוֹ, וְהֶחְזַק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר - הֲרֵי הוּא כִּכְלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר.

י. וּכְלִי שֶׁהֻפְסְדוּ מֻרְבֶּה מִשְּׁכָרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּ אוֹתוֹ[כד] - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה; לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׂכִּירוֹ זֶה[כה] - אֵין מְבַטְּלִין בָּהֶם חֶזְקָתוֹ[כו], אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּכָל הַכֵּלִים[כז].

כד) כלי יקר, שאנשים מקפידים שלא להשאיל אותו מפני שהוא מתקלקל במהירות. כה) שבעל הסכין השאיל או השכיר כמה פעמים את הסכין. כו) את החזקה שאין משאילים אותם. כז) שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר.

רְאָיָה לִדְבָרֵינוּ[כח], שֶׁהֲרֵי רָבָא הוֹצִיא [בדין] **זוֹג** [-מספריים מיוחדות] **שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסַּרְבָּל וְסֵפֶר הַגָּדָה, בִּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר; וְלוּלֵי שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר, לֹא הוֹצִיאָן מִתַּחַת יַד הַיְתוֹמִים[כט]. הָא שְׁאָר הַזּוּגוֹת וּשְׁאָר הַסְּפָרִים[ל] - אֵינָם בִּכְלַל דִּין זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר. וְדָבָר• זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין, וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו וְלָדוּן בּוֹ,**

השגת הראב"ד
ודבר . . גדול א"א אחר כל ההתראות והאזהרות האלה אשר התרה זה המחבר ואשר שם לרבים וגדולים טועים חזר הדין לכל דבר שאין כל אדם מקפיד עליו מלהשאילו או מפני בלאותו הרי הוא מדברים שאינם עשויין להשאיל ולהשכיר.

הפניות לשיחות קודש

ודבר זה: "עיקר גדול", "דבר של טעם", "ברור למוצאי דעת" ו"לא ילוז" הם ד' שלבים בהשגת השכל – יין מלכות סקע"ח.

וּבָרוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַּעַת, וְרָאוּי לַדַּיָּן לָשׂוּם אוֹתוֹ לְנֶגֶד עֵינָיו, לֹא יִלּוֹז [-יזוז].

כח) שרק דברים שעשויים להשאיל ולהשכיר מוציאים. כט) רבא הוציא מיתומים זוג מספריים וספר הגדה, כי היו עדים שהעידו שהכלים האלה היו מיועדים להשאיל ולהשכיר. ל) שאין לנו הוכחה שהם עשויים מלכתחילה להשאיל או להשכיר.

פֶּרֶק ט

דינים שונים בחזקה.

א. **הָאֶמְן**א **- אֵין לוֹ חֶזְקָה בַּכֵּלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ, אֶחָד כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר וְאֶחָד שְׁאָר הַכֵּלִים**ב**. כֵּיצַד? רָאָה כְּלִיו בְּיַד הָאֶמְן, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַכְּלִי הַזֶּה שֶׁלּוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: 'לְתַקֵּן נְתַתִּיו לְךָ', וְהָאֶמְן אוֹמֵר: 'לֹא בָא לְיָדִי אֶלָּא בְּמִכֵּירָה' אוֹ 'בְּמַתָּנָה', אוֹ שֶׁטָּעַן: 'אַתָּה נְתַתּוֹ לִי', 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתַקְּנוֹ' - אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - בַּעַל הַכְּלִי נֶאֱמָן, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הָאֶמְן; וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת [דרבנן] עַל טַעֲנָתוֹ.

א) אומן שדרכו לתקן בביתו כלים של אנשים אחרים. ב) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון.

וְיֵשׁ גְּאוֹנִים שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי שֶׁלּוֹ - הוֹאִיל וְרָאָה כְּלִיו, וְהֵרֵי הָאֶמְן מוּדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ, וּמְכָרוֹ לוֹ - אֵין הָאֶמְן נֶאֱמָן; אֲבָל אִם אָמַר: 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָםג**, וְשֶׁלִּי הוּא כְּלִי זֶה' - הָאֶמְן נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַכְּלִי הַזֶּה יָדוּעַ לוֹ, אֵין הָאֶמְן נֶאֱמָן. וְדִין זֶה**ד**, פְּלָא הוּא בְּעֵינַי**ה**.

ג) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה. ד) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו. ה) כי לכאורה צריך להאמין לאומן מדין 'מיגו', שהאומן היה יכול לטעון 'לא היו דברים מעולם' ואז הוא נאמן, אם כן, גם אם אמר שכלי זה היה של התובע, והוא קנה זאת ממנו – יהיה נאמן.

ב. **לֹא רָאָה הַכְּלִי בְּיַד הָאֶמְן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: 'כְּלִי פְּלוֹנִי נְתַתִּיו לְךָ לְתַקֵּן', וְהָאֶמְן אוֹמֵר: 'חָזַרְתָּ וּמְכַרְתּוֹ לִי', אוֹ 'נְתַתּוֹ לִי' - הָאֶמְן נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם'**ו**. וַאֲפִלּוּ מָסְרוֹ לוֹ לְתַקֵּן בְּעֵדִים - הֵרֵי הָאֶמְן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'הֶחְזַרְתִּיו לְךָ'; שֶׁהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחְזִיר לוֹ בְּעֵדִים.

ו) כי כשהתובע לא ראה את הכלי, אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן.

לְפִיכָךְ, נִשְׁבָּע הָאֶמְן הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכְּלִי. וְאִם הוֹצִיאוֹ - הוֹאִיל וְנִרְאָה - הֵרֵי בַּעַל הַבַּיִת מֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְנוֹטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּז.

ז) בהלכה א.

לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הָאֶמְן וְאָמַר: 'שְׁתַּיִם קָצַצְתָּ לִי בִּשְׂכָרִי'ח**, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: 'לֹא קָצַצְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת' - אִם הָיָה הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם**ט** - הוֹאִיל וְהָאֶמְן אֵין לוֹ בּוֹ חֶזְקָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדוֹ, הֵרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הַקְּצִיצָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁכִירוּת, וְנוֹתֵן. וְאִם אֵין הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֶמְן נֶאֱמָן לוֹמַר 'לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי', יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ [קדוש] וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח) הוא מודה שקיבל את הכלי לתיקון, וקבעו את שכר המלאכה לשני דינרים. ט) והוכח שהוא של בעל הבית.

י) פרק יא, הלכה ז, שחכמים תיקנו שישבע השכיר ויטול רק כאשר בעל הבית טוען פרעתי, אבל לא כשהויכוח הוא על גובה השכר.

ג. **אֶמֶן שֶׁיָּרַד מֵאֲמָנוּתוֹ**יא **וּבֶן הָאֶמְן - הֵרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, וְיֵשׁ לָהֶן חֶזְקָה בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

יא) הפסיק לעסוק באומנותו.

ד. **מִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת, וְיָצָא וְכֵלִים טְמוּנִין לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: 'הַחְזֵר לִי כְּלִי שֶׁהִשְׁאַלְתִּיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים', וְהוּא אוֹמֵר: 'לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי' - אֵינוֹ נֶאֱמָן. וְנִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרָן וְלֹא נְתָנָן, וַיַּחְזְרוּ הַכֵּלִים לַבְּעָלִים.**

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְמָכֹר אֶת כֵּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו,

אֵין דַּרְכּוֹ לְהַצְנִיעַ[יב], וְאוֹתָן הַכֵּלִים, אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעָן; לְפִיכָךְ חַיָּב לְהַחְזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעָן אֶלָּא לִכְפֹּר בָּהֶן[יג].

יב) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. יג) הוא לא רצה שיהיו עדים שרואים את הכלים, כדי שיוכל לכפור ולומר שהם שלו.

אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה צָנוּעַ, וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַכֵּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת הַכָּנָפַיִם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁהֵן לְקוּחִין בְּיָדוֹ.

וְכֵן אִם יָצָא בָּהֶן מְגֻלִּין בִּפְנֵי עֵדִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר 'לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי'[יד], שֶׁמָּא נִצְרְכוּ לוֹ מָעוֹת וּמָכַר; וּבִלְבַד[טו] שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר.

יד) כי אם היה מתכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. טו) כלומר, בכל המקרים שאמרנו שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי.

אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - לְעוֹלָם הֵם בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר בִּלְבַד יָדוּעַ [ש]הוּא לוֹ[טז], מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל כָּל פָּנִים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ, אוֹ נָתְנוֹ לוֹ כְּקַרְקָעוֹת[יז].

טז) ידוע שהוא שלו. יז) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים.

ה. אֲפִלּוּ מֵת זֶה שֶׁהַכְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין לְאָבִיו לִטְעֹן[יח] שֶׁלְּקָחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן, כָּךְ אֵין זֶה[יט] יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ[כ]. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת וַדַּאי, וְאָמַר: 'בְּפָנַי נְתָנוֹ לְאָבִי אוֹ 'מְכָרוֹ לוֹ' - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֵסֵת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. וּכְבָר • בְּאַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֵסֵת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר כֵּלָיו מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ[כא]; וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לָזֶה.

השגת הראב"ד

וכבר . . לזה א"א חיי ראשי אני איני אומר כן אלא כל נוטל נשבע בנקיטת חפץ ואפילו דברים הראויים להשאיל ולהשכיר אין מוציאין אלא בשבועה בנקיטת חפץ חוץ מראוהו שהטמין כליו תחת כנפיו ויצא בענין שנאמר בו שאינו נאמן לומר לקוחים הם בידי הואיל והעדים מעידים על הענין ההוא.

יח) טענתו לא תתקבל. יט) היורש. כ) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. כא) שלמרות שהיורש אינו טוען טענה ודאית, היות שאנו טוענים עבורו כל מה שאביו היה יכול לטעון, ואילו אביו היה טוען טענה ודאית, בעל הבית היה צריך להישבע היסת – לכן גם כאן שישבע היסת.

השגת הראב"ד

מי . . לגזור א"א אנו מפרשים ואגדריה לדקלא פלניא בלקיטת הפירות כמו הגודר בתמרים ולקט הפירות והלך לו.

ו. מִי • שֶׁלָּקַח קַרְדֹּם [=גרזן], וְאָמַר: 'הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִגְזֹר דִּקְלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרוֹ לִי', וְכָרַת אֶת הַדֶּקֶל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקָתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו, וְכוֹרֵת אִילָן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם טָעֲנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבָּע זֶה הַכּוֹרֵת הֵסֵת שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, וְנִפְטָר[כב]; כֵּיוָן שֶׁנִּכְרַת, הֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין.

כב) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי – נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכר אותו.

וְכֵן הַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין שֶׁזֶּה יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְגָזְלָן הוּא, וְאָכַל וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: 'בִּרְשׁוּתְךָ יָרַדְתִּי לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ' - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת עַל כָּךְ; חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְאוֹכֵל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ.

אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בְּעָלֶיהָ, אֵין הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים; שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר פֵּרוֹת שֶׁדֵּהוּ בִּשְׁטָר, כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר לָזֶה שֶׁאָכַל, 'הָבֵא שְׁטָרְךָ'. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת[כג] - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר 'לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי'[כד], נֶאֱמָן לוֹמַר 'לְפֵרוֹת יָרַדְתִּי', וְיִשָּׁבַע הֵסֵת.

כג) יותר משלוש שנים ומעלה, ובעל הקרקע לא מיחה בו. כד) להלן יבאר הרמב"ם, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והייתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה – נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה, אוֹ אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג[כה], אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֵמָה שֶׁל חִטִּים הַמְּנַחֵת בִּסְמְטָא [=בצד רשות הרבים] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[כו] - זֶה אוֹמֵר 'הַכֹּל שֶׁלִּי', וְזֶה אוֹמֵר 'הַכֹּל שֶׁלִּי' - כָּל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת

מֵחֲצָיו, וְיַחֲלקוּ. וּשְׁבוּעָה זוֹ - תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵשׂ בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה.

כה) מוביל את הבהמה כשהוא הולך לפניה. כו) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים.

ח. זֶה אוֹמֵר ׳כֻּלָּהּ שֶׁלִּי׳, וְזֶה אוֹמֵר ׳חֲצָיָהּ שֶׁלִּי׳[כז] - הָאוֹמֵר ׳כֻּלָּהּ שֶׁלִּי׳ יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר ׳חֲצָיָהּ שֶׁלִּי׳ יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ; וְזֶה נוֹטֵל שִׁלְשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ.

כז) ואם כן, הויכוח הוא על מחצית הכלי או הבהמה.

מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֹּל, בֵּין שְׁבוּעָה קַלָּה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה - שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל מַה שֶּׁטּוֹעֵן, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנּוֹטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁטּוֹעֵן יוֹתֵר.

ט. הָיוּ שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּטַלִּית[כח], זֶה אוֹמֵר ׳כֻּלָּהּ שֶׁלִּי׳ וְזֶה אוֹמֵר ׳כֻּלָּהּ שֶׁלִּי׳ - זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ[כט], שֶׁכָּל מַה שֶּׁנָּטַל[ל] כַּדִּין נָטַל.

כח) שניהם מחזיק חזק בטלית, וכל אחד אוחז בחלק אחר בטלית. כט) דיני גלגול שבועה נתבארו לעיל בפרק א. ל) גם החלק שהיה בידו.

י. הָיָה זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שֶׁבְּשִׁפַּת הַטַּלִּית, וְזֶה בַּחוּטִין שֶׁבַּשִּׁפָּה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כֻּלָּהּ בְּשָׁוֶה, אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְכָל חֲלָקָה הָאֲמוּרָה כָּאן - לְדָמִים [-בכסף], לֹא שֶׁיַּפְסִידוּ [-יחתכו] עֲצְמוֹ שֶׁל כְּלִי אוֹ שֶׁל טַלִּית, אוֹ שֶׁיְּמִיתוּ הַבְּהֵמָה.

יא. הָיָה הָאֶחָד אוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ וְנִתְלֶה בָּהּ - חֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ.

יב. בָּאוּ • שְׁנַיִם אֲדוּקִין בָּהּ, וּשְׁמָטָהּ הָאֶחָד מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנֵינוּ[לא], וְשָׁתַק הַשֵּׁנִי - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְצָוַח[לב], אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; כֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק בַּתְּחִלָּה, חֲרֵי זֶה כְּמוֹדֶה לוֹ. חָזַר הַשֵּׁנִי[לג] וּתְקָפָהּ מִן הָרִאשׁוֹן - אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן צָוַח מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[לד], חוֹלְקִין[לה].

השגת הראב"ד
באו . . חולקין א"א אין טעם לזה.

לא) אחד מהם הצליח להוציא את הטלית מיד השני בפני בית־הדין. לב) לפני שיצאו מבית־הדין. לג) זה ששתק ולבסוף צווח. לד) כלומר, לא צווח כלל. לה) כי במקרה הזה הדין חוזר למה שהיה בהתחלה – ויחולקו.

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בְּטַלִּית, וְאָמַרְנוּ לָהֶם: ׳צְאוּ וְחַלְקוּ אֶת דָּמֶיהָ׳ - יָצְאוּ וְחָזְרוּ, וַחֲרֵי הִיא תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶם, זֶה[לו] טוֹעֵן: ׳הוֹדָה[לז] לִי וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה׳, וְזֶה טוֹעֵן: ׳שְׁכַרְתִּיהָ לוֹ׳, אוֹ ׳נִתְגַּבֵּר עָלַי וַחֲטָפָהּ׳ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, עָלָיו הָרְאָיָה[לח]. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהִיא כֻּלָּהּ בְּיָדוֹ הֶסֵּת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ, וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

לו) המחזיק. לז) השני הודה שהטלית היא שלי. לח) שמכר או שהוא חטף ממנו.

המשך מעמוד 206

1 **וְאִיתֵימָא** – ויש אומרים שהיה זה **רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵימָא** שהיה
2 זה **רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרִי לְהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא** – ויש אומרים ששנינו
3 כך בברייתא, **אֲפִילּוּ הוֹשִׁיט יָדוֹ לַכִּיס** – לארנק **לְיטּוֹל שָׁלֹשׁ**
4 מטבעות, **וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם,** הרי אלו יסורים. ומוסיפה הגמרא:
5 **דְּיָקָא** באופן זה שביקש **שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם** הרי אלו יסורים,
6 **אֲבָל** באופן הפוך, שביקש **שְׁתַּיִם וְעָלוּ בְּיָדוֹ שָׁלֹשׁ, לֹא** – אין אלו
7 יסורים, כיון **דְּלֵיכָּא טִירְחָא לְמִישְׁדֵּייהוּ** – שאין טורח בכך,
8 להשליך את המטבע המיותרת לארנק.
9 הגמרא מבארת מדוע יש לדון בכך, מהו שיעור יסורים. מבררת
10 הגמרא: **וְכָל כַּךְ לָמָּה** – כל השיטות שהובאו לעיל בענין שיעור
11 יסורים, מה הנפקא מינה בכך, ולגבי איזה ענין יש לידע מה הוא
12 שיעור יסורים. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** –
13 ששנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **כָּל** אדם
14 **שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין,** קִיבֵּל **עוֹלָמוֹ** – קיבל
15 בעולם הזה את כל החלק הראוי לו לעולם הבא, ורק אם היה לו
16 אחד מהיסורים המובאים לעיל, לא קיבל את עולמו. מוסיפה
17 הגמרא: **בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי** – בארץ ישראל היו אומרים, שמי
18 שעברו עליו ארבעים יום ללא יסורים,

~ יום ראשון י"ט כסלו ~

הִלְכוֹת שְׁחִיטָה

פֶּרֶק ב

איסור שחיטת חולין בעזרה, שחיטה מכוח האדם וכוונה בעת השחיטה.

א. בְּכָל מָקוֹם מֻתָּר לִשְׁחֹט, חוּץ מִן הָעֲזָרָה; שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בָּעֲזָרָה אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבַד; אֲבָל חֻלִּין - אָסוּר לִשְׁחֹטָן בָּעֲזָרָה, בֵּין בְּהֵמָה בֵּין חַיָּה בֵּין עוֹף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בִּבְשַׂר תַּאֲוָה: "כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'"[8] - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין בְּשַׂר תַּאֲוָה, אֶלָּא חוּץ לַמָּקוֹם אֲשֶׁר בָּחַר ה';

ב. וְזֶה שֶׁנִּשְׁחַט[א] חוּץ לַמָּקוֹם, הוּא שֶׁמֻּתָּר לְאָכְלוֹ בְּכָל הַשְּׁעָרִים [=אזורי הישוב]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעֲזָרָה - אוֹתוֹ הַבָּשָׂר טָהוֹר[ב], וְאָסוּר בַּהֲנָיָה כִּבְשָׂר בְּחָלָב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וְאֶפְרוֹ אָסוּר; אֲפִלּוּ שָׁחַט לִרְפוּאָה, אוֹ לַאֲכִילַת גּוֹיִם, אוֹ לְהַאֲכִיל לִכְלָבִים[ג]. אֲבָל[ד] הַנּוֹחֵר[ה] בָּעֲזָרָה, וְהַמְעַקֵּר[ו], וְגוֹי שֶׁשָּׁחַט, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[ז], וְהַשּׁוֹחֵט כְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף הַטְּמֵאִין בָּעֲזָרָה - הֲרֵי אֵלּוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין בַּהֲנָיָה[ח].

א) המשך הלכה א, שרק זה שנשחט חוץ למקום הקודש מותר לאכלו, ולא שנשחטו בעזרה. ב) שהשחיטה מטהרת מידי נבלה. ג) וכל השחיטות האלו הן לא לצורך אכילה – אסור, כי זה עדיין שחיטת חולין. ד) אבל אם הרג את הבהמה שלא דרך שחיטה, כגון המקרים הבאים. ה) הורג את הבהמה דרך הנחיריים שלה. ו) תולש את הקנה והושט מהבהמה. ז) שחט בהמה, ונמצא אחרי השחיטה שהבהמה טריפה. ח) כי התורה אסרה בעזרה רק "שחיטת חולין", וכל אלו לא נקראו שחיטת חולין.

ג. וְלֹא בְּהֵמָה וְחַיָּה בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַחֻלִּין - אָסוּר לְהַכְנִיסָן לָעֲזָרָה, אֲפִלּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה אוֹ פֵּרוֹת וּפַת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אִם עָבַר וְהִכְנִיסָן, מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה כְּשֶׁהָיוּ[ט]. וּדְבָרִים אֵלּוּ בֻּלָּן, דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. וְכָל הַשּׁוֹחֵט חֻלִּין בָּעֲזָרָה, אוֹ הָאוֹכֵל בַּזַּיִת מִבְּשַׂר חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ט) שרק חולין שנשחטו בעזרה אסורים באכילה ובהנאה, אבל לא חולין שהוכנסו לעזרה.

ד. הָאוֹמֵר: 'בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים, וּוְלָדָהּ חֻלִּין' - אִם נִשְׁחֲטָה בָּעֲזָרָה, וְלָדָהּ מֻתָּר בַּאֲכִילָה[י], לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁחֹט אוֹתָהּ בִּרְחוּק מָקוֹם[יב].

י) העובר שנמצא בה. יא) אף-על-פי שהוא חולין ונשחט בעזרה, מפני ששחיטת אמו מתירתו. יב) כי אמו קדשים ואסור לשחטה בחוץ.

ה. אֵין שׁוֹחֲטִין לְתוֹךְ יַמִּים וּנְהָרוֹת, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'עוֹבֵד מַיִם הוּא זֶה, וְנִרְאֶה כְּמַקְרִיב לַמַּיִם'; וְלֹא יִשְׁחֹט לִכְלִי מָלֵא מַיִם, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'לַצּוּרָה שֶׁתַּרְאֶה בְּתוֹךְ הַמַּיִם שָׁחַט'. וְלֹא יִשְׁחֹט לֹא לְתוֹךְ הַכֵּלִים, וְלֹא לְתוֹךְ הַגֶּמָּה - שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה[יג]. וְאִם שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[יד].

יג) ונראה כאילו עובד עבודה־זרה. יד) ורק לכתחילה אמרו אין שוחטים.

ו. שׁוֹחֲטִין לִכְלִי מָלֵא מַיִם עֲכוּרִין, שֶׁאֵין הַצּוּרָה נִרְאֵית בָּהֶן. וְכֵן שׁוֹחֵט חוּץ לַגֶּמָּה, וְהַדָּם יוֹרֵד לַגֶּמָּה; וּבַשּׁוֹק לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן[טו], שֶׁמָּא יְחַקֶּה אֶת הַמִּינִים [=עובדי עבודה זרה]; וְאִם שָׁחַט לַגֶּמָּה בַּשּׁוֹק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ אַחֲרָיו, שֶׁמָּא מִין הוּא. וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל דֹּפֶן הַסְּפִינָה[טז], וְהַדָּם שׁוֹתֵת עַל הַדֹּפֶן וְיוֹרֵד לַמַּיִם; וּמֻתָּר לִשְׁחֹט עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[יז].

טו) כשהוא נמצא בתוכה. טז) ולא נקרא שהוא שוחט למים, כי כך דרך השחיטה בספינה. יז) למרות שכך דרך עובדי כוכבים, כי בספינה כך שוחטים כדי לא ללכלך את הספינה.

ז. כֵּיצַד שׁוֹחֲטִין? מוֹתֵחַ הַצַּוָּאר, וּמוֹלִיךְ הַסַּכִּין וּמְבִיאָהּ עַד שֶׁשּׁוֹחֵט; בֵּין שֶׁהָיְתָה הַבְּהֵמָה רְבוּצָה בֵּין שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת, וְאָחַז בְּעָרְפָּהּ וְהַסַּכִּין בְּיָדוֹ מְלִמַּטָּה וְשָׁחַט - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

8. דברים-ראה, יב, כא.

ח. נָעַץ אֶת הַסַּכִּין בַּכֹּתֶל וְהֶעֱבִיר הַצַּוָּאר עָלֶיהָ עַד שֶׁנִּשְׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה צַוָּאר הַבְּהֵמָה לְמַטָּה, וְסַכִּין לְמַעְלָה; שֶׁאִם הָיָה צַוָּאר בְּהֵמָה לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנָּעוּצָה - שֶׁמָּא תֵּרֵד הַבְּהֵמָה בְּכֹבֶד גּוּפָהּ, וְתִתָּחֵךְ בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה[יח], וְאֵין זוֹ שְׁחִיטָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עוֹף[יט] - בֵּין שֶׁהָיָה צַוָּארוֹ לְמַעְלָה מִן הַסַּכִּין הַנָּעוּצָה, אוֹ לְמַטָּה מִמֶּנָּה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יח) ושחיטה כזו נקראת דרסה, והיא פסולה. יט) שהוא קל. ואפילו עופות גדולים, כגון אווזים.

ט. הַשּׁוֹחֵט וְהוֹלִיךְ אֶת הַסַּכִּין וְלֹא הֵבִיאָהּ, אוֹ הֵבִיאָהּ וְלֹא הוֹלִיכָהּ, וּשְׁחָטָהּ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; הוֹלִיךְ וְהֵבִיא עַד שֶׁחָתַךְ רֹאשׁ וְהִתִּיזוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה. הוֹלִיךְ וְלֹא הֵבִיא, אוֹ הֵבִיא וְלֹא הוֹלִיךְ, וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁ בְּהוֹלָכָה בִּלְבַד, אוֹ בַּהֲבָאָה בִּלְבַד - אִם יֵשׁ בַּסַּכִּין כְּמִלֹּא שְׁנֵי צַוָּארִין[כ] מִצַּוָּארֵי הַנִּשְׁחָט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[כא]; וְאִם לָאו, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[כב]. שָׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים כְּאֶחָד, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

כ) אורך הסכין לפחות כפול פעמיים מרוחב הצוואר. כא) שיש בה כדי לשחוט ולהתיז את הראש בהולכה בלא הובאה, או בהובאה בלא הולכה. כב) וזה נקרא דרסה. כי אין אפשרות שהסימנים והראש יחתכו במשיכה אחת בלבד, ללא שהוא ידרוס בכוח עם הסכין.

י. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין, אֲפִלּוּ אֶחָד מִצַּד זֶה וְשֵׁנִי מִצַּד אַחֵר כְּנֶגְדּוֹ, וְשָׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵי סַכִּינִין, וְשָׁחֲטוּ כְּאֶחָד בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת בַּצַּוָּאר - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה; וַאֲפִלּוּ שָׁחַט זֶה הַוֵּשֶׁט בִּלְבַד אוֹ רֻבּוֹ, וְהַשֵּׁנִי שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר הַקָּנֶה אוֹ רֻבּוֹ - הֲרֵי שְׁחִיטָה זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁחִיטָה בֻּלָּהּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכֵן שְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּקוֹלְמוּס[כג] וּשְׁחִיטָה הָעֲשׂוּיָה כְּמַסְרֵק[כד] - כְּשֵׁרָה.

כג) התחיל בקנה למעלה, וחתך באלכסון כלפי מטה, ובמקום שנגמרה שחיטת הקנה התחילה שחיטת ושט. כד) שעיקם את הסכין לכאן ולכאן כמה פעמים בשעת שחיטה.

יא. אֵין שְׁחִיטַת הַחֲלִין צְרִיכָה כַּוָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ שָׁחַט כְּמִתְעַסֵּק [=בדרך אגב], אוֹ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק, אוֹ שֶׁזָּרַק סַכִּין לְנַעֲצָהּ בַּכֹּתֶל וְשָׁחֲטָה בַּהֲלִיכָתָהּ - הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה בָּרְאוּי בְּמִקּוֹמָהּ וְשֶׁעוּרָהּ, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

יב. לְפִיכָךְ[כה], חֵרֵשׁ אוֹ שׁוֹטֶה אוֹ קָטָן, אוֹ שִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ[כו], וּמִי שֶׁאַחֲזוֹ רוּחַ רָעָה [=השתגע], שֶׁשָּׁחֲטוּ וַאֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתָן שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּתִקָּנָהּ[כז] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[כח]. אֲבָל סַכִּין שֶׁנָּפְלָה וְשָׁחֲטָה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחֲטָה כְּדַרְכָּהּ, הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר[9]: "וְזָבַחְתָּ" - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַזּוֹבֵחַ אָדָם, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

כה) הואיל ואין צריך כוונה, אף חרש שוטה וקטן שאינם בני דעת – כשרים לשחוט. כו) והרי הוא כשוטה. כז) בשעת שחיטה שלא קלקלו שחיטתן. כח) בדיעבד, אבל לכתחילה אין מוסרים לחרש שוטה וקטן לשחוט אפילו חולין.

יג. גַּלְגַּל שֶׁל אֶבֶן אוֹ שֶׁל עֵץ שֶׁהָיְתָה הַסַּכִּין קְבוּעָה בּוֹ, וְסִבֵּב אָדָם אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם צַוַּאר הָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁחַט בְּסִבִּיבַת הַגַּלְגַּל - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[כט]. וְאִם הַמַּיִם הֵן הַמְסַבְּבִין אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁם הַצַּוָּאר כְּנֶגְדּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁסִּבֵּב וְנִשְׁחַט - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[ל]; וְאִם פָּטַר [=שיחרר] אָדָם אֶת הַמַּיִם עַד שֶׁבָּאוּ וְסִבְּבוּ אֶת הַגַּלְגַּל, וְשָׁחַט בְּסִבִּיבָתוֹ - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחַ אָדָם בָּא.

כט) שהאדם סיבב את הגלגל. ל) מפני שהבהמה נשחטה ע"י כוחם של המים.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּסְבִיבָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהִיא מִכֹּחַ בֶּן אָדָם; אֲבָל מִסְּבִיבָה שְׁנִיָּה וּלְאַחֲרֶיהָ, אֵינָהּ מִכֹּחַ הָאָדָם אֶלָּא מִכֹּחַ הַמַּיִם בַּהֲלִיכָתָן.

יד. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם הָרִים, לְשֵׁם גְּבָעוֹת, לְשֵׁם יַמִּים, לְשֵׁם נְהָרוֹת, לְשֵׁם מִדְבָּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְעָבְדָן אֶלָּא לִרְפוּאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדִּבְרֵי הַבַּאי שֶׁאוֹמְרִין הַגּוֹיִם[לא], הֲרֵי שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[לב]; אֲבָל אִם שָׁחַט לְשֵׁם מַיִם הַיָּם, אוֹ מַיִם הָהָר, אוֹ לְכוֹכָבִים וּלְמַזָּלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה, כָּכָל תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדָה זָרָה[לג].

9. דברים-ראה, יב, כא.

לא) אם חשב בעת השחיטה ששוחט לאיזה עניין או סגולה לרפואה וכדומה. לב) אסורה באכילה מפני שנראה כמכווין לעבודה־זרה, אבל מותרת בהנאה כי הוא לא התכוון באמת לעבוד זרה. לג) כי הוא שחט לשם מזל (מלאך) שאומות העולם עובדים, ואפילו שהוא לא התכוון לעבוד אותו.

טו. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה[לד] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה; שְׁלוֹמְדִין מַחֲשָׁבָה בַּחוּץ בְּחֻלִּין[לה], מִמַּחֲשָׁבַת הַקָּדָשִׁים בְּפָנִים, שֶׁמַּחֲשָׁבָה כָּזוֹ[לו] פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

לד) שחטה על־מנת שיעבוד העבודה־זרה בזריקת הדם או בהקטרת החלבים, אבל השחיטה עצמה לא היתה לשם עבודה־זרה. לה) שמחשבה פוסלת ואוסרת. לו) השוחט קורבן קדשים לשמן, אך על־מנת לזרוק דמן או להקטיר חלבן שלא לשמן.

טז. שְׁחָטָהּ וְאַחַר כָּךְ חָשַׁב[לז] לִזְרֹק דָּמָהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ לְהַקְטִיר חֶלְבָּהּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה מִסָּפֵק, שֶׁמָּא סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ וּבְמַחֲשָׁבָה כָּזוֹ שָׁחַט.

לז) ששמעו שאמר כך.

יז. הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁמִּתְנַדְּבִין וְנוֹדְרִין כְּמוֹתָן[לח] - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁזֶּה כְּשׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ[לט]; שָׁחַט לְשֵׁם קָדָשִׁים שֶׁאֵינָן בָּאִין בִּנֶּדֶר וּנְדָבָה[מ], שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[מא].

לח) אם אמר שהוא התכוון לשחוט את הבהמה לשם קורבנות שאדם יכול להתחייב להביא אותם מעצמו, כגון נדר או נדבה. לט) כי הרואה יכול לחשוב שהוא שוחט קודשים מחוץ לעזרה, ולכן נאסור את הבהמה (אך הבהמה אינה באמת קודשים, כי הוא לא הקדיש את הבהמה לפני השחיטה). מ) אם אמר שהוא התכוון לשחוט לשם קורבנות שאדם לא יכול להתחייב מעצמו, כגון קורבן חטאת או אשם. מא) כי הרואה יודע שהאדם אינו יכול לחייב את עצמו בקורבנות אלו, ולכן הבהמה השחוטה היא חולין.

יח. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלָה, לְשֵׁם שְׁלָמִים, לְשֵׁם תּוֹדָה[מב], לְשֵׁם פֶּסַח - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהַפֶּסַח מַפְרִישׁ אוֹתוֹ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְדָבָר הַנִּדָּר וְהַנִּדָּב[מג].

מב) עולה, שלמים ושלמי תודה באים בנדר ובנדבה. מג) גם קורבן פסח נכלל בקורבנות שבאים בנדר ובנדבה, למרות שיש חובה להקריב את קורבן הפסח. כי האדם יכול בכל משך השנה להפריש את הבהמה לקורבן פסח, וברגע שישחוט יחשוב האדם שרואה אותו, שהוא שוחט את קורבן הפסח גם שלא בזמנו וגם מחוץ לעזרה.

שָׁחַט לְשֵׁם חַטָּאת, לְשֵׁם אָשָׁם וַדַּאי, לְשֵׁם אָשָׁם תָּלוּי[מד], לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[מה], לְשֵׁם תְּמוּרָה[מו] - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[מז].

מד) הבא על ספק חיוב כרת. מה) מעשר בהמה, ואי אפשר להקדיש אלא אם כן יש לו עשר בהמות. מו) בהמת חולין הזאת תהיה קדושה תמורת בהמה, וכאן אין לו בהמה אחרת. מז) כפי שהסברנו, שאין מקום לחשוש שהרואה יחשוב שהוא שוחט קודשים בחוץ.

יט. הָיָה מְחַיֵּב חַטָּאת, וְשָׁחַט וְאָמַר: 'לְחַטָּאתִי' - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[מח]; הָיָה לוֹ קָרְבָּן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁחַט וְאָמַר: 'לְשֵׁם תְּמוּרַת זִבְחִי' - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי הֵמִיר בּוֹ[מט].

מח) הרואה יודע שהוא חייב להביא חטאת, ולכן חושב שמקריב קודשים בחוץ. מט) הרואה יודע שיש לו קורבן בביתו, וחושב שעכשיו הוא המיר את הקורבן בבהמה ששחט עכשיו, ולכן חושב שהקריב קודשים בחוץ.

כ. הָאִשָּׁה שֶׁשָּׁחֲטָה לְשֵׁם עוֹלַת יוֹלֶדֶת, וְאָמְרָה: 'זוֹ לְעוֹלָתִי' - שְׁחִיטָתָהּ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין עוֹלַת יוֹלֶדֶת בָּאָה בִּנֶּדֶר וּנְדָבָה, וַהֲרֵי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת[נ] שֶׁנִּתְחַיְּבָה בְּעוֹלָה; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא הִפִּילָה, שֶׁכָּל הַמַּפֶּלֶת קוֹל יֵשׁ לָהּ[נא]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם עוֹלַת נָזִיר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָזִיר - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁעִקַּר הַנְּזִירוּת נֶדֶר מִן הַנְּדָרִים[נב].

נ) וכל הרואה יודע שמשקרת, כי היא לא יולדת. נא) יודעים שהיא הפילה. נב) ואולי נדר נזירות בצנעה ועכשיו הוא מקריב את קורבנו.

כא. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בַּסַּכִּין וְשׁוֹחֲטִין, אֶחָד נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר שֶׁהַשּׁוֹחֵט לוֹ שְׁחִיטָתוֹ אֲסוּרָה[נג], וְהַשֵּׁנִי לֹא הָיְתָה לוֹ כַּוָּנָה כְּלָל, וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לְשֵׁם דָּבָר הַמַּתָּר לְהִתְכַּוֵּן לוֹ - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; וְכֵן אִם שָׁחַט זֶה [והמשיך] אַחַר זֶה[נד], וְהִתְכַּוֵּן הָאֶחָד מֵהֶן לְשֵׁם דָּבָר הַפָּסוּל - פּוֹסֵל.

הפניות לשיחות קודש

שעיקר . . הנדרים: הכוונה בזה – לקו"ש חל"ח ע' 26.

נג) כגון שוחט לשם הרים או לשם עולה. נד) בלא שהייה ביניהם.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לוֹ בָּהּ שֶׁתְּפוּת; אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּהּ שֶׁתְּפוּת - אֵינָהּ אֲסוּרָה, שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[נה], שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לְצַעֲרוֹ[נו].

נה) אין אדם מישראל יכול לאסור דבר שייך לחברו בכוונה. נו) הוא רק רוצה לצער את חברו, שיחשוב שהבהמה נאסרה.

כב. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט לְנָכְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁהַנָּכְרִי מִתְכַּוֵּן לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[נז], שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁין אֶלָּא לְמַחֲשֶׁבֶת הַזּוֹבֵחַ[נח], לֹא לְמַחֲשֶׁבֶת בַּעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָךְ, נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט לְיִשְׂרָאֵל[נט], אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן[ס] - שְׁחִיטָתוֹ נִבְלָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

נז) ואפילו לשם עבודה־זרה. נח) הכל הולך אחר השוחט. נט) שהבהמה של ישראל. ס) הגוי היה קטן שאינו יודע לעבוד עבודה־זרה.

~ יום שני כ' כסלו ~

פֶּרֶק ג

חמשת הדברים שפוסלים את השחיטה, דיני נבילה מחיים ובדיקת הווושט והקנה.

א. חֲמִשָּׁה דְּבָרִים מַפְסִידִין [פוסלים] **אֶת הַשְּׁחִיטָה, וְעִקַּר הִלְכוֹת שְׁחִיטָה לְהַזָּהֵר מִכָּל אַחַת מֵהֶן; וְאֵלּוּ הֵן: שְׁהִיָּה, חֲלָדָה, דְּרָסָה, הַגְרָמָה, וְעִקּוּר** [ויתבארו להלן].

ב. שְׁהִיָּה כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְחִיל לִשְׁחֹט, וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַשְּׁחִיטָה, וְשָׁהָה, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, וְחָזַר הוּא אוֹ אַחֵר וְגָמַר אֶת הַשְּׁחִיטָה - אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ אֶת הַבְּהֵמָה וְיַרְבִּיצָנָה[א] וְיִשְׁחֹט, שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה; וְאִם שָׁהָה פָּחוֹת מִכְּדֵי זֶה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

א) שהבהמה תעמוד ותחזור לשכב על הארץ.

ג. הָיְתָה בְּהֵמָה דַּקָּה, שְׁעוּר שֶׁהָיָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצָנָה וְיִשְׁחֹט; וְאִם הָיְתָה גַּסָּה, כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצָנָה וְיִשְׁחֹט. וּבָעוֹף, כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהַּ בְּהֵמָה דַּקָּה וְיַרְבִּיצָנָה וְיִשְׁחֹט.

ד. שָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, וְחָזַר וְשָׁחַט מְעַט וְשָׁהָה מְעַט, עַד שֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה, וְלֹא שָׁהָה בְּפַעַם אַחַת שְׁעוּר הַשְּׁהִיָּה, אֲבָל כְּשֶׁהִתְחִשֵּׁב כָּל זְמַן הַשְּׁהִיּוֹת יִצְטָרֵף מִכֻּלָּן שְׁעוּר שְׁהִיָּה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה. וְכֵן • אִם שָׁהָה כְּדֵי שֶׁיַּגְבִּיהֶנָּה וְיַרְבִּיצָנָה וּכְדֵי שֶׁיִּשְׁחֹט כְּמוֹ מְעוּט הַסְּתָמִנִּין בִּלְבַד, לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁחֹט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

השגת הראב"ד

וכן . . בלבד א"א זו הסברא לא טובה היא ולא נכונה ומפירוש משובש הביאה והלא אמרו במשנה אם שהה כדי שחיטה אחרת ומיעוט שחיטה לא נכנסה בזה הספק ועוד היה לו לומר כדי מיעוט שחיטה ועוד שאין זה הפירוש מתנהג בהחליד במיעוט סימנים אבל הפירוש השוה לשניהם ששחט הרוב ושהה וגמר מי אמרינן כיון דגמר שהייה בשחיטה היא מאן מוכח או דילמא לא חיישינן להכי ובחצי קנה דעוף ליכא למיחש כלל וכל שכן לרוב ונראה לי באותן שתי הבעיות תיקו ולקולא.

ה. שָׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף, אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם בִּבְהֵמָה - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁהָה חֲצִי הַיּוֹם, וְחָזַר וְגָמַר חֲתִיכַת הַסְּתָמִנִּין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁחַט בָּהּ כַּשְּׁעוּר, הֲרֵי זֶה כְּמַחֲתַךְ בְּשַׂר הַשְּׁחוּטָה.

ו. שָׁחַט בַּקָּנֶה לְבַדּוֹ[ב] חֶצְיוֹ אוֹ מְעוּטוֹ[ג], וְשָׁהָה זְמַן מְרֻבֶּה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְגוֹמֵר הַשְּׁחִיטָה, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה[ד], אוֹ שֶׁנִּקַּב בַּוּשְׁט[ה] כָּל שֶׁהוּא, וְשָׁהָה כַּשְּׁעוּר - בֵּין שֶׁחָזַר וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁהִתְחִיל, בֵּין שֶׁשָּׁחַט שְׁחִיטָה גְּמוּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹף אוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה שָׁלָּהּ, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוּשְׁט בְּמַשֶּׁהוּ - נִבְלָה, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ב) שיודע בוודאי שלא נגע בוושט, כגון שתפס בידו הקנה לבדו ושחט בו. ג) חיתוך חצי הקנה אינה שחיטה, מפני שהקנה אינו נטרף אלא כשנפסק רובו. ד) בבהמה שצריכה שחיטת שני הסימנים. ה) בין בבהמה בין בעוף.

ז. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁאֵין שְׁהִיָּה בַּקָּנֶה בְּעוֹף כְּלָל - שֶׁאִם שָׁחַט רֹב הַקָּנֶה וְשָׁהָה, כְּבָר נִגְמְרָה

שאין . . לצערו: עפ"ז יש לומר שלא יועיל גילוי דעת – לקו"ש חי"א ע' 149. **שנקב . . שהוא:** הביאור הפנימי בזה – רשימות ח' כ"ג ע' 8.

שְׁחִיטָתוֹ, וּכְשֶׁחָזַר וְגָמַר, מְחַתְּכוֹ בָּשָׂר הוּא; וְאִם שָׁחַט מְעוּט הַקָּנֶה וְשָׁהָה, הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁאֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת מִשּׁוּם נְבֵלָה עַד שֶׁיִּפָּסֵק רֹב הַקָּנֶה.

ח. שָׁחַט הָעוֹף וְשָׁהָה בּוֹ[ו], וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם נִקַּב הַוֵּשֶׁט אוֹ לֹא נִקַּב - חוֹזֵר וְשׁוֹחֵט הַקָּנֶה לְבַדּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמַנִּיחוֹ עַד שֶׁיָּמוּת, וּבוֹדֵק הַוֵּשֶׁט מִבִּפְנִים: אִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ טִפַּת דָּם, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא נִקַּב, וּכְשֵׁרָה.

ו) אם שחט חצי קנה. ז) אבל לא שוחטים את הקנה באותו מקום. מפני שחוששים שהיות והוא התחיל לשחוט באותו מקום, קל יותר לפגוע בוושט, ואחר כך, כשימצא נקב יאמר שהוא נעשה בשחיטה השניה, והוא לא היה מקודם כששחט רק חצי קנה, ויבוא להכשיר שלא כדין.

ט. חֲלָדָה [=הסתרת הסכין] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכְנִיס הַסַּכִּין בֵּין סִימָן[ח] לְסִימָן - בֵּין שֶׁפָּסַק הַסִּימָן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה[ט], בֵּין שֶׁשָּׁחַט הַחֲתִיכָה שֶׁלְּמַטָּה שֶׁהוּא דֶּרֶךְ שְׁחִיטָה[י] - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

ח) הכניס את הסכין בין הקנה לושט. ט) חתך את הסימן שהיה מעל לסכין עם החלק העליון של הסכין. י) ואת הסימן התחתון חתך כרגיל עם הסכין, כמו ששוחטים.

י. הִכְנִיס אֶת הַסַּכִּין תַּחַת הָעוֹר, וְשָׁחַט שְׁנֵי הַסִּימָנִין כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיד אֶת הַסַּכִּין תַּחַת צֶמֶר מִסֶּבֶךְ, אוֹ שֶׁפָּרַס מַטְלִית עַל הַסַּכִּין וְעַל הַצַּוָּאר וְשָׁחַט תַּחַת הַמַּטְלִית - הוֹאִיל וְאֵין הַסַּכִּין גְּלוּיָה, הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה; וְכֵן אִם שָׁחַט מְעוּט הַסִּימָנִין בְּהַחְלָדָה, וְגָמַר הַשְּׁחִיטָה שֶׁלֹּא בְּהַחְלָדָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

יא. דְּרָסָה[יא] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִכָּה בְּסַכִּין עַל הַצַּוָּאר כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכִּין בְּסַיִף, וְחָתַךְ הַסִּימָנִין בְּבַת אַחַת בְּלֹא הוֹלָכָה וַהֲבָאָה, אוֹ שֶׁהִנִּיחַ הַסַּכִּין עַל הַצַּוָּאר, וְדָחַק לְמַטָּה כְּחוֹתֵךְ צְנוֹן אוֹ קִשּׁוּת עַד שֶׁחָתַךְ הַסִּימָנִין - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

יא) שדוחק את הסכין בכוח וחותך (לא בהולכה והבאה).

יב. הַגְרָמָה[יב] כֵּיצַד? זֶה הַשּׁוֹחֵט בַּקָּנֶה לְמַעְלָה, בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה; וּכְמוֹ שְׁנֵי חִטִּין יֵשׁ בְּסוֹף הַקָּנֶה לְמַעְלָה בְּטַבַּעַת גְּדוֹלָה[יג]. שָׁחַט בְּתוֹךְ הַחִטִּין - אִם שִׁיֵּר מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְמַעְלָה, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי שָׁחַט מִשְּׁפוֹי כּוֹבַע וּלְמַטָּה, וְהוּא מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה; וְאִם לֹא שִׁיֵּר מֵהֶן כְּלוּם אֶלָּא שָׁחַט לְמַעְלָה מֵהֶן, הֲרֵי זוֹ מֻגְרֶמֶת וּפְסוּלָה.

יב) שחיטה במקום שאינו ראוי לשחיטה. יג) הקנה עשוי מטבעות־טבעות. הטבעת העליונה שלמה, אך שאר הטבעות אינן שלמות, אלא מחוברות ברצועת בשר המקיפה את הקנה. על גבי הטבעת העליונה יש כעין "כובע" בשרני שממנו יוצא הקול, ובקצהו מצויים שני גבשושיות בשר – הם ה"חיטים".

יג. שָׁחַט רֹב הָאֶחָד[יד] אוֹ רֹב הַשְּׁנַיִם[טו], וְהִשְׁלִים בִּדְרָסָה אוֹ בְּהַגְרָמָה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי נִשְׁחַט הַשָּׁעוּר כָּרָאוּי. הִגְרִים בַּתְּחִלָּה שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁנֵי שְׁלִישִׁים - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[טז]; שָׁחַט שְׁלִישׁ, וְהִגְרִים שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְשָׁחַט שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - כְּשֵׁרָה[יז]. הִגְרִים שְׁלִישׁ, וְשָׁחַט שְׁלִישׁ, וְחָזַר וְהִגְרִים שְׁלִישׁ הָאַחֲרוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[יח]. וְאִם דָּרַס אוֹ הֶחְלִיד, בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָרִאשׁוֹן בֵּין בַּשְּׁלִישׁ הָאֶמְצָעִי - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

יד) בעוף. טו) של שני הסימנים בבהמה. טז) שהרי סוף סוף שחט הרוב כדרכו במקום שחיטה. ודין זה רק בקנה, אבל בוושט – פסול. יז) שאין צריך רוב רצוף ובבת אחת, אלא מכיוון שיש רוב שחוט בהיקפם של הסימנים, הרי היא שחיטה כשרה. יח) שאין כאן רוב בשחיטה.

יד. עִקּוּר[יט] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנֶּעֱקְרָה הַגַּרְגֶּרֶת, [שהיא] וְהִיא הַקָּנֶה, אוֹ הַוֵּשֶׁט, וְנִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנֵיהֶן קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה; אֲבָל אִם שָׁחַט אֶחָד בְּעוֹף אוֹ רֻבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁמַט הַסִּימָן הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[כ].

יט) שנעקרו הסימנים ממקומם. כ) והסימן נשמט רק לאחר שכבר נשחט שיעורו כראוי, ולכן השחיטה כשרה.

טו. נִשְׁמַט אֶחָד מֵהֶן, וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט אֶת הַשֵּׁנִי - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה[כא]; שָׁחַט אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי שָׁמוּט, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִשְׁמַט, אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

כא) הואיל וקודם השחיטה נשמט, אף על פי ששחט את הסימן האחר ולא את הנשמט.

טז. נִמְצָא הַסִּימָן הַשָּׁחוּט שָׁמוּט[כב] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, שֶׁוַּדַּאי אַחַר שְׁחִיטָה נֶעֱקַר; שְׁאִלּוּ נֶעֱקַר קֹדֶם שְׁחִיטָה, הָיָה מִדַּלְדֵּל וְלֹא יִשָּׁחֵט[כג].

כב) בסוף ההלכה הקודמת מדובר, כשנשמט הסימן שלא נשחט. כג) שאם הסימן היה נשמט לפני השחיטה, הוא היה יורד למטה ולא היה נשחט.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[כד]? בְּשֶׁלֹּא תָּפַס הַסִּימָנִין בְּיָדוֹ כְּשֶׁשָּׁחַט; אֲבָל אִם תְּפָסָן וְשָׁחַט, אֶפְשָׁר שֶׁתִּשָּׁחֵט אַחַר הָעִקּוּר, וּלְפִיכָךְ אִם נִמְצֵאת שְׁמוּטָה וּשְׁחוּטָה[כה], חֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה.

כד) משום שסימן שנשמט אינו יכול להישחט. כה) לאחר זמן, ואינו יודע אם תפס הסימנים בידו ונשמטו קודם שחיטה, או לא תפס ואחר השחיטה נשמטו.

יח. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בִּשְׁחִיטָה 'פְּסוּלָה' - חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה, וְאִם אָכַל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל נְבֵלָה; שֶׁאֵין מוֹצִיא מִידֵי נְבֵלָה אֶלָּא שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּשְׁחִיטָה, חֲרֵי הוּא סְפֵק נְבֵלָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[כו].

כו) ככל העובר על ספק של תורה.

יט. בְּהֵמָה שֶׁנִּטַּל יֶרֶךְ שֶׁלָּהּ וַחֲלָלָהּ עִמָּהּ[כז], עַד שֶׁתֵּרָאֶה חֲסֵרָה כְּשֶׁתִּרַבֵּץ[כח] - חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה [והיא] כְּמִי שֶׁנֶּחְתַּךְ חֻצְיָהּ וְנֶחְלְקָה לִשְׁנֵי גּוּפוֹת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְכֵן אִם נִשְׁבְּרָה מַפְרֶקֶת וְרֹב בָּשָׂר עִמָּהּ[כט], אוֹ שֶׁנִּקְרְעָה מִגַּבָּהּ כְּדָג[ל], אוֹ שֶׁנִּפְסַק רֹב הַקָּנֶה, אוֹ שֶׁנִּקַּב הַוֵּשֶׁט בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה - חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה מֻחְלֶטֶת, וְאֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶחָד הַבְּהֵמָה וְאֶחָד הָעוֹף, בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ.

כז) שנתלש ממנה הירך בין עם הבשר שהיה מחובר אליו. כח) שרואים שחסר ממנה גם כשהיא רבוצה. כט) נתלש עם המפרקת רוב בשר שמאחורי הצוואר. ל) נחתכה לכל אורך הגב, כמו שפותחים דג.

כ. שְׁנֵי עוֹרוֹת יֵשׁ לוֹ לַוֵּשֶׁט - הַחִיצוֹן אָדֹם, וְהַפְּנִימִי לָבָן; נִקַּב הָאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד, כְּשֵׁרָה. נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן בְּכָל שֶׁהוּא בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה, חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה; וּבֵין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמְקוֹם הַנֶּקֶב, בֵּין שֶׁנִּשְׁחֲטָה בְּמָקוֹם אַחֵר - אֵין הַשְּׁחִיטָה מוֹעֶלֶת בָּהּ; נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, נְבֵלָה.

כא. נִקַּב הַוֵּשֶׁט, וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ - אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם[לא], וַחֲרֵי הוּא נָקוּב כְּשֶׁהָיָה.

לא) אם ניקב ונסתם אפילו סתימה עבה – אינה מתקיימת.

להכשירה", שהרי הסיבה שנחשבת טריפה היא מפני ש"אין הקרום כלום", אבל אם היה סותמה יפה אזי לכאורה חוזרת להכשירה.

(הנ"ל, הוא אחד מתוך למעלה משלושים מראי־מקומות המובאים במכתב להגאון הרגצו'בי משנת תרפ"ה ובו מוכיח משלל מראי מקומות בש"ס חולין וזבחים, 'יד החזקה', מורה נבוכים, פירוש המשניות ועוד, שטריפה חוזרת להכשירה).

(לקוטי שיחות, חלק כז, עמוד 308
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

נִמְצָא קוֹץ עוֹמֵד [תחוב] בַּוֵּשֶׁט - חֲרֵי זוֹ סְפֵק נְבֵלָה, שֶׁמָּא נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה קְרוּם בְּמְקוֹם הַנֶּקֶב, וְאֵינוֹ נִרְאֶה; אֲבָל אִם נִמְצָא הַקּוֹץ לְאָרְכּוֹ בַּוֵּשֶׁט[לב] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁרֹב הַבְּהֵמוֹת הַמִּדְבָּרִיּוֹת אוֹכְלוֹת הַקּוֹצִים תָּמִיד.

לב) והוא אינו תחוב בוושט.

כב. וֵשֶׁט אֵין לוֹ בְּדִיקָה מִבַּחוּץ[לג], אֶלָּא מִבִּפְנִים[לד]. כֵּיצַד? הוֹפְכוֹ וּבוֹדֵק: אִם נִמְצָא עָלָיו טִפַּת דָּם, בְּיָדוּעַ שֶׁהָיָה נָקוּב.

לג) העור החיצון אדום ואי אפשר לראות עליו טיפת דם קטנה, אם יש שם נקב. לד) העור הפנימי שלו לבן, וניכרת עליו אדמימות.

כג. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּפְסַק רֹב חֲלָלָהּ[לה] בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִשְׁחִיטָה, חֲרֵי זוֹ נְבֵלָה; וְכֵן אִם נִקְּבָה כְּאַסְפָּר[לו]. נִקְּבָה נְקָבִים קְטַנִּים - אִם נְקָבִים שֶׁאֵין בָּהֶן חֻסְרוֹן הֵן - מִצְטָרְפִין לְרֻבָּהּ[לז]; וְאִם נְקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֻסְרוֹן הֵן - מִצְטָרְפִין לִכְאַסְפָּר[לח]. וְכֵן אִם נִטְלָה מִמֶּנָּה רְצוּעָה[לט], מִצְטָרֶפֶת לִכְאַסְפָּר[מ]. וּבְעוֹף[מא] - כֹּל שֶׁאִלּוּ מְקַפֵּל הָרְצוּעָה אוֹ הַנְּקָבִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֻסְרוֹן, וּמַנִּיחָן עַל פִּי הַקָּנֶה - אִם חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ[מב], נְבֵלָה; וְאִם לָאו, כְּשֵׁרָה.

לה) הגרגרת הוא קנה שנמשך לאורך הצוואר מהפה ועד לריאה, אם רובו נחתך. לו) אם יש בה חור כגודל מטבע ששמו איסר. לז) אם הם נקבים קטנים, שלא חסר בבשר במקום הנקב, מצרפים את כולם ביחד ומחשיבים אותם כאילו הם סמוכים זה לזה – אם הם ביחד כמו שנחתך רוב חללה, היא נבילה. ואם לא – כשרה. לח) אם בכולם יחד יש שיעור חור בגודל מטבע איסר – היא נבלה. לט) לא נחתך לרוחב, אלא חתך צר וארוך (לא לרוחב). מ) אם כשמעגלים אותה יהיה כשיעור איסר, היא נבלה. מא) שאין מקום לשיעור כאיסר מפני שבכל גרגרת העוף

~ נקודות משיחות קודש ~

"נִקַּב הַוֵּשֶׁט וְעָלָה בּוֹ קְרוּם וּסְתָמוֹ – אֵין הַקְּרוּם כְּלוּם כו'".

מכאן משמע קצת שלדעת הרמב"ם "טריפה חוזרת

אין גדול של איסר. מב) רוב חללו, ושיעור רוב הקנה בעוף הוא לפי גודלו וקטנו.

כד. נִקְּבָה • הַגַּרְגֶּרֶת נֶקֶב מִפֶּלֶשׁ מִשְּׁנֵי צְדָדֶיהָ כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס אִסָּר לָרָחְבּוֹ - נִבְלָה; נִסְדְּקָה לְאָרְכָּהּ[מג] - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁתַּיֵּר מִן הַמָּקוֹם הָרָאוּי בָּהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא מַשֶּׁהוּ לְמַעְלָה וּמַשֶּׁהוּ לְמַטָּה[מד], כְּשֵׁרָה.

השגת הראב"ד
ניקבה . . צדדיה א"א זה פירוש משובש ופירש אותו על נפחתה.

מג) וזה פצע יותר קל משנחתכה לרוחב, כי אם נחתכה לרוחבה, הריאה מושכת את הקנה למטה, והצוואר מושך את הקנה למעלה, ואז הוא יתנתק לגמרי ולא יוכל להחלים. אבל נסדקה לאורכה, הקנה לא נמשך לצדדים, והצוואר לוחץ עליו ומונע את התנתקותו, לכן הוא מסוגל להחלים. מד) ורוב מוחלט מהקנה סדוק.

כה. גַּרְגֶּרֶת שֶׁנִּקְּבָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְּבָה אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין אוֹתָהּ עַתָּה בְּמָקוֹם אַחֵר, וּמְדַמִּין הַנֶּקֶב לַנֶּקֶב: אִם נִדְמֶה לוֹ, מֻתֶּרֶת[מה]. וְאֵין מְדַמִּין אֶלָּא מֵחֲלִיָּה[מו] גְּדוֹלָה לְחֲלִיָּה גְּדוֹלָה, אוֹ מִקְּטַנָּה לִקְטַנָּה; אֲבָל לֹא מִקְּטַנָּה לִגְדוֹלָה וְלֹא מִגְּדוֹלָה לִקְטַנָּה; שֶׁכָּל הַקָּנֶה חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת הוּא, וּבֵין כָּל חֲלִיָּה וְחֲלִיָּה אַחַת קְטַנָּה מִשְׁתַּיְּהֶן וְרַכָּה[מז].

מה) כי הנקבים שנעשו קודם השחיטה לא דומים במראיהם לנקבים שנעשו בבשר אחר השחיטה, וממילא ברור שגם הנקב הזה נעשה לאחר השחיטה. מו) טבעות בקנה. מז) הטבעת הקטנה שבין הטבעות, היא רכה יותר מהטבעות הרגילות.

~ יום שלישי כ"א כסלו ~

פֶּרֶק ד

מי הוא הראוי לשחוט.

א. יִשְׂרְאֵלִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים הַמַּפְסִידִין אֶת הַשְּׁחִיטָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵהִלְכוֹת שְׁחִיטָה שֶׁבִּאַרְנוּ, וְשָׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - אָסוּר לֶאֱכֹל מִשְּׁחִיטָתוֹ, לֹא הוּא[א] וְלֹא אֲחֵרִים. וַהֲרֵי זוֹ קְרוֹבָה לְסָפֵק נְבֵלָה; וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה כַּזַּיִת, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[ב].

א) גם אם לאחר שלמד הלכות שחיטה הוא טוען שבוודאות לא שהה ולא דרס קודם לכן – אין לסמוך על דבריו, כי בזמן ששחט עדיין לא ידע את ההלכות, וייתכן שקילקל מבלי שיבחין. ב) ככל ספק איסור מהתורה.

ב. וַאֲפִלּוּ שָׁחַט בְּפָנָיו אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי[ג] שְׁחִיטָה זוֹ שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ נְכוֹנָה וּגְמוּרָה - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה; הוֹאִיל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּבָרִים הַמַּפְסִידִין, אֶפְשָׁר שֶׁיְּפַסִּיד הַשְּׁחִיטָה וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[ד], כְּגוֹן שֶׁשִּׁשָּׁהּ אוֹ יְדָרְסָ אוֹ יִשְׁחֹט בְּסַכִּין פְּגוּמָה וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, בְּלֹא כַּוָּנָתוֹ.

ג) כלומר, מתקבל על הדעת. ד) מפני שלא ידע הלכות שחיטה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ג. יִשְׂרְאֵל שֶׁיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחֹט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְכַתְּחִלָּה, עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט בְּפָנָיו חָכָם פְּעָמִים רַבּוֹת[ה] עַד שֶׁיִּהְיֶה רָגִיל וְזָרִיז; וְאִם שָׁחַט תְּחִלָּה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ה) וזה נקרא בתלמוד: מוחזק.

ד. הַיּוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, וְשָׁחַט בְּפָנָיו חָכָם עַד שֶׁנַּעֲשָׂה רָגִיל - הוּא הַנִּקְרָא 'מֻמְחֶה'; וְכָל הַמֻּמְחִין שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה. וַאֲפִלּוּ נָשִׁים וַעֲבָדִים[ו] - אִם הָיוּ מֻמְחִין, הֲרֵי אֵלּוּ שׁוֹחֲטִין לְכַתְּחִלָּה.

ו) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות, כיוון שחייבים במצוות כנשים – דינם כנשים.

ה. חֵרֵשׁ[ז] שׁוֹטֶה וְקָטָן וְשִׁכּוֹר שֶׁנִּתְבַּלְבְּלָה דַּעְתּוֹ שֶׁשָּׁחֲטוּ - שְׁחִיטָתָן פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן דַּעַת, שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ בִּשְׁחִיטָתָן; לְפִיכָךְ אִם שָׁחֲטוּ בִּפְנֵי הַיּוֹדֵעַ, וְרָאָה אוֹתָן שֶׁשָּׁחֲטוּ כַּהֲגָן - שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה.

ז) הכוונה לחרש אילם – שאינו שומע ואינו מדבר.

ו. מִי שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ אֶצְלֵנוּ[ח] שֶׁשָּׁחַט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ; אִם נִמְצָא יוֹדֵעַ עִקְּרֵי הִלְכוֹת שְׁחִיטָה, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ח) אם הוא בקיא בהלכות שחיטה.

ז. הֲרֵי שֶׁרָאִינוּ יִשְׂרְאֵלִי מֻרְחָק שֶׁשָּׁחַט וְהָלַךְ לוֹ, וְלֹא יָדַעְנוּ אִם יוֹדֵעַ אוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[ט]; וְכֵן הָאוֹמֵר לִשְׁלוּחוֹ: 'צֵא וּשְׁחֹט לִי', וּמָצָא הַבְּהֵמָה שְׁחוּטָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם שְׁלוּחוֹ שְׁחָטָהּ אוֹ אַחֵר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁרֹב הַמְצוּיִין אֶצֶל [–העוסקים במקצוע ה]שְׁחִיטָה, מֻמְחִין הֵן'.

ט) היות שהוא לא לפנינו, סומכים על רוב הישראלי השוחטים שהם מומחין. י) ואפילו אם התברר שאדם אחר שחטה, ולא השליח, היא מותרת.

ח. אָבַד לוֹ גִּדִּי אוֹ תַּרְנְגוֹל, וּמְצָאוֹ שָׁחוּט - בַּבַּיִת - מֻתָּר, שֶׁרֹב הַמְצוּיִין אֵצֶל שְׁחִיטָה, מֻמְחִין הֵן; מְצָאוֹ בַּשּׁוּק - אָסוּר, שֶׁמָּא נִתְנַבֵּל וּלְפִיכָךְ הֻשְׁלַךְ[יא]. וְכֵן אִם מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה שֶׁבַּבַּיִת[יב], אָסוּר.

יא) שמא במהלך השחיטה נעשתה נבילה, ואז זרקו אותה בשוק. יב) שאדם עשוי להטיל נבילתו באשפה שבבית, וכל־שכן באשפה שבשוק.

ט. מֻמְחֶה שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק[יג], וַהֲרֵי הוּא מֵבִין וְשׁוֹמֵעַ, וְדַעְתּוֹ נְכוֹנָה - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה[יד]; וְכֵן מִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ[טו], הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט.

יג) היינו שהוא שומע ואינו מדבר. יד) ואחרים מברכים על השחיטה. טו) אבל מדבר.

י. הַסּוּמָא [=עיוור] - לֹא יִשְׁחֹט לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא אִם כֵּן אֲחֵרִים רוֹאִין אוֹתוֹ; וְאִם שָׁחַט, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[טז].

טז) כיון שרגיל אצל שחיטה, בוודאי כהלכה שחט.

יא. נָכְרִי שֶׁשָּׁחַט - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּסַכִּין יָפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן[יז] - שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה; וְלוֹקֶה עַל אֲכִילָתָהּ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[10]: "וְקָרָא לְךָ, וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ"; מֵאַחַר שֶׁהִזְהִיר שֶׁמָּא יֹאכַל מִזִּבְחוֹ, אַתָּה לָמֵד שִׁזִּבְחוֹ אָסוּר[יח]; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הִלְכוֹת שְׁחִיטָה[יט].

יז) הגוי היה קטן ואינו עובד עבודה־זרה. יח) מאחר שהתורה הזהירה את הישראל שלא יאכל מזבחו של הגוי, לומדים שכל מה שהוא שחט אסור. יט) ששחיטתו "רק קרובה לספק נבילה" כשאין חכם עומד על גביו, אבל גוי ששחט, שחיטתו נבילה אפילו כשישראל רואה אותו.

יב. וְגֶדֶר גָּדוֹל גָּדְרוּ בַּדָּבָר - שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[כ], שְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

כ) כגון גוי גר תושב, שאינו עובד עבודה זרה.

יג. הִתְחִיל הַגּוֹי לִשְׁחֹט מִעוּט הַסִּימָנִין, וְגָמַר יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁהִתְחִיל יִשְׂרָאֵל, וְגָמַר הַגּוֹי - פְּסוּלָה;

יד. יִשְׂרָאֵל מְשֻׁמָּד לַעֲבֵרָה מִן הָעֲבֵרוֹת[כג], שֶׁהָיָה מֻמְחֶה[כד] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה; וְצָרִיךְ יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר לִבְדֹּק אֶת הַסַּכִּין, וְאַחַר כָּךְ יִתְּנֶנָּה לְמֻשְׁמָד זֶה לִשְׁחֹט בָּהּ - מִפְּנֵי שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵחַ לִבְדֹּק[כה]. וְאִם הָיָה מְשֻׁמָּד לַעֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[כו], אוֹ מִין, וְהוּא הַכּוֹפֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה[11] - הֲרֵי הוּא כְּגוֹי, וּשְׁחִיטָתוֹ נְבֵלָה.

כג) ישראל שהוחזק לעשות עבירה אחת בזדון שוב ושוב, והוא נקרא מומר לעבירה אחת. כד) אבל אם אין ידוע אם הוא מומחה או לא, צריך לבדוק אותו, שאין אומרים במומר "רוב מצויין אצל שחיטה מומחים הם". כה) אבל אין חוששים שמא יקלקל שחיטתו בכוונה, מכיוון ששחיטה כשרה אין טרחתה מרובה משחיטה פסולה. כו) שהוא נחשב כמומר לעבודה־זרה.

טו. מִי שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁל תּוֹרָה[כז] - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֵט בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[כח], אִם הָיָה מֻמְחֶה; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ דָּבָר מֵהָתֵר וְאוֹכֵל דָּבָר אָסוּר[כט] - שֶׁזּוֹ חֶזְקָה הִיא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַאֲפִלּוּ הָרְשָׁעִים מֵהֶן.

כז) שפעם אחת עבר עבירה מהתורה, אבל אינו מומר לעבור על אותה מצוה שוב ושוב. כח) ואינו צריך לבדיקת הסכין על ידי אחרים. כט) ואם כן, לא יקלקל בשחיטה בכוונה, וגם יבדוק את הסכין.

טז. אֵלּוּ הַצְּדוּקִין וְהַבַּיְתוֹסִין[ל] וְתַלְמִידֵיהֶן, וְכָל הַטּוֹעִין אַחֲרֵיהֶן שֶׁאֵינָן מַאֲמִינִין בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - שְׁחִיטָתָן אֲסוּרָה. וְאִם שָׁחֲטוּ בְּפָנֵינוּ, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[לא]; שֶׁאֵין אִסּוּר שְׁחִיטָתָן אֶלָּא שֶׁמָּא יְקַלְקְלוּ בִּשְׁחִיטָתָן, וְהֵן אֵינָן מַאֲמִינִין בְּתוֹרַת שְׁחִיטָה; לְפִיכָךְ אֵינָן נֶאֱמָנִין לוֹמַר "לֹא קִלְקַלְנוּ"[לב].

ל) חברי כת שייסדו צדוק ובייתוס. לא) אמנם מתייחסים

---

10. שמות-כי־תשא, לד, טו. **11.** ג, ז־ח.

הפניות לשיחות קודש

הלכה יא: גדר שחיטת עכו"ם – לקו"ש חי"ח ע' 16 הע' 30.

אליהם כגויים, אבל הם לא חשודים שעובדים עבודה זרה. **לב)** אבל כאשר הם שוחטים לפנינו, ואנו רואים שהשחיטה כשרה – מותר.

יז. כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, לֹא נִצְטַוּוּ בִּשְׁחִיטַת הַחֻלִּין, אֶלָּא הָיוּ נוֹחֲרִין[לג] אוֹ שׁוֹחֲטִין וְאוֹכְלִין, כְּשְׁאָר הַגּוֹיִים. וְנִצְטַוּוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁכָּל הָרוֹצֶה לִשְׁחֹט[לד], לֹא יִשְׁחֹט אֶלָּא שְׁלָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר[12]: "אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר וְגוֹ' וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ', לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְגוֹ' וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַה'" וְגוֹ'; אֲבָל הָרוֹצֶה לִנְחֹר וְלֶאֱכֹל[לה] בַּמִּדְבָּר, הָיָה נוֹחֵר וְאוֹכֵל.

לג) הורגים בכל דרך. **לד)** שחיטה כשרה. **לה)** סתם בהמת חולין.

יח. וּמִצְוָה זוֹ[לו] אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא בַּמִּדְבָּר בִּלְבַד בְּעֵת הֱתֵּר הַנְּחִירָה.

לו) שאם רוצה לשחוט שחיטה כשרה צריך להקדיש אותה לשלמים.

וְנִצְטַוּוּ שָׁם, שֶׁכְּשֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ, תֵּאָסֵר עֲלֵיהֶם הַנְּחִירָה, וְלֹא יֹאכְלוּ חֻלִּין אֶלָּא בִּשְׁחִיטָה; וְיִשְׁחֲטוּ בְּכָל מָקוֹם לְעוֹלָם חוּץ לָעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר[13]: "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ וְגוֹ', וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאנְךָ אֲשֶׁר נָתַן ה' לְךָ" וְגוֹ'. וְזוֹ הִיא הַמִּצְוָה הַנּוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, לִשְׁחֹט וְאַחַר כָּךְ יֹאכַל[לז].

לז) כלומר, שאם ירצה לאכול בשר, מצוה קודם לשחוט.

~ יום רביעי כ"ב כסלו ~

פֶּרֶק ה

שמונת מיני טריפה; דיני הטריפה הראשונה: דרוסה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת, שֶׁהַטְּרֵפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הִיא הַנּוֹטָה לָמוּת[א]; וְלֹא נֶאֱמַר "טְרֵפָה"[ב], אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה - כְּגוֹן שֶׁטְּרָפָהּ אֲרִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וּשְׁבָרָהּ, וַעֲדַיִן לֹא מֵתָה[ג].

א) וזה הלשון הרמב"ם שם: ואסרה (התורה) הנוטה למות מחמת מכותיה, ואף־על־פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה". **ב)** הלשון "טריפה" משמעותה שהוכתה על־ידי חיה טורפת. **ג)** אבל באמת "טריפה" כוללת את כל סוגי המחלות והמכות שבעקבותיהם היא נוטה למות, ולא משנה ממה הם נגרמו לה.

ב. וְיֵשׁ שָׁם חֲלָאִים אֲחֵרִים, שֶׁאִם יֵאָרְעוּ לָהּ תֶּחְשַׁב טְרֵפָה, וְהֵן הַלָּבָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי; וּשְׁמוֹנָה מִינֵי טְרֵפוֹת נֶאֶמְרוּ לוֹ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, וְאֵלּוּ הֵן[ד]: דְּרוּסָה, נְקוּבָה, חֲסֵרָה, נְטוּלָה, פְּסוּקָה, קְרוּעָה, נְפוּלָה, וּשְׁבוּרָה.

ד) שמות המינים, שפרטיהם יבוארו אחר־כך.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן הַלָּכָה, הוֹאִיל וְאֵין לְךָ בְּפֵרוּשׁ בַּתּוֹרָה אֶלָּא דְּרוּסָה, הֶחְמִירוּ בָהּ, וְכָל סָפֵק שֶׁיִּסְתַּפֵּק בִּדְרוּסָה - אָסוּר; וּשְׁאָר שִׁבְעָה מִינֵי טְרֵפוֹת, יֵשׁ בָּהֶן סְפֵקוֹת מֻתָּרִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ד. הַדְּרוּסָה - הוּא שֶׁיִּטְרֹף הָאֲרִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הַבְּהֵמָה וְיִדְרֹס עָלֶיהָ בְּיָדוֹ[ה], אוֹ יִדְרֹס הַגֵּץ וְהַנֶּשֶׁר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הָעוֹף. וְאֵין דְּרִיסָה בִּבְהֵמָה גַּסָּה וּבְחַיָּה גַּסָּה, אֶלָּא לָאֲרִי בִּלְבַד[ו]; וּבִבְהֵמָה דַּקָּה וּבְחַיָּה דַּקָּה, מִן הַזְּאֵב וּלְמַעְלָה[ז]. וּבִגְדָיִים וּטְלָאִים[ח] - אֲפִלּוּ חָתוּל וְשׁוּעָל וּנְמִיָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[ט], יֵשׁ לָהֶן דְּרִיסָה.

ה) ינעץ בה את ציפורניו. **ו)** אבל שאר החיות אינן יכולות לדרוס בהמה או חיה גסה. **ז)** כל חיה טורפת מגודל זאב ומעלה. **ח)** שהם קטנים בבהמה דקה. **ט)** שהם קטנים יותר מהזאב.

ה. הַגֵּץ[י] - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה, וַאֲפִלּוּ בְּעוֹף גָּדוֹל; אֲבָל שְׁאָר עוֹפוֹת הַדּוֹרְסִים - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁכָּמוֹהוּ, וְאֵין לוֹ דְּרִיסָה בְּעוֹף שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ.

י) שהוא עוף דורס.

ו. וְיֵשׁ לְחֻלְדָּה דְּרִיסָה בְּעוֹפוֹת; וְכֶלֶב - אֵין לוֹ

---

12. ויקרא-אחרי־מות, יז, ג־ה. **13.** דברים-ראה, יב, כ־כא.

הפניות לשיחות קודש

לא . . החולין: הטעם הפנימי בזה – לקו"ש ח"ד ע' 1112.

דְּרִיסָה כָּל עִקָּר, לֹא בְּעוֹף וְלֹא בִּבְהֵמָה וְחַיָּה. וְהַנֵּץ - יֵשׁ לוֹ דְּרִיסָה בִּגְדָיִים וּטְלָאִים, וְהוּא שֶׁיִּקֹּב בְּצִפָּרְנָיו לְבֵית הֶחָלָל[יא].

יא) בתנאי שתוחב את הציפורניים שלו לתוך חלל הגוף ומגיע לאיברים הפנימיים, מפני שרק כך נכנס הארס שבציפורני הנץ אל תוך הגוף.

ז. אֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּיַד הַטּוֹרֵף[יב], אֲבָל בְּרַגְלָיו[יג] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[יד]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּצִפָּרֶן, אֲבָל בַּשֵּׁן - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נִקַּב עַד בֵּית הֶחָלָל[טו]; וּבוֹדְקִין שֶׁמָּא נִקַּב אֶחָד מִן הָאֲבָרִים שֶׁנִּטְרֶפֶת בִּנְקִיבָתָן. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא בְּכַנַּת הַטּוֹרֵף, אֲבָל אִם נָפַל הַדּוֹרֵס וְנִשְׁתַּקְּעוּ צִפָּרְנָיו בַּנִּטְרָף, אֵין זוֹ דְּרִיסָה[טז]. וְאֵין דְּרִיסָה אֶלָּא מֵחַיִּים[יז], אֲבָל אִם דָּרַס וְנֶהֱרַג וַעֲדַיִן יָדוֹ בַּדְּרוּסָה, וְלֹא שָׁמַט צִפָּרְנָיו מִמֶּנָּה אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[יח].

יב) הרגליים הקדמיות. יג) הרגליים האחוריות. יד) משום דרוסה, משום שהארס של הדורס נמצא רק ברגליו הקדמיות. טו) ואז יש לחוש משום נקובה וצריך לבדוק, כפי שיבאר להלן. טז) כיוון שנפל ללא כוונה, הוא אינו מטיל ארס. יז) שבעל החיים הדורס חי. יח) מפני שהטורף מטיל את הארס בטרפו בשעה שהוא שולף את צפרניו ממנו, וכאן הציפורניים נשארו בגוף הנדרס, בעוד הדורס כבר מת.

ח. וְכֵיצַד דִּין הַדְּרוּסָה? כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ 'חוֹשְׁשִׁין לָהּ' - שׁוֹחֲטִין אֶת הַנִּטְרָף, וּבוֹדְקִין כָּל הֶחָלָל שֶׁלּוֹ מִפִּי הַיָּרֵךְ עַד הַקָּדְקֹד; אִם נִמְצֵאת כָּלָה שְׁלֵמָה מִכָּל מִינֵי טְרֵפוֹת, וְלֹא נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצָא בָּהּ רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, וַאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה.

ט. אֵיזֶה הוּא רֹשֶׁם הַדְּרִיסָה? הוּא [כגון] שִׁיְּאַדִּים הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם[יט]; וְאִם נִמּוֹק הַבָּשָׂר[כ] כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִם, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה כַּבָּשָׂר שֶׁהָרוֹפֵא גּוֹרְדוֹ מִן הַחֲבוּרָה[כא] - רוֹאִין אוֹתוֹ הַבָּשָׂר כְּאִלּוּ חָסֵר[כב], וּטְרֵפָה.

יט) אם בשר הנדרס האדים, סימן שהארס נכנסה והיא דרוסה. כ) הבשר נרקב ומתמסמס. כא) כאשר יש פצע בגוף, לפעמים יש בשר מת שהרופא מגרד אותו כדי לעורר צמיחת בשר חי במקום הפצע. כב) מחשיבים את הבשר הזה כאילו הוא לא קיים בגוף, וכתוצאה מזה זה נחשב לטריפה.

י. וְאִם דָּרַס בַּסִּימָנִין [=קנה וושט], מְשֻׁיְּאָדִימוּ[כג] - טְרֵפָה; וּדְרִיסָתָן בְּמַשֶּׁהוּ: כֵּינָן שֶׁהָאֲדִים בָּהֶן כָּל שֶׁהוּא מֵחֲמַת דְּרִיסָה, טְרֵפָה.

כג) בודקים אם הסימנים עצמם האדימו ואז טריפה, אבל אם הבשר מסביב לסימנים האדים – אינה טריפה.

יא. סְפֵק דְּרוּסָה אֲסוּרָה עַד שֶׁתִּתְבַּדֵּק, כִּדְרוּסָה וַדָּאִית. כֵּיצַד? אֲרִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵין שְׁוָרִים, וְנִמְצָא צִפֹּרֶן [תקועה] בְּגַבּוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא אֲרִי דָּרָסוֹ, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בַּכֹּתֶל נִתְחַכְּכָה'[כד]. וְכֵן שׁוּעָל אוֹ נְמִיָּה שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעוֹפוֹת, וְהוּא שׁוֹתֵק וְהֵם מְקַרְקְרִין - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא דָּרַס; אֲבָל אִם הָיָה הוּא נוֹהֵם וְהֵן מְקַרְקְרִין, מִיְּרָאָתָן מִנְּהִימָתוֹ הֵן מְקַרְקְרִין. וְכֵן אִם קָטַע רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן, הִנַּח נָח רָגְזוֹ; וְכֵן אִם שָׁתַק הוּא וְהֵן, אֵין חוֹשְׁשִׁין; שֶׁאֲלוּ הִזִּיק, הָיוּ מְקַרְקְרִין.

כד) שמא השור התחכך בכותל, והציפורן היתה בכותל.

יב. סְפֵק שֶׁנִּכְנַס לְכָאן טוֹרֵף אוֹ לֹא נִכְנַס לְכָאן, אוֹ שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁנִּכְנַס וְלֹא נוֹדַע אִם זֶה מִן הַטּוֹרְפִין אוֹ אֵינוֹ מִן הַטּוֹרְפִין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ; וְכֵן עוֹף שֶׁנִּכְנַס לְבֵין הָעֵצִים, אוֹ לְבֵין הַקָּנִים, וְיָצָא וְרֹאשׁוֹ מְנַטֵּף דָּם, אוֹ צַוָּארוֹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא נִטְרַף, אֶלָּא אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בָּעֵצִים נִזְקַק'.

~ יום חמישי כ"ג כסלו ~

פֶּרֶק ו

דיני הטריפה השניה: נקובה.

א. נְקוּבָה כֵּיצַד? אַחַד עָשָׂר אֲבָרִים הֵן, שֶׁאִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לְבֵית חֲלָלוֹ [הפנימי] בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה; וְאֵלּוּ הֵן: תַּרְבַּץ הַוֶּשֶׁט[א], וּקְרוּם שֶׁל מֹחַ הָרֹאשׁ[ב], וְהַלֵּב עִם הַקָּנָה שֶׁלּוֹ, וְהַמָּרָה, וּקְנֵי הַכָּבֵד[ג], וְהַקֵּבָה, וְהַכָּרֵס[ד], וְהַמְסוֹס[ה], וּבֵית הַכּוֹסוֹת[ו], וְהַדַּקִּין[ז], וְהָרֵאָה עִם הַקָּנָה שֶׁלָּהּ[ח].

א) מקום חיבור הושט ללוע. ב) שמקיף את המוח מבחוץ. ג) הקנה המתפצל מתחת לחזה והולך אל הכבד. ד) המקום שבו האוכל נמצא, לפני שהיא מעלה אותו שוב ללעיסה. ה) חלק מאיברי העיכול, ונקרא מסס על שם שבו מתמסמס האוכל ממיצי תסיסה שונים. ו) חלק

שמחובר לכרס, וגם הוא מאיברי העיכול. ז) הם חלק מהמעיים. ח) הקנה שיורד מתחת לחזה, ומתפצל והולך לריאה.

ב. תַּרְבֵּץ הַוֵּשֶׁט - כְּבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ[14], וְשֶׁהוּא הַמָּקוֹם מִן הַוֵּשֶׁט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה לְמַעְלָה; אִם נִקַּב לַחֲלָלוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה.

ג. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ לַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ[ט], אִם נִקַּב הָעֶלְיוֹן הַסָּמוּךְ לָעֶצֶם בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[י]; וְאִם נִקַּב הַתַּחְתּוֹן הַסָּמוּךְ לַמֹּחַ - טְרֵפָה. וּמִשֶּׁיַּתְחִיל הַמֹּחַ לְהִמָּשֵׁךְ לַשִּׁדְרָה, וְהוּא מְחוּץ לַפּוֹלִין שֶׁהֵם תְּחִלַּת הָעֹרֶף - יְהֶיה לִקְרוּמוֹ דִּין אַחֵר[יא]; וְאִם נִקַּב חוּץ לַפּוֹלִין, מֻתָּר.

ט) יש שני קרומים: העליון קשה ודבוק לגולגולת, והתחתון רך ודבוק למוח. י) אם ניקב רק הקרום העליון, שדבוק לגולגולת, והקרום התחתון שדבוק למוח לא ניקב – כשרה. יא) שזהו חוט השדרה ונחשב טריפה רק אם נחתך רובו – לא על ידי נקב.

ד. הַמֹּחַ עַצְמוֹ שֶׁנִּקַּב אוֹ נִתְמַעֵךְ, וְהַקְּרוּם קַיָּם - כְּשֵׁרָה; וְאִם נִשְׁפַּךְ [=התמוסס] כַּמַּיִם אוֹ כַּדּוֹנַג, טְרֵפָה[יב].

יב) מפני שבמקרה כזה ודאי הקרום עצמו גם ינקב.

ה. הַלֵּב שֶׁנִּקַּב לְבֵית חֲלָלוֹ, בֵּין לְחָלָל גָּדוֹל שֶׁבַּשְּׂמאל בֵּין לְחָלָל קָטָן שֶׁבַּיָּמִין - טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִקַּב בְּשֹׂר הַלֵּב וְלֹא הִגִּיעַ לַחֲלָלוֹ - מֻתָּר. וְקִנָּה [=ערוק] הַלֵּב, וְהוּא הַמְּזָרָק הַגָּדוֹל[יג] שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ לָרֵאָה - הֲרֵי הוּא כַּלֵּב, אִם נִקַּב לַחֲלָלוֹ בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה.

יג) קנה הלב שעל גבי דופני ריאה.

ו. מָרָה שֶׁנִּקְּבָה, וְכָבֵד סוֹתַמְתָּהּ - מֻתֶּרֶת[יד]; וְאִם לֹא נִסְתַּם הַנֶּקֶב - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָמוּךְ לַכָּבֵד, טְרֵפָה.

יד) אם הנקב במרה נמצא במקום חיבורה עם הכבד – הכבד סותמו.

ז. נוֹתָהּ [=גרגיר] שֶׁנִּמְצֵאת בַּמָּרָה - אִם הָיְתָה כְּמוֹ גַּרְעִינָה שֶׁל תְּמָרָה שֶׁאֵין רֹאשָׁהּ חַד, מֻתֶּרֶת; וְאִם הָיָה רֹאשָׁהּ חַד כְּגַרְעִינַת הַזַּיִת, אֲסוּרָה; שֶׁהֲרֵי נִקְּבָה אוֹתָהּ כְּשֶׁנִּקְּבָה; וְזֶה שֶׁלֹּא יֵרָאֶה הַנֶּקֶב, מִפְּנֵי שֶׁהַגְּלַדטו פִּי הַמַּכָּה.

טו) שקרום כיסה את הנקב, אבל הנקב עדיין קיים ולמרות הקרום הוא עתיד להיפתח.

ח. קְנֵי • הַכָּבֵדטז, וְהֵן הַמְּזָרְקִים שֶׁבָּהֶן הַדָּם מִתְבַּשֵּׁל - אִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶם בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה; לְפִיכָךְ, מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בְּתוֹךְ הַכָּבֵד - אִם הָיְתָה מַחַט גְּדוֹלָה וְהָיָה • הַקָּצֶה הַחַד שֶׁלָּהּ לְפָנִים[יז], בְּיָדוּעַ שֶׁנִּקְּבָה כְּשֶׁנִּכְנְסָה[יח]; וְאִם הָיָה הָרֹאשׁ הֶעָגֹל לְפָנִים[יט] - אוֹמְרִין: יֶדֶךְ סְמְפוֹנוֹת הָלְכָה[כ], וּמֻתֶּרֶת.

השגת הראב"ד
קני . . הדם א"א כמדומה לי שהוא סובר על הנקבים [ס"א הקנים] דכבדא כריאה שאפילו על מה שיש מהם בתוך הכבד נאמר שאם ניקב במשהו טריפה ואינו כן ואין חכם שיסבור כן אלא מה שנתפשט ממנו לריאה והוא חוץ לכבד ועל כן אינו חשש נקב בכבד בשביל נקב עצמו אלא שמא דרך הושט בא לו לכבד.

והיה . . שניקבה א"א אין בכאן תבלין ולא מלח והמבין יבין ואין כאן ודאי נקובה.

טז) הקנה שיורד לכבד ומתפצל בתוכו לסימפונות, שהם נקראים המזרקים, ובתוכם הדם זורם. יז) לחלל הבהמה ולא כלפי פי הקנה. יח) קרוב לודאי שהיא ניקבה בראשה החד את קני הכבד עם כניסתה. יט) הקצה החד פונה לעבר פי הקנה. כ) היא נכנסה דרך הקנים, ולא ניקבה שום דבר.

ט. הָיְתָה מַחַט קְטַנָּה, הֲרֵי הִיא טְרֵפָהכא - מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ חַדִּין, וּוַדַּאי נִקְּבָה; וְאִם נִמְצֵאת בַּסִּמְפוֹן הַגָּדוֹל שֶׁבַּכָּבֵד, וְהוּא הַקָּנֶה הָרָחָב שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ שֶׁבּוֹ נִכְנָס הַמַּאֲכָל לַכָּבֵד - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וּבְשֹׂר כָּבֵד שֶׁהִתְלִיעַכב, מֻתֶּרֶתכג.

כא) בכל אופן, אפילו אם הראש העגול לפנים. כב) שנהיו בו תולעים. כג) ואין חוששים שמא ניקבו הסמפונות.

י. קִבָּה שֶׁנִּקְּבָה, וְחָלַב טָהוֹרכד סוֹתָם אֶת הַנֶּקֶב - מֻתֶּרֶתכה. וְכֵן כָּל נֶקֶבכו שֶׁהַבָּשָׂר אוֹ הַחֶלֶב הַמַּתִּיר בַּאֲכִילָה סוֹתֵם אוֹתוֹ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר; חוּץ מֵחֶלֶב הַלֵּב, וְהַכִּיס שֶׁעַל הַלֵּב כֻּלּוֹ, וְהַמְּחִיצָה שֶׁבְּאֶמְצַע הַבֶּטֶן הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין אִבְרֵי הַמַּאֲכָל וְאִבְרֵי הַנְּשִׁימָה, וְהִיא שֶׁקּוֹרְעִין אוֹתָהּ וְאַחַר כָּךְ תֵּרָאֶה הָרֵאָה, וְהִיא הַנִּקְרֵאת 'טַרְפֵּשׁ הַכָּבֵד', וְהוּא הַמָּקוֹם הַלָּבָן שֶׁבְּאֶמְצָעָהכז, וְחֶלֶב הַמְּעִי הָאַחֲרוֹן[כח] - שֶׁאִבְרִים אֵלּוּ אֵין מְגַנִּין, לְפִי שֶׁהֵן קָשִׁיןכט; וְנֶקֶב שֶׁנִּסְתַּם

14. לעיל א, ו.

בְּאֶחָד מֵהֶן, אֵינוֹ כְּסָתוּם. וְחֵלֶב חַיָּה[ל] שֶׁנִּגְּדוּ בִּבְהֵמָה אָסוּר - אֵינוֹ סוֹתֵם[לא], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר.

כד) חלב טהור שמותר באכילה. כה) כי חלב טהור דביק וסותם היטב את הנקב, מה שאין כן סוגי החלב הטמאים שלא סותמים טוב. כו) מכל הנקבים שאמרנו לעיל. כז) אף על פי שהוא חלב טהור אינו סותם. כח) החלק האחרון במעי שממנו יוצאת הפסולת. כט) החלב קשה, ולכן לא יכולים להידבק כראוי. ל) התורה אסרה רק חלב בהמה, אבל חלב של חיה ועוף – מותר. לא) ההבחנה בין חלב שסותם נקב כראוי לחלב שאינו סותם – אינה תלויה בשאלת ההיתר או האיסור של החלב, אלא בטבעו ומרקמו. בבהמה – החלב המותר באכילה הוא זה שצמיגותו מאפשרת לו לאטום את הנקב, ואילו החלב האסור הוא חלק ואינו סותם. לכן, כשבאים לדון בחלב של חיה או עוף, שאצלם כל החלב מותר באכילה, אנו משווים בין החלב שלהם לחלב המותר שבבהמה – ולפי זה אנו יודעים איזה חלב אצלם נחשב שסותם נקב כראוי.

יא. כָּרֵשׂ שֶׁנִּקַּב - טְרֵפָה, וְאֵין לוֹ דָּבָר שֶׁיִּסְתֹּם אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַחֵלֶב שֶׁעָלָיו אָסוּר. וְכֵן הַמְסוֹס וּבֵית הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּקַּב אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ - טְרֵפָה; וְאִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לְתוֹךְ חֲלַל חֲבֵרוֹ, מֻתָּרֶת[לב].

לב) המסס ובית הכוסות דבוקים אחד לשני, אם אחד מהם ניקב במקום שבו הם דבוקים – כשר, כי השני מגין עליו.

יב. מַחַט • שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת[לג], כְּשֵׁרָה. וְאִם נִקְּבָה נֶקֶב מְפֻלָּשׁ[לד] לְתוֹךְ חֲלַל בֵּית הַכּוֹסוֹת, וְנִמְצֵאת • טִפַּת דָּם בְּמִקּוֹם הַנֶּקֶב - טְרֵפָה, שֶׁוַּדַּאי קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב; אֲבָל אִם אֵין דָּם בְּמִקּוֹם הַנֶּקֶב, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת - שֶׁמָּא אַחַר הַשְׁחִיטָה דָּחֲקָה הַמַּחַט, וְנִקְּבָה.

השגת הראב"ד
מחט . . מפולש א"א אין זה מיושר.

השגת הראב"ד
ונמצאת . . הנקב א"א הטיפה צריכה שתמצא מבחוץ.

לג) אם הנקב הוא לא מפולש, אלא נעצר באמצע דופן בית הכוסות. לד) שעובר מצד לצד.

יג. בְּהֵמָה שֶׁהִלְעִיטָהּ דָּבָר שֶׁנּוֹקֵב בְּנֵי מֵעֶיהָ, כְּגוֹן קֶרֶט שֶׁל חִלְתִּית[לה] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - טְרֵפָה, שֶׁוַּדַּאי נוֹקֵב; וְאִם • הָיָה סָפֵק נוֹקֵב סָפֵק אֵינוֹ נוֹקֵב, תִּבָּדֵק[לו].

השגת הראב"ד
ואם . . תבדק א"א קשה בדיקת הדקין.

לה) סוג של צמח חריף. לו) כלומר, אם הלעיטה מין עשב אחר, שספק אם הוא נוקב או לא – תיבדק.

כָּל אֶחָד מִבְּנֵי הַמֵּעַיִם שֶׁפִּסֹּלֶת הַמַּאֲכָל סוֹבֶבֶת בָּהֶן[לז], וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'דַּקִּין', שֶׁנִּקַּב - טְרֵפָה. וְיֵשׁ מֵהֶם מְלֻפָּפִין וּמְקֻפִּין זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ וְזוֹ לִפְנִים מִזּוֹ בְּעִגּוּל, כְּמוֹ נָחָשׁ שֶׁנִּכְרַךְ, וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'הֲדַר הַכְּנָה' [=הסתבכות המעיים] - אִם נִקַּב אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ[לח], כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי חִבְּרוֹ מֵגֵן עָלָיו.

לז) אחרי שהמאכל התעכל בקיבה, הוא יוצא למעיים, שהוא צינור ארוך מאוד שהוא מקופל ומתגלגל, והמאכל עובר בכולו עד יוצא החוצה. לח) שניקב באותו צד שבינו לחבירו.

יד. וּמֵעַיִם שֶׁנִּקְּבוּ וְלֵחָה סוֹתַמְתָּן[לט] - טְרֵפָה, שֶׁאֵין זוֹ סְתִימָה עוֹמֶדֶת[מ].

לט) במעיים יש ריר סמיך שדבוק בהם, וקשה להוציא אותו. מ) כי הריר שבתוך המעיים נע תמיד, ואינו יציב.

בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁבָּא זְאֵב אוֹ כֶּלֶב אוֹ גּוֹי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וּנְטָלָן[מא], וַהֲרֵי הֵן נְקוּבִין אַחַר שֶׁהִנִּיחָן - תּוֹלִין בּוֹ וּמֻתֶּרֶת, וְאֵין אוֹמְרִין: 'שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב[מב] נִקַּב'. נִמְצְאוּ נְקוּבִין[מג], וְלֹא נוֹדַע אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקְּבוּ אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין בָּהֶן נֶקֶב אַחֵר, וּמְדַמִּין לוֹ: אִם הָיָה הַנֶּקֶב הָרִאשׁוֹן כְּמוֹתוֹ, כְּשֵׁרָה[מד]; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁנּוּי, קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב, וּטְרֵפָה. וְאִם מִשְׁמְשׁוּ הַיָּדַיִם בְּנֶקֶב הַסָּפֵק[מה] - כָּךְ צָרִיךְ לְמַשְׁמֵשׁ בַּנֶּקֶב שֶׁמְּדַמִּין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ עוֹרְכִין.

מא) אחרי השחיטה. מב) והיה כבר נקב לפני השחיטה, והזאב ניקב באותו מקום. מג) ולא היה כלב או זאב שאפשר לתלות בהם. מד) שאין דומה הנקב שנעשה לפני השחיטה לנקב שנעשה אחר השחיטה. מה) שמשמוש הידיים משנה את צורת הנקב.

טו. בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁיָּצְאוּ [מהגוף] לַחוּץ, וְלֹא נִקְּבוּ - מֻתֶּרֶת. וְאִם נִתְהַפְּכוּ[מו], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבוּ - טְרֵפָה; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְזְרוּ כְּמוֹת שֶׁהָיוּ אַחַר שֶׁנִּתְהַפְּכוּ, וְאֵינָהּ חַיָּה[מז].

מו) וחזרו לגוף בסדר אחר מכמו שהם צריכים להיות. מז) ומכיוון שסופה למות – הרי זו טריפה.

טז. הַמְּעִי הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא שֶׁוֶה וְאֵין בּוֹ עִקּוּם, וְהוּא שֶׁהָרְעִי [=צואה] יוֹצֵא בּוֹ מִן הָעֲרָוָה, וְהוּא דָּבוּק בֵּין עִקְּרֵי הַיְרֵכַיִם, הוּא הַנִּקְרָא 'חַלְחֹלֶת'[מח] - אִם נִקַּב בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה כְּשֶׁאָר הַמֵּעַיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנִּקַּב לַחֲלַל הַבֶּטֶן[מט]. אֲבָל אִם נִקַּב

בַּמָּקוֹם הַדָּבוּק בַּיְּרֵכַיִם, מֻתָּרִ[נ]; וַאֲפִלּוּ נִטַּל מִמְּנוּ מָקוֹם הַדָּבֵק כֻּלּוֹ - מֻתָּר[נא], וְהוּא שֶׁיִּשְׁתַּיֵּר מֵאָרְכּוֹ בְּשׁוֹר, כְּמוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.

מח) שהרעי מחלחל שם. מט) כלומר, למקום חוץ לבין הירכיים. נ) הואיל והירכיים מגינות עליה. נא) כל החלק שדבוק בירכיים נפרד.

יז. הָעוֹף - אֵין לוֹ לֹא בָּרֵשׁ, וְלֹא מְסוֹס, וְלֹא בֵּית הַכּוֹסוֹת; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כְּנֶגְדָּן זֶפֶק[נב] וְקֻרְקְבָן[נג]. וְכָל הַטְּרֵפוֹת שָׁווֹת הֵן, בְּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. וְזֶפֶק שֶׁנִּנַּקַּב גַּגּוֹ בְּמַשֶּׁהוּ, טְרֵפָה; וְאֵיזֶה הוּא גַּגּוֹ שֶׁל זֶפֶק? זֶה שֶׁיִּמָּתַח עִם הַוֵּשֶׁט כְּשֶׁאַרִיךְ הָעוֹף צַוָּארוֹ[נד]. אֲבָל שְׂאָר הַזֶּפֶק שֶׁנִּנַּקַּב, מֻתָּר.

נב) כיס שהאוכל נאסף שם. נג) מקום שבו מתעכל האוכל. נד) הזפק נמצא בסוף הושט, החלק העליון שלו נמתח כאשר העוף מותח את צווארו, והחלק התחתון של הזפק נשאר במקום.

יח. שְׁנֵי כִיסִין [=שכבות] יֵשׁ בַּקֻּרְקְבָן - הַחִיצוֹן אָדֹם כְּמוֹ בָּשָׂר, וְהַפְּנִימִי לָבָן כְּמוֹ עוֹר. נִקַּב זֶה בִּלְאׇ זֶה[נה] - מֻתָּר, עַד שֶׁיִּנָּקְבוּ שְׁנֵיהֶן בְּמַשֶּׁהוּ; וְאִם נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה[נו], מֻתָּר.

נה) אם רק אחד מהכיסים ניקב. נו) גם אם יש נקב בכל אחד מהם, אבל הם לא אחד מול השני.

יט. הַטְּחוֹל, אֵינוֹ מִן הָאֲבָרִים שֶׁנִּקְּבָתָן בְּמַשֶּׁהוּ; וּלְפִיכָךְ לֹא מָנוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים בִּכְלָלָן, אֶלָּא יֵשׁ לַנָּקֵב שֶׁלּוֹ שִׁעוּר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלּוֹ. כֵּיצַד? הַטְּחוֹל, רֹאשׁוֹ הָאֶחָד עָבֶה וְהַשֵּׁנִי דַּק, כִּבְרִית [=כצורת] הַלָּשׁוֹן. אִם נִקַּב בְּרֹאשׁ הֶעָבֶה נָקֵב מְפֻלָּשׁ, טְרֵפָה. וְאִם נִקַּב נָקֵב שֶׁאֵינוֹ מְפֻלָּשׁ - אִם נִשְׁאַר תַּחְתָּיו כָּעֲבִי דִּינָר שֶׁל זָהָב[נז], מֻתָּר; פָּחוֹת מִזֶּה, הֲרֵי הוּא כִּמְפֻלָּשׁ וּטְרֵפָה, אֲבָל אִם נִקַּב הַדַּק כְּשֵׁרָה.

נז) ואם כן יש הגנה נגד הנקב במה שנשאר.

כ. כָּל אֵבֶר שֶׁאָמַרְנוּ בּוֹ שֶׁאִם נִקַּב בְּמַשֶּׁהוּ טְרֵפָה - כָּךְ אִם נִטַּל כֻּלּוֹ, טְרֵפָה; בֵּין שֶׁנִּטַּל בָּחֳלִי אוֹ בְּיָד, בֵּין שֶׁנִּבְרָא חָסֵר[נח]. וְכֵן אִם נִבְרָא בִּשְׁנֵי אֲבָרִים מֵאוֹתוֹ אֵבֶר - טְרֵפָה, שֶׁכָּל הַיָּתֵר כְּנָטוּל הוּא חָשׁוּב.

נח) שנולד ללא האיבר הזה.

כֵּיצַד? נִטַּל אֶחָד מִן הַמֵּעַיִם אוֹ הַמָּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה - טְרֵפָה; וְכֵן אִם נִמְצָא בָּהֶן שְׁתֵּי מְרֵרוֹת אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי מֵעַיִם - טְרֵפָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל אִם נִטַּל הַטְּחוֹל, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנַיִם - מֻתָּרֶת, שֶׁאֵינוֹ מִכְּלַל הַמְּנוּיִין[נט].

נט) עם האיברים שניקבו נעשית טריפה.

כא. הַמֵּעַי הַיָּתֵר שֶׁתְּתָרֵךְ בּוֹ הַבְּהֵמָה - הוּא הַיָּתֵר מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בְּנֵי מֵעַיִם זֶה בְּצַד זֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּמֵעֵי הָעוֹף; אוֹ שֶׁהָיָה הַמֵּעַי יוֹצֵא כְּעֻנָּף מִן הַבַּד, וַהֲרֵי הוּא מֻבְדָּל[ס], בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה. אֲבָל אִם חָזַר וְנִתְעָרֵב עִם הַמֵּעַי, וְנַעֲשָׂה אֶחָד מִשְּׁנֵי רָאשָׁיו, וַהֲרֵי שְׁנֵיהֶן מֻבְדָּלִין בָּאֶמְצַע - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וְאֵין כָּאן יָתֵר.

ס) המעי הנוסף יוצא מהמעי העיקרי כמו ענף קטן, והוא אינו חוזר ומתחבר למעי העיקרי.

~ יום שישי כ"ד כסלו ~

פֶּרֶק ז

דין ריאה נקובה, ריאה שיש בה אבעבעות, ודין שינוי הצבע באיברים הפנימיים.

א. שְׁנֵי קְרוּמוֹת יֵשׁ עַל הָרֵאָה, אִם נִקַּב זֶה בִּלְאׇ זֶה, מֻתֶּרֶת; וְאִם נִקְּבוּ שְׁנֵיהֶן, טְרֵפָה. אֲפִלּוּ נִגְלַד [=נקלף] הַקְּרוּם הָעֶלְיוֹן[א] כֻּלּוֹ וְהָלַךְ לוֹ, מֻתֶּרֶת[ב]. וְהַקָּנֶה שֶׁנִּנַּקַּב מִן הֶחָזֶה וּלְמַטָּה בְּמַשֶּׁהוּ - טְרֵפָה[ג], וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִשְׁחִיטָה, בַּקָּנֶה לְמַטָּה.

א) שני קרומים מכסים את הריאה. ב) ובמקרה שנגלד הקרום התחתון – טריפה, מפני שבוודאי חסר מהריאה. ג) שהוא נחשב כחלק מהריאה.

ב. הִתְחִיל בִּשְׁחִיטָה וְשָׁחַט כָּל הַקָּנֶה, וְאַחַר כָּךְ נִקְּבָה הָרֵאָה, וְאַחַר כָּךְ גָּמַר הַשְּׁחִיטָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, הוֹאִיל וְנִקְּבָה קֹדֶם גְּמַר שְׁחִיטָה; וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[ד].

ד) כגון ששחט את הושט, ואחר־כך ניקבו בני מעיים, ורק לאחר מכן גמר את השחיטה – הרי זו טריפה.

ג. אֶחָד מִסְּמְפּוֹנֵי רֵאָה[ה] שֶׁנִּנַּקַּב, אֲפִלּוּ לַחֲבֵרוֹ - ש

ש הפניות לשיחות קודש ש

הלכה ג: העולה מדברי רבינו כאן – לקו"ש חכ"ז ע' 308.

טְרֵפָה[ו]; וְרָאָה שֶׁנִּקְּבָה, וְעָלָה קְרוּם בַּמָּקָה וְנִסְתַּם הַנֶּקֶב - אֵינוֹ כְּלוּם. נִקְּבָה הָאוֹם שֶׁל רֵאָה[ז] - אַף עַל פִּי שֶׁדָּפֵק [חלל החזה] סוֹתָמְתָהּ, טְרֵפָה[ח]; וְאִם נִקְּבָה בְּמָקוֹם חִתּוּךְ הָאוּנוֹת שֶׁלָּהּ[ט], וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁרוֹבֶצֶת עָלָיו - כְּשֵׁרָה[י].

ה) קנים דקים שמתפצלים מהקנה ונכנסים לריאה. ו) אפילו אם הנקב נמצא במקום שבו הסמפון צמוד לסמפון אחר – הרי הוא טריפה. היות שהסמפון השני לא סותם את הנקב, כי דופן הסמפון קשה. ז) החלק הגדול והעיקרי בריאה. ח) היות שהריאה בתנועה מתמדת, גם אם עתה הדופן סותמת – בהמשך תזוז הריאה, והסתימה תתבטל. ט) חמש בליטות כמו אזנים יוצאות מן הריאה, שלוש מהאום הימנית ושתים מהאום השמאלית ונקראות אונות. י) מאחר שחלק זה של הריאה דבוק תמיד לדופן, הסתימה נשארת קבועה.

ד. בַּמֶּה • דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁסָּתַם מְקוֹם הַנֶּקֶב שֶׁבָּאוּנוֹת, בָּשָׂר[יא]; אֲבָל אִם נִסְתַּם הַנֶּקֶב לְעֶצֶם, אֵינוֹ מֻגָּן[יב]; וְאִם הָיָה נֶקֶב הָאוּנוֹת דָּבוּק בְּעֶצֶם וּבָשָׂר, מֻתָּרֶת.

יא) בבשר הדופן. יב) מפני שהעצם קשה ואינה סותמת את הנקב.

השגת הראב"ד

במה . . בשר א"א הנה הוא סובר דוקא סריך אבל לא סריך לאו ודוקא בבשרא אבל בגרמא לחודיה לא ויש מן הגאונים שאמרו בין סריך בין לא סריך בין בבשרא בין בגרמא ואני אומר בשניקבה ודאי בעינן סריך דוקא ובבשרא דוקא שאין סירכא סותמת ואין עצם סותם ועל שמעתיה דרב נחמן הוא דאתמר דקאמר ניקבה אבל כל סירכא מאונא לדופן כשרה מפני דוחק רביצתה עליו נעשו הסרכות ולא משום נקב וכן עיקר.

ה. הָאוֹם שֶׁל רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת סְמוּכָה לַדֹּפֶן[יג], בֵּין שֶׁהֶעֱלָת צְמָחִים[יד] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱלָת צְמָחִים - חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא נִקְּבָה[טו]. וְכֵיצַד עוֹשִׂין בָּהּ? מְפָרְקִין [=מפרידים] אוֹתָהּ מִן הַדֹּפֶן, וְנִזְהָרִין בָּהּ שֶׁלֹּא תִּנָּקֵב. וְאִם • נִמְצֵאת נְקוּבָה, וְנִמְצָא בַּדֹּפֶן מָקוֹם בְּמָקוֹם הַנֶּקֶב - תּוֹלִין בַּמָּקוֹם וְאוֹמְרִין: אֲחַר שְׁחִיטָה נִקְּבָה, כְּשֶׁנִּפְרְקָה מִן הַמָּקוֹם[טז]; וְאִם אֵין מָקוֹם בַּדֹּפֶן - בְּיָדוּעַ שֶׁנֶּקֶב זֶה[יז] בָּרֵאָה הָיָה קֹדֶם שְׁחִיטָה, וּטְרֵפָה.

יג) החלק הגדול של הריאה, שבדרך כלל רחוק מן הדופן – נמצא עתה דבוק לה. יד) כאשר יש בריאה מין אבעבועות דמויי מוגלה סביב אזור ההידבקות לדופן.

טו) וצריך לבדוק האם יש בה נקב. טז) וזאת בתנאי שנמצא שם נקב.

השגת הראב"ד

ואם . . תולין א"א זה העיקר טעות גדולה שאם נמצאת נקובה אין להכשיר במכת הדופן באומד אלא כך אמרו שאם יש מכה בדופן ונפחו את הריאה ועלתה בנפיחה תולין את הדיבוק במכת הדופן ואם אין שם מכה אע"פ שעלתה בנפיחה לא כלום הוא שאני אומר שהדבוק מחמת נקב היה וקרום עלה עליו.

ו. הָרֵאָה שֶׁנִּמְצָא בָּהּ מָקוֹם אָטוּם כָּל שֶׁהוּא, שֶׁאֵין הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בּוֹ וְאֵינוֹ נִתְפַּח[יח] - הֲרֵי זוֹ כְּנִקּוּבָה, וּטְרֵפָה. וְכֵיצַד בּוֹדְקִין אוֹתוֹ? קוֹרְעִין הַמָּקוֹם שֶׁלֹּא נִתְפַּח בְּשָׁעַת נְפִיחָה: אִם נִמְצֵאת בּוֹ לֵחָה - מֻתֶּרֶת, שֶׁמִּחֲמַת הַלֵּחָה לֹא נִכְנְסָה שָׁם הָרוּחַ. וְאִם לֹא נִמְצֵאת בּוֹ לֵחָה - נוֹתְנִין עָלָיו מְעַט רֹק אוֹ תֵּבֶן אוֹ כָּנָף [=נוצה] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם נִתְנַדְנֵד - כְּשֵׁרָה; וְאִם לָאו - טְרֵפָה, שֶׁאֵין הָרוּחַ נִכְנֶסֶת לְשָׁם[יט].

יז) והאזור הזה אינו מתנפח כאשר נושפים אוויר לריאה. יח) על החלק האטום.

ז. רֵאָה שֶׁתִּשְׁמַע בָּהּ הַבָּרָה [=קול] כְּשֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ - אִם נִפְּחוּ הַמָּקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּשְׁמַע הַהַבָּרָה, מוֹשִׁיבִין עָלָיו רֹק אוֹ תֵּבֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ: אִם נִתְנַדְנֵד - בְּיָדוּעַ שֶׁהִיא נְקוּבָה, וּטְרֵפָה. וְאִם לֹא נִפְּחוּ הַמָּקוֹם - מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין, וְנוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם בִּקְּבֵק [=העלו בועות] הַמַּיִם, טְרֵפָה; אִם לָאו, בְּיָדוּעַ שֶׁקְּרוּם הַתַּחְתּוֹן בִּלְבַד שֶׁנִּקַּב, וְהָרוּחַ תִּנָּהֵג [=חוזרת] בֵּין שְׁנֵי הַקְּרוּמוֹת, וּמִפְּנֵי זֶה יִשְׁמַע בָּהּ קוֹל דְּמָמָה בְּשָׁעַת נְפִיחָה.

השגת הראב"ד

זה . . נקב א"א זה המחבר שונה רב נחמיה דבדיק לה בפושרין לקולא ורוב המפרשים אומרים לחומרא דאע"ג דאיכא מכה בדופן בדיק לה.

ח. זֶה • עִקָּר גָּדוֹל יִהְיֶה בְּיָדְךָ: שֶׁכָּל רֵאָה שֶׁנּוֹפְחִין אוֹתָהּ בְּפוֹשְׁרִין, וְלֹא יְבַקְבֵּק הַמַּיִם - הֲרֵי הִיא שְׁלֵמָה מִכָּל נֶקֶב.

ט. רֵאָה שֶׁנִּשְׁפְּכָה כְּקִיתּוֹן[כ], וּקְרוּם הָעֶלְיוֹן שָׁלֵם נֶקֶב - אִם הַסְּמָפוֹנוֹת עוֹמְדִין בִּמְקוֹמָן וְלֹא נִמּוֹחוּ, כְּשֵׁרָה; וְאִם נִמּוֹחַ אֲפִלּוּ סְמָפוֹן אֶחָד, טְרֵפָה[כא]. כֵּיצַד עוֹשִׂין? נוֹקְבִין אוֹתָהּ, וְשׁוֹפְכִין אוֹתָהּ בִּכְלִי שֶׁהוּא שׁוֹעֵב בְּאָבָר[כב] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ: אִם נִרְאֶה בָּהּ חוּטִין לְבָנִים - בְּיָדוּעַ שֶׁנִּמּוֹקוּ הַסְּמָפוֹנוֹת, וּטְרֵפָה; וְאִם לָאו - בְּשֵׁר הֲרֵאָה בִּלְבַד הוּא שֶׁנִּמּוֹק, וּכְשֵׁרָה.

יט) שהריאה נמסה והפכה לנוזל. כ) שהרי כאשר ניקב הסמפון – הרי זו טריפה, וכל־שכן אם הריאה נימוחה. כא) חלק ומצופה בעופרת.

י. רֹאֶה שֶׁנִּמְצְאוּ בָּהּ אֲבַעְבּוּעוֹת אֲבַעְבּוּעוֹת[כב] - אִם הָיוּ מְלֵאִים רוּחַ, אוֹ מַיִם זַכִּים, אוֹ לֵחָה הַנִּמְשֶׁכֶת כִּדְבַשׁ וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, אוֹ לֵחָה יְבֵשָׁה וְקָשָׁה אֲפִלּוּ כָּאֶבֶן - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; וְאִם נִמְצְאַת בָּהֶן לֵחָה סְרוּחָה, אוֹ מַיִם סְרוּחִין אוֹ עֲכוּרִין [=שאינם צלולים] **- חֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וּכְשֶׁמּוֹצִיא הַלֵּחָה וּבוֹדֵק אוֹתָהּ, צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסְּמְפוֹן שֶׁתַּחְתֶּיהָ[כג]; אִם נִמְצָא נָקוּב, טְרֵפָה.**

כב) כאשר האבעבועות רחוקות זו מזו. כג) שתחת האבעבוע, היות שהאזור הזה נגוע, יש לחשוש שמא ניקב הסמפון, ואין שם בשר בריא שמגין עליו.

יא. רֹאֶה שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ שְׁנֵי אֲבַעְבּוּעוֹת סְמוּכוֹת זוֹ לָזוֹ - טְרֵפָה; שֶׁהַדָּבָר קָרוֹב הַרְבֵּה שֶׁיֵּשׁ נֶקֶב בֵּינֵיהֶן, וְאֵין לָהֶן דֶּרֶךְ בְּדִיקָה. הָיְתָה אַחַת וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם - נוֹקְבִין הָאַחַת: אִם שָׁפְכָה לָהּ הָאַחֶרֶת, אַחַת הִיא וּמֻתֶּרֶת[כד]; וְאִם לָאו, טְרֵפָה.

כד) אם כשנוקבים את אחת האבעבועות – גם השנייה מתרוקנת, סימן שהן מחוברות – וכשרה.

יב. הָרֹאֶה שֶׁנִּתְמַסְמְסָה[כה], טְרֵפָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנִּמְצֵאת שְׁלֵמָה, וּכְשֶׁתּוֹלִין אוֹתָהּ, תֶּחֱתֵךְ וְתִפֹּל חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת.

כה) הבשר שלה נרקב.

רֹאֶה שֶׁנִּמְצֵאת נְקוּבָה בְּמָקוֹם שֶׁיַּד הַטַּבָּח מְמַשְׁמֶשֶׁת, מֻתֶּרֶת; וְתוֹלִין בְּיָדוֹ וְאוֹמְרִין: 'מִיַּד הַטַּבָּח נִקְּבָה אַחַר הַשְׁחִיטָה'. נִמְצָא הַנֶּקֶב בְּמָקוֹם אַחֵר, וְאֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שְׁחִיטָה נִקַּב אוֹ אַחַר שְׁחִיטָה - נוֹקְבִין בָּהּ נֶקֶב אַחֵר וּמְמַדְּמִין [ביניהם], **כְּשֵׁם שֶׁעוֹשִׂין בִּבְנֵי מֵעַיִם.**

יג. וְאֵין מְמַדְּמִין מֵרֹאֶה שֶׁל בְּהֵמָה דַּקָּה לִרְאֶה שֶׁל בְּהֵמָה גַּסָּה, אֶלָּא מִדַּקָּה לְדַקָּה וּמִגַּסָּה לְגַסָּה. נִמְצָא נֶקֶב בְּאֶחָד מִן הָאַבַעְבּוּעוֹת, חֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; וְאֵין אוֹמְרִין: 'נִקַּב אַבַעְבּוּעַ אַחַר וְנַעֲרַךְ', שֶׁאֵין הַדָּבָר נִכָּר.

יד. מַחַט • שֶׁנִּמְצֵאת בְּרֹאֶה[כו], נוֹפְחִין אוֹתָהּ: אִם לֹא יָצָא מִמֶּנָּה רוּחַ - בְּיָדוּעַ שֶׁזֹּאת הַמַּחַט הָיְתָה בְּרֹאֶה מִשֶּׁעָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה, וְאֵין צָרִיךְ לִבְדֹּק הַסְּמְפוֹן שֶׁתַּחְתֶּיהָ[כז]; אֲבָל אִם יָצָא מִמֶּנָּה רוּחַ - אֵין בְּיָדוּעַ שֶׁזֹּאת הַמַּחַט הָיְתָה בְּרֹאֶה מִשֶּׁעָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה, וְצָרִיךְ לִבְדֹּק הַסְּמְפוֹן שֶׁתַּחְתֶּיהָ.

השגת הראב"ד

מחט . . אותה א"א וכיון שנמצא המח הרי נחתכה הריאה ואין נופחין אותה עוד אלא שאם נפחו אותה קודם שנחתכה הריאה ועלתה בנפיחה כשרה.

כו) כאשר הריאה שלמה וניתן להרגיש במחט על ידי משמוש היד.

טו. תּוֹלַעַת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאֶה, וְנִקְּבָה וְיָצְאָה, וַחֲרֵי הָרֹאֶה נְקוּבָה בְּתוֹלַעַת - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; חֻזְקָתָהּ שֶׁאַחַר הַשְׁחִיטָה תִּקֵּב וְתֵצֵא.

יֵשׁ שָׁם [=קיימות] **מַרְאוֹת, שֶׁאִם נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה הָאֵבֶר לְאוֹתוֹ הַמַּרְאֶה הָרַע - חֲרֵי הוּא כְּנָקוּב; שֶׁאוֹתוֹ הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאָיו לְמַרְאֶה זֶה, כְּמֵת הוּא חָשׁוּב[כח], וּכְאִלּוּ אוֹתוֹ הַבָּשָׂר הַנֶּהְפָּךְ עֵינוֹ אֵינוֹ מָצוּי. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשֶּׁאֵת"[15], "וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי"[16] - מִכְּלָל, שֶׁשְּׁאָר הַבָּשָׂר שֶׁנִּשְׁתַּנָּה, אֵינוֹ חַי.**

כז) זוהי הסיבה הכוללת לכל מראות הריאה האסורות שיבוארו בהמשך.

טז. רֹאֶה שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהָ, בֵּין מַרְאֵה כֻּלָּהּ בֵּין מִקְצָתָהּ - אִם נִשְׁתַּנִּית לַמַּרְאֶה הַמֻּתָּר[כט], אֲפִלּוּ נִשְׁתַּנִּית כֻּלָּהּ, מֻתֶּרֶת. וְאִם נִשְׁתַּנִּית • לַמַּרְאֶה הָאָסוּר - אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא, טְרֵפָה; שֶׁהַמַּרְאֶה הָאָסוּר כְּנֶקֶב הוּא חָשׁוּב[ל], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

השגת הראב"ד

נשתנית . . **טרפה** א"א אומר אני כל מקום שהזכירו פסול בריאה ולא הזכירו בה מקצתה עד דהויא בכולה שכיון שהזכירו במקצת דוקא הוא והרי האדימה שהיו מחולקין בה בפירוש ולבסוף הכשירוהו כולה הילכך חזותא שהכשירו אפילו היו בה מראות הרעות כשרה.

כח) גוון שלא מעיד על חולי בריאה, כפי שיסביר בהלכות הבאות. כט) ונקב פסול אפילו בכל שהוא.

יז. וְחָמֵשׁ מַרְאוֹת אֲסוּרוֹת יֵשׁ בָּרֹאֶה, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁחֹרָה כִּדְיוֹ, אוֹ יְרַקָּה[ל] כְּעֵין [=כצבע] **הַכְּשׁוּת[לא], אוֹ כְּעֵין חֻלְמוֹן בֵּיצָה, אוֹ כְּעֵין חָרִיעַ** [=כרכום], **אוֹ כְּמַרְאֵה הַבָּשָׂר. וְחָרִיעַ - הוּא הַצָּמַח שֶׁצּוֹבְעִין בּוֹ הַבְּגָדִים, וְהוּא דּוֹמֶה לִשְׁעָרוֹת אֲדֻמּוֹת מְעַט וְנוֹטוֹת לִירוֹקָה.**

ל) המונח 'ירוק' בלשון חכמים כולל גם גוונים שבימינו נקראים כתום, צהוב ותכלת. לא) סוג עשב.

יח. נִמְצֵאת כְּעֵין חֲרִיּוֹת שֶׁל דֶּקֶל[לב] - אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק, שֶׁזֶּה קָרוֹב לַמַּרְאֶה הָאָסוּר. וְכָל

15. ויקרא-תזריע, יג, י. 16. שם, פסוק יד.

הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ - אֵין אוֹסְרִין בָּהֶן, עַד שֶׁנּוּפְחִין אוֹתָהּ וּמְמָרֵס בָּהּ בְּיָדוֹ; אִם נִשְׁתַּנִּית לַמַּרְאֶה הַמֻּתָּר, מֻתֶּרֶת; וְאִם עָמְדָה בְּעֵינָהּ, אֲסוּרָה.

לב) כאשר צבע הריאה דומה לצבע ענפי הדקל – כלומר צבע צהבהב.

יט. אַרְבַּע מַרְאוֹת מֻתָּרוֹת יֵשׁ בָּהּ, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁחוֹרָה כְּכֹחַל, אוֹ יְרֻקָּה כְּחָצִיר, אוֹ אֲדֻמָּה, אוֹ כְּמַרְאֵה הַבָּבֶד. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הָרְאָה כֻּלָּהּ טְלָאִים טְלָאִים, נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת, מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

כ. עוֹף שֶׁנִּפַּל לָאוּר [=לאש], **וְהוֹרִיק**[לג] **לִבּוֹ אוֹ כְּבֵדוֹ אוֹ קִרְקְבָנוֹ, אוֹ הֶאֱדִימוּ הַמַּעַיִם שֶׁלּוֹ**[לד]**, בְּכָל שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה: שֶׁכָּל הַיְרֵקִים שֶׁהֶאֱדִימוּ, וְהָאֲדֻמִּים שֶׁהוֹרִיקוּ, מֻחְמַת הָאוּר, בְּעוֹף - הֲרֵי הֵן כְּמִי שֶׁנִּטְלוּ, וּטְרֵפָה. וְהוּא שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמַרְאֶה זֶה אַחַר שֶׁשּׁוֹלְקִין אוֹתָן מֵעַט, וּמְמָרְסִין בָּהֶן**[לה].

לג) האיברים שמתחילתם הם אדומים הפכו להיות ירוקים. **לד)** שבדרך כלל הם ירוקים. **לה)** אם אחרי שבישלו אותם מעט, ומששו בה בידיים, צבעם חזר לצבע המקורי – כשר.

כא. כָּל עוֹף שֶׁנִּמְצֵאת כָּבֵד שֶׁלּוֹ כְּמַרְאֶה בְּנֵי מֵעָיו, אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ שְׁאָר בְּנֵי מֵעָיו, וְעָמְדוּ בְּשִׁנּוּיָן אַחַר שְׁלִיקָה וּמְרִיסָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ - בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפַל לָאוּר וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו, וּטְרֵפָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁל עוֹף שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶם שִׁנּוּי, וּכְשֶׁשִּׁלְקוּ נִשְׁתַּנּוּ וְהוֹרִיקוּ הָאֲדֻמִּים - בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפַל לָאוּר וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעָיו, וּטְרֵפָה.

וְכֵן הַוֵּשֶׁט שֶׁנִּמְצָא הָעוֹר הַחִיצוֹן שֶׁלּוֹ לָבָן וְהַפְּנִימִי אָדֹם[לו]**, בֵּין בְּעוֹף בֵּין בִּבְהֵמָה - הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּטְרֵפָה.**

לו) ובדרך־כלל אמור להיות להפך: החלק הפנימי לבן והחיצוני אדום.

השגת הראב"ד

כל . . מעיו א"א זה כתב במקום הוריקה כנגד בני מעים וטעה בפירושו אלא כך שאל הוריקו סמוך לבני מעים מהו תלינן ליה דבצד בני מעים אתיא לה ירקות או לא ופשט לה דאפילו לבני מעיים גופייהו איכא למיחש אלא שאינו ניכר בהם.

~ שבת קודש כ"ה כסלו ~

פֶּרֶק ח

המשך שמונת הטריפות: חסרה ונטולה.

א. חֲסֵרָה[א] **כֵּיצַד? שְׁנֵי אֲבָרִים הֵן, שֶׁאִם חָסֵר מִנֵּיהֶם**[ב]**, טְרֵפָה; וְאֵלּוּ הֵן: הָרֵאָה, וְהָרַגְלַיִם. וְחָמֵשׁ אוּנוֹת יֵשׁ לָהּ לָרֵאָה - כְּשֶׁיִּתְלֶה אוֹתָהּ אָדָם בְּיָדוֹ וּפְנֵי רֵאָה כְּנֶגֶד פָּנָיו, שָׁלֹשׁ מִן הַיָּמִין וּשְׁתַּיִם מִן הַשְּׂמֹאל. וּבְצַד יָמִין מִמֶּנָּה**[ג] **כְּמוֹ אֹזֶן קְטַנָּה, וְאֵינָהּ בְּצַד הָאוּנוֹת, וְיֵשׁ לָהּ כְּמוֹ כִּיס בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהִיא בְּתוֹךְ הַכִּיס; וְאֹזֶן זוֹ הַקְּטַנָּה - הִיא הַנִּקְרֵאת עֲרֵדָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה לְוֶרֶד, וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן. לְפִיכָךְ**[ד]**, אִם לֹא נִמְצְאַת הַוֶּרֶד - מֻתֶּרֶת, שֶׁכָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ: יֵשׁ בְּהֵמוֹת תִּמָּצֵא בָּהֶן, וְיֵשׁ בְּהֵמוֹת תִּמָּצֵא בָּהֶן. וְאִם נִמְצְאַת נְקוּבָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּיס שָׁלֵם סוֹתֵם אֶת הַנֶּקֶב, הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה**[ה].

א) בעלי חיים שנולד עם איבר חסר. **ב)** כלומר, שכרגיל יש בבעלי חיים יותר מאחד, ובמניין קבוע. **ג)** של הריאה. **ד)** הואיל והורדא אינה ממנין האונות. **ה)** כי היא חלק מעיקר הריאה, שהיא יש בו נקב – טריפה.

ב. חָסֵר מִנְיַן הָאוּנוֹת, וְנִמְצְאַת אַחַת מִן הַשְּׂמֹאל אוֹ שְׁתַּיִם מִן הַיָּמִין - טְרֵפָה; וְאִם נִמְצְאוּ בַּיָּמִין שְׁתַּיִם וְזֹאת הַוֶּרֶד, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[ו].

ו) כי הוורדה משלימה את המנין.

ג. נִתְחַלְּפוּ הָאוּנוֹת, וְנִמְצְאוּ שָׁלֹשׁ מִן הַשְּׂמֹאל וּשְׁתַּיִם מִן הַיָּמִין בְּלֹא וֶרֶד, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַוֶּרֶד עִם הַשָּׁלֹשׁ בְּצַד שְׂמֹאל - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; שֶׁהֲרֵי חֲסֵרָה מִצַּד הַיָּמִין[ז].

ז) מפני שוורדה העומדת בצד שמאל אינה משלימה.

ד. נִתּוֹסְפוּ הָאוּנוֹת בְּמִנְיָנָם, אִם הָיְתָה הָאֹזֶן הַיְתֵרָה בְּצַד הָאוּנוֹת, אוֹ מִלִּפְנֵי הָרְאָה שֶׁהוּא לְעֵמַת [=ממול] **הַלֵּב**[ח] **- מֻתֶּרֶת. וְאִם הָיְתָה עַל גַּבָּהּ שֶׁהוּא לְעֵמַת הַצְּלָעוֹת - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה, שֶׁהַיֶּתֶר כְּחָסֵר; וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כְּמוֹ עֳלֵה שֶׁל הַדַּס**[ט]**, אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה - אֵינָהּ אֹזֶן, וּמֻתֶּרֶת.**

ח) בחלק הריאה שפונה לפנים הגוף. ט) האונה היתירה תהיה לפחות בגודל של עלה הדס.

ה. אֹזֶן שֶׁנִּמְצֵאת דְּבוּקָה בַּחֲבֵרְתָּהּ הַסְּמוּכָה לָהּ, מֻתֶּרֶת; וְאִם נִסְמְכוּ [=נדבקו] **שֶׁלֹּא עַל הַסֵּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנִּסְמְכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁלִישִׁית - טְרֵפָה.**

ו. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי הָאוּנוֹת כְּאוּנָה אַחַת, וְאֵינָן נִרְאוֹת כִּשְׁתַּיִם דְּבוּקוֹת - אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן [פירוד] **כְּמוֹ עֳלֵה שֶׁל חַדַּס, בֵּין בְּעִקָּרָן, בֵּין בְּאֶמְצָעָן, בֵּין בְּסוֹפָן, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאֶה שֶׁהֵן דְּבוּקוֹת - מֻתֶּרֶת; וְאִם לָאו - הֲרֵי זוֹ חֲסֵרָה**[י]**, וּטְרֵפָה.**

י) כי הם נחשבות כאונה אחת.

ז. נִמְצֵאת כֻּלָּהּ שְׁתֵּי עֲרוּגוֹת, וְאֵין לָהּ חִתּוּךְ אָזְנַיִם[יא] **- טְרֵפָה.**

יא) הריאה כולה חלקה, ורואים שיש בה רק שתי חלקים, ללא האונות.

וְכֵן אִם חָסֵר גּוּף [=מבשר] **הָרֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבָה**[יב] **- הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁחָסֵר מִנְיַן הָאוּנוֹת, וּטְרֵפָה. לְפִיכָךְ, אִם נִמְצָא מְמֻנֶּה מָקוֹם יָבֵשׁ, עַד שֶׁיִּפָּרֵךְ** [=יתפורר] **בַּצִּפָּרֶן - הֲרֵי זֶה כְּחָסֵר וּטְרֵפָה, וַאֲפִלּוּ הָיָה כָּל שֶׁהוּא.**

יב) אף על פי שהקרום שעוטף אותה קיים.

ח. רֵאָה שֶׁנִּמְצֵאת נְפוּחָה כְּמוֹ עֵקֶר חֲרִיּוֹת שֶׁל דֶּקֶל[יג] **- אוֹסְרִין אוֹתָהּ מִסָּפֵק; שֶׁזּוֹ תּוֹסֶפֶת מְשָׁנָה בְּגוּפָהּ, וְשֶׁמָּא הַתּוֹסֶפֶת בַּגּוּף כְּחִסָּרוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמְּנָיָן.**

יג) בסיס ענף של עץ דקל.

ט. הַבְּהֵמָה שֶׁפָּחֲדָה וְיָרְאָה, עַד שֶׁצָּמְקָה הָרֵאָה שֶׁלָּהּ וְקָרְבָה לִהְיוֹת יְבֵשָׁה - אִם פָּחֲדָה בִּידֵי שָׁמַיִם[יד]**, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמְעָה קוֹל רַעַם אוֹ רָאֲתָה זִיקִים וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - מֻתֶּרֶת; וְאִם פָּחֲדָה בִּידֵי אָדָם**[טו]**, כְּגוֹן שֶׁשָּׁחֲטוּ לְפָנֶיהָ בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ כַּחֲסֵרָה, וּטְרֵפָה**[טז].

יד) כלומר, שהפחד שלה בא מסיבה שנעשה בידי שמים. טו) שהפחד שלה בא מסיבת מעשה בני אדם. טז) הסיבה להבדל היות שמפחד שנעשה בידי אדם היא אינה חוזרת ומבריאה, ואילו מפחד שנעשה בידי שמים היא חוזרת ומבריאה.

י. כֵּיצַד בּוֹדְקִין אוֹתָהּ[יז]**? מוֹשִׁיבִין אֶת הָרֵאָה בְּמַיִם מֵעֵת לְעֵת; אִם הָיָה זְמַן הַקֹּר, מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם פּוֹשְׁרִין וּבִכְלִי שֶׁאֵין הַמַּיִם מִתְמַצִּין מִגַּבּוֹ וְנוֹזְלִים**[יח] **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְצוֹנְנוּ בְּמְהֵרָה**[יט]**, וְאִם הָיָה זְמַן הַחֹם, מוֹשִׁיבִין אוֹתָהּ בְּמַיִם צוֹנְנִין וּבִכְלִי שֶׁהַמַּיִם מִתְמַצִּין מִגַּבּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאֲרוּ קָרִים. אִם חָזְרָה לִבְרִיָּתָהּ**[כ] **- הֲרֵי זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם, וּמֻתֶּרֶת; וְאִם לֹא חָזְרָה - בִּידֵי אָדָם הִיא, וּטְרֵפָה.**

יז) לדעת מאיזה פחד צמקה הריאה שלה. יח) כלים שעשויים מטיט לבן, והמים מחלחלים באיטיות החוצה דרך דפנות הכלי, מתאדים בחוץ ומקררים את שאר המים שבכלי. יט) כדי שהמים לא יתקררו. כ) שהריאה נתרככה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֲסֵרָה רֶגֶל [אחוריית] **מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָהּ, טְרֵפָה; וְכֵן אִם הָיְתָה יְתֵרָה רֶגֶל, שֶׁכָּל הַיֹּתֵר כְּחָסֵר הוּא. אֲבָל אִם הָיוּ לָהּ שָׁלֹשׁ יָדַיִם**[כא]**, אוֹ יָד אַחַת - מֻתֶּרֶת**[כב]**; לְפִיכָךְ אִם נֶחְתַּךְ הַיָּד שֶׁלָּהּ, מֻתֶּרֶת.**

כא) שתי הרגלים הקדמיות של הבהמה נקראות ידים, והאחוריות נקראות רגליים. כב) שרק חסר או יתר ברגל – טריפה, אבל לא יד.

נֶחְתַּךְ הָרֶגֶל - מִן הָאַרְכֻּבָּה[כג] **וּלְמַעְלָה, טְרֵפָה; מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה, מֻתֶּרֶת. בְּאֵיזוֹ אַרְכֻּבָּה אָמְרוּ**[כד]**? בָּאַרְכֻּבָּה שֶׁהִיא סוֹף הַיֶּרֶךְ הַסָּמוּךְ לַגּוּף**[כה]**.**

כג) כמו מפרק, מקום שהעצמות מתחברות. כד) ברגל הבהמה יש שלוש ארכובות (שלושה מפרקים): הארכובה התחתונה נמצאת בין הרגל (כף הרגל) לשוק; מעליה – הארכובה האמצעית, בין השוק לעצם הירך (שם גם נמצאת צומת הגידים); ומעליה – הארכובה העליונה, בין עצם הירך (הקולית) לבין האגן. כה) בארכובה האמצעית.

יב. נִשְׁבַּר הָעֶצֶם[כו] **לְמַעְלָה מִן הָאַרְכֻּבָּה**[כז] **- אִם יָצָא כֻּלּוֹ אוֹ רֻבּוֹ לַחוּץ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנֶּחְתַּךְ וְנָפַל, וּטְרֵפָה; וְאִם הָיָה הַבָּשָׂר אוֹ הָעוֹר חוֹפֶה רֹב עָבְיוֹ וְרֹב הֶקֵּפוֹ שֶׁל עֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וַאֲפִלּוּ נָפַל מִקְצָת הָעֶצֶם שֶׁנִּשְׁבַּר וְהָלַךְ לוֹ**[כח]**. וְגִידִים הָרַכִּים, אֵינָן חֲשׁוּבִין כִּבְשָׂר.**

כו) נשבר העצם ולא נחתך. כז) אבל למטה מן הארכובה הבהמה מותרת אפילו אם יצא כולו לחוץ. כח) היות והעור או הבשר חופין את רובו, זה נחשב כאילו יש שם עצם.

יג. צֹמֶת הַגִּידִין[כט]**, הֵן בַּבְּהֵמָה וּבַחַיָּה לְמַעְלָה מִן הָעֲקֵבֹ**[ל] **בַּמָּקוֹם שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַטַּבָּחִים הַבְּהֵמָה** [להפשיט

עורה]; **וְהֵן שְׁלֹשָׁה גִּידִים לְבָנִים - אֶחָד עָבֶה, וּשְׁנַיִם דַּקִּים. וּמְקוֹם שֶׁיַּתְחִילוּ[לא] וְהֵן קָשִׁים וּלְבָנִים, עַד[לב] שֶׁיְּסוּר הַלֶּבֶן מֵהֶן וְיַתְחִילוּ לְהִתְאַדֵּם וּלְהִתְרַכֵּךְ - הִיא 'צֹמֶת הַגִּידִים', וְהִיא כְּאֹרֶךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אֶצְבָּעוֹת בְּשׁוֹר.**

כט) מקום שבו הגידים מתחברים. ל) זו היא הארכובה התחתונה. לא) צומת הגידין מתחיל מהמקום שהגידים נפרדים מהבשר (בצומת הגידין נמצאים ללא בשר). לב) כאן מסתיים צומת הגידין.

יד. וּמִנַּיִן • גִּידִים אֵלּוּ בְּעוֹף, שִׁשָּׁה עָשָׂר גִּידִים; תְּחִלָּתָן מִן הָעֵנָב [=בליטה] **שֶׁלְּמַטָּה מֵאֶצְבַּע יְתֵרָה** [בכף הרגל]**, עַד סוֹף הָרֶגֶל שֶׁהוּא קַשְׁקַשִּׁים קַשְׁקַשִּׁים.**

השגת הראב"ד
ומנין . . שלמטה א"א זה חדוש גדול שלא שמעתי כמותו ומעולם לא בדקתי צומת הגידים אלא מן הארכובה ולמעלה כנגד צומות הגידין של בהמה ואמת הוא שהם יורדים עד למטה עד שהם מתקשרים ומתחזקים בארכובה משם הם חיים ומפרנסים את הגוף.

טו. בְּהֵמָה שֶׁנֻּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ בִּמְקוֹם צֹמֶת הַגִּידִים, טְרֵפָה; וְאַל תִּתְמַהּ וְתֹאמַר: 'כֵּיצַד תֵּחָתֵךְ לְמַעְלָה מִצֹּמֶת הַגִּידִים וְהִיא מֻתֶּרֶת, עַד שֶׁתֵּחָתֵךְ לְמַעְלָה מִן הָאַרְכֻּבָּה הָעֶלְיוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאִם תֵּחָתֵךְ לְמַטָּה בְּצֹמֶת הַגִּידִים, אֲסוּרָה'[לג]? - שֶׁבַּטְּרֵפוֹת תֵּחָתֵךְ מִכָּאן וְתִחְיֶה, וּמִכָּאן וְתָמוּת[לד]; לֹא נֶאֶסְרָה בְּהֵמָה זוֹ מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲתוּכַת רֶגֶל מִמָּקוֹם זֶה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנֻּחְתְּכוּ הַגִּידִים[לה], שֶׁחֲתִיכָתָן מִכְּלַל הַטְּרֵפוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

לג) הרי אמרנו שאם נחתך מהארכובה האמצעית ולמטה – כשירה, וצומת הגידין נמצאים בארכובה התחתונה. אם כן, לכאורה אם נחתך בצומת הגידין, צריך להיות שתהיה כשירה. לד) בטריפות אל תשווה בין מקרה למקרה, אלא יכול להיות שאם יחתך ממקום עליון יותר הבהמה תוכל לחיות, ואם תחתך במקום נמוך יותר – תמות. לה) ובהמה זו נטרפה לא מפני שנחתכה ברגל, ואז תוכל ללמוד שגם אם נחתכה מעל המקום הזה היא תהיה פסולה. אלא פסולה רק בגלל שנחתך צומת הגידין שלה (ואילו תחתך מעל צומת הגידין, תהיה כשרה).

טז. נְטוּלָה[לו] כֵּיצַד? שְׁלֹשָׁה אִבְרִים הֵן, שֶׁאִם נִטְלוּ טְרֵפָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין נֶקֶב וְלֹא דִּין חֲסָרוֹן; וְאֵלּוּ הֵם: צֹמֶת הַגִּידִים, וְהַכָּבֵד, וּלְחִי [=לסת] **הָעֶלְיוֹן.**

לו) המשך שמונת הטריפות – 'נטולה' שנטלו ממנה איבר.

השגת הראב"ד
וכבר . . הגידים א"א זאת האומנות לא עלתה לו כהוגן בכאן שיחשב חתוכת הגידים כנטולה ומה בין חתוכה לפסוקה והוא סבור שניטל צומת הגידין הוא שנחתכו ולפיכך מנה אותן בנטולה ולא דקדק יפה אלא אם רצה למנותה בנטולין יאמר שאם לא נחתכו אלא שנעקרו מן הארכובה ונקפלו מעל העצם עד למעלה טריפה ולפיכך אמר וכן שניטל צומת הגידין ולא אמר שנחתך, שמעה עמי בינה זאת.

יז. וּכְבָר • בְּאַרְנוּ, שֶׁהַבְּהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ רַגְלֶיהָ, וְכֵן הָעוֹף, בְּמָקוֹם צֹמֶת הַגִּידִים - לֹא נַעֲשׂוּ טְרֵפָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנֶּחְתְּכוּ הַגִּידִים; לְפִיכָךְ, אִם נֶחְתְּכוּ הַגִּידִים לְבַדָּם, וְהָרֶגֶל קַיֶּמֶת - טְרֵפָה, שֶׁהֲרֵי נִטְלָה צֹמֶת הַגִּידִים.

יח. נֶחְתַּךְ בַּבְּהֵמָה [הגיד] **הָאֶחָד הֶעָבֶה לְבַדּוֹ - מֻתֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שְׁנַיִם[לז]; נֶחְתְּכוּ שְׁנַיִם הַדַּקִּין - מֻתֶּרֶת, שֶׁהֲרֵי הָאֶחָד הֶעָבֶה גָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶם[לח], וַהֲרֵי לֹא נִטְלָה כָּל הַצֹּמֶת, אֶלָּא מְעוּטָהּ. נֶחְתַּךְ רֻבּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶן, טְרֵפָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁנֶּחְתְּכוּ כֻּלָּן, אוֹ נִטְלוּ כֻּלָּן.**

לז) נחתך הגיד העבה, ונשארו רק שניים דקים בצומת הגידין. לח) הוא עבה מהם, ואם־כן נשאר רוב צומת הגידין.

יט. וּבָעוֹף - אֲפִלּוּ נֶחְתַּךְ רֻבּוֹ שֶׁל אֶחָד מִן הַשִּׁשָּׁה עָשָׂר, טְרֵפָה.

כ. וְעוֹף שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ גַּפָּיו [הכנפיים] **- מֻתָּר, כְּבְהֵמָה שֶׁנֶּחְתְּכוּ יָדֶיהָ.**

כא. כָּבֵד שֶׁנִּטְלָה כֻּלָּהּ, טְרֵפָה; וְאִם נִשְׁתַּיֵּר מִמֶּנָּה כַּזַּיִת בַּמָּקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ[לט], וְכַזַּיִת בִּמְקוֹם מָרָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. נִדַּלְדְּלָה הַכָּבֵד, וַהֲרֵי הִיא מְעֹרָה בַּסַּרְפֵּשׁ שֶׁלָּהּ[מ] - מֻתֶּרֶת; נִטַּל מִמֶּנָּה [הכזית] **בְּ[מָקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ וּמִקּוֹם מָרָה - אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁאָר קַיָּם כְּמוֹת שֶׁהוּא, טְרֵפָה[מא].**

לט) דהיינו במקום שבו צריך להיות הכבר. מ) הכבד התנתק מהרבה מקומות, אבל נשאר בטרפש, שהוא הבסיס של הכבד. מא) ששתי מקומות אלה הם עיקר מקום החיות שלה, ואם הם ינטלו, הרי זה כאילו שניטלה חיותה, ומה שנשאר מהכבד לא מועיל.

כב. נִשְׁאַר בָּהּ כַּזַּיִת בִּמְקוֹם מָרָה, וְכַזַּיִת בַּמָּקוֹם שֶׁהִיא תְּלוּיָה בּוֹ, אֲבָל הָיָה מְפֻזָּר מְעַט בְּכָאן וּמְעַט בְּכָאן, אוֹ שֶׁהָיָה מְרֻדָּד [=שטוח]**, אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ כְּרִצּוּעָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק; וְיִרְאֶה לִי שֶׁהִיא אֲסוּרָה.**

כג. לְחֵי הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּטַּל, טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - כְּגוֹן שֶׁנִּגְמַם [=נעקר] עַד מְקוֹם הַסְּיָמָנִין, וְלֹא נֶעֱקְרוּ[מב] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

מב) הלסת התחתונה נעקרה עד מקום הסימנים, אבל הסימנים עדיין מחוברים לבשר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לְחֵי הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּטַּל – טְרֵפָה".

והקשו נושאי־הכלים, איך יעלה על הדעת להוסיף טריפות שלא נזכרו בתלמוד כלל, "וחכמי לוניל הוקשה להם כך . . במה שניטל לחי העליון טריפה, ואנו בעניותנו לא שמענו עד היום הזה . . ".

והביאור בזה: בנוגע ללחי העליון, כתב הגאון הרגצו"בי "כל שעל ידי זה הסיבה היא מתה, אף שלא דבר זה בעצמו גרם לה רק דבר אחר, מכל־מקום טריפה". כלומר, נטילת לחי העליון בעצמו אינו גורם שתמות, אלא זוהי סיבה לדבר אחר, כניסת אויר קר לריאה, שעל ידי נטילת הלחי העליון נעשה פי הקנה מגולה, וכניסת האויר הקר היא הגורמת למיתת הבהמה. ונמצא, ששני סוגי טריפות הם: א. טריפה ש"זה בעצמו גרם לה שתמות". ב. טריפה שהיא סיבה לדבר אחר, שהוא שגרם לה שתמות.

על פי זה יש לתרץ מה שלא נשנית טריפה זו במשנתנו, כי המשנה "ואלו טריפות" מונה רק טריפות שהן עצמן גורמות למיתה, וגם הלשון "ואלו טריפות" מלמד על כך שהן טריפות שמצד עצמן. ועפ"ז יש לבאר דיוק נוסף, איתא במשנה: "הגלודה, רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין", ולכאורה מדוע נכתב דין זה במשנה "אלו כשרות" ולא ב"אלו טריפות", שלדעת חכמים היא טריפה. אלא ש"גלודה" שהיא בהמה שנקלף עורה מפני טורח המלאכה או מחמת שחין, והנה קילוף העור כשלעצמו אינו גורם שתמות אלא ש"שליט בה אוירא ומתה". ולכן גם לדעת חכמים, אין למנותה במשנה "אלו טריפות" מפני שבה נימנו רק סוג הטריפות שהן עצמן גורמות את המיתה.

(יין מלכות, ספר קדושה, סימן יב
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

כד. וְכָל אֵבֶר שֶׁנִּאמַר בּוֹ שֶׁאִם הָיָה חָסֵר טְרֵפָה[מג] - כָּךְ אִם נִטַּל, טְרֵפָה. אֲבָל אֵבֶר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ אִם נִטַּל טְרֵפָה - אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת אֶלָּא אִם נֶחְתַּךְ אוֹתוֹ אֵבֶר; אֲבָל אִם נִבְרֵאת חֲסֵרָה אוֹתוֹ אֵבֶר, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן, נִמְצֵאת הַחֲסֵרָה וְהַנְּטוּלָה אַחַת הִיא. וְכָל אֵבֶר שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁאִם נִטַּל מֻתֶּרֶת - קַל וָחֹמֶר אִם חָסֵר מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ וְלֹא נִבְרָא, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת.

מג) שאם הבהמה טריפה מדין 'חסרה'.

כה. בְּהֵמָה שֶׁנִּטְלָה הָאֵם שֶׁלָּהּ, וְהוּא בֵּית הָרֶחֶם[מד], אוֹ שֶׁנִּטְלוּ הַכְּלָיוֹת - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. לְפִיכָךְ, אִם נִבְרֵאת בְּכִלְיָה אַחַת אוֹ בְּשָׁלֹשׁ כְּלָיוֹת, מֻתֶּרֶת; וְכֵן אִם נִקְּבָה הַכִּלְיָה, מֻתֶּרֶת.

מד) המקום שבו העובר נמצא.

כו. אַף עַל פִּי שֶׁהַכִּלְיָה שֶׁנִּטְלָה אוֹ שֶׁחָסְרָה מֻתֶּרֶת, אִם נִמְצֵאת קְטַנָּה בְּיוֹתֵר, וְהִקְטִינָהּ בְּדַקָּה עַד כְּפוֹל[מה], וּבְגַסָּה עַד כָּעָנָב[מו] - טְרֵפָה. וְכֵן אִם לָקְתָה [=חלתה] הַכִּלְיָה, וְהוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה בְּשָׂרָהּ כִּבְשַׂר הַמֵּת שֶׁהִבְאִישׁ אַחַר יָמִים, שֶׁאִם תֶּאֱחֹז בְּמִקְצָתוֹ, יִתְמַסְמֵס וְיִפֹּל, וְהִגִּיעַ חֻלְיוֹ זֶה עַד הַלֵּב שֶׁבְּתוֹךְ הַכִּלְיָה - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה. וְכֵן אִם נִמְצֵאת בַּכִּלְיָה לֵחָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ סְרוּחָה, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ בָהּ מַיִם עֲכוּרִין אוֹ סְרוּחִין - הֲרֵי זוֹ טְרֵפָה; אֲבָל אִם נִמְצְאוּ בָּהּ מַיִם זַכִּים, הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת.

מה) שיעור כליה קטנה בבהמה דקה הוא בגודל של פול. מו) ובבהמה גסה השיעור של כליה קטנה הוא בגודל ענב בינוני.

טריפה: יישוב קושיית הרשב"א המובאת בנו"כ – יין מלכות סע"ג.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ט כסלו ~

מצות לא תעשה רלה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) וּבְמַרְבִּית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ" (ויקרא כה, לז). וּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן אֶחָד (ונאמרו) לְחַזּוּק (ליתר תוקף), שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית יִהְיֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לֹא שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשך' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לְפִי שֶׁהַנֶּשֶׁךְ הוּא הָרִבִּית וְהָרִבִּית הִוא הַנֶּשֶׁךְ. וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (ס:) (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל "תרבית" בכל זאת) אִי אַתָּה מוֹצֵא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַּרְבִּית וְלֹא תַּרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), וְלָמָּה חָלְקוּ הַכָּתוּב? לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. וְשָׁם אָמְרוּ "דְּאוֹרַיְתָא נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית חֲדָא מִלְּתָא נִנְהוּ (דבר אחד הם)". וְעוֹד אָמְרוּ שָׁם: הַשָּׂתָא דִּכְתִיב, אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית — קְרִי בֵּהּ (המילים "נשך ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית, וּבְנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ", וְיִהְיֶה כָּל־הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית כָּסֶף אוֹ פֵּרוֹת עוֹבֵר עַל שְׁנֵי לָאוִין, נוֹסָף עַל שְׁאָר לָאוִין שֶׁבָּאוּ גַּם כֵּן בַּמַּלְוֶה, לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכְּבָר נִכְפַּל לָאו זֶה בִּלְשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (שם, לו) וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (סא.), שֶׁגַּם לָאו זֶה לַמַּלְוֶה הוּא, אֲלָא שֶׁכָּלָּם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפְּלוּ, וְהוּא שֶׁהֻזְהַר הַמַּלְוֶה מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִבָּבָא מְצִיעָא.

~ יום שני כ' כסלו ~

מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר גַּם הַלּוֶה מִלְּוֹת בְּרִבִּית. לְפִי שֶׁאִלּוּ לֹא בָּא לָאו לַלּוֶה מִלְּוֹת בְּרִבִּית הָיָה אֶפְשָׁר לְסָבֹר שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֵס וְאֵין הַלּוֶה עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הִסְכִּים לִהְיוֹת נֶחְמָס, וְהָיָה זֶה דּוֹמֶה לְאוֹנָאָה שֶׁעוֹבֵר הַמְאֻנֶּה, לֹא הַמִּתְאַנֶּה. לְפִיכָךְ בָּא הַלָּאו גַּם לַלּוֶה שֶׁלֹּא יִלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל" (דברים כג, כ), וּבָא הַפָּרוּשׁ: לֹא תְנַשֶּׁךְ לְאָחִיךָ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:): "לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר כְּשֶׁנַּזְכִּיר אוֹתָהּ מִצְוָה (לא תעשה רצט).

~ יום שלישי כ"א כסלו ~

מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַסֵּק בְּהַלְוָאַת הָרִבִּית בֵּין הַלּוֶה וְהַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא נַעֲרֹב לְאֶחָד מֵהֶם, וְלֹא נָעִיד לָהֶם. וְלֹא נִכְתֹּב בֵּינֵיהֶם שְׁטָר בְּמַה שֶּׁהִסְכִּימוּ עָלָיו מֵעִנְיְנֵי הָרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה.): "עֵרֶב וְעֵדִים אֵינָם עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם: "לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ", אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא בַּמִּתְעַסְּקִים בֵּינֵיהֶם — חֲרֵי הוּא כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַמַּלְוֶה, וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה לָאוִין: הָאֶחָד — לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְהַשֵּׁנִי — אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ, וְהָרְבִיעִי — אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ, וְהַחֲמִישִׁי — לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְהַשִּׁשִּׁי — וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא־תִתֵּן מִכְשֹׁל. וְשָׁם אָמְרוּ: "וְאִלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: הַמַּלְוֶה, וְהַלּוֶה, הָעֵרֶב, וְהָעֵדִים; וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף הַסּוֹפֵר — עוֹבְרִין עַל בַּל־תִּתֵּן, וְעַל בַּל־תִּקַּח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְעַל לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְעַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּבַגְּמָרָא: "אָמַר אַבַּיֵי: מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכֻלָּן, לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל: עֵרֶב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִים אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה (המלוה בריבית) — אִם הִיא רִבִּית קְצוּצָה (ריבית ממש, שפסקו — "קצצו" — את שיעורה מראש. לעומת "אבק ריבית") — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וּמַחֲזִירִים לָזֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקְחָה הָרִבִּית.

~ יום רביעי כ"ב כסלו ~

מצות עשה קצח.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַקֵּשׁ רִבִּית מִן הַגּוֹי וְאָז נַלְוֵהוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲזוֹר לוֹ וְלֹא נְחָנֵהוּ אֶלָּא נַזִּיקוֹ, אֲפִלּוּ בְּהַלְוָאָה בְּרִבִּית שֶׁנַּתְנָה עָלָיו כָּזֶה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לַנָּכְרִי תַּשִׁיךְ" (דברים כג, כא), לְפִי שֶׁבָּא לָנוּ הַפָּרוּשׁ הַמְקֻבָּל שֶׁזֶּה צִוּוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לַנָּכְרִי תַּשִׁיךְ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ

— זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמִצְוָה זוֹ יֵשׁ תְּנָאִים (הגבלות) מִדְּרַבָּנָן, שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת (בבא) מְצִיעָא (ע:).

~ יום חמישי כ"ג כסלו ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ יום שישי כ"ד כסלו ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

~ שבת קודש כ"ה כסלו ~

מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל-כָּל-דְּבַר-פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי-הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל-מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הוֹדָאָה וְהַכְחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשְּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ מוה"ר שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפ"נ אשר אקראהו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע. ובודאי יתועדו כולם יחד ביום הבהיר י"ט כסלו חג הגאולה וכלשון כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, יום גאולתנו ופדות נפשנו, וימשיכו בזה גם בימי חנוכה הבע"ל ומישך שייכי אהדדי כי הרי הקטרוג והגאולה הי' על הגילוי והתפשטות מאור שבתורה חוצה ונס חנוכה, והנרות הי' ג"כ בשמן זית זך כתית למאור דוקא, וכמבואר בדרוש תצוה דיוק הלשון למאור.

והשי"ת יזכה את כאו"א מאתנו למלאות תפקידו בהפצת המעינות חוצה שזהו הכנה והקדמה לזכות בתוך כלל ישראל לגאולה השלימה והאמיתית ע"י משיח צדקנו.

בברכת חג הגאולה.

נביאים

חגי פרק־א ז־טו

ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שִׂימוּ לְבַבְכֶם עַל־דַּרְכֵיכֶם: ח עֲלוּ הָהָר וַהֲבֵאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאֶרְצֶה־בּוֹ (ואכבד) וְאֶכָּבְדָה אָמַר יְהוָה: ט פָּנֹה אֶל־הַרְבֵּה וְהִנֵּה לִמְעָט וַהֲבֵאתֶם הַבַּיִת וְנָפַחְתִּי בּוֹ יַעַן מֶה נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן בֵּיתִי אֲשֶׁר־הוּא חָרֵב וְאַתֶּם רָצִים אִישׁ לְבֵיתוֹ: י עַל־כֵּן עֲלֵיכֶם כָּלְאוּ שָׁמַיִם מִטָּל וְהָאָרֶץ כָּלְאָה יְבוּלָהּ: יא וָאֶקְרָא חֹרֶב עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הֶהָרִים וְעַל־הַדָּגָן וְעַל־הַתִּירוֹשׁ וְעַל־הַיִּצְהָר וְעַל אֲשֶׁר תּוֹצִיא הָאֲדָמָה וְעַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־יְגִיעַ כַּפָּיִם: (ס) יב וַיִּשְׁמַע זְרֻבָּבֶל ׀ בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל וְיהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכֹל ׀ שְׁאֵרִית הָעָם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְעַל־דִּבְרֵי חַגַּי הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָעָם מִפְּנֵי יְהוָה: יג וַיֹּאמֶר חַגַּי מַלְאַךְ יְהוָה בְּמַלְאֲכוּת יְהוָה לָעָם לֵאמֹר אֲנִי אִתְּכֶם נְאֻם־יְהוָה: יד וַיָּעַר יְהוָה אֶת־רוּחַ ׀ זְרֻבָּבֶל בֶּן־שַׁלְתִּיאֵל פַּחַת יְהוּדָה וְאֶת־רוּחַ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־יְהוֹצָדָק הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־רוּחַ כֹּל שְׁאֵרִית הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ מְלָאכָה בְּבֵית־יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם: (פ) טו בְּיוֹם עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה לַחֹדֶשׁ בַּשִּׁשִּׁי בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְדָרְיָוֶשׁ הַמֶּלֶךְ:

רש"י

(ח) ואכבדה. חסר ה"א כנגד חמשה דברים שהיו במקדש ראשון ולא היו במקדש שני ארון אורים ותומים ואש ושכינה ורוח הקודש כדאיתא במסכת יומא: **(ט) פנה אל הרבה.** עד הנה הייתם סבורים להביא מן השדה הרבה והבאתם מעט: **ונפחתי בו.** אבי' עליו מכת רקבון ותולעת: **ונפחתי.** לשון נופח באש פחם (ישעיה נד): **(י) עליכם כלאו שמים.** על חוביכון: **כלאו.** מנעו: **(יג) במלאכות ה'.** בשליחות המקום: **(יד) ויבאו ויעשו מלאכה.** התחילו מסתתין באבנים ומנסרין עצים בששי בעשרים וארבעה לחודש ובשביעי בעשרים ואחד היה דבר ה' אל חגי:

מצודת דוד

(ז) שימו לבבכם וגו'. ר"ל התבוננו על עסקיכם לתקנם: **(ח) עלו ההר.** ר"ל זאת עשו עלו אל ההר והביאו משם עצים ובנו הבית: **וארצה בו.** ר"ל עם כי יהיה קטן אהיה מרוצה בו ואתכבד על ידו: **(ט) פנה אל הרבה.** ר"ל אם לא תשמעו לי הנה כאשר תפנו אל הרבה להביא הבית אשלח בו מארה והנה היה הפנים למפרע אל מעט וכאשר תביאו המעט הזה אל הבית אנפח בו ותהיה כלה בנשיבת רוח פי והוא ענין מליצה: **יען מה.** כאומר ואם תשאלו בעבור מה יהיה כן הנה מאמר ה' צבאות להשיב לכם שזהו בעבור ביתי אשר הוא חרב ואתם כל אחד מכם רץ לביתו לחסות בצל קורתו: **(י) עליכם כלאו שמים מטל.** עם כי אין הטל נעצר משאר המקומות הנה עליכם מנעו השמים מלהוריד הטל: **כלאה יבולה.** מנעה לתת פריה: **(יא) ואקרא.** אביא בגזירה יובש על הארץ וכו' למען יכמש ויתקלקל יבול הארץ: **ועל אשר תוציא האדמה.** מיתר המינים: **ועל האדם ועל הבהמה.** כי החורב והיבש מוליד חליים באדם ובבהמה: **ועל כל יגיע כפים.** על כל העסקים שאתם יגעים בהם אשלח חורב ויובש ר"ל המארה תבוא בהם ולא תצליחו: **(יב) ועל דברי חגי הנביא.** ואל דברי חגי הנביא: **(טו) ביום** וגו'. מוסב למקרא שלמעלה לומר ההתחלה היה ביום עשרים וארבעה לחדש כי אז התחילו להכין את המצטרך אל הבנין אבל בבנין התחילו בכ"ד לחדש התשיעי כמ"ש בסוף הספר: **בששי.** ר"ל בחדש הששי:

מצודת ציון

(ח) וארצה. מלשון רצוי: **(ט) ונפחתי.** מלשון הפחה נשיבת רוח הפה: **יען.** בעבור: **(י) כלאו.** ענין מניעה כמו ויכלא העם מהביא (שמות לו): **יבולה.** פריה כמו ואין יבול בגפנים (חבקוק ג): **(יא) חורב.** יובש כמו חרבו המים (בראשית ח): **התירוש.** ענבי היין: **היצהר.** זיתי השמן: **(יב) ועל דברי.** ואל דברי: **(יג) מלאך.** שליח וכן אשר מלאך שלוח עליהם (יחזקאל כג): **(יד) ויער.** מל' תהעוררות: **רוח.** רצון כמו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת (שם א):

כתובים

תהלים פרק־נג ו־ז

ו שָׁם | פָּחֲדוּ־פָחַד לֹא־הָיָה פָחַד כִּי־אֱלֹהִים פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנֶךָ הֱבִשֹׁתָה כִּי־אֱלֹהִים מְאָסָם: ז מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל:

תהלים פרק־נד א־ט

א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד: ב בְּבֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ: ג אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ תְּדִינֵנִי: ד אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה לְאִמְרֵי־פִי: ה כִּי זָרִים | קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה: ו הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי: ז ישוב יָשִׁיב הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם: ח בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ אוֹדֶה שִׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב: ט כִּי מִכָּל־צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה עֵינִי:

תהלים פרק־נה א־ד

א לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד: ב הַאֲזִינָה אֱלֹהִים תְּפִלָּתִי וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי: ג הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה: ד מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי:

רש"י

(ו) לא היה פחד. זה כפחד הראשון שאירע לבלשצר כי בגאולה זו פזר הקב"ה עצמו' חונך החונים עליך ירושלים כענין שנאמר המק בשרו וגו' (זכריה י"ד), וכן פתרו מנחם, ודונש פתר אותו כמו (משלי כ"ב) חנוך לנער על פי דרכו וכ' של חונך היא יסוד במלה ככ"ף של חנוך, (סא"א): **הבישותה.** אתה ה' את כל אויבי כי מאסתם: **(ג) ובגבורתך תדינני.** תנקום נקמתי כמו כי ידין ה' עמו (דברים ל"ב): **(ז) לשוררי.** לעויני לשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד): **באמתך.** מתוך שאתה אמיתי ואמרת ליפרע מהולכי רכיל ורודפי הרג לכך הצמיתם: **(ג) אריד בשיחי.** אתאונן בצערי כמו זכר עניי ומרודי (איכה ג') וירדתי על ההרים (שופטים י"א) ומנחם פתר ל' ממשלה כמו ורדו בדגת הים, ושיחי לשון שיח, למי שיח (משלי כ"ג) (סא"א): **(ד) עקת.** ל' מצוק: **כי ימיטו עלי און.** דואג ואחיתופל מכריעים עלי עונות להורות שאני בן מות ומתירים את דמי:

מצודת דוד

(ו) שם פחדו. כי הלא שם בירושלים עצמה בעת בוא סנחרב וצר עליה הלא פחדו פחד אשר לא היה כפחד הזה מעולם על כי כולם נפלו פגרים מתים: **כי אלהים.** כאשר אלהים פזר עצמות החונים עליך ירושלים: **הבישותה.** ומה שאתה טיטוס ביישת את ישראל בהרג ואבדן זה היה בעבור כי ה' מאסם אז ברוע מעלליהם ולא בא במקרה: **(ז) מי יתן.** הלואי שתבוא מהרה תשועת ישראל מהשוכן בציון: **בשוב.** בעת אשר ישקיט ה' את בני הגולה ר"ל שהכל יכירו אשר מאת ה' ההשקטה: **יגל יעקב.** אז ישמחו כי גאולה שלמה תהיה: **(ב) מסתתר.** מתחבא אצלינו: **(ג) תדיננני.** תדין דיני לקחת נקמתי: **(ה) כי זרים.** אנשי הזיפים המה זרים משאול ואינם מבני משפחתו ועכ"ז קמו בי למסרני בידו: **ועריצים.** אנשים החזקים ממני מבקשים נפשי ואין בי כח לעמוד כנגדו: **לא שמו.** ומעולם אין פחד אלהים לנגדם ולא ימשכו ידם ממני מיראת ה': **(ו) הנה אלהים.** עם כי אין הכח בידי אבל הנה ה' הוא עוזר לי והוא יהיה בעזרת סומכי נפשי: **(ז) ישיב הרע.** הרע הזה בעצמו ישיב לאויבי המסתכלים בי לרעה: **באמתך.** בעבור שאתה אל אמת לשלם לאיש כגמולו לזה הכריתם כאשר חשבו לי: **(ח) בנדבה.** ברוח נדיבה וטובה ר"ל בשמחת הלב אזבחה לך קרבנות: **כי טוב.** כי שמך הוא טוב: **(ט) כי מכל וגו'.** כי טובה כפולה עשה עמדי אותי הציל מכל צרה אשר חשבו אויבי לעשות לי ועוד ראתה עיני באויבי מה שחפצה לראות בהם: **(ב) ואל תתעלם.** אל תתעלם עצמך מלשמוע תחינתי: **(ג) אריד.** כשאני מיילל בעת ספור התלאות והומה אני עליהם: **(ד) מקול.** מפני קול שאגת האויב ומהצרה אשר הרשע מביא עלי: **כי ימיטו.** המה מטים עלי און ר"ל עמל ויגיעה: **ובאף.** בעבור האף שיש להם עלי נוטרים לי שנאה ולא להשיב גמול כי לא עשיתי להם רעה:

מצודת ציון

(ז) בשוב. ענין הנחה ומשיבת נפש: **שבות.** מל' שיבה: **(ב) הזיפים.** אנשי מקום זיף: **(ז) לשוררי.** ענין הבטה וראיה: **הצמיתם.** ענין כריתה כמו לבקרים אצמית (לקמן קא): **(ג) אריד.** ענין גניחה ויללה כמו זכר עניי ומרודי (איכה ג): **בשיחי.** ענין ספור התלאות כמו ולפני ה' ישפוך שיחו (לקמן קב): **(ד) עקת.** הוא תרגום של צרה וכן שמת מועקה (לקמן סו): **ישטמונו.** ענין נטירת איבה כמו וישטום עשו (בראשית כז):

משניות מסכת נגעים

ה בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה, אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעֹרוֹת — זוֹקְקָהּ לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן, אֲבָל לֹא לְמִחְיָה. שְׁתֵּי בָהָרוֹת וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ, אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעֹרוֹת — מְצָרְפָן; וְאִם לָאו — אֵין מְצָרְפָן.

ו בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה כָּעֲדָשָׁה, וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה, הָלְכָה הַמִּחְיָה — טְמֵאָה מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן; הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן — טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶפְסִידוּ בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס. וּמוֹדֶה, שֶׁאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם שֵׂעָר לָבָן כַּגְּרִיס — שֶׁהוּא טָמֵא.

ז בַּהֶרֶת וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן, הָלְכָה הַמִּחְיָה — טְמֵאָה מִפְּנֵי הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן — טְמֵאָה מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר

פירוש ברטנורא

ה זוקקה לשער לבן ולפשיון. דאי איכא באותו החוט שער לבן, מחליטו. או אם פשה אצל החוט בסוף שבוע, טמא. אבל אם אין ברוחב החוט שתי שערות ואית ביה שער לבן לא מטמא, דלא חשיב מן הנגע. וכן אם פשה אצל החוט שאין ברחבו שתי שערות, כפסיון רחוק מן הנגע הוא חשוב, ובעי כגרים: **אבל לא למחיה.** דאפילו יש ברוחב החוט שתי שערות, אין מחיה שבו מטמאה. שהמחיה צריך שתהא מבוצרת באמצע הנגע כמבצר שהוא באמצע העיר: **מצרפן.** ונידונים כנגע אחד, ואם פשה אחת מהן משהו או נולד שער לבן באחד מהן, מחליט על שתיהן: **ואם לאו אינו מצרפן.** ונדונים כשני נגעים, ואם פשתה האחת והאחרת לא פשתה, מחליט בזו ומסגיר בזו. ונפקא מינה, דלכי מיטהר, בעי לאתויי שתי קרבנות:

ו בהרת כגריס. בלא מקום מחיה. דהיינו תשע עדשות בהרת, ועדשה אחת מחיה. עשר עדשות בין הכל: **גריס.** הן תשעה עדשות, ומחיה אין פחות מעדשה. וכל היכא דתנינן בהרת, הוא הדין לשאר מראות חלקות ופתוכות: **והלכה המחיה.** שבא הנגע על מקומה: **הלך שער לבן.** שנשר, או הפך לשחור: **ר' שמעון מטהר.** אהלכה מחיה קאי: **שלא הפכתו בהרת.** ששער לבן קדם לבהרת של מקום המחיה: **שלא הפכתו בהרת כגריס.** ששער לבן קדם לבהרת כגרים, דמקום המחיה היה חסר מכגרים. וכאן נמי לא פליג ר"ש אלא אהלכה מחיה. ואין הלכה כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ה

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה – מן הבהרת, הנמשך על העור, **אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעֹרוֹת, זוֹקְקָהּ לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן** – שאם יש שתי שערות לבנות בחוט, או אם החוט פשה במשהו בסוף השבוע של הסגר, טמא; **אֲבָל לֹא לְמִחְיָה** – שאם נולדה בחוט מחיית בשר חי, אינו טמא, שכן המחיה צריך שתהא מבוצרת באמצע הנגע, שתי שערות על שתי שערות, וצריך שתהא מבוצרת באמצע הנגע, היינו שיהא הנגע בכל צד לא פחות מרוחב שתי שערות, והרי כל רוחב החוט אינו אלא כשתי שערות (**"תפארת ישראל"**). ברם, אם אין בחוט רוחב שתי שערות, אף שער לבן ופשיון אינם מטמאים בו, הואיל והם חשובים כרחוקים מגוף הנגע (**הר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"; עיין "תוספות יום טוב"**). **שְׁתֵּי בָהָרוֹת וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ, אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעֹרוֹת — מְצָרְפָן** – החוט מצרף את שתי הבהרות, ודינן כנגע אחד, שאם יש שער לבן או פשיון באחת מהן, שתיהן טמאות (**הר"ש; ברטנורא**); ויש כותבים, שאם נולדה שערה לבנה אחת בזו ושערה אחת בזו, הרי זה סימן טומאה לשתיהן (**"כסף משנה"**). **וְאִם לָאו** – שאין בחוט רוחב שתי שערות, **אֵין מְצָרְפָן** – ונידונות כשני נגעים נפרדים.

באור משנה ו

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה כָּעֲדָשָׁה – שהיא שיעור מחיה, והבהרת היא כגריס חוץ ממקום המחיה, **וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה** – והרי הבהרת טמאה מחמת המחיה, ולא משום השער הלבן, מאחר שאינו בתוכה: **הָלְכָה הַמִּחְיָה** – ובאה הבהרת במקומה, **טְמֵאָה מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן** – שהרי עכשיו השער הלבן הוא בתוך הנגע. **הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן** – שנשרו השערות או השחירו, **טָמֵא** – המנוגע, **מִפְּנֵי הַמִּחְיָה** – שנשארה בבהרת. **רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** – כשהלכה המחיה, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶפְסִידוּ הַבַּהֶרֶת** – שלא הבהרת הפכה את השער ללבן אלא המחיה הפכתו. בתורת כהנים מובא טעם המחלוקת, שרבי שמעון דורש ממה שנאמר (**ויקרא יג, כ**): "ושערה הפך לבן" – "ושערה" ולא שער מחייתה. וחכמים דורשים ממה שנאמר (**שם שם, ג**): "ושער בנגע הפך לבן", נגע זה מכל מקום, כלומר שהנגע הפכו, והרי היה כאן נגע קודם שהפך (**הר"ש**). **בַּהֶרֶת הִיא וּמִחְיָתָהּ כַּגְּרִיס** – אם הבהרת אינה כגריס אלא בצירוף מחייתה, **וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת** – לא בתוך המחיה, **הָלְכָה הַמִּחְיָה** – ובאה הבהרת במקומה, **טְמֵאָה מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן** – שהרי הוא בבהרת כשיעור גריס; **הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן, טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה** – שנשארה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר** – כשהלכה המחיה, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶפְסִידוּ בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס** – שלא הפכה בהרת כשיעור גריס את השער ללבן, מאחר שהשער הלבן נולד בבהרת כשהיתה פחותה מכגריס. רבי שמעון דורש: "ושערה לא הפך לבן" – "שערה" ולא שער מקצתה (**תורת כהנים**). **וּמוֹדֶה** – רבי שמעון, **שֶׁאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם שֵׂעָר לָבָן כַּגְּרִיס** – שאם הבהרת כגריס ובה מחיה כעדשה, כמו ששנינו ברישא, ויש שער לבן בתוך הבהרת, **שֶׁהוּא טָמֵא** – לפי שהבהרת כגריס הפכה את השער ללבן ולא המחיה שבה, מאחר שהשער אינו במחיה אלא בבהרת.

בעל "תוספות יום טוב" כותב, כי נראה לו שהסיפא באה להשמיענו, שאף על פי שאין אנו יודעים אם קדמה הבהרת לשער לבן אם לא, מכל מקום מודה רבי שמעון שאם יש במקום שער לבן בהרת כגריס, שהוא טמא (עיין "משנה אחרונה" שמבואר שם חידוש אחר בסיפא).

~ יום שני ~

באור משנה ז

בַּהֶרֶת – כגריס או יותר, **וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן** – שלאחר ההסגר, בסוף שבוע ראשון או בסוף שבוע שני, מצא בה מחיה ופשיון,

לָבָן וּבִפְשִׁיוֹן. הָלְכָה וְחָזְרָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ – הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה. לְאַחַר הַפְּטוּר – תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה. הָיְתָה עֲזָה וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה, כֵּהָה וְנַעֲשֵׂית עֲזָה – הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּתְמַעֵט מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת. כְּנָסָה וּפָשְׂתָה, פָּשְׂתָה וְכָנְסָה – רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

ח בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּפָשְׂתָה כַּחֲצִי גְרִיס, וְהָלַךְ מִן הָאוֹם כַּחֲצִי גְרִיס – רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין.

פירוש ברטנורא

ז בהרת וכה מחיה ופשיון. בהרת כגרים והסגירה, ולסוף שבוע מצא בה מחיה ופשיון והחליטו: **הלכה המחיה.** כגון שבא עליה הנגע, טמא הבהרת מפני הפשיון: **הלך הפשיון.** כגון שכנסה הבהרת וחזרה לכגרים: **וכן שער לבן ופשיון.** אם הלך האחד, טמא מפני השני: **הלכה וחזרה בסוף השבוע.** כגון שהסגירו על בהרת כגרים, והלכה הבהרת באמצע השבוע, ובסוף השבוע חזרה: **הרי היא כמות שהיתה.** ומסגירו הסגר שני: **לאחר הפטור.** דראה אותה הכהן בסוף השבוע כשהלכה לה ופטרו, אם אחרי כן חזרה, תיראה בתחילה. והאי חזרה היינו במקומה הראשון, דאי במקום אחר א"כ הרי זו בהרת אחרת: **היתה עזה.** כשלג כשהסגירו: **ונעשית כהה.** בסוף שבוע ראשון, כגון כסיד או בקרום. או שהיתה בקרום בשעת הסגר, ונעשית עזה כשלג בסוף שבוע ראשון: **הרי היא כמות שהיתה.** וטעונה הסגר שני, כמו עמד בעיניו: **ובלבד שלא תתמעט מארבע מראות.** שאם נתמעטה מארבע מראות, פוטרו מיד ומהור: **כנסה ופשתה.** היכא דהסגירה בבהרת כגרים, ובסוף שבוע כנסה, ואח"כ פשתה את מקום הכנוס ולא יותר. או שפשתה בסוף שבוע, ואח"כ כנסה את מקום הפשיון ולא יותר: **ר' עקיבא מטמא.** שהרי פשה: **וחכמים מטהרים.** שאין זה פשיון, אלא הרי היא כמו שהיתה. ואי קאי בסוף שבוע ראשון, מסגירו הסגר שני. ואי קאי בסוף שבוע שני, פוטרו וטהור:

ח בהרת כחצי גריס. לצד המזרח: **וחלך מן האום כחצי גריס.** לצד מערב: **תיראה בתחלה.** דחשיב כנגע אחר, ונגע חדש הוא זה ויסגיר: **וחכמים מטהרין.** דלא חשיב פסיון אלא אם כן מוסיף על שיעור הנגע שהיה בתחלה, וזה שאינו עכשיו אלא כגריס, נחשב כראשון שעמד בעיניו וטהור:

משניות מבוארות – קהתי

וטימאה: **הָלְכָה הַמַּחְיָה, טִמְּאָה מִפְּנֵי הַפְּשִׁיוֹן; הָלַךְ הַפְּשִׁיוֹן, טִמְּאָה מִפְּנֵי הַמַּחְיָה** – הלכה זו פשוטה היא, ולא נשנתה כאן אלא אגב הלכות שבמשנה הקודמת (**"משנה אחרונה"; עיין "תפארת ישראל" שמצא חידוש בהלכה זו**). **וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבְפְשִׁיוֹן** – אם הלך האחד טמאה מפני השני. **הָלְכָה וְחָזְרָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ** – הלכה הבהרת בתוך ימי ההסגר, ובסוף השבוע חזרה למקומה כמו שהיתה (**ברטנורא**), או שבסוף השבוע הלכה הבהרת וחזרה בו ביום (**הר"ש**), **הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה** – שאם הוא בסוף שבוע ראשון, מסגירו לשבוע שני; ואם הוא בסוף שבוע שני, מטהרו הכהן. **לְאַחַר הַפְּטוּר** – אם כבר טיהרו הכהן, כגון שהלכה הבהרת בסוף שבוע ראשון, או כגון שעמדה בעינה בשני שבועות של הסגר, ולא פשתה ואחר כך הלכה, ושוב חזרה למקומה, **תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה** – כבהרת חדשה, וטעונה שני הסגרים. **הָיְתָה עֲזָה** – כשלג, כשהסגירה, **וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה** – ובסוף השבוע נעשתה כהה במראיתה כגון כסיד ההיכל או כקרום ביצה, **כֵּהָה** – או שהיתה כהה כשהסגירה, כגון שהיתה כקרום ביצה, **וְנַעֲשֵׂית עֲזָה** – ובסוף השבוע נעשתה עזה כשלג, **הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** – כאילו עמדה בעינה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּתְמַעֵט מֵאַרְבָּעָה מַרְאוֹת** – שאם נתמעטה מארבעה המראות הטמאים, הרי היא כאילו הלכה, ומטהרו הכהן. **כְּנָסָה וּפָשְׂתָה** – הסגיר הכהן בהרת כגריס ובסוף השבוע כנסה, היינו נתמעטה מכגריס, ואחר כך פשתה, והרי היא כגריס כמו שהיתה, **פָּשְׂתָה וְכָנְסָה** – או שפשתה בסוף השבוע ואחר כך כנסה את מקום הפשיון, ונעשתה כמו שהיתה, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – את הבהרת, שהרי פשתה; **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שאין זה פשיון, אלא הרי היא כמו שהיתה, ואם הוא בסוף שבוע ראשון מסגירו לשבוע שני, ואם הוא בסוף שבוע שני, פוטרו, וטהור.

בארנו את הסיפא לפי הרב מברטנורא, שפירשה בעקבות הרמב"ם, אבל יש מקשים על פירוש זה, ומביאים פירושים אחרים (עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה").

יש כותבים, שאם הבהרת היתה כגריס וכנסה ופשתה או פשתה וכנסה, כמו שבארנו, אף רבי עקיבא מודה שטהורה, ולא נחלקו במשנתנו אלא בכגון שהיתה הבהרת בתחילה משהו יותר מכגריס והסגירה, ובסוף שבוע שני או לאחר הפטור כנסה ופשתה, כלומר שנתמעטה ועמדה על כגריס, ואחר כך פשתה וחזרה לכמות שהיתה בתחילה, רבי עקיבא מטמא, שהרי פשתה, וחכמים מטהרין, שהואיל וחזרה לכמות שהיתה אין כאן פשיון. וכן גם אם פשתה וכנסה, רבי עקיבא מטמא, הואיל ופשתה; וחכמים מטהרים, מהטעם שבארנו לעיל (הר"ש; עיין "תפארת ישראל").

כן כותב הר"ש שמדובר כאן, בכגון שבסוף השבוע כנסה ופשתה לעיני הכהן, וקודם שפטרו. אבל אם פטרו, לדברי הכל טהור, מאחר שכבר נסתלק, והבהרת חזרה לכמות שהיתה. אבל הרא"ש כותב, שמדובר במשנתנו לאחר הפטור (ועיין "משנה אחרונה").

באור משנה ח

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס – והסגירה, **וּפָשְׂתָה כַּחֲצִי גְרִיס** – מצד אחד, **וְהָלַךְ מִן הָאוֹם** – מעיקר הבהרת, **כַּחֲצִי גְּרִיס** – מצד אחר, כלומר שלאחר ההסגר ראה הכהן שפשתה כחצי גריס והלך מן האום כחצי גריס, **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה** – הרי היא נחשבת כבהרת חדשה ומסגירה. **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – כלומר שאם היא בסוף שבוע שני, הואיל והבהרת אינה עכשיו אלא כגריס, הריהי נחשבת כאילו עמדה בעינה וטהורה. ברם, אם הוא בסוף שבוע ראשון מסגירו לשבוע (**ברטנורא; "תוספות יום טוב"**). ויש מפרשים, שחכמים סוברים, הואיל ולא נשאר מעיקר הנגע אלא כחצי גריס, הריהו נחשב כאילו איננו, ואם כן אין כאן אלא חצי גריס חדש, וטהור לגמרי (**"תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**).

ומהר"ם מפרש, שמדובר כאן לאחר הפטור, כלומר שנגע כגריס עמד בעיניו שני שבועות וטיהרו הכהן, ואחר כך פשה כחצי גריס מצד אחד והלך מן האום כחצי גריס מצד אחר, רבי עקיבא סובר: כשם שאם עמד הנגע בעינו שני שבועות ופטרו ואחר כך פשה, הריהו מיטמא משום פשיון, ואין אומרים, שהואיל ופטרו הרי עיקר הנגע נחשב כאילו איננו, אף כאן כשלאחר הפטור הלך כחצי גריס מן האום ופשה כחצי גריס, אין אומרים שכחצי גריס שנשתייר מן האום נחשב כאילו איננו, אלא מצטרף הוא עם כחצי גריס שפשה, ולפיכך תיראה בתחילה, שנחשב הוא כנגע חדש. וחכמים סוברים, שדווקא אם נשאר כגריס מהאום אין אומרים שנחשב כאילו איננו, ומצטרף לפשיון להיטמא. אבל כאן, הואיל ולא נשאר אלא כחצי גריס מן האום, הריהו נחשב כאילו איננו, ושוב אינו ראוי להצטרף עם כחצי גריס שפשה, הלכך טהור לגמרי.

ועדיין קשה, כיצד מתיישבים דברי רבי עקיבא במשנתנו עם דבריו בסיפא של המשנה הקודמת: "כנסה ופשתה, פשתה וכנסה, רבי עקיבא מטמא". וזהו שהזכרנו בשולי המשנה הקודמת, שמקשים על פירושו של הרב מברטנורא.

ואמנם יש מפרשים שאף מה ששנינו ב"כנסה ופשתה" רבי עקיבא מטמא, הכוונה היא שתיראה בתחילה ("כסף משנה"). והגר"א מפרש, שהמשניות ח ו-ט הם פירוש למחלוקת ששנינו בסיפא של המשנה הקודמת ("אליהו רבא" על המשנה הקודמת).

ט בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּפָשְׂתָה כַּחֲצִי גְרִיס וְעוֹד, וְהַלַּךְ מִן הָאוֹם כַּחֲצִי גְרִיס — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא, וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּפָשְׂתָה כַּגְּרִיס וָעוֹד, וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה.
י בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס, וּפָשְׂתָה כַּגְּרִיס, נוֹלְדָה לַפְּשִׁיעוֹן מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם — רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת — הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת, נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת — הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׂתֵּי שְׂעָרוֹת, נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת — הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר.
יא בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׂתֵּי שְׂעָרוֹת — הֲרֵי זוֹ לְהַחֲלִיט. מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ:

פירוש ברטנורא

ט ופשתה כחצי גריס ועוד כו'. **רבי עקיבא מטמא.** משום ועוד דאשתייר ביה מן הפסיון. ובפשתה לאחר הפטור איירי: **וחכמים מטהרין.** דכיון דאזל ליה חצי גריס מן האום, ליכא מגע חדש אלא חצי גריס ועוד: **ופשתה כגריס ועוד.** לאחר הפטור, ואחר כך הלכה לה כל האום ולא נשתייר אלא הגריס ועוד החדש: **רבי עקיבא מטמא.** דהא פשה ליה משיעור קמא. ורבנן סברי, כיון דאזל ליה קמא כוליה, והאי נגע דקאי חדש, תיראה בתחלה ויסגיר:
י בהרת כגריס ופשתה כגריס. בשפשתה לאחר הפטור איירי: **ר' עקיבא מטמא.** דיש כאן נגע ופימן טומאה עמו: **תיראה בתחלה.** ואע"ג דכשתיראה בתחילה נמי יטמאנה הכהן מיד, דמחיה ושער לבן מטמאים בתחילה, מ"מ נפקא מינה דלרבנן בעי אתויי קרבן אכל חד וחד, ולרבי עקיבא כנגע ראשון חשיב, וכי מתסי מהאי מייתי חד קרבן. ובכל הנך דפליגי ר"ע וחכמים במתניתין, הלכה כחכמים: **ואין בה כלום.** אין בה שער לבן: **ובה שערה אחת ונולדה בהרת** כו' **הרי זו להסגיר.** ואע"פ שקדם כגרים בהרת לשער האחרון, כיון דלא קדמה את הראשון, לא מהני, דבעינן שתקדים כגרים בהרת לשתי השערות: **בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות** כו' **הרי זו להסגיר.** ואע"ג דחצי גרים הראשון קדם לשתי שערות, לא מהני עד שיקדים הגרים שלם לשתי שערות:
יא ונולד בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות כו' **הרי זו להחליט.** כל היכא דתנן ובה שתי שערות או ובה שערה אחת, לאו דאתו שערות ובהרת

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שלישי ~

באור משנה ט

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּפָשְׂתָה – לאחר ההסגר, בסוף שבוע ראשון או שני (**ר"ש; תוספות יום טוב; רמב"ם**); ויש מפרשים: לאחר הפטור (**הר"ש; ברטנורא**), **כַּחֲצִי גְרִיס וְעוֹד** – משהו יותר מכחצי גריס, **וְהָלַךְ מִן הָאוֹם** – מעיקר הבהרת, **כַּחֲצִי גְרִיס** – והרי שיש עכשיו כחצי גריס מן האום וכחצי גריס ועוד מן הפשיון, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – שמצטרפים האום והפשיון לכגריס ועוד, וכיון שיש כאן משהו פשיון יותר מכגריס, הריהו טמא, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שלא חשוב פשיון אלא אם כן מוסיף על שיעור הנגע שהיה בתחילה, וכיון שלא נשאר מן האום אלא כחצי גריס, אין כאן נגע שלם ואינו מיטמא מחמת הפשיון (**רמב"ם**); ולדעת המפרשים שמדובר כאן לאחר הפטור, טעמם של חכמים הוא, שאותו כחצי גריס שנשאר מן האום הריהו נחשב כאילו איננו, ואין כאן אלא נגע חדש של כחצי גריס ועוד, הלכך טהור לגמרי (**הר"ש; ברטנורא**). **בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּפָשְׂתָה כַּגְּרִיס וָעוֹד** – בסוף שבוע ראשון או שני (**"תוספות יום טוב"**), או דווקא לאחר הפטור (**הר"ש; ברטנורא**), **וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם** – עיקר הנגע הלך לגמרי, ונשאר רק הפשיון, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – שהרי פשתה הבהרת מבתחילה; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה** – שהואיל והבהרת הראשונה הלכה כולה, אין כאן אלא בהרת חדשה כגריס ועוד, ויסגירנה.

באור משנה י

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס, וּפָשְׂתָה כַּגְּרִיס – לאחר הפטור (**הר"ש; ברטנורא**), ואחר כך **נוֹלְדָה לַפְּשִׁיעוֹן מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם** – עיקר הנגע הלך לו, ונשאר הפשיון כגריס, והמחיה או השער הלבן שבו, **רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא** – שיש כאן נגע וסימן טומאה בו, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה** – שהבהרת הראשונה הלכה לה, ועכשיו יש בהרת חדשה כגריס. ואף על פי שגם כשיראה הכהן בתחילה יטמאנה מיד משום המחיה או השער הלבן שבה, מכל מקום יש הבדל בין רבי עקיבא לחכמים, שלדעת חכמים אין הבהרת טמאה עד שיראנה הכהן, וכיון שצריכה ראייה חדשה יש בזה קולה, כגון ברגל, שאין הכהן נזקק לראיית הנגע עד אחר הרגל, ואולי בינתיים יתרפא הנגע ויישאר בטהרתו; אבל לדעת רבי עקיבא עדיין זה הנגע הראשון, ומדובר כאן בכגון שכבר הוחלט לטומאה מחמת הפשיון (**מהר"ם**), הלכך אף על פי שהלכה לה האום, מכל מקום הואיל ויש עוד נגע כגריס ובו סימן טומאה, הריהו נשאר בטומאתו (**הרא"ש; "תפארת ישראל"**). ויש מפרשים שנפקא מינה לענין קרבנות, שלדעת חכמים יש כאן נגע חדש וצריך להביא קרבן על כל נגע ונגע, ולדעת רבי עקיבא נגע אחד הוא ואינו מביא לכשיתרפא אלא קרבן אחד (**הר"ש; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**). ובכל אותן המחלוקות של רבי עקיבא וחכמים ששנינו בפרקנו הלכה כחכמים. **בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם** – אין בה שום שער לבן, **נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס** – אצל כחצי גריס הישן, **וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת** – לבנה, **הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר** – שיש כאן בהרת כגריס, ואין בה אלא שערה לבנה אחת. **בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת** – לבנה, **נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת** – אף על פי שיש כאן בהרת כגריס ושתי שערות לבנות בה, מכל מקום **הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר** – שאין שער לבן סימן טומאה אלא אם כן בהרת כגריס קדמה לשתי השערות הלבנות, שנאמר (**ויקרא יג, י**): "והיא הפכה שער לבן", שהבהרת כולה, ששיעורה כגריס, הפכה את שתי השערות ללבן, אבל כאן לא הפכה בהרת כגריס אלא שערה אחת ללבן, היינו השערה השנייה, אבל השערה הראשונה נהפכה ללבן על ידי כחצי גריס (**תורת כהנים**). **בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׂתֵּי שְׂעָרוֹת** – לבנות, **נוֹלְדָה בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת** – לבנה, אף על פי שכחצי גריס הראשון קדם לשתי שערות, והבהרת כגריס הפכה עוד שערה אחת ללבן, **הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר** – לפי שלא קדמה בהרת כגריס לשתי השערות הלבנות, שכן בהרת כחצי גריס הפכה שתי השערות ללבן ולא בהרת כגריס.

~ יום רביעי ~

באור משנה יא

בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם – אין בה כל שער לבן, **נוֹלְדָה** – אצלה, **בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׂתֵּי שְׂעָרוֹת** – לבנות; יש מפרשים, שלא נולדה הבהרת ושתי השערות כאחד, אלא הבהרת

אִם בַּהֶרֶת קָדְמָה לִשְׂעָר לָבָן – טָמֵא, וְאִם שֵׂעָר לָבָן קָדַם לִבַּהֶרֶת – טָהוֹר; וְאִם סָפֵק – טָמֵא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קוֹהֶה.

פ ר ק ח מ י ש י

א כָּל סָפֵק נְגָעִים טָהוֹר, חוּץ מִזֶּה, וְעוֹד אַחֵר. וְאֵיזֶה זֶה? מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וְהִסְגִּירָהּ, בְּסוֹף שָׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כַּסְּלַע, סָפֵק שֶׁהִיא הִיא, סָפֵק שֶׁאַחֶרֶת בָּאָה תַּחְתֶּיהָ – טָמֵא.

ב הֶחֱלִיטוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן, הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן; וְחָזַר שֵׂעָר לָבָן; וְכֵן בְּמִחְיָה, וּבְפִשְׁיוֹן; בַּתְּחִלָּה, וּבְסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף

פירוש ברטנורא

בהדי הדדי, אלא דבהרת קדמה ואח"כ באו שערות: **ואם שער לבן קודם לבהרת טהור.** דכתיב (ויקרא י"ג) והיא הפכה שער לבן, הבהרת היא שגרמה לשער שיהפך ללבן: **ספק טמא.** ספק אם שער לבן קדם לבהרת או בהרת קדמה לשער לבן, טמא: **ורבי יהושע קהה.** גרסינן. מלשון תקהינה שיניו. כלומר, היו שיניו קהות מדברי האומר ספק טמא. דאיהו סבר ספק טהור. ואין הלכה כר' יהושע:

ה א כל ספק נגעים. חוץ מזה. דספק בהרת קדמה ספק שער לבן קדם: **הרי היא כסלע.** נעשית רחבה וגדולה כסלע: **ספק שהיא היא.** וראויה להחליט שהרי פשה: **ספק שאחרת באה תחתיה.** והראשונה הלכה וראויה להסגיר, דאין פישון מטמא בתחלה: **טמא.** ומחליטו:

ב הלך שער לבן. שהוחלט בעבורו: **וחזר שער לבן.** אחר תחתיו: **וכן במחיה וכן בפשיון.** או שלא חזר שער לבן, אלא שנולדה בו מחיה שהיא ג"כ סימן טומאה, או שפשה הנגע: **בתחילה בסוף שבוע ראשון.** כלומר, בין שההחלט היה בתחילה כשהובא אל הכהן, בין בסוף שבוע ראשון, בין בסוף

משניות מבוארות – קהתי

קדמה ואחר כך באו שתי שערות (**הר"ש; הר"ב**); ויש מפרשים, שמדובר כאן אפילו בכגון שהבהרת ושתי השערות באו כאחת (**"תפארת ישראל"**). **הֲרֵי זוֹ לְהַחֲלִיט** – לטומאה, לפי שהבהרת כגריס קדמה **לשתי השערות** (ולדעת בעל "תפארת ישראל", אף על פי שהבהרת השנייה כחצי גריס באה עם שתי השערות ביחד, מכל מקום אנו אומרים, הואיל והבהרת הראשונה כחצי גריס קדמה לשערות, בודאי גם הבהרת השנייה כחצי גריס קדמה לשערות, ומצטרפות להיטמא). **וטעם כל הדינים הללו, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: אִם בַּהֶרֶת קָדְמָה לְשֵׂעָר לָבָן** – אם בהרת כגריס קדמה לשתי שערות לבנות, **טָמֵא** – שבכגון זה השער הלבן הוא סימן טומאה, כמו שהבאנו לעיל את הכתוב (**ויקרא יג, י**): "והיא הפכה שער לבן", שהבהרת הפכה את השער ללבן; **וְאִם שֵׂעָר לָבָן קָדַם לִבַּהֶרֶת, טָהוֹר** – כלומר אין השער הלבן סימן טומאה; ועל כל פנים צריך הנגע הסגר (**"תפארת ישראל"**); **וְאִם סָפֵק** – אם בהרת קדמה או שער לבן קדם, **טָמֵא** – במפרשים מבואר, שאין הולכים כאן אחר חזקת טהרה של הגוף, משום שמסתבר יותר שהבהרת קדמה לשער הלבן, לפי שהשערות דרכן להיות שחורות, אלא שהנגע הוא שהופך אותן ללבן, והואיל ויש כאן ריעותא בחזקת הגוף, לפיכך אם ספק, טמא (**תוספות נידה יח, א; ועיין הר"ש ו"תוספות יום טוב" שהאריכו בענין זה**). ולפי הטעם האמור, נראה למפרשים, שהוא טמא מן התורה, שהרי לא מטעם ספק סוברים חכמים, שהוא טמא, אלא משום שתולים במצוי, שדרך השער להיות שחור, ומן הסתם מחמת הנגע הוא שנתלבן (**עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). אבל הרמב"ם כותב: "וייראה לי שטומאתו בספק" (**הל' טומאת צרעת ב, ט**). **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קוֹהֶה** – כלומר היו שיניו קהות מדברי האומר ספק טמא, שכן הוא סובר: ספק טהור (**ברטנורא עפ"י הרמב"ם**); ויש מפרשים: קיהה – דקדק בדבר הרבה וטיהר (**תוספות יבמות קי, ב**); ויש מפרשים, שהוא לשון אסיפה (כלשון הכתוב בפ' ויחי: "ולו יקהת עמים"). כלומר שאסף חכמים להסכים עמו לטהר בכגון זה (**"תפארת ישראל"**).

בעל "תפארת ישראל" כותב (בעקבות פירושו של הגר"א), שלאחר שסיים התנא את כל המחלוקות של רבי עקיבא וחכמים, בא להשמיענו, שהואיל וכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן", שמשמע שכבר היה כל הנגע קודם שנראה השער הלבן, וכתוב גם (שם שם, כ): "ושערה הפך לבן" במפיק ה"א, שמשמע כל שער הראוי לה צריך שיהפכנה הנגע ללבן, נמצאנו למדים, שכל הנגע צריך שיהפוך את כל השער, ולפיכך נקט התנא ארבע בבות: א) בהרת כחצי גריס ואין בה כלום, נולדה בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת, דהיינו שהפכה כל הבהרת מקצת השער, אינה אלא להסגיר; ב) בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת, נולדה בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת, והרי שהפכה מקצתה שערה אחת ומקצתה האחרת הפכה שערה האחרת, אף על פי כן אין זה נחשב כאילו הפכה כולה את כולה, ואינה אלא להסגיר; ג) בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות, נולדה בהרת כחצי גריס ובה שערה אחת, **שהפכה מקצת הבהרת את כל השער, ומקצתה האחרת הפכה על כל פנים שערה אחת, אף על פי כן אינה אלא להסגיר**; ד) בהרת כחצי גריס ואין בה כלום, נולדה בהרת כחצי גריס ובה שתי שערות, **היינו כפי שצריך להיות באמת, שהפכה כולה את כל השער, הלכך** הרי זו להחליט. **ועל כך מסיים התנא:** מפני שאמרו וכו' כלומר לפיכך הוצרכתי לפרש לך בכל הבבות הללו, באיזה אופן תהיה הקדימה שיוחלט על ידה, שצריך שתקדים כל הבהרת לכל השער הראוי לה.

בגמרא מובא (**בבא מציעא פו, א**): "נחלקו במתיבתא דרקינו: אם בהרת קודמת לשער לבן — טמא; ואם שער לבן קודם לבהרת — טהור: ספק (**ואם ספק — מהו הדין**)? הקב"ה אמר: "טהור", וכל הפמליא של מעלה אמרה: "טמא". אמרו: מי יוכיח? — יוכיח רבה בר נחמני, שאמר רבה בר נחמני: "אני יחיד בנגעים, אני יחיד באהלות". שלחו שליח אחריו — ולא יכול מלאך המוות ליגע בו, משום שלא פסק פיו מתלמודו. בתוך כך נשב רוח וקם רעש בין הקנים, סבר לגיון של פרשים הוא (**הרודף אחריו**) — אמר: אמות בידי מלאך המוות ולא אמסר ביד מלכות. בשעת פטירתו אמר: "טהור, טהור". יצאה בת קול ואמרה: אשריך רבה בר נחמני, שגופך טהור ויצאה נשמתך ב"טהור".

באור משנה א

כָּל סָפֵק נְגָעִים טָהוֹר, חוּץ מִזֶּה – ששנינו בסוף הפרק הקודם, ספק בהרת קדמה ספק שער לבן קדם; יש מפרשים, שמשנתנו סתמה כאן שלא כרבי יהושע (**"כסף משנה" עפ"י הרמב"ם הל' טומאת צרעת ב, ט**); ויש מפרשים: חוץ מזה – שיש בו מחלוקת תנאים, **וְעוֹד אַחֵר** – ועוד ספק נגעים אחר, שאינו טהור. **וְאֵיזֶה זֶה? מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וְהִסְגִּירָהּ** – לשבוע, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כַּסְּלַע** – ובסוף השבוע ראה הכהן והיא גדולה כסלע, כלומר שנשתנתה מאד והיא נראית כבהרת אחרת, **סָפֵק שֶׁהִיא הִיא** – אותה הבהרת שהסגירה, אלא שפשתה הרבה, וראויה להחליטה לטומאה, **סָפֵק שֶׁאַחֶרֶת בָּאָה תַּחְתֶּיהָ** – שהבהרת הראשונה הלכה, וזו בהרת חדשה, וטעונה הסגר, **טָמֵא** – מחליטה לטומאה, שספק זה טמא.

יש מפרשים שבספק נגעים שבמשנתנו טמא מן התורה אף לדעת הרמב"ם, שהואיל והיתה בתחילתה בהרת כגריס, הרי היא כמוחזקת לטומאה (עיין "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה").

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

הֶחֱלִיטוֹ – החליט הכהן את המנוגע, **בְּשֵׂעָר לָבָן** – מחמת שתי שערות לבנות שהיו בנגע, ואחר כך **הָלַךְ שֵׂעָר לָבָן** – נעלמו שתי השערות הלבנות שבנגע, **וְחָזַר שֵׂעָר לָבָן** – ובאו שתי שערות אחרות במקומן, **וְכֵן בְּמִחְיָה, וּבְפִשְׁיוֹן** – שלא חזר שער לבן, אלא שנולדה בנגע מחיה, או שפשה הנגע; **בַּתְּחִלָּה** – בין שהחליטו

שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר – הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. הֶחֱלִיטוֹ בְּמִחְיָה, וְהָלְכָה הַמִּחְיָה, וְחָזְרָה הַמִּחְיָה; וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן, וּבְפִשְׁיוֹן; בַּתְּחִלָּה, בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר – הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה. הֶחֱלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן, הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר הַפִּשְׁיוֹן; וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן; בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, לְאַחַר הַפְּטוּר – הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה.

ג שְׂעַר פְּקוּדָה – עַקְבִיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. אֵיזֶה הוּא שְׂעַר פְּקוּדָה? מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן, הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה לְשֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ, וְחָזְרָה – עַקְבִיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא; וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין. אָמַר רַבִּי עַקְבִיָא: מוֹדֶה אֲנִי בָּזֶה שֶׁהוּא טָהוֹר. אֵיזֶה הוּא שְׂעַר פְּקוּדָה? מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְהָלַךְ הַיְמָנָה כַּחֲצִי גְרִיס, וְהִנִּיחוֹ לְשֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת, וְחָזַר. אָמְרוּ לוֹ: כְּשֵׁם שֶׁשִּׁבְּטְלוּ אֶת דִּבְרֵי עַקְבִיָא, אַף דִּבְרֵיךָ אֵינָן מְקַיָּמִין.

ד כָּל סְפֵק נְגָעִים בַּתְּחִלָּה – טָהוֹר, עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לַטֻּמְאָה. מִשֶּׁנִּזְקַק לַטֻּמְאָה – סְפֵקוֹ טָמֵא. כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ

פירוש ברטנורא

שבוע שני, בין לאחר הפטור כגון שעמד בעיניו שני שבועות ופטרו ואחר הפטור בא שער לבן והחליטו, בכל הני גווני אם הלך לו שער לבן וחזר שער לבן, או מחיה או פשיון **הרי היא כמות שהיתה.** כלומר, נשאר בטומאה כמו שהיה, הואיל ויש בו סימן טומאה, אע"פ שאין זה אותו סימן שהיה בשעת החלט: **וחזר הפשיון וכן בשער לבן.** הא דלא קתני הכא וכן במחיה, לפי שכשהלך הפשיון ובאת המחיה, פעמים שיהיה טהור, כגון שהמחיה מיעטה הנגע מכגרים:

ג שער פקודה. לשון פקדון, שהפקידה הבהרת את השער בעור הבשר והלכה לה: **וחכמים מטהרים.** וטעמייהו, דכתיב והיא הפכה, שהפכתו היא ולא הפכתו חברתה: **אף דבריך אין מקויימין.** דהאי נמי טהור. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

בשער לבן בתחילה כשהובא אל הכהן, **וּבְסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – ובין שהחליטו בסוף שבוע ראשון, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – של הסגר, או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – כגון שעמד הנגע בעיניו שני שבועות ופטרו, ולאחר הפטור נראה שער לבן, והחליטו לטומאה; בכל האופנים הללו, אם הלך השער הלבן וחזר שער לבן או שבאה מחיה או שפשה הנגע, **הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** – הבהרת נשארת בטומאתה כבתחילה, ואין הכהן צריך לחזור ולטמאו, משום סימן הטומאה החדש. ואף על פי שפשיון אינו מטמא בתחילה, מכל מקום כאן, הואיל והוחלטה הבהרת מתוך שער לבן, לפיכך אם הלך השער הלבן ובא הפשיון במקומו, הבהרת טמאה כבתחילה (**ראליהו רבא"**). **הֶחֱלִיטוֹ בְּמִחְיָה** – מחמת מחיית בשר חי שהיתה בבהרת, **וְהָלְכָה הַמִּחְיָה** – שהתפשטה הבהרת במקומה, **וְחָזְרָה הַמִּחְיָה** – שנולדה מחיה אחרת; **וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן, וּבְפִשְׁיוֹן** – שלא חזרה המחיה אלא שבא שער לבן או פשיון, **בַּתְּחִלָּה** – בין שהחליטו במחיה בתחילה, כשהובא אל הכהן, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – בין שהחליטו בסוף שבוע ראשון, או **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – של הסגר, או **לְאַחַר הַפְּטוּר** – בכל האופנים הללו **הֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה** – הבהרת נשארת בטומאתה. **הֶחֱלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן** – משום שפשה הנגע, ואחר כך **הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר הַפִּשְׁיוֹן; וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן** – שלא חזר הפשיון אלא בא שער לבן, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן** – בין שהחליטו בפשיון בסוף שבוע ראשון, **בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי** – בין שהחליטו בסוף שבוע שני, בין **לְאַחַר הַפְּטוּר** – אבל בתחילה אין פשיון מטמא, **הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה** – הבהרת נשארת טמאה כמו שהיתה.

ולמה לא נקטה המשנה בסיפא "וכן במחיה"? יש מבארים הטעם, לפי שכשהלך הפשיון ובאה המחיה, פעמים שהבהרת טהורה, כגון שהמחיה מיעטה אותה מכגריס, כמבואר בפרק הבא משנה ב (רמב"ם; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב" שמביא טעם אחר בשם הר"ש, אבל מקשה על טעמו; ועיין "תפארת ישראל", שמקשה גם על טעם הרמב"ם שהבאנו, ומביא טעם אחר).

באור משנה ג

שְׂעַר פְּקוּדָה – כמפורש לקמן במשנתנו, **עַקְבִיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא** – את הבהרת משום אותו שער, **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – שלדעתם אינו סימן טומאה. **אֵיזֶה הוּא שְׂעַר פְּקוּדָה? מִי שֶׁהָיְתָה** **בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן,** ואחר כך **הָלְכָה הַבַּהֶרֶת** – שנתרפאה, **וְהִנִּיחָה לְשֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ, וְחָזְרָה** – הבהרת, כלומר שחזרה בהרת שנייה במקום הראשונה, והרי השער הלבן בתוכה; שער זה נקרא "שער פקודה". מלשון פיקדון, כאילו הפקידה אותו הבהרת בעור הבשר עד שתחזור, **עַקְבִיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל מְטַמֵּא** – את הבהרת שחזרה מחמת שער הפקודה, שסימן טומאה הוא לה; ואף על פי ששער לבן שקדם לבהרת אינו סימן טומאה, כמו ששנינו בסוף הפרק הקודם, מכל מקום סובר עקביא בן מהללאל בשער פקודה שהוא מטמא, אף על פי שקדם לבהרת, שהואיל והפך לבן בבהרת הראשונה ונעשה סימן טומאה, הריהו סימן טומאה אף לבהרת שחזרה (**הרמב"ם; הראב"ד; הר"ב**); או הטעם הוא, שהואיל והשער הלבן במקומו עומד, הרי רגלים לדבר, שהבהרת הראשונה לא נרפאה עדיין, והבהרת שחזרה, מחמת הראשונה באה, והרי היא כאילו לא הלכה כלל (**ראב"ד**); **וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין** – כלומר שלדעתם בהרת אחרת היא, וכיון שהשער הלבן קדם לבהרת זו, אינו סימן טומאה לה. **אָמַר רַבִּי עַקְבִיָא: מוֹדֶה אֲנִי בָּזֶה שֶׁהוּא טָהוֹר** – כדעת חכמים. **אֵיזֶה הוּא שְׂעַר פְּקוּדָה** – שמטמא, כדעת עקביא בן מהללאל? **מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** – לבנות, **וְהָלַךְ הַיְמָנָה כַּחֲצִי גְרִיס, וְהִנִּיחוֹ לְשֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת, וְחָזַר** – כחצי הגריס, ושוב יש כאן בהרת כגריס ושתי שערות לבנות בה, בכגון זה הבהרת השנייה טמאה מחמת שער הפקודה, שהואיל ולא הלכה הבהרת כולה אלא מקצתה, לפיכך כשחזרה, אנו אומרים שודאי היא הבהרת הראשונה שחזרה, והרי שקדמה הבהרת לשער הלבן. **אָמְרוּ לוֹ** – לרבי עקיבא: **כְּשֵׁם שֶׁבִּטְּלוּ** – חכמים; ויש גורסים: כשם שבטלת (**הגר"א**) **אֶת דִּבְרֵי עַקְבִיָא, אַף דְּבָרֶיךָ אֵינָן מְקַיָּמִין** – שאף שער פקודה כזה אינו מטמא, לפי שאותו כחצי גריס שנשאר לאו כלום הוא, וכאילו איננו, ולכן אף בכגון זה שלא הלך מן הבהרת אלא כחצי גריס, דינה כאילו הלכה הבהרת כולה, וכשחזר כחצי הגריס, הרי זו נחשבת לבהרת אחרת, וכיון ששתי השערות קדמו לאותה בהרת אינן סימן טומאה לה.

~ יום ששי ~

באור משנה ד

כָּל סְפֵק נְגָעִים בַּתְּחִלָּה – כשהנגוע עדיין בחזקת טהור, **טָהוֹר**

אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס, וּבָזֶה כַּפֶּלַע; בְּסוֹף שָׁבוּעַ בָּזֶה כַּפֶּלַע וּבָזֶה כַּפֶּלַע, וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן פָּשָׂה, בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים — טָהוֹר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּאִישׁ אֶחָד — טָמֵא, וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים — טָהוֹר.

ה מְשֻׁנְּזָקִין לַסְּפֵקוֹ טָמֵא, כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָזֶה כַּפֶּלַע; בְּסוֹף שָׁבוּעַ, בָּזֶה כַּפֶּלַע וְעוֹד וּבָזֶה כַּפֶּלַע וְעוֹד — שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת כַּפֶּלַע וְכַפֶּלַע — שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לִהְיוֹת כַּגְּרִיס. זֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: מְשֻׁנְּזָקִין לַסְּפֵקוֹ טָמֵא.

פ ר ק ש ש י

א גּוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת — כִּגְרִיס הַקִּלְקִי מְרֻבָּע. מְקוֹם הַגְּרִיס תִּשַׁע עֲדָשׁוֹת. מְקוֹם עֲדָשָׁה אַרְבַּע שְׂעָרוֹת. נִמְצְאוּ, שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת.

פירוש ברטנורא

ד בין באיש אחד. אע"ג דמה נפשך יש בו בהרת אחת שפשתה, אותה שתחלתה כגרים ועכשיו כסלע, והיה ראוי להחליטו, אפילו הכי הואיל ואינו יודע על איזה נגע מחליט, טהור, מגזרת הכתוב דכתיב (ויקרא י"ג) ואם פשה תפשה בעור וטימא הכהן אותו, את הנגע הודאי הוא ממטא, ואינו ממטא את הנגע שיש בו בספק: **בין בשני אנשים.** אע"פ שאחד מהם טען הסגר שבעת ימים שנית בסוף שבוע ראשון, והאחר מוחלט, הואיל ואינו יודע איזה להסגיר ואיזה להחליט, שניהם טהורים מגזרת הכתוב: **ר' עקיבא אומר** כו'. ואין הלכה כר' עקיבא:

ה שניהם טמאין. דבשניהם פשה: **אף על פי שחזרו להיות כסלע.** דהשתא אחד מהם טהור, הואיל והוזקקו לטומאה, שניהם טמאים. דכתיב (שם) וטיהרו הכהן, את הודאי הוא מטהר ואינו מטהר את הספק: **עד שיחזרו להיות כגרים.** דהשתא ודאי שניהם טהורים, שהפסיון שבעבורו החולטו הלך משניהם:

ו א גופה של בהרת. כגרים. חצי פול: **הקלקי.** שם מקום. ופולין שבו גדולים: **מרובע.** וזהו שיעור מצומצם שבבהרת. ואם היה הנגע עגול או על צורה אחרת, אם יש בו כדי שיכנס בתוך הנגע כגרים הקלקי מרובע, טמא, ואם לאו, טהור:

משניות מבוארות – קהתי

– ספקו טהור, **עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לַסְּפֵקָהּ** – כל זמן שלא החליטו הכהן לטומאה. **מְשֻׁנְּזָקִין לַסְּפֵקָהּ** – לאחר שכבר הוחלט לטומאה, **סְפֵקוֹ טָמֵא** – שמעמידים אותו על חזקתו. **כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס, וּבָזֶה כַּפֶּלַע; בְּסוֹף שָׁבוּעַ בָּזֶה כַּפֶּלַע וּבָזֶה כַּפֶּלַע, וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן פָּשָׂה** – איזה נגע היה בתחילה כגריס והוא פשה, **בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד** – שהיו לו שתי בהרות, ואחת מהן פשתה, ואין ידוע איזו מהן היא שפשתה, **בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים** – שהיה באחד מהם בהרת כגריס ובאחר בהרת כסלע, ובסוף השבוע היתה בכל אחד מהם בהרת כסלע, ואין ידוע במי מהם פשתה, **טָהוֹר** – אף על פי שבאיש אחד הרי ממה נפשך יש בו בהרת אחת שפשתה, היינו אותה שהיתה בתחילה כגריס ועכשיו היא כסלע, והיה ראוי להחליטו לטומאה, מכל מקום הואיל ואין הכהן יודע על איזה נגע בא להחליטו, הרי הוא טהור מגזירת הכתוב, שנאמר **(ויקרא יג, כב):** "ואם פשה תפשה בעור, וטמא הכהן אותו", ודרשו: אותו ודאי (את הנגע הודאי) הוא מטמא, ואינו מטמא את הספק **(רמב"ם; הר"ש; ברטנורא; ועיין "משנה אחרונה").** וכן בשני אנשים, אף על פי שאחד מהם טען הסגר לשבוע שני, והאחר ראוי להחליטו, מכל מקום הואיל ואין הכהן יודע איזה מהם להסגיר ואיזה להחליט, שניהם טהורים. וזהו שאמרו: ספק נגעים טהור קודם שנזקק לטומאה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּאִישׁ אֶחָד, טָמֵא** – שהרי בהרת אחת ודאי פשתה; **וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים, טָהוֹר** – כל אחד טהור, משום הספק. ואין הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ה

מְשֻׁנְּזָקִין לַסְּפֵקוֹ טָמֵא, כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָזֶה כַּפֶּלַע; בְּסוֹף שָׁבוּעַ, בָּזֶה כַּפֶּלַע וְעוֹד וּבָזֶה כַּפֶּלַע וְעוֹד, שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין – שהרי בשניהם פשתה הבהרת. **אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת כַּפֶּלַע וְכַפֶּלַע** – ונמצא שהלך הפשיון מן הנגע שהיתה בו בהרת כסלע, וטהור הוא, מכל מקום הואיל והוחזקו לטומאה, **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין** – מספק, שנאמר **(ויקרא יג, כג):** "וטהרו הכהן", ודרשו את הודאי הוא מטהר, ואינו מטהר את הספק **(תורת כהנים), עַד שֶׁיַּחְזְרוּ לִהְיוֹת כַּגְּרִיס** – שבכגון זה ודאי שניהם טהורים, הואיל והפשיון הלך משניהם. **זֶה הוּא שֶׁאָמְרוּ: מְשֻׁנְּזָקִין לַסְּפֵקוֹ טָמֵא** – שכיון שהוחלט לטומאה מעמידים אותו על חזקתו.

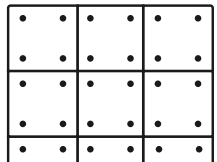
בענין ששנינו במשנתנו: "אף על פי שחזרו להיות כסלע וכסלע, שניהן טמאין", בארנו הטעם כפי הרב מברטנורא (על פי תורת כהנים), שנאמר: "וטהרו הכהן" – את הודאי הוא מטהר, ואינו מטהר את הספק.

אבל בעל "משנה אחרונה" כותב, שאמנם אין צורך בפסוק, שבלאו הכי הרי מספק אין לטהרו, שבחזקת טומאה הוא, אלא הואיל וגילה הכתוב בענין ששנינו במשנה הקודמת שאין הולכים אחר חזקה, שהרי אף על פי שהוחזק להסגר, מכל מקום טהור הוא, הואיל ועדיין לא נזקק לטומאה, לפיכך צריך להביא כאן פסוק, שמשנזקק לטומאה הולכים אחר חזקה כמו בכל מקום (עיין "משנה אחרונה" על המשנה הקודמת ועל משנתנו).

~ שבת קודש ~

באור משנה א

גּוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת – שיעור גדלה של הבהרת, כדי להיות נידונה כנגע, **כִּגְרִיס הַקִּלְקִי** – כגודל הגריס, היינו חצי פול, שמוצאו מארץ קיליקיה שבאסיה הקטנה **(רח"א), מְרֻבָּע** – יש מפרשים: כגריס מרובע, שכן הגריסים הקילקין היו גדולים ומרובעים (עיין באורנו למשנה מעשרות ה, ח); ויש מפרשים: כריבוע של גריס, היינו ריבוע שכל אחת מצלעותיו כאורך הגריס **(הרא"ש, "תפארת ישראל", "משנה אחרונה"):** ואם היה עגול או שהיתה לו צורה אחרת, אם יש בשטחו כדי שייכנס בתוכו כגריס הקילקי מרובע (כפי הפירושים שהבאנו), הריהו טמא; ואם לאו, טהור. **מְקוֹם הַגְּרִיס תִּשַׁע עֲדָשׁוֹת** – כמקום שאפשר ליתן בו תשע עדשים מצריות. **מְקוֹם עֲדָשָׁה אַרְבַּע שְׂעָרוֹת** – ריבוע של שתי שערות על שתי שערות. **נִמְצְאוּ, שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת** – מקום הגריס (4 פעמים 9 = 36), היינו שש שערות על שש שערות, כזה:

בתורת כהנים שנו: "ומחית בשר חי בשאת" (ויקרא יג, י) – יכול כל שהוא? תלמוד לומר (שם) "שער לבן ומחית בשר חי" – מה שער לבן מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות (היינו שתי שערות על שתי שערות מרובע — הר"ש). יכול לא תהיה טמאה עד

ב בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה כָּעֲדָשָׁה, רְבָתָהּ הַבַּהֶרֶת – טְמֵאָה, נִתְמַעֲטָה – טְהוֹרָה; רְבָתָה הַמִּחְיָה – טְמֵאָה, נִתְמַעֲטָה – טְהוֹרָה.

פירוש ברטנורא

ב רבתה הבהרת. מבחוץ: **טמאה.** משום פסיון: **נתמעטה טהורה.** דליכא כגריס: **רבתה המחיה.** וכנסה הבהרת: **טהורה.** דאין המחיה מבוצרת. דבעינן בהרת כעדשה מכל צד סביב למחיה:

משניות מבוארות – קהתי

שיהא בה שער לבן ומחיה? תלמוד לומר (שם שם, יא): "צרעת נושנת היא" – היא טמאה ואינה צריכה דבר אחר לסייעה (עיין "תורה תמימה"). אם כן למה נאמר "שער לבן ומחית בשר"? לומר לך שלא תהיה טמאה עד שיהא בה כדי לקבל שער לבן ומחיה. יכול שער לבן מצד אחד ומחיה מצד אחד? תלמוד לומר: "בשאת", שתהא מבוצרת לתוך השאת. הא כיצד? מקום שתי שערות מימינה, ומקום שתי שערות משמאלה, ומלמעלה ממנה, ומלמטה ממנה מרובע. נמצאו שלושים ושש שערות (שהרי שיעור המחיה שתי שערות, ושיעור שתי שערות צריך שיקיף אותה מכל צד, ואם כן שיעור גודל הנגע שש שערות על שש שערות). נמצא גופה של בהרת כגריס הקילקי מרובע". ומכאן בנין אב לכל נגע, ששיעורו כגריס.

בעל "משנה אחרונה" כותב, שהואיל ולמדים (בתורת כהנים) שיעור הנגע מן הפסוק "שער לבן ומחית בשר חי", לפיכך נקטה משנתנו את השיעור גם בעדשות וגם בשערות, שכן מחיה אינה פחותה מכעדשה ושער לבן אינו פחות משתי שערות (עיין "תפארת ישראל" שמביא על זה טעמים אחרים).

באור משנה ב

בַּהֶרֶת כַּגְּרִיס וּבָהּ מִחְיָה כָּעֲדָשָׁה – היינו כשיעורה לטמא, כמו שכבר הזכרנו במשנה הקודמת; ומבואר ברוב המפרשים, שמדובר כאן בכגון שהבהרת עם המחיה שבה היא כגריס. **רְבָתָהּ הַבַּהֶרֶת** – לצד חוץ, **טְמֵאָה** – משום פשיון (**הרא"ש; הר"ב**); ואמנם אפילו לא רבתה הבהרת, טמאה היא מתחילה משום המחיה, אלא משום שבא התנא לנקוט בסיפא "רבתה המחיה", נקט גם כאן "רבתה הבהרת" (**מהר"ם; הרא"ש**); או שבא התנא להשמיענו, שפשיון הוא סימן טומאה אף בנגע טמא הפושה, ואם הלכה המחיה, נשארת הבהרת טמאה משום הפשיון (**הרא"ש**). **נִתְמַעֲטָה** – הבהרת, **טְהוֹרָה** – משום שאין בה כגריס; **רְבָתָה הַמִּחְיָה** – בתוך הבהרת, **טְמֵאָה** – רוב המפרשים מגיהים כאן: טהורה, שהואיל והבהרת עם המחיה אינה אלא כגריס, הרי משרבתה המחיה שוב אינה מבוצרת, שכן צריך שתהא הבהרת כעדשה סביב המחיה מכל צד, לפיכך הבהרת טהורה (**רמב"ם; ר"ש; רא"ש; ברטנורא; "משנה אחרונה"**). ויש מקיימים גירסת משנתנו: טמאה, אלא שמשום כך צריכים הם לבאר, שמדובר במשנתנו בכגון שהבהרת עצמה בלא המחיה שבה היא כגריס, ובאה המשנה להשמיענו שבכגון זה אפילו רבתה המחיה, כל זמן שנשארה מבוצרת, כלומר מוקפת בבהרת כשיעור עדשה מכל צד, הריהי טמאה. ואמנם מה ששינינו לעיל: נתמעטה (הבהרת), טהורה, היינו שנתמעטה כל כך עד שלא נשאר בה עם מחייתה כגריס (**הר"ש לפי גירסתנו; "תפארת ישראל"**). **נִתְמַעֲטָה** – המחיה, **טְהוֹרָה** – שהרי אין בה עוד כעדשה, וכבר הזכרנו לעיל שאין המחיה סימן טומאה אלא בשיעור כעדשה.

כאשר כל בני-ישראל מצטרפים יחדיו – זוכים בקרוב ממש לגאולה הכללית של כל בני-ישראל, עדי קיום היעוד "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והייתה לה' המלוכה" – במהרה בימינו ממש

משיחת י"ח כסלו ה'תשמ"ג

בוודאי גם עתה מנצל השפעתו להתפתחות התלמוד תורה ובכלל בענייני בית הכנסת, שיהיה הכל על טהרת הקודש

ממכתב י"א טבת, תש"כ

עין יעקב - מסכת שבת

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף נה עמוד א. מביאה הגמרא ביאור נוסף: **(אמר) רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי [אָמַר],** התי"ו באה לרמוז, **אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּיְּימוּ אֶת הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, מֵאָלֶף וְעַד תָּיו,** כלומר, מתחילתה עד סופה, וצריכים הצדיקים להנצל בזכותה.

הגמרא מבארת את האמור בדברי שמואל, שזכות אבות תמה. מבררת הגמרא: **מֵאֵימָתַי תַּמָּה זְכוּת אָבוֹת.** מבארת הגמרא: **אָמַר רַב, מִימוֹת הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי, שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואתו על כנסת ישראל (הושע ב יב) 'וְעַתָּה **אֲגַלֶּה אֶת נִבְלָתָהּ לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ, וְאִישׁ לֹא יַצִּילֶנָּה מִיָּדִי',** שאפילו זכות אבות לא תצילה, לפי שתמה. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מִימֵי חֲזָאֵל** תמה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (מלכים ב' יג כב) 'וַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם לָחַץ אֶת יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי יְהוֹאָחָז', **וּכְתִיב** אחרי כן (שם יג כג) 'וַיָּחֶן ה' **אוֹתָם וַיְרַחֵם וַיִּפֶן אֲלֵיהֶם, לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְלֹא אָבָה הַשְׁחִיתָם, וְלֹא הִשְׁלִיכָם מֵעַל פָּנָיו עַד עָתָּה',** משמע שריחם ה' על עם ישראל בזכות האבות 'עד עתה', אבל מכאן ואילך ישליכם, ולא יפנה אל ברית אבות. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, מִימֵי אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** במעשה אליהו עם נביאי הבעל (מלכים א' יח לו), 'וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה, וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא **וַיֹּאמַר, ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל, הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ, וּבִדְבָרְךָ עָשִׂיתִי [אֶת] כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה',** שמבקש אליהו, שיוודע היום שה' זוכר את ברית האבות, ומן הלשון 'היום' משמע דווקא באותו הזמן ותו לא, לפי שכבר תמה זכות אבות, ובזכות התפילה הוזכרה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִימֵי חִזְקִיָּהוּ** תמה זכות אבות, **שֶׁנֶּאֱמַר** עליו בנבואה (ישעיה ט ו) 'לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה, **וּלְשָׁלוֹם אֵין קֵץ, עַל כִּסֵּא דָוִד וְעַל מַמְלַכְתּוֹ, לְהָכִין אוֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם, קִנְאַת ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹּאת',** ומשמעו, שיעמיד ה' את ממלכתו של חזקיהו על כסא דוד במשפט וצדקה, ובזכות קנאת ה' לכבודו, ולא מחמת זכות אבות, ולפי שכבר תמה.

הגמרא עוסקת בענין העונשים הבאים מחמת החטאים: **אָמַר רַב אַמִּי, אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא,** שאם לא חטא אדם, אינו מת לעולם, **וְאֵין יִסּוּרִין** באים על אדם **בְּלֹא עָוֹן** – עבירות שבמזיד.

ומוכיח כן מן הפסוקים: **אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא, דִּכְתִיב** (יחזקאל יח כ) 'הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָּמוּת, **בֵּן לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הַבֵּן, צְדְקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה, וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה',** שדווקא הנפש החוטאת תמות, אבל מי שלא חטא אינו מת.

ומוסיף ומבאר: **אֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן, דִּכְתִיב** (תהלים פט לג) 'וּפָקַדְתִּי **בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם',** שבט ונגעים היינו יסורים, ואומר הכתוב שאינם באים אלא משום פקידת העוון.

רש"י

אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁקִּיְּימוּ הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ. הַתָּיו סִימָן לָהֶם שֶׁקִּיְּימוּ הַתּוֹרָה מֵרֹאשׁ עַד סוֹף: **וְאִישׁ לֹא יַצִּילֶנָּה.** שֶׁאֵין עוֹד זְכוּת לָאָבוֹת, שֶׁאֲכָלוּהָ: **וַיְחֻן אֲלֵיהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם וגו' וְלֹא הִשְׁלִיכָם מֵעַל פָּנָיו עַד עָתָּה.** אֲבָל מִכָּאן וְאֵילָךְ הִשְׁלִיכָם, וְלֹא פָּנָה אֶל בְּרִית אָבוֹת: **ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע.** שֶׁאַתָּה זוֹכֵר בְּרִית אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל. מִדְּקָאָמַר "הַיּוֹם יִוָּדַע" וְתוּ לָא – מִכְּלָל דְּתַמָּה, וְעַל יְדֵי רַחֲמִים הוּזְכְּרָה לָהֶם בִּימֵי חֲזָאֵל: **בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ.** דִּכְתִיב "מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם קִנְאַת ה' צְבָאוֹת תַּעֲשֶׂה זֹּאת" – וְלֹא זְכוּת אָבוֹת: **בְּלֹא חֵטְא.** וְחֵטְאוֹ שֶׁל אָדָם גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה: **בְּשֵׁבֶט וּבִנְגָעִים.** הַיְינוּ יִסּוּרִים, וְקָאָמַר שֶׁאֵין בָּאִין אֶלָּא מְשׁוּם פְּקִידַת עָוֹן:

נאמר לעיל (יא.) שאמירת השירה היתה בשעת נסכי הקרבן. מבררת הגמרא: **אִיבַּעְיָא לְהוּ נְסָכִים הַבָּאִים בְּפִנֵּי עַצְמָן**, שלא ביום הקרבן, כגון שהביאו קרבן ציבור ולא הביאו הנסכים אלא למחרת, **טָעוּנִין שִׁירָה** – האם צריך לומר עליהם שירה בשעת הבאתם, **אוֹ אֵין טְעוּנִין שִׁירָה**. ומבארת הגמרא צדדי הספק: שאפשר לומר, **כֵּיוָן דְּאָמַר [רַבִּי] שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן** (לעיל יא.), **מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן [וכו']**, אם כן **אָמְרִינַן** שירה על הנסכים לבד, כיון שהשירה עיקרה על יין הנסכים. **אוֹ דִלְמָא, עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אָמְרִינַן** שירה, כלומר, דווקא בזמן של אכילה ושתיה, שבאים הזבח והנסכים יחד, אז אומרים שירה על הנסכים, אבל **אַשְׁתְּיָה לְחוּדָהּ**, דהיינו ניסוך היין **לֹא אָמְרִינַן**.

מנסה הגמרא לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע** ששנינו בברייתא לעיל (יא:), **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְנַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וכו'** וחובה ליום חייב, ושנינו בהמשך הברייתא, שבשעה שנכנסו האויבים לבית המקדש היו כהנים ולויים עומדים על דוכנן ואומרים שירה. מבררת הגמרא: **הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתַּיהּ** – שירה זו מה עניינה, כלומר על איזה קרבן נאמרה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שהיתה זו שירה **דְּעוֹלַת חוֹבָה** של קרבן התמיד, וכי קרבן התמיד **מִי הָוֶה**, והרי **בְּשַׁבָּעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז** של אותה שנה **בָּטֵל הַתָּמִיד. וְאֶלָּא** נאמר שהיתה זו שירה **דְּעוֹלַת נְדָבָה, וְהָא תָּנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא** בברייתא לעיל (שם) דְּעולת נדבה **לֹא צְרִיכָא** שירה. **אֶלָּא לָאו**, היתה זו שירה **הִנְסָכִים** שבאו בפני עצמם. ולפי זה תפשוט שנסכים הבאים בפני עצמם טעונים שירה.

דוחה הגמרא: **אָמַר רָבָא וְאִיתֵּימָא רַב אַשִׁי, וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה שהיתה זו שירה גמורה שאתה מוכיח מכך שאומרים שיר על נסכים לבד, והרי **שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ** – השירה של אותו יום, שהיה יום ראשון, הוא המזמור **'לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ'** (תהילים כד), ואילו הפסוק (תהלים צד כג) **'וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם, בְּשִׁירָה דְּאָרְבָעָה בְּשָׁבָּא הוּא. אֶלָּא** צריך לומר **שֶׁאִילְיָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנָפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ** – קינה נפלה להם בפיהם, ולא היתה זו שירה, ולא נאמרה לא על קרבן ולא על נסכים, ואין מכאן ראיה שאומרים שירה על נסכים לבד.

מקשה הגמרא: **וְהָא 'עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן' קָתָנֵי** בברייתא, ומשמע שהיו עומדים לשם שירה גמורה, ובודאי שרו על הנסכים, וחוזרת ההוכחה שאומרים שירה על הנסכים לבד.

דוחה הגמרא: לעולם עלו לדוכן משום שירה, ואף על פי כן, מה שאמרו שירה לא היה זה משום קרבן או נסכים, אלא **כְּדְרַיִישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ אוֹמְרִים שִׁירָה שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן**, ומשום רשות, ואם כן אין להוכיח שאומרים שירה על הנסכים לבד.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שיש רשות לומר שירה גם שלא על הקרבן, **בִּנְסָכִים נַמִּי לֵימָא** שירה, שאין זה גרוע משירה שלא על הקרבן, ותפשוט שאומרים שירה על נסכים. מיישבת הגמרא: לפי הצד שאין חובה לומר שירה על נסכים, אין לומר כלל אף שיש רשות לומר שירה שלא על הקרבן, שאם יאמרו, **נָפִיק מִינֵּיהּ חוּרְבָּא** – עלול לצאת מכך מכשול, שכשיראו שאומרים שירה על הנסכים לבד, ומשום רשות ולא חובה, יבואו לומר שאף אמירת שירה על הנסכים הבאים עם הקרבן רשות הוא ולא חובה.

הגמרא להלן דנה במה שנאמר לעיל בברייתא שחורבן בית ראשון היה בשנה שמינית לשמיטה: **גּוּפָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מְנַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַכַּאי וכו'** וחובה ליום חייב וכו', וחרב הבית **בָּרִאשׁוֹנָה** במוצאי שביעית, וכן בבית שני. מקשה הגמרא: **בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – האם אפשר שחרב בית ראשון בשמינית, **וְהָכְתִיב** (יחזקאל מ א) בנבואת יחזקאל על בנין הבית לעתיד לבוא, **'בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ, בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר'**. ופירושו, בשנת עשרים וחמש לגלות יהויכין, שגלה על ידי נבוכדנצר אחת עשרה שנה קודם לחורבן בית ראשון, גלה יחזקאל עמו. והיא היתה שנת ארבע עשרה לחורבן ירושלים. ונאמר שהיה זה **'בראש** השנה בעשור לחודש', והרי ראש השנה הוא באחד לחודש תשרי, אלא **אֵיזוֹ הִיא שָׁנָה שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה** שלה **בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, הֱוֵי אוֹמֵר זֶה** שנת **הַיּוֹבֵל**, שראש השנה שלה הוא ביום הכיפורים, כלומר, היובל ודיניו, ששחרור עבדים וחזרת הקרקעות לבעליהם חלים בתקיעת שופר של יום הכיפורים. ואם כן, שנת ארבע עשרה לחורבן הבית [עם שנת החורבן] היתה שנת יובל, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שִׁבְּחַד בַּשָּׁבוּעַ חָרוּב** – שבשנה ראשונה למנין שביעית חרב הבית [דהיינו מוצאי שביעית], אי אפשר שהיתה נבואת יחזקאל בשנת היובל וגם בשנת הארבע עשרה לחורבן, שהרי **מֵחַד בַּשָּׁבוּעַ לְחַד בַּשָּׁבוּעַ, תַּמְנֵי** – משנה ראשונה של מנין שביעית זה עד שנה ראשונה של מנין שביעית שקדם לו [ושתי השנים בכלל] ישנן שמונה שנים, **וּלְחַד בַּשָּׁבוּעַ אַחֲרִינָא, חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה הָווֹיְין** – ועד שנה ראשונה למנין שביעית שקודם, ישנן חמש עשרה שנה. ולפי חשבון זה, אם חורבן הבית היה במוצאי שביעית צריך היה היובל להיות בשנת חמש עשרה לחורבן הבית, שהרי הוא בא במוצאי שביעית, וכיון שאמר יחזקאל שהיה היובל בשנת ארבע עשרה לחורבן הבית אי אפשר שחרב בשנה ראשונה לשמיטה אלא בשניה לשמיטה, וכך מוצא אתה שבשנה הארבע עשרה לחורבן היתה שנת היובל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא**, נבואת יחזקאל היתה **בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה 'אַחַר שֶׁנָּה' שֶׁהוּכְּתָה הָעִיר**, כלומר ארבע עשרה שנה אחרי השנה שחרב הבית, שאין שנת החורבן מן החשבון, ובאשר תחשב חמש עשרה שנה אחורנית משנת נבואת יחזקאל, שהיתה שנת יובל, נמצא הבית חרב במוצאי שביעית.

מקשה הגמרא לרבינא: **אִי הָכִי** – אם כך שהיתה שנת נבואת יחזקאל שנת חמש עשרה לחורבן הבית, לא תמצא נבואת יחזקאל **בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה** לגלות יהויכין, אלא בשנת **עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ** לגלות **הָווֹיְין** – היתה. **דְּאָמַר מַר, גָּלוּ** ישראל לבבל עם יהויכין **בִּשנת שֶׁבַע** לביבוש יהויקים על ידי נבוכדנצר, **גָּלוּ בִּשְׁמוֹנָה** – ואותה גלות היתה בשנת שמונה למלכות נבוכדנצר, שמלך שנה אחת לפני ביבוש יהויקים. **וְגָלוּ** ישראל לבבל עם צדקיהו בחורבן הבית **בִּשנת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה** לביבוש יהויקים, **גָּלוּ בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה** – ואותה גלות היתה בשנת תשע עשרה למלכות נבוכדנצר. צא וחשב, **מִשֶּׁבַע וְעַד תַּמְנֵי סְרֵי, חַד סְרֵי** – משנת שבע לביבוש יהויקים, שאז גלה יהויכין, עד שנת שמונה עשרה לביבוש יהויקים, שאז חרב הבית, הרי אחת עשרה שנה, **וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה** – הוסף על זה חמש עשרה שנה שיש לדבריך מחורבן הבית עד נבואת יחזקאל [עם שנת החורבן ושנת הנבואה], **עֶשְׂרִים וְשִׁית הָווֹיְין** – נמצא ששנת הנבואה היא שנת עשרים ושש לגלות יהויכין [עם שנת הגלות], ומדוע אמר יחזקאל 'בעשרים וחמש שנה לגלותנו'. אלא ודאי יש לומר שחרב הבית בשנה שניה לשמיטה, וחזרה הקושיא למקומה היאך אומרת הברייתא לעיל שחורבן הבית היה במוצאי שביעית.

המשך בעמוד 14

נסכים הבאין בפני עצמן — כגון שהביאו היום קרבן ציבור ולא הביאו נסכים עמו, והביאום למחר. דאמר מר (מנחות מד,ב): "מנחתם ונסכיהם" בלילה, "מנחתם ונסכיהם" אפילו למחר. **אבילה ושתיה** — קרבן ונסכים. **והא תני רב מרי בריה דרב כהנא** — לעיל, דאין עולת נדבה טעונה שיר, שהרי אין זמנה קבוע. **ותסברא** — דלשם שירה אמרו באחד בשבת? **נפיק מיניה חורבא** — דאתי למימר: כי היכי דנסכים הבאים בפני עצמן רשות, נסכים הבאין עם הקרבן נמי רשות. **לגלותנו** — גלות יהויכין והחרש והמסגר, ויחזקאל היה מהם. **יובל** — ראש השנה שלה ביום הכפורים, דתוקעין בית דין בשופר ונפטרים עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן, ואז נראית שהיא יובל. אלמא שנת היובל הוה בשנת ארבע עשרה לחורבן הבית. וקא סלקא דעתך בהדי שתא דחורבן קאמר. ויובל הוא לעולם במוצאי שביעית, דשנת ארבעים ותשע שביעית היא. **ואי סלקא דעתך במוצאי שביעית חריב** — היכי משכחת לה ארבע עשרה לבהדי דתיהוי במוצאי שביעית אחד בשבוע וכו'? **אחר שנה** — וכי חשבת חמש עשרה שנים משנת היובל למפרע משכחת חורבן במוצאי שביעית, שהיא שנת שלשים ושש למנין יובל זה. **אי הכי** — דבשנת חמש עשרה לחורבן הוי ההיא נבואה, עשרים ושש לגלות יהויכין הוא! **דאמר מר** גלו — ישראל עם יהויכין. **בשבע** — בשנה שביעית לכיבוש יהושע. **גלו בשמונה** — כלומר, שאותה גלות היתה בשנה שמינית למלכות נבוכדנצר, דשנה שניה למלכותו כיבש יהויקים, כדמפרש לקמן. **גלו בשמונה עשרה** — עם צדקיהו, והיא היתה חרבות ירושלים, והיא היתה שנת שמונה עשרה לכיבוש יהויקים, והיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר. **משב ועד תמני סרי** — משנה שביעית שהוא גלות יחזקאל עד תמני סרי שהוא חורבן הבית — חד סרי לבהדי שתא דגלה בה יחזקאל, ולבר משנת החורבן דמנינו לה בהדי הנך דמחורבן ועד יובל, וחמיסר דמחורבן ועד יובל עם שנת החורבן ושנת היובל — אשתכח דעשרים ושש הוו מהשתא דגלו בה ועד יובל. והיכי אמר יחזקאל; בעשרים וחמש לגלותנו היה יובל? וסלקא דעתך דבהדי שתא דגלו קאמר. **ולדידך** — דבעית למימני לשנת החורבן בהנך ארבעה עשר, מי ניחא? **מכדי גלו נמי בתשע עשרה** — דסלקא דעתיה דהאי מתרץ דשלש גליות הוו, דהא דתני גלו בשמונה עשרה ובתשע עשרה הוו שני גליות, וסבר דבשמונה [נוסח אחר: דבתשעה] עשר הוה חורבן. וכי מנית נמי ארביסר לבהדי שנת חורבן ושנת היובל — משכחת לה עשרין ושית בגלות יהויכין שהיתה בשנת שבע, ולבהדי שתא דגלו בה. **אלא מאי אית לך למימר** — האי דקאמר יחזקאל "בעשרים וחמש לגלותנו". **לבר משתא דגלו בה** — יהויכין ויחזקאל. **מכל מקום תשסרי לרבינא קשיא** — דהא ודאי בגלות האחרון היה החורבן. וכיון דאמר רבינא חמיסרי שנים עד היובל, ומגלות יהויכין ועד שנת חורבן שהוא בתשע עשרה הוו חד סרי, לבר משתא דגלו בה ולבר שנת החורבן, וחמיסרי — הא עשרין ושית. **תי סברת שלש גליות הוו** — התלמוד הוא דקא מתרץ, דהאי דאמרן לעיל: גלו נמי בתישסרי — לאו מלתא היא. דחד גלות הוה, דבשמונה עשר לכיבוש יהויקים הוו חרבות ירושלים, שהיא תשעה עשר לנבוכדנצר. הלכך, משב ועד תשעה עשר לבר משתא דגלו בה יהויכין ויחזקאל ולבר שנת החורבן, וחמש עשרה עם שנת החורבן ושנת היובל הרי עשרים וחמש. **דאמר מר** — בסדר עולם. [שייך לעמוד הבא] **כיבש יהויקים** — לאו גלות הוא, דלא הגלה שום אדם, אלא כבשו לעבד תחתיו ועבדו שלש שנים, דכתיב (מלכים ב כד): "וידבר לו יהויקים עבד שלש שנים". וישב וימרד בו שלש שנים, דכתיב בדניאל בתחלתו: "בשנת שלש למלכות יהויקים (עלה) נבוכדנצר ירושלים", ותניא בסדר עולם: אפשר לומר כן? והלא לא מלך נבוכד נצר עד שנה רביעית ליהויקים, כדכתיב (בירמיהו כה): "הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה הראשונית לנבוכדנצר"! אם כן מה תלמוד לומר — בשנת שלש למרדו, שהיא ששית לכיבושו והילוכו לבבל. והמליך יהויכין תחתיו, וכתיב בסוף דברי הימים "ולתשובת השנה" וגו', אלמא בשנת שבע לכיבוש ראשון של יהויקים גלה יהויכין. וכתיב בסוף מלכים: "ויצא אליו יהויכין מלך יהודה" וגו', אלמא שביעית לכיבוש יהויקים היא שמינית למלכות נבוכד נצר, והיינו

נסכים הבאים בפני עצמן טעונין שירה או לאו — פירוש: נסכים מקרבן ציבור שלא הקריבו ביומו, ולמחר מקריבין, כדדרשינן (מנחות מד,ב): "ומנחתם" עד עשרה ימים. וליכא לפרושי: אם התנדב אדם מנחת נסכים. דאפילו הביאו קרבן חובה — קרבנו אין טעון נסכים. ומיירי ודאי שמקריבה ביום, אבל מקריבה בלילה — [הא] אמר רבי אלעזר: מה בפרה ביום — אף שירה ביום. **ותסברא** שירה דיומיה לה'? — ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונים שירה — היינו שיר של יום שמביאין אותו, ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן.

מחד בשבוע לחד בשבוע — למפרע קחשיב חמש עשרה שנה.

אמר רבינא — בארבע עשרה אחר שנה שהוכתה העיר, [דהיינו] בשנת חמש עשרה לחורבן, אז היה יובל.

אי הכי — דהוה שנת חמש עשרה לחורבן, עשרין וחמש הויין עשרים ושש הויין דאמר מר: גלו בשבע — פירוש: בשבע לכיבוש יהויקים שכיבש בארבע למלכותו, והוא מלך אחת עשרה שנה. ובאותה שנה הרג יהויקים והמליך יהויכין בנו שלשה חדשים, ולתקופת השנה באותה שנה הגלהו לבבל והחרש והמסגר, ואז היה גלות דיחזקאל. גלו בשמונה עשרה לכיבוש, היינו כשהוכתה העיר.

משבע שגלו בה עד תמניסר שחרבה העיר — בלא תמניסר עצמו שהוא מנין דחמש עשרה חדסר. דשנה שביעית שגלו בה היא היתה שנה אחרונה ליהויקים, ושוב מלך צדקיהו עשר שנים לפני שנת החורבן, וחמש עשרה — עשרים ושש הויין. בשלמא אי אמרינן דארבע עשרה שנה לחורבן עצמו קאמר — ניחא, דארבע עשרה ואחת עשרה הם, עשרים וחמש. אלא כיון דאמר דהוה שנת חמש עשרה — קשיא! ומצית לשנויי, דשנה שגלו בה היא היתה שנה ראשונה לצדקיהו, וליכא אלא עשר שנים מן הגלות עד שנת של חורבן. אלא קים ליה דאינו כן, דהגלות היה באותה שנה שנמנית ליהויקים, אם כן איכא אחד עשר שנה.

ולדידך מי ניחא — מכדי גלו בתשע עשרה שנה, והיינו כשהוכתה העיר, משבע עד תשע עשרה — שתים עשרה הוו, וארבסרי — עשרים ושש הויין. ומצי למיפרך: לפי שיטתן, שהיה סבור דשמונה עשרה ותשע עשרה שני גליות, דאם כן היכי מתוקמא? אי הוכתה בשמונה עשרה — לא הוכתה בתשע עשרה? ואין להקפיד, דסוגיא בעלמא הוא, ולמסקנא ניחא.

הדר

איבעיא להו: נְסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן, טְעוּנִין שִׁירָה אוֹ אֵין טְעוּנִין שִׁירָה? כֵּיוָן דְּאָמַר שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין אוֹמְרִים שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן - אָמְרִינַן, אוֹ דִלְמָא: עַל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אָמְרִינַן, אַשְׁתְּיֵיהּ לְחוּדֵהּ לָא אָמְרִינַן? תָּא שְׁמַע, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַבַּאי וכו'; הַאי שִׁירָה מַאי עֲבִידְתַּיהּ? אִילֵימָא דְּעוֹלַת חוֹבָה, מִי הֲוָה? בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז בָּטֵל הַתָּמִיד! וְאֶלָּא דְּעוֹלַת נְדָבָה, וְהָא תָּנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב פַּהֲנָא דְּלָא צְרִיכָא! אֶלָּא לָאו דִּנְסָכִין. אֲמַר רָבָא, וְאִיתֵימָא רַב אַשִׁי: וְתִסְבְּרָא? שִׁירָה דְּיוֹמֵיהּ - "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ", "וַיָּשֶׂם עֲלֵיהֶם אֶת אוֹנָם" - בְּשִׁירָה דְּאַרְבָּעָה בְּשַׁבָּא הוּא! אֶלָּא אֵילֵיָא בְּעַלְמָא הוּא דִּנְפַל לְהוּ בְּפוּמַיְיהוּ. - וְהָא "עוֹמְדִים עַל דּוּכָנָן" קָתָנֵי! - פְּרֵרִישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אוֹמֵר שִׁירָה שֶׁלֹּא עַל הַקָּרְבָּן. - אִי הָכִי, בְּנָסְכִים נַמִי לֵימָא! - נָפֵיק מִינֵּיהּ חוּרְבָא. גּוּפָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְגַלְגְּלִין זְכוּת לְיוֹם זַבַּאי וכו'. בְּרַאשׁוֹנָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? וְהָכְתִיב: "בָּעֲשָׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר", אֵיזוֹ הִיא שָׁנָה שֶׁרֹּאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ? הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה יוֹבֵל; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּחַד בַּשָּׁבוּעַ חֲרוּב, מֵחַד בְּשָׁבוּעַ לְחַד בְּשָׁבוּעַ - תְּמָנֵי, לְחַד בְּשָׁבוּעַ אַחֲרִינָא - חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה חְוַויין! אֲמַר רָבִינָא: בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה שֶׁהוּכְּתָה הָעִיר. - אִי הָכִי, בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה? עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ הָוְיין! דְּאָמַר מָר: גָּלוּ בְּשֶׁבַע, גָּלוּ בְּשִׁמּוֹנָה, גָּלוּ בְּשִׁמּוֹנֶה עֶשְׂרֵה, גָּלוּ בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה; מֹשֶׁב וְעַד תְּמָנֵי סָרֵי - חַד סָרֵי, וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה - עֶשְׂרִים וְשִׁית הָוְיָא! - אֲמַר לָךְ רָבִינָא: וּלְדִידָךְ מִי נִיחָא? מִכְּדֵי גָּלוּ נַמִי בִּתְשַׁע עֶשְׂרֵה, מֹשֶׁב וְעַד תְּשַׁסְרֵי - תַּרְתֵּי סָרֵי, וְאַרְבַּע סָרֵי - עֶשְׂרִים וְשִׁית הָוְיין! אֶלָּא מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? לְבַר מַשַּׁתָּא דְּגָלוּ בָּהּ, לְדִידִי נַמִי - לְבַר מַשַּׁתָּא דְּגָלוּ בָּהּ. מִכָּל מָקוֹם, תְּשַׁסְרֵי לְרַבִינָא קַשְׁיָא! - מִי סָבְרַתְּ שָׁלֹשׁ גָּלְיוֹת הָוֵי? גָּלוּ בְּשֶׁבַע לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים שֶׁהִיא שְׁמוֹנֶה לְנְבוּכַדְנֶצַּר, גָּלוּ בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְכִיבּוּשׁ יְהוֹיָקִים שֶׁהִיא תְּשַׁע עֶשְׂרֵה לְנְבוּכַדְנֶצַּר, דְּאָמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה כִּיבֵּשׁ נִינְוֵה,

שניה

הוה ליה בשיתא בשבוע — פירוש: דמנין ארבע מאות ועשרים שנים כלה בשית בשבוע, והחורבן היה בשנת עשרים ואחת. דהכי מוכחא סוגיא דלא חרב הבית בשניה עד שנת עשרים ואחת. ובית ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים חרב בשנת עשר עצמו, הכי מוכח כל הסוגיא. נמצא בית חרב בתחילת יובל, כלומר בשנת יובל עצמה, דהחורבן בשנת ארבע מאות ועשר. רש"י.

הנך שנים דאגלינהו סנחריב — ולא גרסינן "תלת שנים", כי טובא הוו, שהרי משמה לחזקיהו עד שבעה עשר ליאשיהו שהחזירם ירמיהו, הוא קרוב למאה שנה. ועוד הקשה רש"י על זה הלשון, ושיבוש הוא.

אלא צא מהם שבע שכיבשו ושבע שחילקו — וישאר שלשים ושש, ובאותה שנה חרבה העיר, דהוי מוצאי שביעית. ואי רבי יהודה אייתי שבסרי משבע עשרה יובלות הרי חמשים ושלש שנה הוה ליה בתלתא בשבוע. והוא הדין דמצי למיפרך לרבי יהודה: אם כן היכי משכחת קרא דיחזקאל היה בארבע עשרה לחורבן?

הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו ואהדרינהו לא קחשיב — והחזירם בשמונה עשרה ליאשיהו, ומנה ארבע עשרה ליאשיהו, דמלך שלשים ואחת, ועשרים ושתים דיהויקים וצדקיהו — הרי שלשים ושש שנה, ובשנת שלשים ושש חרבה. ואם תאמר: אם כן, מאי קאמר בברייתא: אם אתה אומר משנכנסו מנו, נמצא בית חרב בתחילת יובל? הא ליתא, דכשגלו — פסקו מלמנות יובלות, וכשהחזירום — החזירו למנות ולקדש, ותו לא היה רק שלשים ושש שנה עד החורבן!? ואומר רבי: דההיא ברייתא אתיא כרבנן, דאמרי דשנת חמשים אינו ממנין שמיטין. ולדידהו, כשגלו [נהי] נמי דלא מנו יובלות — שמיטין מונין ומקדשין, והיו מונין יובלות לקדש בו שמיטין. דהכי איתא שילהי מכילתין: לא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין. ואם כן, כשהחזירום ירמיהו לא התחילו למנות תחילת היובל אלא לאותו חשבון עצמו שהיו מונין, ולכך קאמר שאם מנו משנכנסו בית חרב בשנת יובל. אבל לרבי יהודה דאמר: שנת חמשים עצמו ממנין השמיטין, ובשנים שגלו העשרת שבטים לא היו מונין שמיטין ולא יובלות כלל, ואם כן כשהחזירם ירמיה ונהג יובל — הוצרכו לחזור ולהתחיל מניינם.

משמרתו

שְׁנֵיָה - עָלָה וְכִיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים. "וְכֵן בַּשְּׁנֵיָה". וּשְׁנֵיָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? מִכְּדֵי בַּיִת שֵׁנִי כַּמָּה קָם - אַרְבַּע מְאָה וְעֶשְׂרִים; אַרְבַּע מְאָה - תְּמַנְיָא יוֹבְלֵי, אַרְבַּסְרֵי - תְּרֵי שָׁבוּעַ, פָּשׁוּ לְהוּ שִׁית, הֲוָה לֵיהּ בְּשִׁיתָא בַּשָּׁבוּעַ! - הָא מַנְיָ? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר: שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְמָאן וּלְמָאן; אַיְיתֵי תְּמַנְיָא מִתְּמַנְיָא יוֹבְלֵי, וְהֲנֵי שִׁית - הֲוֵי אַרְבֵּיסַר, אִישְׁתַּפַּח דִּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חָרוּב. - אִי רַבִּי יְהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה לָא מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ! דְּתַנְיָא: שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשָּׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בִּתְחִילַת יוֹבֵל, וְאִי אַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". אֶלָּא, צֵא מֵהֶם שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ, וְאַתָּה מוֹצֵא "בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, אַיְיתֵי שַׁבְסַרֵי מִשַּׁבְסַרֵי יוֹבְלֵי, שְׁדֵי אַהֲנֵי - הֲוָה לֵיהּ בִּתְלָתָא בַּשָּׁבוּעַ! הָנֵּךְ שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָה אַהַדְרִינְהוּ לָא קָחֲשִׁיב לְהוּ. אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם רַבָּנַן, וְכִי קָתָנֵי "וְכֵן בַּשְּׁנֵיָה" - אַשְּׁאָרָא. הָכִי נַמִּי מַסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב בַּשְּׁנֵיָה מִי הֲוָאי? וְהָתַנְיָא: אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ מִן הַגּוֹלָה, יְדַעְיָה וְחָרִם פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר. עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְּקוּם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת, בְּלָלוּם וְנָתְנוּם בְּקַלְפֵּי, בָּא יְדַעְיָה וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, בָּא חָרִם וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, בָּא פַּשְׁחוּר וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, בָּא אִימֵּר וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, וְהֵיינוּ דְּאָמְרִינַן: שְׁנָה שְׁנִיָּה כִּיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים. **ארבע מאה ועשרים** — שלמין, לבד שנה שחרב בו. **הוה ליה בשיתא בשבוע** — כלו ארבע מאות ועשרים שנים, ובשביעית עצמה חרב. **שנת חמשים עולה** — לשנת יובל, והיא תחילת יובל הבא. הלכך, לרבי יהודה לא הוי בכל יובל אלא ארבעים ותשע שנים. **אי כרבי יהודה** — מוקמת לה להא דרבי יוסי, בראשונה לא משכחת דחרב בית ראשון במוצאי שביעית. **שבעה עשר יובלות** — נפקי מקראי, דכתיב (מלכים א ו): "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה" וגו', דל ארבעים דמדבר — אשתכח דנכנסו לארץ קודם בנין הבית ארבע מאות וארבעים. ובית ראשון עמד ארבע מאות ועשר — הרי שמונה מאות וחמשים, הרי שבעה עשר יובלות של חמשים. **ואי אתה יכול לומר משעה שנכנסו** — לארץ מנו שמיטין ויובלות, דאם כן בית חרב בתחילת היובל, כלומר בשנת היובל עצמה. דהא ליכא למימר שלא חרב עד חמשים ואחת — דאם כן לא מיתוקמא שמעתין. דכי מדלית שבע שכיבשו ושבע שחילקו — משכחת חורבן בשנת שלשים ושבע של יובל, והיינו שניה לשמיטה, ואנן בעינן במוצאי שביעית. הלכך אתפרש לן האי תחילת היובל — שנת היובל עצמה, ואי אתה מוצא שיהא יובל בארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר כדכתיב ביחזקאל (סימן מ). **צא מהן שבע שכיבשו וכו'** — ולא מנו שמיטין ויובלות עד לאחר ארבע עשרה. [ואי] אתה מוצא שנת היובל ארבע עשרה שנה אחר שהוכתה העיר, ובדתריץ רבינא לעיל, דכי מדלית ארבע עשרה מחמשים — פשו להו תלתין ושית, אשתכח דבשנת שלשים ושש חרב הבית, והיא מוצאי לשביעית, ושנת היובל בארבע עשרה שנה לבד משנת החורבן. ואי הך דרבי יוסי לעיל אליבא דרבי יהודה — אייתי שבסר שנין משבסר יובלי שדי אהני, כלומר שדינהו על היובלות, ודל ארבע עשרה מדנך שבסרי לשבע שכיבשו ושבע שחילקו — פשו להו תלת, אשתכח דבתלתא בשבוע חרוב! ומשני: **הנך תלת שנין דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיה ואהדרינהו כו'** — כלומר, הנך שלש שנים שצר סנחריב עליהן, כדכתיב (במלכים ב יז): "ויעל מלך אשור (על כל [בבל] הארץ ויעל שומרון ויצר עליה שלש שנים", ולא היה להם פנאי לחרוש ולזרוע, ולא מנו שמיטין ויובלות — לא קא חשיב להו. והאי דנקט "עד דאתא ירמיהו אהדרינהו" — לאו דווקא, דהא יותר מתשעים שנה היה מחזקיהו שהגלה אותן סנחריב עד שהחזירן ירמיהו בימי יאשיהו. אלא הכי קאמר: תלת שני דאגלינהו סנחריב, והיו באותו גלות עד שהחזירן ירמיהו, לא חשיב להו להנך שלש שנים, כך שמעתי. והרבה תשובות בדבר, חדא: דכי מדלית תלת שני משכחת חורבן בשנת ארבעים ותשע, והיא שביעית, ואנן בעינן מוצאי שביעית. ועוד, "ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר" דליהוי יובל לא משכחת לה. והא ליכא למימר לרבי יהודה לית ליה דך דרשא, דהא קרא כתיב. ולקמן לא משכחינן שבע שחילקו אלא מהך דרשא דארבע עשרה אחרי אשר הוכתה העיר הוה יובל. ועוד קשיא לי: היכי לא מדלינן אלא הנך תלת שני? והאמרינן בפרק בתרא (ערכין לב,א): משגלו שבט ראובן וגד בטלו היובלות עד שהחזירן ירמיהו! ואף על גב דמתרצינן התם: מנו יובלות לקדש שמיטין — הני מילי לרבנן, אבל לרבי יהודה מוקמינן התם דלא מנו יובלות כלל! ועוד, היאך יתכן ליטול שלש שנים לבדם? אם בשעלה סנחריב עליהם כבר מנו עשר שנים או שתים עשרה ליובל, ועלה עליהם שלש שנים, היאך יתכן להפסיק אותן שלש שנים ולחזור למניינם הראשון, ולמנות שלש עשרה ארבע עשרה לקדש יובל שנת החמשים ושלש? בעל כרחך אז התחילו למנות ראשונה שניה שלישית רביעית. ומתוך הוויות אלו נראה בעיני, דהאי "תלת" דכתב בספרים שיבוש הוא, ופירוש משובש היה ונכתב בספרים. והכי גרסינן: הנך שני דאגלינהו סנחריב עד דאתא ירמיהו אהדרינהו לא חשיב. ודוקא נקט, דכל אותן השנים שהיו בגלות לא חשיב רבי יהודה במנין שמיטין ויובלות, וכדאמרינן בפרק בתרא. אלא באותה שנה שחזרו בימי יאשיהו התחילו למנות ליובל, וצא וחשוב מאותה שנה עד שנת הארבע מאות ועשר החורבן, ותמצא חשבונך סדור כמין חומר. דבשנת שלשים ושש ליובל חרב הבית, והיא מוצאי שביעית. ומשכחת ארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר הוה שנת היובל, שהרי חזרו בשנת שמונה עשרה ליאשיהו, דכתיב (במלכים ב כב) דבשנת שמונה עשרה ליאשיהו נמצא הספר בבית המקדש, ועל דברי הספר שלח המלך אל חולדה הנביאה, ואמרינן במגילה (יד,ב): היכי שבקיה לירמיהו ושדר לחולדה? ואמרינן: ירמיה לא הוה התם, שהלך להחזיר עשרת השבטים. ומנלן דהדור — דכתיב "מה היציון הלז" וגו'. ודבר זה שפינה יאשיה את העבודה זרה באותה שנה היה. וכך מצאתי בסדר עולם: בשמונה עשרה ליאשיהו היה תחלת היובל, ויאשיהו מלך שלשים ואחת שנה. משמונה עשרה עד שלשים ואחת כמה הוו — ארבסרי, וחד סרי ליהויקים ויהויכין, וחד סרי לצדקיהו, כדכתיב (במלכים ב כה) — הרי שלשים ושש, ואז חרב הבית. ומיתוקמא שפיר כרבי יהודה. כך הבנתי מלבי וישרה בעיני, אבל לא שמעתיה. ואחרי כן מצאתי ספר ישן מוגה שכתוב בו כן, והודעתיו לרבותי, וישרה בעיניהם. **איבעית אימא לעולם אליבא דרבנן** — אמרה רבי יוסי למילתיה. ודקא קשיא לך לעיל: הוה ליה בשיתא בשבוע. **כי קתני וכן בשניה אשארא** — אתשעה באב ומוצאי שבת. **עלו מן הגולה** — בימי עזרא. **ידעיה חרים פשחור ואימר** — שבמקדש ראשון היתה משמרת ידעיה קודם לחרים, ומשמרת חרים קודם לפשחור, ושל פשחור לאימר. **חלקום לארבע ועשרים משמרות** — ולא היו ידועין כיצד יסדרן, מי יעבוד אחר מי. **בללום** — שכתבו שם העשרים וארבעה משמרות בעשרים וארבעה פתקין. **ונתנום בקלפי** — וכוון ידעיה ברוח הקודש ועלתה איגרתו בידו, וחזר והכניס ידו ונטל איגרת, וכן עד שש פעמים. ובאותו סדר שעלו האיגרות בידו — כך עשו אחריו, אותן הכתובין באיגרות זו אחר זו.

א

וכן

ובשנה שְׁנִיָּה למלכותו עָלָה לארץ ישראל וְכִיבֵּשׁ יְהוֹיָקִים לעבד, הרי ששנה שביעית לכיבוש יהויקים היא שנה שמינית למלכות נבוכדנצר, והשנה השמונה עשרה לכיבוש יהויקים היא השנה התשע עשרה למלכות נבוכדנצר.

שנינו בברייתא לעיל (יא:): וְכֵן בַּשָּׁנִיָּה, שחורבן בית שני גם הוא היה במוצאי שביעית. מקשה הגמרא: וּשְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – האם מוצא אתה שחורבן בית שני היה במוצאי שביעית, מַכְּדֵי – והרי בַּיִת שֵׁנִי כַּמָּה שנים קָם [–עמד], אַרְבַּע מְאָה וְעֶשְׂרִים שנים שלמות, מלבד שנת החורבן, וחרב בשנת הארבע מאות עשרים ואחת. ומנין השמיטין והיובלות החלו למנות מתחילה משהוקם בית שני. צא וחשוב, בְּאַרְבַּע מְאָה שנה ישנם תְּמַנְיָא יוֹבְלֵי – שמונה יובלות, שבכל חמישים שנים יש יובל, ולאחר היובל האחרון נותרו עוד עשרים שנה, שמתוכם, אַרְבְּסַר תְּרֵי שָׁבוּעַ – ארבע עשרה שנים שהן שני מניינים של שמיטה, פָּשׁוּ לְהוּ שֵׁית – נותרו עוד שש שנים שהיה הבית עומד לאחר השמיטה הָוֶה לֵיהּ בְּשִׁיתָּא בַּשָּׁבוּעַ – הרי בשישית לשבוע של שמיטה הושלמו ארבע מאות ועשרים שנה לבנין הבית, ונמצא שחרב הבית בשנה שלאחריה דהיינו בשביעית, ולא במוצאי שביעית.

מתרצת הגמרא: הָא מָנֵי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאָמַר, שְׁנַת חֲמִשִּׁים עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן – שנת החמישים, היא גם שנת היובל למנין הקודם והיא גם השנה הראשונה למנין היובל הבא ולמנין שביעית הבא, ולפי חשבון זה, בכל ארבעים ותשע שנים יש מנין יובל שלם. ואם כן, כנגד כל מנין יובל שחישבנו בשיטת רבנן, לרבי יהודה יש עוד שנה לחשבון היובל הבא, אֵיתֵי תְּמַנְיָא מִתַּמְנְיָא יוֹבְלֵי – הבא שמונה שנים משמונה יובלות, שלרבנן שנת הארבע מאות היא שנת היובל השמיני, ולרבי יהודה, היא שנה שמינית במנין היובל התשיעי, וְהֲנֵי שֵׁית חֲוֵי אַרְבֵּיסַר – הוסף על שמונה שנים אלו שש השנים מעשרים השנים הנוספות [שהרי ארבע עשרה השנים האחרות שמתוכן כבר חישבנו לעיל שהן שתי שמיטות], הרי ארבע עשרה, שהן שתי שמיטות מכוונות, נמצאת השלמת מנין ארבע מאות ועשרים לבנין הבית בשנת שמיטה, אִישְׁתְּכַח דְּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית חָרוֹב הבית שהרי חרב בשנה שלאחריה.

מקשה הגמרא: אִי בשיטת רַבִּי יְהוּדָה הולכת הברייתא של רבי יוסי, אם כן חורבן הבית בָּרִאשׁוֹנָה לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ במוצאי שביעית. דְּתַנְיָא, שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ לגלות בבל, שנאמר לגבי בנין בית ראשון בידי שלמה המלך (מלכים א׳ ו א) ׳וַיְהִי בִּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וגו׳ וַיִּבֶן הַבַּיִת לַה׳׳, נבנה בית ראשון בשנת ארבע מאות ושמונים ליציאת מצרים, הורד מתוכם ארבעים שנה משיצאו ממצרים עד שנכנסו לארץ, הרי ארבע מאות וארבעים, הוסף עליהם ארבע מאות ועשר שנים שהיה הבית עומד, הרי שמונה מאות וחמישים משנכנסו לארץ ועד שגלו בחורבן הבית, ובמספר שנים זה יש שבעה עשר יובלות של חמישים שנה. ממשיכה הברייתא: וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר שמִּשֶּׁנִּכְנְסוּ לארץ מָנוּ מנין שמיטין ויובלות, שֶׁמָּא אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בְּתְחִילַת יוֹבֵל – בשנת היובל עצמה. וְאִי אפשר לומר שהיה החורבן בשנת היובל, שאם כן אִי אַתָּה מוֹצֵא שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר מכן כפי שאמר יחזקאל (יחזקאל מ א) ׳בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בִּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר׳. אֶלָּא ודאי צא מֵהֶם – הורד מן המנין, שֶׁבַע שנים שֶׁכִּיבְּשׁוּ את הארץ, וְשֶׁבַע שנים שֶׁחִילְקוּ הארץ לנחלות, שלא מנו בהן שמיטין ויובלות. וכאשר תוריד משנת החמישים [לפי החשבון הנ״ל] ארבע עשרה, נמצא שחרב הבית בשנת שלשים ושש למנין היובל, שהיא מוצאי שביעית, וְאַתָּה מוֹצֵא שנבואת יחזקאל היתה בשנת היובל בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר, ובלא שנת החורבן. מסיימת הגמרא קושייתה: וחשבון זה מתיישב לשיטת רבנן שהיתה שנת יובל בכל חמישים שנה, וְאִי הברייתא הולכת בשיטת רַבִּי יְהוּדָה שהיה היובל בא בכל ארבעים ותשע שנה, אֵיתֵי שַׁבְסְרֵי מִשַּׁבְסְרֵי יוֹבְלֵי – הבא שבע עשרה שנים משבעה עשר יובלות שלשיטת רבנן, שְׁרֵי אַהֲנֵי – ותן אותם על היובלות, כלומר, הוסף אותם על החשבון. ששנת החורבן, היא שנת שמונה מאות וחמישים לכניסה לארץ, ולפי חשבון חלוקת השנים לחמישים, היא שנת החמישים למנין היובל, הוסף על החשבון שבע עשרה שנה לשיטת רבי יהודה [ושנת היובל האחרון מן החשבון, שהרי היא עולה לכאן ולכאן] והפחת ארבע עשרה שכיבשו וחילקו, נמצא חורבן הבית בשנת שלש במנין היובל הבא, הָוֶה לֵיהּ בְּתַלָּתָא בַּשָּׁבוּעַ – והיא שנה שלישית למנין השמיטה, ולא במוצאי שביעית.

מתרצת הגמרא: הָנָךְ שְׁנֵי דְּאַגְלִינְהוּ סַנְחֵרִיב עַד דַּאֲתָא יִרְמְיָה אַהֲדְרִינְהוּ, לֹא קָחָשִׁיב לְהוּ – אלו השנים שהגלה סנחריב את עשרת השבטים עד שהחזירם ירמיה אינן עולות לחשבון, כיון שבטל מנין שמיטין ויובלות משגלו מקצת השבטים לשיטת רבי יהודה, ומששבו החלו למנות מתחילה, ואותה שנה ששבו היתה שנת השמונה עשרה ליאשיהו מלך יהודה, ומלך יאשיהו שלשים ואחת שנים. צא וחשב, משנת שמונה עשרה שבה החלו למנות עד שנת שלשים ואחת, ארבע עשרה שנים, ולאחריו מלך יהויקים אחת עשרה שנה, ולאחריו מלך יהויכין שלשה חדשים ובאותה שנה החל צדקיהו למלוך, ומלך אחת עשרה שנה עד חורבן הבית, הרי, משהחלו למנות עד חורבן הבית שלשים ושש שנים, ומתיישב החשבון שחרב הבית במוצאי שביעית בשנת שלשים ושש למנין היובל, וארבע עשרה שנה לאחר מכן היה היובל.

תירוץ נוסף ליישב דברי הברייתא של רבי יוסי כשיטת רבנן: אִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם רַבָּנָן, וּמה שהוקשה שלשיטתם, נמצא שחרב בית שני בשישית לשמיטה, יש לומר כִּי קָתָנֵי בברייתא ׳וְכֵן בַּשָּׁנִיָּה׳ אינו עולה על כך שחרב במוצאי שביעית אלא אַשְּׁאָרָא – על שאר הדברים שנאמרו בחורבן בית ראשון, שחרב ביום ראשון בשבת ובתשעה באב.

מוכיחה הגמרא: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שמה ששנינו ׳וכן בשניה׳ אינו עולה על כל המאורעות שאירעו בחורבן בית ראשון, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, יקשה מה ששנינו שבזמן החורבן היתה משמרתו של יהויריב, וכי מִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹיָרִיב בַּשְּׁנִיָּה מִי הֲוַאי – האם היתה, וְהָתַנְיָא, אַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת עָלוּ עם עזרא מִן הַגּוֹלָה, ואלו הן, יְדַעְיָה וְחָרִים, פַּשְׁחוּר וְאִימֵּר, עָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְחִלְּקוּם לְעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִשְׁמָרוֹת – חלקו ארבע משמרות אלו שעלו מבבל לעשרים וארבע, כמנין המשמרות שהיו בבית ראשון. ולא היו חכמים יודעים כיצד לסדרם בעת, מי יעבוד אחרי מי. כתבו השמות של כל ראש משמרת שמינו לאחר שחלקום, עשרים וארבעה שמות על עשרים וארבעה פתקים, בִּלְּלוּם וְנָתְנוּם בְּכַלְפֵּי, ומשמרת שיעלה שמה ראשונה היא הצריכה לעבוד בשבוע הראשון, ומי שלאחריה בשבוע שלאחריו וכן הלאה. בָּא אחד מבני משמרת יְדַעְיָה וְנָטַל פתקים מן הקלפי, ועלה בידו בתחילה חָלְקוֹ וְחֶלְקָן חֲבֵירָיו, שֵׁשׁ, שכוון ברוח הקודש שיעלה בידו פתק אשר שמו רשום עליו, ואחר כך הוציא עוד חמשה פתקים, ועל כולם היה רשום שמות חבריו ממשמרת ידעיה שבתחילה,

ואחר כך **בָּא** אחד ממשמרת **חָרִים** **וְנָטַל** מן הקלפי **חֶלְקוֹ וְחֶלֶק** **חֲבֵירָיו**, סך הכל **שֵׁשׁ**, **וְכֵן פַּשְׁחוּר** נטל חלקו וחלק חבריו **וְכֵן** **אִימֵּר**. **וְהַתְקִינוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁאֲפִילּוּ יְהוֹיָרִיב** שהיה **רֹאשׁ הַמִּשְׁמָרוֹת** בבית ראשון, כלומר שהיה ראשון לכולם **עוֹלֶה** אחר כך מן הגולה, **לֹא יְדָחֶה יְדַעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא** **יְדַעְיָה עִיקֵּר וְיהוֹיָרִיב טָפֵל** לו, שהמשמרות של ידעיה באים תחילה, ונחלקים לחמש משמרות, ובמקום המשמרת השישית והאחרונה יעבוד יהויריב. ואם כן לא עלה יהויריב מן הגולה, ואי אפשר שדברי הברייתא ׳וכן בשניה׳ עולים על כך שהיה החורבן בזמן משמרת יהויריב, **אֶלָּא** ודאי מה שנאמר ׳וכן בשניה׳ עולה **אַשְׁאָרָא**, ולא על כך שחרב במוצאי שביעית ושהיה בזמן משמרת יהויריב.

תירוץ נוסף ליישב דברי הברייתא אף כדעת חכמים: **רַב אַשִׁי אָמַר**, לעולם מה שנאמר ׳וכן בשניה׳ עולה גם על כך שחרב במוצאי שביעית, ואפשר להעמידה כשיטת רבנן. ומה שהוקשה לעיל שלשיטתם חרב הבית בשביעית (כפי החשבון של ארבע מאות ועשרים לחלק לחמישים), יש לומר **הָנָךְ שִׁית שְׁנֵי** – אלו שש השנים משהחלו לבנות בית שני **עַד דְּסָלִיק עֶזְרָא וּמְקַדֵּישׁ** – עד שעלה עזרא מבבל וקידש את ארץ ישראל למנות שמיטין ויובלות **לֹא קָא חָשִׁיב לְהוּ** – אינן מן החשבון, שהחלו למנות רק בשנה שביעית לבנין הבית. ואם כן, הורד מחשבון ארבע מאות ועשרים שעמד הבית שש שנים, הרי ארבע מאות וארבע עשרה, שהם שמונה יובלות ושתי שמיטות, וחרב הבית בשנה שלאחריה, נמצא הבית חרב במוצאי שביעית.

הגמרא מביאה מקור לכך שעלה עזרא רק שש שנים לאחר שנבנה הבית: **דִּכְתִיב** (עזרא ד כד), אחרי ששלחו שונאי ישראל לכורש שיאסור את בניית בית המקדש, ׳**בְּאַדַּיִן, בְּטֵילַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָנָא דִּי בִירוּשְׁלֶם, וַהֲוָת בָּטְלָא עַד שְׁנַת תַּרְתֵּין לְמַלְכוּת** דָּרְיָוֶשׁ מָלְכָּא פָּרָס׳ – ומאז בטלה עבודת בית האלהים שבירושלים, והיתה בטלה עד שנה שניה למלכות דריוש מלך פרס. הרי שהחלו לבנות את בית המקדש השני בשנה השניה לדריוש. **וּכְתִיב** (שם ו טו) ׳**וְשֵׁיצִיא בֵּיתָא דְנָא, עַד יוֹם תְּלָתָא לְיַרַח אֲדָר, דְּהִיא שְׁנַת שֵׁית לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא**׳ – ונשלם בנין בית זה עד יום שלישי בחודש אדר בשנה השישית למלכות דריוש מלך פרס, הרי שנבנה הבית במשך ארבע שנים ונשלם בשנה החמישית לתחילת בנייתו. **וְתָנָא, בְּאוֹתוֹ זְמַן** – בשלש לחודש אדר **לְשָׁנָה הַבָּאָה**, שהיא השנה השישית לתחילת בנין הבית, **עָלָה עֶזְרָא** מבבל **וְגָלוּתוֹ עִמּוֹ**, והגיע לירושלים בחודש אב, **דִּכְתִיב** (עזרא ז ח) אחר שעלה עזרא ׳**וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַ͏ִם בַּחוֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ**׳, הרי שבשנה השישית לתחילת הבניה שב עזרא מן הגלות, ובתשרי שלאחריו, בשנה השביעית לבנין הבית, החל למנות שמיטין ויובלות.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא לעיל (יב:) ששבע שנים כיבשו את הארץ ושבע שנים חילקוה: **גּוּפָא**, שנינו בברייתא, **שִׁבְעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מִנּוּ יִשְׂרָאֵל מְשֻׁנְכְּנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ** לגלות. **וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מְשֻׁנְכְּנְסוּ** לארץ **מִנּוּ** שמיטין ויובלות, **שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְשֻׁנְכְּנְסוּ מִנּוּ**, הרי חרב בשנת שמונה מאות וחמישים לכניסתם לארץ, ולפי חשבון של חמישים שנים בכל יובל **נִמְצָא בַּיִת חָרֵב בְּתַחֲלַת יוֹבֵל**. **וְאִם** תאמר שחרב בשנת יובל, **אִי אַתָּה מוֹצֵא** מה שנאמר ביחזקאל (מ א) ׳**בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ, בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר**׳ **וכו׳**, שהיתה הנבואה בשנת היובל, והיה זה ארבע עשרה שנה אחר חורבן הבית, ואם היה היובל בשנת החורבן אי אפשר שהיה יובל בזמן נבואת יחזקאל ארבע עשרה שנים לאחר מכן, אלא הורד מהן שבע שנים שכיבשו את הארץ ושבע שחילקו, שבכל ארבע עשרה שנים אלו לא מנו שמטין ויובלות, ועולה החשבון שהיה היובל ארבע עשרה שנה לאחר החורבן. מבררת הגמרא: **שֶׁבַע שֶׁכִּיבְּשׁוּ מְנָלָן** – מהיכן לנו ששבע שנים כיבשו את הארץ. מבארת הגמרא: **דְּקָאָמַר כָּלֵב** ליהושע, בזמן שסיימו לכבוש את ארץ ישראל והחלו לחלק את הנחלות, ׳**בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה [אָנכִי] בְּשָׁלְחַ (אותי) מֹשֶׁה עֶבֶד ה׳ [אותי] מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ [וגו׳] וְעַתָּה [הִנֵּה] אָנכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים [שָׁנָה]**׳ (יהושע יד ז–י) הרי שהיה כלב בן ארבעים שנה בזמן שילוח המרגלים ובן שמונים בזמן חלוקת הנחלות, מכאן שמשנשלחו המרגלים לתור את הארץ עד סיום כיבוש הארץ עברו ארבעים וחמש שנים. **וְאֵמַר מַר** בְּשָׁנָה **רִאשׁוֹנָה** ליציאת בני ישראל ממצרים **עָשָׂה מֹשֶׁה** את **הַמִּשְׁכָּן**, ובשנה **שֵׁנִיָּה** ליציאת מצרים **הוּקַם הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח** משה **מְרַגְּלִים** לתור את הארץ. צא וחשב, בשנה שניה ליציאת מצרים היה כלב בן ארבעים, **כִּי עָבוּר יָרְדֵן** – כאשר עברו בני ישראל את הירדן לארץ ישראל **כָּלֵב בַּר כַּמָּה הֲוֵי** – כלב בן כמה היה, **בַּר תְּמָנֶן נְבֵי תַּרְתֵּין** – בן שמונים פחות שתיים, שהרי היו במדבר ארבעים שנה, ובשנה שניה נשלחו המרגלים, ומאז עד שנכנסו לארץ, שלושים ושמונה שנים בלא שנת השילוח, **כִּי קָא מְפַלֵּיג נָחֲלוֹת** – וכאשר חילק יהושע את הנחלות **קָאָמַר** כלב ׳**בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה אָנכִי**׳ ומשבעים ושמונה עד שמונים וחמש, יש שבע שנים, **אִישְׁתְּכַח דְּשָׁבַע** שנים **כִּיבְּשׁוּ** את הארץ.

מבררת הגמרא: **וְשָׁבַע** שנים **שְׁחִילְּקוּ** את הארץ לנחלות, **מְנָלָן**. מבארת הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא, מִכְּדְ דְּשָׁבַע** שנים **כִּיבְּשׁוּ**, מן הסתם שגם **שָׁבַע** שנים **חִילְּקוּ**, והוא מסברא. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מִדְּלָא מַשְׁכַּחַת לְהוּ** – מכך שאין אתה מוצא שהיתה נבואת יחזקאל בשנת היובל **אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הוּכְּתָה הָעִיר** אלא אם כן תפחית מחשבון השנים ארבע עשרה שנים, ושבע שנים כיבשו, ומכאן ששבע שנים חילקו.

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק במניינים שהיו במקדש: **אֵין פּוֹחֲתִין** – בכל זמן לא יהיו פחות **מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְבוּקָּרִין** (–כבשים שנבדקו שאין בהם מום) **בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים** – המקום שהיו משמרים בו הכבשים, **כְּדֵי לַשַּׁבָּת וּלְיָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – ושיעור זה הוא בכדי שיספיק לשבת הסמוכה לשני ימים טובים של ראש השנה, שהיו שני קרבנות תמיד קרבים בכל יום, אחד בבוקר ואחד בערב, ולשלשת הימים היו צריכים לבדוק קודם יום טוב ששה כבשים, שניים לכל יום. **וְאִם** רוצים **מוֹסִיפִין** טלאים מבוקרים **עַד עוֹלָם** – כמה שירצו. **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת** בזמן התקיעות במקדש, ואין פוחתים **מֵהַשָּׁעָה כְּנוֹרוֹת** בשעת השירה במקדש **וְאִם** רוצים **מוֹסִיפִין** חצוצרות וכינורות **עַד עוֹלָם. וְהַצַּלְצָל לְבַד** – לא היה אלא אחד.

גמרא

שנינו במשנה שלא פחתו משש כבשים מבוקרים בכל זמן בלשכת הטלאים, וסבר המקשה שהוא משום שמא יארע שיבא ראש השנה קודם שבת ולא יוכלו ביום טוב לילך ולבדוק

המשך בעמוד 88

וכן חרים וכן פשחור וכן אימר — ויהוריב שוב לא עלה. **רב אשי אמר** — לעולם "וכן בשניה" אמוצאי שביעית קאי, ורבנן היא. ודקא קשיא לך לעיל דבשביעית חרוב — לא קשיא, דשית שני קמאי מבנין הבית עד דסליק עזרא וקידש ארץ ישראל לא מנו שמיטין ויובלות. דל שית שנין משני הבית — משכחת שנת ארבע מאות ועשרים בשביעית. כיצד? ארבע מאה (ושית שנין) — תמניא יובלי, וארבע סרי שני — תרי שבועי, ובשנת ארבע מאות ועשרים ואחת, שהיה מוצאי שביעית, חרב. **ומנלן דעד שית שני לא סליק עזרא דכתיב באדין בטילת וגו'** — אלמא בשנת שתים לדריוש התחיל הבנין. **וכתיב ושיציא ביתא** וגו' — אלמא בשנת שש נשלם, הרי חמש שנים. ובאותו זמן לשנה הבאה, שהיא שנה ששית לבנין, עלה עזרא ובא לירושלים בחדש אב. ועד תשרי שהוא שבע לבנין לא התחיל למנות. **בר תמנן נכי תרתי** — דמשילוח מרגלים עד שנבנסו לארץ אינו אלא שלשים ושמונה, לבד משנת השילוח, דהא בשניה ליציאת מצרים נשתלחו. **מדלא משכחת ארבע עשרה שנה אחרי אשר הוכתה העיר** — דליהוי יובל, אי לא מדלית ארבע עשרה לביבוש ולחילוק. **משנה מתשעה בנורות** — לא אתפרש טעמא. **והצלצל לבדו** — צלצל אחד היה שם ולא יותר, וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא** קא סלקא דעתין כדי לשבת ולשני ימים טובים דווקא קאמר, דלהכי בעינן ששה, שאם יבאו יחד שבת ושני ימים טובים של ראש השנה, ולא יובלו לבקר — יהו להם אילים מוזמנים. **בעלמא קאי** — דבכל ימות השנה נמי בעינן ששה. ולאו משום שבת וראש השנה, אלא משום דבן בג בג, וכדמפרש בסמוך. **סימנא בעלמא** — שלא תטעה בגירסא, שלא תשנה ארבעה או חמשה, משום הכי נקט הנך שלשה ימים דבעו ששה תמידין. **ארבעה ימים קודם שחיטה** — ומשום הכי בעינן ששה לעולם, דבשעת חינוך נתנו שם ששה מבוקרין

בָּא חָרִים וְנָטַל חֶלְקוֹ וְחֶלֶק חֲבֵירָיו שֵׁשׁ, וְכֵן פַּשְׁחוּר, וְכֵן אִימֵּר. הִתְקִינוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם שֶׁאֲפִילּוּ יְהוֹיָרִיב רֹאשׁ מִשְׁמָרוֹת עוֹלֶה - לֹא יִדְּחֶה יַדָּעְיָה מִמְּקוֹמוֹ, אֶלָּא יְדַעְיָה עִיקָּר וְיהוֹיָרִיב טָפֵל לוֹ! אֶלָּא אַשְׁאָרָא. רַב אַשִׁי אָמַר: הָנָךְ שִׁית שְׁנֵי עַד דְּסָלֵיק עֶזְרָא וּמַקְדִּישׁ לָא קָא חָשֵׁיב לְהוּ, דִּכְתִיב: "בְּאַדַּיִן בְּטֵלַת עֲבִידַת בֵּית אֱלָהָנָא דִּי בִירוּשְׁלֶם", וּכְתִיב: "וְשֵׁיצִיא בֵיתָא דְּנָא עַד יוֹם תְּלָתָא לְיַרַח אֲדָר דְּהִיא שְׁנַת שֵׁית לְמַלְכוּת דָּרְיָוֶשׁ מַלְכָּא", וְתָנָא: בְּאוֹתוֹ זְמָן לַשָּׁנָה הַבָּאָה עָלָה עֶזְרָא וְגָלוּתוֹ עִמּוֹ, דִּכְתִיב: "וַיַּבֹא יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִׁי הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ". גּוּפָא: שְׁבָעָה עָשָׂר יוֹבְלוֹת מָנוּ יִשְׂרָאֵל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ וְעַד שֶׁיָּצְאוּ, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מִשֶּׁנִּכְנְסוּ מָנוּ - נִמְצָא בֵּית חָרֵב בְּתְחִלַּת יוֹבֵל, וְאִי אַתָּה מוֹצֵא "בָּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר" וכו'. שֶׁבַע שֶׁפִּיְּבְּשׁוּ מִנַּלָּן? דְּקָאָמַר כָּלֵב: "בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בִּשְׁלֹחַ אֹתִי מֹשֶׁה עֶבֶד ה' מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ... וְעַתָּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים", וְאָמַר מָר: שָׁנָה רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה מִשָּׁם, שְׁנִיָּה - הוֹקִם הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים; כִּי עֲבוּר יַרְדֵן, כָּלֵב בַּר פַּמָּה הֲוֵי - בַּר תִּמְנָן נְכִי תַּרְתֵּין; כִּי קָא מְפַלֵּג נְחָלוֹת קָאָמַר: "בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה אָנֹכִי", אִישְׁתַּמַּט דְּשֶׁבַע כִּיבְּשׁוּ. וְשֶׁבַע שֶׁחִילְּקוּ מְנַלָּן? אִיבָּעֵית אֵימָא: מִדְּשֶׁבַע כִּיבְּשׁוּ - שֶׁבַע חִילְּקוּ. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מִדְּלָא מַשְׁכַּחַתְּ לְהוּ "אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר". **משנה** אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְבוּקָּרִין בִּלְשָׁכַּת הַטְּלָאִים, כְּדֵי לִשְׁבַּת וְיוֹמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, מִתִּשְׁעָה בְּנוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם, וְהַצִּלְצָל לְבָדוֹ. **גמרא** תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הָווּ! - תַּנָּא בְּעַלְמָא קָאֵי וְאַתְּמִידִין לְחוּדֵיהּ קָאֵי, וּמַאי "כִּכְדֵי לִשְׁבַּת וְיוֹמִים טוֹבִים" - סִימָנָא בְּעַלְמָא, וְהָכִי קָאָמַר: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים

(שייך לעמוד הקודם) **משמרתו** של יהוריב בשניה מי הואי — הקשה רבינו אלחנן: דהא אמרינן בבא קמא (קי,א): נתן הכסף לידיעה ואת האשם ליהוריב, אלמא שהיה בבית שני! ויש לומר: דהא מתניתין מיתניא סמוך לבית ראשון. אי נמי, לא יהוריב דווקא, אלא המשמר תחת יהוריב. **שאפילו** משמרתו של יהוריב עולה — פירש רש"י: ששוב לא עלה. וזהו תימה, דמנא ליה ששוב לא עלה? דהא משמע שיכול לעלות, מדקאמר "שאפילו משמרתו של יהוריב עולה"! ועוד הקשה רבינו אלחנן: דהרבה עלו, ואין פשוט לנו שלא עלה? ואמר רבי: דמכל מקום יכול להיות שעלה יהוריב. והכא קא פריך הכי: משמרתו של יהוריב בשניה מי הואי? כי עשרים וארבעה היו אלו נגד המשמרות שלא עלו, שחלוקות לארבע ועשרים משמרות, ושימשו תחתיהם.

הנך שית עד דסליק עזרא וקדיש לא קחשיב — צריך עיון: למאי דפירשתי דכי נמי גלו השבטים מנו נמי יובלות כדי לקדש השמיטין, אם כן בגלות דבבל קודם דסליק עזרא נמי היו מונין, ואמאי התחילו למנות כי סליק עזרא? ויש לומר: דלא דמי, דודאי בעוד ישראל על אדמתם, כי נמי אין יובל נוהג — שמיטה נוהג בחרישה וזריעה, והיו מקדשין. אבל בגלות לא היו מקדשין כלל שביעית. וצריך עיון: דכי נמי היו בגולה היו צריכין לקדש שביעית מפני שמיטת כספים שנוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. ואם הוא כך דשביעית אינו תלוי ביובל, כי נמי ישראל בגלות ואינן כלל על אדמתן — למה לא ימנו שמיטין כמו מקצת ישראל על אדמתן? ואף על גב דאין כל יושביה עליה — מונין שביעית, אף על גב שאין מונין יובל.

אותו זמן לשנה הבאה — שהוא שלש (ועשרים) באדר, עלה עזרא מבבל. ועלה ירושלים בחדש החמישי, שאיחר במהלך הדרך מחדש אדר עד חדש אב.

כלב כמה הוי בר תמנין נכי תרתין — והקשה רבינו אלחנן: והא מנין לנו שבשנה שניה דווקא היה כלב בן ארבעים שנה, דאז הוה כי עבר ישראל את הירדן בר תמנין נכי תרין? שמא התחיל שנת הארבעים ואחד שלו, ובשילוח מרגלים היה בסוף הארבעים. שהרי שנות כלב לא מצינו, ובשעברו ישראל את הירדן הוה בר תמנין שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, מִתִּשְׁעָה בְּנוֹרוֹת, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם, וְהַצִּלְצָל לְבָדוֹ. **גמרא** תְּמִידִין וּמוּסָפִין טוּבָא הָווּ! - תַּנָּא בְּעַלְמָא קָאֵי וְאַתְּמִידִין לְחוּדֵיהּ קָאֵי, וּמַאי "כִּכְדֵי לִשְׁבַּת וְיוֹמִים טוֹבִים" - סִימָנָא בְּעַלְמָא, וְהָכִי קָאָמַר: אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים

נכי חד, ומנא להתלמוד הא דשבע כיבשו ושבע חילקו? ואמר רבי דלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, דמה לנו לשנות כלב אם לא להודיענו בודאי ששבע כיבשו ושבע חילקו.

מאי כדי לשבת סימנא בעלמא — הכא מפרש מעיקרא ד"כדי לשבת" סימנא בעלמא. אבל במנחות פרק "התכלת" (מט,ב) לא אמר הכי עד דבמסקנא דקאמר התם, אמר רבינא: לרב אשי הני ששה — שבעה הוו, דהא איכא צפרא דחד בשבתא, דווקא נקט לשבת. והכי פירושו: אם היו שני ימים ראש השנה, ביום החמישי וביום ששי — ביום הראשון יבקרו התמיד שהוא ארבעה ימים קודם שחיטתו של חמישי בשבת, ושל יום ששי שהוא שני לראש השנה יבקרו ביום שני שהוא ארבעה ימים קודם שחיטתו, וכן של שבת מבקרו ביום שלישי. ופריך: שבעה הוו. דהא איכא צפרא דחד בשבתא, שגם הוא טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטתו. ואם כן היאך יפחתו משבעה?

ומוסיפין עד עולם עד כמה אמר רב הונא ואמרי לה בר' — ואמר רבי: דהא ודאי פשיטא שיוכלו להוסיף עד העולם. אלא בעי עד כמה יהא הידור מצוה ואין צריך לחפש יותר אחר כהנים. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים. דהא אשכחן בקרא (דברי הימים ב ה) שחפשו אחרי מאה ועשרים כהנים לתקוע בחצוצרות ולא יותר. אי נמי, דהא פשיטא דאין מוסיפין עד העולם, שאם יוסיפו יותר עירבוב קלא. אמר רב הונא: עד מאה ועשרים כהנים יכול להוסיף, דהא אשכחנא בקרא דלא חיישינן לעירבוב קלא.

כאשר חסר בה'קול קול יעקב' (ובמילא חסר גם בקיום המצוות, שהרי גדול תלמוד שמביא לידי מעשה) אזי יש שליטה ל'הידים ידי עשו'

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

אין קטן נכנס בעזרה מנהני מילי, אמר רבי יוחנן [דאמר קרא] ויעמוד ישוע בניו ואחיו קדמיאל — והקשה רבינו אלחנן: היכי ילפינן דקטן נכנס לעזרה לשיר בשעה שהלוים עומדים לדוכן? ואמר רבינו יצחק: דרבי ליה מיתורא דקרא, כתיב: "בניהם ואחיהם הלוים", וכתיב: "ישוע בניו קדמיאל ובניו בני יהודה בני (מורד) [חנדד] בניהם", למה ליה? והלא הזכיר כל אחד בניו! אלא שמע מינה דלהכי כתביה, דהוה מיותר, ומשמע קטנים.

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין. [שייך לדף יד,א] מה בין שדה מקנה לשדה אחוזה כו' — והוא הדין דהוה מצי למימר חילוק אחר בין שדה אחוזה לשדה מקנה, שבשדה אחוזה אם הקדישו וגאלו אחר — מתחלק לכהנים ביובל, ובשדה מקנה אם הקדישו וגאלו אחר — חוזר לבעלים ביובל. ולא נחת לפרושי אלא חילוק דשייך כשהוא עצמו פודהו.

המבוקרים בלשכת הטלאים ארבעה ימים קודם שחיטה, ומני? בן בג בג היא, דתניא, בן בג בג אומר: מנין להמיד שטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה? תלמוד לומר "תשמרו להקריב לי במועדו", ולהלן הוא אומר: "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הראשון", מה להלן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה - אף כאן טעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה. דיקא נמי, דקתני: "כדי לשבת" ולא קתני: "לשבת", שמע מינה. "משתי חצוצרות ומוסיפין" וכו'. ועד כמה? אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב זבדי אמר רב הונא: עד מאה ועשרים, שנאמר: "ועמהם כהנים למאה ועשרים מחצרים בחצוצרות". "מתשעה בנורות וכו' וצלצל לבד". מנא הני מילי? אמר רב אסי, דאמר קרא: "ואפף במצלתים להשמיע". - מצלתים תרי הוו! - ניון דהדא עבידתא עבדי, והד גברא עביד בהו - קרי להו חד. משנה אין פוחתין משנים עשר לוים עומדין על הדוכן, ומוסיפין עד עולם. אין הקטן נכנס לעזרה אלא בשעה שהלוים אומרים בשיר. ולא היו אומרים בנגל ובכנור אלא בפה, כדי ליתן תבל בנעימה. רבי נתן אומר: כדי שתהא כל אחת ואחת נשמעת בפני עצמה. גמרא הני מילי מי? אמר רב פפא: בנגד תשעה בנורות [ושנים] נבלים וצלצל אחד, שנאמר: "הוא ובניו ואחיו שנים עשר". "אין הקטן נכנס לעזרה אלא בשעה שהלוים" כו'. מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: "ויעמד ישוע בניו ואחיו קדמיאל ובניו בני יהודה כאחד לנצח על המלאכה ה' עבודת בית ה'" וגו'. "לא היו אומרים לא בנבל ולא בכנור אלא בפה" כו'. למימרא, דנבל לחוד וכנור לחוד; ליכא מתניתין דלא כרבי יהודה? דתניא, רבי יהודה אומר: כנור של מקדש - של שבעה נימין היה, שנאמר: "שבע שמחות פניך", אל תיקרי "שובע" אלא: "שבע"; ושל ימות המשיח - שמונה, שנאמר: "למנצח על השמינית", על נימא שמינית; של עולם הבא - עשר, שנאמר: "עלי עשור ועלי נבל עלי הגיון בכנור", ואומר: "הודו לה' בכנור בנבל עשור זמרו לו שירו לו שיר חדש"! - אפילו תימא רבי יהודה; לעולם הבא, אידי דנפישי נימין דידיה קליה כי נבל, קרי ליה נבל. "רבי אליעזר בן יעקב אומר: אין עולין מן המנין" כו'. תנא: וסועדי הלוים היו נקראין. ותנא דידן? ניון דהני קטין קליהו והני עב קליהו, הני מקטטי והני לא מקטטי, קרי להו "צעירי".

מבוקרין ארבעה ימים קודם לכן, ונטלו יום ראשון שנים לתמידים, ונתנו שנים תחתיהם ויבקרום. ביום שני נטלו שנים מן הארבעה הנותרים ונתנו שנים תחתיהם, ויום שלישי נטלו שנים הנותרים מן הראשונים ונתנו שנים תחתיהן, וכן לעולם, נוטלים שנים ונותנים שנים. ואותן שנתבקרו ונתנו שם יום ראשון — ראויים ליום רביעי, ואותן שניתנו בשני — ראויין בחמישי, וכן חוזרין חלילה לעולם. ונמצאו כל התמידין הנשחטין מבוקרין ארבעה ימים קודם שחיטה עם יום הביקור ויום השחיטה. כך שמעתי, וקשיא לי: הא לא דמי לארבעה ימים דפסח, דביקורו בעשור ושחיטתו בארבעה עשר — הרי ארבעה ימים לבד מיום השחיטה! ולכך נראה בעיני דשמונה ניתנו שם ביום חינוך, וששה דקתני במתניתין הכי משמע: אין פוחתים מששה, כלומר שאפילו כשיטלו השנים שבכל יום — נשתיירו שם ששה מבוקרין. ולאחר כך, קודם הלילה יבקרו שנים ויתנו שם. והנך, הואיל וליתנהו אכתי בשעת נטילת השנים — לא קחשיב להו. לישנא אחרינא: סימנא בעלמא, דכי היכי דכי מקלעי שבת וראש השנה גבי הדדי מיבקר ההוא דשלישי בשבת בערב שבת, דהא לא מצו היום ללילך ולבקש טלה ולבקרו, השתא הוי ארבעה ימים קודם שחיטה — הכי נמי לעולם בעינן ארבעה ימים קודם שחיטה. **דיקא נמי** — דסימנא בעלמא הוא, ולאו משום טעמא דשבת וראש השנה קא בעי להו. מדלא קתני "לשבת ולשני ימים" כו', דהוי משמע לצורך שבת וראש השנה, מדקתני "כדי" — שמע מינה: כפי חשבון הראוי לשבת ולראש השנה, דהיינו ששה, וסימנא בעלמא הוא. **מנהני מילי** — דצלצל לבד, ותו לא. **ואפף** — שם הלוי. **עבידתא חד עבדי** — דאין אחד מועיל בלא חבירו, שהן שתי חתיכות רחבות של מתכת ומכין זו על זו. וקורין *צינב"ש. **משנה** אין לוי קטן נכנס לעזרה — לשון עבודה, כגון לכבד את העזרה ולהגיף את הדלתות. אלא בשעה שהלוים עומדים על הדוכן בשיר, אז נכנסים לוים קטנים לשורר עמהן. **ולא היו** — אותן קטנים. **אומרים בנבל וכנור אלא בפה ליתן תבל בנעימה** — ליתן תבלין בנעימות הלוים. לפי שקול הלוים הקטנים דק, ומתבל את קול הלוים הגדולים. [**ואין עולין למנין**] — דלא מנו אותן לוים למנין שנים עשר לוים הצריכין לדוכן. **ולא עולין** — על האצטבא המוכנת לדוכן, אלא בארץ היו עומדין. **וצוערי הלוים** — שמצערין את הלוים, כדמפרש בגמרא. **גמרא בנבל עשור** — של עשר נימין. ולעולם הבא משתעי, מדכתיב "שיר חדש" לשון זכר. דשירות העולם הזה לשון נקבה, כדאמר במכילתא: כשם שנקבה זו יולדת — כך תשועות הללו סופן לילד צרות. אבל שיר של עולם הבא — לשון זכר, שאינו יולד. מדמפיק רבי יהודה בנור בנבל עשור, אלמא כנור היינו נבל. **דנפיש קליה כי נבל** — ונבל עשוי כמפוח של נפחים, ומוציא קול על ידי רוח. **וסועדי** — עוזרי. לויים — עבו קלייהו, קטנים — קטין קלייהו, דק קולם. **מקטטי** — כלומר, מקטינין ועושים קולם דק דק ויפה, ומצערין הלוים שאין יכולים לבסם קולם כמותן.

הדרן עלך אין נערכין

יש בערכין לקהל ולהחמיר, ובשדה אחוזה לקהל ולהחמיר, ובשור המועד שהמית העבד לקהל ולהחמיר, בחומש ובמפתה ובמוציא שם רע לקהל ולהחמיר. יש בערכין לקהל ולהחמיר, כיצד? אחד שהעריך את הנאה שבישראל ואת הפעור שבישראל - נותן חמשים סלע, ואם אמר "הרי דמיו עלי" - נותן את שווין. **גמרא** "יש בערכין לקהל וכו' ולהחמיר, כיצד? אחד שהעריך" כו'. ביישראל - אין, בגוים - לא; ליכא מתניתין דלא כרבי מאיר, דתנן: גוי - רבי מאיר אומר: נעריך אבל לא מעריך? - אפילו תימא רבי מאיר, הוא הדין דאפילו גוי נמי, אלא

מלתא

משנה לקהל. **נאה שבישראל** — שוה מאה מנה, אין נותן אלא חמשים סלע. **להחמיר** — שהמעריך הכעור שבישראל, אפילו אינו שוה אלא חמשה סלעים — נותן חמשים סלעים מן עשרים עד בן ששים. **בשדה אחוזה** — במקדיש שדה אחוזה. **שהעריך** — שאמר: "ערך פלוני עלי". **גמרא בגוי לא** — שאם אמר ישראל "ערך גוי פלוני עלי" — לא אמר כלום, דגוי אינו נערך. **נערך אבל לא מעריך** — טעמא מפרש בפרק קמא (ערכין ה,ב).

מלתא

הַמְבוּקָרִים בְּלִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, כלומר, שניתנו שם כבשים שנבדקו שאין בהם מום, והמתינו שם ארבעה ימים קודם השחיטה, ומשום כך היו שם ששה כבשים בכל זמן. שבשעת חינוך המזבח הניחו בלשכה שמונה כבשים שנתבקרו ארבעה ימים קודם לכן, ובאותו היום נטלו שנים לתמיד בבוקר ובערב, ובקרו שנים אחרים ונתנום במקומם, נותרו ששה מבוקרים [ארבעה ימים] ושנים חדשים, ביום השני נטלו שנים ונתנו שנים, נותרו ארבעה מבוקרים וארבעה חדשים, ובשלישי נותרו שנים מבוקרים וששה חדשים, וברביעי נותרו שמונה חדשים, וביום החמישי, השנים שניתנו ביום הראשון כבר ראויים לשחיטה, שעברו ארבעה ימים מן הבדיקה, נטלום ונתנו שנים תחתיהם, וכן הלאה. נמצא שבכל זמן יש ששה כבשים מבוקרים בלשכת הטלאים. **וּמַנִּי** – וכדעת מי שנויה משנתנו, **בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, מְנַיִן לְתָמִיד שֶׁטָּעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** (במדבר כח ב) לגבי קרבן התמיד **'תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ'. וּלְהַלָּן** (שם יב ו) לגבי קרבן פסח שנצטוו לקחתו בעשרה בניסן, **הוּא אוֹמֵר 'וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ** (הראשון) **הַזֶּה, וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ', שיש לבקרו ממומים ולשמרו מעשרה בניסן עד** ארבעה עשר בניסן, שאז נשחט. **מַה לְּהַלָּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה, אַף כָּאן** בקרבן התמיד **טָעוּן בִּיקּוּר אַרְבָּעָה יָמִים קוֹדֶם שְׁחִיטָה.**

מביאה הגמרא ראיה לכך שמה שהזכיר התנא שבת וימים טובים אינו אלא לסימן: **דַּיְקָא נַמִּי, דְּקָתָנֵי** במשנה, שצריכים ששה כבשים **'כְּדֵי לְשַׁבָּת** ולימים טובים', ולשון 'כדי' משמעו כפי השיעור הנצרך לשבת ושני ימים טובים, **וְלֹא קָתָנֵי 'לְשַׁבָּת'** שהיה במשמע שהם ממש לצורך שבת וימים טובים, **שְׁמַע מִינָּהּ** שאין זה אלא לסימן, שכמו שלשבת ושני ימים טובים צריכים ששה כך בכל זמן צריכים ששה, ומטעם דבריו של בן בג בג.

שנינו במשנה: אין פוחתין **מִשְּׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת** וכו' **וּמוֹסִיפִין** וכו' עד עולם. מבררת הגמרא: **וְעַד כַּמָּה** חצוצרות מוסיפים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב זַבְדִּי אָמַר רַב הוּנָא, עַד מֵאָה וְעֶשְׂרִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים ב' ה יב) לגבי שירת הלוים במקדש **'וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים, מַחְצֹרְרִים בַּחֲצוֹצְרוֹת'.**

שנינו במשנה שאין פוחתים **מִתְּשָׁעָה בְּנוֹרוֹת** וכו' **וְצִלְצָל לְבָד.** מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שהצלצל היה יחיד. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַסִּי דְּאָמַר קְרָא** (דברי הימים א' טז ה) **'וְאָסָף בְּמִצְלְתַיִם** (להשמיע) [מַשְׁמִיעַ]', הרי שהיה אחד מנגן במצלתים.

מקשה הגמרא: **'מְצִלְתַיִם' תְּרֵי הֲווּ** – בלשון הכתוב נאמר 'מצלתים' בלשון רבים, ומדוע כתב התנא 'צלצל' שהוא לשון יחיד. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דַּחֲדָא עֲבִידְתָּא עֲבְדִי** – שעבודת אחת הוא עושה, שאף שהוא עשוי שתי חתיכות אין האחת מועילה בלא חברתה, שמכות זו על זו וכך הקול יוצא, **וְחַד גַּבְרָא עָבִיד בְּהוּ** – ואדם אחד עובד בהם, **קְרֵי לְהוּ** התנא **חַד** – לשון כלי אחד, דהיינו צלצל.

משנה

המשנה ממשיכה בענייני מניינים שהיו במקדש: **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְּׁנֵים עָשָׂר לְוִים עוֹמְדִין עַל הַדּוּכָן** בזמן השיר על הקרבן, **וּמוֹסִיפִין** במנין הלוים על הדוכן **עַד עוֹלָם** – בלא שיעור.

אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לַעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה – בשביל לעבוד עבודה, כגון, לכבד את העזרה או להגיף דלתות, **אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּשִׁיר,** שאז היו נכנסים לוים קטנים ומשוררים עמהם. **וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים בְּנֵבֶל וּבְכִנּוֹר** – לא היו הלוים הקטנים משתתפים בשירה על ידי ניגון בנבל וכינור **אֶלָּא** בשירה **בְּפֶה, כְּדֵי לִיתֵּן תֵּבֶל בְּנַעֲימָה** – כדי ליתן תבלין בשירת הלוים הגדולים, לפי שקולם של הקטנים דק וערב. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין עוֹלִין הלוים הקטנים לְמִנְיַן** שנים עשר הלוים שצריכים לעמוד על הדוכן, **וְאֵין הם עוֹלִין לַדּוּכָן** כלוים הגדולים העומדים על האיצטבא בשעת השירה, **אֶלָּא בָּאָרֶץ הָיוּ עוֹמְדִין וְרֹאשֵׁיהֶן בֵּין רַגְלֵי הַלְוִיִּם. וְצַעֲרֵי הַלְוִיִּם הָיוּ נִקְרָאִין,** לפי שהיו מצערים את הלוים הגדולים בשירתם.

גמרא

שנינו במשנה שלא היו פוחתים משנים עשר לוים על הדוכן. מבררת הגמרא: **הָנֵי** – אלו שנים עשר המשוררים, **כְּנֶגֶד מִי הָיוּ,** כלומר מה הטעם שהיו שנים עשר. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא,** היו שנים עשר לוים משוררים בפה **כְּנֶגֶד** שנים עשר המנגנים, שהיו **תִּשְׁעָה כִּנּוֹרוֹת** [**וּשְׁנֵי**] **נְבָלִים וְצִלְצָל אֶחָד** הרי שנים עשר.

הגמרא מביאה ראיה מן הכתובים שהיה מנין הלוים המשוררים על הדוכן שנים עשר: **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים א' כה ט) כאשר חילק דוד את הלוים המשוררים לעשרים וארבע משמרות והטיל גורלות לדעת איזו משמרת תשמש ראשונה ואיזו תשמש שניה וכן הלאה, **'וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף, לְיוֹסֵף גְּדַלְיָהוּ** הַשֵּׁנִי, **הוּא** [**וְאֶחָיו וּבָנָיו**] (**ובניו ואחיו**) **שְׁנֵים עָשָׂר',** הרי שיש במשמרת שנים עשר לוים.

שנינו במשנה: **אֵין הַקָּטָן נִכְנָס לָעֲזָרָה לַעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַלְוִיִּם כו'** אומרים בשיר. מבררת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שקטנים היו שרים עם הלוים. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר קְרָא** (עזרא ג ט) כאשר החלו בעבודת המקדש השני **'וַיַּעֲמֹד יֵשׁוּעַ, בָּנָיו וְאֶחָיו, קַדְמִיאֵל וּבָנָיו בְּנֵי יְהוּדָה כְּאֶחָד, לְנַצֵּחַ עַל** [**עֹשֵׂה**] **הַמְּלָאכָה** (**ה' עבודת בית ה'**) [**בְּבֵית הָאֱלֹהִים**] וגו' **בְּנֵי חֲנָדָד, בְּנֵיהֶם וַאֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם'.** וכבר הוזכר בפסוק שהיו עומדים עם בניהם ולמה שב ואומר בסופו 'בניהם ואחיהם הלוים', אלא בא ללמדנו שאף בניהם הקטנים היו שרים עמהם, ומכאן שלוים קטנים ראויים לשירה בפה.

שנינו במשנה: שהלוים הקטנים **לֹא הָיוּ אוֹמְרִים** השירה, **לֹא בְּנֵבֶל וְלֹא בְּכִנּוֹר אֶלָּא בְּפֶה כו'.** שואלת הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לדייק מן הלשון 'לא בנבל ולא בכינור' **דְּנֵבֶל לְחוּד וְכִנּוֹר לְחוּד,** כלומר, שהם שני כלים נפרדים, **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּנּוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ, שֶׁל שִׁבְעָה נִימִין הָיָה** – שבעה מיתרים היו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים טז יא) 'תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים **שׂוֹבַע שְׂמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ' אַל תִּיקְרֵי 'שׂוֹבַע' אֶלָּא 'שִׂבְעָה',** דהיינו 'שבע שמחות' שבכינור, **וְכִינּוֹר שֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שְׁמוֹנָה** נימין יהיו בו **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יב א) **'לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית',** ופירושו **'עַל נִימָא שְׁמִינִית',** דהיינו כינור עם שמונה נימים, **וּבְכִנּוֹר שֶׁל עוֹלָם הַבָּא עֲשָׂר** נימין יהיו בו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם צב ד) **'עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר',** **וְאוֹמֵר** (שם לג ב–ג) **'הוֹדוּ לַה' בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ. שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ'.** 'נבל עשור' פירושו, נבל של עשרה נימים, ועולה על עולם הבא לפי שנאמר 'שיר חדש' בלשון זכר, ששירות של העולם הזה בלשון נקבה, ושל עולם הבא בלשון זכר. ומכך שלומד רבי יהודה על הכינור שלעתיד לבא מן

המשך בעמוד 210

מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַשְׁמַע לָן – לימדנו דין בדרך אגב, **כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֹּאמַר כַּמָּה נָאֶה כִּנְעָנִי זֶה,** שנאמר (דברים ז ב) 'לֹא תְחָנֵּם', שפירושו לא תתן להם חן. ולפיכך שנה התנא 'נאה שבישראל', ולא 'נאה' סתם, להשמיע שאין להזכיר נוי על עובד כוכבים.

מקשה הגמרא: **וְלֵיתָנֵי** – שישנה התנא **אֶת הַנָּאֶה שֶׁבִּישְׂרָאֵל וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבַּכְּנַעֲנִים,** וכיון ששנינו 'כעור שבישראל', משמע שסוברת משנתנו שעובד כוכבים אינו נערך, ולא כרבי מאיר.

מתרצת הגמרא: לא שנה כך התנא כי **בְּחַד אוּמָּה קָמְיְרִי** – דרכו לעסוק בעם אחד, **בְּתְרֵי אוּמֵּי לָא מְיְרִי** – אין דרכו לעסוק בשתי אומות, וכיון שהוצרך לנקוט בישראל ללמד את דינו של רב, נקט בכל דבריו 'ישראל'.

הגמרא מקשה על זה: **וְלָא** – וכי אין המשנה עוסקת בשתי אומות, **וְהָא קָתָנֵי** להלן (ידּ:), שהאונס ומפתה נערה, משלם חמישים סלעים לאביה, בין אם היתה **הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה** – ממשפחה חשובה שבכהונה, **וּבֵין** אם אנס או פיתה **אֶת הַקְּטַנָּה** – ממשפחה שפלה **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל,** ומוכח שהמשנה עוסקת בשתי אומות, ששנתה כהנים וישראלים.

מתרצת הגמרא: **הָתָם חַד אוּמָּה הוּא** – כהנים וישראלים הם אומה אחת, **אֶלָּא מְקַדִּישׁ הוּא דְּקִדִּישִׁי כֹּהֲנִים טְפֵי** – שהכהנים קדושים יותר, ואין להוכיח שהתנא שונה שתי אומות.

הגמרא דוחה בעוד אופן את ההוכחה שעובד כוכבים אינו נערך: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תיישב, שהתנא לא בא למעט עובד כוכבים אלא **אֵידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא** – אגב שרצה לשנות בסיפא דין **שְׂדֵה אֲחוּזָּה, דְּבִישְׂרָאֵל הוּא דְּמַשְׁבַּחַת לָהּ** – אפשר שימצא דין זה, אבל **בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לֹא מַשְׁבַּחַת לָהּ, דְּלָאו בְּנֵי אֲחוּזָּה נִינְהוּ** – כי אין להם ירושה בארץ ישראל, **מְשׁוּם הָכִי קָתָנֵי לָהּ** גם ברישא דווקא **בְּיִשְׂרָאֵל.**

משנה

המקדיש שדה אחוזתו שירשה מאבותיו, נתנה התורה שיעור קבוע בפדיונה מהקדש, שנותן הפודה חמישים שקל בסף לקרקע הראויה לזריעת כור שעורים, ואם המקדיש עצמו פודה, מוסיף עוד חומש. ואם הקדיש שדה שקנאה מאחר, אין פדיונה כשל שדה אחוזה, והחילוקים יבוארו בסוגייתנו. ואם פדאה אדם אחר, אם היא שדה אחוזה, בשנת היובל ניתנת לכהנים, ואם היא שדה מקנה, חוזרת ביובל לבעליה הראשונים שמכרוה לזה שהקדישה.

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: **בְּפִדְיוֹן שְׂדֵה אֲחוּזָּה** פעמים הדין **לְהַקֵּל** ופעמים **לְהַחְמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד** [–בין] **הַמַּקְדִּישׁ** קרקע **בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז** – סביבות העיר, **וְאֶחָד** [–ובין] **הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סְבַסְטִי** [–שם מקום] שמעולים הם מאד, **נוֹתֵן** הפודה אותם מחיר קבוע, לקרקע הראויה **לִזְרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים** – לזרוע בה כור שעורים, **בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף,** ולא לפי שווי השדה. נמצא דין זה מיקל בפרדיסות סבסטי ומחמיר בחולת המחוז.

וּבִשְׂדֵה מְקֻנֶּה אין שיעור קצוב לפדיונה מהקדש אלא **נוֹתֵן אֶת שָׁוְוִיו.**

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶחָד שְׂדֵה מְקֻנֶּה וְאֶחָד שְׂדֵה אֲחוּזָּה דינם שוה ליפדות בחמישים שקל, **מַה** חילוק יש **בֵּין שְׂדֵה אֲחוּזָּה לִשְׂדֵה מְקֻנֶּה, שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה** כשהבעלים פודה **הוּא נוֹתֵן חוֹמֶשׁ** נוסף על החמישים שקל, **וּבִשְׂדֵה מְקֻנֶּה אֵינוֹ נוֹתֵן חוֹמֶשׁ,** וטעם הדבר יתבאר בגמרא.

גמרא

רב הונא מבאר שהפדיון הקצוב לשדה אחוזה הוא לקרקע בלבד בלא האילנות: **אָמַר רַב הוּנָא, הִקְדִּישׁ שָׂדֶה מְלֵיאָה אִילָנוֹת, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶן, פּוֹדֶה** תחלה את **הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוין, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקַרְקַע לפי **בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף.** מבארת הגמרא: **אַלְמָא** קָסָבַר **רַב הוּנָא,** שכשאָדָם **מַקְדִּישׁ, בְּעֵין יָפָה** הוא **מַקְדִּישׁ,** וודאי שהקדיש אילנות בפני עצמם וקרקע בפני עצמה, שלא ייפדו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל כסף.

אֵיתִיבֵיהּ [–הקשה] **רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא** ממשנתינו, **אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ** שדה אחוזה **בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז, וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סְבַסְטִי, נוֹתֵן** בפדיונה לכל **בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף,** ופרדיסות הם כרמים נטועים, ומוכח שגם שדה מליאה אילנות נפדית בחמישים שקל, ולא כרב הונא.

רב הונא מתרץ: **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לרב נחמן, 'פרדיסות סבסטי' ששנינו, שדה **הָרְאוּיָה לְפַרְדֵּיסוֹת** סבסטי **קָאָמִינָא,** אבל אינה נטועה, ולכן לא שנינו שפודה את האילנות לבדם.

רב נחמן מוסיף להקשות: **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה עליו רב נחמן מברייתא, בפדיון שדה אחוזה נאמר (ויקרא כז טז) 'וְהָיְתָה עֶרְכְּךָ לְפִי זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף', קצבה התורה השיעור לפי **'בֵּית זֶרַע',** ואם כך, **אֵין** יָדוּעַ לִי דין זה **אֶלָּא בְּבֵית זֶרַע** – הראויה לזריעה, **שָׂדֶה גְּפָנִים וּשְׂדֵה קָנִים וּשְׂדֵה אִילָנוֹת,** שאינן ראויות לזריעה כשהן נטועות, **מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם) 'וְאִם מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ', **שָׂדֶה מִכָּל מָקוֹם,** ואף קרקע נטועה נקראת שדה. מוכח שאף שדה מליאה אילנות נפדית בחמישים שקל, ולא כרב הונא.

רב הונא מתרץ: **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לרב נחמן, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן **פּוֹדֶה** תחילה אילנות בשווים, **וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע בחמישים שקל, ודרשת הברייתא לא נאמרה אלא על הקרקע שאינה נפדית בשוויה.

רב נחמן מוסיף להקשות: **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה עליו רב נחמן מברייתא, **הִקְדִּישׁ שִׁלְשָׁה אִילָנוֹת, מְמַטַּע עֲשָׂרָה לְבֵית סָאָה** – המפוזרים בשיעור שעשרה אילנות המפוזרים כך תופסים בית סאה, שכך היא קרקע הנצרכת ליניקת האילנות, **הֲרֵי זֶה הִקְדִּישׁ** גם **אֶת הַקַּרְקַע** שבין האילנות, **וְגַם אֶת הָאִילָנוֹת** הקטנים **שֶׁבֵּינֵיהֶם,** כיון שבאופן זה נחשבים ל'שדה אילן', ודעתו להקדיש את כל השדה. **וּכְשֶׁהוּא פּוֹדֶה** אותם, **פּוֹדֶה לְפִי בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף.**

אבל היו מפוזרים **פְּחוּת מִיכֵּן,** שעשרה אילנות כמותם היו תופסים פחות מבית סאה, **אוֹ** אם פיזורם היה **יֶתֶר עַל כֵּן,** שעשרה אילנות היו תופסים יותר מבית סאה, **אוֹ** שמפוזרים בשיעור 'ממעט עשרה לבית סאה', אלא **שֶׁהִקְדִּישָׁן בָּזֶה אַחַר זֶה, הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ לֹא אֶת הַקַּרְקַע וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם,** אלא את האילנות בלבד, וכשהוא פודה, פודה בשויים, לפי שכשאינם נטועים כסדר נטיעת אילנות, אינם נחשבים 'שדה אילן' ואין הקרקע נקנית עמהם, וכן הקדישן בזה אחר זה, כי רק שלשה אילנות יחד נחשבים כ'שדה אילן', והקרקע נקנית עמהם.

מוסיפה הברייתא: **וְלֹא עוֹד** – לא רק כשהקרקע אינה קדושה נפדים האילנות בשוים, **אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ תְּחִילָה אִילָנוֹתָיו**

המשך בעמוד 211

מילתא אגב אורחיה קא משמע לן — דלא תנא "את הנאה שבגוים" לפי שאסור להזכיר שם גוי על גוי, כדרב יהודה, דכתיב (דברים ז): "לא תחנם" — לא תתן להם חן. **והא קתני** — גבי אונס ומפתה. **את הקטנה שבישראל ואת הגדולה שבכהונה** — אלמא בתרתי אומי קא מיירי: **בגוי לא משכחת לה** — דין שדה אחוזה, שיהא פודהו בחמשים שקל כסף, אלא בשוין, דלאו בני אחוזה בארץ ישראל נינהו. **משנה אחד המקדיש שדה בחולת המחוז** — סביבות עיר, שאינה חשובה כל כך מפני מדרס הרגלים. חולת — סביבות, כמו: מחול הכרם (כלאים פ"ד מ"א). (לישנא אחרינא) מחוז — עיר. לישנא אחרינא: מחוז — שם מקום שלא היו שדותיו חשובין. **פרדיסות סבסטי** — כרמים של אותו מקום, ומעולים הם מאוד. **נותן** — מי שפודה אותם, בין בעלים בין אדם אחר, בבית זרע חומר שעורים חמשים שקל כסף, אם תחלת היובל היה. ואם לא — מגרע לפי השנים שעברו סלע ופונדיון לשנה, כדכתיב קרא. **אחד שדה אחוזה כו'** — דכולהו מיפרקי בחמשים שקלים. **שדה אחוזה** — אם בעלים פודין אותה מוסיפין חומש על החמישים, כדכתיב (ויקרא כז): "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש" וגו'. **ובשדה מקנה אין נותן חומש** — כדמפרש בגמרא. **גמרא בעין יפה מקדיש** — אילנות לבד וקרקע לבד, ולא שיפדה אילנות אגב קרקע. **פרדיסות** — היינו כרמים נטועים. וקתני: חמשים שקל, אלמא נפדין אילנות אגב קרקע. **ראויה** — ואינה נטועה. **אין לי** — נפדה בחמשים שקלים אלא בית זרע שראוי לזריעה. **פודה** — האילנות בשויהן, וחוזר ופודה קרקע. ו"שדה מכל מקום" דקאמר לא קאי אלא אקרקע. **הקדיש שלשה אילנות** — נטועין ומפוזרין כסדרן. ממטע עשרה לבית סאה — שאם היו עשרה מפוזרין כדרך אלו היו מחזיקין בית סאה — זו היא דין נטיעת אילנות, וכל קרקע שביניהם צריך להם. לפיכך אם הקדישו — הרי זה הקדיש קרקע שביניהם, וכל אילנות קטנים שביניהם. **פחות מיכן** — אם נטועין בפחות ממטע עשרה לבית סאה, או ביותר מיכן — אין זה סדר נטיעת אילנות, ולא הקדיש אלא אילנות, ובשהוא פודן — פודה בשויהן. **זה אחר זה** — לא קנה הקדש קרקע, שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות, כדאמר בבבא בתרא [פא,א]. **ולא עוד** — ולא אלו בלבד נפדין בשויהן, שאין עמהן הקדש קרקע כלל. **אלא אפילו הקדיש האילנות** — שאינן נטועים כסדר. **ואחר כך הקדיש קרקע** — דאיכא למימר ליפרקו אגב ארעייהו, אפילו הכי, הואיל ולא קדשו יחד — פודה אילנות בשויהן, והקרקע נפדית בית זרע חמשים שקלים. **תיובתא לרב הונא** — מרישא, דהיכא דהקדישן יחד נפדין אגב קרקע. **הקדיש את כולה** — כל אשר בתוכה. **רבי שמעון אומר לא הקדיש** — אילנות שבה. **אלא חרוב המורכב וסרן השקמה** — שהם זקנים וגדולים מאד, ויונקים משדה הקדש טפי משאר אילנות. והכי מפורש בבבא בתרא [עא,ב]. סדן [השקמה] — דרך שקמין לקוץ אותם כדי שיגדלו בעובי, וקודם שנקצץ קרי ליה "בתולת שקמה", ולאחר קציצה קרי ליה "סדן השקמה", הכי תניא במסכת נדה (מ,ב). **ליזיל בתר פדיון** — והואיל ובשעת פדיון יש קרקע עם האילנות. **ליפרקו אגב ארעייהו** — ואף על גב דבשעת הקדש הקדישן בפני עצמם. **והקדישה ואחר כך מת אביו** — אף על גב דבשעת הקדש מקנה, הואיל ולאחר שמת אביו הוי שדה אחוזה. **מנין שתהא לפניו כשדה אחוזה** — ונפדית בחמשים שקלים, ולא בשויה. תלמוד

בנוי לא משכחת — משום דלאו בני אחוזה נינהו. ואף על גב דאמרינן (קדושין יז,ב): גוי יורש אביו דבר תורה, מכל מקום לא היה להם אחוזה בארץ. ודין זה לא שייך כי אם בארץ ישראל, דמצוה היא התלויה בארץ, וגוי אין לו נחלה בארץ. **הקדיש** שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה — והנך אילנות בנטיעות איירי, דאילו גדולים — בשלשה [אילנות] לבית סאה סגי.

פחות מכאן או יתר על כן לא הקדיש את הקרקעות — ממטע עשרה לבית סאה מגיע לכל אילן ואילן מאתים וחמשים אמות. ותימה: דבפרק "המוכר [את] הספינה" (בבא בתרא פב,א) תניא: הקונה שלשה אילנות והם מארבע אמות עד שש עשרה — קנה תחתיהן ובניניהן וצידיהן כמלא אורה וסלו. אלמא לא חשבינן להו כרצופין כשאין בין זה לזה כי אם שמונה אמות על שמונה אמות בריבוע, דהיינו ששים וארבע אמות לכל אחד, ואית ליה קרקע בהכי. והכא אמרינן דפחות ממאתים וחמשים אמות לא הקדיש הקרקע! ואומר רבינו יצחק: דיש חילוק בין מוכר למקדיש, במוכר לא בעינן כולי האי. מיהו, תימה: דהכא אמרינן דיתר על כן אין לו קרקע, וגבי מוכר אמרינן: עד שש עשרה אמות על שש עשרה אמות, דהיינו מאתים וחמשים ושש, ולא חשבינן להו כמפוזרים יותר מדאי, ויש להו קרקע! וצריך לומר: דהני שש עשרה אמות דגבי מכירה מיירי בעיגולא, והריבוע יתר על העיגול רבוע, ונמצא דגבי מכירה לא בעינן כולי האי כמו מקדיש. והקשה רבינו שמואל בבבא בתרא מהא דתניא בתוספתא דאין חילוק בין מוכר למקדיש לדין זה לקנות קרקע! ותירץ: דתנאי היא. מיהו, תימה: דרבי שמעון אית ליה התם דשמונה אמות בין זה לזה לא חשיב יותר מדאי, אף לענין הקדש. ובריייתא דהכא במטע עשרה לבית סאה מוקי לה הכא בסמוך כרבי שמעון! ויש לומר: דלא מוקי כרבי שמעון כי אם מדין דמקדיש בעין רעה מקדיש, אבל מדין שיעור נטיעת האילנות — לא הוי כרבי שמעון. איבעיא

מִלְתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָמַשְׁמַע לָן, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אָסוּר לְאָדָם שֶׁיֹּאמַר "כַּמָּה נָאֶה גּוֹי זֶה". - וְלֵיתָנֵי: אֶת הַנָּאֶה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבַּגּוֹיִם! - בְּחַד אוּמָּה קָמַיְירֵי, בְּתֵרֵי אוּמָּה לֹא מַיְירֵי. - וְלָא? וְהָא קָתָנֵי: הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל! - הָתָם חַד אוּמָּה הוּא, אֶלָּא מְקַדִּישׁ הוּא דְּקַדִּישׁ כֹּהֲנִים טְפֵי, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: אַיְידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא שְׂדֵה אֲחוּזָּה, דְּבִישְׂרָאֵל הוּא דְּמַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, בְּגוֹי לָא מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, דְּלָאו בְּנֵי אֲחוּזָּה נִינְהוּ - מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי לָהּ "בְּיִשְׂרָאֵל". **מִשְׁנָה** אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּשָׂדֶה אֲחוּזָּה לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סָבַסְטִי - נוֹתֵן זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, וּבִשְׂדֵה מִקְנָה - נוֹתֵן אֶת שָׁוְוִיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֶחָד שְׂדֵה מִקְנָה וְאֶחָד שְׂדֵה אֲחוּזָּה לְהָקֵל; מַה בֵּין שְׂדֵה אֲחוּזָּה לִשְׂדֵה מִקְנָה? שֶׁבִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה הוּא נוֹתֵן חוֹמֶשׁ, וּבִשְׂדֵה מִקְנָה אֵינוֹ נוֹתֵן חוֹמֶשׁ. **גמרא** אָמַר רַב הוּנָּא: הַקְּדִישׁ שָׂדֶה מְלֵיאָה אִילָנוֹת, כְּשֶׁהוּא פוֹדֶה - פּוֹדֶה אִילָנוֹת בְּשָׁוְוִין, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה קַרְקַע בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. אַלְמָא קָסָבַר רַב הוּנָּא: אָדָם מַקְדִּישׁ - בְּעֵין יָפָה מַקְדִּישׁ. אֵיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָּא: אֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּחוֹלַת הַמָּחוֹז וְאֶחָד הַמַּקְדִּישׁ בְּפַרְדֵּיסוֹת סָבַסְטִי - נוֹתֵן בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף! אֲמַר לֵיהּ: רְאוּיָה לְפַרְדֵּיסוֹת קָאָמְינָא. אֵיתִיבֵיהּ: "בֵּית זֶרַע" - אֵין לִי אֶלָּא בֵּית זֶרַע, שְׂדֵה גְּפָנִים וּשְׂדֵה קָנִים וּשְׂדֵה אִילָנוֹת מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שְׂדֵה", מִכָּל מָקוֹם! אֲמַר לֵיהּ: הָכָא נַמִּי פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה. אֵיתִיבֵיהּ: הַקְּדִישׁ שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת מִמַּטָּע עֲשָׂרָה לְבֵית סְאָה - הֲרֵי זֶה הַקְּדִישׁ אֶת הַקַּרְקַע וְאֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, כְּשֶׁהוּא פוֹדֶה - פּוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. פָּחוֹת מִיכָּן אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, אוֹ שֶׁהַקְּדִישָׁן בָּזֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה לֹא הַקְּדִישׁ לֹא אֶת הַקַּרְקַע וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ הַקְּדִישׁ אִילָנוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ הַקְּדִישׁ קַרְקַע, כְּשֶׁהוּא פוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה קַרְקַע בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף! וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה, הָא מִדְּסֵיפָא פּוֹדֶה וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה - מְכָלֶל דִּרֵישָׁא לָא! אֶלָּא הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: מַקְדִּישׁ - בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ, דְּתַנְיָא: הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה - הַקְּדִישׁ אֶת כּוּלָּהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא חָרוּב הַמְּזֹרָע וְסִדָּן הַשִּׁקְמָה. - אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵימָא סֵיפָא: וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אִילָנוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ קַרְקַע, כְּשֶׁהוּא פוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף; וְאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן - לֵיזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן וְלִיפְרְקוּ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ, דְּהָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן! דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ" - שֶׁדֶּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה? תלמוד

איבעיא להו לרבנן אית להו גזרה שוה ומפקין ליה לחומש או דלמא כו' — קשה לרבינו אלחנן: אמאי לא נילף מינהן גזרה שוה? נהי דבנין אב לא ילפינן מינייהו — מכל מקום גזרה שוה נילף מינייהו! ונראה לרבי: מדאיצטריך למיכתב חומש גבי מקדיש שדה אחוזה וגבי מקדיש את ביתו, ומצינו למילף חד מחבריה בגזרה שוה ולא ילפינן, אלא כתב חומש לכל חד וחד — שמע מינה, שני כתובין הבאים כאחד, ולא ילפינן מינייהו בעלמא אפילו בגזרה שוה.

במועד אין בתם לא לימא מתניתין דלא כרבי עקיבא כו' — אסיפא דסיפא קאי, דקתני: חבל בזה ובזה משלם נזק שלם. אבל לא מצי למימר דקאי אהמית העבד ולא אדמית בן חורין. דבהא לא פליג רבי עקיבא, דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד, כדאיתא בבבא קמא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (מב,ב). **יאמרו** בת מלכים חמשים בת הדיוט חמשים — יש תימה קצת, דבמשנה תנן: אחד הגדולה שבכהונה ואחד הקטנה שבישראל נותן חמשים, ומאי שנא דהכא מזכיר בגמרא הגדולה בת מלכים, ובמשנה תנא גדולה שבכהונה? הוו

תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שְׂדֵה אֲחוּזָּה, יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא שְׂדֵה אֲחוּזָּה; אִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲפִילּוּ הִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָב - שְׂדֵה אֲחוּזָּה הָוְיָא, מַאי טַעְמָא? אִי מִשּׁוּם קְרָא - קְרָא לְבִדְרַבִּי מֵאִיר הוּא דְּאָתָא! אֶלָּא לָאו מִשּׁוּם דְּאָזַל בָּתַר פְּדָיוֹן! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְרָא אַשְׁכְּחוּ וּדְרוּשׁ: אִם בֵּן, לְכְתוֹב רַחֲמָנָא "אִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחֻזָּתוֹ", מַאי "מִשְּׂדֵה"? שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שְׂדֵה אֲחוּזָּה. אָמַר רַב פָּפָּא: הִקְדִּישׁ טָרְשִׁין - פּוֹדֶן בְּשָׁוְיָן, מַאי טַעְמָא? בֵּית זֶרַע אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ; לֹא גְּאָלָן - יוֹצְאִין בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? "שָׂדֶה" אָמַר רַחֲמָנָא, כָּל דְּהוּ. מָכַר טָרְשִׁין - גְּאָלָן פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעְמָא? "מִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי לָאו בְּנֵי תְּבוּאָה נִינְהוּ; לֹא גְּאָלָן - חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? "וְשָׁב לָאֲחֻזָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהַאי נַמִּי אֲחוּזָּה הִיא. הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת - פּוֹדֶה בְּשָׁוְיוֹהֶן, מַאי טַעְמָא? בֵּית זֶרַע אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת; לֹא גְּאָלָן - אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, "וְהָיָה הַשָּׂדֶה" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. מָכַר אִילָנוֹת - אֵין גְּאָלָן פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים, מַאי טַעְמָא? "שְׁנֵי תְּבוּאוֹת" אָמַר רַחֲמָנָא, וְהָנֵי בְּנֵי תְּבוּאוֹת נִינְהוּ; לֹא גְּאָלָן - אֵין חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל, מַאי טַעְמָא? "וְשָׁב לָאֲחֻזָּתוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא אִילָנוֹת. אָמַר מָר: הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת - פּוֹדֶה בְּשָׁוְיוֹן. אַמַּאי? אַגַּב אַרְעָיֵיהוּ וְלִיפְרְקוּה אַגַּב אַרְעָיֵיהוּ! וְכִי תֵּימָא: אִילָנוֹת אִקְּדִּישׁ, אַרְעָא לָא אַקְּדִּישׁ - וְהָאָמְרִי נְהַרְדְּעֵי: מַאן דְּמִזְּבֵּן לֵיהּ דִּקְלָא לַחֲבְרֵיהּ, קָנֵי לֵיהּ מִשִּׁפּוֹלָא וְעַד תְּהוֹמָא! - לָאו מִי אִיתְמַר עֲלָהּ: בִּבָא מְחַמַּת טַעֲנָה! "שְׂדֵה מִקְנָה נוֹתֵן שְׁוָוִיו". תָּנוּ רַבָּנָן: "בְּמִכְסַת" - מַה בָּא לִלְמוֹד? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף", יָכוֹל אַף שְׂדֵה מִקְנָה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִכְסַת". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "וְחִשַּׁב" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "וְחִשַּׁב", מָה לְהַלָּן דָּבָר קָצוּב - אַף כָּאן דָּבָר קָצוּב. אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבָּנַן אִית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה וּמַפְקֵין לֵיהּ לְחוֹמֶשׁ, אוֹ דִלְמָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה וְלֵית לְהוּ לְחוֹמֶשׁ? אֲמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה; מִדְּרַבִּי רַחֲמָנָא חוֹמֶשׁ נָפְקִי שְׂדֵה אֲחוּזָּה וְנָפְקִי מִקְדִּישׁ בֵּיתוֹ - חָוְוּ לֵיהּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין. וּלְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מִדְּרַבִּי רַחֲמָנָא חוֹמֶשׁ בְּמַעֲשֵׂר בְּבֶהֱמָה טְהוֹרָה וּבְבֶהֱמָה טְמֵאָה, הָוָה לֵיהּ טוּבָא וְאֵין מְלַמְּדִין. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, וְלָא מִמַּעֲמִיהּ; תַּנְיָא: "בְּמִכְסַת הָעֲרֻכִּךְ" - הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לַעֲרָכִין, מַה עֲרָכִין אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, אַף שְׂדֵה מִקְנָה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. **משנה** בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁהֵמִית אֶת הָאָמָה שֶׁבָּעֲבָדִים וְאֶת הַכָּעוּר שֶׁבָּעֲבָדִים - נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סֶלַע. הֵמִית בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן שָׁוְיוֹ. חָבַל בְּזֶה וּבָזֶה - נוֹתֵן נֵזֶק שָׁלֵם. **גמרא** בְּמוּעָד אִין, בְּתָם לָא; לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף תָּם שָׁחָבַל בָּאָדָם - מְשַׁלֵּם מוּמוֹר נֵזֶק שָׁלֵם? - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי עֲקִיבָא, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תָּם נַמִּי, וְאֵידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמֵיתְנָא סֵיפָא: הֵמִית עֶבֶד הֵמִית בֶּן חוֹרִין, דִּבְמוּעָד הוּא דְּמַשְׁכַּחְתְּ לָהּ, בְּתָם לָא מַשְׁכַּחְתְּ לָהּ - מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי מוּעָד. **משנה** בְּאוֹנֵס וּבְמַפֶּתֶה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר, כֵּיצַד? אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִיתָּה אֶת גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה וְאֶת הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים, וְהַבּוֹשֶׁת וְהַפֶּגָם - הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמְתְבַּיֵּישׁ. **גמרא** אַמַּאי? אֵימָא: חֲמִשִּׁים סְלָעִים אָמַר רַחֲמָנָא מִכָּל מִילֵּי! אָמַר רַב זְעִירָא, יֹאמְרוּ: בָּעַל בַּת מְלָכִים חֲמִשִּׁים, בָּעַל בַּת הֶדְיוֹטוֹת חֲמִשִּׁים? אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי הָכִי, גַּבֵּי עֶבֶד נַמִּי יֹאמְרוּ: עֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִית שְׁלֹשִׁים, עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה מַחַט שְׁלֹשִׁים! אֶלָּא אָמַר רַב זְעִירָא: אילו

תלמוד לומר וכו' — שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה יש לה דין שדה מקנה לפדות בשוויה, יצתה זו כו'. **ואחר כך הקדישה** — דבשעת הקדש הויא שדה אחוזה. אבל הקדישה ואחר כך מת אביו — אינה אלא בשדה מקנה. [עד כאן שייך לעמוד אן]. **אי משום קרא** — ד"אשר לא משדה אחותו" — דלמא לאו למעוטי הקדישה ואחר כך מת אביו, אלא למעוטי מת אביו ואחר כך הקדישה, וכדדריש ליה רבי מאיר. **בתר פדיון** — וכיון דבשעת פדיון מת אביו — הויא לה שדה אחוזה. **אם כן** — דלכדרבי מאיר הוא דאתא, לכתוב רחמנא וכו'. **פורן בשויהן** — ואף על גב דאחוזה נינהו. **לא גאלם** — ומכרם גזבר לאחר. **יוצאין לכהנים ביובל** — כדכתיב (ויקרא כז): "ואם לא יגאל" וגו', וכתיב: "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו'. **שדה אשר רחמנא** — "והיה השדה בצאתו ביובל" וגו' (שם). **פחות משתי שנים** — ואף על גב דמוכר קרקע לחבירו אין רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, כדכתיב (שם כה): "במספר שני תבואות" וגו'. **לא גאלם אין יוצאין לכהנים ביובל** — אם מכרם גזבר לאחר. **ליפרקו אגב ארעייהו** — מקום מושב האילן, ולהדרו לבעלים אגב ארעייהו, אם מכרן והגיע היובל! ואמאי אמר: מכר אילנות ולא גאלם — אין חוזרין לבעלים ביובל? **משיפולא** — מקום מושב האילן, עד תהומו. **מחמת מענה** — שטוענו שהוכיר לו שם קרקע. **שדה מקנה** — כתיב (ויקרא כז): "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך". **לפי שנאמר** — בגאולת שדה אחוזה זרע חומר שעורים. **תלמוד לומר מכסת** — מנין דמיו, דהיינו שְׁוָוין. **נאמר כאן** — בשדה מקנה. **ולהלן** — בשדה אחוזה. **דבר קצוב** — חמשים כסף: מי אית להו הך גזירה שוה — ד"וחשב", ומפקי ליה לחומש למילף חומש אשדה מקנה משדה אחוזה. **חומש בשדה אחוזה** — ובמקדיש בית בפרשת "בחקתי". וחומש דבהמה טמאה וטהורה ומעשר שני נמי התם כתיב. **תניא כוותיה דרבא** — דאין חומש בשדה מקנה. **ולא מטעמיה** — דאילו טעמא דרבא — מדגלי חומש בכל הנך דוכתי, וטעמא דברייתא — מדהיקישו לערכין, לאדם שהעריך עצמו או חבירו. **משנה המית בן חורין נותן שויו** — דכתיב במועד (שמות כא): "אם כופר יושת עליו" וגו'. ותניא בבבא קמא (מ,א): "ונתן פדיון נפשו" — דמי ניזק. **חבל בזה ובזה** — בין בעבד בין בבן חורין, ולא המיתו — משלם נזק שלם. **גמרא במועד אין בתם לא** — אסיפא קאי, דקתני: חבל בזה ובזה כו'. דרישא פשיטא לן דקנס, דעבד לא שייך בתם, דכתיב בתם: "ובעל השור נקי", ואמרינן בבבא קמא בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (מב,א): נקי מדמי עבד. וקתני נמי: המית בן חורין — נותן שויו. ודמי כופר לא שייך בתם, דהתם נמי אמרינן: נקי מחצי כופר. **אף תם שחבל באדם וכו'** — בבבא קמא בפרק "המניח את הכד" (לג,א): שני שוורים תמים שחבלו זה בזה כו', רבי עקיבא אומר: אף תם שחבל באדם — משלם במותר נזק שלם. והיינו במותר: אם חבל גם האדם בשור, ושמו בית דין חבלה שבאדם יותר על חבלה שבשור — בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם. אלמא תם שחבל באדם אילו

משלם נזק שלם! **איידי דבעי למיתני סיפא המית עבד המית בן חורין כו'** — משום הכי נקט ברישא מועד. והאי דקאמר סיפא — לאו סיפא ממש, אלא סיפא דרישא היא, דמועד — ברישא קתני לה. **משנה פגם** — מפרש בכתובות (מ,א): שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה, להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו. **גמרא מכל מילי** — ובושת ופגם לא ליתיב ליה. **בעל בת הדיוטות כו'** — בתמיה. אבל השתא, כי יהיב בושת — יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות. אילו

תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז כב) ״וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַה׳״, למדנו מתיבות ״אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ״, ששדה מקנה היא רק שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שָׂדֶה אֲחוּזָּה בשעת ההקדש, יָצְתָה זוֹ שירשה קודם שהקדישה, שֶׁבשעת הקדש הִיא שָׂדֶה אֲחוּזָּה, ואינה נפדית כשדה מקנה בשויה אלא בחמישים שקל כשדה אחוזה, אבל אם הקדישה ואחר כך מת אביו, שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, דינה כשדה מקנה.

הגמרא מוכיחה מהברייתא שלרבי שמעון שעת הפדיון קובעת. מדייקת הגמרא: [וְ]אֵילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן שחלקו על רבי מאיר, אֲפִילּוּ אם הִקְדִּישָׁהּ וַאֲחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ, שבשעת הקדש היתה שדה מקנה, מכל מקום שָׂדֶה אֲחוּזָּה הָוְיָא [–היא], מַאי טַעֲמָא, אִי מִשּׁוּם שלמדו זאת מִקְרָא – מן הפסוק, הרי הִקְרָא לְבִרַבִּי מֵאִיר הוּא דַּאֲתָא – מהפסוק ניתן ללמוד רק כרבי מאיר ששדה אחוזה היא כל שהיתה שדה אחוזה בשעת הקדש, אבל אין מוכח שאף כשנעשתה שדה אחוזה אחרי שהקדישה דינה כשדה אחוזה, אֶלָּא לָאו – ודאי טעמו של רבי שמעון מִשּׁוּם דְּאָזִיל בָּתַר – שהולך אחר שעת הַפְּדָיוֹן, ואז כבר מת אביו, ולכן דינה כשדה אחוזה. וכיון שאמרה הברייתא לעיל (ע״א) שכשלא הוקדשו האילנות עם הקרקע, אף שבשעת הפדיון שניהם קדושים, נפדים כל אחד בפני עצמו, אם כן אינה כרבי שמעון, וחזרה הקושיה על רב הונא למקומה.

הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אין טעמם משום שהלכו אחר שעת הפדיון, אלא רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְרָא אַשְׁכְּחוּ וְדָרוּשׁ – מצאו לדרוש מן הפסוק אף כדבריהם, כי אִם בֵּן שהפסוק מלמד רק כדברי רבי מאיר שכשהקדישה לאחר שמת אביו דינה כשדה אחוזה, לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא ׳אִם אֶת שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחוּזָּתוֹ׳, ללא המלה ׳משדה׳, מַאי ׳מִשְּׂדֵה׳, ללמד שרק שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת כלל שָׂדֶה אֲחוּזָּה דינה כשדה מקנה, כי ׳משדה׳ משמע שאף במקצת אינה שדה אחוזה, אבל אם כשהקדישה אפשר שתהיה עוד שדה אחוזה אם ימות אביו קודם היובל, דינה כשדה אחוזה. הגמרא מבארת ששדה שאינה ראויה לזריעה, אף על פי שהיא שדה אחוזה פעמים אין דינה כן: אָמַר רַב פָּפָּא, הִקְדִּישׁ טָרָשִׁין – אדמת סלעים, פּוֹרָן בְּשָׁווּין ולא בחמישים שקל, מַאי טַעֲמָא, מפני שבעניין פדיית שדה אחוזה, ׳בֵּית זֶרַע׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כז טז) ׳זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׳, ומשמע שזוקא קרקע הראויה לזריעה, וְהָנֵי – סלעים אלו, לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ.

לֹא גְּאָלָן המקדיש מן ההקדש, ומכרם הגזבר לאחר, יוֹצְאִין הטרשין לכהנים בַּיּוֹבֵל כשדה אחוזה, מַאי טַעֲמָא, מפני שבעניין יציאת שדה אחוזה לכהנים ביובל, ׳שָׂדֶה׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז כא) ׳וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל גו׳ לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ׳, ומשמע שזה אף בשדה כָּל דְּהוּ – כלשהו, ואף בטרשין, כיון שהיא קרויה שדה.

המוכר שדה אחוזה לחבירו, רשאי לפדותה בעל כרחו של לוקח, ומשלם לפי מספר השנים שנותרו עד היובל. אולם למדו חז״ל (להלן כט:) מהפסוק (ויקרא כה יד–טו) ׳וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וגו׳ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳, שאין המוכר יכול לגאול עד שתי שנים אחר המכירה. רב פפא מבאר דין הטרשין לענין מכר: מָכַר טְרָשִׁין לחבירו, נִגְאָלִין מן הלוקח, אף כשעברו פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מהמכירה, ולא כשדה אחוזה, מַאי טַעֲמָא, מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול עד שתי שנים, ׳בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳ (שם כה טו) אָמַר רַחֲמָנָא, ומשמע שזה רק בשדות הראויים לתבואה, וְהַאי לָאו בְּנֵי תְבוּאָה נִינְהוּ – וטרשין אלו אינם בני תבואה.

תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא כז כב) ״וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַה׳״, למדנו מתיבות ״אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ״, ששדה מקנה היא רק שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שָׂדֶה אֲחוּזָּה בשעת ההקדש, יָצְתָה זוֹ שירשה קודם שהקדישה, שֶׁבשעת הקדש הִיא שָׂדֶה אֲחוּזָּה, ואינה נפדית כשדה מקנה בשויה אלא בחמישים שקל כשדה אחוזה, אבל אם הקדישה ואחר כך מת אביו, שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, דינה כשדה מקנה.

הגמרא מוכיחה מהברייתא שלרבי שמעון שעת הפדיון קובעת. מדייקת הגמרא: [וְ]אֵילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן שחלקו על רבי מאיר, אֲפִילּוּ אם הִקְדִּישָׁהּ וַאֲחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ, שבשעת הקדש היתה שדה מקנה, מכל מקום שָׂדֶה אֲחוּזָּה הָוְיָא [–היא], מַאי טַעֲמָא, אִי מִשּׁוּם שלמדו זאת מִקְרָא – מן הפסוק, הרי הִקְרָא לְבִרַבִּי מֵאִיר הוּא דַּאֲתָא – מהפסוק ניתן ללמוד רק כרבי מאיר ששדה אחוזה היא כל שהיתה שדה אחוזה בשעת הקדש, אבל אין מוכח שאף כשנעשתה שדה אחוזה אחרי שהקדישה דינה כשדה אחוזה, אֶלָּא לָאו – ודאי טעמו של רבי שמעון מִשּׁוּם דְּאָזִיל בָּתַר – שהולך אחר שעת הַפְּדָיוֹן, ואז כבר מת אביו, ולכן דינה כשדה אחוזה. וכיון שאמרה הברייתא לעיל (ע״א) שכשלא הוקדשו האילנות עם הקרקע, אף שבשעת הפדיון שניהם קדושים, נפדים כל אחד בפני עצמו, אם כן אינה כרבי שמעון, וחזרה הקושיה על רב הונא למקומה.

הגמרא דוחה את הראיה מהברייתא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אין טעמם משום שהלכו אחר שעת הפדיון, אלא רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן קְרָא אַשְׁכְּחוּ וְדָרוּשׁ – מצאו לדרוש מן הפסוק אף כדבריהם, כי אִם בֵּן שהפסוק מלמד רק כדברי רבי מאיר שכשהקדישה לאחר שמת אביו דינה כשדה אחוזה, לְכְתּוֹב רַחֲמָנָא ׳אִם אֶת שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחוּזָּתוֹ׳, ללא המלה ׳משדה׳, מַאי ׳מִשְּׂדֵה׳, ללמד שרק שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת כלל שָׂדֶה אֲחוּזָּה דינה כשדה מקנה, כי ׳משדה׳ משמע שאף במקצת אינה שדה אחוזה, אבל אם כשהקדישה אפשר שתהיה עוד שדה אחוזה אם ימות אביו קודם היובל, דינה כשדה אחוזה. הגמרא מבארת ששדה שאינה ראויה לזריעה, אף על פי שהיא שדה אחוזה פעמים אין דינה כן: אָמַר רַב פָּפָּא, הִקְדִּישׁ טָרָשִׁין – אדמת סלעים, פּוֹרָן בְּשָׁווּין ולא בחמישים שקל, מַאי טַעֲמָא, מפני שבעניין פדיית שדה אחוזה, ׳בֵּית זֶרַע׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כז טז) ׳זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׳, ומשמע שזוקא קרקע הראויה לזריעה, וְהָנֵי – סלעים אלו, לָאו בְּנֵי זְרִיעָה נִינְהוּ.

לֹא גְּאָלָן המקדיש מן ההקדש, ומכרם הגזבר לאחר, יוֹצְאִין הטרשין לכהנים בַּיּוֹבֵל כשדה אחוזה, מַאי טַעֲמָא, מפני שבעניין יציאת שדה אחוזה לכהנים ביובל, ׳שָׂדֶה׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז כא) ׳וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל וגו׳ לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ׳, ומשמע שזה אף בשדה כָּל דְּהוּ – כלשהו, ואף בטרשין, כיון שהיא קרויה שדה.

המוכר שדה אחוזה לחבירו, רשאי לפדותה בעל כרחו של לוקח, ומשלם לפי מספר השנים שנותרו עד היובל. אולם למדו חז״ל (להלן כט:) מהפסוק (ויקרא כה יד–טו) ׳וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וגו׳ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳, שאין המוכר יכול לגאול עד שתי שנים אחר המכירה. רב פפא מבאר דין הטרשין לענין מכר: מָכַר טְרָשִׁין לחבירו, נִגְאָלִין מן הלוקח, אף כשעברו פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מהמכירה, ולא כשדה אחוזה, מַאי טַעֲמָא, מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול עד שתי שנים, ׳בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳ (שם כה טו) אָמַר רַחֲמָנָא, ומשמע שזה רק בשדות הראויים לתבואה, וְהַאי לָאו בְּנֵי תְבוּאָה נִינְהוּ – וטרשין אלו אינם בני תבואה.

לֹא גְּאָלָן המוכר מן הלוקח, חוֹזֶרֶת השדה לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל כשאר שדה אחוזה, מַאי טַעֲמָא, מפני שבענין שיבת קרקעות לבעלים ביובל, ׳וְשַׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׳ (שם כה כח) אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כה כח) ׳וְהָיָה הַמֻּכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׳, ומשמע שזה בכל מה שנקרא אחוזה, וְהַאי נַמִּי – וגם טרשין אלו, אֲחוּזָּה הִיא.

רב פפא מבאר שבפדיית אילנות מההקדש אין דיני שדה אחוזה: הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת ללא קרקע, פּוֹדֶה אותם מהקדש בְּשָׁווּיֵהֶן ולא בחמישים שקל כשדה אחוזה, מַאי טַעֲמָא, לפי שבענין פדיית שדה אחוזה, ׳בֵּית זֶרַע׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז טז) ׳זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כָּסֶף׳, ומשמע שדווקא קרקע שזורעים בה, וְלֹא אִילָנוֹת, שהם נפדים בשוויהם.

לֹא גְּאָלָן את האילנות מההקדש, ומכרן גזבר לאחר, אֵין יוֹצְאִין לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל כשאר שדה אחוזה, לפי שבענין יציאת שדה אחוזה לכהנים ביובל, ׳וְהָיָה הַשָּׂדֶה׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כז כא) ׳וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַה׳ כְּשָׂדֶה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ׳, ו׳שדה׳ משמע דווקא שדה וְלֹא אִילָנוֹת.

רב פפא מבאר דין פדיית אילנות מן הלוקח: מָכַר אִילָנוֹת לחבירו, אֵין נִגְאָלִין – אין יכול לפדותן מהלוקח בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי שָׁנִים מזמן מכירתם, מַאי טַעֲמָא, מפני שבדין זה שאין המוכר יכול לגאול בתוך שתי שנים, ׳בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳ (שם כה טו) אָמַר רַחֲמָנָא, וכיון שתלה הכתוב דין זה בעשיית תבואות, משמע שהוא בכל דבר השייך בעשיית תבואה, וְהָנֵי בְּנֵי תְבוּאוֹת נִינְהוּ – ואף האילנות שהרי מוציאים פירות.

לֹא גְּאָלָן מן הלוקח, ונשארו בידו עד היובל, אֵין חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים בַּיּוֹבֵל בכל השדות, מַאי טַעֲמָא, לפי שבענין חזרת שדות ביובל, ׳וְשַׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׳ אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (שם כה כח) ׳וְהָיָה הַמֻּכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ׳, ומשמע שדווקא אחוזה [דהיינו קרקע] חוזרת ביובל וְלֹא אִילָנוֹת שאינם אחוזה לפי שאינם מתקיימים לעולם.

אָמַר מַר – הובאו לעיל דברי רב פפא, הִקְדִּישׁ אִילָנוֹת פּוֹדֶה בְּשָׁווּין, ולא לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל. מקשה הגמרא: אַמַּאי פודה בשווין, וְלִיקְדּוֹשֵׁי האילנות אַגַּב אַרְעֵיהוּ – אגב הקרקע שעומדים עליה, ובשעת פדיון לִיפְרְקוּהָ אַגַּב אַרְעֵיהוּ – יפדם אגב הקרקע בחמישים שקל, וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לומר, שרק אִילָנוֹת אֲקַדֵּישׁ, אבל אַרְעָא – את הקרקע לֹא אֲקַדֵּישׁ, וְהָאָמְרִי – והרי אמרו חכמי נְהַרְדְּעָי, מַאן דְּמִזַּבֵּן לֵיהּ דְּקָלָא לְחַבְרֵיהּ – המוכר דקל לחבירו, קָנֵי לֵיהּ – הלוקח לקרקע מִשִּׁיפּוֹלָא וְעַד תְּהוֹמָא – מפני הקרקע שבשולי האילן עד לעומק התהום, דהיינו כל הקרקע, הרי שכל הקונה אילן קונה אף את הקרקע, וחזרה הקושיא למקומה, שיפדו האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל ולא בשווין כדברי רב פפא.

מתרצת הגמרא: לָאו מִי אִיתְּמַר עֲלָהּ – האם לא שנינו על זה, שהוא רק בְּאופן שבָּא הלוקח מֵחֲמַת מַעֲנֶה, שטוען שבשעת הקנין כתב לו בשטר, שמקנה לו אף את הקרקע שתחת האילן, אבל בלא זה, אף נהרדעי מודים שאין מוכר לו קרקע.

שנינו במשנה: המקדיש שָׂדֶה מִקְנָה לרבנן נוֹתֵן שָׁוִוי, אבל לרבי אליעזר אחד שדה מקנה ואחד שדה אחוזה, נותן על זרע חומר שעורים חמישים שקל בסף.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר בפדיית שדה מקנה, ׳וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מַכְסַת הָעֲרֵכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל׳ (ויקרא כז כג), ומבארת הברייתא: ׳מַכְסַת׳ – במנין דמי השדה, מַה בָּא לִלְמוֹד – מה בא ללמד, הרי סברא היא שהשדה נפדית בשוויה, אלא לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בשדה

המשך בעמוד 204

אם נאמר שאין האונס משלם בושת ופגם, אזי **אילו בָּאוּ עָלֶיהָ** שְׁנַיִם, **אֶחָד** בא עליה **שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ**, וְלאחריו בא עליה **אֶחָד כְּדַרְכָּהּ** באונס או בפיתוי, והוא חייב בקנס, **יֹאמְרוּ** ויתמהו האנשים, כיצד יתכן שגם אם **בָּעַל** נערה **פְּגוּמָה** שנבעלה כבר ובשתה מועטת, משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, וגם אם **בָּעַל** נערה **שְׁלֵמָה** שלא נבעלה מעולם ובשתה מרובה, משלם **חֲמִשִּׁים** סלעים, אלא על כרחך שמשלם גם תשלומי בושת, ובהם יש חילוק בין פגומה לשלימה, שמשלם לכל אחת כפי בושתה.

אביי שב ודוחה: **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי, אִי הָכִי, גַּבֵּי** שור שהמית **עֶבֶד נַמִּי, יֹאמְרוּ** האנשים, היתכן שגם כשהרג **עֶבֶד בְּרִיא** ששוה הרבה משלם **שְׁלֹשִׁים** סלעים, וגם כשהרג **עֶבֶד מוּכֶּה שְׁחִין** שהוא פגום ושוה מעט משלם **שְׁלֹשִׁים** סלעים, ומכל מקום לא חילקה תורה בתשלומיהם, אף כאן אפשר שלא חילקה התורה בין נערה פגומה לנערה שלימה.

אביי מתרץ באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי**, בושת ופגם נלמדים ממה ש**אָמַר קְרָא** לגבי אונס (דברים כב כט) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ וגו' לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה **תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ**', הרצרך הפסוק לפרש שהחמישים כסף הוא בעבור שעינה אותה בבעילתה, **מִכְּלָל דְּאִיכָּא** – משמע שיש גם **בּוּשֶׁת וּפְגָם**, שחיובם אינו משום עינוי, אלא על מה שבייש ועל מה שפגם.

רבא מתרץ בעוד אופן: **רָבָא אָמַר**, בושת ופגם נלמדים ממה **דְּאָמַר קְרָא** (שם) 'וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ וגו' לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף', והיה אפשר לכתוב 'ונתן לאבי הנערה חמישים כסף', משמע מתיבות 'האיש השוכב עמה', שרק על **הַנֶּאֱנֶסֶת שְׁכִיבָה** קנסתו התורה **חֲמִשִּׁים** כסף, **מִכְּלָל** – ומשמע **דְּאִיכָּא מִילְתָא אַחֲרִיתִי** – שיש עוד חיובים שאינם עבור הנאת השכיבה, **וּמַאי נִיהוּ** – ואילו הם, תשלומי **בּוּשֶׁת וּפְגָם**.

משנה

אדם הנושא נערה, וטוען שלא מצא לה בתולים לפי שזינתה תחתיו בעת שהיתה מאורסת לו, והתברר שהיה שקר בפיו, קנסה אותו התורה שישלם לאבי הנערה מאה סלעים, וכן אסור לו לגרשה כל ימיו, שנאמר (דברים כב יג–יט) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ, וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים וגו', וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְרוּ אֹתוֹ, וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל', הרי פירשה התורה שענוש מאה כסף הוא **עַל שֵׁם רָע שֶׁהוֹצִיא**, ולא על כך שרצה לגרום לה מיתה.

שנינו במשנה: **וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין וכו'** על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר לגבי חטא המרגלים (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי'.

מקשה הגמרא: **מַאי** – מנין לנו שהטעם שנחתם גזר דינם של ישראל שלא להכנס לארץ הוא מחמת חומרתו של חטא לשון הרע, **דִּלְמָא דְּאַכַּתִּי לֹא מָלֵא סְאָתָן** – שמא הטעם שלא נענשו עד חטא זה היה מחמת שעדיין לא התמלאה מדת עוונותיהם, ובחטא זה התמלאה המדה והיו ראויים לעונש זה. ומוכיחה הגמרא שכך היא ההנהגה, **דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם**, להענישו על חטאיו, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ** בעוונות הרבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב כ כב) 'בְּמִלְאוֹת סִפְקוֹ יֵצַר לוֹ', כלומר, כשימלא אדם את כל רצונו בעוונות, אז תבוא עליו הצרה. ואף כאן יתכן שבחטא זה של לשון הרע התמלאה סאתם, ואין ראיה מהפסוק שחטא לשון הרע חמור יותר משאר החטאים. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לְךָ **רֵישׁ לָקִישׁ**, יש ללמוד זאת מכך **דְּאָמַר קְרָא**, (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים', ולשון 'זה' מיותר ובא ללמד שעל חטא זֶה לבדו **נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין**, ולא משום צירופם של חטאים אחרים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חומר עון לשון הרע: **תָּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל עון לָשׁוֹן הָרָע, מְנָלָן** – ומנין יש ללמוד זאת, **מִמְּרַגְּלִים** ששלח משה רבינו ואמרו לשון הרע על ארץ ישראל, ונענשו. וכך יש ללמוד, **וּמָה הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל עֲצִים וַאֲבָנִים**, כמרגלים שאמרו על ארץ ישראל שיש בה 'עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם' (דברים א כח) ושהיא 'אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ' (במדבר יג לב), **כָּךְ** הוא עונשם, שמתו במגיפה (שם יד לז), **הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל חֲבֵירוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שיענשו גדול.

מקשה הגמרא: **מַאי** – מנין שענושם של המרגלים היה מחמת שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיינו על עצים ואבנים, **דִּלְמָא** – שמא ענושם היה **מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהוציאו את דיבת ארץ ישראל, **דִּכְתִיב** (שם יג לא) 'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ**', ותיבת 'ממנו' יכולה להתפרש בשני פנים, **אַל תִּיקְרֵי** – אל תפרש 'כִּי חָזָק הוּא **מִמֶּנּוּ**' – מאיתנו, כלומר שהכנענים חזקים מעם ישראל, **אֶלָּא** 'כִּי חָזָק הוּא **מִמֶּנּוּ**', בלשון שמדברים על מישהו נסתר, וכוונתם היתה על הקדוש ברוך הוא, **כְּבֵיכוֹל בַּעַל הַבַּיִת** עצמו **אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם**, כלומר אפילו אם הקב"ה היה מפקיד שם כלים, לא היה בכוחו להוציאם משם.

המשך בעמוד 212

גמרא

שנינו במשנה: 'נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה'. מקשה הגמרא: **מַאי** – מנין שהאומר בפיו חמור, **דִּלְמָא** – שמא חומרת עונשו של המוציא שם רע אינה מחמת הלשון הרע בלבד, אלא **מִשּׁוּם דְּקָא נָרִים לָהּ קְטָלָא** – שעל ידי הלשון הרע היה עשוי לגרום לה מיתה, שהרי אם היו מקבלים את דבריו, שזינתה בעודה מאורסת לו, היתה חייבת מיתה, **דִּכְתִיב** (דברים כב כ–כא) 'וְאִם אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר וגו' הַוָּה לא נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה, **וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנַּעֲרָה וגו'** אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה'. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** (שם כב יט) 'וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה **כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע** עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל', הרי פירשה התורה שענוש מאה כסף הוא **עַל שֵׁם רָע שֶׁהוֹצִיא**, ולא על כך שרצה לגרום לה מיתה.

שנינו במשנה: **וְכֵן מָצִינוּ שֶׁלֹּא נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין וכו'** על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר לגבי חטא המרגלים (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי'.

מקשה הגמרא: **מַאי** – מנין לנו שהטעם שנחתם גזר דינם של ישראל שלא להכנס לארץ הוא מחמת חומרתו של חטא לשון הרע, **דִּלְמָא דְּאַכַּתִּי לֹא מָלֵא סְאָתָן** – שמא הטעם שלא נענשו עד חטא זה היה מחמת שעדיין לא התמלאה מדת עוונותיהם, ובחטא זה התמלאה המדה והיו ראויים לעונש זה. ומוכיחה הגמרא שכך היא ההנהגה, **דְּאָמַר רַב הַמְנוּנָא, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִפְרָע מִן הָאָדָם**, להענישו על חטאיו, **עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתוֹ** בעוונות הרבה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב כ כב) 'בְּמִלְאוֹת סִפְקוֹ יֵצַר לוֹ', כלומר, כשימלא אדם את כל רצונו בעוונות, אז תבוא עליו הצרה. ואף כאן יתכן שבחטא זה של לשון הרע התמלאה סאתם, ואין ראיה מהפסוק שחטא לשון הרע חמור יותר משאר החטאים. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לְךָ **רֵישׁ לָקִישׁ**, יש ללמוד זאת מכך **דְּאָמַר קְרָא**, (במדבר יד כב) 'וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים', ולשון 'זה' מיותר ובא ללמד שעַל חטא זֶה לבדו **נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין**, ולא משום צירופם של חטאים אחרים.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חומר עון לשון הרע: **תָּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן פַּרְטָא, בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחַ שֶׁל עון לָשׁוֹן הָרָע, מְנָלָן** – ומנין יש ללמוד זאת, **מִמְּרַגְּלִים** ששלח משה רבינו ואמרו לשון הרע על ארץ ישראל, ונענשו. וכך יש ללמוד, **וּמָה הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל עֲצִים וַאֲבָנִים**, כמרגלים שאמרו על ארץ ישראל שיש בה 'עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם' (דברים א כח) ושהיא 'אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ' (במדבר יג לב), **כָּךְ** הוא עונשם, שמתו במגיפה (שם יד לז), **הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל חֲבֵירוֹ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שיענשו גדול.

מקשה הגמרא: **מַאי** – מנין שענושם של המרגלים היה מחמת שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, והיינו על עצים ואבנים, **דִּלְמָא** – שמא ענושם היה **מִשּׁוּם דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא, דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה** שהוציאו את דיבת ארץ ישראל, **דִּכְתִיב** (שם יג לא) 'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם **כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ**', ותיבת 'ממנו' יכולה להתפרש בשני פנים, **אַל תִּיקְרֵי** – אל תפרש 'כִּי חָזָק הוּא **מִמֶּנּוּ**' – מאיתנו, כלומר שהכנענים חזקים מעם ישראל, **אֶלָּא** 'כִּי חָזָק הוּא **מִמֶּנּוּ**', בלשון שמדברים על מישהו נסתר, וכוונתם היתה על הקדוש ברוך הוא, **כְּבֵיכוֹל בַּעַל הַבַּיִת** עצמו **אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם**, כלומר אפילו אם הקב"ה היה מפקיד שם כלים, לא היה בכוחו להוציאם משם.

אילו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה — תחילה, ואחר כך בא עליה זה כדרכה, דאכתי הואי בתולה ואית לה קנס, [ויאמרו]: זה שבעל פגומה, דליכא בושת כולי האי — יהיב חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה — לא יהיב נמי אלא חמשים? אבל השתא גבי בושת איכא חילוק, דיהיב דמי בושת לשלימה טפי מפגומה. **מוכה שחין** — דהוי פגום, דומיא דנבעלה שלא כדרכה. **תחת אשר עינה** — רישיה דקרא: "ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" וגו' (דברים כב), דמשמע: הני חמשים כסף יתן בשביל קנס הענינו, ומדאיצטריך למכתב הכי — מכלל דמיחייב מילי אחרנייתא, כגון בושת ופגם, דלאו קנסא הוא דענינו נינהו, דבלאו ענינו נמי איכא בושת, ופגם — היינו נזק, ששוה פחות מבתחילה. **משנה נמצא האומר בפיו חמור** — דנותן מאה סלע, והעושה מעשה דאונס בתולה — לא יהיב אלא חמשים. **גזר דין** — שלא ליכנס לארץ. **זה עשר פעמים** — גבי מרגלים כתיב, דמשמע: על זה נתחתם. **גמרא ממאי** — דאומר בפיו חמור? דמשמע דמשום לשון הרע בלבד קא יהיב להו? דלמא משום הכי חמיר האי לשון הרע — דגרים לה ביה קטלא! **על שם רע** — משום לשון הרע בלבד. **כמלאת בפקו יצר לו** — כשתמלא סאתו בעונות הרבה — אז יצר לו, תבא עליו צרה. **על זה נתחתם** — ולאו משום צירוף דאחריני. **בעל הבית** — הקדוש ברוך הוא. **על דבת הארץ** — שהרציאו, קאמר דמתו. **ממרים** — מורדים. **שנותן לו רבו מתנה** — פרנסה לדגים. **אחד ומחצה** — דבפרעה כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב", ובסיסרא כתיב (שופטים ד): "תשע מאות רכב".

[שייך לעמוד הקודם] **הוו** להו שני כתובין הבאין כאחד — ואם תאמר: מה ענין זה לשני כתובין הבאין כאחד? כיון דגבי שדה מקנה איכא גזרה שוה למילף חומש משדה אחוזה, וגבי מקדיש בית ליכא גזרה שוה! ושמא הכא דכתיב "והעריך" גבי מקדיש בית, כמאן דכתיב "וחשב". או שמא יש לומר: "וחשב" אין זו גזרה שוה גמורה, אף על גב דקרי ליה הספר גזרה שוה. **והכי** נמי אשכחן בפרק קמא דבבא קמא (ו,ב) גבי נאמר שדה למעלה ונאמר שדה למטה, קרי ליה התם גזרה שוה. ואומר רבינו יצחק דאינו גזרה שוה גמורה. או שמא יש לומר: משום דכתיב "קודש" גבי מקדיש שדה אחוזה, וכתיב נמי "קודש" [גבי] מקדיש בית ו"קודש" "קודש" גזרה שוה גמורה היא, משום הכי קרי ליה שני כתובין הבאים כאחד. [שייך לעמוד הקודם] **כושת** הכל לפי המבייש והמתבייש — ופגם מפרש בכתובות (מ,ב): אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשפחה בתולה יותר מבעולה, להשיאה לעבדו שעשה לו קורת רוח.

אילו באו עליה שנים אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה — פירש רש"י: אחד בא עליה תחילה שלא כדרכה, ואחד בא עליה כדרכה, דאכתי היא בתולה ויש לה קנס. ויאמרו: זה שבעל פגומה, דליכא בושת כולי האי — יהיב חמשים סלעים, ואילו בעל בתולה שלימה דעלמא — לא יהיב נמי אלא חמשים. ורש"י פירש בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין עג,ב) גבי האי דאמר: לא משלם עד גמר ביאה, ופירש רש"י שם: שהוא מוציא בתולים. משמע דבעינן השרת בתולים להתחייב קנס. ואינו כן, דהא איתא בפרק קמא דקדושין (ט,ב): באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה, פירוש: כגון שבאו עליה שלא כדרכה, רבי אומר: אומר אני הראשון בסקילה, וכולהו בחנק. ואמר רבי זירא עלה: מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמין! לפיכך פירש רבינו יצחק: יאמרו בעל פגומה חמשים והובים — אותו שבעל אחריו כדרכה, [בעל שלימה חמשים והובים — אותו שבעל ראשון שלא כדרכה, דאז היתה שלימה. מיהו, לכל הפירושים צריך לומר דאותו שבעל שלא כדרכה היה ראשון. ובספרים כתוב "אותו שבעל כדרכה", ולפירוש רבינו יצחק קצת קשה, דהוה מצי למימר: "באו עליה שנים שלא כדרכה"].

כשם שאנו עולין מצד זה (אמרו) כך מצרים עולין מצד אחר — יש לתמוה: איך היו ישראל באותו הדור כל כך מקטני אמנה, שסברו שכך יעשה הקדוש ברוך הוא נסים למצרים להעבירם מארצם לארץ ישראל? ואומר רבי בשם אביו רבי שמואל, שישראל לא עברו להם לרחבו מצד זה לזה, שאם כן היו ממהרים ללכת אל ארץ ישראל. אלא רצועה אחת עברו בים לאורך הים, עד שפנו למדבר לצד אחד, כי לא היו יכולין ללכת מכל צד אם לא יעברו הים. ומצרים היו להם מימינם ומשמאלם, לפיכך עברו הים רצועה אחת עד שפנו למדבר מצד אחד. וזה כשם שאנו עולין מצד זה ובאנו למדבר — כך מצרים עולין מצד אחר מן המדבר וירדפו אחרינו וישיגו, כי סבורים שלא יעברו המצריים בים, אלא יבאו מצד אחר. ובהכי ניחא הא דכתיב (במדבר לג): "ויסעו ממרה וגו' ויחנו על יס סוף", ואם עברו רוחב הים עד עבר הים מצד אחר — היאך פגעו עוד בים, וכי חזרו לאחוריהם? אלא שמע מינה: לאחר שנסעו באורך הים ויצאו כמו כן לאורך הים לדרום מצרים, שמצרים כמו כן לרוח דרומית של ארץ ישראל קרוב לסוף דרומית לצד מערב. ונילוס מפסיק בין מצרים ובין ארץ ישראל, והים מצד דרומית של ארץ מצרים ממזרח למערב. ונסעו לחוף הים מצפון הים שהוא דרומית של מצרים, ואחר כך יצאו לאחר שהלכו כחצי גורן עגולה, ויצאו בצד צפוני שלהם, שהיא דרומית של ארץ אדום ומזרחית של ארץ מצרים. ואחר כך הלכו קצת ימים עד מרה, ואחר כך היו עדיין אצל הים. וכשהוציאם ליכנס לארץ ישראל לא הוציאם לעבור הים, אלא סיבבו ארץ אדום וארץ מואב, שהוא בדרומית של ארץ ישראל ומזרחית של ארץ מצרים. **אחד** ומחצה שבהם — במצרים כתיב (שמות יד): "שש מאות רכב בחור", ובסיסרא כתיב (שופטים ד): "תשע מאות רכב". ואף על גב דכתיב (שמות יד) "כל רכב מצרים" — לא קא חשיב אלא השרים, של ארץ מצרים היה נתלה אחר הששׁ מאות רכב, ומלכים של סיסרא היו תלוים אחר התשע מאות רכב ברזל, ואם חיל אנשים בזה יותר מבזה — אינו חושש.

אל

[שייך לעמוד הקודם] **אל** תקרי ממנו אלא ממנו — פירוש: אל תקרי "ממנו" רפי, אלא "ממנו" דגש. ואינו בן, שכל "ממנו". שבתורה דגושין, ואינו מחליף כלל זה בזה! ובן מצינו בסיפרי: "ולא נס ליחה" אין כתיב כאן, אלא: ולא נס ליחה. **התאוו** תאוה — פירש רש"י: התאוו יותר, משמע שלא פסק להם השליו, רש"י. והרב רבינו יוסף קרא פירש: שפסק להם השליו ראשון, והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה, לפי שלא היה להם שליו וירד להם שליו שני. **ואמר** ריש לקיש מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע תורת מוציא שם רע — "אמר" גרסינן, ולא גרסינן "ואמר", דהא ריש לקיש לא אמר כלל לעיל.

לישנא תליתאי — פירש רש"י: לשון שלישי של רכיל מגלה סוד. ואני מצאתי כתוב: לישנא תליתאי — שהקיפה הקדוש ברוך הוא אחת של עצם ואחת של בשר, והוא שלישי בתוכם.

ומכאן שייך לעמוד הבא **כל** מילתא דמיתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא — פירוש: כגון כהאי גונא ד"נורא בי פלוני", דאיכא למישמע דלא אמרה משום לישנא בישא. אבל אם הוא אמר דבר קנטור על חבירו — אפילו היה אומרה בפניו אית ביה משום לישנא בישא.

אבנט מכפר על הרהור הלב — אהיכא דאיתא. ואבנט הוא כמו חגור של שש ארוכה מאד. ואיתא נמי במדרש שהיה הכהן מקיפו סביביו שתי פעמים כנגד לב של אדם.

ובחזקתו

"אַל תֵּצְאוּ" וְיָצְאוּ, "אַל תּוֹתִירוּ" וַיּוֹתִירוּ. שְׁנַיִם - בְּשִׁלָּיו שֶׁל ראשון, וּבְשִׁלָּיו שֵׁנִי; בְּשִׁלָּיו רִאשׁוֹן - "בְּשִׁבְתְּכֶם עַל סִיר הַבָּשָׂר"; בְּשִׁלָּיו שֵׁנִי - "וְהָאַסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ". בָּעֻגָל - כִּדְאִיתֵיהּ. בְּמִדְבָּר פָּארָן - כִּדְאִיתֵיהּ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, מַאי דִּכְתִיב: "מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה"? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן: כָּל אֵבָרַיי שֶׁל אָדָם מְכַפְּנִים, וְאַתָּה מוּטָל, כָּל אֵבָרַיי שֶׁל אָדָם מְכַפְּנִים, וְאַתָּה מִבַּפְנִים, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהִקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת, אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר, מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - נִגָּעִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "לְצָמִיתָת", וּמְתַרְגְּמִינַן: לַחֲלוּטִין, וּתְנַן: אֵין בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְמְצוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב: "וְאֵת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְצוֹרָע"? זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רַע. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב: "אִם יִשְׂךְ הַנָּחָשׁ בְּלֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן"? לֶעָתִיד לָבֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֵצֶל נָחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת: אֲרִי דּוֹרֵם וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל, אַתָּה - מַה הֶנָּאָה יֵשׁ לְךָ? אוֹמֵר לָהֶם: וְכִי מַה יִּתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן? וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - מַגְדִּיל עָוֹנוֹת עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - רָאוּי לִסְלוֹקוֹ בְּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא: "אוֹתוֹ אַצְמִית", וּכְתִיב הָתָם: "צָמְתוּ בַבּוֹר חַיַּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי". וְאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל", אַל תִּיקְרֵי "אוֹתוֹ לֹא אוּכַל" אֶלָּא: "אִתּוֹ לֹא אוּכַל". וְאֵיפָא דְּמַתְנֵי לָהּ עַל גַּבֵּי הָרְווּחַ. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מָר עוּקְבָא: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַגֵּיהִנֹּם: אֲנִי עָלַיי מְלַמְּעָלָה וְאַתָּה עָלַיי מִלְּמַטָּה נְדוֹנֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים", אֵין חֵץ אֶלָּא לָשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר", וְאֵין גִּבּוֹר אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא", גַּחֲלֵי רְתָמִים הֵיינוּ גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁל מְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא - יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים", וְאֵין לָשׁוֹן אֶלָּא לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ"; וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא - יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלַף בָּהּ שֶׁבֶר רוּחַ". רַבִּי אַחָא בַּרְבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: סִיפֵּר - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שְׁכִבֵּר בְּרָתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", אֶלָּא מַה תַּקָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע? אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא - יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עַם הָאָרֶץ הוּא - יַשְׁפִּיל דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסֶלַף בָּהּ שֶׁבֶר רוּחַ". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע - מַגְדִּיל עָוֹנוֹת כְּנֶגֶד שֶׁלֹּשׁ עֲבֵירוֹת, עֲבוֹדָה זָרָה וְגִילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים; כְּתִיב הָכָא: "לְשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת", וּכְתִיב בַּעֲבוֹדָה זָרָה: "אֲנָא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְּדֹלָה", בְּגִילּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: "וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת", בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב: "גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא". - "גְּדֹלוֹת", אֵימָא תְּרֵתֵי! - הֵי מִינַייהוּ מִפְּקָא? בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי: לָשׁוֹן תְּלִיתָאֵי קָטִיל תְּלִיתָאֵי, הוֹרֵג לְמַסְפְּרוֹ וְלִמְקַבְּלוֹ וּלְאוֹמְרוֹ. אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב: "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן", וְכִי יֵשׁ יַד לְלָשׁוֹן? לוֹמַר לְךָ: מַה יַּד מְמִיתָה, אַף לָשׁוֹן מְמִיתָה. אִי מַה יַּד אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסַמּוּךְ לָהּ, אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא בְּסַמּוּךְ לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם". אִי מַה חֵץ עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה, אַף לָשׁוֹן עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׂתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ". וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב "שָׂתוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם", "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם" לָמָּה לִי? - הָא קְמַשְׁמַע לָן, דְּקָטִיל בְּחֵץ. וְכִי מֵאַחַר דִּכְתִיב: "חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם", "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן" לָמָּה לִי? - לְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: דִּבְעֵי חַיִּים - בְּלִישָׁנֵיהּ, דְּבָעֵי מִיתָה - בְּלִישָׁנֵיהּ. הֵיכִי דָּמֵי לִישָׁנָא בִּישָׁא? רָבָא אָמַר: בְּגוֹן דְּאָמַר "אִיפָא נוּרָא בֵּי פְּלָנְיָא". אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מַאי קָא עָבֵיד? גְּלוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא! אֶלָּא דְּמַפֵּיק בְּלִישָׁנָא בִּישָׁא, דְּאָמַר: "הֵיכָא מְשַׁתְּפָה נוּרָא אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא". אָמַר רַבָּה: כָּל מִילְּתָא דְּמִיתְאֲמַרָא בְּאַפֵּי מָרָהּ - לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא. אָמַר לֵיהּ: כָּל שֶׁכֵּן, חוּצְפָּא וְלִישָׁנָא בִּישָׁא! אָמַר לֵיהּ: אֲנָא קְרֵבִי יוֹסֵי סְבִירָא לִי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מֵימֵי לֹא אָמְרִתִּי דָּבָר וְחָזְרִתִּי לַאֲחוֹרַי. אָמַר רבה

אל תצאו — בשבת ללקוט. **בשליו ראשון** — כשהתחיל המן לירד היה שליו יורד עמו, כדכתיב (שמות טז): "וירדי בערב ותעל השליו וגו' ובבקר היתה שכבת הטל" וגו', ולאחר זמן מרובה התאוו יותר. **במדבר פארן** — מעשה מרגלים. **של עצם** — שינים. **מה יתן לך ומה יוסיף לך** — עוד הקדוש ברוך הוא שמירה, שלא תספר לשון הרע. **האומרים ללשוננו נגביר** — כמי שאומר "מי אדון לנו", דכופרים בעיקר. **למצורע מוחלט** — אלמא "אצמית" דמתרגם לשון חליטה — היינו צרעת. **אותו לא אוכל** — בהאי קרא לעיל כתיב: "מלשני בסתר רעהו". **על נפי הרוח** — להא דרב חסדא, דבהאי קרא ד"אותו לא אוכל" כתיב נמי: "גבה עינים". נדונגו — גרסינן. **וסלף בה** — מי שסולף בה, וחפץ לסלקה, שלא תהא בו עוד — ישבור רוחו. **כרתו** — לשון כרת. **הי מינייהו מפקא** — הא בכולהו כתיב "גדולות", הלכך כולהו אתו. **לישנא תליתאי** — זה לשון הרכיל, שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד. **לאומרו** — לרכיל עצמו. שמתוך מריבה שנופלת בין השנים הורגין זה את זה, והורגין גואלי הדם את הרכיל שההרג בא על ידו. **דבעי מיית בלישניה** — יעסוק בדברי שטות ונבלה. **דבעי חיי בלישניה** — יעסוק בתורה. **נורא בי פלניא** — דמשמע: עשיר הוא, וכל שעה מצוי אש בביתו לבשל תבשילין. **גלויי מילתא בעלמא הוא** — הואיל ואינו אומרה בלשון הרע, אלא מגלה לאותן שמבקשין אור: לכו לבית פלוני. **דמיתאמרא באפי מרה** — שהמרגל אומרה בפני האומר עליו. **וחזרתי לאחורי** — לראות מי יעמוד אחורי, שאף בפני הבעלים אני אומרה. אלמא, לאו לישנא בישא חשיבא. לישנא אחרינא: שאם באו הבעלים ואמרו: למה אמרת כן — לא חזרתי בי לאמר לא אמרתי, אלא בפניהם הודיתי.

דמיתאמרא

שאמר משה רבינו לישראל **אַל תֵּצְאוּ** ללקוט את המן בשבת, שנאמר (שמות טז כה) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה', ולא שמעו בקולו **וַיֵּצְאוּ**, שנאמר (שם טז כז) 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ'. וכן אמר להם משה רבינו **אַל תּוֹתִירוּ** מהמן, שנאמר (שם טז יט) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר', ולא שמעו בקולו, שנאמר בפסוק הבא 'וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה'.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'שְׁנַיִם בְּשָׁלְיוֹ', [בְּשָׁלְיוֹ] רִאשׁוֹן וּבְשָׁלְיוֹ שֵׁנִי** – בשתי הפעמים שנתן להם ה' את השליו. **בְּשָׁלְיוֹ רִאשׁוֹן** – קודם שניתן להם השליו בפעם הראשונה, שנאמר (שם טז ג) 'וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם **בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע** כִּי הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב', ואז הוריד להם ה' את המן, ויחד עמו היה עולה השליו, שנאמר (שם טז יג) 'וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה'. **וּבְשָׁלְיוֹ שֵׁנִי** – קודם שירד השליו בפעם השניה, שאף שהיה להם שליו התאוו שיהיה להם יותר בשר, שנאמר (במדבר יא ד) 'וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר'. ואז נתן להם ה' את השליו בפעם השניה, שנאמר (שם יא לא) 'וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה'.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'בְּעֶגֶל' כִּדְאִיתֵיהּ** – כמפורש בפסוקים, שכשעלה משה להוריד את לוחות הברית היה נראה לישראל שהוא מאחר מלבוא, ועשו את העגל ואמרו 'אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם' (שמות לב ד). **'בְּמִדְבָּר פָּארָן' כְּדַאֲמַרְתְּ** – כמפורש בפסוקים, שכאשר חזרו המרגלים מארץ ישראל הוציאו את דיבת הארץ רעה, ובכו עמהם גם בני ישראל ולא רצו לעלות לארץ, ואמר ה' עליהם 'וַיִּנָּסֹא אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי' (במדבר יד כב).

הגמרא מביאה כמה דרשות בענין חומר עון לשון הרע: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, מָאי דִּכְתִיב** – מה הוא פירוש הפסוק (תהלים קכ ג) 'מַה יִּתֵּן לְךָ וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה'. כך **אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַלָּשׁוֹן, כָּל אֵבָרַיִךְ שֶׁל הָאָדָם זְקוּפִים** – עומדים, **וְאילו אַתְּ מוּטָל** – שוכב בתוך הפה, **וְכָל אֵבָרַיִךְ שֶׁל אָדָם** נראים **מְבַחוּץ, וְאַתְּ מְכֻסָּיָא, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁהַקַּפְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת** לשמירה, שלא יהיה הדיבור קל, חומה **אַחַת שֶׁל עָצָם**, הן השיניים המקיפות את הלשון, **וְחומה אַחַת שֶׁל בָּשָׂר**, הן השפתים, ואם כן **מַה יִּתֵּן לְךָ הקדוש ברוך הוּא וּמַה יֹּסִיף לָךְ, לָשׁוֹן רְמִיָּה** – עוד שמירה שלא תספרי לשון הרע.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר – בקדוש ברוך הוא, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יב ה) **'אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ'**, והיינו שאותם המגבירים את לשונם ושפתם לדבר לשון הרע, כאילו אומרים 'מי אדון לנו', שאין הקדוש ברוך הוא אדון עליהם. **וְעוד אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִימְרָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, עונשו הוא שנִּגְעִים בָּאִים עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם קא ה) **'מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית'**, והיינו שהאומר לשון הרע על רעהו בסתר, עונשו הוא שיצמיתו אותו. **וְהביאור** של הצמתה הוא כמו **דִּכְתִיב הָתָם**, לגבי מכירת בית בעיר מוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לֹא חֹמָה לַצְּמִיתֻת' לִקְנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל', **וְאת** התיבה 'לצמיתות' **מְתָרְגְמִינַן** – תירגם אונקלוס 'לַחֲלוּטִין', **וְתַנְיָן** במשנה (מגילה ח:) **'אֵין בֵּין מְצוֹרָע מוּסְגָּר לְמְצוֹרָע מוּחְלָט אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה'**, הרי שמצורע טמא קרוי 'מוחלט', שהוא התרגום של הצמתה, **וזהו** פירוש הפסוק שהאומר לשון הרע 'אוֹתוֹ אַצְמִית', שיהיה מצורע טמא.

הגמרא מביאה מקור נוסף לכך שהמדבר לשון הרע נגעים באים עליו: **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב** – מה יש לדרוש מהפסוק (ויקרא יד ב) **'זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע'**, הרי זה כאילו נאמר **זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרָתוֹ שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע**, שמחמת שדיבר לשון הרע והוציא שם רע על הבריות, לקה בצרעת.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי דִּכְתִיב (קהלת י יא) **'אִם יִשֹּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ וְאֵין יִתְרוֹן לְבַעַל הַלָּשׁוֹן'**, **לָעֲתִיד לָבֹא מִתְקַבְּצוֹת כָּל הַחַיּוֹת וּבָאוֹת אֵצֶל נָחָשׁ, וְאוֹמְרוֹת לו, אֲרִי הוֹרֵם וְאוֹכֵל, זְאֵב טוֹרֵף וְאוֹכֵל**, ויש להם הנאה, ואילו **אַתָּה, מַה הֲנָאָה יֵשׁ** לְךָ במה שאתה מכיש את הבריות וממית אותם, והרי אינך אוכל את בשרם. **אוֹמֵר לָהֶם** הנחש, **וְכִי מַה יִּתְרוֹן** – מה תועלת יש **לְבַעַל הַלָּשׁוֹן** – לאדם המדבר לשון הרע, והרי גם הוא אינו נהנה בכך שהוא מטיל דופי בבריות.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עֲוֹנוֹת עַד לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עג ט) **'שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ'**.

אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע רְאוּי לְסוֹקְלוֹ בָּאֶבֶן, כְּתִיב הָכָא, לגבי המספר לשון הרע (תהלים קא ה) **'אוֹתוֹ אַצְמִית'**, וכפי שהתבאר לעיל, פסוק זה עוסק במדבר לשון הרע. **וּכְתִיב הָתָם**, במגילת איכה (ג נג) **'צָמְתוּ בַבּוֹר חַיָּי וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי'**, והיינו שאותו שמצמיתים אותו, והוא המספר לשון הרע, ראוי לְיַדּוֹת [–להשליך] בו אבנים.

וְאָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עליו, **אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים קא ה) **'מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל'**, **אַל תִּיקְרֵי 'אֹתוֹ לֹא אוּכָל', אֶלָּא 'אִתּוֹ לֹא אוּכָל'**, שאין הקדוש ברוך הוא יכול לדור איתו בעולם. מביאה הגמרא לשון אחרת בדרשת פסוק זה: **וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ** – ויש ששונים מימרא זו **עַל גַּבֵּי חְרוּחַ** – בעלי גאוה, שהרי באותו פסוק נאמר 'גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אתו לא אוכל', ו'גבה עינים' היינו בעל גאוה שעיניו רמות, ועליו אומר הקדוש ברוך הוא שאינו יכול לדור איתו בעולם.

אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר מַר עוּקְבָא, כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא [לְשֹׁר שֶׁל] **גֵּיהִנֹּם, אֲנִי עָלָיו מִלְמַעְלָה, וְאֵשׁ מִלְמַטָּה, נְדוֹנְנוּ** – נדון אותו ביחד, להענישו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם קכ ד) **'חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים'**, **אַל תִּיקְרֵי 'חִצֵּי' האמור בפסוק אֶלָּא לָשׁוֹן** הרע, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ט ז) **חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ', וְאֵין 'גִּבּוֹר' האמור בפסוק אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מב יג) **'ה' כְּגִבּוֹר יֵצֵא', וְ'גַּחֲלֵי רְתָמִים' הֵיינוּ גֵּיהִנֹּם.**

אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַה תַּקָּנְתּוֹ שֶׁל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא, יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טו ד) **'מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים', וְאֵין 'לָשׁוֹן' אֶלָּא לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר 'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֵּר', וְאֵין 'עֵץ [חַיִּים]' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם ג יח) **'עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ'**, הרי שלימוד תורה הוא ה'מרפא' ללשון הרע. **וְאִם עָם הָאָרֶץ הוּא, יַשְׁפִּיל** את **דַּעְתּוֹ**, ולא יתגאה, **שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך אותו פסוק 'מַרְפֵּא לָשׁוֹן

המשך בעמוד 205

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, כָּל מִילְתָא דְּמִיתְאֲמְרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא – כל דבר שאמר אותו בעל הדבר בפני שלשה בני אדם, לֵית בָּהּ מְשׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא – אין בפרסומו משום איסור לשון הרע, מַאי מַעֲמָא, משום דְּחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ – לחברך, ששמע את הדבר, חבר יש לו, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ – ואף לחברו של חברך, ששמע זאת מחברך, חַבְרָא אִית לֵיהּ – חבר נוסף יש לו, כלומר, כיון שידע האומר שדבר זה עתיד להתפרסם על ידי אותם שלשה ששמעו אותה, הרי גילה דעתו שאינו מקפיד בפרסום הדבר, ושוב אין באמירתו משום איסור לשון הרע.

הגמרא מביאה עתה כמה אופנים שאסור לומר על השני דבר שבח, מאחר והוא עשוי לגרום לו רעה: כִּי אֲתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, מַאי דִּכְתִיב – מה פירוש הפסוק (משלי כז יד) 'מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קְלָלָה תֵּחָשֵׁב לוֹ', מדוע ברכה זו נחשבת כקללה, וביאר רב דימי, כְּגוֹן דְּמִיקְלַע לְאוּשְׁפִּיזָא – שהזדמן אדם למקום שאירחו אותו בחינם, וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר – וטרחו לפניו יפה, לְמָחָר נָפֵיק יָתִיב בְּשׁוּקָא – למחרת יוצא אותו אדם ויושב בשוק, וְאָמַר, רַחֲמָנָא נִיכְרְכֵיהּ לְפִלָנְיָא – ה' יברך את אותו אדם שאירח אותי, דְּהָכִי טָרַח קַמַּאי – שכל כך טרח לפני להיטיב עימי. וְדבר זה גורם דְּשָׁמְעִין אִינְשֵׁי – שישמעו דבר זה בני אדם שאינם הגונים, ויבינו מכך שאותו אדם שאירחו הוא עשיר, וְאָזְלִין וְאָנְסִין לֵיהּ – וילכו ויאנסו ממנו את ממונו, נמצא שדיבור זה של שבח על אותו אדם, גרם לו נזק, ולכן אסור לאומרו.

הגמרא מביאה אופן נוסף שאסור לספר בטובת חבירו: תָּנֵי [–שנה] רַב דִּימִי אֲחוּהּ [–אחיו] דְּרַב סַפְרָא, לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ יותר מדאי, שֶׁמִּתּוֹךְ שהוא מספר בְּטוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי סִיפּוּר בְּרָעָתוֹ של אותו פלוני, לפי שדרך האדם היא שכשהוא מרבה לספר בטובתו, הרי הוא מוסיף ואומר חוץ ממדה רעה מסוימת שיש בו. וכן אחרים אומרים לו, כיצד אתה משבחו כל כך והרי יש בידו מידה רעה מסוימת. ולכן לא ירבה האדם בסיפור דברים טובים על חבירו.

הגמרא מביאה לשון אחרת באופן אמירת דין זה: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש אומרים שלא אמר רב דימי דין זה, אלא כך היה המעשה, שרַב דִּימִי, אֲחוּהּ [–אחיו] דְּרַב סַפְרָא, חָלַשׁ – היה חולה, עַל רַב סַפְרָא לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ – בא רב ספרא אחיו לשאול בשלומו, אָמַר לְהוּ רב דימי, תֵּיתֵי לִי – יבוא לי שכר טוב, כיון דְּכַיְימִי כָּל דְּאָמוֹר רַבָּנָן – שקיימתי כל דין שאמרו חכמים. אָמְרוּ לֵיהּ, הָא מִי מְכַיְימַת – האם קיימת דבר זה, שאמרו חכמים לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ. אָמַר לְהוּ רב דימי, לֹא שָׁמִיעָא לִי – לא שמעתי עד עתה דין זה, וְאִי הֲוָה שְׁמִיעָא לִי, קַיְימַתֵּיהּ – ואם הייתי שומע דין זה, הייתי מקיימו.

הגמרא מביאה עוד מימרא בענין נגעים, שבאים מחמת לשון הרע: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִין, א. עַל לָשׁוֹן הָרָע. ב. וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. ג. וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא. ד. וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת. ה. וְעַל נְשׂוּאֵי תְרוּמָה – גאוה. ו. וְעַל הַגָּזֵל. ז. וְעַל צְרוּת הָעַיִן – שעינו צרה בשל אחרים, ואינו מהנה את שכניו להשאיל להם את כליו.

הגמרא מבארת עתה מנין נלמד שעל שבעה דברים אלו נגעים באים: 'עַל לָשׁוֹן הָרָע', דִּכְתִיב (תהלים קא ה) 'מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית', ו'מלשני בסתר' הוא האומר לשון הרע, ו'אצמית' הוא מלשון מוחלט, כלומר שיהיה כמצורע מוחלט, וכמו שדרשה הגמרא לעיל (טו:).

'עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים', דִּכְתִיב לאחר שהרג יואב בן צרויה את אבנר בן נר, שקללו דוד המלך ואמר 'וְאַל יִכָּרֵת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע' וגו' (שמואל ב' ג כט), הרי שמחמת שפיכות דמים שעשה יואב נענש זרעו בצרעת.

'וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא', דִּכְתִיב לגבי גיחזי תלמידו של אלישע, שלאחר שריפא אלישע את נעמן שר צבא ארם מצרעתו, סירב ליטול ממנו מתנות על כך, ואילו גיחזי רץ אחריו ואמר לו שאלישע שלחו ליטול בגדים וכסף, 'וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם' (מלכים ב' ה כג), כלומר, הישבע שאלישע שלח אותך וטול שתי ככרות כסף, ונשבע על כך גיחזי ונטל את הכסף מיד נעמן, וּכְתִיב לאחר מכן שקיללו אלישע ואמר לו 'וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וגו' וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג' (שם ה כז). הרי שבעון שבועת שוא נענש גיחזי בצרעת.

'וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת', דִּכְתִיב לגבי פרעה מלך מצרים שנטל את שרה אימנו לביתו, 'וַיְנַגַּע ה' אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים וגו' גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם' (בראשית יב יז). 'וְעַל נְשׂוּאֵי תְרוּמָה', דִּכְתִיב לגבי עוזיהו מלך יהודה, 'וּכְחָזְקָתוֹ גָּבְהָה לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעֹל בַּה' אֱלֹהָיו וַיָּבֹא אֶל הֵיכַל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת' (דה"י ב' כו טז), ונאמר בהמשך הפרשה (שם כו יט) 'וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ', הרי שמתוך שהתגאה רצה להקטיר קטורת, ומחמת כן נענש בצרעת.

'וְעַל הַגָּזֵל', דִּכְתִיב לגבי נגע צרעת שנעשה באבני הבית, 'וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת הַבַּיִת' (ויקרא יד לו), תָּנָא – ועל פסוק זה שנינו בברייתא, הוּא – אותו אדם היה כֹּהֵן מְמוּנֶה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, בגזילה, יָבֹא הַכֹּהֵן וְיִסְּדֵר את מְמוּנוֹ, שיפנו את הבית מכל כליו, הרי שמחמת שהיה אותו אדם גזלן נענש בנגע בביתו.

'וְעַל צְרוּת הָעַיִן', דִּכְתִיב באותה פרשה (שם יד לד–לה) 'וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, וּבָא אֲשֶׁר לוֹ הַבַּיִת [וגו'] וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת', וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – ושנו בברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, מה הוא לשון 'אשר לו הבית', ללמד שהנגעים באים על מִי שֶׁמִּיּוּחָד בֵּיתוֹ רק לוֹ, ואינו מהנה אחרים מנכסיו.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: אֵינִי – וכי כך הוא הדבר, שנגעים באים על לשון הרע, וְהָא אָמַר רַבִּי עָנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן, לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בְּגֵדֵי כְהוּנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, שנאמרו בפרשת תצוה (שמות פרקים כח כט) ענייני בגדי כהונה יחד עם פרשת קרבנות המילואים, שבהם נחנכו אהרן ובניו לעבודת המקדש, לוֹמַר לְךָ, מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין על החטאים, אַף בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִין על החטאים. ומבאר רבי ענני על מה מכפר כל בגד ומנין לומדים זאת, כְּתוֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב לאחר שמכרו אחי יוסף את יוסף 'וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם' (בראשית לז לא), ויש בכך רמז לעתיד לבא, שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים, ו'טבילה' שהוזכרה בפסוק היא מלשון כפרה.

מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב בפרשת בגדי כהונה (שמות כח מב) 'וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה', ורמזה התורה בפסוק זה שהמכנסים 'מכסים' ומכפרים על גלוי עריות.

מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסּוּת הָרוּחַ – על הגאוותנים, והטעם לכך הוא כִּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, יָבֹא דָּבָר שֶׁבִּגְבוֹהָּ, והיא המצנפת שעל ראש הכהן הגדול שנמצאת במקום גבוה, וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה גוֹבַהּ – על הגאוה.

אַבְנֵט מְכַפֶּרֶת עַל הִרְהוּר הַלֵּב, כיון שכפרתו היא אֲהֵיכָא

המשך בעמוד 208

דמיתאמרא באפי תלתא — שהבעלים אמרוה בפני שלשה, המגלה אותה אינו לשון הרע. שזה גילה תחלה דעתו שאם מגלה אותו אינו חושש, דמידע ידע דסופה להגלות, דחברך חברא אית ליה, וזה מגלה לחבירו וזה לחבירו עד שיודע. **מברך רעהו בקול גדול וגו' קללה תחשב לו** — אותה ברכה קללה היא לו לחבירו. **ושמעין אינשי** — אלמי שהוא עשיר, ואזלי ואנסי ליה לממוניה. לישנא אחרינא: אנסי ליה — שמתאבסנין אצלו אורחין עד שמכלין ממונו. **בא לידי רעתו** — שכשהוא מספר בטובתו יותר מדאי, הוא עצמו אומר: חוץ ממדה רעה זו שבו. או אחרים שומעין שזה משבחו, ואומרים: הלא מדת כך וכך בידו! **צרות העין** — שצרה עינו באחרים, ואינו מהנה שכיניו מכליו על ידי שאלה. **אותו אצמית** — ואוקימנא לעיל דהיינו נגעים. **אל יברת מבית יואב** — מפני שהרג את אבנר. **הואל** — השבע ששלחך אלישע, וקח ככרים. **ובחזקתו גבה לבו וגו'** — בעוזהו משתעי. **שייחד ביתו** — כלי תשמישו, שלא השאילם לאחרים. למה נסמכה כו' — בפרשת "ואתה תצוה" נסמכה ענין המלואים לבגדי כהונה. **ויטבלו את הכתנת בדם** — רמז היה להם שטבילת כפרת דמים עולה על ידי כתנת. **אין אפוד ותרפים** — בזמן שאין אפוד — הוי עון תרפים. **שבקול** — פעמוני המעיל נשמעין על מעשה קול, לשון הרע. ואת אמרת נגעים אתו עליה! **אהנו מעשיו** — שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל נגעים באין עליהם, והכא תניא דבגדי כהונה מכפרין? תריץ: דהא דתני בגדי כהונה מכפרין — לאו עליה דידיה, אלא על האחרים, שעל ידו נענשין. דבשפיכות דמים כתיב (במדבר לה): "כי דם הוא יחניף" וגו', ובגילוי עריות כתיב (ויקרא יח): "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחרינא. **שבכתאי** — קטורת נעשית בהיכל בחשאי, כדתניא בפרק "הוציאו לו" במסכת יומא (מד,א); פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא. **קשיא שפיכות דמים וכו'** — דקאמרינן לעיל: בגדי כהונה מכפרין על אחרים, וקא חזינן דעגלה ערופה מכפרת על אחרים. דעל ההורג אינה מכפרת, דקיימא לן בסוטה (מו,ב) שאם נתערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, מנין שהוא נהרג — תלמוד לומר: "ולארץ לא יכופר" וגו'. **קשיא לשון הרע** — דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין. **לא ידיע מאן קטליה — עגלה מכפרת. בר קטלא הוא** — וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני, דכתיב (במדבר לה): "ולארץ לא יכופר" וגו'. **בצינעא** — דמעשה חשאי קטרת מכפרת. בפרהסיא

וכחזקתו גבה לבו וגו' — גבי עוזיה כתוב בדברי הימים כתיב (דברי הימים א ה): "ויוחנן הוליד [את] עזריה (הכהן) [הוא] אשר כיהן (בתוך) בבית אשר בנה (המלך) שלמה [בירושלים]". וצריך עיון: למה כתיב עליו "אשר כיהן" יותר מן האחרים? שהוא מונה שם כל הכהנים גדולים אשר שמשו בבית ראשון, והרי מונה לפניו כמה כהנים ולמה כתיב אשר כיהן גבי (עוזיה) [עזריה] יותר מן האחרים? ויש לומר: לפי שהוא הכניס עצמו להתווכח על הכהונה כשבא עוזיה, יותר מן האחרים.

הא דאהנו מעשיו — פירש רש"י: שנתקוטטו על ידו. ואי קשיא: אמאי לא מותיב ליה משפיכות דמים וגילוי עריות, דקאמר לעיל: נגעים באין עליהם, והכא תניא דבגדי כהונה מכפרין! תריץ: דהא דתני בגדי כהונה מכפרין — לאו עליה דידיה, אלא על האחרים, שעל ידו נענשין. דבשפיכות דמים כתיב (במדבר לה): "כי דם הוא יחניף" וגו', ובגילוי עריות כתיב (ויקרא יח): "ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה", אבל לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחרינא. **שבכתאי** — קטורת נעשית בהיכל בחשאי, כדתניא בפרק "הוציאו לו" במסכת יומא (מד,א); פורשין מבין האולם ולמזבח בשעת הקטרה. לשון הרע בחשאי הוא. **קשיא שפיכות דמים וכו'** — דקאמרינן לעיל: בגדי כהונה מכפרין על אחרים, וקא חזינן דעגלה ערופה מכפרת על אחרים. דעל ההורג אינה מכפרת, דקיימא לן בסוטה (מו,ב) שאם נתערפה העגלה ואחר כך נמצא ההורג, מנין שהוא נהרג — תלמוד לומר: "ולארץ לא יכופר" וגו'. **קשיא לשון הרע** — דלעיל דקתני דבגדי כהונה מכפרין. **לא ידיע מאן קטליה — עגלה מכפרת. בר קטלא הוא** — וכל כמה דלא מיקטל לא מיכפרי אחריני, דכתיב (במדבר לה): "ולארץ לא יכופר" וגו'. **בצינעא** — דמעשה חשאי קטרת מכפרת. בפרהסיא

רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: כָּל מִילְתָא דְּמִיתְאַמְרָא בְּאַפֵּי תְּלָתָא, לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא; מַאי טַעְמָא? חַבְרָךְ - חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ - חַבְרָא אִית לֵיהּ. כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, מַאי דִּכְתִיב: "מְבָרֵךְ רֵעֵהוּ בְּקוֹל גָּדוֹל בַּבֹּקֶר הַשְׁכֵּם קְלָלָה תֵּחָשֶׁב לוֹ"? בְּגוֹן דְּמִיקְלַע לְאוּשְׁפִּיזָא וְטָרְחוּ קַמֵּיהּ שַׁפִּיר, לְמָחָר נָפֵיק יָתֵיב בְּשׁוּקָא וְאָמַר: "רַחֲמָנָא נִיבָרְכֵיהּ לְפִלָנְיָא דְּהָכִי טָרַח קַמַּאי", וְשָׁמְעִין אֱינָשֵׁי וְאָזְלִין וְאָנְסִין לֵיהּ. תָּנֵי רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סָפְרָא: לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סָפְרָא חַלָּשׁ, עַל רַב סָפְרָא לְשַׁיוֹלֵי בֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: הָא מִי מְקַיְּימַת - לְעוֹלָם אַל יְסַפֵּר אָדָם בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שֶׁמִּתּוֹךְ טוֹבָתוֹ בָּא לִידֵי גְּנוּתוֹ? אֲמַר לְהוּ: לָא שְׁמִיעָא לִי, וְאִי הָווּ שְׁמִיעָא לִי - קַיְּימָתָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עַל שִׁבְעָה דְּבָרִים נְגָעִים בָּאִין: עַל לָשׁוֹן הָרַע, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא, וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל צָרוּת הָעַיִן. עַל לָשׁוֹן הָרַע - דִּכְתִיב: "כְּלָשֳׁנִי בַּסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית"; עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים - דִּכְתִיב: "וְאַל יָבֶרת מִבֵּית יוֹאָב זָב וּמְצֹרָע" וגו'; וְעַל שְׁבוּעַת שָׁוְא - דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֶל קַח כִּכָּרָיִם", וּכְתִיב: "וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ" וגו'; וְעַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת - דִּכְתִיב: "וַיִּנַּע ה' אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים" וגו'; וְעַל גַּסּוּת הָרוּחַ - דִּכְתִיב: "וּבְחָזְקָתוֹ גָּבְהָה לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית וַיִּמְעֹל בַּה' אֱלֹהָיו", "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ"; וְעַל הַגָּזֵל - דִּכְתִיב: "וְנָזָה הַכֹּהֵן וּפָנוּ אֶת הַבַּיִת", תָּנָא: הוּא כּוֹנֵס מָמוֹן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ - יָבֹא הַכֹּהֵן וְיִפָּזֵר מָמוֹנוֹ; וְעַל צָרוּת הָעַיִן - דִּכְתִיב: "וְהָא הַבַּיִת", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי שֶׁמְּיוּחָד בֵּיתוֹ לוֹ. אִינִי? וְהָא אָמַר רַבִּי עָנָנִי בַּר שָׁלוֹם - לְמָה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת בִּגְדֵי כְהוּנָּה לְפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין - אַף בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִין; כְּתוּנֶּת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים - דִּכְתִיב: "וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם"; מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּילּוּי עֲרָיוֹת - דִּכְתִיב: "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה"; מְצִנֶּפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסּוּת הָרוּחַ - כְּדְרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יָבֹא דָּבָר שֶׁגְּבוֹהַּ וְיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה גּוֹבַהּ; אֲבָנֵט מְכַפֶּרֶת עַל הָרְהוּר הַלֵּב - אַהֲיכָא דְּאִיתֵיהּ, דִּכְתִיב: "וְהָיָה עַל לֵב אַהֲרֹן"; חוֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין - דִּכְתִיב: "וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט"; אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה זָרָה - דִּכְתִיב: "אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים"; מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרַע - אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה הַקּוֹל; צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה עֲזִי פָּנִים - כְּתִיב הָכָא: "וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן", וּכְתִיב הָתָם: "וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ"! - לָא קַשְׁיָא: הָא - דַּאֲהַנוּ מַעֲשָׂיו, הָא - דְּלָא אֲהַנוּ מַעֲשָׂיו, אִי לָא אֲהַנוּ מַעֲשָׂיו - אַתּוּ נְגָעִים עֲלֵיהּ, אִי לָא אֲהַנוּ מַעֲשָׂיו - מְעִיל מְכַפֵּר. - וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם כַּקָּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה, בְּדָבָר אַחֵר מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה - שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרַע; שְׁפִיכוּת דָּמִים - בְּעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְלָשׁוֹן הָרַע - בְּקִטֹּרֶת, דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא: לְמַדְנוּ לַקִּטֹּרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת, דִּכְתִיב: "וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: עַל מָה קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת? עַל לָשׁוֹן הָרַע, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּחֶשַׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשַׁאי. קַשְׁיָא שְׁפִיכוּת דָּמִים אַשְׁפִּיכוּת דָּמִים, קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרַע אַלָּשׁוֹן הָרַע! - שְׁפִיכוּת דָּמִים אִשְׁפִּיכוּת דָּמִים לָא קַשְׁיָא: הָא - דִּידֵיעַ מַאן קְטַלֵיהּ, הָא - דְּלָא יָדֵיעַ מַאן קְטַלֵיהּ. - דִּידֵיעַ מַאן קְטַלֵיהּ, בַּר קְטָלָא הוּא! - בְּמֵזִיד וְלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. לָשׁוֹן הָרַע אַלָּשׁוֹן הָרַע לָא קַשְׁיָא: הָא בְּצִינְעָא, הָא

וענוה שלא לשמה — שעושה עצמו עניו, ואינו רוצה להוכיחו. ואותה ענוה לא לשמה שמים היא, אלא שלא ישנאנו. ויש מפרשים: ענוה שלא לשמה — פירוש: משום גאוה, או שיאמרו: אדם עניו הוא ומשפיל עצמו ושותק בחירופו ועלבונו, ולא לשם שמים אלא לקנות שם. אבל בקונטרס שפירש ענוה שלא לשמה, שמונע תוכחה מן הצריכים — לא ישר אלי, דהוה רשע גמור. **ומאן** דאמר עד נזיפה הא כתיב הכאה וקללה — ואם תאמר: למאן דאמר נמי קללה, הא כתיב הכאה! ויש לומר: שמא כדמשני, אגב חביבותא דיונתן. אי נמי, לא דריש ליה קרא ד"ויטל שאול", כיון דלית׳ליה בהאי קרא ד"ויחר אף שאול", אלא קרא אחרינא הוא. **הכי** גרסינן: דאמר מר אימיה מדן ואבוה מנפתלי דבדבר הימים (ב ב) כתיב: ואמו מבני דן. **לעולם** אל ישנה אדם מאומנות אביו ומאומנות אבותיו — ומייתי ראיה שאמו היתה מבני דן, ולקח לו אומנות אבותיו.

הדרן עלך יש בערכין

בפרהסיא — דאמעשה קול הוא מעיל מכפר. **הוא הבדיל** — שעל לשון הרע באו נגעים עליו. **פטיט** — לשון קול היוצא בחשאי, ובלעז *פולי"ר. **יביא קרבן פטיט** — שהצפרים צוצעקין בכל שעה. **יכול לא יבנו** — על דבר תוכחה. **יסטרנו** — כלאחר יד. **ופניו משתנין** — שיוכיחנו ברבים, להלבין פניו. **קיסם** — כלומר, עון קטן שבידך, זה יכול לומר לו: טול אתה עון גדול שבידך. הלכך אין יכולין להוכיח, שכולן חוטאים. **שיודע להוכיח** — דרך כבוד, שלא יהו פניו משתנין. **קובל עליו** — כשהתייתי רואה בו דבר גנאי. **תוכחה לשמה** — לשם שמים. **וענוה שלא לשמה** — שעושה עצמו עניו, שאינו רוצה להוכיחו. ואותה ענוה שלא לשם שמים הוא, אלא שלא ישנאנו. **דאמר מר** — במסכת עבודה זרה בפרק קמא (כ,ב): עגונה גדולה מכולן, דכתיב "ויען משח אותי לבשר עגונים". לבשר חסידים לא נאמר. **אמר ליה רבי חייא** — לשמואל: חזי מר דקא מצער לן רב הונא, שמכה וחובט אותי. **כי נפק** — חייא בר רב, אמר ליה רב הונא לשמואל: להכי מצערנא ליה, דהכי והכי עבידי, דברים מגונים. והיינו ענוה שלא לשמה, דלא אמר ליה בפניו, ושלא בפניו סיפר בגנותו. **עד היכן** — אדם חייב להוכיח את חבירו. **עד הכאה** — עד שיקצוף זה ויכה את המוכיח. **עד קללה** — שיקלל את המוכיח. יהונתן הוכיח לשאול עד שקצף שאול. **שיכה** — בעל הבית את האכסנאי, או את אשתו. **עד שיפשיל** — בעל הבית כלי האכסנאי לאחוריו להשליכם מן הבית. **בהפשלה ובהכאה** — דאכסנאי גופיה, כולי עלמא לא פליגי, דתו לא מצי קאי. **שמואל סבר** — כיון דלדידיה אינו מכה, מאי נפקא ליה מיניה? הלכך עד הפשלה. **לאטרודי** — להתקוטט. **וכל כך למה** — לו לסבול. **אכסנאי** — המשנה מאכסניא שלו. **פונם** — בעל הבית. **ונפגם** — הוא עצמו. דאמרי אינשי: כמה קשים אלו שלא יכולו לדור יחד. **למסעיו** — בדרך שהיה רגיל לחנות ממסע למסע, שלא שינה בית מלוניו. **דאקראי** — בגון אכסנאי שבדרך שלן שם במקרה בעלמא, ששקעה לו שם חמה. למאן דאמר מאהלו — לא חשיב אלא אכסניא קבועה, ומאן דאמר מ"מסעיו" — חשיב אפילו דאקראי. **תכלית יסורין** — סוף מדת יסורין, כלומר, יסורין שאין פחותין מזה. **ואינו מתקבל עליו** — שאינו למדתו כהגון, וצער הוא לו. **למזוג** — כוס של יין במים חמין. **נהפך לו חלוקו** — שלא לבשה כסדר, וצריך להופכה ולפושטה. **שלש ועלו בידו שתים** — איכא טירחא למידהר ולמשקל שלישית. **וכל כך למה** — כלומר, למאי הילכתא הוו יסורין? **קיבל עולמו** — כל מנוחתו לעתיד. **ואי עבר עליה חד מהנך** — הרי הוא יסורין.

1 **חָא - בְּפַרְהֶסְיָא.** בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָחְמָנִי מֵרַבִּי
2 חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לַהּ רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי מֵרַבִּי
3 חֲנִינָא מֵרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרֵי לָהּ מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מַה
4 נִּשְׁתַּנְּתָה מְצוֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: "בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
5 מוֹשָׁבוֹ"? - הוּא הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אִישׁ
6 לְרֵעֵהוּ, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: "בָּדָד יֵשֵׁב" וגו'. אָמַר רַבִּי
7 יְהוּדָה בֶּן לֵוִי: מַה נִּשְׁתַּנְּתָה מְצוֹרָע שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה: יָבִיא
8 שְׁתֵּי צִפֳּרִים לְטַהֲרָתוֹ? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הוּא
9 עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה פָּטִיט, לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה: יָבִיא קָרְבָּן
10 פָּטִיט. תָּנוּ רַבָּנָן: "לֹא תְשִׂנְא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ" - יָכוֹל
11 לֹא יַכֶּנּוּ, לֹא יְסַטְּרֶנּוּ, וְלֹא יְקַלְקְלֶנּוּ? תַּלְמוּד לוֹמַר:
12 "בִּלְבָבֶךָ" - שִׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מִנַּיִן לָרוֹאֶה
13 בַּחֲבֵירוֹ דָּבָר מְגוּנֶּה שֶׁחַיָּיב לְהוֹכִיחוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ"; הוֹכִיחוֹ וְלֹא קִבֵּל, מִנַּיִן שֶׁיְּהֵא חוֹזֵר
14 וּמוֹכִיחֶנּוּ - תַּלְמוּד לוֹמַר: "תּוֹכִיחַ", מִכָּל מָקוֹם; יָכוֹל אֲפִילּוּ מִשְׁתַּנִּים פָּנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא
15 תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן: תְּמִיהַנִי אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁמְּקַבֵּל תּוֹכָחָה,
16 אִם אָמַר לוֹ: "טוֹל קֵיסָם מִבֵּין עֵינֶיךָ" - אָמַר לוֹ: "טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר
17 בֶּן עֲזַרְיָה: תְּמִיהַנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ לְהוֹכִיחַ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: מֵעִיד אֲנִי עָלַי
18 שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהָרְבֵּה פְּעָמִים לָקָה עַקִּיבָא עַל יָדַי, שֶׁהָיִיתִי קוֹבֵל עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי,
19 וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהִסְפַּדְתִּי בּוֹ אֲהֵבָה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם
20 וְיֶאֱהָבֶךָּ". בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: תּוֹכָחָה לְשִׁמָּהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא לְשִׁמָּהּ, הֵי
21 מִינַּייהוּ עֲדִיפָא? אֲמַר לֵיהּ: וְלָא מוֹדֵית דַּעֲנָוָה לְשִׁמָּהּ עֲדִיפָא, דְּאָמַר מָר: עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם?
22 שֶׁלֹּא לְשִׁמָּהּ נַמִי עֲדִיפָא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת אַף
23 עַל פִּי שֶׁלֹּא לְשִׁמָּהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לְשִׁמָּהּ בָּא לְשִׁמָּהּ. הֵיכִי דָּמֵי תּוֹכָחָה לְשִׁמָּהּ וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא
24 לְשִׁמָּהּ? כִּי הָא דְּרַב הוּנָא וְחִייָא בַּר רַב הוּנָא יָתְבִי קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ חִייָא בַּר רַב:
25 חֵזִי מָר דְּקָא מְצַעַר לִי קַבֵּיל עֲלֵיהּ דִּידִי לָא מְצַעַר לֵיהּ. בָּתַר דְּנָפֵיק, אֲמַר לֵיהּ: הָכִי וְהָכִי
26 קָא עָבֵיד. אֲמַר לֵיהּ: אַמַּאי לָא אֲמַרְתְּ לֵיהּ בְּאַנְפֵּיהּ? אֲמַר לֵיהּ: חַס לִי לְהַלְכְסוֹף זַרְעֵיהּ דְּרַב
27 עַל יָדַאי. עַד הֵיכָן תּוֹכָחָה? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד קְלָלָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:
28 עַד נְזִיפָה. כְּתָנֵּאי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד הַכָּאָה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד קְלָלָה, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר:
29 עַד נְזִיפָה. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן
30 וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן נַעֲוַת הַמָּרְדּוּת", וּכְתִיב: "וַיַּטֵּל שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ"; לְמַאן דְּאָמַר
31 עַד הַכָּאָה - דִּכְתִיב: "לְהַכּוֹתוֹ", וּלְמַאן דְּאָמַר עַד קְלָלָה - דִּכְתִיב: "לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת
32 אִמֶּךָ", וּלְמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה - דִּכְתִיב: "וַיִּחַר אַף שָׁאוּל". וּלְמַאן דְּאָמַר נְזִיפָה, הָכְתִיב הַכָּאָה
33 וּקְלָלָה! שָׁאנֵי הָתָם, דַּאֲגַב חֲבִיבוּתָא בֵּיהּ לִיהוֹנָתָן בְּדָוִד, מְסַר נַפְשֵׁיהּ טְפֵי. עַד
34 הֵיכָן לֹא יַשְׁנֶה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שָׁלּוֹ? רַב אָמַר: עַד הַכָּאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיְּפַשְּׁלוּ לוֹ
35 כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו. בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו - כּוּלֵּי עָלְמָא
36 נַמִי לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - בְּהַכָּאָה דִּדְבִיתְהוּ, מָר סָבַר: כֵּינָן דִּלְדִידֵיהּ לָא מְצַעַר לֵיהּ, מַאי
37 נַפְקָא לֵיהּ מִינָּיהּ? וּמָר סָבַר: אָתֵי לְאִטְרוּדֵי. וְכָל כָּךְ לָמָּה? דְּאָמַר מָר: אַכְסַנַאי פּוֹגֵם וְנִפְגָּם.
38 אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ מִן הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל
39 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִיא שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה". רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא: "וַיֵּלֶךְ לְמַפְּעָיו". מַאי בֵּינַייהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסַנַאי
40 דְּאַקְרָאי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה אָדָם מְאוּמָנוּתוֹ וּמְאוּמָנוּת אֲבוֹתָיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר,
41 בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת", וְאָמַר מָר: אִימּוֹ מִבֵּית דָּן, וּכְתִיב: "וְאִמּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ
42 לְמַטֵּה דָן". עַד הֵיכָן תַּכְלִית יִסּוּרִין? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל שֶׁאָרְגוּ לוֹ בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ וְאֵין מִתְכַּסֶּה עָלָיו. מַתְקִיף לַהּ רַבָּא וְעֵירָא, וְאִיתֵּימָא
43 רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: גְּדוֹלָה מִזּוּ אָמְרוּ, אֲפִילּוּ נִתְכַּוְּונוּ לִמְזוֹג בְּחַמִּין וּמָזְגוּ לוֹ בְּצוֹנֵן, בְּצוֹנֵן וּמָזְגוּ לוֹ בְּחַמִּין, וְאַתְּ אָמְרַתְּ כּוּלֵּי הַאי?
44 מָר בְּרֵיהּ דְּרָבִינָא אָמַר: אֲפִילּוּ נֶהֱפַךְ לוֹ חֲלוּקוֹ. רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב חִסְדָּא, וְאִיתֵּימָא רַבִּי יִצְחָק, וְאָמְרִי לַהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֲפִילּוּ
45 הוֹשִׁיט יָדוֹ לְכֵלִים לִיטּוֹל שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם, דִּיווּקָא שָׁלֹשׁ וְעָלוּ בְּיָדוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שְׁתַּיִם וְעָלוּ בְּיָדוֹ שָׁלֹשׁ - לָא, דְּלֵיכָּא טִירְחָא
46 לְמִישְׁדַּייהוּ. וְכָל כָּךְ לָמָּה? - דְּתַנְיָא דִּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל שֶׁעָבְרוּ עָלָיו אַרְבָּעִים יוֹם בְּלֹא יִסּוּרִין - קִיבֵּל עוֹלָמוֹ. בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי:

פורענות

1 **הָא בְּפַרְהֶסְיָא** – ומה שאמר רבי ענני שהמעיל מכפר על לשון
2 הרע היינו באופן שנאמר ברבים, בדומה למעיל שמשמיע את
3 קולו, ובזה המעיל מכפר.
4 הגמרא מביאה עתה כמה מימרות בענין השייכות בין צרעת
5 ללשון הרע: **בָּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָחְמָנִי**
6 **חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים ששאל כן **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָחְמָנִי**
7 **חֲתֵנֵיהּ** [–שהיה חתנו] **דְּרַבִּי חֲנִינָא מִדְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ** –
8 ויש אומרים ששאל כן **מִדְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצוֹרָע**
9 משאר הטמאים, **שֶׁאָמְרָה** עליו **הַתּוֹרָה** 'בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
10 **מוֹשָׁבוֹ'** (ויקרא יג מו), שמורחק משלשת המחנות, ואילו זב
11 משולח רק ממחנה שכינה ולויה, וטמא מת רק ממחנה שכינה
12 (פסחים סז:). והשיבו לו, כיון **שֶׁהוּא**, המצורע, דיבר לשון הרע
13 **וּבכך הִבְדִּיל בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ** או **בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ**, שגרם להם
14 להתקוטט על ידי לשון הרע שאמר עליהם, **לְפִיכָךְ אָמְרָה תּוֹרָה**
15 'בָּדָד יֵשֵׁב וגו' מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ'.
16 **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן לֵוִי, מַה נִּשְׁתַּנָּה מְצוֹרָע** משאר הטמאים,
17 **שֶׁאָמְרָה הַתּוֹרָה** שמלבד קרבנותיו **יָבִיא** שְׁתֵּי **צִפֳּרִים לְטַהֲרָתוֹ,**
18 אחת נשחטת ואחת משתלחת, שלא מצאנו כפרה זו בשום
19 טומאה אחרת. אלא כך **אָמַר** הַקָּדוֹשׁ **בָּרוּךְ הוּא, הוּא**, המצורע,
20 **עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה פָּטִיט** – קול דיבור היוצא בלחש, **לְפִיכָךְ אָמְרָה**
21 **תּוֹרָה שִׁיָּבִיא קָרְבַּן פָּטִיט**, שהצפרים צועקות כל הזמן.
22 הגמרא מביאה ברייתא בענין מצות תוכחה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר
23 בפסוק **'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'** (ויקרא יט יז), **יָכוֹל** היית
24 לומר שאם רואהו שעושה חטא ורוצה להוכיחו, אף על פי כן **לֹא**
25 **יַכְּנוּ** [–בידו], **וְלֹא יְסַטְּרֶנּוּ** [–באחורי ידו], **וְלֹא** (יקלקלנו)
26 **[יְקַלְקְלֶנּוּ], תַּלְמוּד לוֹמַר 'בִּלְבָבֶךָ'**, שרק לגבי **שִׂנְאָה שֶׁבַּלֵּב**
27 **הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, שהיא אסורה, ואילו כשעושה כן דרך תוכחה אין
28 זו שנאה שבלב.
29 **וּמִנַּיִן לְרוֹאֶה בַּחֲבֵירוֹ דָּבָר מְגוּנֶּה, שֶׁחַיָּיב לְהוֹכִיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר**
30 (שם) **'הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ'**. ואם **הוֹכִיחוֹ וְלֹא קִבֵּל** ממנו
31 הלה את תוכחתו, **מַנַּיִן שֶׁיַּחֲזוֹר וְיוֹכִיחֶנּוּ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'תּוֹכִיחַ'**,
32 **מִכָּל מָקוֹם**, שאף אם התוכחות הראשונות לא התקבלו, ימשיך
33 ויוכיחנו. **יָכוֹל** היית לומר שיוכיח אותו **אֲפִילּוּ** אם **מְשַׁתְּקִים פָּנָיו**
34 מחמת כן, שמביישו ברבים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק **'לֹא**
35 **תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא'**, כלומר, שאם תוכיחנו ברבים יהיה בך חטא.
36 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין תוכחה: **תַּנְיָא** – שנינו
37 בברייתא, **אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, תָּמִיהַ אֲנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי**
38 **שֶׁמְּקַבֵּל תּוֹכָחָה**, והטעם לכך, לפי **שֶׁאִם אָמַר לוֹ** המוכיח
39 לחוטא **טוֹל קֹרְסֹם מִבֵּין (עֵינֶיךָ) [שִׁנַּיִךְ]**, כלומר, חזור בתשובה
40 על עון קטן שבידך, **אָמַר לוֹ** – משיב לו החוטא למוכיח, **טוֹל**
41 **קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ**, כלומר חזור בתשובה על עון גדול יותר
42 שבידך, וכיון שכולם חוטאים אין מי שיכול להוכיח את חבירו.
43 **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, תָּמִיהַנִי אִם יֵשׁ בַּדּוֹר הַזֶּה מִי שֶׁיּוֹדֵעַ**
44 **לְהוֹכִיחַ** כראוי, בדרך כבוד, שלא יהיו פניו של החוטא משתנות,
45 שהרי שנינו שאסור לבישו.
46 **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, מֵעִיד אֲנִי עֲלֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהַרְבֵּה**
47 **פְּעָמִים לָקָה עֲקִיבָא עַל יָדַי**, כשהיה בתחילת לימודו, **שֶׁהָיִיתִי**
48 **קוֹבֵל** – מתלונן **עָלָיו לִפְנֵי רַבָּן** (שמעון) [גַּמְלִיאֵל] **בְּרַבִּי**
49 כשהייתי רואה בו דבר גנאי, **וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁהוֹסַפְתִּי בּוֹ אַהֲבָה** –
50 והוסיף רבי עקיבא לאהוב אותי על כך, **לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**
51 (משלי ט ח) **'אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יְשִׂנְאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ'**.
52 הגמרא ממשיכה לדון בעניני תוכחה: **בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יְהוּדָה**
53 **בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן [בֶּן פָּזִי מֵרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי], תּוֹכָחָה לְשָׁמָּה**

54 – אדם המוכיח את חבירו, ועושה זאת לשם שמים, **וַעֲנָוָה שֶׁלֹּא**
55 **לְשָׁמָּה** – אדם הנמנע מלהוכיח את חבירו, ועושה עצמו כעניו,
56 ובאמת הטעם שאינו מוכיח אינו מחמת ענוה אלא כיון שאינו
57 רוצה שישנא אותו חבירו, **הֵי מִינַּייהוּ עֲדִיפָא** – איזה מהם עדיף.
58 **אָמַר לֵיהּ** – השיב לו רבי שמעון בן פזי, **וְלֹא מוֹדֵית** – האם אין
59 אתה מודה **דַּאֲנָוָה לְשָׁמָּה עֲדִיפָא** מתוכחה לשמה, **דְּאָמַר מָר,**
60 **עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכּוּלָּם** – מכל המידות האחרות, וכיון שכך, **שֶׁלֹּא**
61 **לְשָׁמָּה מִכִּי עֲדִיפָא** – אף ענוה שלא לשמה עדיפה מתוכחה
62 לשמה, כיון **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם**
63 **בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אַף עַל פִּי** שעושה כן **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ**
64 שהוא עוסק בהם מתחילה **שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא** לבסוף לידי **לִשְׁמָהּ,**
65 וממילא מוטב שיתנהג בענוה אף אם עושה כן שלא לשמה,
66 שהרי מתוך כך יגיע לענוה לשמה, שהיא גדולה מכל המעלות.
67 מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד היא **תּוֹכָחָה לִשְׁמָהּ, וְכֵיצַד**
68 היא **עֲנָוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ**. מביאה הגמרא מעשה בענין זה, **כִּי הָא**
69 – כמעשה זה שהיה, **דְּרַב הוּנָא וְחָיָיא בַּר רַב חֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ**
70 **דִּשְׁמוּאֵל** – היו יושבים ללמוד תורה לפני שמואל, **אָמַר לֵיהּ**
71 **חָיָיא בַּר רַב** לשמואל, **חֲזִי מַר** – יראה אדוני **דְּקָא מְצַעַר לִי** –
72 שרב הונא מצער אותי, ומכה וחובט בי. **קַבֵּיל עֲלֵיהּ דְּתוּ לֹא**
73 **מְצַעַר לֵיהּ** – וקיבל עליו רב הונא בפני שמואל שיותר לא יצער
74 את חייא בר רב. אמנם **בָּתַר דִּנְפִיק** – לאחר שיצא חייא בר רב
75 משם, **אָמַר לֵיהּ** רב הונא לשמואל, **הָכִי וְהָכִי קָא עָבִיד** – כך
76 וכך עשה חייא בר רב, דברים שאינם הגונים, ולכן הייתי מצער
77 אותו. **אָמַר לֵיהּ** שמואל לרב הונא, **אַמַּאי לֹא אֲמַרְתְּ לֵיהּ**
78 **בַּאֲנַפֵּיהּ** – ומדוע לא אמרת כן בפניו, בזמן שאמר לי שאתה
79 מצער אותו. **אָמַר לֵיהּ** רב הונא, **חַם לִי** – חלילה לי, **דְּלֵיכְסוֹף**
80 **זַרְעֵיהּ דְּרַב עַל יָדַאי** – שיתבייש בנו של רב על ידי, ולכן לא
81 השבתי כן בפניו. ודבר זה הוא ענוה שלא לשמה, שנמנע
82 מלביישו משום כבוד אביו.
83 התבאר בברייתא לעיל שאף אם הוכיח אדם את חבירו, ולא
84 שמע לו, חייב להמשיך להוכיחו. הגמרא מבררת עתה עד איזה
85 שיעור עליו להוכיחו. מבררת הגמרא: **עַד הֵיכָן** הוא שיעור חיוב
86 **תּוֹכָחָה**, אם אין הלה רוצה לקבל את תוכחתו. מביאה בזה
87 הגמרא מחלוקת, **רַב אָמַר, עַד הַכָּאָה** – עד שיכנו אותו חוטא
88 שהוא מוכיחו, שאז נפטר מחיוב תוכחה, כיון שאין הלה רוצה
89 לקבל את תוכחתו. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עַד קְלָלָה** – עד שיקללנו
90 החוטא, שאם קיללו פטור מלהמשיך ולהוכיחו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן**
91 **אָמַר, עַד נְזִיפָה** – אף אם החוטא רק נזר בו על כך שהוא
92 מוכיחו, ולא הכהו ולא קללו, פטור מלהוכיחו.
93 מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בענין זה: **כְּתָנְאֵי** – מחלוקת זו
94 של האמוראים, נחלקו בה כבר התנאים, שכך שנינו בברייתא,
95 מה הוא שיעור מצוות תוכחה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עַד הַכָּאָה.**
96 **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַד קְלָלָה. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, עַד נְזִיפָה.** וזהו
97 כדעות שלשת האמוראים שהובאו לעיל.
98 הגמרא מבארת מנין למד כל אחד את דבריו: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר**
99 **יִצְחָק, וּשְׁלָשְׁתָּן** – שלשת התנאים והאמוראים שנחלקו בשיעור
100 תוכחה, **מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ** – מאותה פרשה למדו את דינם,
101 אלא שכל אחד דרש באופן אחר, מסופר בנביא ששאול המלך
102 התקנא בדוד וסבר שהוא מורד במלכותו, וביקש להורגו,
103 ויהונתן בנו של שאול ניסה למנוע מאביו לרדוף אחר דוד,
104 ונאמר שם (שמואל א׳ כ ל) **'וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ**
105 **בֶּן נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי בֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ**
106 **וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ', וּכְתִיב** בהמשך הפרשה (שם כ לג) **'וַיָּטָל**

המשך בעמוד 206

פּוּרְעָנוּת מְזַדַּמֶּנֶת לוֹ – באה עליו פורענות, מחמת שעברו עליו ארבעים יום ללא יסורים.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר, אִלְמָלֵא – אם היה **בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּדִּין,** אפילו הם **אֵין יְכוֹלִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי הַתּוֹכָחָה** שהיה אומר להם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בזמנו של שמואל הנביא, שביקשו ישראל להמליך עליהם מלך, והוכיחם שמואל על כל מעשיהם מעולם, ואמר להם **'וְעָתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה' אֵת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם'** (שמואל א' יב ז), ו'אבותיכם' אלו אברהם יצחק ויעקב, הרי ש'צדקה' עשה איתם ה', ולא מצד הדין.

הגמרא מביאה פסוק בתהלים, שנחלקו כיצד לדורשו: נאמר בפסוק (תהלים כד ו) **'זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה',** ודימה הפסוק את ה'דור' ל'דורשיו', כלומר למנהיגיו, **וּפְלִיגִי בָּהּ** – נחלקו בדרשה זו **רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה** [–הנשיא] **וְרַבָּנָן, חַד אָמַר** שכוונת הפסוק שה**דּוֹר לְפִי הַפָּרְנָס** – המנהיג. **וְחַד אָמַר, שֶׁהַפָּרְנָס** הוא **לְפִי דּוֹרוֹ.**

מבררת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָא** – לענין מה נחלקו בדבר זה, **אִילֵימָא לְמֵעֲלִיּוּתָא** – אם נאמר שזה לענין מעלת הדור והפרנס, **דְּמַר סָבַר, אִי מְעַלֵּי דָּרָא מְעַלֵּי פַּרְנָס** – שאם הדור מעולה וטוב, גם הפרנס שלו כך, **וּמַר סָבַר, אִי מְעַלֵּי פַּרְנָס מְעַלֵּי דָּרָא** – אם המנהיג של הדור מעולה וטוב, אף הדור מתעלה כמותו. והרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא אִיכָּא** – שהרי יש את **צִדְקִיָּה** מלך יהודה, **דַּהֲוָה מְעַלֵּי וְדָרֵיהּ לֵא הֲוָה מְעַלֵּי** – שצדקיה עצמו היה צדיק, ודורו היו רשעים, **וְכֵן הָא** – הרי היה את **יְהוֹיָקִים** מלך יהודה, **דִּלְא הֲוָה מְעַלֵּי וְדָרֵיהּ הֲוָה מְעַלֵּי** – שיהויקים לא היה צדיק, ודורו היו צדיקים. ומוכיחה זאת הגמרא: **דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מַאי דִּכְתִיב** – מה פירושו של הפסוק (ירמיה כו א) **'בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה',** כלומר, מדוע נכתב בפסוק זה לשון 'בראשית', וכי עד עתה לא היו מלכים בישראל, אלא **שֶׁבִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ** ולהחריב את כל מעשה בראשית, **בַּשְּׁבִיל** – מחמת **יְהוֹיָקִים** מלך יהודה שהיה רשע, אך **כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ,** שהיו צדיקים, **נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ.** וכן נאמר לגבי צדקיהו מלך יהודה (שם כח א) 'וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה', שאף באותו דור **בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ, מִפְּנֵי דּוֹרוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, וּכֵיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקִיָּהוּ שֶׁהִיא צַדִּיק, נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ.** ועל כל פנים מוכח משני דורות אלו שאין מעשי המנהיגים כפי אנשי הדורם, ואם כן לענין מה נחלקו רבי וחכמים אם הדור לפי הפרנס או שהפרנס לפי הדור.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא, לְעִנְיַן תּוֹקְפָא וְנִיחוּתָא קָאֲמְרִינַן** – המחלוקת היא לענין אופן ההנהגה בקפדנות או בנחת, שאחד מהם אמר שאם המנהיג קפדן אף אנשי דורו קפדנים, ואם הוא נוהג בנחת אף אנשי דורו כן, והאחר אמר שהמנהיג נוהג לפי הדור, שאם אנשי הדור קפדנים אף הקדוש ברוך הוא נותן להם מנהיג קפדן כמותם, ואם הם נוחים אף המנהיג נח כמותם.

הדרן עלך יש בערכין

פרק רביעי - השג יד

בפרק זה מבוארים דינים שונים שנאמרו בפרשת ערכין, כיצד דנים אותם. כמו כן יבוארו בו חילוקים שיש בין נדרי ערכין לנדרי קרבנות.

משנה

אדם שנודר ליתן להקדש את ערך עצמו או ערך אדם אחר, צריך ליתן סכום קבוע, לפי מה שקצבה התורה וחילקה בין צעיר לזקן, ובין זכר לנקבה. אם אין ידו משגת לתת סכום זה, אינו משלם אלא כפי מה שיש לו, שנאמר (ויקרא כז ח) 'וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן', ונפטר בכך. משנתנו מבארת לפי מי נקבע דין 'השג יד' ולפי מי נקבע ה'ערך', האם לפי המעריך [–הנודר] או לפי הנערך.

דין **'הֶשֵּׂג יָד'** נאמר **בַּנּוֹדֵר** שהתחייב לתת את הממון להקדש, שאם הוא עני, הכהן מעריך את חיובו לפי הממון שיש לו, ואין חילוק אם הנערך עשיר או עני. **וְהַ'שָּׁנִים'** – הדין האמור בתורה שערך אדם נקבע לפי גילו, נאמר **בַּנִּדָּר** – באותו אדם שאת ערכו התחייב הנודר להקדש, ואין חילוק אם הנודר עצמו צעיר או זקן. **וְהָ'עֲרָכִין'** – מה שחילקה תורה בין ערך זכר לנקבה, הוא **בַּנֶּעֱרָךְ,** ואין חילוק אם המעריך עצמו זכר או נקבה. **וְהָ'עֶרֶךְ',** שנקבע לפי גילו של האדם, נאמר **בִּזְמַן הָעֶרֶךְ,** כלומר, לפי גילו של הנערך בשעת הנדר, ואף אם עדיין לא שילם ובינתיים השתנה ערכו של הנערך, משלם בזמן שנדר את ערכו, ולכן אדם צעיר שהעריך את עצמו כשהיה פחות מבן עשרים, שערכו מועט, ועדיין לא נתן את הערך עד שנעשה בן עשרים שערכו גדול, נותן ערך קטן.

המשנה מבארת את הדין הראשון: **'הֶשֵּׂג יָד בַּנּוֹדֵר' כֵּיצַד, עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר,** כגון עשיר שאמר 'ערכי עלי', ושמע זאת עני ואמר 'מה שאמר זה, עלי' והתכוין בכך לפטור את העשיר מחיובו, אין העני חייב לשלם את ערכו של העשיר, אלא **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי. וְעָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָנִי,** שעני אמר 'ערכי עלי', ושמע זאת עשיר ואמר 'מה שאמר זה, עלי', **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר** – כפי הדמים הקצובים בתורה, ואין פוחתים לו מחמת שהנערך עני.

ומוסיפה המשנה: **אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, חֲרֵי שֶׁאָמַר** הנודר **'קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי',** שחייב את עצמו להביא את הקרבנות שהמצורע חייב בהם ולפטור בכך את המצורע, ולגבי חלק מקרבנות מצורע יש חילוק בין עשיר לעני, שהעשיר מביא בהמה ואילו עני מביא עוף, אין אומרים שיביא הנודר לפי מצבו, אם הוא עשיר או עני, אלא חיובו נקבע לפי המצורע עצמו, שאם **הָיָה** אותו **מְצוֹרָע עָנִי, מֵבִיא** הנודר **קָרְבַּן עָנִי,** ואם המצורע היה **עָשִׁיר, מֵבִיא** הנודר **קָרְבַּן עָשִׁיר,** כיון שהוא מביא את קרבנותיו תחת המצורע, ועליו להביאם כפי חיובו.

המשנה מביאה דעה חולקת בענין ערכין: **רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי, אַף בַּעֲרָכִין** הדין **כֵּן,** כמו לגבי קרבן, שאם יהיה בערכין אופן שוה לקרבן, יהא דינם שוה, והחילוק ביניהם הוא רק מפני שאינם דומים זה לזה, ומבאר רבי את דבריו, **וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי,** הרי זהו משום **שֶׁאֵין הֶעָשִׁיר** עצמו **חַיָּיב בְּלוּם,** ולא התחייב הנודר בחיוב שהיה מוטל על העשיר, אלא נדר לתת את ערך העשיר, כפי שקבעה התורה לפי שנותיו. **אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר 'עֶרְכִּי עָלַי',** וחל עליו חיוב של ערך שלם, **וְשָׁמַע עָנִי** את נדרו **וְאָמַר, 'מַה שֶּׁאָמַר זֶה, עָלַי',** שנדר ליתן את הערך שהתחייב בו העשיר, הרי הוא **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָשִׁיר,** כיון שלא התחייב סתם בערכו של העשיר, אלא התחייב לשלם את הסכום המוטל על העשיר, ולגבי נדר זה לא נאמר דין 'השג יד'.

המשך בעמוד 209

פורענות מזדמנת לו — למי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין. **מפני התוכחה** — שהיה מוכיח להם מעשיהם. **מאי דכתיב זה דור דורשיו** — דמקיש דור לדורשיו. **למעליותא** — לענין חסידות. **מאי שנא דכתיב** — ביהודיקים וצדקיהו "בראשית"? לפי שביקש הקדוש ברוך הוא להפוך מעשה בראשית בימיהם. **תוקפא** — כעס. **ניחותא** — נוח לרצות.

הדרן עלך יש בערכין

משנה השג יד בנודר — תורת דין השג יד, שהעניו נידון בערכין לפי השג ידו, כדכתיב: "ואם מך הוא מערכך" — בתר נודר אזלינן, ולא בתר נידר, כדמפרש לקמן. **והשנים בנידר** — כדמפרש לקמן: ילד שהעריך זקן — נותן ערך זקן, דלא אזלינן בתר שנים דידיה דנודר, דהא לא אמר: "ערכי עלי", אלא: "ערך פלוני עלי", וערך זקן מבן ששים ומעלה פחות מערך ילד. **והערכין בנערך** — קצב הערך דזכר ונקבה בתר נערך אזיל, ולא בתר מעריך, כדמפרש לקמן: איש שהעריך אשה, דאמר: "ערך פלונית עלי" — נותן ערך הנערך. **בזמן הערך** — כדמפרש לקמן, שאם העריך עצמו פחות מבן עשרים, דהוי ערך קטן, וקודם נתינתו נעשה בן עשרים — אינו נותן אלא כשעה שהעריך תחילה. **אומר אני אף בערכין כן** — אילו מתרמי בערכין דומיא דקרבנות — הוי כקרבנות. דהא דאמרת דערכין אינן בקרבנות — משום דלא דמו אהדדי, דמפני מה עני שהעריך עשיר נותן ערך עני לפי השג ידו — משום דאין העשיר חייב כלום, ולא דמי למצורע. וזה שאמר על העשיר — לא נתכוון אלא לפי מדת שנותיו של העשיר, שפחותין או יתירין על שנותיו שלו, הלכך נידון בהשג יד, דהא לא פירש כלום, אלא ערך מדת [שנותיו של] העשיר קיבל עליו, ודין ערך נידון בהשג יד. **אבל עשיר שאמר ערכי עלי** — דהוי חייב ערך שלם, דומיא דמצורע עשיר, ושמע עני וכו'.

גמרא וקפריך: **השג יד במעריך הוא** — ולא בנודר, שהאומר: "דמי עלי" — אין נידון בהשג יד, אלא הכל יתן כשיובל, דאמרינן בפרק "האומר משקלי עלי" (ערכין כ,א): חומר בנדרים מבערכין, שהנדרים אין נידונים בהשג יד! ומשני: **כדכתיב על פי אשר תשיג וגו'** — כלומר, האי דקרי למעריך הכא "נודר" — דלישנא דקרא נקט. **השנים בנערך ולא בנידר** — דהאומר: "דמי פלוני עלי" — אין נידון לפי מדת שנים, אלא כפי שאותו פלוני נמכר בשוק. **ואף על גב דמדירו עשיר** — בתמיה. מדירו היינו זה שאמר: "קרבן מצורע עלי". **דלמא עליה דמצורע חם רחמנא** — אדלות, אבל אמדירו לא, ואף על גב דהוי עני! **מאי אבל בקרבנות אינו כן** — הא בקרבנות נמי אזלת בתר נודר! ומשני:

השג יד בנודר והשנים בנידר והערכין בנערך — תימה: אמאי לא ערבינהו בהדי הדדי, וליתני: השנים והערכין בנערך! ועוד תימה, אמאי לא תני: זכר נותן ערך נקבה, ולא איצטריך לקמן לומר "הערכין בנערך" כו'! **ביצד** עני שהעריך את העשיר כו' — (פירש רש"י) [פירשתי] לעיל (ז,ב) פרק "אין נערכין פחות" כו'.

השג יד בנודר במעריך הוא — פירוש: במעריך דוקא, לא בנודר, כדקאמרינן לקמן ב"האומר משקלי" (כ,א): חומר בנדרים מבערכין, שהנדרים חלים על הבהמה ועוף ואין נידונין בהשג יד, מה שאין כן בערכין (והוא למעוטי מצורע עשיר). **השג** יד בנודר כיצד עני שהעריך את העשיר נותן ערך עני — מפי הרב רבינו מנחם מיאונ"ו: כגון עשיר שאמר: "ערכי עלי" ושמע עני ואמר: "זה עלי" — נותן ערך עני. אבל בקרבנות אינו כן, הרי שאמר: "קרבן של מצורע זה עלי" כו'. אהא פליג רבי, ואומר: עשיר שאמר "ערכי עלי", ושמע עני ואומר "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עשיר, כמו בקרבנות. ובן משמע

פירוש דמתניתין.

אבל מדירו עשיר מאי הכי נמי דמייתי בעשירות אי הכי מאי אבל בקרבנות אינו כן — והלא בקרבנות כמו כן הדין, שאם אמר עשיר "קרבנות של מצורע עני זה עלי" — מביא קרבן עשיר, ואם כן מאי חילוק יש בקרבנות לערכין? ומשני: אחדא, פירוש: אמצורע עשיר ומדירו עני. דאילו גבי מצורע, אם אמר עני: "קרבן של מצורע עשיר זה עלי" — נותן ערך עשיר, דלא אזלינן בתר הנודר. ובערכין אזלינן בתר הנודר, דאילו אמר עשיר: "ערכי עלי", ושמע עני [ואמר]: "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עני, דאזלינן בתר הנודר. ומשום הכי איצטריך "הוא" למעוטי גביה, דלא אזלינן בתר נודר כמו בערכין. ולרבי דאמר: ערכין וקרבן שוין בדין זה, אם כן לא איצטריך "הוא" למעוטי מצורע עשיר שמדירו עני, דנותן ערך עשיר — שהרי גבי ערכין כן הדין. אלא איצטריך "הוא" למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר, דסלקא דעתך דהואיל ורבי בתר חיובא דגברא אזיל — הכי נמי נימיל בתר חיובא דגברא ונייתי קרבן עני, קא משמע לן דלא. אבל לרבנן לא איצטריך "הוא" למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר, דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר — פשיטא דבמצורע נמי אזלינן בתר נודר, ולא איצטריך "הוא" להכי, כדפירשתי, וכן פירש רש"י. וכי דייקינן בסוגיא דשמעתין כן הוא. אבל צריך עיון: לרבי, דמדמה אמר העשיר "ערכי עלי" לקרבנות דמצורע עשיר, דעני הנודר בעי לאיתויי קרבן עשיר — והיינו דוקא כשאמר העני: "הרי עלי קרבנות מצורע זה לפוטרו". ואם אמר בן בערכין מאי טעמא דרבנן? כיון שאמר הרי "מה שאמר זה עלי לפוטרו", אם כן נדר בהדיא חמשים סלעים, ואיך נפטר בערך עני?

לפי

פּוּרְעָנוּת מְזַדַּמֶּנֶת לוֹ. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אִלְמָלֵא בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּדִין - אֵין יְכוֹלִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תּוֹכָחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי ה' אֵת כָּל צִדְקוֹת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת אֲבוֹתֵיכֶם". "זֶה דּוֹר דּוֹרְשָׁיו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה" - פְּלִיגִי בְּהּ רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה וְרַבָּנָן, חַד אָמַר: דּוֹר לְפִי פָּרְנָם, וְחַד אָמַר: פָּרְנָם לְפִי דּוֹרוֹ. לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא לְמִסְעַלִּיוּתָא, דְּמָר סָבַר: אִי מַעֲלֵי דָּרָא - מַעֲלֵי פָּרְנָם, וּמָר סָבַר: אִי מַעֲלֵי פָּרְנָם - מַעֲלֵי דָּרָא? הָא אִיפָּא צַדְקָיָה דַּהֲוָה מַעֲלֵי וְדָרֵיהּ לָא הֲוָה מַעֲלֵי, וְהָא יְהוֹיָקִים דְּלָא הֲוָה מַעֲלֵי וְדָרֵיהּ הֲוָה מַעֲלֵי! דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מַאי דִּכְתִיב: "בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה"? בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ בְּשְׁבִיל יְהוֹיָקִים, בֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּדוֹרוֹ נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ; בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר אֶת הָעוֹלָם לְתוֹהוּ וָבֹהוּ מִפְּנֵי דּוֹרוֹ שֶׁל צִדְקִיָּהוּ, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בְּצִדְקִיָּהוּ נִתְיַישְּׁבָה דַּעְתּוֹ! אֶלָּא לְעִנְיַן תּוֹקְפָא וְנִיחוּתָא קָאֲמִרִינַן.

הדרן עלך יש בערכין

הַשֵּׂג יַד בַּנּוֹדֵר, וְהַשָּׁנִים בַּנִּידָּר, וְהָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, וְהָעֵרֶךְ בִּזְמַן הָעֲרָךְ. הֵשֵּׂג יַד בַּנּוֹדֵר, כֵּיצַד? עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר - נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי, וְעָשִׁיר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָנִי - נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר "קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי", הֲיָה מְצוֹרָע עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, עָשִׁיר - מֵבִיא קָרְבַּן עָשִׁיר. רַבִּי אוֹמֵר, אוֹמֵר אֲנִי: אַף בָּעֲרָכִין כֵּן, וְכִי מִפְּנֵי מָה עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי - שֶׁאֵין הֶעָשִׁיר חַיָּב כְּלוּם. אֲבָל עָשִׁיר שֶׁאָמַר: "עֶרְכִּי עָלַי", וְשָׁמַע עָנִי וְאָמַר: "מַה שֶּׁאָמַר זֶה עָלַי" - נוֹתֵן עֵרֶךְ עָשִׁיר. **גמרא** הֵשֵּׂג יַד בְּמַעֲרִיךְ הוּא! - כְּדִכְתִיב: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן". הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר? בַּנֶּעֱרָךְ הוּא! - אַיְידֵי דְּאָמַר: "הֵשֵּׂג יַד בַּנּוֹדֵר" - אָמַר נַמִי: "הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר". "הֵשֵּׂג יַד בַּנּוֹדֵר, כֵּיצַד? עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר - נוֹתֵן עֵרֶךְ עָנִי". מַאי טַעְמָא? דְּאָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר" - בַּנּוֹדֵר תָּלָה רַחֲמָנָא. "אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, הֲרֵי שֶׁאָמַר "קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי", הֲיָה מְצוֹרָע עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי". וְאַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ עָשִׁיר? "וְאִם דַּל הוּא" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלָא דַּל הוּא! אֲמַר רַבִּי יִצְחָק: כְּשֶׁהָיָה מַדִּירוֹ עָנִי.

- וְדִלְמָא עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ חַם רַחֲמָנָא, אַמַּדִּירוֹ לָא, דְּהָכְתִיב: "הוּא"! אֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: "וְאִין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת" - לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר. - אֲבָל מַדִּירוֹ עָשִׁיר, הָכִי נַמִי דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת? אִם כֵּן, מַאי "אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן"?

חדא

חֲדָא אַמְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי, **וַחֲדָא** לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וְאִיתְרַבּוּ אִיתְרַבּוּ, קָא מַשְׁמַע לָן: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בָּעֲרָכִין עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הָעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָנִי, יָכוֹל אַף זֶה בֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִם דַּל הוּא". וּלְרַבִּי דְּאָמַר: אוֹמֵר אֲנִי אַף בַּעֲרָכִין בֵּן, אֲלָמָּא אָמַר: בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינַן, וְהָא לָא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי, "הוּא" לְמַעוּטֵי מַאי? - לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא: הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי בָּתַר חִיּוּבָא דְּגַבְרָא אָזְלִינַן, קָא מַשְׁמַע לָן. **מִשְׁנָה** הָיָה עָנִי וְהֶעֱשִׁיר, עָשִׁיר וְהֶעֱנִי - נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי - נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר. אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן. אֲפִילּוּ מֵת אָבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא, אוֹ סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִבּוֹאוֹת - אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהּ כְּלוּם. **גְּמָרָא** עָנִי וְהֶעֱשִׁיר - "אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֵּדֶר", עָשִׁיר וְהֶעֱנִי - "עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג". "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי - נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר". מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: "וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרֶכְךָ", עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָכוּתּוֹ מְתֻחֶלְתּוֹ וְעַד סוֹפוֹ. אֶלָּא מַעֲתָּה, "וְאִם דַּל הוּא", הָכִי נַמִּי עַד שֶׁיְּהֵא בְּדִלּוּתּוֹ מְתֻחֶלְתּוֹ וְעַד סוֹפוֹ! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי - וְהָתְנַן: מְצוֹרָע שֶׁהֶבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, עָנִי וְהֶעֱשִׁיר, עָשִׁיר וְהֶעֱנִי - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר חַטָּאת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר אָשָׁם; וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר צִפֳּרִים! - הָא אִתְּמַר עֲלָהּ: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּשְׁלָשְׁתָּן מִקְרָא אֶחָד דָּרְשׁוּ: "אֲשֶׁר לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ בְּטָהֳרָתוֹ", רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר: דָּבָר הַמְכַפֵּר, מַאי נִיהוּ - חַטָּאת; וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: דָּבָר הַמַּכְשִׁיר, וּמַאי נִיהוּ - אָשָׁם; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: הַנּוֹרָם לוֹ טָהֳרָה, וּמַאי נִיהוּ - צִיפֳּרִים. וְאֶלָּא "הוּא" לָמָּה לִי? - לְרַבִּי כְּדְאִית לֵיהּ, וּלְרַבָּנַן כְּדְאִית לְהוּ. - אֶלָּא מַעֲתָּה, "וְהוּא עַד" - עַד שֶׁיְּהֵא כָּשֵׁר מִתֻּחֶלְתּוֹ וְעַד סוֹפוֹ! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי - וְהָא תַּנְיָא: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ בְּעֲדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתָנוֹ, פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל; אֲבָל הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חָתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חָתָנוֹ, ואחר

לְפִי שמצינו בערכין — תימה: בלאו הני טעמא דמצינו בערכין הוה לן למימר גבי מצורע, דעני שאמר: "קרבן מצורע עלי". נותן ערך עני, מריבויא ד"אין ידו משגת" לרבות את הנודר, בדדריש לעיל; ויש לומר: דמכל מקום אי לא אשכחן בערכין כהאי גונא — לא הוה לן למידרש עני שהעריך את העשיר מריבויא דקרא "אם אין ידו משגת". **הכא** נמי בתר חיובא דגברא [אזלינן] קא משמע לן — והקשה רבינו אלחנן: כיון דאמרינן נמי אליבא דרבי: מצורע עני שמדירו עשיר — אזלינן בתר חיובא דגברא, אי לאו מיעוטא דקרא, אם כן בערכין נמי נימא כן, דאם אמר עני: "ערכי עלי" ושמע עשיר ואמר: "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עני, כיון דאין לנו מקרא למעט, דלא אזלינן בתר חיובא דגברא התם! ותירץ רבינו אלחנן: דשאני גבי מצורע, דאית לן למימר דאזלינן בתר חיובא דגברא אי לאו קרא דממעט ליה, כיון שאינו נודר אלא קרבן המצורע דוקא. אבל גבי ערכין, דאמר העשיר: "מה שאמר זה העני עלי" — פשיטא [דלא] אזלינן בתר חיובא דגברא, שהרי אם לא היה העני חייב כלום, אלא שאמר העשיר: "ערך פלוני עלי" — היה נותן ערך עשיר, וכל שכן אם נתחייב (קרבן) אין לנו לגרעו לעשיר ליתן ערך עני.

רבי יהודה סבר דבר המכשירו ומאי ניהו אשם — ואם תאמר: האמר לקמן פרק "האומר משקלי עלי" (כא,א) ובפרק שלישי דנזיר) (יט): כשם שחטאתו ואשמו מעבבת — כך עולתו מעבבת, חטאת ועולה, הא לא מכשיר כי אם אשם! ויש לומר: דהא ודאי כולהו מעבבי לאבול בקדשים, דהא בחטאת שייכא ביה כפרה יותר מאשם. שהרי אשם אין כל עיקרו אלא להכשיר את המצורע, שהוא מזין עליו [ועל] הבהונות מדם האשם. לכך קרי ליה דבר המכשירו.

אבל בקרבנות [כו'] אפילו מת — אין לפרש: הא בערכין אם מעריכו הכהן כשהוא עני — ימתין עד שימות אביו שהיה עשיר, ויתן ערך עשיר. דהא אמר בתוספתא דערכין: עני שהעריך עצמו — אין אומרים לו יעשה מלאכה ויביא ערך עשיר, אלא מוטב שיביא ערך עני ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן. אלמא משמע שאין ממתינין. אלא הכי פירושו: אפילו מת אביו, שהיה גוסס, כדמוקי לה בגמרא, דקרבן מצורע אם היה אביו גוסס בשעת הבאת חטאת וקודם שהספיק להביא קרבנות מת אביו — אין להקדש בהן כלום. [אבל בערכין אינו כן], כיון שלא מעריכו הכהן בעניו לתת סלע, ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר — נותן ערך עשיר. אך קשה: מאי האי דפריך בגמרא "פשיטא"! והא הרבה אתא לאשמועינן, שאם מת אביו קודם שהספיק להביא קרבנותיו והעשיר — אין להקדש בהם כלום! ויש לומר: דקאי אמילתיה דרבי יהודה, דאמר: עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר. אבל בקרבנות, מת אביו, כגון שהיה גוסס כדמוקי ליה, כגון שהיה מתחלה עשיר והעני, ועתה קרוב הוא להיות עשיר מירושת אביו

ומשנה: **חדא אמצורע עני ומדירו עני וחדא למעוטי מצורע עשיר ומדירו עני** — כלומר, ודאי חדא מהנך מילי דמתניתין, דהיינו הך דקתני: אם היה מצורע עני מביא קרבן עני — ודאי במדירו עני קמיירי, ובדאוקימנא. ומאידך מילתא נפקא לן דבקרבנות אינו כן, דקתני: אם היה מצורע עשיר — מביא קרבן עשיר ואף על גב דמדירו עני. והיינו למעוטי מדיר מדין ערכין, דלא אזלינן בתר נודר. **סלקא דעתך אמינא כו'** — כלומר, ואיצטריך לאשמועינן "אבל בקרבנות אינו כן" לאשמועינן דהיכא דמצורע עשיר ומדירו עני מביא קרבן עשיר. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ואיתרבי נודר מ"ואין ידו משגת", דחד רחמנא עליה כי הוי איהו עני ומצורע עני — אתרבי נמי אפילו היכא דמצורע עשיר, הואיל והוא עני, קא משמע לן. לי נראה, ועיקר, דהכי גרסינן: אם כן מאי אבל בקרבנות אינו כן אחדא אמצורע עשיר ומדירו עני סלקא דעתך אמינא כו'. ואני שמעתיה כמות שהיא כתובה בספרים ופירושה כמו שפירשתיה, ואין כן שיטת התלמוד. **יכול אף זה כן** — עני שאמר: "קרבן מצורע עשיר זה עלי". **אם דל הוא** — חס רחמנא עליה, ולא על מדירו. **ולרבי דאמר אף בערכין כן** — דאי הוי עשיר מחוייב ערך, ואמר עני: "מה שאמר זה עלי" — נותן ערך עשיר, אלמא בתר חיובא דגברא דנערך אזלינן היכא דהוא חייב כלום, דומיא דמצורע. והא דמצורע עשיר ומדירו עני לא צריכא למעוטי, דמערכין נפקא לן דמייתי בעשירות. **למעוטי מצורע עני ומדירו עשיר** — דמייתי בעשירות. ולרבנן לא איצטריך למעוטי, דהואיל דבערכין אזלינן בתר נודר — במצורע נמי אזלינן בתר נודר. אבל לרבי איצטריך להכי. **משנה** היה עני והעשיר — קודם נתינה, או עשיר והעני קודם נתינה — נותן ערך עשיר. **אבל בקרבנות אינו כן** — שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני והעשיר — הכל הולך אחר הבאת קרבנותיו. כדאמר בברייתא בגמרא: מצורע שהביא קרבנותיו כו', טעמא דאיקבע בקרא למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אבל מדברי כולן נלמד דבתר הבאת קרבנותיו אזלינן. **אפילו מת אביו כו'** — אערכין קאי, ומלתא באפי נפשיה היא. אפילו מת אביו של מעריך זה בשעה שהכהן מעריכו, והניח לו ריבוא מנה או ספינתו כו', ובגמרא מפרש לה. **גמרא עשיר והעני אשר תשיג יד הנודר** — דמשמע: בתר שעת נדר אזלינן. **שהביא קרבנותיו** — קצת קרבנותיו. **הכל הולך אחר חטאת** — אם הביא חטאת בהמה בעשירות — מביא נמי עולת בהמה, ואם הביא חטאת העוף בעניות, אף על פי שהעשיר — מביא נמי עולה בעניות. **אחר צפורין** — שתי צפורין חיות שהוא מביא לצורך הזאה קודם תגלחת, אם בשעה שהזו עליו הוי עני — מביא בעניות קרבנותיו, ואם באותה שעה היה עשיר — מביא כל קרבנותיו בעשירות. **מקרא אחד דרשו** — דגזירת הכתוב היא. **דבר המכפר** — דהכי כתיב במצורע עני (ויקרא יד): "וכפר עליו הכהן", וסמיך ליה האי קרא ד"זאת תורת אשר בו נגע צרעת" וגו', דמשמע: אשר לא תשיג ידו בשעת כפרה — יהא לו תורה זו של דלות, ואף על פי שהשיגה ידו אחר כך. **דבר המכשיר** — דהכי משמע: אשר לא תשיג ידו בשעת טהרה תהא לו תורת עניות. וטהרה זהו אשם, המכשירו לבא במקדש ולאכול בקדשים, שמדם האשם הוא נותן על בהונות ותנוך אזנים. **צפרין** — גורמין לו טהרה, שכל זמן שאינו מביא צפרין אינו יכול לגלח. **לרבי כראית ליה כו'** — כדדרשינן לעיל. **סומא פסול לעדות** — דבעינן "או ראה".

ואחר

מתרצת הגמרא: אמנם לא בכל הדינים שבמשנה יש חילוק בין ערכין לקרבנות, אלא **חָדָא** – דין אחד, שאם היה המצורע עני מביא גם הנודר קרבן עני, **אַמְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָנִי** – נאמר באופן ששניהם עניים, וכדברי רבי יצחק, שרק באופן זה אמרה תורה שגם המדיר יביא קרבן עני, אבל אם המדיר עשיר, מביא קרבן עשיר, ובאופן זה באמת אין חילוק בין קרבנות לערכין. **וַחֲדָא** – אבל האופן האחר, שאם היה המצורע עשיר מביא הנודר קרבן עשיר, בא **לְמַעוּטֵי** – למעט מדין ערכין את האופן של **מְצוֹרָע עָשִׁיר וּמַדִּירוֹ עָנִי**, שבקרבנות אין הולכים אחר המדיר אלא אחר המצורע עצמו, ולכן אף שהמדיר עני חייב להביא קרבן עשיר, כמו המצורע, ובזה שונה דין הקרבנות מדין הערכין, שבערכין הולכים לעולם אחר הנודר, ואילו בקרבנות יש אופן שהולכים אחר המצורע.

ומבארת הגמרא מדוע הוצרכה המשנה לומר שיש חילוק בענין זה בין קרבנות לבין ערכין: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְאִיתְרַבּוּ, אִיתְרַבּוּ** – כיון שנאמר (ויקרא יד כא) 'וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת' לרבות את הנודר, שחסה עליו התורה להביא קרבן עני באופן שהוא עני והמצורע עני, אפשר שנתרבה גם כשהמצורע עשיר הואיל והוא עני ויש לחוס עליו. **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין הדבר כן, אלא באופן כזה מביא הנודר קרבן עשיר, כמו המצורע. וכן שנינו בברייתא, **לְפִי שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲרָכִין שֶׁעָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָנִי, יָכוֹל אַף זֶה כֵּן** – אף עני שהתחייב קרבנות של מצורע עשיר יביא קרבן עני, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יד כא) **'אִם דַּל הוּא'**, שרק 'הוא', המצורע עצמו, אם הוא עני חסה עליו התורה ומביא קרבן עני, אבל הנודר אף שהוא עני לא חסה עליו התורה, ומביא קרבן עשיר [כשהמצורע עשיר].

מקשה הגמרא: **וְלַרַבִּי, דְּאָמַר** במשנתנו **'אוֹמֵר אֲנִי, אַף בַּעֲרָכִין כֵּן'**, שאם אמר העשיר 'ערכי עלי', ושמע העני ונדר שיתן את הסכום שהתחייב העשיר, חייב דמי עשיר, **אַלְמָא אָמַר בָּתַר חִיּוּבָא דְּנַבְרָא אָזְלִינַן** – מוכח שהוא סובר שבערכין הולכים אחר חיובו של הנערך, אם הוא עצמו מחויב, ואם כן קשה, **הָא לֹא צְרִיכָא קְרָא לְמַעוּטֵי** – הרי לא צריך פסוק למעט מצורע עשיר ומדירו עני שאינו נפטר בקרבן עני, אלא יש ללמוד כן מערכין, ואם כן 'אִם דַּל הוּא' **לְמַעוּטֵי מַאי.**

מתרצת הגמרא: פסוק זה בא **לְמַעוּטֵי מְצוֹרָע עָנִי וּמַדִּירוֹ עָשִׁיר**, שאין המדיר מביא קרבן עני כמו המצורע, אלא קרבן עשיר, כיון שהוא עצמו עשיר. **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וְאָמַר רַבִּי בָּתַר חִיּוּבָא דְּנַבְרָא אָזְלִינַן** – כיון שרבי אמר במשנה שהולכים אחר חיוב הנערך, אם כן אף במצורע נאמר שיביא הנודר קרבן מצורע של עני, וכמו המצורע עצמו, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לימדנו הפסוק 'ואם דל הוא' שרק המצורע עצמו מביא קרבן עני, אבל עשיר שנדר להביא כמותו מביא קרבן עשיר.

משנה

לאחר שהתבאר במשנה לעיל (ע"א) שדין 'השג יד' נידון במעריך עצמו, מבררת משנתנו את הדין באופן שהשתנה מצבו מזמן הנדר לזמן התשלום: **הָיָה** המעריך **עָנִי**, ולפני שנתן את הממון, **הֶעֱשִׁיר**, או שהיה **עָשִׁיר** ולפני הנתינה **הֶעֱנִי**, בשני המקרים **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אם היה **עָנִי, וְהֶעֱשִׁיר**, ועדיין לא שילם, **וְחָזַר וְהֶעֱנִי**, אף שבין בתחילה ובין בסוף היה עני, **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר**, כיון שבאמצע היה לו זמן של עשירות, וחל עליו חיוב ליתן ערך שלם.

המשנה מבארת שלגבי קרבנות אין אומרים כן. אומרת המשנה: **אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן**, שאם היה מצורע עשיר והעני, או עני והעשיר, הכל הולך אחר זמן הבאת קרבנותיו.

המשנה אומרת דין נוסף לגבי ערכין: **אֲפִילּוּ** אם **מֵת אָבִיו** של המעריך בזמן שהכהן מעריכו, **וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא** – והוריש לו עשרת אלפים מנה, **אוֹ** שהיתה **סְפִינָתוֹ** של המעריך **בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִבּוֹאוֹת** – ועתידה להרוויח לו עשרות אלפי מנים, **אֵין לַהֶקְדֵּשׁ בָּהֶם כְּלוּם**, ובגמרא יבואר טעם דינים אלו.

גמרא

שנינו במשנה: 'היה עני והעשיר, עשיר והעני, נותן ערך עשיר'. מבארת הגמרא: אם היה **עָנִי וְהֶעֱשִׁיר**, נותן ערך עשיר, כיון שנאמר (ויקרא כז ח) 'עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן', וכיון שעתה הוא עשיר וידו משגת לשלם ערך עשיר, חייב לשלמו. ואם היה **עָשִׁיר וְהֶעֱנִי** גם כן נותן ערך עשיר, כיון שנאמר 'עַל פִּי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֵר', ומלשון 'הנודר' משמע שהולכים אחרי שעת הנדר, ובאותה שעה היה עשיר.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** היה **עָנִי וְהֶעֱשִׁיר וְחָזַר וְהֶעֱנִי, נוֹתֵן עֶרְכּוֹ עָשִׁיר**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה**, והרי לא היה עשיר בשעת הנדר ולא בשעת התשלום. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא** (שם), **'וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ'**, ויש לדרוש מלשון זו שלא נאמר דין הישג יד **עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָכּוּתוֹ** [–בעניותו] **מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ**, אך אם היה עשיר באמצע, חייב בערך של עשיר, אף אם חזר והעני.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה**, שדורשים מלשון הפסוק 'ואם מך הוא' שלגבי ערכין צריך להיות בעניותו מתחילתו ועד סופו, אם כן מה שנאמר לגבי מצורע (שם יד כא) **'וְאִם דַּל הוּא'**, שמביא קרבן של עני, **הָכִי נַמִּי עַד שֶׁיְּהֵא בְּדַלּוּתוֹ מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ** – האם גם בזה נאמר שדין זה הוא רק אם היה עני מתחילה ועד סוף, אך אם היה עשיר באמצע, מביא קרבן עשיר. ממשיכה הגמרא את קושייתה: **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי** – ואם תאמר שאכן אף לגבי קרבן מצורע הדין כן, **וְהָתַנְיָא** במשנה לא כך, לגבי חיוב המצורע להביא שלש קרבנות, אשם חטאת ועולה, שהאשם לעולם בא מן הבהמה, ואילו החטאת והעולה תלויות במצבו, שאם הוא עשיר מביאן מן הבהמה ואם הוא עני מביאן מן העוף, וכך שנינו במשנה (נגעים פי"ד מי"א), **מְצוֹרָע שֶׁהֶבְיא** מקצת **קָרְבְּנוֹתָיו** כשהוא **עָנִי**, וְקודם שהביא את השאר **הֶעֱשִׁיר**, או שהביא מקצתם כשהוא **עָשִׁיר, וְהֶעֱנִי, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַחַטָּאת**, שאם בזמן הבאת החטאת היה עני, והביא חטאת עוף, מביא גם את העולה כ'עני', אף אם בינתיים התעשר. ואם היה עשיר והביא חטאת בהמה, מביא עולת בהמה, אף אם בינתיים העני. **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר אָשָׁם**, שאם היה עני בשעת הבאתו מביא הכל בעניות, ואם היה עשיר בשעת הבאתו מביא הכל בעשירות. **וְתַנְיָא** בברייתא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַצִּפֳּרִים** שמביא המצורע ביום טהרתו, שאם בשעה שהכהן מזה עליו מדם הציפור הוא עני, מביא את קרבנותיו כעני, ואם הוא עשיר מביאם בעשירות. ועל כל פנים מוכח לדעת כל התנאים ובכללם רבי יהודה, שאף שנאמר לגבי מצורע 'ואם דל הוא', אין צורך שיהא בעניות מתחילה ועד סוף, אלא ישנם אופנים שהוא עשיר בעת הבאת הקרבנות ומכל מקום מביא קרבן עני, וכיצד ניתן לומר שטעמו של רבי יהודה לגבי ערכין, שאם היה עני והעשיר וחזר והעני נותן ערך עשיר הוא מחמת הפסוק 'ואם

המשך בעמוד 42

וְאַחַר כָּךְ מֻתָּה בְּתוֹ, קודם שהעיד, או שהיה **פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא וְאַחַר כָּךְ נִתְפַּתַּח, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה, כָּשֵׁר** להעיד. מסיימת הברייתא: **זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁתְּחִילָּתוֹ וְסוֹפוֹ** – ראיית העדות ושעת הגדתה היו **בְּכָשֵׁרוּת, כָּשֵׁר,** ואף שבאמצע היה זמן של פסול. ואם אכן רבי יהודה דורש מהפסוק 'וְאִם מָךְ הוּא' שיהא במכותו מתחילה ועד סוף, מדוע לא נדרוש מהפסוק 'וְהוּא עֵד' שיהא כשר מתחילה ועד סוף.

מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר לגבי עדות, כיון **דְּאָמַר קְרָא** (ויקרא ה א) **'אוֹ רָאָה** וגו' **אִם לֹא יַגִּיד',** הרי שרק **בִּרְאִיָּיה וְהָגָּדָה תְּלָא רַחֲמָנָא מִילְתָא** – תלתה התורה את כשרות העד, **וְהָא אִיכָּא** – והרי אלו היו בכשרות בכל האופנים שהובאו בברייתא.

מבררת הגמרא: **וְאִלָּא** לפי זה לשון 'וְהוּא' עֵד' שאמרה תורה **לָמָּה לִי** – מה דורשים ממנה. מבארת הגמרא: פסוק זה נצרך **לְכִדְתַנְיָא** בברייתא לגבי חיוב קרבן שבועת העדות, אם **רָאָה** בעל הדין **סְיָאָה** [–סיעה], קבוצה **שֶׁל בְּנֵי אָדָם עוֹמְדִין, וְהִיו עֵדָיו בְּיָנִיהֶן, וְאָמַר** לכולם יחד **'מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם שֹׁאם יוֹדְעִים אַתֶּם לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּנִי',** וקיבלו את שבועתו, ולא העידוהו, **יָכוֹל** היית לומר שיְהוּ העדים **חַיָּיבִין** קרבן שבועת העדות, כדין עדים שיודעים עדות ונשבעים שאינם יודעים, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהוּא עֵד',** ומשמע שיהא העד ידוע ומיוחד, **וַהֲרֵי** כאן **לֹא** ייחֵד את **עֵדָיו,** אלא השביע את כל הקבוצה יחד. ממשיכה הברייתא: **יָכוֹל** היית לומר שיהיו פטורים **אֲפִילּוּ אָמַר** שהוא משביע את 'כָּל מִי שיודע לו עדות', **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְהוּא עֵד', וַהֲרֵי** ייחֵד **עֵדָיו,** שהרי אמר שהוא משביע רק את אלו היודעים לו עדות, ולא את כל הקבוצה, ולכן הם חייבים.

שנינו במשנה: **'אֲבָל בַּקְּרָבָנוֹת אֵינוֹ כֵּן וכו'** אפילו מת אביו והניח לו ריבוא, או ספינתו בים ובאה לו ברבואות, אין להקדש בה כלום'.

מקשה הגמרא: אם **אָבִיו מֵת וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא** דינרי זהב, **עָשִׁיר הוּא,** ומדוע מעריכים אותו כעני, ואין להקדש כלום בממון זה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵימָא** – אמור בביאור המשנה שאביו **מַנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא,** כלומר עתיד להוריש לו ריבוא, אך עדיין לא מת אביו, ולכן הוא נערך כעני. תמהה הגמרא: **פְּשִׁיטָא,** אם אביו חי ודאי שאין בנו נחשב עשיר. מתרצת הגמרא: מדובר **כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵם** בשעה שהכהן מעריכו, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, כיון **שֶׁרוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה,** הרי הוא נחשב כעשיר, ויתחייב בערך עשיר, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיעה לנו המשנה שאין אומרים כן, אלא כיון שהאב עדיין חי, ולא ירש הבן כלום, דינו כעני.

הגמרא ממשיכה לברר את דברי המשנה: אם היתה **'סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוֹאוֹת'** – באה עם סחורה בשווי עשרות אלפי מנים, הרי **עָשִׁיר הוּא,** ומדוע הוא נערך כעני. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** מדובר **כְּשֶׁהָיְתָה** ספינתו **מוּחְכֶּרֶת וּמוּשְׁכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים,** ואין לו בעלות על הסחורה שבספינה, ו'ריבואות' היינו דמי החכירה והשכירות שצריכים לשלם לו. מקשה הגמרא: **וְהָאֵיכָּא שְׁכִירוּת** – הרי יש לו את דמי השכירות שמשלמים לו, ומדוע הוא נידון כעני. מתרצת הגמרא: **שְׁכִירוּת אֵינָהּ מְשֻׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף** – אין השוכר מתחייב בתשלום דמי השכירות אלא כשמסתיים זמן ההשכרה, וכיון שעתה עדיין לא הסתיים הזמן ואין חייבים לשלם לו, אינו עשיר.

מקשה הגמרא: **וְתִיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם סְפִינָה** – די בכך שיש לו את הספינה עצמה כדי להחשיבו לעשיר, שהרי היא שוה ממון רב. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנה זו, כדעת מי היא, **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּתָנַן** (להלן כג:) **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** כששם הכהן את נכסי המעריך, משאיר לו את החפצים והכלים הנצרכים לו לפרנסתו, **אִם הָיָה** המעריך **אִיכָּר, נוֹתֵן לוֹ** את **צִמְדּוֹ** – צמד הבקר שהוא חורש בהם, ואינו כולל בהערכת נכסיו. **וְאִם** היה **חַמָּר** – מוביל סחורות על גבי חמור, **נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ.** והוא הדין כאן, כיון שהוא מתפרנס מספינתו, מניחים לו אותה, ואינה בכלל הערכת הכהן, וכיון שללא הספינה אין לו ממון רב, דינו כעני.

משנה

משנתנו ממשיכה לבאר את הכללים האמורים בתחילת הפרק (יז.) לגבי דיני ערכין: **'הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר'** – הדין שערך אדם נקבע לפי גילו, נאמר לגבי האדם שהעריכוהו, ולא במעריך, **כֵּיצַד, יֶלֶד** – צעיר, מבן עשרים עד ששים, **שֶׁהֶעֱרִיךְ זָכָר** – בן ששים ומעלה, **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ זָכָר,** והיינו חמשה עשר שקלים, ולא ערך צעיר שהוא חמשים שקלים. **וְזָכָר שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַיֶּלֶד, נוֹתֵן עֶרְכּוֹ יֶלֶד.** ממשיכה המשנה ומבארת: **'הָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ'** – ערך אדם לפי זכר או נקבה נקבע לפי הנערך ולא לפי המעריך, **כֵּיצַד, אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ** את **הָאִשָּׁה** – שהתחייב לתת את ערכה להקדש, **נוֹתֵן עֶרְכּוֹ אִשָּׁה. וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ, נוֹתֶנֶת עֶרְכּוֹ אִישׁ.** מבארת המשנה את הכלל הנוסף ששנינו: **'וְהָעֶרְכּוֹ בִּזְמַן הָעֲרֵכָה'** – ערך אדם נקבע לפי גילו בשעת ההערכה, ולא בשעת התשלומים, **כֵּיצַד, הֶעֱרִיכוֹ** הכהן כשהיה **פָּחוֹת מִבֶּן חֲמֵשׁ,** שערכו חמשה שקלים, **וְנַעֲשָׂה יֶתֶר עַל בֶּן חָמֵשׁ,** שאז ערכו גדול יותר, או שהיה **פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים,** שערכו עשרים שקלים, **וְנַעֲשָׂה יֶתֶר עַל בֶּן עֶשְׂרִים,** שהשתנה ערכו, תמיד **נוֹתֵן כְּפִי** ערכו **בִּזְמַן הָעֲרֵכָה,** ואף שעתה נשתנה ערכו.

גמרא

ישנם שני מיני חיובים שאדם יכול לחייב את עצמו: א. חיוב 'ערכין', כשאומר 'ערכי עלי', או 'ערך פלוני עלי', שבזה קצבה התורה את ערכו של כל אדם לפי גילו, ולפי זכר או נקבה. ב. חיוב 'נדרים' כשאומר 'דמי עלי' או 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני עלי', שבזה משלם כפי שווי האדם או החפץ להמכר בשוק.

הברייתא שלפנינו דנה בחילוק בין סוגי החיובים לגבי הדין האחרון במשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, אַתָּה חִקַּשְׁתָּ 'דָּמִים' לַ'עֲרָכִין'** – הקישה התורה ודימתה את דין האומר 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני עלי' לדין האומר 'ערך פלוני עלי' לגבי דברים אלו, **'מַה גְּבִיָּית לְקַלִּים'** – שאם אדם 'קל', עני, התחייב בערכו או בערך אדם אחר, ובא הכהן להעריך את ממונו [כדין 'והשג יד' האמור לעיל, שהכהן מעריך את חיובו לפי ממונו, ולא יותר], ויש בידו מרגלית השוה שלשים סלעים, היה מקום לומר, כיון שאם נמתין עד שיביאנה לעיר גדולה שיש שם עשיר שיקנה אותה בחמשים סלעים, אף עתה יעריכנו הכהן כאילו יש לו חמשים סלעים, אין אומרים כן, אלא מעריכים אותה בשלשים, במקומה עתה. ולענין זה הוקש המתחייב בדמים למעריך, שאם אמר 'דמי מרגלית זו עלי', אין שמין אותה לפי שוויה בעיר גדולה, אלא במקומה עתה. **וְכֵן** הוקשו דמים לערכין **'לִידּוֹן בְּכִבּוֹדוֹ',** שאם המעריך אבר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר 'ערך ראשי עלי'

המשך בעמוד 207

ואחר כך מתה בתו — קודם שבא לבית דין להעיד. **סיאה** = סיעה. **יכול יהו חייבין** — העדים קרבן שבועת העדות אם לא העידוהו? **והרי לא ייחד עדיו** — שהרי השביע את כולן. **יכול אפילו אמר כל מי** — שיודע עדות אני משביע לא יהו חייבין. **תלמוד לומר והוא עד והרי ייחד עדיו** — שהרי לא השביע אלא עדיו. **עשיר הוא** — ואמאי אין להקדש כלום בהן? **מניח** — שעדיין לא מת אביו, אבל עתיד הוא להניח לו. **פשיטא** — דהא לית ליה! **כשהיה אביו נוסם** — בשעה שהכהן מעריכו. **כשהיתה פפינתו מוכרת ביד אחרים** — ואין לו בתוכה כלום, אלא שכרה. והיינו ריבוא דקתני במתניתין. **הא מני רבי אליעזר היא** — דאמר לקמן בפרק "שום היתומים" (כג,ב) גבי ערכין: אם היה חמר — נותן לו הכהן חמורו, ואינו נוטלה להקדש. **צמדו** — צמד בקר, דהיא פרנסתו. **משנה ילד** — מבן עשרים ועד בן שש, דהוי ערכו חמשים שקלים. **הערכין בנערך** — ולא אזלינן בקצב הערך בתר מערך. **גמרא אתה היקשתה דמים לערכין** — בפרק קמא (ערכין ד,ב), דאמרינן: "נדר בערכך נפשות", "נדר" — היינו דמים, "בערכך" — היינו ערכין, היקישן הכתוב להני תרי מילי. **מרגלית לקלים** — דאזלינן במרגלית בתר קלים. דכתיב בערכין: "ונתן את הערכך ביום ההוא", ודרשינן לקמן (ערכין כד,א) שלא ישהה מרגלית לקלים; עני שהעריך עצמו ובא כהן להעריכו ויש לו מרגלית שוה שלשים סלעים — אין אומרים: אם משהין אותה עד שיעלוה לכרך, שיש שם עשיר והוא יקננה בחמשים סלעים, ההילכך חמשים סלעים יש לו, ויתן ערך שלם. אין אומרים כן, ואין להקדש אלא מקומו ושעתו. והכי נמי בדמים, אם אמר: "דמי מרגלית זו עלי" — אין שמין אותה לפי מכר הכרכים, אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום. **ולידון בכבודו** — שאם העריך דבר שהנשמה תלויה בו, כגון שאמר: "ערך ראשי עלי" — נותן ערך שלם, דכתיב גבי ערכין: "בערכך נפשות", דבתר נפש אזלינן. **שיתן כשעת נתינה** — דבדמים פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת נדר. דהא כעבד בשוק שמין אותו, ואם אמר: "דמי עלי" בתשרי, ובניסן בא לבית דין — מי יודע מה היה שוה בשעת נדר? ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לבית דין. **תלמוד לומר כערכך יקום** — דמשמע: ערכין בשעת ערך, שאם העריך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים — נותן ערך גדול ולא ערך זקן. **משנה יום שלשים כלמטה** — ואם אמר: "ערך פלוני קטן עלי", ואותו קטן היה באותו יום בן שלשים — הוי כלמטה, ולא אמר כלום, ואין ערך לפחות מבן חדש, דהכי כתיב: "ואם מבן חדש" וגו'. **ומעלה** — משמע ששלמה שנת ששים, ואז הוא נידון כזקן, אבל בשנת ששים נידון כילד. **הן אם עשינו** — בתמיה: כלומר, וכי כן הוא? אם עשינו שנת ששים כלמטה להחמיר, דערך גדול יש לו לפחות מבן ששים חמשים סלעים, וליותר על בן ששים אין ערך אלא חמשה עשר סלעים. **להקל** — דערך [יותר] על בן עשרים יותר גדול הוא מפחות מבן עשרים, וכן בבן חמש כדכתיב בקראי. **רבי אליעזר אומר** — לעולם שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים כלמטה, עד שתשלם כל השנה וחדש ויום אחד משנה האחרת. **גמרא איבא למפרך** — כדפרכינן במתניתין. **שנה יתירי כתיבי** — דמצי למכתב "ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים", ואנא ידענא דעשרים נמי (כ') בשנים משתעי, "שנה" למה לי? ובן ששים. **לימא מתניתין** — דמצריך קרא למילף שנת עשרים כלמטה, דלא כרבי. דאי כרבי — האמר: "עד" ועד בבלל, וכיון דכתיב "מבן חמש שנים ועד בן עשרים" ממילא ידענא דשנת עשרים בכלל, והיינו כלמטה. **יכול מיום הראשון ואילך** — יהא מוזהר על חמץ, ולא ראשון בכלל?

וְאַחַר כָּךְ מֻתָּה בִּתּוֹ, פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ, פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא וְאַחַר כָּךְ נִתְפַּתֵּחַ, שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה - כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁתְּחִילָתוֹ וְסוֹפוֹ בְּכִשְׁרוּת - כָּשֵׁר! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "אוֹ רָאָה... אִם לֹא יַגִּיד", בְּרְאִייָה וְהַגָּדָה תְּלָה רַחֲמָנָא מִילְּתָא, וְהָא אִיכָּא. - וְאֶלָּא "וְהוּא" לָמָּה לִי? - לְכִדְרַבִּינָא: דְּאָמַר כִּדְרַבִּינָא: עוֹמְדִין וְעֵדָיו בֵּינֵיהֶן, וְאָמַר: "מַשְׁבִּיעֲנִי עֲלֵיכֶם אִם יוֹדְעִים אַתֶּם לִי עֵדוּת שֶׁתָּבוֹאוּ וְתָעִידוּנִי", יָכוֹל יִהוּ חַיָּבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא עֵד", וְהֵרֵי לֹא יִיחֵד עֵדָיו; יָכוֹל אֲפִילּוּ אָמַר "כָּל מִי"? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהוּא עֵד", וְהֵרֵי יִיחֵד עֵדָיו. "אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן" וכו'. אָבִיו מֵת וְהִנִּיחַ לוֹ רִיבּוֹא, עָשִׁיר הוּא! אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אֵימָא: מְנִיחַ לוֹ רִיבּוֹא. - פְּשִׁיטָא! - כְּשֶׁהָיָה אָבִיו גּוֹסֵס, מַהוּ דְּתֵימָא: רוֹב גּוֹסְסִין לְמִיתָה, קָא מַשְׁמַע לָן. סְפִינָתוֹ בַּיָּם וּבָאָה לוֹ בְּרִיבּוֹאוֹת, עָשִׁיר הוּא! אָמַר רַב חִסְדָּא: כְּשֶׁהָיְתָה מוּחְכֶּרֶת וּמוּשְׁכֶּרֶת בְּיַד אֲחֵרִים. - וְהֵיאָךְ שְׁכִירוּת! - שְׁכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף. - וְתֵיפּוֹק לֵיהּ מִשּׁוּם סְפִינָה! - הָא מַנִּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא; דְּתַנְיָן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אִיבָּר - נוֹתֵן לוֹ צְמָדוֹ, וְחָמָר - נוֹתֵן לוֹ חֲמוֹרוֹ. **משנה** הַשָּׁנִים בַּנִּידָּד, בְּיַצַּד? יֶלֶד שֶׁהֶעֱרִיךְ זָקֵן - נוֹתֵן עֶרְךְ זָקֵן, וְזָקֵן שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַיֶּלֶד - נוֹתֵן עֶרְךְ יֶלֶד. הָעֲרָכִין בַּנֶּעֱרָךְ, כֵּיצַד? אִישׁ שֶׁהֶעֱרִיךְ הָאִשָּׁה - נוֹתֵן עֶרְךְ אִשָּׁה, וְאִשָּׁה שֶׁהֶעֱרִיכָה אִישׁ - נוֹתֶנֶת עֶרְךְ אִישׁ. וְהָעֲרָךְ בִּזְמַן הָעֲרָךְ, כֵּיצַד? הָעֲרִיכוֹ פָּחוֹת מִבֶּן חָמֵשׁ וְנַעֲשָׂה יָתֵר עַל בֶּן חָמֵשׁ, פָּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים וְנַעֲשָׂה יָתֵר עַל בֶּן עֶשְׂרִים - נוֹתֵן בִּזְמַן הָעֲרָךְ. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן: אַתָּה הַקִּישְׁתָּ דָּמִים לַעֲרָכִין, מַרְגָּלִית לְקַלִּים וְלִידּוֹן בִּכְבוֹדוֹ, יָכוֹל נְקִישׁ עֲרָכִין לְדָמִים שֶׁיְּהֵא כְּשִׁעַת נְתִינָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בְּעֶרְכְּךָ כֵּן יָקוּם" - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא בִּזְמַן הָעֲרָךְ. **משנה** יוֹם שְׁלֹשִׁים - כִּלְמַטָּה הֵימֶנּוּ, שְׁנַת חֲמֵשׁ וְשָׁנַת עֶשְׂרִים - כִּלְמַטָּה מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה", הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים בְּכוּלָּן מִשְׁנַת שִׁשִּׁים, מַה שְּׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה הֵימֶנָּה - אַף שְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה מִמֶּנָּה לְהַחְמִיר. הֵן? אִם עָשָׂה שְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה מִמֶּנָּה לְהָקֵל? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שָׁנָה" "שָׁנָה" לִגְזֵרָה שָׁוָה, מַה שָּׁנָה הָאֲמוּרָה בְּשְׁנַת שִׁשִּׁים כִּלְמַטָּה - אַף שָׁנָה הָאֲמוּרָה מִשְּׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כִּלְמַטָּה מִמֶּנּוּ, בֵּין לְהָקֵל וּבֵין לְהַחְמִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. **גמרא** מוּפְנֶה, דְּאִי לָא מוּפְנֶה - אֵיפָא לְמִיפְרְךָ כְּדְפָרְכִינַן, "שָׁנָה" "שָׁנָה" יְתֵירֵי כְּתִיבִי. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא תָּנְיָא: "מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְעַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי" - יָכוֹל רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל, שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בִּכְלָל, אֲבִיו אֲפִילּוּ הָכִי אֵין לְהַקְדֵּשׁ בְּהֶן כְּלוּם. וּפְרִיךְ בְּגְמָרָא: פְּשִׁיטָא דְּאֵין לְהַקְדֵּשׁ בְּהֶן כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אוֹתוֹ מִמּוֹן מֵעוֹלָם! **עֵד** שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חַתְנוֹ וְנַעֲשָׂה חַתְנוֹ (וְנַעֲשָׂה חַתְנוֹ) וְאַחַר כָּךְ מֻתָּה בְּתוֹ כָּשֵׁר — מְיֵירִי בְּשֶׁאֵין בָּנִים לְבְתוֹ, כֵּיוָן דְּמוּקְמִינַן לֵיהּ הָכָא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה (סַנְהֶדְרִין כוּ,ב) הָיָה חַתְנוֹ וּמֵתָה בְּתוֹ, אִם יֵשׁ לָהּ בָּנִים הַיְמִנוּ — הֲרֵי זֶה קָרוֹב, אֲבָל אִם אֵין לוֹ בָּנִים — אֵין זֶה קָרוֹב.

וְאֶלָּא וְהוּא לְמָה לִי לְרַבִּי כְּדְאִית לֵיהּ וּלְרַבָּנָן כְּדְאִית לְהוּ — וְקַשְׁיָא לְרַבִּי: מַאי דְּרַשׁ רַבָּנָן (הָכָא הוּא) "וְאִם מָךְ הוּא מֵעֶרְכֶּךָ"? וְשִׁמְעִ יֵשׁ דְּרַשׁ בְּשׁוּם מָקוֹם מֵהֵאי "הוּא" דְּהָכָא וּדְרִשִׁינַן לֵיהּ. **לֹא** צְרִיכָא שֶׁהִיה אֲבִיו גּוֹסֵס כו' — פֵּירַשׁ בְּקוּנְטְרֵס: אֲבָל בְּעַרְכִּין — בְּדַעַת הַכֹּהֵן תְּלִיא רַחֲמָנָא, וְאִי חָזֵי דְּאֲבִיו גּוֹסֵס — אֵינוֹ מְעָרִיכוֹ עַד שִׁימּוֹת אֲבִיו. וְלֹא נְזִירָא, דְּלִקְמָן אָמְרִינַן: אֵין בְּהַקְדֵּשׁ אֶלָּא מְקוּמוֹ וְשַׁעְתּוֹ. וּבְסָמוּךְ נָמֵי מַיְיתֵי לֵיהּ: אִתָּה הַקַּשְׁתָּ דָּמִים לְעַרְכִּין, וּמַרְגָּלִית לְקַלִּים פֵּירוּשׁ: עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ עַצְמוֹ, וְיֵשׁ לוֹ מַרְגָּלִית שֶׁאֵינָהּ שָׁוָה עֶשְׂרִים סְלָעִים אֵין אוֹמְרִים כִּי אִם עֲשָׂרִים סְלָעִים — אֵין אוֹמְרִים: נִמְתִּין עַד שֶׁיִּבֹא יוֹם הַשּׁוּק וְתַעֲלֶה לַחֲמִשִּׁים סְלָעִים, אֶלָּא שְׁמִין אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא עַכְשָׁיו וְלֹא יִתֵּן כִּי אִם עֲשָׂרִים סְלָעִים. וְאִם כֵּן, לְמָה אָנוּ צְרִיכִין לְהַמְתִּין עַד שִׁימּוֹת אֲבִיו? לְכֵן נִרְאֶה לְרַבֵּינוּ יִצְחָק: דְּלָא קָאֵי "אֲבָל בְּקָרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן" אַ"מַת אֲבִיו", אֶלָּא אַהָא דְּלָעֵיל קָאֵי, וְסוֹף מִילְּתָא דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא. וְהָא דְּמַפְרֵשׁ אַחַר כָּךְ: אֲפִילּוּ מֵת אֲבִיו וְהִנִּיחַ לוֹ כו' — מְיִלְּתָא בְּאַפֵּי נַפְשֵׁהּ הִיא, וְקַרְבָּנוֹת וַעֲרָכִין שׁוֹוִין בּוֹ.

שיתן כְּשָׁעַת נְתִינָה — פֵּירַשׁ רַשִׁ"י: דִּבְדָמִים פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּיִהְיֶה כְּשָׁעַת נְתִינָה וְלֹא כְּשָׁעַת הַנֶּדֶר, דְּהָא כְּעֶבֶד בְּשׁוּק שְׁמִין אוֹתוֹ, וְאִם אָמַר: "דְּמֵי עָלַי" בְּתִשְׁרֵי, וּבְנִיסָן בָּא לְבֵית דִּין — מִי יוֹדֵעַ מַה הָיָה שׁוֹוֶה בְּשָׁעַת הַנֶּדֶר? וְשָׁעַת נְתִינָה הַיְינוּ [שָׁעָה] שֶׁהוּא בָּא לְבֵית דִּין, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְתֵימָה: מַאי סְבָרָא הוּא זֶה? דִּלְמָא יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר שֶׁהִיא שׁוֹוֶה יוֹתֵר מֵעַכְשָׁיו? וְאִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁהוּא חֹלֶשׁ עַכְשָׁיו, וְאוּלַי הִיא גְּבוּרָה — אֵז יָדְעִינַן בּוֹדְאֵי שֶׁהִיא שׁוֹוֶה יוֹתֵר וְנִפְסִיד הַהֶקְדֵּשׁ, מֵאַחַר שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁהִיא שׁוֹוֶה יוֹתֵר סֶלַע לְכָל הַפָּחוּת! לְכָךְ אוֹמֵר רִבִּינוּ יִצְחָק: דְּאֵין זוֹ סְבָרָא, אֶלָּא שׁוּם רְאִיָּה מִקְּרָא יֵשׁ בּוֹ. וְעוֹד דְּתָנֵן לְקַמָּן פֶּרֶק "הָאוֹמֵר מֻשְׁקָל" (כ,א): מַת הַנִּידָּר — לֹא יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים, לְפִי שֶׁאֵין דְּמֵים לַמֵּתִים. וְאִם הָיָה הַטַּעַם מִסְּבָרָא, דְּאָזְלִינַן בְּתַר נְתִינָה — הַתָּם לֹא שַׁיָּיךְ לְמֵימַר הָךְ סְבָרָא, שֶׁהֲרֵי יָדְעִנַן שֶׁהִיא שׁוֹוָה בְּחִזְיוֹ סֶלַע לְכָל הַפָּחוּת, וְאִם כֵּן מִפְּנֵי מָה אָנוּ פּוֹטְרִים הַיּוֹרְשִׁים מִכֹּל וְכֹל? אֶלָּא וַדַּאי שׁוּם קְרָא יֵשׁ בּוֹ. **יכול** רִאשׁוֹן וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל שְׁבִיעִי וְלֹא שְׁבִיעִי בִּכְלָל — וְאִם תֹּאמַר: הֵיאַךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וְהִכְתִיב (שְׁמוֹת יג): "שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת"! וְיֵשׁ לוֹמַר: דִּלְחִיּוּב כְּרַת קַאֲמַר, דִּכְרַת בְּהֵאי קְרָא כְּתִיב, דִּכְתִיב: "כִּי כָל אוֹכֵל מַחֲמֶצֶת וְנִכְרְתָה מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי", מִשּׁוּם הָכִי מַיְיתֵי תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים בָּעֶרֶב", וְהֵאי קְרָא כְּרַת נָמֵי כְּתִיב בֵּיהּ.

וְאִי

ואי בעית אימא לכל מראה עיני הכהן — ואינו יכול לראות בראש מפני השער וברגל בין אצבע לאצבע. ואם תאמר: הכא משמע דפרח בכולו לא שייך ברגל, וב"איזהו מקומן" (זבחים מט,ב) לא משמע כך. דאיכא התם, רבי נתן בן אבטולמוס אמר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת בבגדים, ונאמר קרחת וגבחת באדם, מה להלן פרחה בכולו טהור — אף כאן פרחה בכולו טהור. והתם מנלן? דכתיב: "מראשו ועד רגליו", מה להלן כולו הפך טהור, פירוש ברגל — אף כאן, פירוש: בראשו, כולו הפך טהור. [משמע] דפריחה שייך שפיר ברגל, דילוף ראש מרגל. **ופדויו** מבן חדש ומעלה — וחפשנו אחר מקרא זה ולא מצאנוהו, כי אם: "ופדויו מבן חדש תפדה". ושמא דריש הכי: מדכתיב "ופדויו מבן חדש", דמשמע: מבן חדש ומעלה, מדלא כתיב "בן חדש". **שנתו** שלו ולא שנתו של עולם — הקשה הרב שמואל בן הרב אלחנן: למה לי קרא? תיפוק ליה מסברא! דאי לא תימא הכי היאך נמצא תמידין בשרין לראש השנה? שאם נולד קודם ראש השנה, מיד בשנכנס ראש השנה בן שתי שנים הוא, ואנו כבש בן שנה בעינן לתמידין. ואם הוא נולד יום ראש השנה — מחוסר זמן הוא! ויש מפרשים: דאין אנו מתחילין מנין שנתו כי אם מיום הרצאה, כדאמרינן גבי בכור: "לפני ה' תאכלנו שנה בשנה", ואמרינן (ראש השנה ו,ב) דאין אנו מונין אלא מיום הרצאה — הכי נמי אמרינן הכא. ואינו כן, דלא אמרינן דין זה כי אם לענין בל תאחר, אבל לענין מניין שניו — לא. דהא אמרינן בפרק שני דזבחים (כה,ב) דשעות פוסלות בקדשים. פירוש: אם שחט כבש [ביום] השלמת שנתו, קודם שהגיע מעת לעת לדידהו, ולא הספיק לזרוק הדם עד שעבר מעת לעת לשעת לידתו — פסול. ואי אזלינן ביה אחר הרצאה — לא תמצא דין זה, שהרי לעולם הוא בן שנתו. אלא שמע מינה דאזלינן אחר הלידה ממש, אם כן הדרא קושיא לדוכתיה. ואומר מורי הרב רבינו שמואל: דשפיר (איצטרכו תרי קראי) [איצטריך קרא], דאי לאו הכי לא אמרינן ביה מעת לעת, כדאיתא לקמן בפרק בתרא (לא,א). **במספר** שני תבואות פעמים שאדם אוכל שלש תבואות בשתי שנים — ואם תאמר: היכי דרשינן מהאי קרא הכי? ואימא ארבע תבואות, לפי ש"שני" משמע שנים, ו"תבואות" משמע שנים — הרי כאן ארבע! ויש לומר: דדריש מ"מספר", דמשמע שני תבואות, והוה ליה למכתב "תבואה", משמע שתבואה אחת יש עדיין. ולקשה לרבינו יצחק: שאפילו אנו מונין לשנות העולם נמצא שלש תבואות בשתי שנים, כגון שמכר לו בשני בתשרי שדה מליאה פירות, שכשיבא תשרי של שנים הבאים — קצר כבר פירותיו מעשרים ותשעה באלול! ויש לומר: דשכיח טפי שלשה תבואות בשתי שנים שאנו מונין מעת לעת, יותר משאנו מונין לבריאת עולם.

ובשביעית נמי יעבוד — הקשה הרב רבינו יצחק בן יום טוב: דהא לא שמעינן מהכא אלא מעת לעת של שנה אחרונה, אבל מעת לעת של שאר שנים מנלן? אימא דשלשים יום שלפני ראש השנה חשיבי שנה! והשיב לו רבינו שמואל בן מאיר: דקרא "ובשביעית" גלי לן אשנה אחרונה, והוא הדין לשאר שנים, דאזלינן בהו מעת לעת, דומיא דהנך דכתיבי.

לערכין

בְּעַנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵרֹאשׁוֹ וְעַד רַגְלָיו", רֹאשׁוֹ - וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, רַגְלָיו - וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל? תַּלְמוּד לוֹמַר "עַד יוֹם הָאֶחָד וְעָשָׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב". רַבִּי אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, "רֹאשׁוֹ" - וְרֹאשׁוֹ בִּכְלָל, "שִׁבְעָיו" - וְשִׁבְעָיו בִּכְלָל! - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי, שַׁקּוֹלֵי מְשַׁקְּלִי קְרָאֵי, מִכְּדֵי כְּתִיב: "מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים", תּוּ "מִבֶּן חֲמֵשׁ וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים" לָמָּה לִי? הִילְכָךְ אִישְׁתַּקְּלוּ לְהוּ. אָמַר מָר: רֹאשׁוֹ - וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, רַגְלָיו - וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל. מְנָלָן? - אִיבָּעֵית אֵימָא: שָׁאנֵי סִימָנִים דִּגּוּפוֹ מִסִּימָנִים דִּרֹאשׁוֹ; אִיבָּעֵית אֵימָא: "לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד". תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאן "לְמַעְלָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "חֹדֶשׁ וָמַעְלָה", מַה לְּהַלָּן מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד - אַף כָּאן מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד. - וְאִימָא: כִּי הָתָם, מַה הָתָם חַד יוֹמָא - אַף כָּאן חַד יוֹמָא! - אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, שָׁנָה הָאֲמוּרָה בִּבְהֵמָה עָרֵי חוֹמָה, שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָה, וְשֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי, וְכֵן שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת - כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, מְנָלָן? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא: "כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ" - שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא שֶׁל מְנִין עוֹלָם. שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָהֵמָה עָרֵי חוֹמָה - דִּכְתִיב: "עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ", מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם. שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבִּשְׁדֵה אֲחוּזָה - דִּכְתִיב: "בִּמְסִפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכֹּר לָךְ", פְּעָמִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל שֵׁשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים. שֵׁשׁ שָׁנִים שֶׁבְּעֶבֶד עִבְרִי - דִּכְתִיב: "שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִת", וּמְנָלַן דְּבַשְּׁבִיעִית נַמִּי יַעֲבוֹד. וְשֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת כּוּלָּן מֵעֵת לָעֵת, לְמַאי הִילְכְתָא? אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב: לַעֲרֵכִין. רַב יוֹסֵף אָמַר: לְפַרְקִין דְּ"יוֹצֵא דּוֹפֶן". אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: מִי פָּלְגִיתוּ? אָמַר לֵיהּ: לָא, אָנָא אָמֵינָא חָדָא, וְהוּא אָמַר חָדָא. הַכִּי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פְּלִיגִי, מַאן דְּאָמַר לַעֲרֵכִין לָא אָמַר לְ"יוֹצֵא דּוֹפֶן"? וְהָאָמַר רַב: הִילְכְתָא בְּכוּלָּהּ פִּירְקָא מֵעֵת לָעֵת! וְאֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר לַעֲרֵכִין, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר לְ"יוֹצֵא דּוֹפֶן"? - דּוֹמְיָא דַּהֲנַךְ, מַה הָנַךְ דִּכְתִיבָא, אַף הָנָךְ דִּכְתִיבָא. - וְאִידָךְ? אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיבָא, הַאי "שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת", שבזכר

בעניין שנאמר מראשו ועד רגליו — דפשיטא לן, כדמפרש לקמן: מראשו — ולא ראשו בכלל. **תלמוד לומר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב** — אלמא יום ראשון בכלל, כדכתיב ברישא דקרא: "בערב תאכלו מצות", ושביעי נמי בכלל — מסיפיה דקרא, כדכתיב: "בערב". **שקולי משקלי קראי** — שקולין הן המדרשות, לפי מדרשו של רבי יש להכריען כלמטה ויש להכריען כלמעלה, כדכתיב: "מבן חדש ועד בן חמש שנים והיה ערכך" וגו', ואמרינן: "עד" ועד בכלל — הרי בן חמש כלמטה. והדר כתיב: "ואם מבן חמש שנים ועד בן עשרים" וגו', ולרבי "מבן חמש" ובן חמש בכלל, דהאמר מיום הראשון הראשון בכלל — הרי שנת חמש כלמעלה. הלכך, אי לאו גזרה שוה לא קמה לן הכרעה להיכא. **מבן חמש תו למה לי** — הכי הוה ליה למיכתב: ועד בן עשרים שנה והיה ערכך וגו', ועד בן ששים שנה והיה ערכך וגו'. **שאני סימנין דגופו מסימנין דראשו** — דסימני נגע שבמקום שיער נידון בשיער צהוב, ובנגע שבמקום בשר נידון בשיער לבן ובפסיון. **לכל מראה** — ואינו יכול לראות בראש מפני השיער, וברגל בין אצבע לאצבע. **ונאמר להלן** — גבי לויים: "חדש ומעלה", מה להלן חדש ויום אחד, כדכתיב "מבן חדש ומעלה", דבר נכנס בה חדש האחר — אף כאן חדש ויום אחד. **מה התם חד יומא** — מה "מעלה" דכתיב גבי חדש לא הוי אלא חד יומא, אף "מעלה" דהכא גבי שנים לא הוי אלא חד יומא. **גזרה שוה מאי אהני לי** — בלא גזרה שוה ידענא דחד יומא בעינן, דהא "ומעלה" כתיב. **שנה האמורה בקדשים** — כגון (במדבר כח) "כבשים בני שנה". **שתי שנים שבשדה אחוזה** — (שהוא) שהמוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח, דכתיב (ויקרא כה): "במספר שני תבואות ימכר לך", ומיעוט שנים שתים. **ושבבן ושבבת** — שנים האמורים בבן ובבת, ולקמן מפרש להו. **מעת לעת** — אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, ולא אזלינן בתר מנין עולם, דכי מטי תשרי ניחשוב ליה שתא. **שני תבואות** — כיון דכתיב "שני" שני תבואות במשמע, "תבואות" למה לי? אלא מלמד שכל תבואה שימצא באותן שתי שנים יאכל, ואפילו שלש. כגון אם מכרו לו בניסן מליאה קמה — ולא יגאלנה עד שתי שנים בניסן באותו יום, ואם קדם וקצר — הרי שאכל שלש תבואות. וכשיפדנה מוכר יחשוב שנים מיום שמכרה עד היובל, אם היו עשר שנים והוא מכרה בעשרה מנים — נמצא שמכרה לכל שנה במנה, שהרי ביובל היתה עתידה לחזור. הלכך, כשהוא פודה עכשיו נותן שמנה מנים לשמנה שנים הנותרים, וזה אכל שלש תבואות שוות כמה מנים בשתי שנים. ואילו הוה אזלינן בתר מנין עולם, מתשרי הבאה בשנה האחרת הוה פריק ליה, ולא הוה אכיל אלא שתי תבואות. **לערכין** — דלא אזלינן בשנת חמש ועשרים וששים בתר מנין עולם. **לפרקין דיוצא דופן** — במסכת נדה (מה,ב): בן שתים עשרה שנה — נדריו נבדקין, בן שלש עשרה — נדריו קיימין. בת אחת עשרה — נדריה נבדקין, בת שתים עשרה — נדריה קיימין. וכן הרבה שנות בן ובת שנינו שם. וקאמר הכא דכולהו מעת לעת שנולדו. **האמר רב** — התם במסכת נדה (מג,ב). **הלכתא בכולה פירקין** — ד"יוצא דופן" מעת לעת. **מאי טעמא לא אמר ליוצא דופן** — הואיל וסבירא ליה נמי התם מעת לעת. **אמר לך** — אפילו הכי הכא לא קתני להו. דומיא דהנך שנה דקדשים ודעבד עברי קתני, דכתיבי באורייתא, והנהו שנים דיוצא דופן — כולהו דרבנן.

שבזכר

וּבְעָנַיִן שֶׁאֲמַר לגבי מצורע (ויקרא יג יב–יג) ׳וְאִם פָּרוֹחַ תִּפְרַח
הַצָּרַעַת בָּעוֹר וְכִסְתָה הַצָּרַעַת אֵת כָּל עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד
רַגְלָיו לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן וגו׳ טָהוֹר הוּא׳, ודרשו חכמים
׳רֹאשׁוֹ׳, וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, ׳רַגְלָיו׳, וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל, כלומר,
אין כוונת הפסוק שאף ראשו ורגליו נגועים בצרעת, אלא די בכך
שכל גופו מלבד ראשו ורגליו יהיו נגועים, ובכך הוא טהור. ואם
כן אף לגבי פסח שמא נאמר שהיום הראשון והשביעי אינם
בכלל איסור חמץ, תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יב יח) ׳בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים
לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב׳, הרי שציותה תורה בפירוש על אכילת מצות מיום
ראשון של פסח ועד סוף יום שביעי. רַבִּי אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ – אין
צורך לדרוש כן, אלא מהפסוק ׳מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן׳ עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי׳
עצמו יש ללמוד כן, כיון שפירוש ׳רִאשׁוֹן׳ האמור בפסוק היינו
וְאַף רֹאשׁוֹן בִּכְלָל האיסור, ובלשון ׳שְׁבִיעִי׳ כוונת הפסוק
וּשְׁבִיעִי בִּכְלָל. ואם כן לדברי רבי אף לענין ערכין אין צורך
בגזירה שוה, אלא כיון שנאמר בפסוק ׳עד בן חמש׳ הרי ׳חמש׳
בכלל, והיינו עד סוף השנה החמישית, וכן ׳עד בן עשרים׳ היינו
עד סוף השנה העשרים, ושלא כדברי משנתנו הלומדת כן מכח
הגזירה שוה.

מבארת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי – אפילו אם תאמר שמשנתנו
כרבי, אין כאן קושיא, כיון שכאן אף רבי מודה שיש צורך בגזירה
שוה, דְּשַׁקּוֹלֵי מְשַׁקְּלֵי קְרָאֵי – הפסוקים שקולים הם, ואפשר
לדורשם בשני פנים. מִכְּדֵי כְּתִיב – הרי נאמר בפסוק (ויקרא כז
ו) ׳מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים׳, ולדברי רבי היינו עד סוף חמש
שנים, ואם כן תּוּ ׳מִבֶּן חָמֵשׁ (וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים)׳ לָמָּה לִי – למה
כתבה התורה בפסוק הקודם ׳מבן חמש שנים ועד בן עשרים
שנה׳, לא היה לה לכתוב אלא ׳ועד בן עשרים שנה׳ בלי להקדים
׳מבן חמש שנים׳, ובכך שהקדימה ׳מבן חמש שנים׳ משמע
שהשנה החמישית עצמה נחשבת כלמעלה מחמש, כשם שלרבי
׳מיום הראשון׳ האמור בפסח כולל את היום הראשון. הֵילְכָךְ
אִישְׁתַּכְּלוּ לְהוּ – נמצא שהפסוקים שקולים וניתן לדורשם לכאן
או לכאן, ולכן יש צורך בגזירה שוה האמורה במשנתנו, להכריע
ששנת חמש ושנת עשרים כלמטה הן.

הגמרא מבארת את הדרשה לגבי מצורע שהובאה לעיל: אָמַר
מַר בברייתא, נאמר לגבי מצורע (ויקרא יג יב–יג) ׳ואם פרוח
תפרח הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע מראשו
ועד רגליו לכל מראה עיני הכהן וגו׳ טהור הוא׳, ודרשנו,
׳רֹאשׁוֹ׳, וְלֹא רֹאשׁוֹ בִּכְלָל, ׳רַגְלָיו׳, וְלֹא רַגְלָיו בִּכְלָל.
מבררת הגמרא: מָנָלָן – מנין שאין ראשו ורגליו בכלל, ואף אם
אינם נגועים, טהור הוא. מבארת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא – אם
תרצה תוכל לומר, שַׁאנֵי סִימָנִים דִּגּוּפוֹ מִסִּימָנִים דִּרְאשׁוֹ –
שונים הם סימני צרעת הגוף מסימני צרעת הראש, שכן צרעת
במקום בשר [צרעת הגוף] סימנה בשיער לבן, ואילו צרעת
במקום שיער [צרעת הראש] סימנה בשיער צהוב, וממילא
מסתבר שאין ראשו כלול במה שאמר הפסוק ׳וכסתה הצרעת
את כל עור הנגע׳. וְאִיבָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל לומר,
שהטעם הוא לפי שנאמר בפסוק (שם) ׳לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן׳,
ואין הכהן יכול לראות את נגעי הראש מחמת השיער שיש בו,
ולא את נגעי הרגל במקום שבין אצבע לאצבע, שהם מוסתרים,
ולכן ודאי אין כוונת הפסוק שיהיו הראש והרגלים בכלל.
שנינו במשנה: ׳רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים
חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד׳.
הגמרא מביאה ברייתא בביאור טעמו של רבי אלעזר: תַּנְיָא

בברייתא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן, בערכין לשון
׳לְמַעֲלָה׳, שנאמר (ויקרא כז ז) ׳מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה׳, וְנֶאֱמַר
לְהַלָּן, לגבי מנין הלויים (במדבר ג טו) ׳פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי לְבֵית
אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם׳, ודורשים
גזירה שוה ׳ומעלה ומעלה׳, מַה לְהַלָּן, לגבי מנין הלויים, כוונת
הפסוק מִבֶּן חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, שהרי ׳בן חודש׳ היינו שכבר נגמר
החודש הראשון, ׳ומעלה׳ היינו שנכנס כבר יום אחד בחודש
השני, אַף כָּאן לגבי ערכין, לשון ׳ומעלה׳ באה להוסיף על מנין
השנים האמור בתורה ׳(מִבֶּן) חוֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד׳, והיינו שיהיה בן
ששים וחודש ויום אחד.
שואלת הגמרא: וְאֵימָא – ושמא תאמר שיהא הדין בערכין כִּי
הָתָם – כמו שם, במנין הלויים, מָה הָתָם, חַד יוֹמָא – כמו ששם
נוסף על החודש רק יום אחד, אַף כָּאן נוסיף רק חַד יוֹמָא על
ששים השנים, ומנין שיש להוסיף חודש ויום.
משיבה הגמרא: אִם כֵּן, גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי – מה הועילה
הגזירה שוה המדמה את דין ערכין למנין הלויים, והרי אף ללא
הגזירה שוה היינו יודעים שיש להוסיף יום אחד מעצם לשון
׳ומעלה׳. אלא ודאי באה הגזירה שוה להוסיף חודש ויום אחד.
אגב הנידון בשנים האמורות בערכין, מביאה הגמרא דינים
נוספים השייכים למנין שנים: תָּנוּ רַבָּנָן, ׳שָׁנָה׳ הָאֲמוּרָה
בְּקָדָשִׁים – בקרבנות, כגון (במדבר כח ג) ׳כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה׳
בקרבן התמיד, וכן ׳שָׁנָה׳ הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה – המוכר
בית בעיר מוקפת חומה, שיכול לפדותו רק בתוך השנה
הראשונה למכירתו, שנאמר (ויקרא כה ל) ׳וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד
מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְּמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה
לַצְמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל׳. וכן ׳שְׁתֵּי שָׁנִים׳
שֶׁבְּשַׁדֵּה אֲחֻזָּה – המוכר שדה אחוזה אינו רשאי לגאול אותה
מהקונה עד שיעברו שתי שנים, שנאמר (שם פסוק טו) ׳בְּמִסְפַּר
שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳, ו׳שני׳ הוא לשון רבים, ומיעוט רבים שנים.
וְ׳שֵׁשׁ שָׁנִים׳ שֶׁבָּעֶבֶד עִבְרִי, שיוצא לאחריהם לחופשי, שנאמר
(שמות כא ב) ׳שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׳. וְכֵן
שנים שֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּבֵן וְשֶׁנֶּאֱמְרוּ בְּבַת, כּוֹלָן ׳מַעֵת לָעֵת׳ – מיום
ליום ומשעה לשעה, שרק לאחר שיגיע שוב אותו תאריך ואותה
שעה נחשב הדבר שעברה שנה, ואין אומרים שכשיגיע חודש
תשרי נחשב שהסתיימה השנה הראשונה ומתחילה השנה
השניה, אף אם לא עברה שנה שלימה, אלא יש צורך שתעבור
שנה ממש.
הגמרא מבארת מהיכן לומדים שבכל הנידונים המובאים
בברייתא יש צורך בשנים ׳מעת לעת׳. מבררת הגמרא: ׳שָׁנָה
הָאֲמוּרָה בְּקָדָשִׁים, מָנָלָן שהיא מעת לעת. מבארת הגמרא:
אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר קְרָא, ׳כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ׳ (ויקרא
יב ו), ומשמע שיהא הכבש בן שְׁנָתוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא בן שנה שֶׁל מִנְיַן
עוֹלָם, שאם היתה זו שנה של מנין עולם, והיינו שעדיין לא הגיע
חודש תשרי, אם כן אחר חודש תשרי דינו כ׳בן שנה׳, אך כיון
שכוונת התורה לשנתו שלו, אם כן כל זמן שלא עברה עליו
עצמו שנה שלימה מעת לעת מזמן שנולד, דינו כ׳בן שנה׳.
ממשיכה הגמרא ומבארת: ׳שָׁנָה הָאֲמוּרָה בְּבָתֵּי עָרֵי חוֹמָה׳ היא
׳מעת לעת׳, דִּכְתִיב (שם כה כט) ׳עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ׳, ומשמע
שנה לפי זמן מִמְכָּרוֹ שֶׁלּוֹ, וְלֹא שָׁנָה לְמִנְיַן עוֹלָם.
׳שְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁבְּשַׁדֵּה אֲחֻזָּה׳ אף הן מעת לעת, דִּכְתִיב (שם פסוק
טו) ׳בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ׳, ולכאורה קשה, כיון
שנאמר ׳שני׳, והיינו שנתיים, מדוע הוצרכה התורה לכתוב
׳תבואות׳. אלא בא הפסוק ללמד שפְּעָמִים שֶׁאָדָם הקונה את

המשך בעמוד 213

אחוזה שנפדית לפי 'זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף' (שם כז טו), יָכוֹל אַף שְׂדֵה מִקְנֶה כֵּן, שתיפדה זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב 'מִכְסַת', ששדה מקנה אינה כן אלא נפדית בשווי דמיה.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן בשדה מקנה (שם כז כג) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרֵכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בשדה אחוזה (שם כז יח) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּסֶף עַל פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל', מַה לְּהַלָּן בשדה אחוזה פדייתה בְּדָבָר קָצוּב, דהיינו חמישים שקל, אַף כָּאן בשדה מקנה, פדייתה בְּדָבָר קָצוּב – חמישים שקל כסף לכל זרע חומר שעורים.

שנינו במשנה שלרבי אליעזר בשדה מקנה אין הבעלים מוסיפים חומש. הגמרא מסתפקת בשיטת רבנן: אֵיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, רַבָּנַן שלא למדו גזירה שוה לגבי פדיית שדה מקנה מהקדש, האם אֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה – למדו גזירה שוה זו מרבותיהם, וּמַפְקְרִין לֵיהּ – אלא שלמדוה לְעִנְיַן חוֹמֶשׁ, שכמו בשדה אחוזה כשהמקדיש עצמו פודה צריך להוסיף חומש, אף בשדה מקנה כן, אוֹ דִלְמָא לֵית לְהוּ גְּזֵירָה שָׁוָה – או שמא אין סוברים כלל גזירה שוה זו, וְלֵית לְהוּ לְחוֹמֶשׁ – ואינם סוברים שיש חומש בשדה מקנה.

רבא פושט את הספק: אָמַר רָבָא, מְסְתַּבְּרָא לֵית לְהוּ – מסתבר שרבנן לא למדו גְּזֵירָה שָׁוָה זו כלל, שהרי מִדְּגָלֵי רַחֲמָנָא – משגילה הכתוב דין חוֹמֶשׁ בשני מקומות, לְגַבֵּי שְׂדֵה אֲחוּזָּה וְלִגְבֵי מַקְדִּישׁ בֵּיתוֹ, הֲווּ לֵיהּ שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – הרי יש כאן שני כתובים המלמדים את אותו דין, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין דין זה למקום אחר. וְגם לְמַאן דְּאָמַר שני כתובים הבאים כאחד מְלַמְּדִין, כאן אין ללמוד חומש משדה אחוזה, שהרי מִדְּגָלֵי רַחֲמָנָא – ממה שגילה הכתוב דין חוֹמֶשׁ בְּפדיין מַעֲשֵׂר שני, וכן בְּפדיין בְּהֵמָה טְהוֹרָה שהוקדשה לקרבן ונפל בה מום, וּבְפדיין בְּהֵמָה טְמֵאָה שהוקדשה לבדק הבית, הֲוָה לֵיהּ טוֹבָא – הרי יש הרבה כתובים הבאים כאחד, וְאֵין מְלַמְּדִין.

הגמרא מביאה ראיה לרבא: תַּנְיָא כְּווֹתֵיהּ דְּרַבָּא – שנינו בברייתא כדברי רבא שאין חומש בשדה מקנה, וְלֹא מִסְתַּעְמֵיהּ – אבל לא מהטעם שביאר, תַּנְיָא בברייתא, נאמר בענין פדיית שדה מקנה (ויקרא כז כג) 'וְחִשַּׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מִכְסַת הָעֲרֵכְךָ', ומהלשון 'מִכְסַת הָעֲרֵכְךָ', למדנו שהַקְּישׁוֹ הַכָּתוּב לַעֲרָכִין – למעריך את עצמו או את חבירו, כדי שתלמד פדיית שדה מקנה מערכין, מָה עֲרָכִין אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ אלא נותן את הערך הקצוב בתורה ולא יותר, אַף שְׂדֵה מִקְנֶה אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ. מוכח כדברי רבא שאין חומש בשדה מקנה, אבל לא כטעמו שאין לומדים 'גזירה שוה' משום שיש כאן שני כתובים הבאים כאחד, אלא משום שהוקש לערכין.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בְּשׁוֹר הַמּוּעָד שֶׁהֵמִית אֶת הָעֶבֶד, פעמים שהדין לְהָקֵל על בעל השור, ופעמים שלְּהַחְמִיר עליו. כֵּיצַד, אֶחָד [–בין] שֶׁהֵמִית השור אֶת הַנָּאָה שֶׁבָּעֲבָדִים, ובין שהמית אֶת הַעִקָּר שֶׁבָּעֲבָדִים, נוֹתֵן בעל השור לאדון העבד שְׁלֹשִׁים סֶלַע, ולא לפי שווי העבד. נמצא דין זה מיקל בנאה שבעבדים ומחמיר בכעור שבעבדים.

הֵמִית השור אדם בֶּן חוֹרִין, נוֹתֵן בעל השור ליורשי הנהרג, תשלומים בשיעור שָׁוְויוֹ של הניזק.

חָבַל השור בָּזֶה וּבָזֶה, דהיינו בין בעבד ובין בבן חורין, והזיקם, נוֹתֵן בעל השור לניזק נֶזֶק שָׁלֵם.

גמרא

הגמרא מבררת כשיטת איזה תנא שנויה משנתינו. מדייקת הגמרא: ממה שנקטה המשנה 'בשור המועד', משמע שכל דיני המשנה ואף הסיפא ששור שחבל באדם משלם נזק שלם, אם היה זה בְּשׁוֹר מוּעָד, אִין [–כן], אבל אם היה זה בְּשׁוֹר תָּם, לֹא, ואין משלם אלא חצי נזק, לֵימָא – האם נאמר שמַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנַּן במשנה (ב"ק לג:), רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף תָּם שֶׁחָבַל בָּאָדָם וגם האדם חבל בשור, וניזוק האדם יותר ממה שניזוק השור, מְשַׁלֵּם בעל השור בַּמּוֹתָר – את ההפרש שניזוק האדם יותר ממה שהזיק את השור, נֶזֶק שָׁלֵם, הרי שסבר רבי עקיבא שאף שור תם שהזיק את האדם משלם נזק שלם, ולא כמשנתינו.

מתרצת הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא – יכול אתה לומר שמשנתינו כְּרַבִּי עֲקִיבָא, ולא רק מועד אלא הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ תָּם נַמִּי משלם נזק שלם, וְאַיְידֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנָא סֵיפָא – אלא מפני שרצה התנא לשנות בהמשך דין שור שהֵמִית עֶבֶד או הֵמִית בֶּן חוֹרִין, דְּכְמוּעָד הוּא דַּמַשְׁכַּחַת לָהּ – שדווקא במועד אתה מוצא דין זה, אבל בְּתָם לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ – אין שייך דין זה, שאין חיוב תשלומים לשור תם ההורג אדם, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי מוּעָד – משום כן הזכיר התנא בתחילת המשנה 'שור המועד'.

משנה

המשנה ממשיכה בדינים שנאמרו להקל ולהחמיר: בְּאוֹנֵס וּבְמֻפְתֶּה, פעמים שהדין לְהָקֵל על האונס והמפתה, ופעמים שלְּהַחְמִיר עליו. כֵּיצַד, אֶחָד [–בין] שֶׁאָנַס ופִּיתָּה אֶת נערה ממשפחה גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהוּנָּה שמחמת חשיבותה ברשתה מרובה, ובין שאנס ופיתה אֶת נערה ממשפחה הַקְּטַנָּה [–שפלה] שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שאין ברשתה גדולה כל כך, נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים קנס לאבי הנערה. נמצא דין זה מיקל בגדולה שבכהונה ומחמיר בקטנה שבישראל.

וְשִׁיעוּר הַבּוּשֶׁת וְהַפְּגָם שצריך לשלם בנוסף לחמישים סלעים, הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּישׁ וְהַמִּתְבַּיֵּישׁ, שכשאדם בינוני מבייש, הבשת יותר גדולה מכשאדם חשוב או פשוט מבייש, וכן אם המתבייש הוא אדם חשוב, בשתו גדולה מאשר כשהוא אדם פשוט.

גמרא

הגמרא מבררת מה מקור תשלומי הבושת והפגם. מקשה הגמרא: אַמַּאי – מדוע חייב לשלם גם בושת ופגם, אֵימָא – נאמר שחֲמִשִּׁים סְלָעִים אָמַר רַחֲמָנָא שחייב האונס והמפתה לתת, מִכָּל מִילֵּי – עבור כל חיוביו, ואינו חייב עוד בבושת ופגם. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב זְעִירָא, אם כן יֹאמְרוּ ויתמהו האנשים, כיצד יתכן שגם אם בָּעַל בַּת מְלָכִים משלם חֲמִשִּׁים סלעים, וגם אם בָּעַל בַּת הֲדְיוֹטוֹת משלם חֲמִשִּׁים סלעים, אלא על כרחך שיש עליו עוד תשלומי בושת ובהם יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות, שנותן לכל אחת כפי בושתה.

אביי דוחה: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי, נַבֵּי שור שהמית עֶבֶד נַמִּי, יֹאמְרוּ האנשים, כיצד יתכן שגם כשהרג השור עֶבֶד נוֹקֵב מַרְגָּלִית שעבודתו חשובה, משלם בעל השור שְׁלֹשִׁים סלעים, וגם כשהרג עֶבֶד עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה מַחַט שאין עבודתו חשובה כל כך, משלם שְׁלֹשִׁים סלעים, ומכל מקום לא חילקה התורה ביניהם, ואם כן אף כאן אפשר שאמרה תורה חמישים סלעים בין בבת מלכים ובין בבת הדיוטות, ומנין שמשלם אף בושת ופגם.

רב זעירא שב ומתרץ תירוץ אחר: אֶלָּא אָמַר רַב זְעִירָא,

עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ', כלומר, מי שסילף והטעה את לשונו בכך שהוא מדבר לשון הרע, וחפץ לסלקה שלא תהא בו עוד, ישבור את רוחו. **רַבִּי אָחָא בְּרַבִּי חֲנִינָא** חולק **וְאוֹמֵר**, אם כבר **סִיֵּפַר** האדם לשון הרע, **אֵין לוֹ תַּקָּנָה, שֶׁכְּבָר כָּרְתוֹ דָּוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר** בתהלים (יב ד) 'יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדלוֹת', ולא יתוקן בכך שיעסוק בתורה או ישפיל את דעתו. **אֶלָּא** כך יש לדרוש, **מַה תַּקָּנָתוֹ** של אדם **שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע, אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא יַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם עָם הָאָרֶץ הוּא יַשְׁפִּיל** את **דַּעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** 'מַרְפֵּא לָשׁוֹן עֵץ חַיִּים וְסֶלֶף בָּהּ שֶׁבֶר בְּרוּחַ'.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל – שנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, **כָּל הַמַּסְפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, מַגְדִּיל עָוֹנוֹת** – גורם לעוונות גדולים **כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת** חמורות, שהן **עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** וְ**גִילּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. וְיֵשׁ** ללמוד זאת מהפסוקים, **כְּתִיב הָכָא** לגבי לשון הרע (תהלים שם) 'לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדלוֹת', **וּכְתִיב בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** כשחטאו ישראל בעגל אמר משה רבינו לפני הקדוש ברוך הוא (שמות לב לא) 'אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאָה גְדלָה'. **וּבְגִילּוּי עֲרָיוֹת כְּתִיב** שאמר יוסף לאשת פוטיפר (בראשית לט ט) 'וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדלָה הַזֹּאת'. **וכן בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב** שאמר קין לה' אחרי שהרג את הבל (בראשית ד יג) 'גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא', הרי ששלשת העבירות החמורות הללו מכונות בפסוק בלשון גדולה, וכן נאמר לגבי לשון הרע 'לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדלוֹת'.

שואלת הגמרא: הרי לגבי לשון הרע נאמר לשון 'גְּדוֹלוֹת', ומיעוט רבים שנים, ואם כן **אֵימָא תַּרְתֵּי** – נאמר שחטא זה שקול רק כנגד שתים מהעבירות החמורות, ומנין שהוא שקול כנגד שלשתן. משיבה הגמרא: **הֵי מִינַּייהוּ מַפָּקַת** – איזה מהשלש תוציא מהכלל, והרי בשלשתן נאמרה לשון 'גדולה', ואין סברא למעט אחת מהן, לכן אמרה הברייתא שלשון הרע שקול כנגד שלש עבירות החמורות.

בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי – בארץ ישראל היו אומרים, **'לָשׁוֹן תְּלִיתַאי'** – לשון שלישית, זו לשונו של הרכיל, שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות לו סוד, **קְטִיל תְּלִיתַאי** – לשון זו הורגת שלשה אנשים, **הוֹרֵג לַמְסַפְּרוֹ וְלַמְקַבְּלוֹ וְלָאוֹמְרִין עָלָיו,** לפי שמחמת הלשון הרע יתקוטט המקבל עם אותו שאמרו לו עליו לשון הרע, ויהרגו זה את זה, וגואלי הדם הורגים את הרכיל שאמר את הלשון הרע, שעל ידו באה ההריגה הזו.

אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב – מה פירוש הפסוק (משלי יח כא) 'מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן', **וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן.** אלא בא הפסוק **לוֹמַר לְךָ, מַה יָּד מְמִיתָה** – יכולה להמית, **אַף לָשׁוֹן מְמִיתָה. אִי** – ואם תאמר שהלשון והיד דומות לגמרי, **וּמָה יָּד אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא** את מי שעומד **בְּסָמוּךְ לָהּ,** עד מקום שאגרופו מגיע, **אַף לָשׁוֹן אֵינָהּ מְמִיתָה אֶלָּא** את הנמצא **בְּסָמוּךְ לָהּ. תַּלְמוּד לוֹמַר** (ירמיה ט ז) 'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם', וכמו שחץ הורג גם את הרחוק, אף לשון הרע יכולה להרוג את הרחוק ממנה. **אִי** – ואם תרצה לומר, **מַה חֵץ** הורג רק **עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה,** ולא יותר, **אַף לָשׁוֹן** הרע אינה הורגת אלא **עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים אַמָּה. תַּלְמוּד לוֹמַר** (תהלים עג ט) 'שַׂתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ', שאף אם המספר לשון הרע רחוק מאותו שמספר עליו במרחק שמים מארץ, עדיין יכול הוא להזיקו.

הגמרא מבארת עתה את הצורך בדרשות שלשת הפסוקים הללו. שואלת הגמרא: **וְכִי מַאַחַר דִּכְתִיב 'שַׂתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ',** שמשמע שעל ידי לשון הרע אפשר להזיק אף מי שנמצא במרחק גדול, אם כן הפסוק **'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם' לָמָּה לִי** – מה הוא מוסיף ללמדנו. משיבה הגמרא: **הָא קָמַשְׁמַע לָן** – דבר זה בא הפסוק להשמיענו בכך שדימה לשון הרע לחץ, **דְּקָטִיל כְּחֵיז** – שהיא הורגת את אותו שמדברים עליו כחץ ההורג את האדם. ממשיבה הגמרא ומבררת: **וְכִי מַאַחַר דִּכְתִיב** גם הפסוק **'חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם',** ויודעים אנו גם שלשון הרע פוגעת במי שנמצא במרחק גדול, וגם שהורגת כחץ, אם כן הפסוק **'מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן' לָמָּה לִי** – מה הוא בא ללמדנו. משיבה הגמרא: פסוק זה נצרך **לְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, דְּבָעֵי חַיֵּי בְּלִישָׁנֵיהּ** – הרוצה חיים, ישיגם בלשונו על ידי שיעסוק בתורה, **וְדָבְעֵי מִית בְּלִישָׁנֵיהּ** – והרוצה מיתה, ישיגה בלשונו על ידי שיעסוק בדברי שטות ונבלה.

הגמרא מבררת עתה איזה דיבור נחשב 'לשון הרע'. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי לִישָׁנָא בִּישָׁא** – איזה דיבור של גנאי נחשב כלשון הרע, ואסור לאומרו. מבארת הגמרא: **(רבא אמר) [אָמַר רַבָּה], כְּגוֹן דְּאָמַר 'אִיכָּא נוּרָא בֵּי פְּלָנְיָא'** – תמיד דולקת אש בבית פלוני, שמשמע שעשיר הוא ובכל שעה מצויה אש בביתו לבשל תבשילים. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרבה, **מַאי קָא עָבֵיד** – מה עשה בכך אותו אדם, ומדוע נחשב הדבר לשון הרע, והרי **גְּלוּיֵי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא** – אין זה אלא גילוי הדבר, שכן אינו אומר כך בדרך לשון הרע, אלא מגלה לאותם המבקשים אש שילכו לבית פלוני. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** מדובר באופן **דְּמַפֵּיק בְּלִישָׁנָא בִּישָׁא** – שמוציא את הדברים מפיו בדרך של אמירת לשון הרע, **דְּאָמַר, הֵיכָא מִשְׁתַּכַּח נוּרָא** – וכי היכן ניתן למצוא אש תמיד, **אֶלָּא בֵּי פְּלָנְיָא** – אלא בביתו של אדם פלוני, **[דְּאִיכָּא בִּשְׁרָא וְכַווֵּרֵי]** – שיש שם תמיד תבשילי בשר ודגים, ואינו מהנה מהם לאחרים, שכשאומר הדברים בלשון זו משמע גנות על אותו פלוני.

הגמרא מביאה אופן שאין איסור לשון הרע: **אָמַר רַבָּה, כָּל מִילְּתָא דְּמֵימְתַאמְרָא בְּאַפֵּי מָרָהּ** – כל דבר שנאמר בפני האדם שעליו מדובר, **לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִישָׁנָא בִּישָׁא** – אין בו איסור לשון הרע. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ [אַבַּיֵי], כָּל שֶׁכֵּן** שיש בזה איסור, שהרי יש כאן גם גם **חוּצְפָּא,** שמעיז פניו לומר דבר גנאי על חבירו בפניו, **וְגם** משום **לִישָׁנָא בִּישָׁא,** שהרי אמר עליו דבר גנאי. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבה לאביי, **אָנָא כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לִי** – אני סובר כרבי יוסי, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מְנַיַּי לֹא אֲמַרְתִּי דָּבָר** על אדם, **וְחָזְרוּ לַאֲחוֹרַי** לבדוק אם אותו אדם נמצא שם ושומע את הדברים, כיון שכל דבר שאמרתי על אדם, הייתי אומרו אף בפניו.

הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות לשון הרע:

אָמַר

שָׁאוּל אֶת הַחֲנִית עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ', ואז הפסיק יהונתן לדבר עם שאול על דוד. ומבארת הגמרא את מחלוקתם: לְמַאן דְּאָמַר שחייב אדם להוכיח את חבירו עַד הַכָּאָה, למד זאת מכך דִּכְתִיב 'לְהַכּוֹתוֹ', ומוכח שעד שלא ביקש שאול להכותו המשיך להוכיחו. וּלְמַאן דְּאָמַר עַד קְלָלָה, למד כן מכך דִּכְתִיב 'לְבַשְׁתְּךָ וּלְבוּשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ', הרי שקללו, שהנהגתו זו תביאנו לידי בושה. וּלְמַאן דְּאָמַר עַד נְזִיפָה, למד כן מִדִּכְתִיב 'וַיִּחַר אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן', הרי שכעס עליו.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר שיש ללמוד מכאן שחייב אדם להוכיח את חבירו רק עד נְזִיפָה, הָכְתִיב – הרי נאמר בפרשה זו הַכָּאָה וּקְלָלָה, ששאול הכה וקלל את יהונתן, ואם כן יש ללמוד מכאן שחייב אדם להוכיח את חבירו עד שמכהו או שמקללו. מתרצת הגמרא: שָׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם, לגבי יהונתן ושאול, דְּאַגַּב חֲבִיבוּתָא יְתֵירָא דַּהֲוָה בֵּיהּ לְיהוֹנָתָן בְּדָוִד – שמתוך החביבות הגדולה שחיבב יהונתן את דוד, מָסַר נַפְשֵׁיהּ טָפֵי – מסר נפשו להוכיח את שאול יותר ממה שהיה חייב. אך באמת עיקר החיוב הוא רק עד נזיפה.

אגב כך שהביאה הגמרא נידון עד היכן חייב אדם להוכיח את חבירו, מביאה הגמרא נידון דומה לגבי מה שאמרו חכמים שלא ישנה האדם את האכסניא שלו. מבררת הגמרא: עַד הֵיכָן – עד איזה שיעור צריך האדם להתאמץ בענין זה, שלֹא יְשַׁנֶּה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ – שלא יחליף את המקום שהוא נוהג להתאכסן בו.

מביאה הגמרא מחלוקת: רַב אָמַר, עַד הַכָּאָה – עד כדי שיכנו בעל האכסניא, שאם נוהג עמו כן שוב אינו צריך להתאמץ ולהשאר שם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, עַד שֶׁיְּפַשְּׁלוּ לוֹ כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו – עד שיטול בעל הבית את בגדיו של האכסנאי להשליכם מביתו. מבררת הגמרא באילו אופנים נחלקו: בְּהַכָּאָה דִּידֵיהּ כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – אם מכה בעל הבית את האכסנאי עצמו, לדברי הכל אינו צריך להתאמץ ולהשאר שם, וכמו כן בְּהַפְשָׁלַת כֵּלָיו לַאֲחוֹרָיו כּוּלֵי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי – אף אם נוטל בעל הבית את כלי האכסנאי עצמו לדברי הכל יכול האכסנאי לילך למקום אחר, כִּי פְּלִיגִי – ומחלוקתם היא בְּהַכָּאָה דִּדְכִיתְהוּ – אם מכים את אשתו, מַר סָבַר – שמואל סובר שאף על פי כן לא ישנה את האכסניא, דכַּיְוָן דִּלְדִידֵיהּ לֹא מְצַעֲר לֵיהּ – כיון שאינו מצער אותו עצמו, מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ – מה איכפת לו בכך שהוא מצער את אשתו, ולכן רק אם יפשיל כליו לאחוריו להשליכם מן הבית רשאי האכסנאי לצאת. וּמַר סָבַר – ואילו רב סובר שרשאי לשנות את מקומו, כיון דְּאָתֵי לְאִיטְרוּדֵי – שדבר זה יביא לכך שיתקוטט עם בעל הבית.

הגמרא מברר מדוע ראוי לאדם שלא ישנה את האכסניא שלו. שואלת הגמרא: וְכָל כַּךְ לָמָּה – ומדוע צריך האדם להתאמץ ולסבול כל כך עד שישנה את האכסניא שלו. משיבה הגמרא: דְּאָמַר מַר, אַכְסְנַאי העוזב את בית בעל הבית והולך למקום אחר, פּוֹגֵם את כבוד בעל הבית וְנַפְשָׁם גם כבוד עצמו, שבני אדם אומרים כמה קשים שני אנשים אלו, שלא יכלו לדור ביחד. הגמרא מביאה מקור לדין זה מן התורה: אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב, מְנַיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי אברהם אבינו, בשעה שחזר ממצרים לארץ ישראל (בראשית יג ג) 'וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל (אֹהֶל) [עַד] הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה', הרי שהלך אברהם דוקא לאותו מקום שהיה שם אהלו בתחילה, ולא שינה את מקומו. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מֵהָכָא – מכאן יש ללמוד דבר זה, שנאמר בתחילת אותו פסוק 'וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו', והיינו שהיה הולך באותה דרך שהורגל בה ממסע למסע, שלא שינה את המקומות שהתאכסן בהם.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה החילוק ביניהם לענין הדין, מאיזה חלק של הפסוק לומדים זאת. מבארת הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אַכְסְנַאי דְּאַקְרַאי – החילוק ביניהם הוא באדם שהתאכסן דרך מקרה בבית מסוים, האם הוא רשאי לשנות את מקומו או לא, שלדעת רב שלומדים זאת מלשון 'אהלו', משמע שרק במקום שהיתה לאברהם אכסניא קבועה הקפיד ללון שם, אבל לא במקומות שהזדמנו לו פעם אחת. ואילו רבי יוסי ברבי חנינא הלומד כן מלשון 'למסעיו', משמע שאפילו אם הזדמן לו להתאכסן פעם אחת במקום מסוים, שוב לא ישנהו.

אגב כך שאמרה הגמרא שלא ישנה אדם מאכסניא שלו, מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין דומה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְנַיִן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מָאוּמָנוּתוֹ וּמָאוּמָנוּת אֲבוֹתָיו, שאם היה הוא או אבותיו רגילים באומנות מסוימת, לא יחליפנה באומנות אחרת, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי שלמה המלך שביקש לעשות את כלי הנחושת שבבית המקדש, 'וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת חִירָם מִצֹּר, בֶּן אִשָּׁה אַלְמָנָה הוּא מִמַּטֵּה נַפְתָּלִי וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי חֹרֵשׁ נְחוֹשֶׁת וַיִּמָּלֵא אֶת הַחָכְמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדַּעַת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בַּנְּחֹשֶׁת וַיָּבוֹא אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלַאכְתּוֹ' (מלכים א' ז יג–יד), וְאָמַר מַר על פסוק זה, אִימֵּיהּ – אמו של חירם היתה מִבְּנוֹת דָּן, שנאמר (דה"י ב' ב יג) 'בֶּן אִשָּׁה מִן בְּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף בַּנְּחֹשֶׁת בַּבַּרְזֶל בָּאֲבָנִים וּבָעֵצִים בָּאַרְגָּמָן בִּתְכֶלֶת וּבַבּוּץ וּבַכַּרְמִיל וּלְפַתֵּחַ כָּל פִּתּוּחַ וְלַחְשֹׁב כָּל מַחֲשֶׁבֶת אֲשֶׁר יִנָּתֶן לוֹ עִם חֲכָמֶיךָ וְחַכְמֵי אֲדֹנִי דָוִיד אָבִיךָ', וּכְתִיב לגבי עושי מלאכת המשכן בזמן משה רבינו (שמות לח כג) 'וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֶּה דָן', הרי שאנשי שבט דן היו רגילים באמנות של עשיית כלים, ואף חירם מצור המשיך בכך ולא שינה את אומנות אבותיו.

אגב כך שאמרה הגמרא לעיל שעל עוונות מסוימים באים נגעים, מבארת הגמרא מה הוא שיעור יסורים. מבררת הגמרא: עַד הֵיכָן תַּכְלִית יִסּוּרִין – מה הוא השיעור הפחות ביותר של הצער שניתן להחשיבו כ'יסורים', ופחות ממנו ודאי אין זה יסורים [ולהלן יבואר לאיזה ענין יש נפקא מינה מהו שיעור יסורים]. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כֹּל מִי שֶׁאַרְנוּ לוֹ בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ, וְאֵין מִתְקַבֵּל עָלָיו – ואינו מתאים למידתו, אלא גדול או קטן למידתו, ויש לו צער מכך, אבל בשיעור פחות מזה אין צערו נחשב כיסורים.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַבָּא וְעֵירָא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שהקשה כן רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, הרי גְּדוֹלָה מִזּוּ אָמְרוּ – חידוש גדול יותר אמרו חכמים בענין יסורים, שֶׁאֲפִילּוּ נְתָנוּ לְמָזוֹג לו כוס של יין בְּמִים חַמִּין, וּמָזְגוּ לוֹ בְּצוֹנֵן, או שביקשו למזוג לו את היין בְּצוֹנֵן וּמָזְגוּ לוֹ בְּחַמִּין, הרי זה יסורים, וְאילו אַתְּ אָמְרַתְּ כּוּלֵי הַאי – שרק בדבר גדול כל כך, שארגו לו בגד שאינו מתאים למידתו אז נחשב הדבר ביסורים.

הגמרא מביאה דעות נוספות בענין שיעור היסורים: מַר בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַבִינָא אָמַר, אֲפִילּוּ אם נָהֲפַךְ לוֹ חָלוּקוֹ, שלבשו מהופך ועליו להסירו וללובשו שוב, הרי אלו יסורים. רָבָא,

המשך בעמוד 144

מתחייב בערך כולו, כך גם לגבי 'דמים', אם אמר 'דמי ראשי עלי' נותן את דמי כולו.
ממשיכה הברייתא ואומרת: כיון שהוקשו 'דמים' ל'ערכין', **יָכוֹל** היית לומר **שֶׁנַּקִּישׁ עֲרָכִין לְדָמִים** ללמד **שֶׁבערכין יֵשׁ נְתִינָה, בִּשְׁעַת נְתִינָה,** כשם שהאומר 'דמי עלי' חייב כפי שוויו להמכר לעבד בשעת נתינת הדמים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כז יז) **'כְּעֶרְכְּךָ (כֵּן) יָקוּם',** שמשמע **שאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא** כמו שהיה שוה **בְּזְמַן הָעֲרֵךְ,** ולא בשעת הנתינה, וכמבואר במשנתנו.

משנה

נאמר בתורה שחיוב 'ערכין' הוא לפי גילו של האדם שהעריכוהו, שנאמר (ויקרא כז ג–ז) 'וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל בֶּסֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְאִם נְקֵבָה הִוא וְהָיָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל, וְאִם מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים, וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים, וְאִם מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים כָּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת שְׁקָלִים כָּסֶף, וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה אִם זָכָר וְהָיָה עֶרְכְּךָ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה עֲשָׂרָה שְׁקָלִים'.
המשנה מבארת כיצד דנים את גיל האדם לגבי חיוב ערכין. נאמר בתורה שתינוק מבן חודש ומעלה ערכו חמשה שקלים לזכר ושלשה שקלים לנקבה, אמנם פחות מבן חודש אין לו ערך כלל. אומרת המשנה: **יוֹם שְׁלֹשִׁים** עצמו, **כְּלַמַּטָּה הֵימֶנָּה** – כפחות מחודש, שאם אמר אדם 'ערך פלוני קטן עלי' ואותו קטן היה באותו יום בן שלושים יום, הרי זה כמעריך קטן פחות מבן חודש ולא התחייב כלום. **שְׁנַת חֲמֵשׁ** עצמה, והיינו ילד בתוך השנה החמישית לחייו, קודם שהשלים חמש שנים, **וּשְׁנַת עֶשְׂרִים** – שנת העשרים לחיי האדם, קודם שהשלים שנה זו, **כְּלַמַּטָּה מֵהֶם,** ורק אחרי שהשלים חמש שנים שלימות נידון כ'מבן חמש שנים', ולאחר שהשלים עשרים שנה נידון כ'מבן עשרים שנה'. **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) **'וְאִם מִבֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה וָמַעְלָה',** ותיבת 'ומעלה' מלמדת שרק לאחר שהשלים ששים שנה נידון בזקן וערכו חמשה עשר שקלים. ואף שלא נאמרה לשון זו בכולם, מכל מקום **הֲרֵי אָנוּ לְמֵדִים בְּכוּלָּן מֵהָאמור לגבי שְׁנַת שִׁשִּׁים, מַה שְּׁנַת שִׁשִּׁים** עצמה **כְּלַמַּטָּה הֵימֶנָּה,** עד שישלים ששים שנה שלימות, במשמעות תיבת 'ומעלה', **אַף שְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלַמַּטָּה הֵימֶנָּה.**
תמהה המשנה על עצמה: **הֵן** – וכי כן הוא הדבר, והרי יש לדחות לימוד זה, **אִם** מצאנו **שֶׁעָשָׂה** הכתוב **שְׁנַת שִׁשִּׁים** עצמה **כְּלַמַּטָּה מִמֶּנָּה,** לענין **לְהַחְמִיר** על המעריך, שהנערך נידון כפחות משישים שערכו חמשים שקלים, ולא כבן ששים ומעלה שערכו רק חמשה עשר שקלים, וכי **נַעֲשֶׂה שְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלַמַּטָּה מִמֶּנּוּ** לענין **לְהָקֵל,** שהרי ערכו של פחות מבן חמש הוא רק חמש סלעים, ואחר גיל חמש ערכו חמשה עשר שקלים, וכן ערכו של פחות מבן עשרים הוא חמשה עשר סלעים, ולאחר שנעשה בן עשרים ערכו חמשים שקלים, ומנין שכוונת התורה היתה אף להקל על המעריך. **תַּלְמוּד לוֹמַר** – לכן נאמרה לשון **'שָׁנָה' 'שָׁנָה'** בשלש המקומות, 'בן חמש שנים', 'בן עשרים שנה' ו'בן ששים שנה', **לְגֵזֵרָה שָׁוָה,** וכך יש לדרוש, **מַה 'שָּׁנָה' הָאֲמוּרָה בְּשְׁנַת שִׁשִּׁים** [שנת הששים עצמה] נידונת **כְּלַמַּטָּה, אַף 'שָּׁנָה' הָאֲמוּרָה בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ וּשְׁנַת עֶשְׂרִים כְּלַמַּטָּה מִמֶּנּוּ,** בֵּין לְהָקֵל וּבֵין לְהַחְמִיר.
המשנה מביאה את דעת התנא המוסיף על דינים אלו: **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** לא רק שנת חמש ושנת עשרים ושנת ששים עצמן נידונות כלמטה מהן, אלא לעולם הן נידונות כך **עַד שֶׁיְּהוּ יְתֵירוֹת עַל הַשָּׁנִים** הללו **חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד,** ורק לאחר שנעשה בן חמש שנים שלימות וחודש ויום, נעשה דינו כ'מבן חמש שנים ומעלה', וכן לגבי בן עשרים וששים.

גמרא

שנינו במשנה: 'תלמוד לומר "שנה" "שנה" לגזירה שוה, מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה, אף שנה האמורה משנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנו, בין להקל ובין להחמיר'.
הגמרא מבארת כיצד נדרשת גזירה שוה זו. אומרת הגמרא: **'מִּפְנֶה'** – גזירה שוה זו נדרשת מתיבות 'שנה' 'שנה' שהן מיותרות לגמרי בפסוק, ופנויות ללמד גזירה שוה זו, **דְּאִי לָא מִּפְנֶה** – שאילו לא היו תיבות אלו פנויות לדרשה זו, **אִיכָּא לְמֵימַר כִּדְרָבִּרְכִינַן** – היה ניתן להקשות על גזירה שוה זו את הקושיא האמורה במשנתנו, שמא מה שאמרה תורה ששנת ששים כלמטה הימנה היינו להחמיר, שישלם ערך גבוה יותר, ולא להקל. ואומרת הגמרא שאכן **'שָׁנָה' 'שָׁנָה' 'יְתֵירֵי בְּתֵיבִי** – תיבות 'שנה' 'שנה' שכתבה התורה מיותרות הן, שכן יכלה התורה לכתוב 'וְאִם מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים', והיינו יודעים ש'עשרים' היינו עשרים שנה, וכן לגבי בן ששים יכלה התורה לכתוב 'מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שִׁשִּׁים' ונמצא שתיבת 'שנה' מיותרת בין אצל המלמד [בן ששים] ובין אצל הנלמד [בן עשרים], ועל גזירה שוה מופנה אין מקשים כלל.
הגמרא מבררת האם דין משנתינו תלוי במחלוקת תנאים. מבררת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי** – שמא נאמר שמשנתנו שמצריכה פסוק ללמד ששנת העשרים כלמטה הימנה אינה סוברת כרבי, **דְּאִי רַבִּי, הָאָמַר 'עַד', וְעַד בִּכְלָל** – כל מקום שנאמרה לשון 'עד', כגון עד זמן מסוים או עד מקום מסוים, הרי אותו הדבר כלול, וכיון שאמרה התורה (ויקרא כז ה) 'מִבֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה' אנו יודעים ששנת עשרים בכלל, והיינו כלמטה הימנה. **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק לגבי חג הפסח (שמות יב טו) 'כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן וְעַד יוֹם הַשְּׁבִעִי', **יָכוֹל** היית לומר שהאמור בתורה 'מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן' [ט"ו בניסן] היינו מאחרי היום הראשון, **וְלֹא רִאשׁוֹן בִּכְלָל** – ואין היום הראשון בכלל איסור אכילת חמץ, וכן מה שנאמר 'עד יוֹם הַשְּׁבִיעִי' [כ"א בניסן] היינו קודם היום השביעי **וְלֹא שְׁבִיעִי בִּכְלָל** – אין היום השביעי בכלל האיסור,

קודם החטא היה החיך הגשמי של אדם הראשון טועם את הטעם הרוחני שבענייני עולם העשייה

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

דְּאִיתֵיהּ – על המקום שבו הוא נמצא, והיינו על הלב, שעל גביו היו חוגרים את האבנט (**דִּכְתִיב וְהָיָה עַל לֵב אַהֲרֹן**).

הַחוֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין – אם מעוותים הדיינים את הדין, **דִּכְתִיב** (שמות כח טו) 'וְעָשִׂיתָ חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט', והיינו שהחושן מכפר על המשפט.

אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה זָרָה, דִּכְתִיב לגבי הזמן שלאחר חורבן בית המקדש וגלות ישראל, 'כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שָׂר וְאֵין זֶבַח וְאֵין מַצֵּבָה **אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים**' (הושע ג ד), כלומר, מחמת שאין הכהן לובש את האפוד, יש עון של תרפים, והיינו עבודה זרה.

מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרָע, לפי שכך **אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּקוֹל,** וזהו המעיל שיש בו פעמונים המשמיעים קול, **וְיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הַקּוֹל** – לשון הרע, שנעשה על ידי קול הדיבור.

צִיץ מְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֵז פָּנִים, דִּכְתִיב הָכָא, לגבי הציץ, 'וְהָיָה **עַל מִצַּח אַהֲרֹן**' (שמות כח לח), **וּכְתִיב הָתָם,** כשמוכיח הנביא את ישראל על עוזותם, 'וּמִצַּח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הַכְלֵם' (ירמיה ג ג), והסירוב להיכלם הוא סימן לעוזות פנים. ועל כל פנים מבואר בדברי רבי ענני שהמעיל מכפר על לשון הרע, ואילו רבי יוחנן אמר שבעון לשון הרע באים נגעים על האדם.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא** – אין סתירה בין הדברים, **הָא** – מימרא אחת נאמרה באופן **דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו** – שהועילו מעשיו של אותו שדיבר לשון הרע, והתקוטטו מחמתו אותו שסיפר לו ואותו שסיפרו עליו. **וְהָא** – והמימרא האחרת נאמרה באופן **דְּלֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו** – שלא הועילו מעשיו, ולא התקוטטו מחמתו.

ומבארת הגמרא: **אִי אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו** והתקוטטו מחמתו, **אַתּוּ נְגָעִים עֲלֵיהּ** – באים עליו נגעים, **וְאִי לֹא אַהֲנוּ מַעֲשָׂיו, מְעִיל מְכַפֵּר.**

הגמרא מקשה ממקום אחר על דברי רבי ענני. מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַבִּי סִימוֹן, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שְׁנֵי דְּבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם בַּקְּרְבָּנוֹת כַּפָּרָה,** אבל **בְּדָבָר אֶחָד מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה,** והם **שִׁפְכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרָע. שִׁפְכוּת דָּמִים** מצאנו לה כפרה לכל ישראל **בְּהבאת עֶגְלָה עֲרוּפָה, וְלָשׁוֹן הָרָע** מצאנו לה כפרה **בְּקְטֹרֶת. דְּתַנְיָא רַבִּי חֲנִינָא, לָמַדְנוּ לִקְטֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת** על חטא, **דִּכְתִיב** (במדבר יז יב) 'וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם **וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם',** וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, **עַל מָה קְטֹרֶת מְכַפֶּרֶת, עַל לָשׁוֹן הָרָע,** שהרי הפסוק (שם) עוסק במחלוקת קרח ועדתו שהיתה בלשון הרע שדיברו על משה ואהרן, שנאמר שם שישראל התלוננו על משה ואהרן לאחר שקרח ועדתו מתו ואמרו להם 'אַתֶּם הֲמַתֶּם אֶת עַם ה'' (במדבר יז ו), ולאחר שהחל בהם הנגף כיפרה עליהם הקטורת. והטעם לכך שהקטורת מכפרת על לשון הרע, כיון **שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יָבֹא דָּבָר שֶׁנַּעֲשָׂה בַּחֲשַׁאי** – בצינעא ובשקט, וזו קטורת שבזמן הקטרתה בבית המקדש אין שום אדם בהיכל, **וְיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה חֲשַׁאי,** וזהו לשון הרע, שמספרים אותו בצינעא. מסיימת הגמרא את קושייתה: **קַשְׁיָא שִׁפְכוּת דָּמִים אַשִּׁפְכוּת דָּמִים** – יש סתירה בין דברי רבי ענני, שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים לבין דברי רבי יהושע בן לוי שעגלה ערופה היא המכפרת על שפיכות דמים, **וְקַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע,** שרבי ענני אמר שהמעיל מכפר על לשון הרע, ואילו רבי יהושע בן לוי אמר שהקטורת מכפרת על לשון הרע.

מתרצת הגמרא: **שִׁפְכוּת דָּמִים אַשִּׁפְכוּת דָּמִים לֹא קַשְׁיָא,** כיון שכל אחד דיבר על אופן אחר, **הָא** – דברי רבי ענני שהכתונת מכפרת על שפיכות דמים, היינו באופן **דְּיָדְעִי מַאן קַטְלֵיהּ** – שידוע מי הוא הרוצח, **וְהָא** – דברי רבי יהושע בן לוי, שעגלה ערופה היא המכפרת, היינו באופן **דְּלָא יָדְעִי מַאן קַטְלֵיהּ** – שאין ידוע מי הרוצח.

תמהה הגמרא: **דְּיָדְעִי מַאן קַטְלֵיהּ** – אם ידוע מי הוא הרוצח, הרי **בַּר קְטָלָא הוּא** – חייב מיתה הוא, וכל זמן שלא יהרגוהו לא יתכפר גם לכל ישראל, שנאמר (במדבר לה לג) 'וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ'. מתרצת הגמרא: מדובר ברוצח **בְּמֵזִיד, וְלֹא אַתְרוּ בֵּיהּ** – ולא התרו בו קודם רציחתו, ולכן אינו חייב מיתה, ומכל מקום ישראל צריכים כפרה, ועל זה הכתונת מכפרת.

ממשיכה הגמרא ומתרצת: **לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע לֹא קַשְׁיָא** – אף הסתירה לגבי העונש של לשון הרע אינה קשה, **דְּהָא בְּצִינְעָא** – מה שאמר רבי יהושע בן לוי שהקטורת מכפרת על לשון הרע היינו באופן שנאמרה בשקט ובחשאי, ובעין מעשה הקטורת הנעשה בחשאי, שהרי אין אדם רשאי להיות בהיכל בעת הקטרתה.

כללות החילוק בין העבודה שבדרך שלום לעבודה שבדרך מלחמה
הוא החילוק שבין תורה לתפילה

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

גמרא

יש שני מיני חיובים שאדם יכול לחייב את עצמו: א. חיוב 'ערכין', כשאומר 'ערכי עלי', או 'ערך פלוני עלי', שבזה קצבה התורה את ערכו של כל אדם לפי גילו, ולפי זכר או נקבה. ב. חיוב 'נדרים' כשאומר 'דמי עלי' או 'דמי פלוני עלי' או 'דמי חפץ פלוני עלי', שבזה משלם כפי שווי האדם או החפץ להמכר בשוק.

שנינו במשנה: 'השג יד בנודר, והשנים בנידר'. תמהה הגמרא: הרי דין **'הָשַׂג יָדְךָ'**, שהתנאי משלם רק כפי הממון שיש לו, **בַּמֶּעָרֶיךָ הוּא** – נאמר רק בעני שאמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי', ואילו מלשון המשנה 'השג יד בנודר' משמע שמדובר בעני שאמר 'דמי עלי' שאינו נותן את שווי דמיו כפי שהוא נמכר בשוק, אלא כפי שתשיג ידו, ודין זה אינו נכון, שהרי הנודר דמים אינו ניתן ב'השג יד', אלא משלם עתה מה שיש לו, ובשיהיה לו ממון נוסף ישלים את דמי כל נדרו. מתרצת הגמרא: אמנם המשנה עוסקת במעריך, אך התנא נקט לשון הדומה ללשון הפסוק, **כִּדְכְתִיב** בפרשת ערכין (ויקרא כז ח) 'על פִּי **אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנּוֹדֵר יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן**', הרי שכינה הפסוק את המעריך בלשון 'נודר', ולכן אף התנא במשנתנו כתב 'השג יד בנודר', אף שהיה ראוי לכתוב 'השג יד במעריך'.

ממשיכה הגמרא ומקשה על לשון המשנה: **'הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר'**, והיינו שערך אדם נקבע על פי גיל הנערך ולא גיל המעריך, וקשה שהרי דין זה שהדמים נקבעים לפי גיל האדם, רק **בַּ'נֶּעֱרָךְ' הוּא**, שאם אמר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי', משלם לפי גיל האדם כאמור בתורה, אך בנדר, שאמר 'דמי פלוני עלי', אין השווי נקבע לפי הגיל, אלא חייב לשלם את שויו האמיתי להמכר בשוק, ומדוע נקטה המשנה לשון 'נידר'. מתרצת הגמרא: אכן היה ראוי לנקוט לשון 'נערך', אלא **אֲיִידִי** – אגב **דְּאָמַר** התנא **'הָשַׂג יָד בַּנּוֹדֵר'**, ובפי שהתבאר לעיל שנקט כן התנא בלשון הפסוק, **אָמַר** נַמִּי לגבי הנערך לשון זו **'הַשָּׁנִים בַּנִּידָּר'**.

שנינו במשנה: **'הָשַׂג יָד בַּנּוֹדֵר כֵּיצַד, עָנִי שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הֶעָשִׁיר** – שהתחייב לשלם את מה שאמר העשיר 'ערכי עלי', **נוֹתֵן עֶרֶךְ עָנִי'**. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** של דין זה, מדוע 'השג יד' נאמד במעריך, והיינו בעני שהתחייב לשלם את הדמים שחייב העשיר את עצמו, ואינו נמדד בעשיר, שהוא שאמר 'ערכי עלי'.

מבארת הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** (שם) 'וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי **אֲשֶׁר תַּשִּׂיג** יַד **הַנּוֹדֵר** יַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן', הרי **שַׁבַּנּוֹדֵר תָּלָה רַחֲמָנָא** את דין 'השג יד', וכיון שהעני הוא שנדר לשלם את מה שהתחייב העשיר, ואין ידו משגת, אינו משלם אלא כפי שמשיגה ידו.

שנינו במשנה: **'אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן, חֲרֵי שֶׁאָמַר קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצוֹרָע זֶה עָלַי, הָיָה מְצוֹרָע עָנִי מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי'**. תמהה הגמרא: **וְכִי** דין זה, שאם היה המצורע עני מביא קרבן עני, הוא **אַף עַל גַּב דְּמַדִּירוֹ** – אותו אדם שאמר 'קרבנו של מצורע זה עלי', **עָשִׁיר** הוא, כפי שמשמע מהמשנה, והרי **'וְאִם דַּל הוּא' אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא יד כא), שאז הוא נפטר בקרבן דלות, ואילו אדם זה שנדר להביא את קרבנות המצורע, **לֹא** דַּל **הוּא**, ואיך יפטר בקרבן של דל.

מתרצת הגמרא: **אָמַר** רַבִּי יִצְחָק, משנתנו אכן עוסקת **כְּשֶׁהָיָה מַדִּירוֹ עָנִי**, ולכן דינו כאותו מצורע עני שנפטר בקרבן דלות. ממשיכה הגמרא ומקשה: אף כשמדירו עני, מנין שהוא נפטר בקרבן דלות, **וְדִלְמָא עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ חָם רַחֲמָנָא** – שמא רק על המצורע עצמו חסה התורה ופטרה אותו בקרבן דלות, אבל **אַמַּדִּירוֹ** – על אדם אחר שנדר להביא את קרבנותיו של המצורע, **לֹא** חסה. והטעם לומר כן, **דְּהָכְתִיב** 'וְאִם דַּל **הוּא**', ומשמע שדווקא במצורע נאמר דין זה, ואילו המדיר חייב לעולם בקרבן עשיר, אף כשהוא עני. מתרצת הגמרא: **אָמַר** רַב **אָדָא בַּר אַהֲבָה**, נאמר בפסוק **'וְאִין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת'**, ולכאורה לשון זו מיותרת שהרי כבר נאמר 'ואם דל הוא', אלא בא הפסוק **לְרַבּוֹת אֶת הַנּוֹדֵר**, שאם אין ידו משגת, מביא קרבן דלות.

הגמרא מקשה על עיקר תירוצו של רבי יצחק, שמדובר שהיה מדירו עני. תמהה הגמרא: לפי זה נמצא שהאמור במשנה שלגבי קרבנות מביא המדיר את הקרבנות שהמצורע עצמו היה חייב בהם, היינו דווקא בעני, **אֲבָל** אם היה **מַדִּירוֹ עָשִׁיר, הָכִי נַמִּי דְּמַיְיתֵי בַּעֲשִׁירוּת** – האם אכן יהא עליו להביא קרבן מצורע של עשיר, הרי **אִם כֵּן** קשה **מַאי 'אֲבָל בַּקָּרְבָּנוֹת אֵינוֹ כֵּן'**, שמשמע שבקרבנות אין הולכים כלל אחר הנודר, אלא רק אחרי המחויב בהן, והרי לפי תירוץ רבי יצחק נמצא שאף בקרבנות הולכים אחרי הנודר, שאם הוא עשיר מביא קרבן עשיר, ואם הוא עני מביא קרבן עני.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובמענה להודעתו אשר ברצונו לשנות קשר של תפילין שלו למנהג רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - נכון וטוב הוא.

בשאלתו לטעם נוסח שלנו לומר קאפ' כ"ה דתהלים בנפ"א - יעוין בנ"כ השו"ע או"ח רסקל"א.

המילים 'נבל עשור' מוכח שסובר שכינור ונבל אחד הם. מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה,** אפשר שאין רבי יהודה סובר שכינור ונבל אחד הם, ומה שלומד מ'נבל' לכינור הוא משום שכוונת הפסוק לכינור, שמשום שכינור שלָעוֹלָם הַבָּא, **אַיידִי דְּנָפְשֵׁי נִימִין דִּידֵיהּ** – מחמת שמרובים מיתריו **נְפִישׁ קָלֵיהּ כִּי נֵבֶל** – גדול קולו כנבל ולכן קָרֵי לֵיהּ – קורא לו הכתוב 'נֵבֶל'.

שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין** הלוים הקטנים **עוֹלִין מִן הַמְּנָיָן כּוֹ'** וצוערי לוים היו נקראים. **תָּנָא** בברייתא לגבי הלוים הקטנים, **'וְסוֹעֲדֵי'** – עוזרי הַלְוִיִּם **הָיוּ נִקְרָאִין,** לפי שהיו עוזרים ללוים הגדולים בשירתם. ומבארת הגמרא את שינויי הלשון בין המשנה לברייתא: **וְתַנָּא** דִּידָן – התנא במשנתנו, **כִּינּוֹר דְּהָנֵי, קְטִין קָלֵיהוּ** – אלו הקטנים, קולם דק, **וְהָנֵי, עָב קָלֵיהוּ** – אלו הגדולים, קולם עבה, **הָנֵי מְקַטְּטֵי** – ואלו הקטנים גם מקטינים קולם, כלומר, עושים אותו דק ויפה, **וְהָנֵי לָא מְקַטְּטֵי** – ואלו הגדולים, אינם יכולים לעשות קולם דק, לכן קָרֵי לְהוּ **צְעֵירִי,** שמצערים הלוים הגדולים בשירתם, לפי שאין יכולים לעשות קולם יפה ומשובח כמותם.

הדרן עלך אין נערכין

פרק שלישי - יש בערכין

משנה

המשנה מבארת קולא וחומרא שיש בדיני ערכין, ואגב זה מביאה המשנה עוד ענינים שיש בהם קולא וחומרא: **יֵשׁ בְּעֶרְכִּין לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד** – בין **שֶׁהֶעֱרִיךְ אֶת הַנָּאָה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** ששוה מאה סלע **וּבֵין** שהעריך **אֶת הַכָּעוּר** [–מאוס כמנוול ומוכה שחין] **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל** ששוה רק חמישה סלעים, אם הנערך מבן עשרים ועד בן שישים, **נוֹתֵן** המעריך **חֲמִשִּׁים סֶלַע** להקדש, שזהו הערך הקצוב בתורה (ויקרא כז ג). נמצא שהדין מחמיר כשהעריך כעור ומיקל כשהעריך נאה.

וְאִם אָמַר חֲרֵי שווי דָּמָיו של פלוני **עָלַי,** ולא הזכיר ערכין, **נוֹתֵן** להקדש **אֶת שָׁוְוִיוֹ** של אותו אדם כפי מה ששוה להימכר בעבד, כי האומר 'דמי עלי' הוא כסתם נודר להקדש, ושיעורו אינו קצוב אלא נותן לפי מה שנדר.

גמרא

שנינו במשנה: **יֵשׁ בְּעֶרְכִּין לְהָקֵל וכו' וּלְהַחְמִיר, כֵּיצַד, אֶחָד שֶׁהֶעֱרִיךְ כּוֹ'** את הנאה שבישראל ואת הכעור שבישראל נותן חמישים סלע.

הגמרא מוכיחה מהמשנה שעובד כוכבים אינו נערך. מקשה הגמרא: ממה ששנינו 'את הנאה שבישראל' ולא 'את הנאה', משמע **שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל אִין** [–כן], **בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לָא,** כי רק ישראל נערך, אבל אם אמר 'ערך עובד כוכבים פלוני עלי' לא אמר כלום, **לֵימָא** – האם נאמר שמַתְנִיתִין **דְּלָא כְּרַבִּי מֵאִיר** שסבר שעובד כוכבים נערך, **דְּתַנְיָא** (לעיל ה:), **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר נֶעֱרָךְ,** היינו שישראל האומר עליו 'ערכו עלי', חייב בערכו להקדש, **אֲבָל לֹא מַעֲרִיךְ,** היינו שאם אמר על עצמו 'ערכי עלי', או על אחרים 'ערכם עלי', לא אמר כלום, הרי שדעת רבי מאיר שגם עובד כוכבים נערך.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – יכול אתה לומר שמשנתינו שנויה אף כשיטת **רַבִּי מֵאִיר, וְהוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ עוֹבֵד כּוֹכָבִים נָמֵי** – גם נערך, **אֶלָּא** מה ששנה התנא 'את הנאה שבישראל' לא בא למעט עובד כוכבים, אלא

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה כסלו, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מ"ש אודות התלמידים הפורצים גדר, הרי ידוע הנקודה שטובת הרבים דוחה טובת היחיד, אלא שצריך לעשות ככל האפשרי שגם היחיד לא ידחה וכמרז"ל לעולם תהא ימין מקרבת, ותקותי שכשידברו עמהם בעת התועדות ובאופן של קירוב וגם ע"י חבריהם וכיו"ב, ישנו הנ"ל את הנהגתם...

בברכה.

שאינם נטועים כ'מטע עשרה לבית סאה', **וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** את הַקַּרְקַע שלהם, **כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה, פּוֹדֶה** קודם **אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְויֵהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** קַרְקַע לפי **בֵּית** וֶרַע **חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף**, ואין פודה האילנות אגב הקרקע, לפי שלא הקדישם יחד, לכן גם אין נפדים יחד.

ומתחילת הברייתא קשה לרב הונא, ששנינו שכשמקדיש אילנות עם קרקע, פודה האילנות עם הקרקע בחמישים שקל, ואינו פודה קודם את האילנות לבדם.

רב נחמן מוסיף שרב הונא אינו יכול לתרץ כפי שתירץ לעיל: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר, **הָכָא נַמִּי** – אף כאן **פּוֹדֶה** תחילה האילנות בשווים **וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע, והברייתא דיברה רק על פדיון הקרקע, אי אפשר לומר כן, **דְּהָא מְדַּיֵּיקָא** – הרי מהמפורש בסיפא **שֶׁפּוֹדֶה** את האילנות **וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע, **מִכְּלָל דְּרֵישָׁא** שלא פירשה בה הברייתא שכך הדין, **לֹא** – אין הדין שפודה וחוזר ופודה.

הגמרא מיישבת שיש תנא אחר שרב הונא כמותו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** כך יש ליישב, **הָא מַנִּי** – ברייתא זו כשיטת מי שנויה, כשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר מַקְדִּישׁ בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ**, כלומר במידה מועטת, כמוכר ולא כנותן מתנה, ובשהקדיש קרקע מליאה אילנות, לא היתה דעתו שיצטרך לפדות האילנות בפני עצמם, אבל רב הונא סבר כתנא הסובר שמקדיש בעין יפה הוא מקדיש, והיתה דעתו להקדיש אילנות לבד וקרקע לבד.

הגמרא מביאה את דעת רבי שמעון: **דְּתַנְיָא** במשנה (ב"ב עא.), **הַמַּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה, הִקְדִּישׁ אֶת כּוּלָּהּ** – כל מה שבתוכה, כיון שמקדיש בעין יפה, ודעתו להקדיש כל מה שבשדה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא הִקְדִּישׁ** אילנות שבה, **אֶלָּא חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסַדָּן הַשִּׁקְמָה** שהם גדולים ויונקים מהקרקע יותר משאר אילנות.

הגמרא מוכיחה שהברייתא אינה כרבי שמעון. מקשה הגמרא: **אִי** הברייתא כ**רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵימָא סֵיפָא,** ששנינו, **וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אִילָנוֹתָיו, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** את הַקַּרְקַע, **כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה, פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְויֵהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע **בֵּית וֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף, וְאִי** הברייתא כ**רַבִּי שִׁמְעוֹן,** מדוע פודה וחוזר ופודה, **לֵיזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן וְלִיפְרְקוּ אַגַּב אַרְעַיְיהוּ** – הרי יש ללכת אחר שעת הפדיון, שהם קדושים אז יחד, ולפדות האילנות אגב הקרקע בחמישים שקל, אף על פי שהקדישם זה לחוד וזה לחוד, **דְּהָא שַׁמְעִינַן לֵיהּ** – שהרי שמענו **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָזִיל בָּתַר** – שהלך לפי שעת ה**פִּדְיוֹן**.

הגמרא מביאה היכן סבר רבי שמעון שהולכים אחר שעת הפדיון: **דְּתַנְיָא, מְנַיִן לְאָדָם הַלּוֹקֵחַ** [–קונה] **שָׂדֶה מֵאָבִיו, וְהִקְדִּישָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו,** שבשעת ההקדש היתה שדה מקנה, אך בשעת הפדיון היא שדה אחוזה, **מְנַיִן שֶׁתְּהֵא** השדה **לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה** ליפדות בחמישים שקל ולא בשוויה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – למדנו מהנאמר בשדה מקנה (ויקרא כז כב) 'וְ**אִם** אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ **אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ לַה'**', ותיבות 'אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ' מיותרות, ללמדנו שדווקא בְּשָׂדֶה שְׁבשעת ההקדש **אֵינָהּ רְאוּיָה** לבא לו בירושה **וּלְהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָּה,** נאמר דין שדה מקנה ליפדות בשוויה, **יָצְתָה זוֹ שֶׁהִיא רְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָּה,** שהרי עומד לירשה כשימות אביו, ולפיכך דינה כשדה אחוזה ליפדות בחמישים שקל לאחר שמת אביו, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

רבי מאיר חולק שרק אם ירשה לפני שהקדישה אין היא שדה מקנה: **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מְנַיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ, מְנַיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָּה** שנפדית לפי זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף,

בטוח כל אחד מישראל, שלא זו בלבד שהקדוש-ברוך-הוא עושה עמו חסדים, אלא ישנם גם העניינים שהקדוש-ברוך-הוא מוכרח לעשותם, כביכול, כדי לקיים את ההבטחה שהבטיח

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

על-ידי התפילה מעלים גם את בחינת "ארצה" עד שמגעת "השמימה"

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

ואם כן נמצא שחטא המרגלים היה חמור יותר מסתם לשון הרע, שהרי כפרו בהקב"ה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַבָּה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אָמַר קְרָא** (שם יד לז) 'וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִּבַּת **הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'**, הרי שפירש הפסוק שעונשם היה **עַל דִּבַּת הָאָרֶץ שֶׁהוֹצִיאוּ**, ולא על שכפרו בהקב"ה.

הגמרא מבארת עתה את הפסוק שהובא במשנה 'וְנִנְסוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי': **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, עֶשֶׂר נִסְיוֹנוֹת נִיסּוּ אֲבוֹתֵינוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שהסתפקו בכוחו ולא בטחו בו, אלא ניסו אותו אם יושיעם, שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמַּיִם, שְׁנַיִם בַּמָּן, שְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו, אַחַת בָּעֶגֶל וְאַחַת בְּמִדְבַּר פָּארָן.**

מבארת הגמרא את פרטי הנסיונות: **'שְׁנַיִם בַּיָּם'**, והיינו בים סוף, **אַחַת בַּיְרִידָה** – קודם שנקרע להם הים וירדו לתוכו, **וְאַחַת בַּעֲלִיָּיה** – לאחר שנקרע להם הים ועברו בו ובאו לעלות ממנו. **בַּיְרִידָה, דִּכְתִיב** (שמות יד י–יא) 'וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה', וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה **הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם** לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר', הרי שלא האמינו בה' שיצילם מיד מצרים. **וּבַעֲלִיָּיה** גם כן ניסו את ה', **כְּדִרְכָּהּ הוֹנָא, דְּאָמַר רַב הוֹנָא, יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר, מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה הָיוּ** – אמונתם בה' היתה קטנה, והראיה לכך, **כְּדִרְכָּהּ בַּר מָרִי, דְּאָמַר רַבָּה בַּר מָרִי, מַאי דִּכְתִיב** – מה פירוש הפסוק (תהלים קו ז–ח) 'אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף, וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ', ופסוק זה **מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מַמְרִים** [–מורדים] **בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאוֹמְרִים, כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים** מים סוף **מִצַּד זֶה** של הים, **כָּךְ מִצָּרִים עוֹלִים מִצַּד אַחֵר.** ואף שאמר להם הקדוש ברוך הוא (שמות יד יג) 'כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִיפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם', לא האמינו בו. **אָמַר לוֹ** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא **לְשַׁר שֶׁל יָם, פְּלוֹט אוֹתָם** [–את המצריים] **לַיַּבָּשָׁה**, כדי שיראו ישראל שמתו. **אָמַר לְפָנָיו** שר של ים, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֵבֶד שֶׁנּוֹתֵן לוֹ רַבּוֹ מַתָּנָה וְחוֹזֵר וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ**, וכיון שנתת לי את המצריים להיות מאכל לדגים, אל תתטלם ממני. **אָמַר** לוֹ הקדוש ברוך הוא, **אֲנִי נוֹתֵן לְךָ** בני אדם אחרים בשיעור של **אֶחָד וּמֵאָה שֶׁכָּהֶם**, כלומר כפול אחד ומאה משיעור המצריים שתפלוט עתה מדים. **אָמַר לְפָנָיו** שר של ים, **רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כְּלוּם יֵשׁ עֵבֶד שֶׁתּוֹבֵעַ אֶת רַבּוֹ**, והרי אין זו דרך ארץ, ולא אוכל לבקש זאת. **אָמַר** לוֹ הקדוש ברוך הוא, **נַחַל קִישׁוֹן יִהְיֶה עֲרֶב** בדבר. **מִיָּד פְּלָטָן** הים **לַיַּבָּשָׁה, דִּכְתִיב** (שם יד ל) 'וַיּוֹשַׁע יְיָ **בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וגו'** שִׁפַּת הַיָּם'. ופרע לו הקדוש ברוך הוא בזמן דבורה הנביאה וברק בן אבינועם, שנלחמו בסיסרא שר צבא כנען, והיו לו תשע מאות רכב ברזל (שופטים ד יג), שהם כפול אחד ומחצה משש מאות רכביו של פרעה, וכל אותם תשע מאות רכבי ברזל של סיסרא גרפם נחל קישון והשליכם לים, שנאמר (שופטים ה כא) 'נַחַל קִישׁוֹן גָּרָפָם'.

ממשיכה הגמרא ומבארת את הנסיונות: **'שְׁנַיִם בַּמַּיִם'**, והיינו **בְּמָרָה וּבְרֵפִידִים. בְּמָרָה** ניסו את ה', **דִּכְתִיב** (שמות טו כג) 'וַיָּבֹאוּ מָרָתָה **וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת** מַיִם מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם', **וּכְתִיב** בפסוק שאחריו '(וילן) [וַיִּלֹּנוּ] **הָעָם עַל מֹשֶׁה**', הרי שלא האמינו בה' שיספק להם את צרכיהם, והתלוננו על משה. **בִּרְפִידִים** ניסו את ה', **דִּכְתִיב** (שם יז א) 'וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים **וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם**', **וּכְתִיב** בפסוק שאחריו (שם יז ב) 'וַיָּרֶב **הָעָם עִם מֹשֶׁה** וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה תְּנַסּוּן אֶת ה'.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'שְׁנַיִם בַּמָּן', דִּכְתִיב**

אגרות קודש

ב"ה, י"ג כסלו, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר בצלאל שי'

שד"ר

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מג' כסלו ולפלא שמקצר כ"כ בכתיבה ע"ד הישיבה ומצבה. ובכ"ז הנה העיקר שירבו בהנוגע לפועל ולהגדלתה ולהתפתחותה הן בגשמיות והן ברוחניות, הן בכמות והן באיכות, ואין לך דבר העומד בפני הרצון. ובפרט בימי סגולה האלו, וביום הבהיר י"ט כסלו ביחוד, וכנודע מפסק בי"ד של מעלה אשר בגלל המסירות נפש הלזו - של כ"ק רבנו הזקן - על תורת החסידות, הנה בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה.

המשך בעמוד הבא

המשך ביאור למס' ערכין ליום שבת קודש עמ' ב

השדה **אוֹכֵל שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת בִּשְׁתֵּי שָׁנִים,** כגון שמכר לו את השדה בניסן כשהיא מלאה תבואה, וקצרה ואכל תבואה ראשונה, ובתשרי זרעה שוב ובניסן אכל תבואה שניה, ובתשרי של שנה השניה חזר וזרעה, ובניסן מיהר לקוצרה קודם תאריך המכירה, נמצא שכשבא המוכר לפדותה, אינו מגרע מחשבון השנים אלא שנתיים, על אף שהקונה הספיק לאכול בזמן זה שלוש תבואות. ודין זה שייך רק אם נאמר ששנתיים אלו הן מעת לעת, אבל אם בתשרי כבר נחשב שעברה שנה אחת, ובתשרי שאחריה נחשב שהסתיימה שנה שניה, לא יספיק לאכול שלש תבואות.

'**שֵׁשׁ שָׁבָעָב עָבְרִי**' הרי הן מעת לעת, **דִּכְתִיב** (שמות כא ב) "**שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִיעִית**", ומשמע **וְיִמְנִין דְּבַשְּׁבִיעִית נַמִּי יַעֲבוֹד** – ישנם אופנים שאף בשנה השביעית יעבוד, כגון שנמכר לעבד באמצע שנה, שאף אחר שהגיעה השנה השביעית למנין העולם עדיין הוא עובד, כיון שעדיין לא הסתיימו שש שנים מעת לעת. מבררת הגמרא: מה שאמרו בברייתא '**וְשֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת, כּוּלָּן מֵעֵת לְעֵת**', **לְמַאי הִילְכְתָא** – לענין מה נאמרה הלכה זו. מביאה בזה הגמרא שני ביאורים: **אָמַר רַב גִּידֵל אָמַר רַב, לַעֲרָכִין** – לענין ערך של אדם שמשתנה כשהוא בן חמש ובן עשרים ובן ששים, שאין הולכים בזה אחר מנין שנות העולם, אלא מעת לעת מזמן לידתו של אותו אדם. **וְרַב יוֹסֵף אָמַר, לְפֵרְקִין דְּיוֹצֵא דּוֹפָן** – לענין האמור בפרק יוצא דופן, במסכת נדה (מה:), שילד בן שתים עשרה שנה וילדה בת אחת עשרה שנה נדריהם נבדקים, שאם יודעים לשם מי נדרו נדריהם חלים, ובן שלש עשרה ובת שתים עשרה נדריהם קיימים. וכן נאמרו שם דינים רבים נוספים התלויים בשנותיהם של בן ובת, ולגבי כולם אין הולכים אחר מנין שנות העולם, אלא מעת לעת מזמן לידתם.

הגמרא מבררת האם יש כאן מחלוקת: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף, מִי פְּלִיגִיתּוּ** – האם אתה ורב חולקים, שלדבריך בערכין אין מונים את השנים מעת לעת, ואילו לדברי רב בדינים שנאמרו בפרק יוצא דופן אין מונים את השנים מעת לעת. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לאביי, **לָא** – אין אנו חולקים, אלא **אֲנָא אַמְרִי חָדָא, וְהוּא אָמַר חָדָא** – אני אמרתי דין אחד שלגביו מונים את השנים מעת לעת, ורב אמר דין אחר שלגביו מונים את השנים מעת לעת, אך כל אחד מודה לדברי חבירו.

מוכיחה זאת הגמרא: **חָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא** – כך גם מסתבר לומר, שאין כאן מחלוקת. **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פְּלִיגִי** – שאם תעלה בדעתך לומר שהם חולקים, **וּמַאן דְּאָמַר** – ורב שאמר ששנותיהם של בן ובת הן מעת לעת **לַעֲרָכִין, לָא אָמַר** שהן מעת מעת לְענין הדינים האמורים בפרק **יוֹצֵא דּוֹפָן.** אם כך קשה, **וְהָאָמַר רַב** – והרי רב עצמו אמר בפרק יוצא דופן (שם מז:), **הִילְכְתָא כְּבוּלָּהּ פִּירְקָא** – שההלכה בכל הדינים האמורים בפרק זה ששנות הבן והבת הן **מֵעֵת לְעֵת.**

הגמרא מבררת מדוע באמת נקטו רב ורב יוסף שני דינים שונים בביאור 'שבבן ושבבת': **וְאֶלָּא, לְמַאן דְּאָמַר** – לרב, שאמר שכוונת הברייתא **לַעֲרָכִין, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר** שכוונתה לְענין הדינים האמורים בפרק **יוֹצֵא דּוֹפָן,** והרי הוא סובר גם שם שיש צורך שיהיו הזמנים מעת לעת. משיבה הגמרא: הסתבר לרב לפרש את השנים 'שבבן ושבבת' **דְּוַקָּא** דְּהָנָךְ – בדומה לשאר השנים המוזכרות בברייתא, **מַה הָנָךְ דִּכְתִיבָא, אַף הָנָךְ דִּכְתִיבָא** – כשם ששאר השנים המוזכרות בברייתא כתובות בתורה, אף שנים 'שבבן ושבבת' כתובות בתורה, והיינו לענין ערכין, שכן השנים שבפרק יוצא דופן אינן כתובות בפירוש בתורה.

ממשיכה הגמרא ומבארת: **וְאִידָךְ** – ורב יוסף, אינו מבאר השנים 'שבבן ושבבת' לענין ערכין, כיון **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דִּכְתִיבָא** – אם תעלה בדעתך לבאר את הברייתא בשנים הכתובות בתורה, כלומר בערכין, אם כן תקשה לשון הברייתא, **הַאי** – וכי הלשון המתאימה היא **'שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת',**

המשך מעמוד הקודם

מוסג"פ מכתבי מענה [ל]מר... ובתו תחי'. ובודאי מצדו יסביר לבתו את גודל הזכות בההזדמנות עתה להיות מהפורצי גדר למעליותא, היינו גדר ומנהג דלעו"ז... בהנוגע לכיסוי הראש והנהגת הבית. ובידה לזכות עתה את הרבים שאז זכות הרבים תלוי בה, וע"פ המבואר בזהר בפ' נשא קכ"ו ע"א מובן שזה נוגע ג"כ נוסף על ענינים הנ"ל בעניני שלום בית... ענין הנ"ל בחו"ל כשיש בו פרצה ה"ז נותן מקום לענינים ולחששות, שבמדינתנו לפנים לא הי' לחשוש אודותם מפני הדוחק והלחץ וכו'...

בברכה.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים – הלכות שבת ~

יד כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר חַם שֶׁהֵנִיד סוֹלֶדֶת בּוֹ - מֻתָּר לְהַנִּיחוֹ בְּשַׁבָּת עַל גַּבֵּי קְדֵרָה הַמְּטֻמּוֹנָה בִּבְגָדִים קכט] כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר חֻמּוֹ וְלֹא יִצְטַנֵּן. וַאֲפִלּוּ לֹא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִשּׁוּם בִּשּׁוּל כְּשֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁמְּמַהֵר לְגָמוֹר בִּשּׁוּלוֹ, מִכָּל מָקוֹם כָּאן אִי אֶפְשָׁר לוֹ כְּלָל לָבֹא לִידֵי בִּשּׁוּל גָּמוּר, וְלֹא אֲפִלּוּ לִידֵי הוֹסָפַת בִּשּׁוּל, אֶלָּא לְהַעֲמִיד חֻמּוֹ בִּלְבַד. וּמֻתָּר לְטוֹחַ פִּיו בְּבָצֵק כְּדֵי לְהַעֲמִיד חֻמּוֹ, אִם יֵשׁ לוֹ בָּצֵק שֶׁנִּלּוֹשׁ מֵאֶתְמוֹל קל] אֲבָל אָסוּר לְהַטְמִינוֹ קלא] תַּחַת הַבְּגָדִים קלב], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רנ"ג:

חלק ב, סימן שיח, דִּין הַמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת, סְעִיף יד:

ביאורי הלכה

קכט] הטמונה בבגדים - על גבי הבגדים[226].
קל] שנילוש מאתמול - בצק שאינו מוקצה כגון שייחדו לשימוש בשבת[227].
קלא] אסור להטמינו - מותר להטמין בשבת תבשיל צונן על גבי קדירה חמה (שאינה על הכירה)[228].
ובמהדורא־בתרא דן בזה כהטמנה בדבר המוסיף הבל האסורה בשבת עצמה[229].
קלב] תחת הבגדים - תחת הבגדים של הקדירה הטמונה[230].

ציונים והוספות

226) כשלא מניח את הקדירה תחת הבגדים אין בזה הטמנה האסורה בשבת (וראה קו"א סי' רנז ס"ק ב שלא אומרים דין הטמנה במקצת בדבר שאינו מוסיף הבל), ואפילו אם הקדרה התחתונה טמונה על הגחלים אין איסור הטמנה בהנחה על גביה (ראה במהדו"ב לסי' רנט (ד"ה והא דהסכים) שהטמנה על דבר קשה (כמו מיחם וקדירה) שאינו דומה לרמץ אינה הטמנה כלל ואפילו בדבר המוסיף הבל), אך אז בכוחה לבשל והנחת תבשיל שלא נתבשל כל צרכו עליה אסורה משום "בישול" (כדלהלן סעיף טו) ומשום "חזרה בשבת" (כדלהלן סעיף טז). ונקט כאן "טמונה בבגדים" לומר שאמנם אין בכוחה להוסיף בישול, אך יש בכוחה לשמור על חום הקדירה העליונה (ואם הקדירה התחתונה אינה טמונה בבגדים, אין תועלת בהנחת קדירה חמה על גביה, ששניהם יצטננו באופן שווה, ולהלן סעיף טו שעוסק במניח קדירה צוננת כדי לחממה, אכן לא הזכיר שהקדירה התחתונה טמונה).

227) משנ"ב ס"ק נב: "ומיירי בשאינו מוקצה כגון דצריך הבצק לתרנגולין שבביתו. ועיין במ"א (ס"ק כב) דדוקא בבצק שהוא אינו בר מירוח אבל בשעוה וזפת או טיט שהוא דבר המתמרח אסור משום ממרח וכענין דאיתא לעיל בסימן שי"ד סי"א דאסור ליתן שעוה בנקב החבית לסתמו מפני שהוא ממרח והט"ז כתב דבצק נמי בר מירוח הוא אלא הטעם דאין בזה משום מירוח לפי שאין מקפיד עליו לדבק אותו בטוב רק שלא יהיה מגולה לגמרי שלא יתקרר אבל שם גבי נקב החבית קפיד עליה לדבק היטב ולהחליקו סביב הנקב שלא יזוב היין החוצה עכ"ד ולפי זה אף בטיט ושעוה מותר בענייננו אבל להמ"א הנ"ל אסור".

228) משמעות שוע"ר שדווקא דבר חם אסור להטמין תחת הבגדים, אבל מותר להטמין דבר צונן, מתאים למבואר בס' רנז סעיף ט שמותר להטמין קדירה צוננת בדבר שאינו מוסיף הבל, ולהלן סעיף כג (וכן משמע בסי' רנח קו"א ס"ק א) משמע שגם הטמנה כזו (בדבר המוליד חום) בכלל הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל.

229) במהדורא בתרא לסי' רנט (במוסגר ד"ה וגבי כוזא ובכ"מ) משמע שחזר בו, וסבר כדעת רבינו יונה שהטמנה על גבי קדירה חמה (אפילו שאינה על הכירה ולא מוסיפה בבישול אלא תוספת הבל בלבד) דינה כהטמנה בדבר המוסיף הבל - ואסורה בשבת. עניין זה מבואר בהערות וביאורים להל' הטמנה (כולל צ"צ ע' קפד הערה 157), אך דעת שבת כהלכה (פ"ד הערה טז וביאור ג) שגם במהדו"ב לא בא אלא לבאר דעת רבינו יונה, ולמעשה פסק כדעת התוספות (והרמב"ם) שליתא להאי דינא דמוליד הבל.

230) אסור להטמין בשבת עצמה גם בדבר שאינו מוסיף הבל (גם אם אין קדירה רותחת תחתיה), כדלעיל סי' רנג. ואם יש לזה גדר של הוספה בלבד על ההטמנה, או הטמנה חדשה – ראה שבת כהלכה פי"א ביאור כא.

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות שבת ~

~ יום ראשון ~

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין:

יג ואם עבר והתחיל לברך אחר שהגיע זמן הקידוש אפילו התחיל לברך משחשכה לא יזכיר של שבת בברכת המזון דכיון שמברך על הסעודה שגמר בחול מבעוד יום האיך יזכיר בה של שבת אבל אם משך סעודתו עד תוך הלילה אע"פ שאינו רשאי צריך להזכיר של שבת בברכת המזון אע"פ שעדיין לא קידש שכבר חלה עליו קדושת שבת מאליה.

(ואין צריך לומר שאם פירם מפה וקידש וגמר סעודתו שצריך להזכיר של שבת בברכת המזון אפילו אם החמיר ופירם מפה וקידש מבעוד יום קודם שהגיע זמן הקידוש וגם מברך ברכת המזון מבעוד יום דכיון שקידש חלה עליו קדושת שבת):

יד שנים שהיו שותין אחר גמר הסעודה מבעוד יום ואמרו בא ונקדש קידוש היום אע"פ שלא הגיע עדיין זמן הקידוש נאסר עליהם לשתות עד שיקדשו ואם רוצים לחזור ולשתות אע"פ שאינם רשאים צריכים הם לחזור ולברך בורא פרי הגפן שכיון שאמרו לקדש הסיחו דעתם משתיה עד שיקדשו אבל אם מקדשים מיד אינם צריכים לברך על כוס של קידוש כמו שנתבאר למעלה שהרי באמירה זו לא הסיחו דעתם מכוס של קידוש:

טו אע"פ שאסור לטעום קודם קידוש אם שכח או עבר וטעם אפילו אכל סעודה גמורה צריך לקדש מיד שנזכר ואסור לו לטעום כלום משנזכר עד שיקדש ולא יברך בורא פרי הגפן על כוס של קידוש אם בירך כבר על יין וכן אם מקדש על הפת אין צריך לברך המוציא אם בירך כבר ואף אם מקדש על הכוס אין צריך לברך המוציא על הפת שאוכל אח"כ כמו שנתבאר למעלה (ואם נזכר אחר שגמר סעודתו אין צריך לאכול עוד אחר הקידוש כדי שיהא הקידוש במקום סעודת שבת שלאחריו דכיון שאכל הסעודה משחשכה אחר שנכנם השבת הרי היא נקראת סעודת שבת וכשמקדש אחריה הרי קידש במקום סעודת שבת).

ואם נזכר אחר שבירך המוציא קודם שטעם פרוסת המוציא לא יקדש על היין ויצטרך לטעום מהפת קודם קידוש כדי שלא תהא ברכת המוציא לבטלה אלא יקדש על הפת ואף אם אין לפניו לחם משנה וצריך להמתין עד שיביאו לפניו אין זה הפסק ואף אם יצטרך לדבר ולומר להם שיביאו לו אין זה הפסק כלל כיון שהוא לצורך הסעודה וכמו שנתבאר בסימן קס"ז:

~ יום שני ~

טז אע"פ שמצוה מן המובחר לקדש סמוך לכניסת השבת מכל מקום נמשך עיקר מצותו כל הלילה ואם שכח או עבר ולא קידש בלילה יש לו תשלומין למחר כל היום ויאמר כל הקידוש של לילה מלבד פרשת ויכולו שאינו ענין לאמרה ביום לפי שבלילה היתה גמר מלאכתו של הקב"ה:

יז אע"פ שהשלחן צריך להיות ערוך ומסודר מבעוד יום כמו שנתבאר בסימן ר[ס]"ב מכל מקום אין מביאים אותו למקום הסעודה עד אחר הקידוש כדי שיהא ניכר שבא לכבוד שבת ואם הביאו קודם קידוש צריך לפרוס עליו מפה לכסותו כאילו אינו כאן עד אחר קידוש כדי שיתראה כאלו הובא עתה לכבוד שבת.

במה דברים אמורים בימיהם שהיו להם שלחנות קטנים כל אחד שלחנו לפניו ולא היה להם טורח להפסיק ולהביאם אחר קידוש אבל עכשיו ששלחנות שלנו גדולים וטורח להביאו אחר הקידוש ולהפסיק בין קידוש לסעודה נוהגין להביאו לכתחלה קודם קידוש ולפרום מפה לכסות הפת עד אחר הקידוש בין שמקדש על היין בין שמקדש על הפת וצריך שתהא גם מפה תחת הפת על השלחן כדי שתהא הפת בין שתי מפות זכר למן שהיה עליו טל מלמעלה וטל מלמטה:

יח כוס של קידוש בין של לילה בין של יום ובין של הבדלה טעון כל הדברים שטעון כוס של ברכת המזון שיהיה שלם ושישטפנו מבחוץ וידיחנו מבפנים ויהיה מלא יין על כל גדותיו ולא יהיה היין פגום ויקבלנו בשתי ידיו ויאחזנו בימינו לבדו ויגביהנו מעל השלחן טפח ויתן עיניו בו שלא יסיח דעתו ממנו כמו שנתבאר בסימן קפ"ג:

~ יום שלישי ~

יט אע"פ שאמר ויכולו בבית הכנסת צריך לחזור ולאמרו על הכוס קודם קידוש כדי להוציא בניו ובני ביתו הקטנים שלא אמרוהו עדיין ואח"כ יברך בורא פרי הגפן וברכת קידוש ואם שכח לאמרו קודם קידוש אומרו בתוך הסעודה על הכוס.

וטוב לעמוד בשעת אמירת ויכולו מטעם שנתבאר בסימן רס"ח אבל בשעת ברכת הקידוש יותר טוב לישב (מטעם שנתבאר בסי' רצ"ו) אבל במדינות אלו נתפשט המנהג לישב אף בשעת אמירת פרשת ויכולו כי מאחר שאמרוה כבר בבית הכנסת מעומד אין מקפידין כל כך לעמוד בשעה שאומרה להוציא בניו ובני ביתו ומכל מקום עומדים קצת

כשמתחילין י"ום ה"ששי ו"יכולו ה"שמים שנרמז השם בראשי תיבות.

וכשמתחילין טוב ליתן עיניו בנרות כי ב' פעמים נר עולה ת"ק והיא רפואה לפסיעה גסה שנוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם אבל בשעת ברכת הקידוש צריך ליתן עיניו בכוס כמו שנתבאר למעלה:

כ מי שאין לו יין לקידוש של לילה ושל יום אלא כוס אחת ואם יחלקנו לב' כוסות לא יהיו מלאים (או אפילו אם כוס זה אינו מלא אלא שאם יחלקנו לב' כוסות לא יהיה רביעית יין בכל אחת) יניחנו כולו בכוס אחת ויקדש עליו בלילה וכדי שלא יהיה כולו פגום כשיטעם בו עכשיו מכולו ישפוך ממנו מעט לכלי אחר קודם שיטעמנו ויהא נזהר שיהא נשאר בכוס זה רביעית כדי שיטעום מרביעית שאין כוס של ברכה פחות מרביעית ואח"כ יחזיר לתוכו מה שבכלי האחר ובזה הוא מתוקן מפגימתו כמו שנתבאר בסי' קפ"ב.

(ואם כוס זה אינו מלא גם עכשיו אלא שאם יחלקנו לב' כוסות לא יהיה רביעית שלמה בכל אחת ישפוך ממנו מעט קודם קידוש ואחר שיטעמנו יחזירנו לתוכו ולא ישפוך ממנו אחר הקידוש קודם הטעימה (מפני שהוא בזיון הברכה (עיין סי' רצ"ו) כמו שנתבאר בסי' ר"ו) וגם שלא להפסיק בין ברכה לטעימה בחנם כיון שלא יהיה הכוס מלא אף אם לא ישפוך ממנו כלום קודם הקידוש.

ואם אין לו אלא רביעית יין בצמצום יין שאינו מזוג או אפילו יותר משהו אלא שאין לו כשני רוב רביעית מרווחים וכשהוא שותה בלילה נחסר לו למחר הרבה ימזגנו למחר במים עד שיעמוד על רביעית והוא שיהא ראוי לשתיה במזיגה זו בענין שיהא ראוי לברך עליו בורא פרי הגפן כמו ש[נ]תבאר בסי' ר"ד:

~ יום רביעי ~

כא וכל זה כשיש לו כוס אחר להבדלה שאם לא כן מוטב שיניחנו להבדלה ויקדש על הפת ממה שיקדש עליו ולא יהיה לו על מה להבדיל שאין מבדילים על הפת ומכל מקום אם יש לו שכר להבדיל עליו במקום שהשכר הוא חמר מדינה לא יניחנו להבדלה ואפילו קידוש של יום קודם להבדלה כשאפשר להבדיל על השכר שהוא חמר מדינה לפי שבקידוש אפילו של יום יש אומרים שאין מקדשין על השכר אע"פ שהוא חמר מדינה כמו שיתבאר בסי' ער"ב ובהבדלה הכל מודים שמבדילים עליו.

במה דברים אמורים ביחיד בביתו אבל בבית הכנסת הבדלה קודמת לקידוש לפי שבקידוש שבבית הכנסת אינו מוציא שום אדם ידי חובתו וגם יש חולקים ומערערים על קידוש זה כמ"ש בסי' רס"ט אבל הבדלה היא מצוה לדברי הכל להוציא מי שאין לו יין כמ"ש בסי' רצ"[ה]:

כב שלשה מנוחלי העולם הבא ואחד מהם המשייר יין מקידוש להבדלה דהיינו שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה ויש אומרים דהיינו שמקדש בלילה על כוס גדול שישתייר באותו כוס לקידוש של יום ולהבדלה ויתקן אותו מפגימתו כמ"ש למעלה ובתוך הסעודה שותה יין אחר וטוב לנהוג כן:

כג אחר שקידש על הכוס יטול ידיו לסעודה ויברך על נטילת ידים ואם שכח ונטל ידיו קודם קידוש לא יקדש על היין אלא על הפת לפי שבנטילה זו גילה דעתו שהפת חביבה לו מיין וצריך לקדש על החביב ויש חולקין על זה ואומרים שאפילו לכתחלה יכול ליטול ידיו קודם הקידוש ואין הקידוש מפסיק בין נטילת ידים לסעודה כיון שהוא לצורך הסעודה והעיקר כסברא (הראשונה) [האחרונה] וכן המנהג פשוט במדינות אלו לבד מליל פסח כמו שיתבאר בסי' תע"ג ומכל מקום מי שרוצה להחמיר על עצמו שלא ליטול עד אחר הקידוש יפה הוא עושה ואין מוחין בידו על שעובר על המנהג כי יכול לומר אעשה כדברי הכל.

ולדברי הכל אסור למזוג הכוס בחמין אחר נטילת ידים כי צריך דקדוק גדול שלא יחסר ולא יותיר והרי זה הפסק והיסח הדעת ולכתחלה טוב ליזהר שאפילו השפיכה בלבדה מהקנקן לכוס תהיה קודם נטילת ידים:

~ יום חמישי ~

כד המקדש צריך שיטעום מהכוס כמלא לוגמיו ולא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו מסלקו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית באדם בינוני והגדול לפי גדלו צריך שיהיה כמלא לוגמיו שלו ומכל מקום אין צריך יותר מרביעית אע"פ שעדיין אינו כמלא לוגמיו:

כה אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין אם טעם כמלא לוגמיו ממש יצאו כולם ידי חובתן אבל אין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמא לפי שצריך שיהנה אחד מהם משתיית כוס של ברכה ובפחות ממלא לוגמיו אינה נקראת שתייה של הנאה.

ומכל מקום מצוה מן המובחר שיטעמו כולם מכוס של ברכה אבל אין צריך מלא לוגמיו לכולם אך מי שיש לו יין מעט מוטב שיטעום אחד בלבד כשיעור ויניח השאר למחר לקידוש או להבדלה.

והגאונים סוברים שאם לא טעם המקדש עצמו כמלא לוגמיו לא יצא אע"פ שטעמו המסובין כל אחד כמלא לוגמיו וראוי לחוש לדבריהם לכתחלה במה דברים אמורים בקידוש אבל בהבדלה ובשאר כל הדברים הטעונים כוס מודים הגאונים שאפילו לכתחלה די בטעימת אחד מהמסובין כמלא לוגמיו:

כו קידש על הכוס וקודם שטעם הפסיק בדבור חוזר ומברך בורא פרי הגפן ואינו צריך לחזור ולקדש אבל אם הסיח דעתו משתיית כוס זה (או) שיצא מחדר זה לחדר אחר אע"פ שחזר למקומו צריך לחזור ולקדש ואינו יוצא ידי חובתו

בקידוש הראשון כיון שהפסיק בינו לטעימת הכוס בהיסח הדעת (או) בעקירת מקום מחדר לחדר:

כז וכן אם נשפך כוס שקידש עליו יביאו לו כוס אחר ויברך עליו בורא פרי הגפן אם לא היה בדעתו לשתות עוד יין אחר הקידוש ואין צריך לחזור ולקדש אם לא הסיח דעתו ולא הפסיק בעקירת מקום בינתיים.

ואם קידש בשחרית על השכר ונשפך הכוס (כיון שנפשו של אדם קצה בשכר בשחרית) יש להקל שאין צריך להביא כוס אחר לברך עליו שהרי יש אומרים שאפילו יוצא ידי חובתו במה שמברך המוציא על הפת כמו שיתבאר בסימן רע"[ב]:

~ יום שישי ~

כח אבל אם קידש על כוס מלא מים כסבור שהוא יין צריך לחזור ולקדש על היין אף אם הוא בענין שאין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כגון שהיה בדעתו לשתות עוד יין אחר הקידוש וכמו שנתבאר בסימן ר"ט דכיון שתקנו חכמים לומר הקידוש על היין וזה אמרו על המים צריך לחזור ולקדש.

ומכל מקום אם בשעה שקידש על המים היה לפניו רביעית יין בכלי אחד על השלחן או על הספסל אצלו מוכן לשתות אזי אינו צריך לא לברכת בורא פרי הגפן ולא לחזור ולקדש אלא ישתה מיד מן המוכן שלפניו שהרי זה כאילו קידש על היין ההוא שאף שכוס של קידוש צריך שיאחזנו בידו מכל מקום אין זה מעכב בדיעבד:

כט אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין היוצאים ידי חובתן בשמיעה אלא אם כן היו פגומין שאז הוא צריך לשפוך לכל כוס וכוס קודם שיטעום הוא כדי שישתו כולם מכוסות שאינן פגומין שזהו מצוה מן המובחר:

ל לא יטעמו המסובים קודם שיטעום המקדש אם הם זקוקים לכוסו ששופך ממנו לכוסות שבידם ריקנים או פגומים אבל אם היו להם כוסות יין שאינן פגומים רשאים לשתות קודם שישתה המקדש כמו שנתבאר כל זה בסי' ק"צ:

חלק ב סימן ערב על איזה יין מקדשין:

א אין מקדשים על היין שריחו רע אע"פ שלא נשתנה לחמיצות כלל אלא ריחו וטעמו יין שמברכים עליו בורא פרי הגפן רק שמסריח קצת מחמת שהיה בכלי מאום אף על פי כן הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך.

וכן אין מקדשין על היין שנתגלה אף על פי שעכשיו אין נזהרים בגילוי לפי שאין נחשים מצויים בינינו אף על פי כן הקריבהו נא לפחתך וגו' ומכל מקום אם לא עמד מגולה אלא שעה מועטת אין להקפיד כל כך בפרט במדינות אלו שאין היין מצוי כל כך לפי שגם הפחות והסגנים אין מקפידים על כך בדיעבד אלא אם כן נמר ריחו וטעמו:

~ שבת קודש ~

ב יין מגתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום ומכל מקום מצוה מן המובחר ביין ישן שהוא משובח יותר:

ג מקדשים על יין שבפי חבית אע"פ שיש בו קמחין ובלבד שיסננו תחלה להעביר הקמחין אם אפשר לו.

ומכל מקום אם יש עליו קרום לבן אין מקדשים עליו לפי שמן הסתם כבר פג בו טעמו ונעשה חומץ ויין שטעמו חומץ אע"פ שריחו יין אין מקדשים עליו ואפילו בורא פרי הגפן אין מברכים עליו כמו שנתבאר בסי' ר"ד אבל אם ידוע שטעמו יין אע"פ שריחו חומץ מברכים עליו בורא פרי הגפן ומקדשים עליו שהכל הולך אחר הטעם ומכל מקום מצוה מן המובחר לברור יין טוב לקדש עליו ולא ליקח אפילו מסתם יין שבמרתף כי שמא יהיה ריחו חומץ:

ד יין לבן מקדשים עליו כמו שיתבאר בסי' תע"ב :

ה ומקדשים על יין שבשולי החבית אף על פי שיש בו שמרים ועל יין שחור ועל יין מתוק ומכל מקום מצוה מן המובחר לברור היין המשובח ביותר לקדש עליו:

ו יין חי אפילו אם הוא חזק כל כך שראוי להמזג בשלשה חלקים מים וחלק אחד יין מקדשים עליו אפילו בלא מזיגה כלל ומכל מקום יותר טוב למזגו ובלבד שיהא מזוג כראוי (עי' סי' ר"ד) ויינות שלנו שאינם חזקים הם יותר טובים בלא מזיגה:

ז יין צמוקים דהיינו שכותשים ענבים יבשים ונותנים עליהם מים ושורים אותם בהם ג' ימים ותוסס ונעשה יין מקדשים עליו בין שנכמשו בעודם בגפניהם בין שנצטמקו ונתייבשו בחמה או ע"י תולדת האור והוא שיוצא מהם קצת לחלוחית בלא שרייה כשמעצרים אותם (שאותו הלחלוחית הוא שנכנם במים ע"י שרייה ומהפכם ליין) אבל אם אינו יוצא מהם שום לחלוחית אף אם ידרכום ברגל או יעצרום בקורה אלא ע"י שרייה בלבד אין מקדשים עליו ואפילו בורא פרי הגפן אין מברכים עליו:

~ 'תורה אור' פרשת וישב - הפרשה החסידית ~

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב[1]

"שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב כוי הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים" (תְּהִלִּים קכו, א):

הִנֵּה הַחֲלוֹם הוּא מְחַבֵּר שְׁנֵי הֲפָכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד, וּמַרְכִּיב שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפָכִיים בְּאֹפֶן הָיוּ לַאֲחָדִים. וְהֵיינוּ מִפְּנֵי כִּי בַּשֵּׁינָה נִסְתַּלֵּק מוֹחַ הַשֵּׂכֶל הַמַּבְחִין וְלֹא נִשְׁאַר רַק כֹּחַ הַמְדַמֶּה. וְכֹחַ הַמְדַמֶּה יָכוֹל לְהַרְכִּיב ב' עִנְיָנִים הֲפָכִיים, כְּמוֹ סְפִינָה רָצָה בָּאֲוִיר כוי, כְּמוֹ שֶׁפָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּ"שְׁמוֹנָה פְּרָקִים"[2]. רַק שֶׁבְּהָקִיץ, שֶׁמִּתְעוֹרֵר כֹּחַ הַשֵּׂכֶל, הוּא הַשּׁוֹלֵט עַל כֹּחַ הַמְדַמֶּה וְאֵינוֹ מַנִּיחוֹ לְהַרְכִּיב, לְפִי שֶׁרוֹאֶה בְּעַיִן שִׂכְלוֹ שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְאֵינָן מִתְאַחֲדִים כְּלָל.

וְכָךְ הָעִנְיָן בְּגָלוּת נִיצוֹץ אֱלֹקוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת שֵׁינָה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין, יָכוֹל הוּא לְהַרְכִּיב ב' דְּבָרִים הֲפָכִיים:

לִהְיוֹת כָּל הַיּוֹם טָרוּד בְּמַשָּׂא־וּמַתָּן "אִישׁ לִבְצָעוֹ מְקָצֵהוּ"[3], "זֶה פּוֹנֶה לְזֵיתוֹ כוי"[4]. הֲגַם שֶׁבִּתְפִלָּה מְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפֹּץ[5] לְהִתְפַּשֵּׁט מִלְּבוּשֶׁיהָ כוי, לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ מֵחֲמַת הִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּיִחוּדָא־עִילָּאָה וְיִחוּדָא־תַּתָּאָה, אַף עַל פִּי כֵן אַחַר הַתְּפִלָּה חוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הָאַהֲבָה, וְאֵינוֹ שָׂם לִלְבּוֹ כִּי הוּא הִפּוּךְ הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה, וּמְדַמֶּה בַּלֵּב לְהַרְכִּיב וּלְחַבֵּר שְׁנֵי עִנְיָנִים הֲפָכִיים יַחַד כְּאִלּוּ הָיָה לַאֲחָדִים, וּבֶאֱמֶת הֵם נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים זֶה מִזֶּה.

כִּי הֲגַם דִּכְתִיב בַּתּוֹרָה (בְּהַר כה, ג): "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ", וְכֵן בִּקְרִיאַת־שְׁמַע (עֵקֶב יא, יג־יד): "וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם כוי, וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם כוי, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ כוי";

הִנֵּה הַכֹּל הוּא עַל דֶּרֶךְ עוּבְדָּה[6]. כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּלֵי עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה יֵשׁ בָּהֶם עִנְיַן עֲבוֹדַת ה': "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע כוי וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כוי" (בְּהַר כה, ג־ד), וְהוּא עִנְיַן הַבֵּירוּרִים שֶׁבִּבְחִינַת "שֵׁשׁ שָׁנִים" וְהַהַעֲלָאָה שֶׁבִּבְחִינַת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְאַחַר כַּוָּונַת הַלֵּב הֵן הֵן הַדְּבָרִים[7]. אֲבָל לֵב הֲמוֹן הַגּוֹטִים אַחַר בְּצָעָם[8] לְהַטְרִיחַ לֶחֶם חוּקָּם[9] בְּפִשּׁוּטוֹ, לְבָבָם לֹא כֵן יְדַמֶּה[10], וְלִבָּם לֹא נָכוֹן[11] עַל פִּי הַכַּוָּונָה הָרְאוּיָה, רַק כָּל יִשְׁעָם וְכָל חֶפְצָם לְמַלֹּאות דֵּי מַחְסוֹרָם אֲשֶׁר יֶחְסַר לָהֶם[12] בְּצָרְכֵי גּוּפָם, וְעוֹשִׂים מִצְרְכֵי הַגּוּף עִיקָּר. וְזֶהוּ מַמָּשׁ הִפּוּךְ הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה לִהְיוֹת נִקְבַּע בְּלִבּוֹ הָאַהֲבָה לַה' לְבַדָּהּ בְּלִי תַּעֲרוֹבֶת זָר חַס וְשָׁלוֹם כוי. :

וְהִנֵּה, גַּם אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֱלֹקִית[13], לֹא יִפּוֹל לֵב הָאָדָם עָלָיו לוֹמַר כִּי הַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ הֵן דִּמְיוֹנוֹת שָׁוְא, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמוֹ הַחֲלוֹם, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמְדַמֶּה שֶׁמְּחַבֵּר ב' הֲפָכִים:

כִּי הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁרוֹאֶה בְּנַפְשׁוֹ אַחַר הַתְּפִלָּה, שֶׁחוֹלֶפֶת וְעוֹבֶרֶת הָאַהֲבָה לַה' וּמִתְהַפֵּךְ לֶאֱהוֹב אֶת גּוּפוֹ דַּוְקָא, הֲרֵי מוּבָן שֶׁגַּם בַּתְּפִלָּה לֹא בִיטֵּל אַהֲבַת גּוּפוֹ מִכֹּל וָכֹל, וְהַהִתְעוֹרְרוּת שֶׁבַּתְּפִלָּה אֶת הָאַהֲבָה לַה' לְבַדָּהּ אֵינָהּ

---

1. (תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי מִקֵּץ" (הַשֵּׁנִי). פִּירוּשׁ הַצָּמַח צֶדֶק לְתְהִלִּים קַאפִּיטֶל קכו. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּצִיּוּנִים וְהֶעָרוֹת.

נֶאֱמַר שַׁבָּת וָאֵרָא, כ"ז טֵבֵת תקס"ה. הֶנָּחָה אַחֶרֶת – בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד קפד. הַמַּאֲמָר עִם הַגָּהוֹת וּמִתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן הַחֲלוֹמוֹת שֶׁהַגָּלוּת נִמְשָׁל לִבְחִינַת חֲלוֹם" – בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כְּרַךְ ו דַּף תתש, ב. וּרְאֵה שִׂיחַת שַׁבָּת פָּרָשַׁת פִּינְחָס ה'תשד"מ).

2. (פֶּרֶק א).

3. (יְשַׁעְיָה נו, יא).

4. (עַל פִּי קְהֶלֶת רַבָּה סִדְרָא תִּנְיָינָא פָּרָשָׁה ז אות ד. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח רֶמֶז רכו. שׁוֹפְטִים יא רֶמֶז סח. וּרְאֵה הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְרַבֵּינוּ הַזָּקֵן פֶּרֶק ב בְּסוֹף הַקּוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן).

5. (הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפֹּץ: שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ז).

6. [נִרְאֶה לִי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת: עֲבוֹדָה – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר. בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן: עוֹבֵד. בְּאוֹר הַתּוֹרָה וַיֵּשֶׁב דַּף תתש, ב' שֶׁנִּדְפַּס מְגוּף כְּתַב יָד קֹדֶשׁ הַ"צֶּמַח־צֶדֶק": עוֹבָדָא].

7. (אַחַר כַּוָּונַת הַלֵּב הֵן הַדְּבָרִים: מְגִילָּה כ, א).

8. (סוֹטָה מז, ב: 'מִשֶּׁרַבּוּ (יְחִזְקֵאל לג, לא): 'אַחֲרֵי בִּצְעָם לִבָּם הוֹלֵךְ', רַבּוּ (יְשַׁעְיָה ה, כ): 'הָאוֹמְרִים לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע'").

9. (עַל פִּי מִשְׁלֵי ל, ח: "הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי").

10. (עַל פִּי יְשַׁעְיָה י, ז: "וְהוּא לֹא כֵן יְדַמֶּה וּלְבָבוֹ לֹא כֵן יַחְשֹׁב").

11. (תְּהִלִּים עח, לו).

12. (עַל פִּי פָּרָשַׁת רְאֵה טו, ח: "מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ").

13. (אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֱלֹקִית: דִּבְרֵי הַיָּמִים ב' לב, א).

אֲמִיתִית, רַק כְּדִמְיוֹן הַחֲלוֹם שֶׁמְּחַבֵּר ב' הֲפָכִים, וְדוֹמֶה לוֹ שֶׁאוֹהֵב אֶת ה' וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ, הֲגַם כִּי לֹא צָדְקוּ יַחְדָּו[14], לְפִי שֶׁזֶּה נִלְקָח מִכֹּחַ הַמְדַמֶּה אֲשֶׁר יָכוֹל לְדַמּוֹת דְּמְיוֹנוֹת שָׁוְא; אַךְ בֶּאֱמֶת הִנֵּה בְּחִינַת חֲלוֹם זֶה שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה וִיסוֹדָתוֹ בְּהֵרֵי קֹדֶשׁ עֶלְיוֹן.

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁפָּתוּב (זְכַרְיָה יד, ט): "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד", וּפָרִיךְ בַּגְּמָרָא (פְּסָחִים נ, א): "אָטוּ הָאִידָּנָא לָאו 'שְׁמוֹ אֶחָד' הוּא?!" וּמְשַׁנֵּי: "לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא כו'[15]".

וְהָעִנְיָן: כִּי "שְׁמוֹ" הוּא בְּבְחִינַת גִּלּוּת, וְלָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא כְּמוֹ שֶׁנִּכְתָּב, רַק בִּלְבוּשׁ וְנַרְתֵּק כו'. וְהִנֵּה בְּגָלוּת הוּא בְּבְחִינַת שִׁנָּה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין "תְּלַת בְּלִילָן כו'"[16], וְאָז נִשְׁמָתוֹ מוּשֶׁכֶת לוֹ חַיִּים מִלְמַעְלָה כו', וְשָׁם הוּא בְּבְחִינַת עִגּוּלִים, שֶׁאֵין בָּהֶם בְּחִינַת מַעְלָה וּמַטָּה, רַק הַכֹּל בַּהֲשָׁוָאָה אַחַת וּבְהִתְכַּלְּלוּת וְהִתְאַחֲדוּת כָּל הָעִנְיָנִים בְּלִי שׁוּם פֵּירוּד וְהִתְחַלְּקוּת, כַּנּוֹדָע מַאֲמַר רַז"ל (עֲרוּבִין יג, ב): "אֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"; רַק כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ דֶּרֶךְ קַוִּים אָז יֵ"ש הִתְחַלְּקוּת, קַו יָמִין – חֶסֶד כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבְחִינַת עִגּוּלִים אֵין שָׁם הִתְחַלְּקוּת כְּלָל, וְשָׁם כָּל הַדְּבָרִים הַמִּתְפָּרְדִים לְמַטָּה מְחוּבָרִים וּכְלוּלִים יַחַד, וְלֹא נִרְאֶה שׁוּם פֵּירוּד וְהִתְחַלְּקוּת בֵּינֵיהֶם. :

אַךְ לִהְיוֹת בְּחִינָה זוֹ בְּגִילּוּי לְמַטָּה, אֵינָהּ כִּי אִם עַל יְדֵי בְּחִינַת שִׁנָּה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין בַּגָּלוּת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יְשַׁעְיָה ג, ג): "אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת" – "שָׁמַיִם" הֵם בְּחִינַת עִגּוּלִים, הֵם מְלוּבָּשִׁים בִּבְחִינַת "קַדְרוּת" וְחֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, שֶׁאָז מֵאִיר וּמִתְנוֹצֵץ מִלְמַעְלָה, מֵעוֹלָם הָעֶלְיוֹן שֶׁהוּא בִּבְחִינַת עִגּוּלִים, בִּבְחִינַת חֲלוֹם, שֶׁהוּא כֹּחַ הַמְדַמֶּה לְחַבֵּר שְׁנֵי הֲפָכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד כְּאִלּוּ הֵם אֲחָדִים מַמָּשׁ.

לְפִי שֶׁבֶּאֱמֶת בְּשָׁרְשָׁם בָּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן הֵם מְחוּבָּרִים וּמְיוּחָדִים, כִּי שָׁם הוּא בִּבְחִינַת עִגּוּלִים כַּנַּ"ל, רַק לְמַטָּה, בְּהִתְחַלְּקוּת הַקַּוִּין עַל פִּי חָכְמָה וְדַעַת לִהְיוֹת קַו זֶה כַּךְ וְזֶה כַּךְ, אָז נִרְאֶה וְנִגְלֶה הַהִפּוּךְ, שֶׁזֶּה הַהִפּוּךְ מִזֶּה, וְאָז הֵם נִפְרָדִים וּרְחוֹקִים זֶה מִזֶּה.

וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת בִּבְחִינַת גִּילּוּי הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית הִתְחַלְּקוּת הַקַּוִּין, אֶלָּא בִּבְחִינַת שִׁנָּה וְהִסְתַּלְּקוּת הַמּוֹחִין בַּגָּלוּת, אָז מִתְנוֹצֵץ וּמֵאִיר הָאוֹר הָעֶלְיוֹן, וְהוּא מִסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם בִּבְחִינַת "קַדְרוּת" וְחֹשֶׁךְ, דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת, הַהֶעְלֵם כו', וְלֹא בִּבְחִינַת גִּילּוּי. כִּי הַגִּילּוּי הוּא בִּבְחִינַת חָכְמָה וְדַעַת שֶׁהוּא עַל פִּי קַוִּין. :

וּלְעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב (יְשַׁעְיָה ל, כ): "וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ" בְּכָנָף וּלְבוּשׁ כו', וְלָכֵן "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה [..] שְׁמוֹ אֶחָד" – שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְלוּבָּשׁ וּמְכוּסֶּה בְּנַרְתֵּק, וְיִהְיֶה "נִקְרָא כְּמוֹ שָׁנִכְתָּב כו'", "כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ כו'" (יְשַׁעְיָה נב, ח).

וַאֲזַי נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קכו, א): "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים", פֵּירוּשׁ: שֶׁיִּתְגַּלֶּה מַדְרֵגָה וּבְחִינָה זוֹ שֶׁל הַחֲלוֹם, עַד אֲשֶׁר כּוּלָּם יִכִּירוּ וְיֵדְעוּ וְיַשִּׂיגוּ הַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הַחֲלוֹם, וְלָכֵן יֹאמְרוּ: "הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים".

וְזֶה יוּבָן מַעֲלַת וּמַדְרֵגַת יַעֲקֹב וְיוֹסֵף עַל יְדֵי הַחֲלוֹמוֹת.

וְיֵשׁ בְּחִינוֹת שֶׁיּוֹסֵף הוּא יוֹתֵר בְּמַעֲלָה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם.

וְנָדָב וַאֲבִיהוּא הָיוּ נֶפֶשׁ רוּחַ שֶׁל יוֹסֵף. וַ"אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם" (בְּהַעֲלוֹתְךָ ט, ז) – זֶה אֲבִיהוּא[17]. אֲבָל נָדָב הָיָה מִבְּחִינַת "רוּחַ", וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים הַזָּאָה בְּשִׁבְילוֹ כְּלָל, וְעָלָיו נֶאֱמַר (תְּהִלִּים נא, יד): "וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי".

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פ, ב): "נוֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף", כִּי בִּזְמַן הַגָּלוּת הַנְהָגַת יִשְׂרָאֵל הוּא בִּבְחִינַת יוֹסֵף, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת חֲלוֹם, מֵעוֹלָם הָעֲגוּלִים כו'. וְלָכֵן נִקְרָא (וַיְחִי מח, כב) "בֵּן פּוֹרָ"ת" – אוֹתִיּוֹת פּוֹתֵ"ר[18] וְתוֹפֵ"ר – שֶׁמְּחַבֵּר כו'. וְלָכֵן הָיָה פּוֹתֵר חֲלוֹמוֹת. :

---

14. (עַל פִּי תְּהִלִּים יט, י: "מִשְׁפְּטֵי ה' אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו").

15. ("נִכְתָּב אֲנִי בְּיו"ד ה"א וְנִקְרָא אֲנִי בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת").

16. ("תְּלַת בְּלִילָן גּוּ' תְּלַת" – שָׁלֹשׁ בְּלוּלִים בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ. רְאֵה זֹהַר תּוֹסְפְתָּא בְּשַׁלַּח נ, סוֹף עַמּוּד א. עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַכְּלָלִים פֶּרֶק ב. וּרְאֵה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הָעִנְיָן דְּתַלַּת בְּלִילָן גּוּ' תְּלַת" תשכ"ג –תּוֹרַת מְנַחֵם חֵלֶק לוֹ עַמּוּד 263).

17. (סוֹטָה כה, ב).

18. (רְאֵה בַּעַל הַטּוּרִים כָּאן).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דרוש שני - ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

(כו) **ובזה** לכאורה יובן ענין הבקשה באמ' יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך כו' שהגם שכבר נחלק הרצון העליון לב' קצוות רחוקים רחמים וכעס ע"פ טעם הכמוס לרצון שהיה בכח והעלם בבחי' ד"ע כנ"ל ויצא לגלוי כו' עכ"ז או' יהי רצון מלפניך ממש דהיינו מבחי' רעוא דכ"ר הנ"ל אור רצון חדש שיכריע כח רצון של רחמים לרצון של דין ויכבוש אותו עד שיוכלל שמאל בימין כו' וזהו הבא דוקא מכח רצה"ע שהוא למעלה מב' הרצונות הללו והוא מבחי' הרצון הפשוט הנ"ל שנק' רעוא דכ"ר כנ"ל שמפני שהוא למעלה מעיקר התחלקות חו"ג כנ"ל יכול הוא בכחו להכריע גם ברצון המורכב ומתחלק לימין דוקא כנ"ל וד"ל. אך עדיין אין זה מתיישב לנכון דאם בחי' רצון הפשוט הזה יש בו מקור ושרש להתחלקות דחו"ג שברצון מאחר שנק' עכ"פ בשם רעוא דכ"ר שזהו ענין מקור לכל התפעלות רצון הנולד בגלוי כנ"ל א"כ גם בו יש ב' מקוריים דחו"ג ההפכיים שמזה נובע ונמשך רצון של חסד ומזה נובע ונמשך רצון של דין והדרא קושיא לדוכתא מאין יבא ההכרעה אם הם שקולים בשוה אחר שגם זה הרצון הפשוט בא בגדר מקור והתחלקות לחו"ג עכ"פ וכמו שמבו' למע' בבחי' ד"ע שהוא בחי' כח והעלם להתפשט ממנו חו"ג דרצון כו' דמפני זה אין בכח ד"ע זה להכריע כמו שאין להכריע ביניהם אחר שנתפשטו בגלוי לב' קצוות ומה שאנו רואים שיש בכח ד"ע להכריע לימין או לשמאל וגם להפוך מימין לשמאל ומשמאל לימין זה בא מכח רצון הפשוט דוקא לפי ששרש ד"ע זה בבבחי' כתר שבכתר שהוא רצון הפשוט דוקא יותר מחו"ב שבכתר כו' וע"כ יש בכח ד"ע לעשו' ב' קצוות דחו"ג להטות הרצון ע"פ מוחין דחו"ב דרצון לדבר והפוכו ולהפוך מרצון לרצון כו' ולפ"ז ג"כ עדיין אינו מובן כלל דהגם ששרש ד"ע הוא ברצון הפשוט הרי גם שם יש מקור לב' הפכים דחו"ג א"כ מאין יבא ההכרע כו' וצ"ל בהכרח דיש מדרגה גבוה יותר בעצמות כח הרצון הפשוט הנ"ל שהוא למעלה גם מהיות בחי' מקור להתחלקות דחו"ג לגמרי כי אינו רק כמו כח היולי של הרצון שאין בו עדיין גם מקור להתפעלות רצון כלל ששם ודאי אין בחינת ימין ושמאל כלל וכלל ולזאת משם דוקא יכול לבא ההכרעה לימין או לשמאל ולהפוך מן ימין לשמאל כו' (ע"י בחי' ד"ע הנ"ל) ויובן ד"ז כמו שמצינו בגורלות דיו"כ שתולה גם כח הבחירה דרצון כפי שיפול הגורל דוקא הרי שוה אצלו ב' הרצונות ההפכיים כאלו אין כאן הטיית רצון כלל לימין ושמאל רק כמו שיעלה הגורל שזהו בטול גם לכח המקור לב' הפכיים דחו"ג שברצון מאחר שאין לו גם רצון לרצון לאחת מן הקצוות א"כ בעל הרצון ביטל לגמרי גם לעצם כח ומקור הרצון שבו להיות רצונו רק כמו שיפול הגורל כן ימשך כח הרצון לרצות בו בגלוי כו' ומזה יובן עכ"פ שיש מדרגה גבוה בעצמות בעל הרצון שלמעלה מהיות גם מקור להתחלקות הרצון בב' קוין כו' אך א"כ מאד יפלא איך יהיה משם דוקא שיכול להיות התפשטות דב' קוין לימין ולשמאל בשוה דוקא או להפוך מימין לשמאל כו' שהוא בחי' כח וד"ע הנ"ל ששרשו בכתר שבכתר דוקא מאחר שהוא מושלל לגמרי מהיות גם מקור לב' קוין דחו"ג אמנם הענין הוא דבאמת ענין זה אינו מובן כלל דאיך יומשך כח ההכרעה מרצון הפשוט הנ"ל בדבר השקול מאחר שאין שם בחי' ימין ושמאל כלל וכלל כנ"ל אלא צ"ל דהיא הנותנת משום שמושלל לגמרי מימין ושמאל ע"כ כאשר יומשך משם מקור לחו"ג יהיו ג"כ שקולים בלי הכרע כלל שזהו כמו שלא היה הדבר במשקל כלל שאין שם נטיות דימין ושמאל כלל כנ"ל וע"כ גם מה שמכריע לפעמים מימין לשמאל ולפעמים משמאל לימין בכח אחד בשוה ג"כ מטעם זה דוקא וד"ל:

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

דרך מצותיך - מצות ציצית

ג) **ועתה** יש להבין ענין התכלת והלבן שבציצית, כי הנה בחי' הלבן מורה על המשכת השערות ממקום גבוה מאד נעלה בחי' ח"ע ששרשה נמשך מחכמה שלמעלה מאצי' ששם נאמר ושער רישי' כעמר נקא (דניאל ז' ט') שהם בחי' רחמים פשוטים שאינן באים מסיבת אור חוזר של הצירורים דב"ן המתבררים אלא מרבוי תוקף אור החסדים מתפשטים מהם מותרי השפע לחוץ וכמ"כ בענין הציצית מבואר למעלה שענין הלבן הוא שמתלבנים מחמת אור החסדים המתגלים מחזה דז"א ששרשם משם כנודע אבל ענין התכלת הוא מבחי' גבורות כי הנה נודע שיש אשא חיורא ואשא תכלא, ופי' אשא חיורא הוא עצמיות גוון האש ואשא תכלא הוא הסמוך לפתילה שמשתנית גוון האש מחמת דבר אחר הנכלל בו כמ"כ יובן בענין ביטול הנמצאים לה' ית' עצמיות הביטול דש' מ"ה כמו שהוא אין עוד מלבדו וזהו בעולם האחדות דאיהו וגרמוהי חד אבל בבי"ע שהם נפרדים וכשהם מתבטלים אח"כ ביטול היש ז"ס התכלת וז"ש המרגלים ארץ אוכלת יושביה (במדבר י"ג ל"ב) היא המל' מקור דבי"ע שהנבראים נכלי' ומתבטלים בה אבל באמת מרגלי שיקרי הוה (סוטה ל"ה א') כי ביטול זה הוא אמיתי' חיות הנבראים ולא כליון ח"ו וכמ"ש בזהר ע"פ ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום (דברים ד' ד') וכתיב יראת ה' תוסיף ימים (משלי י' כ"ז) וכך אמר הה"מ נ"ע שלכן המלאכים חיים יותר מהנשמות שבגופות מחמת רבוי היראה שלהם וא"כ הרי ביטול זה הוא אמיתי' קיום המציאות, אבל מ"מ גם זה אמת שנק' תכלת דאכיל ושצי למורדים ופושעים בה' כמ"ש קומה ה' ויפוצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך (במדבר י' ל"ה) כי הוא גילוי אלקות בבחי' גבורות וצמצומים וז"ס שהתכלת נמשך מגבו' דאבא כי הוא בחי' גבו' וצמצום להיות מאיר גם על הנפרד, וז"ס תכלת דומה לים וים דומה לרקיע (מנחות מ"ג ב') הוא בחי' מקיף דהיינו התנשאות מדת מלכותו ית' וטובה הארץ מאד מאד למקבלים עליהם עול מ"ש בבחי' יראה:

השייכות לזה בביאור פסוקי התורה וראיתם אותו וזכרתם כו', אני ה' ב"פ: מארז"ל טלית שכולה תכלת חייבת בציצית כו':

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

והי' עקב תשמעון

ולהבין זה יש להקדים מ"ש הן האדם הי' כאחד ממנו וארז"ל כיחידו של עולם, ועוד יש פי' במד"ר כאחד ממנו גבריאל שנא' והנה איש אחד לבוש הבדים, ולכאו' אינו מובן למה תפס בגבריאל יותר מכל המלאכים בשלמא לפי' הראשון שמפרש כיחידו של עולם ניחא, אבל למ"ד כגבריאל אינו מובן למה גבריאל דוקא. אך הענין הוא דהנה כתי' וייצר הוי' אלקי' את האדם בב' יודי"ן וארז"ל כנגד שתי יצירות יצ"ט ויצה"ר, וצ"ל שהרי משמע שמתחילה קודם החטא לא הי' יצה"ר כלל שהרי כתי' ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה שהג"ע הוא עתה תשלום שכר ואם הי' לו יצה"ר איך יכול להיות בג"ע. וגם זה אין לומר שלא הי' לו יצה"ר כלל [דא"כ] איך ניתן לו תורה ומצות וכמ"ש לעבדה ולשמרה, לעבדה זו רמ"ח מ"ע ולשמרה זו שס"ה מל"ת שהרי המלאכים ביקשו את התורה ולא ניתנה להם והשיב להם משה כלום יצה"ר יש ביניכם, שמשמע שהתורה ניתנה בשביל יצה"ר דוקא ואם לא הי' לו יצה"ר כלל איך ניתן לו תורה ומצות, וגם ממדרש הפסוק משמע שהי' לו יצה"ר וייצר בשני יודין יצ"ט ויצה"ר. אך הענין הוא דהנה מתחלה

א שהי' לו יצר אך לא הי' רע כלל כי בשרש היצה"ר אינו רע כלל. וזהו מ"ש וייצר הוי' אלקי' ששרש שני היצרים הוא משם הוי' ואלקים, והנה שם הוי' ואלקי' נק' שני המאורות הגדולים וכמ"ש בזהר, וז"ש גדול הוי' ומהולל מאד בעיר אלקינו וארז"ל אימתי הוא גדול כשהוא בעיר אלקינו, מכלל דשם אלקי' נק' ג"כ גדול, והיינו שבשרש הם חסד וגבורה, ששרש היצ"ט הוא מבחי' חסד ושרש היצה"ר הוא מבחי' גבורה, והנה למעלה הם גבורות קדושות שאדרבה גבורה הוא תוקף ההתגברות לאלקות, וכמו גבורות נשמים שיורדין בגבורה, שהוא תוקף התגברות החסד, שאם לא היו יורדים בגבורה הי' מבול ח"ו, או כמו הדם הוא הנפש שהוא בחי' גבורה והדם דוקא הוא מחי' את האדם, וכך למעלה הגבורה הוא תוקף ההתגברות לאלקות. וזהו ענין היצר שהי' לו קודם החטא היינו שהי' כמו בשרשו שהוא בחי' גבורות קדושות, כדי שע"ז יוכל לעבוד את ה', ואם לא הי' לו יצר כלל לא הי' יכול לעבוד את ה' וכמו שלמלאכים לא ניתנה התורה, וזהו שא' כאחד ממנו כגבריאל לפי שגבריאל הוא בחי' גבורות קדושות. ומ"מ לא ניתנה תורה לגבריאל לפי שהמלאכים אינם בעלי בחירה. אך לאחר חטא עה"ד נפל בשבירה ונעשה ממנו יצה"ר גמור כי בחי' גבורה כשנופל למטה נעשה רע גמור וכמ"ש בזהר רישא בעטפוי דיצחק, משא"כ החסד אף שנופל למטה אינו מתהווה רע גמור כו', וזהו שלאחר חטא עה"ד דוקא אז נכנם בו יצה"ר היינו כמו שהוא עתה כו', ונעשה היצה"ר בחי' מחלה שהוא להפריד את אלקות מעולמות.

וזהו והסירותי מחלה מקרבך היינו שיהי' היצה"ר ע"ד שהי' קודם החטא שהי' ג"כ טוב, ואדרבה כשהיצה"ר נהפך לטוב אז נעשה בחי' גבוה יותר וכמו למשל שעושין מרקחת מדבש וצנון שהוא מר ביותר וכשהדבש מהפך את הצנון אזי נעשה מרקחת שהוא טוב ביותר מהדבש בעצמו. וזהו שארז"ל טוב זה יצ"ט מאד זה יצה"ר, שכשהיצה"ר נהפך לטוב אזי הוא טוב מאד כו', וזהו ע"י התורה וכמשארז"ל שהתורה עושה שלום בפמשמ"ע ובפמשמ"ם, והיינו כי פמליא של מעלה היינו שהוא מחבר שם הוי' ושם אלקים שהוא שרש של שני היצרים, ובפמשמ"ט היינו כמו שנמשכו למטה הוא מחבר ג"כ שגם היצה"ר נהפך לטוב ממש, לפי ששרש המחבר מה שהוא יכול לחבר שני הפכים שרשו גבוה מאד כו' לכך שם הוי' הוא בת"ת דוקא לפי שהת"ת הוא מחבר בחי' חסד וגבורה ומה שיש בכחו לחבר זהו מצד ששרשו גבוה מאד, והיינו ששם הוי' הוא בת"ת ואפי' בכלי הת"ת וע"כ יש בכחו לחבר, וכך התורה שהיא עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמשמ"ט שרשה גבוה מאד וע"כ יכולה לחבר כו' ולעשות שלום ביניהם.

וזהו והי' עקב תשמעון את המשפטי' האלה כו' וכמו שפרש"י ז"ל אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון ושמר ה' אלקיך את הבטחתו כו' ואז והסיר ה' ממך כל חולי זה היצה"ר ע"ד והסירותי מחלה מקרבך שיוסר היצה"ר ויהי' היצה"ר כמו שהוא בשרש שנק' שניהם שני המאורות הגדולים כנ"ל.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני כו', ש"ת, העת"ר

שבא) **ולבאו'** ענין עצם והתפשטות הוא כמו היולי וגילוי שידוע שכל היולי הוא פשוט ומושלל מן הגילוים שממנו כו', וכמו כח המשכיל שהוא כח היולי על שכל שהוא מושלל ממציאות השכל כו' וכמ"ש במ"א (שמוכרח לומר כן שהוא מושלל כו'), ואין השכליים נמצא כלולים בו, וכמו פרטי השכל שנמצאים כלולים בנקודת ההשכלה דעם היותה נקודה אחת ואין הפרטים נרגשים הרי מ"מ נמצאים כלולים בה בהעלם כו', משא"כ בכח המשכיל ההיולי אין השכליים נמצאים כלולים בו גם בהעלם, שבאם היו נמצאים כלולים בכח המשכיל היו צריכים להרגיש אותם עוד טרם שמשכיל כו', וכמו שהאדם מרגיש תמיד שיש שכל במוחו גם כשאינו משכיל השכלות ה"ה מרגיש שיש שכל השורה במוחו שזהו מפני שהוא בבחי' מציאות שכל (גם שאינו בבחי' שכל פרטי עדיין כו' ועמ"ש מזה לקמן ד"ה בראשית הב'), וכמו"כ אם היו השכליים נמצאים כלולים בכח המשכיל היו צריכים להרגיש אותם כו'. גם אם היו כלולים בכח המשכיל הי' צריך להיות הגבלה בהשכליים המתגלים, וכמו בנקודת ההשכלה שא"א להיות התרחבות הנקודה בריבוי הפרטים יותר ממה שהנקודה כוללת בעצמה כו', וכמו"כ הי' צ"ל הגבלה בהתגלות השכליים מכח

המשכיל כפי אופן מה שכלול בו, וכמו בהעלם וגילוי שיש הגבלה בהגילוי כו' וכמשנת"ל פ' שי"ג (ובמ"א מבואר דבגילוי שכליים מכח המשכיל יש בזה הגבלה כמה שיכול להשכיל כו', אך זהו מפני שיש ציור גם בכח המשכיל דלהיות שהוא בבחי' המשכה נעלמת ממילא יש בזה ציור כו', אבל לא שהשכליים כלולים בו כו'), ובפרט בכח ההיולי העצמי שמושלל מענין השכל לגמרי כו', שהרי כח המשכיל הגם שהוא מושלל בעצמו ממציאת שכל מ"מ ה"ה ענין שכלי כו', אבל כח השכל ההיולי העצמי הוא מושלל לגמרי מענין השכל כו' (ומשם הגילוים הם בבחי' בלי גבול ממש כו'), והגילוי הוא בבחי' התחדשות כו', דזהו"ע והחכ' מאין תמצא שהוא כמו יש מאין גם לגבי כח המשכיל (שזהו למעלה בחי' חיצוניות דח"ם כו'), וכ"ש לגבי כח ההיולי העצמי כו'. הרי לכאורה ענין עצם והתפשטות ה"ז כמו היולי וגילוי כו', הנה הגם דהיולי וגילוי אינו בבחי' התחדשות ממש מצד העצם שהרי העצמי הוא כח היולי עכ"פ על שכל כו', מ"מ ה"ז בבחי' התחדשות מצד הגילוי, שהרי השכליים הן בבחי' מציאות שכל והיולי העצמי מושלל מזה לגמרי כו' ה"ז כמו יש מאין כו', משא"כ בעצם והתפשטות עם היות ששלילת העצם מן ההתפשטות הוא הרבה יותר מערך שלילת ההיולי מן הגילוים שממנו כו', מ"מ להיות שהאור אינו בבחי' מהות ומציאות דבר שהרי זהו בחי' אור הא"ס ובחי' אור הסוכ"ע כנ"ל פ' ש"כ, שגם האור אינו בבחי' מציאות אור, ובכללות הוא אור הכלול בעצמותו וכמשנת"ל פ' רמ"ג, הרי אין זה בבחי' התחדשות כו'. ויובן מזה דהבדלת ההיולי מן הגילוי יותר מהבדלת העצם מההתפשטות, הגם ששלילת העצם מההתפשטות הוא יותר הרבה (ולכן האור באין ערוך לגבי העצם), מ"מ בענין ההבדלה הבדלת ההיולי מן הגילוי הוא ביותר, דמאחר שהגילוי הוא בבחי' מציאות בהכרח שהעצם מובדל מזה (ולא כמו הבדלת האין מן היש, מ"מ בבחי' הבדלה יותר מן העצם מההתפשטות), ולכן הגילוי מן ההיולי אינו בא בדרך ממילא כ"א ע"י יגיעה, וכ"ש לגבי כח ההיולי העצמי כו' כידוע ומבו' במ"א, והיינו מפני שבא כמו התחדשות דבר כו', ואור ומאור הגם שזהו גילוי רצוני מ"מ הרי הגילוי הוא בדרך ממילא כו'. וזהו ג"כ שהגילוי מההיולי הוא רק כפי אופן העצם ולא כמו העצם, וכמו שכל מכח המשכיל הוא רק לפי אופן העצם כו', וההתפשטות מן העצם הוא כמו העצם כו' וכמשנת"ל פנ"ה ועמשית"ל פ'. והדוגמא מהיולי וגילוי למעלה הוא בבחי' האור שבא במדה וגבול שהוא בבחי' יציאה חוץ לעצמותו כבי' להיות בבחי' מציאת אור כו', וכמו למשל כחות הנפש שהן חוץ לעצמות הנפש כו' וכמשנת"ל פמ"ט ההפרש בין רצון לכחות שהרצון הוא התגלות העצמות והכחות הן כחות בפ"ע חוץ להעצמות כו', וכמו"כ הוא למעלה בבחי' האור שבא במדה להאיר את העולמות כו' (והוא בבחי' גילוי מן העצם כו') (ועמשנת"ל פ' שי"ד ושט"ו דגילוי הקו מאוא"ס שלפני הצמצום הגם שהוא גילוי ההעלם אינו בסדר והדרגה כמו בהאורות שאחר הצמצום כו'). אבל עצם והתפשטות הוא בהאור שבבחי' א"ס ובבחי' בל"ג שהוא בבחי' גילוי העצמות כו', דעם היות שהעצמות מובדל לגמרי מן ההתפשטות, מ"מ ההתפשטות הוא בבחי' גילוי העצמות לא בבחי' מהות דבר כו', וע"כ אינו בבחי' התחדשות כו', ולכן ההתפשטות מן העצם ה"ה כמו העצם שהעצם הוא בבחי' א"ס וכמו"כ גם ההתפשטות הוא בבחי' א"ס כו', ואין זה כמו יש מאין שההתהוות היא בבחי' א"ס כמשנת"ל פ' שי"ז, דשם הוא אדרבא מצד הבדלת הערך שביניהם דלהיות שהאין של היש הוא בבחי' אין ממש שאינו מציאת היש כלל והתהוות היא בבחי' התחדשות כו' ע"כ ההתהוות היא בבחי' א"ס כו', ולכן ענין הא"ס בזה רק מצד המהווה, אבל המתהווה הוא בבחי' גבול כו' שהרי היש המתהווה הוא יש ומוגבל רק שההתהוות הוא בבחי' א"ס, וגם מה שבהיש נמצא כח א"ס (שקיימין במין ובאיש כו') אבל היש עצמו הוא מוגבל כו', והיינו מפני שבא בבחי' התחדשות שלא כמו מקורו לכן ההתהוות היא בבחי' א"ס והמתהווה הוא בבחי' גבול כו' (וכן הוא גם בגילוי השכליים מן ההיולי העצמי והצמיחה מכח הצומח שמצד המקור יכול להיות בבחי' א"ס והשכליים המתגלים וכן מה שצומח הוא בהגבלה כו' שזהו כמו יש מאין כו'), אבל בעצם והתפשטות הרי ההתפשטות היא בבחי' א"ס כו' והיינו מפני שהוא כמו העצם כו', וה"ז מתדמה לענין גילוי ההעלם שהגילוי הוא כמו ההעלם כו', רק ששם הוא בבחי' הגבול, דלהיות שההעלם הוא בבחי' מציאות ומוגבל בעצם ע"כ הגילוי הוא בהגבלה כו', אמנם בזה הן מתדמין דבגילוי ההעלם מפני שאינו בבחי' התחדשות ה"ה כמו ההעלם כו', וכמו"כ בעצם והתפשטות שהוא כמו העצם אינו בבחי' התחדשות ממש כו', והוא שההתפשטות אינו העצם כלל ומשו"ז הוא באין ערוך לגבי העצם (לא כמו היש שבאין ערוך להאין להיותו מהות אחר, ולא כמו הגילוי שהוא הארה ממש מן ההעלם וה"ה בבחי' ערך כו') רק הוא התפשטות מן העצם שכמו העצם כו'.

קיצור. ולכאורה עצם והתפשטות הוא היולי וגילוי, דהיולי אינו כח כללי כמו נקודת השכלה כ"א כח עצמי, ובפרט בכח ההיולי העצמי, ולכן הגילוים בבחי' בל"ג, ובאמת א"ד דהרי הגילוי הוא בבחי' מציאת דבר, וממילא העצם מובדל ממנו והגילוי הוא בבחי' התחדשות (ע"ד יש מאין), ולכן הוא רק כאופן העצם, ואינו בא בדרך ממילא. והדוגמא מזה הוא בהאור שבא במדה וגבול, משא"כ בעצם והתפשטות שזהו באור הא"ס. הנה עם היות דשלילת העצם

מהאור הוא ביותר, מ"מ מאחר שהאור אינו בבחי' מציאות אין זה בבחי' התחדשות, ולכן הוא בבחי' א"ס וביש מאין הא"ס הוא משום האין ערוך ממש, ולכן ההתהוות היא בבחי' א"ס, והמתהווה בבחי' גבול, ובעצם והתפשטות ההתפשטות היא בבחי' א"ס, וה"ז מתדמה לגילוי מההעלם בזה שאינו בהתחדשות וכמו ההעלם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות

יא) **אמנם** הנה ידוע דמה שמאיר בעולמות אינו אלא רק מבחי' זיו והארה בלבד מאתו ית', כי מעצמותו ית' הלא אי אפשר שיאיר בעולמות, דזהו דכתיב בראשית ברא אלקים, דבריאות והתהוות העולמות הוא בשם אלקים, דאלקים בגימטר' הטבע שהאור האלקי המהווה ומחי' את העולם והנבראים הוא מכוסה ונעלם, שהו"ע העלם והסתר הבורא מהנברא, ומה שנמשך מאתו ית' להוות ולהחיות העולמות והנבראים הוא רק הארה והארה דהארה, ולכן נק' הבריאה יש מאין פי' מאין מהארה בעלמא, כי מעצמותו ית' אי אפשר שיהי' התהוות העולמות והנבראים הבע"ג, דהרי גם במלאכים העליונים הנה כאשר הושיט הקב"ה אצבעו הקטנה ביניהם ושרפם, והיינו דכאשר נמשך להם תוס' הארה מכמו חוק הקצוב להם אז נתבטלו, כי העולמות והנבראים והבע"ג א"א להם לקבל אור בל"ג, ולכן הנה גם הפרצוף הראשון שהוא פרצוף א"ק נק' בשם אדם דבריאה, לפי ששרש א"ק הוא מבחי' מל' דא"ס, דבחי' מל' דא"ס נק' בחי' שמו, דשם הוא הארה בלבד, ולהיות שהאור המאיר בעולמות בע"ג מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין הוא מבחי' הארה והארה דהארה, לכן שייך לומר על אור זה ל' בריאה, וזהו הטעם מה ששייך לומר ל' יצירה על שם א-ל כי שם א-ל הוא מקור להתהוות ולהאיר בעולמות. ובזה יובן מה שאמר אשר ברא חתן, כי חתן הוא התקשרות, והוא מה שאוא"ס ב"ה כבי' התקשר בעולם לברוא את העולם והנבראים ולהחיותם, וזהו חות דרגא, היינו מה שמאיר מאתו ית' בעולמות הוא בחי' ירידה ואינו אלא שכך עלה ברצונו ית', וכמ"ש שוקיו עמודי שש, וארז"ל (במדר' במדבר פ"י) שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבריאותו, ולהיות כי האור המאיר מאתו ית' להוות את העולמות והנבראים ולהחיותן הוא רק הארה והארה דהארה בעלמא לכן שיך לומר על אור זה לשון בריאה שהו"ע הגילוי, דזהו"ע בריאה שהוא גילוי. וזהו אשר ברא כו' חתן וכלה, דהנה אי' באבודרהם דברכת אשר ברא ששון ושמחה כו' היא ברכת השבח וההודאה שנותנים שבח להקב"ה שברא חתן וכלה למטה בעולם העשי' כדוגמת מדרי' חתן וכלה כמו שהם למעלה, ולא עוד אלא שע"י השמחה שמשמחים את החתן וכלה שלמטה מעוררים בחי' חתן וכלה שלמעלה, והרא' ממה שארז"ל כל הנהנה מסעודת חתן ומשמחו זוכה לתורה שניתנה בה' קולות, ולכאורה מה שייך לומר דע"ז שנהנה מסעודת חתן ומשמחו זוכה לתורה, דהלא תורה היא ידיעה והשגה וצ"ל כלי לזה שיהי' בעל הבנה ובעל השגה, אבל מי שאינו כלי לזה איך אפשר לזכות לתורה, אך הענין הוא, דהנה זכות הוא ל' זכות ובהירות, ריין קלאר, וזהו דאם משמחו זוכה לתורה, שהפי' הוא דהתורה שלו היא זכה ובהירה, וכמאמר זכה נעשה לו סם חיים, ולא זכה נעשה לו סם המות, דכאשר תורתו מגושמת אז אינו זוכה, אבל כאשר תורתו היא מאירה בפועל בעבודה אז הוראה שהיא זכה ובהירה, וזהו דכאשר נהנה מסעודת חתן ומשמחו, שהוא שש ושמח בשמחת אהבת ישראל, אז הוא זוכה לתורה, דזה גופא הוראה דתורתו זכה ומאירה.

קיצור. התהוות העולמות הוא מהארה בלבד ולכן הבריאה היא יש מאין, והבע"ג אינם יכולים לקבל אור הבל"ג, ולכן אפילו פרצוף א"ק נק' אדם דבריאה, ולזאת על אור זה אומר ל' יצירה, ול' בריאה בחתן שהוא חות דרגא היינו ההארה האלקית המהוה העולמות, וע"י שמשמחים חו"כ שלמטה מעוררים מדרי' זו למעלה.

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמחת תורה תרצ"א

אותיות התורה ונקודות התורה קדושות הן, קמץ – כתר, פתח – חכמה, וקדושת האותיות והנקודות מאירות את נשמות הילדים שיחיו הלומדים אותן להישאר יהודים דתיים וישרים.

היו צריכים לפרסם בין יהודים, שעל כל האבות והאמהות לדעת שהילדים צריכים ללמוד קמץ א פתח א, זה נוגע לחיים ממש. קם דור בבני ישראל שרוצים לעקור ולשרש את קדושת האותיות וקדושת הנקודות, עושים את עצמם לאוהבי ישראל, לבעלי טובה המחפשים כביכול את טובת הילדים, אך בכך רוצים הם לעקור ח"ו בבני ישראל את קדושת האותיות והנקודות.

אני אומר לכם, יהודים, שהם השונאים הגדולים ביותר שלכם, הם עושים את ילדיכם לאפיקורסים. יתן השי"ת אריכות ימים ושנים טובות ובריאות לכל בני ישראל, אך הרי לא חיים לנצח, מילדים כאלה לא יהיו ח"ו קדישים.

יהודים, זכרו היטב שב"חדר" ובחינוך תלויים כל חייכם שהילד ישאר יהודי.

* * *

בשנים עברו הרי יהודי שהשי"ת עזר לו בפרנסה בהרחבה, היה מחזיק בחבר אתו היה לומד, היה משתתף בלימוד הדף היומי, גם אנשים פשוטים היו באים לבית המדרש להאזין ללימוד "עין יעקב", היו שומעים מאמר רז"ל, סיפור מעשה והנהגה טובה בחיבת התורה והמצוות, בהחזקת והרבצת תורה, במדות טובות, יראת שמים וטבעי בני אדם. כל מאמר ששמע יהודי היה לגביו בבחינת אור מאיר בחייו הוא ובהנהגתו עם בני ביתו.

הגמרא[16] מספרת שינאי המלך אמר לאשתו: "אל תתיראי לא מן הפרושין – אף שהיו שונאיו – ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהם כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס".

כששמע יהודי מאמר כזה, ידע שישנם כאלה שבחיצוניותם הם נראים די דתיים, בעלי תורה, מדברים דיבורים טובים ומבטאים זאת בצורה חכמה באמרם שהם מתכוונים בטובת הילדים, ולדעתם הרי כדי שיהיה טוב יותר לילדים ושיהיה להם קל יותר לקלוט, יש ללמוד בבני ישראל כפי שלומדים אצל כל אומות העולם, לשם מה צריכים ללמוד קמץ אלף וכו' כפי שיהודים למדו בזמנים עברו. בדברי שפר אלה רוצים הם ח"ו וח"ו לעקור מן השורש, היה לא תהיה, את המנהגים של אותם יהודים נושנים. נתנו לעצמם שם. מ'. ישנה מדינה שראיתי אותה היטב ב"ה בכל ענייניה וגם הם נקראים בשם זה, אך הללו הם יראי שמים באמת, רוצים באמת שיקיימו תורה ומצוות כפי שהיה בזמנים שעברו, השם הוא רק כמודבק, אבל השם הוא שם, ואילו אלה שנושאים שם זה הנם יראי שמים באמת, הם היו רוצים מאד שבאותה מדינה יהיו חדרים וישיבות כפי שהיה בבית הישן. בראותנו בדרך כלל ובדרך פרט בערים שונות ובסוגי בני אדם שונים, איך כולם בלי הבדל מסורים לבית הישן, חרוט בלבותיהם ובזכרונם העיירה הקטנה והסבים הזקנים בהליכתם לפנות בוקר ובין מנחה למעריב לבית המדרש, ה"חדר" על המלמדים שלו, כל אחד מתגאה בעיר מולדתו, על הרבנים בעלי השם, המלמדים, חדרים וישיבות, וזכרון זה על הבית הישן ויראת השמים האמיתית היסודית והתמימותית – יקר להם מאד, והם מספרים על כך בהתלהבות, רואים שזה חי בהם עמוק בלב בדרך ארץ והדרת הקודש. דברים כאלה רואים גם באנשים פשוטים ביותר המאובקים באבק החיים. כשאני נזכר כיום על מקרים שונים בדברים כאלה שראיתי – מביא הדבר שמחה בלבי. אך במדינות אלו מהווה השם דבר אחר לגמרי, אלה הם האנשים שיש להיזהר ולפחד מהם, היה טוב יותר לכלל ישראל אילו לא היתה להם חזות כזו. ממה שכתוב גדול זכות מזכי הרבים יכולים להבין את ההיפך. כתוב[17] "יתמו חטאים מן הארץ" והחוטאים יחזרו בתשובה. על בני ישראל לדעת שיש לברוח מה"חדרים" שלהם כמטחוי קשת, וכסף על תורה יש לתת רק למקום הראוי, אחרת זה הולך ר"ל עבור מסים וארגוניות, וכמעשה של רבי יוחנן שמובא בגמרא[18].

מדוע אינכם מסתכלים על השכן שלכם – ליטא, שכמעט בכל עיירה יש בה תפארת בחורים יחיו כן ירבו של אברכים שהם בעלי עסקים ובחורים בעלי עסקים ובעלי מלאכות והם מתאספים ולומדים ומתחזקים ביהדות. מדוע בלעטלאנד אין שום דבר? אין תפארת בחורים, ישנו קומץ קטן של צעירים יחיו, האם זהו

16) סוטה כב, ב.
17) תהלים קד, לה.
18) בבא בתרא י, א.

הנוער היהודי, מדוע לא עוזרים להם שיוכלו להרבות בתורה. על יהודי לעטלאנד לדאוג לעשיית מדינה זו למקום תורה והשי"ת יעזור להם.

היום שמחת תורה, התורה שמחה והכל שמחים, כל בני ישראל משמחים את עצמם בתורה, ישנם אנשים שכל השנה אינם יהודי תורה, אינם יכולים ללמוד ואינם רוצים ללמוד, ומפני שאין הם רוצים ללמוד לכן אינם יכולים ללמוד, וכאשר מגיע שמחת תורה – הם שמחים, הרי שמחת תורה. וזאת מפני שבשמחת תורה עת רצון למעלה, והעת רצון הוא בתנועה של שמחה, לכן שוררת שמחה למטה וכולם שמחים, וכמו ראש השנה ויום הכיפורים שהם עת רצון למעלה בתנועה של יראה, נקראים ימים נוראים – וכולם יש להם יראת שמים, כולם חרדים, גם אלה שכל השנה מבולבלים בעסקיהם, בתענוגות ותאוות ר"ל, ומרוב בלבול לא יודעים מבית כנסת ומתפלה וכו' ר"ל, באים אבל ימי ראש השנה ויום הכיפורים בהם מתפכחים הם מהבלבול ומהתסבוכת של היצר הרע, ורגש של מורא ופחד מלפף אותם – הרי ראש השנה היום, הרי ערב יום כיפור, הרי יום כיפור היום. אז נזכרים הם שגם הם יהודים כמו כל היהודים. טעמו של דבר הוא שאז הוא הזמן של קירוב המאור אל הניצוץ, וכאשר המאור הוא בקירוב אל הניצוץ – מתעוררים כולם, כפי שיהיה בזמן של תחיית המתים כשיתגלה "טל תורה" יהיה הרי אז "טל תחיה". כך הדבר לפי ערך בזמן של קירוב המאור אל הניצוץ – מתעוררים כולם, וכיוון שלמעלה זה מתבטא בתנועה של יראה, לכן גם למטה הוא יראה. ובשמחת תורה שלמעלה הוא עת רצון בתנועה של שמחה, לכן גם למטה הוא בגילוי של שמחה, שכולם, אכן כולם, שמחים, הרי זה שמחת תורה.

וכשם שבראש השנה וביום כיפור נעשה יהודי לבעל תשובה, כלומר, גם יהודי של ראש השנה ויום כיפור שבכל השנה הוא נמצא ר"ל בחושך ואפילה, אפוף כולו ר"ל ברע גמור, וכאשר מגיע ראש השנה ויום כיפור והוא בא לבית הכנסת, יכול הרי להיות שאכן יחזור בתשובה באמת, שהיא: ש"לא ישוב לכסלה עוד"[19], שהדברים הלא טובים שעשה עד עתה, והתענוגות והתאוות – לא יעשה אותם יותר, ומהיום ואילך יהיה יהודי שומר תורה ומצוה, כך בשמחת תורה יכול יהודי של שמחת תורה להגיע לתשובה מתוך השמחה והקירוב, לקחת קצת משקה, להתחמם בחמימות יהודית, להיאחז ב"עץ חיים" של ספר תורה, ולהצטרף למעגל היהודי, לרקוד ולשמוח בשמחת התורה.

השמחה של תורה היא רפואה לכל המחלות ר"ל. לבעל העבירה ר"ל מביאה השמחה פתיחת הלב והמוח להתחרט על כל ענייו הרעים ולקבל על עצמו להיעשות מעתה יהודי מקיים מצוות, וליהודי של תורה ומצוות מביאה השמחה של תורה פתיחת הלב והמוח להתקרב לאלקות, וליהודי חסיד עוזרת השמחה של תורה להתדבק בדביקות ובהתלהבות.

לרבי גדול נשמתו עדן, ענו פעם על שאלותיו ב"יחידות" אצל הרבי שלו – הרבי שלו הוא הרבי שלנו, אלא שהוא רבי שלנו באמצעותו, כשאנחנו חסידים שלו הרי על ידו אנו חסידים של הרבי שלו והרבי שלו הוא הרבי שלנו – שענין הריקוד של שמחת תורה הוא על דרך כמו אב שאומר לבן יחידו רקוד לפני, בכך אתה "לוקח" אותי כולי, שאני כולי שלך, במילא נעשים אנו כולנו שלו, כלומר, רוקדים באויר גן עדן, שזה ענינה של הקפות, הקפות זה מקיף, ובהקפה מחזיקים בספר תורה, אותיות שבתורה, שהם עצמות אין סוף ברוך הוא של חכמה עילאה דאצילות שלא השתנתה, וכמו שהיא למעלה כך היא למטה ממש, והאותיות הקדושות עם האור העצמי של עצמות אין סוף ברוך הוא מתלווים אלינו בהקפה, ובאויר זה רוקד יהודי בשמחת תורה.

בעבר לא היו מרשים לאברכים להיכנס ל"חסידות", היו צריכים לדעת לכל הפחות את סדר ההשתלשלות, לדעת לכל הפחות את התחנות, שזה הרי הספר "שער היחוד" של אדמו"ר האמצעי המסביר מהו בעצם גוף ענין ההתבוננות ובמה יתבונן, לדעת את התחנות החסידיות. ואילו כיום מרשים לכל אחד להיכנס, ויש להכיר טובה על כך ולהאזין. במיוחד בהתוועדות חסידית לא הרשו להיכנס גם לא לאברכים המקורבים ביותר, ואילו כיום הדלתות פתוחות וכל הרוצה יכול לבוא. טעמו של דבר הוא שעתה הוא הזמן של עקבות משיחא, והוא הזמן של קיום ההבטחה "יפוצו מעינותיך חוצה"[20], שחסידות והעבודה של חסידות ינקו ויזככו בעזרת השם יתברך את החוצה. הגיע כעת הזמן שכל בני התורה, בלי הבדל של מפלגה, גם אלה שנקראו בשעתו בני תורה מתנגדיים, ישיבות כלליות, צריכים ללמוד חסידות ולהיות בעלי עבודה כפי שחסידות דורשת, אין כיום הענין של התנגדות ח"ו, המלה "מתנגד" צריכה ומוכרחה להיות מרוחקת בתכלית הריחוק, אצלנו אין ולא צריך להיות שום הבדלים חלילה. ישנם וצריכים להיות הבדלים בנוסחאות, שהם שערים מיוחדים המכוונים לשבטים ולהשתחוואות שבמקדש, שהם כנגד י"ג השערים שבמקדש דלעתיד לבוא במהרה בימינו אמן, נוסח אריז"ל, נוסח אשכנז וכו', במילא קיים השם אשכנזים.

בתורה ומצוות אין חילוקי נוסחאות, כל בני תורה

ומצוות מכל הנוסחאות שבתפלה צריכים להתאחד בעבודה של תורה ומצוות שנתגלתה בתורת החסידות, הדלתות פתוחות לבני תורה, למקיימים מצוות, הדלתות פתוחות לבני ישראל, לאלה שנקודת היהדות מושך אותם להיכן שיהודים נמצאים ולהיכן שיהודים משמחים את עצמם בשמחת תורה.

אחר כך נמשך הדיבור בענין שמיני עצרת שבא אחרי ההכנות של חודש אלול, שענינו חרישה, שהוא ענין התעניות, ואחר כך ימי הסליחות, לילות שלמים לא ישנים ולומדים (כשיושב אוהל עומד להתחיל מסכת חדשה, הרי הוא עורך חשבון, כך בחודש אלול עליו להיזכר הרי חודש אלול שבו צריכים לעשות חשבון י"א החדשים שעברו), לאחר מכן – ראש השנה שענינו זריעה, לא לאכול, לא לישון, לייקר כל רגע, ולאחר מכן יום כיפור שענינו הרקבון, שהוא התענית של יום הכיפורים, התענוג מאי־אכילה.

~ ספר הזכרונות ~

פרק ט' – פעולות הבעל־שם־טוב כצדיק נסתר

אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן, היה מכנה את הבעל־שם־טוב בשם "סבא". זאת משום שהיה תלמיד תלמידיו. תחילה היה, כאמור, תלמידו של רבי יששכר דוב, חתנו של רבי יוסף המגיד, שהיה תלמידו של הבעל־שם־טוב, ולאחרי זה היה תלמידו של רבי דוב בער, המגיד ממעזריטש, מי שהיה תלמידו וממלא מקומו של הבעל־שם־טוב, ואשר ממנו קיבל רבי שניאור זלמן את תורת החסידות שהורה הבעל־שם־טוב.

רבי יששכר דוב התמנה, אחר פטירת חותנו רבי יוסף, למגיד של ליובאוויטש במקום חותנו. גם אז המשיך לבקר תכופות אצל הבעל־שם־טוב.

רבי שניאור זלמן היה רואה את עצמו כ"נכד" של הבעל־שם־טוב והיה אומר: "רבי ברוך (ממעזיבוז') הוא נכדו בגוף גשמי של הבעל־שם־טוב ואילו אני – נכדו ברוחניות של הבעל־שם־טוב.

אדמו"ר הזקן, רבי שניאור זלמן היה מספר לנכדו שלו, בעל ה"צמח צדק", על דרכי ופעולות הבעל־שם־טוב בטרם התגלה ובטרם החל להפיץ את תורת החסידות. סיפורי אדמו"ר הזקן לנכדו בעל ה"צמח צדק" מפיצים אור חדש על פעילות הבעל־שם־טוב בהיותו נסתר.

הבעל־שם־טוב הקיף עצמו בצדיקים נסתרים, שתפקידם היה לנדוד מעיר לעיר ומישוב לישוב לשם הכשרת הקרקע לתורת החסידות שהייתה עשויה להתגלות מאוחר יותר בעולם היהודי. פעולתם הראשונה לא הייתה הפצה ישירה של החסידות, כי אם להשפיע על יהודים שיעסקו לפרנסתם במלאכת כפים ועבודה חקלאית.

ההמון היהודי סבל אז משתי בחינות: ראשית, רובו היה במצב ירוד מבחינה רוחנית, מוזנח – ואף מזולזל – מצד מתי מספר לומדים ויודעי ספר שהסתגרו בד' אמותיהם. ושנית, היה מקופח ממקורות־פרנסה וחסר אפשרויות קיום כלכליות. טרגדיית הדמים של שנות ת"ח ות"ט, כאשר המוני יהודים נרצחו ועשרות קהילות הושמדו על ידי הפורעים, הביאה לעזיבת היהודים את הכפרים והעיירות הקטנות, שהיו בלתי מוגנים, והתרכזותם בערים וישובים גדולים. צפיפות האוכלוסייה היהודית במקומות ישוב אלה הביאה, בין השאר, לדלדול מקורות הפרנסה. המונים היו רעבים ללחם באין אפשרות להתפרנס.

כאשר החל הבעל־שם־טוב לפעול בעם ישראל, בשנת ת"פ, למעלה משבעים שנה לאחר מאורעות הדמים, עדיין לא הוטב מצבם של המוני ישראל, לא מבחינה רוחנית ולא מבחינה גשמית.

לפיכך החליט הבעל־שם־טוב שתחילה יש לדאוג לפרנסתם הגשמית של היהודים והחל לארגן בפודוליה וסביבתה, בעזרת הצדיקים הנסתרים, תנועה גדולה של עזיבת הערים על ידי יהודים לשם התיישבות בעיירות ובכפרים, שם יתפרנסו ממלאכת כפיים ועבודה חקלאית.

מי שלא הייתה לו אפשרות להשיג חלקת קרקע גדולה הופנה לזריעת גן־ירק או לגידול עופות ובעלי חיים אחרים.

הצדיקים הנסתרים לא הסתפקו בהכוונת מחוסרי־פרנסה למלאכות יצרניות, כי אם הראו בעצמם דוגמא חיה לכך. משום כך היו רבים מהם עובדי אדמה, וכתוצאה מכך הייתה ליובאוויטש, שמאופייה המיוחד שימשה נקודת־ישוב מתאימה לפרנסת תושביה במלאכת כפיים וחקלאות – מלאה בצדיקים נסתרים, תלמידי וחסידי הבעל־שם־טוב.

כאשר סיפר אדמו"ר הזקן על פעילות רבת־חשיבות זו של הבעל־שם־טוב בין המוני ישראל – התבטא אדמו"ר הזקן: ה"סבא" ראה את תפקידו הראשון, ותפקידם הראשון של תלמידיו הנסתרים, להבריא את הגוף היהודי ורק לאחר מכן את הנשמה היהודית.

פעילותו המוקדמת של הבעל שם טוב, כנסתר, הייתה מכוונת במיוחד להבראה גשמית של מצב העם והייתה מופנית להמונים ולפשוטי העם, ופעילותו המאוחרת, לאחר התגלותו, הייתה להרמת מצבם הרוחני והייתה מופנית גם ללמדנים.

אדמו"ר הזקן הסביר בשם הבעל שם טוב את דרכו על פי מאמר חכמינו ז"ל: "ישראל נמשלו לגפן – מה הגפן הזו, העלים שלה מכסין על האשכולות, כך הם ישראל – עמי הארץ שבהם מכסים על תלמידי חכמים". לא זו בלבד שהעלים חשובים לגידול הפרי – הם אף מְגִינִים עליו, ולפיכך חשיבותם גדולה ביותר.

הצדיקים הנסתרים פעלו, איפוא, לא רק להשגת מטרתם להיטיב את מצב ההמונים, כי אם גם כסוללי הדרך להתגלות הבעל שם טוב, לשם כך קיימו פעילות מסועפת ושיטתית, מתוך משמעת חזקה. כאשר הגיעה שעתו של הבעל שם טוב להתגלות – כבר התקיימו בערים ועיירות רבות מרכזים מבוססים של החסידות, ותלמידיו של הבעל שם טוב החזיקו במשרות קבועות כשכל אחד מהם נושא תפקיד מסוים וכולם יחד משרתים אותה מטרה: הרמת קרן העם.

בדרך זו התפשטה תורת החסידות במשך 25 שנה מפודוליה לְאוּקְרַיְנָה ופולין וגם הובאה לליטא, ולרוסיה הלבנה.

ברם, ליטא הייתה מבצר קשה לכיבוש. ליטא הייתה מרכז של למדנות, אך בעיקר מרכז של התנגדות, וזמן ניכר עבר עד שבא רבי שניאור זלמן "נכד" הבעל שם טוב, ועל־ידו התבצרה החסידות בליטא והכתה שם שורש.

אלא שעוד בחיי הבעל שם טוב, ועוד לפני כן – כפי שידוע לנו מתולדותיה של ליובאוויטש, כבר פעלו בליטא אנשים דגולים שהיו לתלמידי הבעל שם טוב ומגשימי רעיונותיו.

בליטא נוצרה חסידות מיוחדת, היא חסידות של חכמה, בינה ודעת, חסידות חב"ד. אבן היסוד לחסידות זו הונחה על ידי אדמו"ר הזקן חמש שנים לאחר הסתלקות הבעל שם טוב, ארבע שנים לאחר שרבי דוב בער המגיד ממעזריטש, התמנה לממלא־מקומו.

חשבון זה הוא משום שלמשך השנה הראשונה לאחר הסתלקות הבעל שם טוב כיהן כמנהיג התנועה החסידית רבי צבי, בנו היחיד של הבעל שם טוב, שאותו מינו לתפקיד זה בני ה"חבריא קדישא", תלמידיו הגדולים של הבעל שם טוב. ברם, רבי צבי לא ניחן בתוקף הדרוש להנהגת התנועה. למנהיגות זו היו דרושים כוחות מיוחדים הן כלפי פנים, ביחס לחסידים ההולכים ומתרבים, והן כלפי חוץ, ביחס למתנגדים השונים שהחלו אז להרים ראש. המתנגדים היו משני כיוונים: הן אלה שנקראו בשם "מתנגדים", שעוד בחיי הבעל שם טוב החלו להסעיר בהתנגדותם לדרך החדשה, והן הפרנקיסטים (אנשי משיח השקר פרנק), שהבעל שם טוב ותלמידיו ניהלו אתם ויכוחים פומביים וניצחום.

לאחרי הסתלקות הבעל שם טוב ציפו הללו, הן ה"מתנגדים" והן הפרנקיסטים, שהתנועה החסידית תתפורר, בהיעדר מנהיג מתאים שיעמוד בראשה. אלא שיריבי החסידות לא ידעו שהבעל שם טוב הקים משטר ארגוני מסודר וממושמע שיהא מסוגל להמשיך לפעול ואף לקדם את העבודה.

בני ה"חבריא", נוכחו בנחיצות להעמיד מנהיג אחר לתנועת החסידות במקום רבי צבי, למרות היותו בנו של הבעל שם טוב. אך רבי צבי לא המתין עד שבני החבריא יגלו לו את חולשתו. הוא ידע על כך: היה זה ביום שני של חג השבועות, ביום השנה הראשון להסתלקות הבעל שם טוב. רבי צבי סיים השמעת דברי־התורה בישבו בראש השולחן ומסביבו בני ה"חבריא קדישא". לפתע קם מכיסאו ואמר:

— "היום התגלה אלי אבי בחלום והודיע לי שהפמליא של מעלה עם משמשיהם, שהיו רגילים להיות אצלו, עברו אל ר' בעריניו [=רבי דוב בער], ולכן דורש הוא ממני שאמסור לו, לר' בעריניו את הנשיאות במעמד כל ה"חבריא קדישא". יֵשֵׁב, איפוא רבי בעריניו במקומי בראש השולחן ואני אֵשֵׁב במקומו".

הסיר ר' צבי את האיצטלה ומסרה לר' בער, באחלו לו "מזל טוב" לבבי. החליפו השניים את לבושיהם העליונים ואת מקומותיהם, וכך הִתְמַנָּה רבי דוב בער למנהיג החסידות. בהנהגתו התפשטה תנועת החסידות בצעדים מהירים וגדלה מאד.

מאוחר יותר כשעבר רבי דוב בער למעזריטש והנהיג משם את התנועה החסידית, במשכו אליו מגדולי וטובי העם באותה תקופה, נקשר גם רבי שניאור זלמן אליו. בכך היה רבי שניאור זלמן ל"נכד" כפול של הבעל שם טוב, הן כתלמידו של רבי יששכר דב מליובאוויטש והן כתלמידו של רבי דוב בער ממעזריטש ממלא־מקומו של הבעל שם טוב.

בקשר כפול זה שנקשר אל הבעל שם טוב חוזק הקשר שלו גם עם ליובאוויטש, העיירה בה למד בשנות נעוריו אצל רבי יששכר דוב. כך הונח היסוד להתקשרותה של חסידות חב"ד עם העיירה ליובאוויטש, למרות שאדמו"ר הזקן עצמו קבע חצרו בליאזנא ולאחר מכן בליאדי, ורק בדור השני לחסידות חב"ד נקבעה בירתה בליובאוויטש על ידי אדמו"ר האמצעי.

ולפי שההיסטוריה החב"דית קשורה קשר הדוק עם ליובאוויטש – השפיעה רוחה של ליובאוויטש על חסידות חב"ד ועל מנהיגיה הרוחניים.

בהזדמנות מסוימת אמר אדמו"ר בעל ה"צמח צדק"

"ליובאוויטש" מבוססת על אהבה. בגמרא ישנה מחלוקת: "שמא – מילתא היא, או לאו מילתא היא" (השם מהווה דבר חשוב או לא). רבי מאיר סובר: "שמא מילתא היא", הוא היה מדייק בשם (כפי שהגמרא מספרת על איש ששמו היה כידור, ורבי מאיר אמר ששם זה רומז להתנהגות בלתי ראויה, ככתוב: כי דור תהפוכות המה). מייסד הישוב "ליובאוויטש" נקרא בשם רבי מאיר בעל צדקה וחסד, ובהתנהגותו השרה על המקום רוח אהבה, "שמא – מילתא היא". נאמר גם: "וכל אשר יקרא לו האדם, נפש חיה, הוא שמו", כי חיותו של הנברא באה באמצעות ה"צינור" של השם הנכון. "ליובאוויטש" היא "צינור" לאהבה חסידית ולידידות. על האדם לרחם על עצמו ועל הזולת, ואיש את רעהו יעזור לשפר את המידות הטובות ואת דרכי עבודת ה' על פי תורת החסידות.

עד כאן דברי בעל ה"צמח צדק". אין, איפוא, פלא בכך ש"חב"ד" ו"ליובאוויטש" נעשו שמות נרדפים, שֶׁהִפְרוּ זה את זה והשפיעו זה על זה.

לאור כל האמור פותח הנני בסיפור תולדותיה של חסידות חב"ד, תולדות רועיה הרוחניים שיצרו אותה, ותולדות יחסם המשפחתי, כפי שהן מקובלות במסורת בית ליובאוויטש ורשומים בכתבים הגנוזים אצלי.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה, ט"ו סיון תרפ"א

כבוד ידידי עוז, הרב הנכבד, מבחר התלמידים, ווח"ס אי"א מוהר"ר שאול דובער שי'

שלום וברכה.

שמעתי אשר בדעתו לנסוע בעזרתו ית' למקום מולדתו שהיא במדינת לאַטוי. טוב ונכון הדבר במאוד, והשי"ת יהי' בעזרו להפיק רצונו הטוב, וגם אני הייתי משתתף בעזרת ההוצאה הדרושה לזה, כי קבלתי כמה מכתבים משם ומעבר הנהר הגדול מבקשים בפנימיות נפשם להמציא להם כתבים וספרי דא"ח להחיות נפשם הט' במזון הרוחני. וכאשר ידענו במוחש אשר הפעולה האמיתית בעזהי"ת בהרמת העבודה בפועל בלימוד חסידות וההתעסקות בתפלה ותיקון המדות באהבת ריעים ודיבוק חבירים, והתעוררות ההרגש מאיש לרעהו, להיות כאחים אהובים, הוא ע"י אמצע[ו]ת משפיע הנותן לבו ונפשו על זה הן בדיבור בפומבי והן בכתב במכתבי התעוררות.

ותודה לאל עליון רָאוֹ ראינו בעזרתו ית' פרי טוב בעמלינו זה רבות בשנים, אשר בכל מקום ומקום שהיתה התעסקות טובה כאמור, הנה הֵנָּם יושבי המקום מתענגים על טוב מעלת האנושי בכלל, בהגברת הצורה על החומר.

ולמופת הוא לנו ידידינו היקר הרב ר' שמואל לעוויטין, אשר זה כששה שנים יושב בערי גרוזיא בקוטאיס, עפ"י חפץ ורצון הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר חש עתידות להחבל ההוא, וחפץ בהרמת מצבם המוסרי וישלח את ידידינו הנ"ל ליסד חדרים וישיבה, ולהתענין בכל עניני הדת לכלכלם, הנה כהיום ת"ל המה מתענגים על רוב טוב יהי' ד' בעזרם ויעלו מעלה מעלה בעילוי אחר עילוי ברו"ג.

והנה כל אדם באשר הוא אדם עליו החובה לעשות ולפעול לטובת זולתו, אשר בזה מותר האדם על החי',

להיותו מדיני בטבעו, אוהב הקיבוץ האנושי, ודואג בהפרחת טובתו החומרי והמוסרי, וכמובן כל אחד ביושר סגולתו, זה מסוגל יותר לכזה, וזה מסוגל יותר לעבודה ותעמולה מוסרית אשר אם יחליפו פעולתם לא יהי' למו תוצאות הדרושות.

אנחנו תלמידי האדם הגדול באנשים תום ויושר, איש האלקים, סמל הצדק ויופי הטוהר, ראש העובדים באמונה טהורה בתקות אין סוף הוד כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר זכינו עמוד על ימינו, ראות פעול[ו]תיו הכבירות, אשר אחת לאחת יזרחו, כשמש צהרים, על לב ישראל תורתו והדרתו, עלינו יאהיל אורו החד והמתנוצץ, ויפיח בקרבינו זיק האנושית הכללית, והתמסרות אל החסידות והנהגותי' הנעימים בחיים הרוחניים, והישרים בחיים הגשמיים, להשתדל בעזרתו ית' להפיק רצונותיו הקדושים, שהוא רצון הוי' ב"ה, בטוב עם הקדש, בכל אשר תשיג ידינו, לקרב לב בנים אל אבינו שבשמים, להורות לפני השומעים אלינו, והתאבים ומשתוקקים להלוך בדרכי יושר אבות העולם, הדרך האמיתי לסקלה ולהרפידה, ולהיות בעזרם בכל אשר יודרש.

עלינו אין לשכוח אף רגע תעודתינו עלי אדמות, כארבע רוחות השמים פרש אותנו, אל אלקים צבאות לסוד כוונה נעלמת מאתנו, רק זעיר שם זעיר שם, גילו לנו רבותינו באמרם אחד גולה לברטניא ואחד גולה לברבריא, ורבים מאתנו שחים (שווימען) בים התלאות ר"ל בעוני וחוסר כל, בדוחק ולחץ, אשר גם בארזים ח"ו נפל רקב, מבלי מעמד גשמי, וכל אחד דחוק ולחוץ, מעוך וסובל ר"ל.

אמנם כן, אבל רוח אלקים הוא באנוש, וכשושנה יפרח לעשות פרי טוב בעמלו ויגיעתו, אשר בזה הוא מכוון אל אשר נברא ונוצר.

ונשובה לראשונה כי הנסיעה למקום מולדתו נכונה וישרה היא, ובעזרת יוצר כל יוכל עשות הרבה והרבה לטובת אחינו היקרים הצמאים לדבר הוי', ויוכל הביא תועלת רב לאחינו היושבים בהמדינה כולה בכל ענינים הדתיים כאשר אבאר:

מדינתינו כהיום אין לנו לא תפילין ולא טלית גדול וקטן, מזוזה סידור חומש ואגדה, ומי יאמר גמרא ומשניות אשר מהבלבולים הפרעות והשריפות ר"ל, ואם נדרש לאחד טו"ת מזוזות סידור וחומש בבת אחת נדרש לו ע"ז לכה"פ ת"ק מאות א' רו"כ אשר לא יוכל שום אדם בעתים הללו הַשֵּׂג זאת, ורבים הדורשים טו"ת ואין להשיג, כי גם הסופר ועושה בתים צריך לאכול פרוסת לחם, ממלאכתו זאת, אשר לעני הי' כל ימיו ולא הספיק על פרנסתו, ומה גם עתה, אשר מבהיל הוא. אבל לעצם הענין אין זה נוגע כלל, כמה אנשים החפצים להניח תפילין בכל יום ואין להם, ועינינו רואות אנשים פשוטים וחפשים גלוחים, באים לבית הכנסת למען הניח תפילין. כמה וכמה בני בר מצוה, אשר מיום הראשון אין ביכולתם לקיים המצוה בהנחת תפילין ר"ל אוי מה הי' לנו. ואשרי לנו כי זכינו לראות צמאון אלפים בישראל הדורשים דבר הוי' ודתו בלב טהור, ומשתוקקים בכל לבבם להדריך בניהם בדרכי קודש הדת, ורק חסרים המה האמצעים הדרוש[ים] לזה, כמו ספרים תפילין והדומה. ואשר ע"כ החובה עלינו השתדל בזה בכל האפשר בהשתדלות ותעמולה גדולה.

אופן ההשתדלות לדעתי צריכים. . .

ישנו "דבר מלכות" שקשור עם הגאולה – שזוהי אגרת הקודש דיבור-המתחיל קטונתי שכתבה רבינו הזקן "אחר ביאתו מפ"ב", שנדפסה באגרת שבספר התניא

משיחת אור לי"ט כסלו, ה'תשכ"ז

נְקֻדָּה מִשִּׂיחַת קֹדֶשׁ

מְנַצְּחִים בְּכִבּוּד הוֹרִים

בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב מְסֻפָּר שֶׁיַּעֲקֹב שׁוֹלֵחַ אֶת יוֹסֵף לִרְאוֹת מָה שְׁלוֹם הָאַחִים שֶׁלּוֹ, הָרוֹעִים אֶת הַצֹּאן בִּשְׁכֶם. בַּדֶּרֶךְ פּוֹגֵשׁ יוֹסֵף "אִישׁ", שֶׁהָיָה הַמַּלְאָךְ גַּבְרִיאֵל (רַשִׁ"י), וְשׁוֹאֵל אוֹתוֹ הָאִם הוּא רָאָה אֶת הָאַחִים שֶׁלּוֹ.

בִּתְגוּבָה מֵשִׁיב לוֹ הַמַּלְאָךְ "נָסְעוּ מִזֶּה" (-הִסִּיעוּ עַצְמָם מִן הָאַחְוָה) "כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה" (-לְבַקֵּשׁ לְךָ נִכְלֵי דָתוֹת שֶׁיְּמִימוּתְךָ בָהֶם. רַשִׁ"י).

לְכְאוֹרָה רוֹאִים כָּאן אֶת הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ שֶׁל יוֹסֵף, לָלֶכֶת וּלְמַלֵּא אֶת צִוּוּי אָבִיו יַעֲקֹב, אֲפִלּוּ בִּמְחִיר שֶׁל סַכָּנַת־נְפָשׁוֹת, אַךְ הַסִּפּוּר הַזֶּה לֹא מוּבָן:

א. הֲרֵי יַעֲקֹב צִוָּה אוֹתוֹ "לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ... וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר", וְאִם הֵם יַהַרְגוּ אוֹתוֹ הוּא כְּבָר לֹא יוּכַל לְמַלֵּא אֶת עִקָּרוֹ שֶׁל הַצִּוּוּי - לַחְזֹר לְאָבִיו וְלוֹמַר לוֹ מָה שְׁלוֹם אֶחָיו. אָז מַדּוּעַ הוּא מַמְשִׁיךְ לָלֶכֶת?

ב. הַאִם בְּכָלָל מָתָר לְמָסֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל מִצְוַת כִּבּוּד אָב, שֶׁאֵינָהּ בִּכְלַל שְׁלוֹשׁ הַמִּצְוֹוֹת שֶׁעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר "יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבֹר"?

הַהֶסְבֵּר לַמַּעֲשֶׂה שֶׁל יוֹסֵף, נִמְצָא בְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם, שֶׁגַּם בַּמִּצְוֹוֹת שֶׁעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר "יַעֲבֹר וְאַל יֵהָרֵג" (שֶׁצָּרִיךְ לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן, כְּדֵי לְהִשָּׁאֵר בַּחַיִּים וּלְקַיְּמָם מִצְוֹוֹת נוֹסָפוֹת), הֲרֵי "אִם הוּא אָדָם גָּדוֹל וְחָסִיד, יֵרֵא־שָׁמַיִם וְרוֹאֶה שֶׁהַדּוֹר פָּרוּץ בְּכָךְ, רַשַּׁאי לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם וְלִמְסֹר עַצְמוֹ אֲפִלּוּ עַל מִצְוָה קַלָּה, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הָעָם" - כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד הָעָם לְהִזָּהֵר בָּהּ, וּכְדֵי לַעֲשׂוֹת "קִדּוּשׁ הַשֵּׁם" וּלְתַקֵּן אֶת הַמַּצָּב שֶׁל הַדּוֹר.

וְכָךְ גַּם בַּסִּפּוּר שֶׁלָּנוּ: כֵּיוָן שֶׁיּוֹסֵף רָאָה שֶׁאַחִים שֶׁלּוֹ לֹא הִדְרוּ מַסְפִּיק בְּמִצְוַת כִּבּוּד אָב (כְּמוֹ הֲרִיגַת אַנְשֵׁי שְׁכֶם, שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְכֵן הַקִּנְאָה בְּיוֹסֵף בְּעִקְבוֹת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים שֶׁאָבִיו עָשָׂה לוֹ), לָכֵן הוּא הֶחְלִיט לְהַרְאוֹת דְּגְמָה לְכֻלָּם עַד כַּמָּה גְּדוֹלָה מִצְוַת כִּבּוּד אָב, וּלְהַתְמִיד בַּמִּשִׁימָה אֵלֶיהָ נִשְׁלַח עַל יְדֵי אָבִיו, עַד כְּדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ.

בְּסֵפֶר הַשֹּׁרֶשׁ"ה (שְׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית) מוּבָא שֶׁלְּמוֹעֲדֵי הַשָּׁנָה יֵשׁ קֶשֶׁר לַפָּרָשִׁיּוֹת הַנִּקְרָאוֹת בָּהֶם, וּכְמוֹ שֶׁאֵצֶל יוֹסֵף הָיְתָה מְסִירוּת נֶפֶשׁ, כָּךְ גַּם אֵצֶל הַחַשְׁמוֹנָאִים:

עַל־פִּי הַמַּצָּב בְּאוֹתָם יָמִים, לֹא הָיָה מֻטָּל שׁוּם חִיּוּב עַל מַתִּתְיָהוּ וּבָנָיו לְסַכֵּן אֶת נַפְשָׁם וְלָצֵאת לְמִלְחָמָה שֶׁל מְעַטִּים נֶגֶד רַבִּים וְחַלָּשִׁים נֶגֶד גִּבּוֹרִים.

אוּלָם הַמַּכַּבִּים הַגִּבּוֹרִים, לֹא עָשׂוּ חֶשְׁבּוֹנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהַדּוֹר הָיוּ פָּרוּץ בְּרוּחַ הַהִתְיַוְּנוּת, וּמָסְרוּ אֶת נַפְשָׁם לְמַעַן כְּבוֹד הַשֵּׁם.

בִּזְכוּת מְסִירוּת נֶפֶשׁ זוֹ זָכוּ הַחַשְׁמוֹנָאִים לְמִצְוַת "פַּךְ שֶׁמֶן טָהוֹר, חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל" - שֶׁמְּבַטֵּא אֶת נְקֻדַּת הַיַּהֲדוּת, שֶׁבָּהּ אֵין שׁוּם טֻמְאָה יְכוֹלָה לִפְגֹּעַ - וּלְהַדְלִיק בּוֹ אֶת הַנֵּרוֹת שְׁמוֹנָה יָמִים, וְלִקְבֹּעַ לְדוֹרוֹת אֶת יְמֵי הַחֲנֻכָּה, "לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ".

(מעובד על פי לקוטי שיחות כרך לה, עמוד 169 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת וישב

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן: ב אֵלֶּה | תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שְׁבַע־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא
נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו
וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:
ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים
הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים: (לוי) ד וַיִּרְאוּ אֶחָיו
כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ
וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם: ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם
וַיַּגֶּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי:
ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה
אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי: (ישראל) ח וַיֹּאמְרוּ
לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל
בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־
דְּבָרָיו: ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ
לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה
הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים
לִי: י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו
וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא
נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה:
יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָכַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כב)

בְּמַה שֶׁכָּתְבָה אוֹדוֹת הַשִּׂכְחָה, מֵהָעֻבְדוֹת הַיְרוּצוֹת בָּזֶה לְהַחֲלִיף הַלִּימוּד מִזְּמַן לִזְמַן, זאת אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לִלְמוֹד מֶשֶׁךְ שָׁעוֹת בְּעִנְיָן אֶחָד אוֹ בְּסִגְנוֹן אֶחָד, כִּי אִם לְאַחֲרֵי לימוּד כְּשָׁעָה אוֹ כַּחֲצִי שָׁעָה, לְהַחֲלִיף הַלִּימוּד בְּעִנְיָן שֵׁנִי אוֹ בְּלִימוּד בְּסִגְנוֹן אֶחָר, וּכְהָחְלוּק דְּבָקִיאוּת וְהַעֲמָקָה וְכוּ'. וְעוֹד מֵהָעֻבְדוֹת לְרֹאשׁוֹם תּוֹכֶן הָעִנְיָנִים שֶׁלּוֹמְדִים אוֹ רָאשֵׁי פְּרָקִים מֵהֶם.

וּמֵאַחַר שֶׁלְּכָל דָּבָר צְרִיכִים סְיַיעְתָּא דִּשְׁמַיָּא, הִנֵּה הָאֵם תְּחִיֶּה שֶׁלָּהּ וְהָאֲחוֹת תִּשְׁמְרֶנָּה עַל מִנְהַג בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהַפְרִישׁ לִצְדָקָה קוֹדֶם הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת וְעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְשֶׁיִּבְדְּקוּ אֶת הַמְּזוּזוֹת בְּדִירָתָן שֶׁתִּהְיֶינָה כְּדִין כְּשֵׁרוֹת כַּדִּין, וְכֵן אֶת הַתְּפִילִין שֶׁל הַבַּעַל שֶׁיִּחְיֶה, וְהִיא (הַכּוֹתֶבֶת) תַּפְרִישׁ בְּכָל יוֹם חוֹל אֵיזֶה פְּרוּטוֹת לִצְדָקָה לִפְנֵי הַתְּפִלָּה בַּבֹּקֶר.

(אגרות קודש חי"ח ע' קיט)

שני יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם
בִּשְׁכֶם: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלֹוא אַחֶיךָ
רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ
הִנֵּנִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ
וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק
חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה: טו וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹּעֶה
בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ:
טז וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי
אֵיפֹה הֵם רֹעִים: יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי
שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר
אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן: יח וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם
יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ
אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא:
כ וְעַתָּה | לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת
וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ
חֲלֹמֹתָיו: כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר
לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ: כב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם | רְאוּבֵן אַל־
תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר
בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ
מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָכַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כב)

הִנֵּה מָה שֶׁכּוֹתֵב אוֹדוֹת הַשִּׂכְחָה, הִנֵּה יִלְמְדוּ בְּמָקוֹם שֶׁלִּבּוֹ חָפֵץ, וּכְשֶׁיַּרְגִּישׁ שֶׁעָיֵף וְיָגֵעַ הוּא אָזַי לְהַחֲלִיף הַלִּימוּד

לְסוּג אַחֵר – הַיְינוּ לְגִירְסָא, מֵחֲסִידוּת לְנַגְּלָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן כְּדַאי שֶׁיִּלְמוֹד מִשְׁנָיוֹת בְּעַל פֶּה, וְגַם בָּזֶה לֹא יְיַגֵּעַ אֶת כֹּחַ הַזִּכָּרוֹן כִּי [אִם] יִתֵּן לוֹ לָנוּחַ.

וּבְוַדַּאי עַל־יְדֵי כָּל הַנַּ"ל יִתְחַזֵּק כֹּחַ הַזִּכָּרוֹן, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יִתֵּן לוֹ הַבְּרִיאוּת הַנְּכוֹנָה בְּהַנַּ"ל וּבְכָל עִנְיָנָיו וִיכַשֵּׁר טוֹבוֹת תָּמִיד כָּל הַיָּמִים.

(אגרות קודש, ח"ט ע' רנז־ח)

שלישי כג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף אֶת־כָּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו: כד וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם: כה וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה: כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ: כז לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו: כח וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה: כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו: ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אָנִי בָא: לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת בַּדָּם: לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא: לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף: לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו: לו וְהַמִּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָכַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כב)

בְּמַה שֶׁכּוֹתֵב אוֹדוֹת הַשִּׁכְחָה לֹא־עָלֵינוּ ול"ע, יְדוּעָה הַפְּגוּלָה לָזֶה לִלְמוֹד מִשְׁנָיוֹת בְּעַל פֶּה וְכֵן נְתִינָה לִצְדָקָה אֵיזֶה פְּרוּטוֹת בִּימוֹת הַחוֹל קוֹדֶם תְּפִלַּת הַבּוֹקֶר, וְזֶהוּ סְגוּלָה לְכַמָּה עִנְיָנִים וּבִכְלָל לְבַקָּשַׁת הָאָדָם לְבוֹרְאוֹ בִּתְפִלָּתוֹ, וּכְהוֹדָעַת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "הַיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ גו'".

(אגרות קודש, חי"ז ע' שיח)

רביעי **לח** א וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה: ב וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר: ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן: ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בְכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: ו וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר: ז וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה: ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ: ט וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן־זֶרַע לְאָחִיו: י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם־אֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן־יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ: יב וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה: יג וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִּמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ: יד וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאֲתָה כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: טו וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי

כִּסְּתָה פָּנֶיהָ: ח וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא אֵלָי: ט וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֵךְ: י וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָךְ וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ: יא וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ: יב וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הֶעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הֶעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ: יג וַיִּשְׁאַל אֶת־אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה הִוא בָּעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה: יד וַיָּשָׁב אֶל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה: טו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ: טז וַיְהִי ׀ כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף: יז הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא לְמִי הַחֹתָמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: יח וַיַּכֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ: יט וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בִּבְטְנָהּ: כ וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל־יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה: כא וַיְהִי ׀ כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ: כב וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָבַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כב)

וּלְכָתְבוֹ אוֹדוֹת עִנְיַן הַשִּׁכְחָה, יְדוּעָה הָעֲצָה בָּזֶה – מַתְאִים לְהוֹרָאַת חֲכָמֵנוּ ז״ל ״חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם בַּפֶּה״ – לִלְמוֹד בְּדִבּוּר, וּמַה טּוֹב בְּחַבְרוּתָא בְּאוֹפֶן שֶׁל שַׁקְלָא־וְטַרְיָא עִם הֶחָבֵר, שֶׁכָּל זֶה מוֹעִיל לְזִכָּרוֹן.

וְעוֹד שֶׁיִּהְיֶה בָּקִי בְּעַל־פֶּה הַמַּאֲמָר ד״ה וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן דְּסוּף פָּרָשַׁת קְדוֹשִׁים בְּ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳. וְכֵן אֲשֶׁר יִבְדְּקוּ אֶת הַתְּפִלִּין שֶׁלּוֹ, וּבְכָל יוֹם חֹל קֹדֶם הַתְּפִלָּה יַפְרִישׁ פְּרוּטוֹת אֲחָדוֹת לִצְדָקָה.

(אגרות קודש, חכ״ב ע׳ קסח)

חמישי **לט** א וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִדֻהוּ שָׁמָּה: ב וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: ג וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה: ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד־יוֹסֵף וְלֹא־יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָבַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כב)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ בּוֹ כּוֹתֵב אֲשֶׁר נִתְגַּבֵּר אֶצְלוֹ עִנְיַן הַשִּׁכְחָה וְכוּ׳, וְעַל פִּי רוֹב תָּלוּי זֶה בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים:

א) כְּשֶׁלּוֹמְדִים מִבְּלִי חֵשֶׁק וְחֵפֶץ, שֶׁאָז הַלִּימוּד הוּא לֹא מִפְּנִימִיּוּת הָרָצוֹן וּבְמֵילָא גּוֹרֵם זֶה לִשְׁכְחָה, וְכִמְרוּמָז בְּאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן׳ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״דָּוִד זְמִירוֹת״, וּבְאֲרִיכוּת בִּרְשִׁימַת אֵיכָה לְאַדְמוֹ״ר הַצֶּמַח צֶדֶק,

ב) מֵהֶעְדֵּר הַזְּהִירוּת בִּקְדוּשַׁת הַבְּרִית.

וּכְשֶׁיּוֹסִיף אוֹמֶץ בִּשְׁנֵי אֵלּוּ . . שֶׁאָז יִשְׁתַּפֵּר גַּם בֵּן הָעִנְיָן דְּהִזָּכְרוֹן וְיַצְלִיחַ בִּלִימוּדוֹ בְּתוֹרַת הַנִּגְלֶה וּבְתוֹרַת הַחֲסִידוּת.

(אגרות קודש, ח״ט ע׳ רמט)

ששי ז וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי:

ח וַיְמָאֵן | וַיֹּאמֶר אֶל־אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא־יָדַע אִתִּי מַה־בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי: ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה ׀ מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל־יוֹסֵף יוֹם | יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ: יא וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת: יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה: יד וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: טו וַיְהִי כְשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: טז וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ: יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָּנוּ לְצַחֵק בִּי: יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה: יט וַיְהִי ׀ כִּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ: כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־

כתיב אסורי קרי אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר: כא וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר: כב וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף ׀ אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: כג אֵין | שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָכַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כב)

בְּמַעֲנֶה עַל מִכְתָּבוֹ עַל יְדֵי הַתַּלְמִיד הַנַּעֲלָה... שֶׁיִּחְיֶה, בּוֹ כּוֹתֵב אֲשֶׁר סוֹבֵל הוּא מֵעִנְיַן הַשִּׁכְחָה.

הִנֵּה יִהְיֶה זָהִיר בְּמִקְוֶה טַהֲרָה (טְבִילַת עֶזְרָא), וְיֹאמַר בְּכָל יוֹם אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית שִׁיעוּר תְּהִלִּים – כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ – וְקוֹדֶם תְּפִלַּת שַׁחֲרִית בִּימוֹת הַחוֹל יַפְרִישׁ אֵיזֶה פְּרַנְק לְצְדָקָה, וְיִקְבַּע שִׁיעוּר לִימוּד בְּחֶלֶק הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, אָמוּר עָלֶיהָ שֶׁהִיא "נִשְׁמָתָא דְּאוֹרַיְיתָא", וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁמּוֹסִיף חִיּוּת גַּם בִּלִימוּד נִגְלֶה דְּתוֹרָה הַנִּקְרֵאת שָׁם "גּוּפָא דְּאוֹרַיְיתָא", וְחִיּוּת חֲדָשׁ הוּא סְגוּלָה לִזְכָּרוֹן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּתְהִלִּים (ל"א י"ג) "נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב וְגוֹ'". וְיַעַיֵּן גַּם כֵּן בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן פֶּרֶק ב' סוֹף סְעִיף יו"ד. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יַצְלִיחוּ לִלְמוֹד תּוֹרָה בְּיִרְאַת שָׁמַיִם.

(אגרות קודש ח"א ע' קנד)

שביעי **מ** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם: ב וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר: ה וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר: ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים: ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי: ט וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה־גֶפֶן לְפָנָי: י וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִוא כְּפָרְחָה עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: יא וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס

פַּרְעֹה וְאֶתֵּן אֶת־הַחֹם עַל־כַּף פַּרְעֹה: כ וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: כא בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ וְהֵשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ: כב כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה: כג כִּי־גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר: כד וַיַּרְא שַׂר־הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי: כה וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי: כו וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: כז בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ: כח וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת־רֹאשׁ | שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו: כט וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: ל וְאֶת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: לא וְלֹא־זָכַר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ:

פפפ קר"ב פסוקים יב"ק סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יֵהָא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וְלֹא זָכַר . . וַיִּשְׁכָּחֵהוּ (פרשתנו מ, כג)

וּבְמַה שֶׁשּׁוֹאֵל תְּרוּפָה לְזָכְרוֹן, יָדוּעַ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל עַל הַפָּסוּק "עֲרוּכָה בַכֹּל וּשְׁמוּרָה" (ערובין נד, א) זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁהַלִּימוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחַיּוּת, וּפְשִׁיטָא שֶׁלֹּא לְהִתְפַּעֵל מִפִּיתּוּי הַיֵּצֶר הַמְּחַפֵּשׂ תַּחְבּוּלוֹת וְעַרְמוּמִית אֵיךְ לִמְנוֹעַ אֶת הָאָדָם מֵעֲבוֹדָתוֹ לְקוֹנוֹ, וְאַחַת הַדְּרָכִים שֶׁלּוֹ הִיא לְהַטִּיל עַצְבוּת עַל הָאָדָם וּלְפַתּוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ מַצְלִיחַ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, אֲבָל כְּשֶׁיִּרְעִים וְיִרְעִישׁ עָלָיו וְלֹא יִשְׁמַע לִדְבָרָיו כְּלָל וּכְלָל — מִתְבַּטְּלִים הַפִּיתּוּיִים הַהֵעָלְמוּת וְהַהֶסְתֵּרִים, וְכַמְּבוֹאָר בְּכָל זֶה בְּסֵפֶר תַּנְיָא קְדִישָׁא, עַיֵּן שָׁם וּבִפְרָט בְּפֶרֶק כ"ט.

(אגרות קודש, חי"ד ע' דש)

מפטיר **ז** א וַיְהִי בְיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם: ב וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים: ג וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלַת צָב וּשְׁנֵי־עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ה קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֻדָּתוֹ: ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם: ז אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֻדָּתָם: ח וְאֵת | אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֻדָּתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ט וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם

בַּפָּתֶף יִשָּׂאוּ׃ ט וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־משֶׁה נָשֹׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ס יא וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ יב וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ יג כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ יד פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ טו שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ טז וְלִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא אֶל יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ טו וְנִלְוּוּ יְתַחַבְּרוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם שֵׁיְתַּגִּירוּ וְיִקְבְּלוּ דַּת

הפטרה לשבת חנוכה לקריאה בציבור

ולשמו"ת בזכריה פרק ב

ב יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ טו וְנִלְוּוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם

שי למורא

טו) וְנִלְוּוּ, וְיִתַּחַבְּרוּ. וְהָיוּ לִי לְעָם, כְּלוֹמַר, לְהַאֲמִין בָּהּ. וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ, אֲבָל שְׁכִינָתִי

עטרת מרים

הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ
וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ:
טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־
אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם:
יז הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר
מִמְעוֹן קָדְשׁוֹ: ג א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ
הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה
וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: ב וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן
וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא
זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: ג וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה
לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי
הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים
לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים
מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי
מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת:
ה וָאֹמַר יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ
וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד:
ו וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר:
ז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי

תִּהְיֶה בְּתוֹכֵךְ, וְלֹא בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם הָרַבִּים. **טז) חֶלְקוֹ,** לְנַחֲלָתוֹ וּלְחֶלְקוֹ. **יז) הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה',** שְׁתְקוּ כָּל הָאֻמּוֹת מִפַּחַד ה'. **כִּי נֵעוֹר,** לְשׁוֹן הֶעָרָה וִיקִיצָה. **מִמְעוֹן קָדְשׁוֹ,** מִן הַשָּׁמַיִם. לְרֶדֶת לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם. **א) וַיַּרְאֵנִי,** בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **עַל יְמִינוֹ,** שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. **לְשִׂטְנוֹ,** לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שֶׁלֹּא מִחָה בִּבְנָיו שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת. **ב) הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִַם,** הקב"ה שֶׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹתָהּ. **הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ,** כְּלוֹמַר, אֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוּד (עֵץ שֶׁמְּנַדְּדִים בּוֹ אֶת הָאֵשׁ) שֶׁנָּצוֹל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מְשֻׁלָּךְ בָּאֵשׁ עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְצִדְקִיָּהוּ בֶּן מַעֲשָׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וְיהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשְּׂרֵפָה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג,א). וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַבָּה, וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו. **ג) הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים,** כְּלוֹמַר עֲדַיִן הָיָה עָלָיו הֶעָוֹן שֶׁלֹּא מִחָה בִּבְנָיו. **ד) הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו,** כְּלוֹמַר, הַפְרִישׁוּ אֶת בָּנָיו מִנְּשׁוֹתֵיהֶם הַנָּכְרִיּוֹת, וְיוֹסֵר הֶעָוֹן מִיהוֹשֻׁעַ. **וַיֹּאמֶר אֵלָיו,** הַמַּלְאָךְ אֲמַר לִיהוֹשֻׁעַ. **הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ,** בְּמֶה שֶׁצִּוִּיתָ לְהַפְרִישׁ בָּנֶיךָ מִן הַנָּכְרִיּוֹת, הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ הֶעָוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. **מַחֲלָצוֹת,** חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמַר זְכִיּוֹת. **ה) וָאֹמַר,** זֶה מַאֲמַר זְכַרְיָה הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר, הִתְפַּלַּלְתִּי עָלָיו. **צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ,** כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּתֶר כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת. **וּמַלְאַךְ ה' עוֹמֵד,** כְּךָ רָאָה וְכָרְיָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, שֶׁעַד שֶׁיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מַלְאַךְ ה' עוֹמֵד. **ו) וַיָּעַד,** הִתְרָה בּוֹ. **ז) תָּדִין אֶת בֵּיתִי,** תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. **חֲצֵרַי,** הָעֲזָרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים,** בְּזִמַּן תַּחַת הַמָּתִים אֲחֵיהֶם אוֹתְךָ וְתִהְיֶה מְהַלֵּךְ. **בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה,** אֲמַרְתִּי אֶל הַמַּלְאָךְ יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְחַנְּכוֹ לִהְיוֹתוֹ שׁוּב כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מִצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ דִּבְרֵי **וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים** שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל **וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד** בְּכָל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁנַּעֲשָׂה כָּל זֶה: **ו** אוֹ בְּעֵת הַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בִּגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל **וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ** הֵעִיד וְהִתְרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' **לֵאמֹר: ז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת**

שי למורא

יח) הַס כָּל בָּשָׂר מִפְּנֵי ה', שִׁתְקוּ כָּל הָאֻמּוֹת מִפַּחַד ה'. **כִּי נֵעוֹר,** לְשׁוֹן הֶעָרָה וִיקִיצָה. **מִמְעוֹן קָדְשׁוֹ,** מִן הַשָּׁמַיִם. לְרֶדֶת לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם. **א) וַיַּרְאֵנִי,** בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **עַל יְמִינוֹ,** שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. **לְשִׂטְנוֹ,** לְקַטְרֵג עָלָיו. עַל שֶׁלֹּא מִחָה בִּבְנָיו שֶׁנָּשְׂאוּ נָשִׁים נָכְרִיּוֹת. **ב) הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִַם,** הקב"ה שֶׁהוּא בּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹתָהּ. **הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ,** כְּלוֹמַר, אֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו, הֲלֹא הוּא כְּמוֹ אוּד (עֵץ שֶׁמְּנַדְּדִים בּוֹ אֶת הָאֵשׁ) שֶׁנָּצוֹל מֵאֵשׁ. כִּי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מְשֻׁלָּךְ בָּאֵשׁ עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אַחְאָב בֶּן קוֹלָיָה וְצִדְקִיָּהוּ בֶּן מַעֲשָׂיָה נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וְיהוֹשֻׁעַ נִצַּל מִן הַשְּׂרֵפָה (כמו שאמרו במסכת סנהדרין דף צג,א). וְאִם כֵּן זְכוּתוֹ רַבָּה, וְאֵיךְ תִּקְטְרֵג עָלָיו. **ג) הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים,** כְּלוֹמַר עֲדַיִן הָיָה עָלָיו הֶעָוֹן שֶׁלֹּא מִחָה בִּבְנָיו. **ד) הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו,** כְּלוֹמַר, הַפְרִישׁוּ אֶת בָּנָיו מִנְּשׁוֹתֵיהֶם הַנָּכְרִיּוֹת, וְיוֹסֵר הֶעָוֹן מִיהוֹשֻׁעַ. **וַיֹּאמֶר אֵלָיו,** הַמַּלְאָךְ אֲמַר לִיהוֹשֻׁעַ. **הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ,** בְּמֶה שֶׁצִּוִּיתָ לְהַפְרִישׁ בָּנֶיךָ מִן הַנָּכְרִיּוֹת, הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ הֶעָוֹן שֶׁהָיָה בְּךָ. **מַחֲלָצוֹת,** חֲלִיפוֹת בְּגָדִים נָאִים, כְּלוֹמַר זְכִיּוֹת. **ה) וָאֹמַר,** זֶה מַאֲמַר זְכַרְיָה הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר, הִתְפַּלַּלְתִּי עָלָיו. **צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ,** כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כֶּתֶר כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו, כֵּיוָן שֶׁפָּרְשׁוּ מִן הַנָּשִׁים הַנָּכְרִיּוֹת. **וּמַלְאַךְ ה' עוֹמֵד,** כְּךָ רָאָה וְכָרְיָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, שֶׁעַד שֶׁיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, הָיָה מַלְאַךְ ה' עוֹמֵד. **ו) וַיָּעַד,** הִתְרָה בּוֹ. **ז) תָּדִין אֶת בֵּיתִי,** תִּשְׁפֹּט וְתִהְיֶה פָּקִיד עַל בֵּית מִקְדָּשִׁי. **חֲצֵרַי,** הָעֲזָרָה וּסְבִיבוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים,** בְּזִמַּן תַּחַת הַמָּתִים אֲחֵיהֶם אוֹתְךָ וְתִהְיֶה מְהַלֵּךְ. **בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה,** אֲמַרְתִּי אֶל הַמַּלְאָךְ יָשִׂימוּ צָנִיף טָהוֹר עַל רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ לְחַנְּכוֹ לִהְיוֹתוֹ שׁוּב כֹּהֵן גָּדוֹל עִם מִצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ, וְנִתְקַבְּלוּ דִּבְרֵי **וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים** שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל **וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד** בְּכָל מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁנַּעֲשָׂה כָּל זֶה: **ו** אוֹ בְּעֵת הַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בִּגְדֵי כֹהֵן גָּדוֹל **וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ** הֵעִיד וְהִתְרָה בּוֹ בְּשֵׁם ה' **לֵאמֹר: ז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת**

עטרת מרים

אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ שֶׁתִּתְנַהֵג בְּמִדּוֹת ה׳ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי מִשְׁמֶרֶת תּוֹרַת ה׳ וּמִצְוֹתָיו **תִּשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין** אֶת־בֵּיתִי שֶׁיִּשְׁגִּיחַ עַל עֲבוֹדַת הַבַּיִת וְדִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת **וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי** אֶת חֲצִירוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְהַשְׁגִּיחַ עַל מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת בְּכָל פְּרָטָיו, אוֹ אֲנִי מַבְטִיחַ לְךָ וְנָתַתִּי לְךָ יֵצֵא מִמְּךָ חֹטֶר לָעָתִיד לְבֹא שֶׁיְּשַׁמְּשׁוּ בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהֵם יִתְקַדְּשׁוּ כְּמַלְאָכִים, וְהֵם יִהְיוּ מַהֲלִכִים בֵּין הַמַּלְאָכִים הַנִּצָּחִיִּים הָעֹמְדִים לִפְנֵי ה׳ הָאֱלֹהִים וְיִתְהַלְּכוּ עִמָּהֶם בְּחַיֵּיהֶם: **ח שְׁמַע־נָּא יְהוֹשֻׁעַ** | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־ מְשִׁיאֵל וַעֲזַרְיָה הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־ **אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה** כִּי נִצּוֹלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כְּמוֹךָ וּמִהֲרָאוּ לְיַחֵד הַדִּבּוּר גַּם לָהֶם, וְהַדִּבּוּר הוּא **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא** בְּאַחֲרִית הַיָּמִים **אֶת־עַבְדִּי צֶמַח** אֶת מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: **ט כִּי** | **הִנֵּה הָאֶבֶן** שֶׁהוּשַׂם בְּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד **אֲשֶׁר נָתַתִּי** בְּיַד זְרֻבָּבֶל, מוּכָן הוּא **לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם** לִשְׁמִירוֹת רַבּוֹת מֵאֵת הַמָּקוֹם בָּרוּךְ־הוּא עַל הַבִּנְיָן הַהוּא **הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ** ה׳ בְּעַצְמוֹ יַחֲקוֹק צוּרוֹת עַל הָאֲבָנִים לְיָפּוֹתָן, כְּלוֹמַר הוּא יִתֵּן כֹּחַ וְעֹזֶר עַל הַמְּלָאכָה. **נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי** וַהֲסִירוֹתִי **אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד** כִּי אָז לֹא יֵחָטְאוּ עוֹד וַעֲוֹנוֹת הַקּוֹדְמִים אֶסְלַח, וְאָז: **י בַּיּוֹם הַהוּא** שֶׁיְּיַסֵּד הַהֵיכָל **נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת** אָז תִּשְׁבְּנוּ לָבֶטַח **תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה** לְשֶׁבֶת בְּצִלָּהּ וְלֶאֱכוֹל מִפְּרִיָּהּ מָרוֹב הַטּוֹבָה שֶׁיִּהְיֶה אָז:

א הַנָּבִיא לֹא הֵבִין אֶת הַמַּרְאֶה הַקּוֹדֶמֶת, וְלֹא יָדַע הַפְּנִיָּה עַל מַה שֶּׁאָמַר שֶׁיְּפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ שִׁבְעָה עֵינַיִם, וְעַל כֵּן נָפַל בְּשִׁנָּה וְתַרְדֵּמָה וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי הֵעִירַנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ וַיִּרְאֵהוּ מַרְאֶה אַחֶרֶת שֶׁהוּא פֵּרוּשׁ הַמַּרְאֶה הָרִאשׁוֹנָה: **ב וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה** בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה כתיב וַיֹּאמֶר קרי וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ כָּל הַמְּנוֹרָה הָיְתָה זָהָב וְגֻלָּהּ כְּמִין סַפָּל גָּדוֹל עָגוֹל וּבָהּ הָיָה הַשֶּׁמֶן **עַל־רֹאשָׁהּ** בְּרֹאשֵׁי קְנֵי הַמְּנוֹרָה **וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ,** עַל קְנֵי הַמְּנוֹרָה הָיוּ שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ, הֵם הַכֵּלִים שֶׁבָּהֶם הַפְּתִילוֹת וְהַשֶּׁמֶן לְהָאִיר. **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת,** לְכָל נֵר וְנֵר הָיוּ בָּאִים שִׁבְעָה צִנּוֹרוֹת קְטַנִּים שֶׁהַשֶּׁמֶן זָב מִן הַגֻּלָּה דֶּרֶךְ אוֹתָן מוּצָקוֹת לְכָל נֵר וְנֵר. **ג) וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ,** אֵצֶל הַמְּנוֹרָה הָיוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת שֶׁהַזֵּיתִים גְּדֵלִים בָּהֶם. **ד) מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי,** מַה זֶּה שֶׁהַזֵּיתִים נִמְסָקִים מֵאֲלֵיהֶם,

שי למורא

בֵּין הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם עוֹמְדִים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם. **ח) וְרֵעֶיךָ,** הֵם חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. **כִּי אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה,** שֶׁגַּם הֵם נִצְּלוּ מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ כָּמוֹךָ, וּרְאוּיִים הֵם לְהֵעָשׂוֹת נִסִּים עַל יָדָם. **כִּי הִנְנִי מֵבִיא,** כְּלוֹמַר, וְהַדִּבּוּר הוּא שֶׁהִנְנִי מֵבִיא. **אֶת עַבְדִּי צֶמַח,** אֶת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַקֵּימוֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק" (ירמיה כג,ה).

תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִּשְׁמֹר וְגַם־ אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרַי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלָכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע־נָּא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: ט כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־ אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־ עֲוֹן הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה: ד א וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: ב כתיב **וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה** קרי **וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי:**

שי למורא

וְהַשְׁמֵן בָּא אֶל הַגְּרוֹת מֵאֲלָיו. ו) **וָאֶה דְּבַר ה' אֲל וְרַבָּבֶל לֵאמֹר,** וֶה סִימָן לְךָ לְהַבְטִיחַ עַל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁבָּא מִזֶּרַע וְרַבָּבֶל. **לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ,** כְּלוֹמַר, מֶמְשַׁלְתּוֹ עַל הָאֻמּוֹת לֹא תִּהְיֶה עַל יְדֵי צְבָאוֹת חֲיָלִים רַבִּים וְלֹא בְּכֹחַ זְרוֹעוֹ יִכְבְּשֵׁם בְּמִלְחָמָה. **כִּי אִם בְּרוּחִי,** הוּא יִמְשֹׁל בָּאֻמּוֹת מִבְּלִי טֹרַח מִלְחָמָה, וְרַק בְּרוּחִי, כְּלוֹמַר בִּרְצוֹנִי אֲשֶׁר אֶתֵּן בְּלֵב הָאֻמּוֹת לִהְיוֹת נִכְנָעִים לוֹ וְסָרִים לְמִשְׁמַעְתּוֹ. ז) **מִי אַתָּה הַר הַגָּדוֹל,** אַתָּה מֶלֶךְ גּוֹג שֶׁהִנְּךָ חוֹשֵׁב עַצְמְךָ כְּהַר גָּדוֹל לַעֲמֹד בְּדַרְכּוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, מַה כֹּחַ יֵשׁ בְּךָ. **לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר,** לְמוּל הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר לַעֲבֹר בְּקָלּוּת, וְלֹא תּוּכַל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עִכּוּב.

וְהוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה, הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת הָאֶבֶן הַטּוֹבָה וְהַחֲשׁוּבָה לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ,** אִז יִשָּׁמַע קוֹל תְּשׁוּאוֹת, שֻׁבָּלָם יַעֲנוּ וְיֹאמְרוּ "הִנֵּה לְאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב", כִּי הִיא טוֹבָה וַחֲשׁוּבָה עַד מְאֹד.

עטרת מרים

ה וַיַּ֣עַן הַמַּלְאָךְ֮ הַדֹּבֵר֒ בִּ֣י וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֗י הֲלוֹא֙ יָדַ֣עְתָּ מָה־הֵ֔מָּה אֵ֖לֶּה וָאֹמַ֣ר לֹ֑א אֲדֹנִֽי׃ ו וַיַּ֣עַן וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֗י לֵאמֹר֙ זֶ֣ה דְּבַר־יְהוָ֔ה אֶל־זְרֻבָּבֶ֖ל לֵאמֹ֣ר לֹ֑א בְּחַ֥יִל וְלֹא בְכֹ֖חַ כִּ֥י אִם־בְּרוּחִ֛י אָמַ֥ר יְהוָ֖ה צְבָאֽוֹת׃ ז מִי־אַתָּ֣ה הַר־הַגָּד֗וֹל לִפְנֵי֙ זְרֻבָּבֶ֣ל לְמִישׁ֔וֹר וְהוֹצִיא֙ אֶת־הָאֶ֣בֶן הָרֹאשָׁ֔ה תְּשֻׁא֖וֹת חֵ֣ן חֵ֣ן לָֽהּ׃

ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנָי: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישׁוֹר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

יְהוָה צְבָאוֹת: ז עַל מֶלֶךְ גּוֹג יֹאמַר מִי־אַתָּה שֶׁתַּחְשׁוֹב שֶׁאַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לַעֲמוֹד לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל בִּפְנֵי הַמָּשִׁיחַ לְבַל יוּכַל לַעֲבוֹר, לֹא כֵן כִּי לְמוּלוֹ תִּהְיֶה לְמִישׁוֹר וְהוֹצִיא וּבְקַל יַעֲבוֹר וּמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרִאשׁוֹן לְהַנִּיחָהּ בִּיסוֹד בִּנְיַן בֵּית הָעָתִיד, וְאָז יִשָּׁמְעוּ תְּשֻׁאוֹת וְהֶמְיָה לֵאמֹר חֵן חֵן לָהּ לְאֶבֶן הַזֹּאת יֵשׁ לָהּ חֵן רַב בְּעֵינֵי כֻלָּם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב
רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:
שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ד׳, שָׁעָה 11 בַּבּוֹקֶר, 11 דַּקּוֹת וְ־4 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי וּבְיוֹם הַשִּׁישִׁי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

הפטרה לפרשת וישב לשמו״ת

עמוס פרק ב׳-ג׳

ב ו כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: ז הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי: ח וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהּוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת: י וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: יא וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

עטרת מרים

ו כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ בַּעֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים **וְעַל־אַרְבָּעָה** הֶחָמָם וְהוּא הָרְבִיעִי **לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף** שֶׁל שׁוֹחַד אֶת הַצַּדִּיק בְּדִינוֹ לַהֲרִיגָה **וְאֶבְיוֹן** שֶׁמְּוַוְּיְפִים דִּינוֹ **בַּעֲבוּר** שׁוֹחַד בְּשׁוּי שֶׁל **נַעֲלָיִם:** ז **הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ** הַתְּאֵבִים לְקַחַת הֶמְעֵט בְּבִרַת אֶרֶץ שֶׁיֵּשׁ לַדַּל, וְזֶה לָקַחוּ **בְּרֹאשׁ דַּלִּים** עַל יְדֵי שֶׁבָּרְתוּ רֹאשׁוֹ וַיְהַרְגוּהוּ, כִּי יִשְׁבְּרוּ עָלָיו עֲדֵי וְדָיָנִי שֶׁקֶר **וְדֶרֶךְ עֲנָוִים** הַחֲלָשִׁים **יַטּוּ** לְדוּגָם מִשְׁפַּט מָוֶת בְּדֵי לַהֲרוֹג אוֹתָם **וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה** הַמְאוֹרָסָה לְזוּנוֹת עִמָּהּ **לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי** שֶׁאָמַרְתִּי לָהֶם קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ: ח **וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים** הַנִּלְקָחִים בְּמַשְׁכּוֹן מֵאֵלֶּה הַמְּרַבִּים בְּמִשְׁפָּטָם שֶׁל הַשּׁוֹפְטִים, **יַטּוּ** מַטֵּי הַשּׁוֹפְטִים אֶת עַצְמָן **אֵצֶל כָּל־מִזְבֵּחַ** לְהָסֵב עֲלֵיהֶם בְּאֹכֶל מִזִּבְחֵי אֱלִילֵיהֶם **וְיֵין עֲנוּשִׁים** מֵאֵלֶּה שֶׁקִּבְּלוּ עוֹנֶשׁ לָתֵת כֶּסֶף וְזָהָב וּבוֹ **יִשְׁתּוּ** הַשּׁוֹפְטִים **בֵּית אֱלֹהֵיהֶם:** ט אֵיךְ תִּתְעַבְּרוּ אַתֶּם בְּתוֹעֲבוֹת אֵלֶּה **וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי** מִפְּנֵיהֶם שֶׁלֹּא יַטְמְאוּ בְּשִׁקּוּצִים אֵלֶּה, שֶׁהֵם עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וְהַהַשְׁמָדָה עַצְמָהּ הָיְתָה גַּם כֵּן לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע, כִּי הָאֱמֹרִי **אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהּוֹ וְחָסֹן** תַּקִּיף **הוּא כָּאַלּוֹנִים** וּבְכָל זֹאת **וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ** שֶׁנִּמְחוּ **מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת** וְאֵבֶד כָּל זֶכֶר לְמוֹ: י **וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם** וְסִפַּקְתִּי צָרְכֵיכֶם **בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:** יא **וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים** וְהִשְׁרֵיתִי שְׁכִינָתִי עֲלֵיהֶם **וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים** הֵיוּ לִנְזִרִים כִּי נָתַתִּי בִּלְבָּם רוּחַ טָהֳרָה **הַאַף אֵין־זֹאת** וְכִי גַּם זֹאת תְּכַחֲשׁוּ **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** וְתַנִּידוּ שֶׁלֹּא הָיָה, **נְאֻם־יְהוָה:**

שי למורא

ו) **וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ,** עַל פֶּשַׁע רְבִיעִי אֵין עָלַי עוֹד לַהֲשִׁיבוֹ רֵיקָם מִלְּהַשִׁיב לוֹ גְּמוּל. **עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק,** הַדַּיָּנִים הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זַכַּאי בַּדִּין, וְעִוְּתוּ אֶת דִּינוֹ בְּגִלְל כֶּסֶף הַשֹּׁחַד שֶׁהָיוּ מְקַבְּלִים מִיַּד בַּעַל דִּינוֹ. **וְאֶבְיוֹן,** וּמִפְּנֵי דִּין הָאֶבְיוֹן לְרַעְתָּהּ. **בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם,** כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ בִּמְעַט שׁוֹחַד הָיוּ מְטַמְּאִים אֶת הַדִּין. ז) **הַשֹּׁאֲפִים עַל עֲפַר אֶרֶץ,** כָּל שְׁאִיפָתָם בְּהֶיוֹתָם הוֹלְכִים עַל עֲפַר הָאָרֶץ. **בְּרֹאשׁ דַּלִּים,** אֵיךְ לִשְׁלֹט עַל רָאשֵׁיהֶם שֶׁל הַדַּלִּים לְגָזֹל אוֹתָם. **וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ,** וּמִשְׁפַּט עֲנָוִים יַטּוּ דִּינָם בְּשׁוֹחַד. ח) **וְעַל בְּגָדִים חֲבֻלִים,** וְעַל בְּגָדִים שֶׁנִּלְקְחוּ לְמַשְׁכּוֹן מֵאֵלּוּ שֶׁחִיְּבוּ אוֹתָם לְשַׁלֵּם לְפִי פֶּסַח דִּינָם הַמְשֻׁחָד. **יַטּוּ,** יַטּוּ עַצְמָם לְשֶׁבֶת בַּהֶסְבֵּה. **וְיֵין עֲנוּשִׁים,** יֵין שֶׁנִּקְנָה בְּכֶסֶף שֶׁשִּׁלַּם עַל יְדֵי אֲנָשִׁים שֶׁהִטִּילוּ עֲלֵיהֶם עֹנֶשׁ כֶּסֶף. **בֵּית אֱלֹהֵיהֶם,** בְּבֵית עֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁלָּהֶם. ט) **וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם,** מִפְּנֵי מַעֲשִׂים כָּאֵלּוּ הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי. וְהוּכִיר אֶת הָאֱמֹרִי כִּי הוּא הָיָה הֶחָזָק שֶׁבְּשִׁבְעָה הָאֻמּוֹת. **וְחָסֹן,** חָזָק וְתַקִּיף. **כָּאַלּוֹנִים,** מִן עֵץ חָזָק מְאֹד. יא) **וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים,** אֲפִלּוּ הַבַּחוּרִים שֶׁדַּרְכָּם לָלֶכֶת אַחַר תַּאֲוֹת הַבָּשָׂר וְהַיַּיִן, נָתַתִּי בָּהֶם רוּחַ טָהֳרָה שֶׁיְּנַזְּרוּ מִן הַיַּיִן וְיִהְיוּ קְדוֹשִׁים לִי. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם, "לִנְזִרִים", פְּרוּשׁוֹ, לְמַלְמְדֵי תוֹרָה. שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׁים מִדַּרְכֵי עַם הָאָרֶץ וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. **הַאַף**

שי למורא

אֵין זֹאת, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּתַמְיָהה. בְּלוֹמַר, וְכִי אַתֶּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לְהַכְחִישׁ אֶת זֹאת. **יב)** **וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִירִים יַיִן,** כְּלוֹמַר, פִּתִּיתֶם אוֹתָם בִּדְבָרִים עַד שֶׁשָּׁמְעוּ לָכֶם לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְבַטֵּל קְדֻשָּׁתָם. **יג)** **מַעִיק,** מְצִיק. **עָמִיר,** אֲלֻמּוֹת הַתְּבוּאָה. **יד)** **וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל,** אֲפִלּוּ הַקַּל בְּרַגְלָיו לֹא יַצִּיל עַצְמוֹ מִפְּנֵי הָאוֹיֵב, כִּי יִמְצָאֻנוּ בְּכָל מָקוֹם. **טו)** **לֹא יַעֲמֹד,** לֹא יַעֲמֹד עַל עָמְדוֹ בְּמִלְחָמָה, כִּי יֵרֵךְ לְבָבוֹ וְיָנוּס. **טז)** **עָרוֹם,** בְּלִי נֶשֶׁק. **א)** **עַל כָּל מַשְׁפָּחָה,** עַל כָּל הָעָם. **ב)** **יָדַעְתִּי,** אָהַבְתִּי וּבְחַרְתִּי. **עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם,** כִּי הַמֶּלֶךְ יִכְעַס יוֹתֵר עַל עֲבָדָיו הָעוֹמְדִים לְפָנָיו אִם יַעַבְרוּ מִצְוֹתָיו. **ג)** **הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו,** הֲיִתָּכֵן שֶׁיֵּלְכוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּרֶגַע אֶחָד לְמָקוֹם אֶחָד בַּעֲבוּר דָּבָר אֶחָד, אִם לֹא נוֹעֲדוּ זֶה עִם זֶה. **ד)** **וְטֶרֶף אֵין לוֹ,** דַּרְכּוֹ לִשְׁאֹג. **כְּפִיר,** אַרְיֵה צָעִיר. **ה)** **הֲתִפֹּל,** וְכִי תִּשְׁכֹּן. **עַל פַּח הָאָרֶץ,** עַל מַלְכֹּדֶת פְּרִישָׁה עַל הָאָרֶץ. **וּמוּקָשׁ,** פְּתִיוֹן לְצִפּוֹר, כְּגוֹן גַּרְעִינֵי תְּבוּאָה. **הֲיַעֲלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה,** כְּשֶׁאֲחָז הָעוֹף בַּפַּח, רוֹצֶה לִבְרֹחַ, וְעוֹקֵר הַפַּח וּמַעֲלֵהוּ מִמְּקוֹמוֹ מְעַט. **וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד,** שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָעוֹף כְּבָר לָכוּד. **ו)** **אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר,** שׁוֹפָר שֶׁל הַצּוֹפֶה לִרְאוֹת אִם בָּאִים גְּיָסוֹת עַל הָעִיר, לְהַזְהִיר אֶת הָעָם.

עטרת מרים

יב לֹא דַּי שֶׁאַתֶּם לֹא נוֹהַרְתֶּם בְּמַה שֶׁהוֹהַרְתִּי אֶתְכֶם, אֶלָּא **וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִירִים** יַיִן הִכְרַחְתֶּם אוֹתָם עַד שֶׁנִּטְמְאוּ וְשָׁתוּ יַיִן שֶׁלֹּא יוֹרוּ אֶתְכֶם **וְעַל הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ: יג** אִם שִׁלַּמְתִּי גְּמוּל לַגּוֹיִם, כָּל שֶׁכֵּן אַתֶּם שֶׁהִרְבֵּיתִי לְהֵיטִיב עִמָּכֶם וּפִשְׁעֲתֶם בִּי, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁאֲשַׁלֵּם לָכֶם גְּמוּל וְלָכֵן **הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם** בְּמִקּוֹמְכֶם שֶׁלֹּא תוּכְלוּ לִבְרֹחַ וּלְהִנָּצֵל **כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה** עִם מַעֲקֶה **הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר** שֶׁלֹּא יִפְלוּ הָעֳמָרִים מִתּוֹכָהּ, כֵּן אֲסוֹבֵב אֶתְכֶם בַּל תּוּכְלוּ לָצֵאת מִמְּקוֹמְכֶם לְהִמָּלֵט מֵהֶרֶב אוֹיֵב: **יד וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל** בְּרַגְלָיו **וְחָזָק לְאֹ־יְאַמֵּץ** לֹא יוּכַל לְחַזֵּק **כֹּחוֹ בַּמִּלְחָמָה וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: טו וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד** עַל עָמְדוֹ **וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: טז וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם יְהוָה: ג א שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ב רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־עֲוֹנֹתֵיכֶם: ג הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ: ד הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד: ה הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד: ו אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה: ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: ח אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא**

טֶרֶף דַּרְכּוֹ לִשְׁאוֹג **הֲיִתֵּן כְּפִיר** אַרְיֵה צָעִיר קוֹלוֹ קוֹל שִׁמְחָה **מִמְּעֹנָתוֹ** בִּלְתִּי **אִם־לָכָד** מָה: **ה הֲתִפֹּל** הֲתִשְׁכּוֹן **צִפּוֹר עַל־פַּח** רֶשֶׁת הַפְּרוּשָׁה עַל **הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ** בְּפַח לְצוֹד אֶת הַצִּפּוֹר, **הֲיַעֲלֶה־פַּח מִן־הָאֲדָמָה** דֶּרֶךְ הַצִּפּוֹר כְּשֶׁהוּא נִלְכָּד וְרוֹצֶה לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ, מְנַדֵּנֵד הַפַּח וּמַעֲלֵהוּ קְצָת מִן **הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד:** בְּעֵת הַמִּלְחָמָה מַעֲמִידִים הַצּוֹפֶה לִרְאוֹת אִם בָּא הָאוֹיֵב, וְכַאֲשֶׁר יָבוֹא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר לְהַזְהִיר אֶת הָעָם **ו אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר** שֶׁל הַצּוֹפֶה **בְּעִיר** לְהַזְהִיר אֶת הָעָם כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹיֵב בָּא **וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה** בִּגְמוּל הַמַּעֲשֶׂה. וְכֵיוָן שֶׁתִּרְאוּ שֶׁמִּתְקַיְּמִים דִּבְרֵי הַנָּבִיא וְאֵיךְ לֹא תְּשׁוּבוּ אֵלַי: **ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־גָּלָה סוֹדוֹ** בַּתְּחִלָּה **אֶל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: ח אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא** וְאֵיךְ תְּצַוּוּ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִנָּבְאוּ:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם
וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר: ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת
שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאוֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה
בָּאָחוּ: ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת
אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר
וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:
ד וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר
אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ
פַּרְעֹה: (לוי) ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה | שֶׁבַע
שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת:
ו וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים
צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן: ז וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת
אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּיקַץ
פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם: (ישראל) ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם
רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם
וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ
וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה: ט וַיְדַבֵּר שַׂר
הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי
מַזְכִּיר הַיּוֹם: י פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי
בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר
הָאֹפִים: יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי
וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ: יב וְשָׁם אִתָּנוּ
נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ
וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר:
יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב
עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא
אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף
שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה:

על-ידי האכילה מעץ הדעת נעשה עניין ההכרה וההרגשה (לא רק ברוחניות, אלא גם ובעיקר) בגשמיות העולם (בגשמיות הפרי), שזהו כללות עניין חטא עץ הדעת, שורש החטאים, שבגללם נעשה עניין הגלות

ממאמר י"ט כסלו ה'תשכ"ז

איני חפץ מאומה; איני רוצה את גן העדן שלך, איני רוצה את העולם הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך לבד

היום יום י"ח כסלו

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב - שבת חנוכה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:20	6:25	8:17	8:20	8:52	8:56	9:46	9:49	11:59	12:01	16:38	16:38	17:06	17:06	16:18	17:17
חיפה (ח)	6:23	6:28	8:17	8:20	8:53	8:57	9:46	9:50	11:58	12:01	16:37	16:36	17:02	17:02	16:03	17:13
ירושלים (ח)	6:19	6:24	8:15	8:19	8:51	8:55	9:45	9:48	11:57	12:00	16:40	16:40	17:03	17:03	16:00	17:14
תל אביב (ח)	6:22	6:27	8:17	8:21	8:53	8:57	9:47	9:50	11:59	12:01	16:36	16:36	17:05	17:05	16:14	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	7:21	7:29	8:42	8:47	9:30	9:35	10:16	10:20	12:13	12:15	16:04	16:01	16:40	16:42	15:44	16:54
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:53	5:51	8:43	8:42	9:29	9:29	10:43	10:44	13:45	13:47	20:25	20:31	21:03	20:57	20:11	21:17
אוקראינה, אודסה (ח)	7:18	7:25	8:43	8:48	9:29	9:34	10:16	10:20	12:15	12:18	16:13	16:11	16:47	16:49	15:53	17:01
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:08	7:15	8:28	8:32	9:16	9:21	10:01	10:05	11:58	12:00	15:48	15:46	16:24	16:26	15:28	16:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:40	7:48	8:55	8:59	9:45	9:50	10:29	10:33	12:24	12:26	16:07	16:03	16:44	16:46	15:46	16:59
אוקראינה, קייב (ח)	7:34	7:42	8:47	8:52	9:38	9:43	10:22	10:26	12:16	12:18	15:58	15:55	16:36	16:38	15:38	16:51
איחוד אמיריות, אבו דאבי (ח)	6:48	6:52	8:54	8:57	9:27	9:31	10:23	10:26	12:41	12:43	17:33	17:34	18:00	18:00	17:14	18:10
איטליה, מילאנו (ח)	7:40	7:47	9:09	9:13	9:54	9:58	10:41	10:45	12:42	12:44	16:45	16:43	17:16	17:18	16:23	17:30
אקוואדור, קיטו (ח)	5:58	6:01	8:28	8:30	8:58	9:01	10:01	10:03	12:33	12:35	18:06	18:09	18:33	18:30	17:50	18:42
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:34	5:34	8:24	8:24	9:06	9:07	10:20	10:21	13:18	13:20	19:51	19:56	20:26	20:21	19:36	20:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:08	6:06	8:58	8:58	9:49	9:49	11:05	11:06	14:11	14:13	21:00	21:06	21:41	21:35	20:47	21:56
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:05	7:11	8:48	8:52	9:28	9:32	10:18	10:22	12:25	12:27	16:44	16:43	17:15	17:16	16:25	17:27
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:58	7:04	8:38	8:42	9:19	9:23	10:09	10:12	12:14	12:16	16:30	16:28	17:01	17:02	16:11	17:13
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:59	7:05	8:39	8:42	9:20	9:24	10:09	10:13	12:15	12:17	16:30	16:29	17:01	17:02	16:11	17:14
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:40	7:46	9:16	9:20	9:58	10:02	10:47	10:50	12:51	12:53	17:01	17:00	17:33	17:34	16:42	17:46
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:58	7:02	8:56	9:00	9:32	9:35	10:26	10:29	12:40	12:42	17:22	17:22	17:49	17:49	17:03	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:37	6:42	8:30	8:33	9:07	9:11	9:59	10:03	12:10	12:13	16:43	16:43	17:12	17:12	16:25	17:23
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:49	6:53	8:53	8:56	9:27	9:30	10:22	10:25	12:39	12:42	17:29	17:30	17:56	17:56	17:12	18:07
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:56	7:02	8:34	8:38	9:16	9:20	10:05	10:09	12:10	12:12	16:24	16:22	16:55	16:56	16:04	17:08
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	7:05	7:11	8:42	8:46	9:24	9:28	10:13	10:17	12:17	12:20	16:29	16:28	17:01	17:02	16:10	17:14
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:22	7:28	9:02	9:06	9:43	9:47	10:33	10:36	12:38	12:41	16:54	16:53	17:26	17:27	16:35	17:38
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:57	7:03	8:34	8:38	9:16	9:20	10:05	10:08	12:09	12:11	16:21	16:19	16:53	16:54	16:02	17:05
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:51	8:30	8:32	9:04	9:05	10:11	10:13	12:53	12:56	18:52	18:55	19:21	19:17	18:37	19:31
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:21	8:30	9:32	9:37	10:24	10:29	11:07	11:12	13:01	13:03	16:39	16:36	17:18	17:20	16:18	17:33
בלגיה, בריסל (ח)	8:20	8:28	9:32	9:37	10:23	10:29	11:07	11:11	13:01	13:03	16:41	16:38	17:19	17:22	16:20	17:34
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:11	5:12	7:55	7:57	8:31	8:33	9:40	9:42	12:29	12:31	18:43	18:47	19:10	19:05	18:24	19:21
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:01	5:01	7:45	7:46	8:20	8:21	9:29	9:31	12:17	12:19	18:25	18:30	18:56	18:52	18:11	19:07
בריטניה, לונדון (ח)	7:41	7:49	8:51	8:55	9:43	9:48	10:26	10:30	12:19	12:21	15:58	15:54	16:35	16:37	15:38	16:50
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:59	8:07	9:01	9:06	9:56	10:01	10:38	10:42	12:27	12:30	15:55	15:51	16:36	16:39	15:37	16:52
גרמניה, ברלין (ח)	7:51	8:00	8:58	9:02	9:51	9:56	10:34	10:38	12:25	12:27	15:59	15:55	16:37	16:40	15:36	16:53
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:00	8:08	9:15	9:19	10:05	10:10	10:49	10:53	12:44	12:46	16:27	16:24	17:04	17:07	16:06	17:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:07	5:07	7:52	7:53	8:29	8:30	9:39	9:41	12:30	12:32	18:51	18:56	19:17	19:12	18:30	19:28
הודו, מומבאי (ח)	6:54	6:58	9:06	9:09	9:38	9:41	10:36	10:39	12:57	12:59	17:59	18:00	18:25	18:24	17:42	18:35
הודו, פונה (ח)	6:49	6:53	9:02	9:05	9:34	9:37	10:32	10:34	12:53	12:55	17:56	17:57	18:22	18:21	17:39	18:32
הונגריה, בודפשט (ח)	7:08	7:15	8:31	8:35	9:18	9:23	10:04	10:08	12:02	12:04	15:56	15:53	16:31	16:33	15:35	16:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:04	7:10	8:43	8:47	9:24	9:28	10:13	10:17	12:19	12:21	16:33	16:32	17:05	17:06	16:14	17:17

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב - שבת חנוכה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
יוון, אתונה (ח)	7:20	7:26	9:05	9:09	9:45	9:49	10:36	10:39	12:43	12:46	17:06	17:05	17:37	17:36	16:47	17:48
מולדובה, קישינב (ח)	7:27	7:34	8:51	8:56	9:38	9:43	10:24	10:28	12:23	12:25	16:18	16:16	16:55	16:53	15:58	17:07
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:52	6:56	9:04	9:07	9:36	9:39	10:34	10:36	12:54	12:56	17:56	17:57	18:21	18:22	17:39	18:32
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:35	4:34	7:25	7:24	8:26	8:27	9:45	9:47	12:59	13:02	20:06	20:12	20:46	20:52	19:53	21:09
נפאל, קטמנדו (ח)	6:35	6:40	8:37	8:40	9:12	9:15	10:06	10:09	12:22	12:24	17:08	17:08	17:35	17:36	16:50	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:14	7:20	8:56	8:59	9:36	9:40	10:26	10:30	12:32	12:35	16:50	16:49	17:22	17:21	16:29	17:33
סינגפור, סינגפור (ח)	6:51	6:53	9:19	9:21	9:50	9:52	10:52	10:55	13:23	13:25	18:54	18:57	19:18	19:20	18:38	19:30
פולין, ורשא (ח)	7:20	7:28	8:27	8:32	9:20	9:25	10:03	10:07	11:54	11:57	15:28	15:25	16:11	16:08	15:07	16:24
פרו, לימה (ח)	5:34	5:35	8:11	8:13	8:43	8:45	9:49	9:51	12:29	12:31	18:20	18:23	18:44	18:48	18:04	18:57
צרפת, ליאון (ח)	7:59	8:06	9:27	9:31	10:12	10:16	10:59	11:03	12:59	13:01	16:59	16:57	17:35	17:33	16:39	17:46
צרפת, פריז (ח)	8:20	8:28	9:39	9:43	10:27	10:32	11:13	11:17	13:09	13:11	16:59	16:56	17:36	17:34	16:37	17:48
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:51	8:14	8:16	8:45	8:47	9:46	9:48	12:15	12:17	17:41	17:43	18:05	18:07	17:25	18:16
קנדה, טורונטו (ח)	7:29	7:35	9:02	9:06	9:45	9:50	10:33	10:37	12:36	12:38	16:45	16:43	17:17	17:15	16:23	17:28
קנדה, מונטריאול (ח)	7:12	7:18	8:40	8:44	9:25	9:30	10:12	10:16	12:13	12:15	16:14	16:12	16:49	16:47	15:53	17:01
קפריסין, לרנקה (ח)	6:33	6:38	8:24	8:27	9:01	9:05	9:53	9:57	12:04	12:06	16:34	16:34	17:04	17:03	16:16	17:15
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:53	9:02	9:49	9:54	10:47	10:52	11:27	11:32	13:14	13:17	16:36	16:31	17:22	17:18	16:14	17:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:31	8:41	9:24	9:29	10:22	10:28	11:02	11:07	12:48	12:50	16:07	16:03	16:51	16:47	15:42	17:05
רוסיה, פטרבורג (ח)	9:29	9:41	9:57	10:02	11:06	11:13	11:41	11:46	13:17	13:19	16:04	15:57	17:01	16:56	15:38	17:17
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:44	7:51	9:08	9:12	9:55	9:59	10:41	10:45	12:39	12:42	16:34	16:32	17:11	17:09	16:14	17:23
שוויץ, ציריך (ח)	7:50	7:57	9:13	9:17	10:00	10:05	10:46	10:50	12:44	12:46	16:43	16:40	17:15	17:13	16:18	17:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:25	6:28	8:42	8:45	9:13	9:16	10:12	10:15	12:36	12:39	17:48	17:49	18:12	18:14	17:31	18:23

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה. הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכיה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, אם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ביום שישי מקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, לזמן הדלקת נרות השבת המתפרסם תמיד. תחילה מדליקים את נרות החנוכה ורק אחר כך מדליקים את נרות השבת. מכיון שמקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, יש להשתמש לנר חנוכה בנרות גדולים יותר, ולא בנרות הדקים הנהוגים - כדי שידלקו לפחות 70 דקות.

אם קרה והאשה הדליקה נרות שבת לפני שהודלקו נרות החנוכה - יכולים הגברים שטרם קיבלו עליהם את השבת להדליק את נרות החנוכה לפני זמן השקיעה.

במוצאי שבת חנוכה חוזרים מיד מבית הכנסת, מזדרזים לערוך 'הבדלה', ואחר כך מדליקים נרות חנוכה (יש נוהגים לומר: "ברוך המבדיל בין קודש לחול", להדליק את נרות החנוכה ואחר כך להבדיל על היין).

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לִזְמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּסִּים, וְעַל הַנִּפְלָאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמָחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי וזוגתו **רינת** שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377